המקנא לאשתו. ליגנא דקרא נקט וקנא את אשתו (במדבר ה.). ולקמן בגמ' [ע"ב] מפרש מאי לשון קינוי. (ב) ובמתניתין מפרש כיצד מקנא לה אומר לה אל תסתרי עם איש פלוני: **מקנא לה ע"פ שנים.** אם בא להשקותה צריך להביא שני עדים שאמר לה בפניהם אל תסתרי עמו ואם לא קינא לה בפני שנים אינה נאסרת עליו בסתירתה ואינו משקה: **ומשקה ע"פ עד א' או ע"פ עצמו.** ואפי' אין עדים שנסתרה אלא עד אחד או הוא עצמו אומר ראיתיה שנסתרה אחר שקינאתי לה נאסרת בסתירה עד שתשתה. ולקמן [כח.] יליפינן מקראי שסתירתה אוסרתה עליו מספק: **ר' יהושע אומר.** צריך ב' עדים אף לסתירתה: **ודברה עמו.** שלא במקום סתר: **עדיין** (ג) **מוסרת לביתה.** לשמש עם בעלה: **ומוסרת בתרומה.** אם אשת כהן היא: **כדי טומאה.** כדי העראה: **אסורה לביתה.** מספק כדילפינן לקמן (דף כח.) שלשה וטומאה אמורים בפרשה (ד) וקנא את אשתו והיא נטמאה ונסתרה והיא נטמאה תחת איש ונטמאה אחד שאסורה לבעל ואחד שאסורה לבועל אם ימות בעלה או יגרשנה ואחד שאסורה לתרומה: **ואם מת.** קודם שהשקה ואין לו בנים והיא זקוקה ליבם: **חולצת.** לינשא לשוק ולא מתייבמת ובגמרא (ה) ילף לה: **גמ' מכדי תנא מנזיר קא סליק.** כן סדר המשנה סוטה אחר נזיר: **מאי תנא דתנא סוטה.** מאי תנא בנזירות דדמי לסוטה דתנא סוטה בתרה: **בקלקולה.** בגיאולה ובנשתה שמוולין אותה כדקתני מתני' (לקמן דף ז:) קושר חבל למעלה מדליה: **יזיר עצמו מן היין.** שהיין מביא לידי קלות ראש והוא גרם לה: **וליתני סוטה והדר נזיר.** שכך היא סמיכת פרשתייהו: **ותנא המדיר.** פרק הוא בכתובות המדיר את אשתו (ו) ואילו דאיירי בנדרים תנא נדרים אחר כתובות ואילו דתנא נדרים תנא נזיר בתרה שלף הנזירות בתה על ידי נדר והדר תנא סוטה בתרה: **לכתחילה לא.** מדלא תני רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים: **אסור לקנאות.** שמביא עצמו לידי תגר ואת אשתו לידי ניוול ואפי' היא טהורה: **כי** (ד) **פתח.** כשהיה בא לדרוש בפרשת סוטה: **מווגין אשה לפי מעשיו.** לטובה לגדיל ופרוצה לרשע: **כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים.** לא יזדווג ממשלת רשע בגורל לדיק: **וקשין.** לפני המקום: **לזווגם.** הוך דלפי מעשיו: **בקריעת ים סוף.** שנשתנו סדרי בראשית: **מושיב יחידים ביחד.** אדם יחיד ואשה יחידה והוא מזווגם יחד ומייחד מהם בית: **מוליא אסירים בכושרות.** הוליא את ישראל הממלרים בחדש (ה) כשר לא חמה ולא לינה. מקום זיווג יחידים ליליאת מצרים: **אינו.** מי הוי זיווג לפי רשע וזכות והא מקודם ליליתם שאין נודע רשעו וזכותו מבריזין את זוגו. ואם תאמר הכל גלוי לפניו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כדאמר במסכת נדה (דף עז:) מלאך הממונה על ההריון וטול טיפה ומניאה לפני המקום ואומר לפניו טיפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה דאין זה בידי (ו) שמים: **זוג ראשון.** לפי המחל: **זוג שני.** לפי מעשיו וקשה לזווגן לפי שאינה בת זוגו: **עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה.** כלומר עד כאן לא שמענו מפלוגתייהו דבעינן שני עדים אלא בקינוי לר"א ובסתירה לר' יהושע: **אבל בטומאה.** אם יש עדים בקינוי וסתירה ויש עד אחד שקילקלה בסתירתה נאמן ואינה אותה אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבועל ולתרומה: **שנטמאת.** בלאותה סתירה: **מנלן דמהימן עד אחד.** בטומאה של סתירה אחר קינוי: **ועד אין בה כשנים הכתוב מדבר.** בטומאה זו אלא עד א' וקרא בטומאה קמשתעי ושכב אים שכבת זרע ועדים שנים אין בה אלא א' והיא לא נתפשה לא נאסרה וממילא שמעינן דמהימן מדכתיב והיא לא נתפשה להחמיר עליה בא הכתוב לדונה במזידה ומרשה דקרא נמי שמעת דמהימן דקאמר ומעלה בו מעל ושכב אים אותה ואין מעיד בדבר אלא זה. ולקמן (דף ג.) מפרש דהאי קרא בתר קינוי כתיב דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו' ודרשינן ליה לקמן [סט] שכבר עבר: **או אינו אלא אחד.** דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה. ולקמן [ע"ב] פריך אלא נמאי מיתסרא דקאמר קרא והיא לא נתפשה אלמא פשיטא דנטמאת מדמהדר בתר אונס ורצון: **ת"ל לא יקום עד א' וגו'.** מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כדמפרש ואזיל:

המקנא. איידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים. תימה והא כרים מסכת נזיר (דף ב.) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדרבי ור"ל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ"ר. ותימה אמאי (ו) לא קבעה אגב נדרים דהא בפ"ד [דנזיר] תנא משניות טובא דמיירי בנדרי נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו וכרים מסכת שבועות (ח) (דף ב:) דייק נמי בכה"ג: **המקנא דיעבד אין.** וא"ת וכי כל היכא דתני ה"ל בתמילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עובדין (פסחים דף מט.) ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק השוכר (דף סט.) המניח עובד כוכבים בחנותו דמסיק בשמעתתא קמייתא דשחיטת חולין (ע) (דף ג.) דמיירי לכתחילה ובפרק ב' דשחיטת חולין (דף לז.) (ט) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דבילה (דף ז:) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא למיתלי (כ) בליגנא דייק הכי כגון הכא וכרים פ"ב דשחיטת חולין (דף כז.) והתם נמי בפ' קמא (דף טו:) השוחט במגל יד ובפ' קמא דבילה (דף ז:) השוחט חיה ועוף יחפור בדקר ובפ' תבא (שבת דף קמו.) הרוחץ במי מערה או במי טבריא (ל) ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מתרץ המקנא שבא כדמתרץ בפ"ק דבילה (דף ז:) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרש"י: **הא** בזוג ראשון הא בזוג שני. תימה בפ' ואלו מגלחין (מו"ק דף יח:) דאמר שמואל מותר לאדם בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם ילירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני: **קודם** יצירת הולד. נראה לרבי קודם ילירת הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה: **אבל בטומאה עד אחד מהימן.** תימה אדרבה איכא למימר איפכא דאבל בטומאה אין לחוש מיאוס עולם ואי לאו ממתני' דמייתי מהיכא פשיטא ליה למימר הכי וי"ל דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עולם משום דרגליס לדבר: כל

ממשמע

[1] לאשתו רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או ע"פ עצמו רבי יהושע אומר [א]מקנא לה על פי שנים [ב]ומשקה ע"פ שנים כיצד מקנא לה [ג] [2] אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה [3] [ד]נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה [ה]ואסורה לאכול בתרומה ואם מת [ו]חולצת ולא מתייבמת: **גמ'** מכדי תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה כדרבי [4] דתניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך [ז] שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וליתני סוטה והדר ליתני נזיר איידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים [ח] ואיידי דתנא נדרים תנא נזיר דדמי לנדרים וקתני סוטה כדרבי: המקנא דיעבד אין לכתחילה לא קסבר תנא דידן [ט] אסור לקנאות א"ר שמואל בר רב יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנא' [1] כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים [י] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וקשין לזווגן בקריעת ים סוף שנאמר [2] אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות איני והא [יא] אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני לא קשיא הא בזוג ראשון הא בזוג שני: ר"א אומר מקנא לה על פי שנים וכו': עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה אבל [3] בטומאה עד אחד מהימן [יב] ותנן נמי עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת לא היתה שותה מדאורייתא מנלן דמהימן עד אחד [יג] דתנו רבנן [3] ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר או אינו אלא אפילו באחד ת"ל [4] לא יקום עד אחד באיש

ממשמע

המקנא

[1] לאשתו רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או ע"פ עצמו רבי יהושע אומר [א]מקנא לה על פי שנים [ב]ומשקה ע"פ שנים כיצד מקנא לה [ג] [2] אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה [3] [ד]נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה [ה]ואסורה לאכול בתרומה ואם מת [ו]חולצת ולא מתייבמת: **גמ'** מכדי תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה כדרבי [4] דתניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך [ז] שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וליתני סוטה והדר ליתני נזיר איידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים [ח] ואיידי דתנא נדרים תנא נזיר דדמי לנדרים וקתני סוטה כדרבי: המקנא דיעבד אין לכתחילה לא קסבר תנא דידן [ט] אסור לקנאות א"ר שמואל בר רב יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנא' [1] כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים [י] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וקשין לזווגן בקריעת ים סוף שנאמר [2] אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות איני והא [יא] אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני לא קשיא הא בזוג ראשון הא בזוג שני: ר"א אומר מקנא לה על פי שנים וכו': עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה אבל [3] בטומאה עד אחד מהימן [יב] ותנן נמי עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת לא היתה שותה מדאורייתא מנלן דמהימן עד אחד [יג] דתנו רבנן [3] ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר או אינו אלא אפילו באחד ת"ל [4] לא יקום עד אחד באיש

ממשמע

ואשה יחידה והוא מזווגן יחד והוא קשה כמו מוציא אסירים ישראל בכושרות בחדש כשר לא חמה ולא צינה. וא"ת אמאי נקט קריעת ים סוף טפי משאר נסים של יציאת מצרים. וי"ל דמ"ר[ל] בכושרות דר' מרשי' בעלמא בבכי ובשירות בכי למצרים ושירות לישראל והיינו קריעת ים סוף מדמתי ליה ליציאת מצרים וקריעת ים סוף שבאותו ענין שטבע הקב"ה את המצרים בים כדי להציל את ישראל כמו הוגג בעלה של זד ואשתו של זה ומשיאן זה לזה דבזווג שני בלא מיירי כדמפרש בסמוך. איני והאמר רב יהודה (רב אדא) [אמר רב] אדבעים יום ס"ה איני מי הוי זיווג לפי רשע וזכות והא מקרים (רשע"י וזכותי') [ציריהן] מכריזין אה דיזוג וא"ת הכל גלוי לפניו והוא בידו הא אמר במסכת נדה דמלאך הממונה על ההריון נוטל הטיפה ומביאה לפני הקב"ה ואומר טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טפש עני או עשיר אבל צדיק ורשע לא דאין זה בידי שמים [שאין נודע רשעו וזכויותיו]. כדאמרי' הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כפ"ה. ווזג שני כגון אלמון לאלמנה אבל בחור שנשא אלמנה או אפכא הוי כמו זווג ראשון. ע"כ לא פליגי אלא בקינוי וסתירה [ב] כמ"ש לא פליגי אלא כדאי' דר' יוסי לקמן (מוחק) הוא לומר דקאי ע"כ לא פליגי אדר' יוסי דפליג לקמן ולפ"ה ניחא דפירש הכי ע"כ לא שמעי' בפלוגתייהו דבעי' ב' עדים אלא לקינוי לר' אליעזר ובשתיה לר' יהושע אבל בטומאה עד אחד נאמן. פ"ה אם יש עדים בקינוי וסתירה ויש עד אחד שראה שקלקלה באותה שעה נאמן ואינה אותה ויוצאה בלא כתובה ואסורה לבעל ולתרומה לשון הקונטרס. וא"ת מנא לן דבטומאה עד אחד נאמן אימא דבעי שנים. וי"ל דאמתני' דמייתי אחר זה סמיך ועוד אומר הרב אלחנן מדלא קתני ר' יהושע אף משקה ע"פ עדים אלא קתני משקה לה בעי שנים אבל בטומאה בעד א' סגי דאי בעי בטומאה ע"פ שנים כיון דאיירי בדיני סוטה:

[ל] נראה דל"ל דר"י דרש בסוטה מדרשון בעלמא (בסנהדרין כב) כמי הוי זיווג. [ב] בקינוי וסתירה פירש לא פליג תנא דמתני' ור' יוסי לקמן אלא בקינוי וסתירה הוא וכו'.

[א] א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ג סמג עשין ט טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף ב:
[ב] ב מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ד:
[ג] ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:
[ד] ד מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע שם סעיף ד [יסי' קטו סעי' תז]:
[ה] ה מיי' פ"ט מהלכות תרומות הלכה טו:
[ו] ו מיי' פ"ו מהל' יבום הל' יט סמג עשין נא טור וש"ע אה"ע סי' קנב סעיף יא:
[ז] ז מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה יד סמג עשין ט טור ש"ע אה"ע סימן קעח סעיף יד:

מוסף רש"י

המקנא לאשתו. דמתרה בלאשתו אל תסתרי עם איש פלוני (סנהדרין פח.). **ומשקה על פי עד אחד.** אמר לאיתיה שנסתרה, ואם לא השקה נאסרת עליו (שם). **נכנסה עמו לבית הסתר.** המקנא לאשתו ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני, **אסורה לביתה.** לבעלה, שמא זינתה. שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה. ואם הכנס היא אסורה בתרומה כדילף (לקמן כח.) טומאה ונטמאה ג' פעמים, אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה (יבמות יא.). יזיר עצמו מן היין. כדאמרינן (לקמן ז.) כתי הכנס יין עוסה (נזיר ב.).

תוספות שאנין

אסורה לביתה. פירוש הקונטרס מספק כדילפינן לקמן כו' תחת אישה ונטמאה. אחד שאסורה לבעל ואחד שאסורה לבועל אם ימות בעלה או יגרשנה. ואחד שאסורה לאכול בתרומה לשון הקו'. וה"ה דהוה מצי למימר דאסורה לבועל אלא אגב דתנא לעיל ומותרת לאכול בתרומה תנא נמי ואסורה לאכול בתרומה דלעיל לא מיירי כדין בועל כמו שהיא מותרת לביתה. ואם מת חולצת ולא מתייבמת. ובגמרא ילף מנא לן וחכי נמי הוה מצי למימר דליתני פלוגתא דב"ש וב"ה דנוטלות כתובה ולא שותות וב"ה אומר שאינן נוטלות כתובה אלא בממזנה לא מיירי הכא: **גמ'** מכדי תנא מנזיר סליק מאי שנא דקתני סוטה ואע"ג דאין סדר למשנה פי' בריש פ"ק דבבא מציעא: כל הראה סוטה בקלקולה פ"ה בגיאולה ובושתה שמוולין אותה (ממקום למקום שמטיילין אותה) וקושר חבל למעלה מדליה יזיר עצמו מן היין שהיין מביא לידי קלות ראש והוא גרים לה לשון הקונ'. המקנא דיעבד אין לכתחילה לא. ותימה דהא איכא הרבה מקומות דלא פריך כי הכא כגון המביא גט לאשתו וכן השולח דהוי אפילו לכתחילה. וי"ל דלא פריך ליה אלא היכא דאיכא למטעי דהוי לשון דיעבד. אי נמי י"ל דלא פריך ליה אלא היכא דמצי למימר ביה תירוץ: וקשה לזווגן בקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה. פ"ה יחידים אדם יחיד

הגהות הב"ח

(א) במשנה אמר לה בפני שנים: (ב) רש"י ד"ה המקנא וכו' ומתמר' מפרש. נ"ב עיין לקמן בפיסקא דכיצד מקנא לה כו' דף ה' ע"ב דשיין רש"י לכאן: (ג) ד"ה עדיין היא מותרת: (ד) ד"ה כי הוה פתח. (ה) ד"ה מוליא וכו' בתרם כסר. נ"ב ועיין בסנהדרין דף כב ע"א דדרש שם בגמרא דרשא אחר על בכושרות בזה דהיינו בכי ושירות: (ו) ד"ה מאי וכו' דאין זה בידי שמים. נ"ב לומר יאם כן אע"פ שהכל גלוי לפניו מכל מקום מאחר שתלוי במעשיו אי אפשר (והשאר חסר): (ז) תוס' ד"ה לידי תגא וכו' ותימה אמאי לא קאמר דקבעה אגב: (ח) בא"ד וכרים מסכת שבועות. נ"ב זה אינו נמצא מפירושם אלא קא אמר מה ספר מ"ר דרש נזיר ויהיו נעמא למאי דקבעה לנזיר ובסדר נשים והכא קא יהיו טעמא דתני נדרים ברישא והדר נזיר והדר סוטה יהכי משמע ליגנא מכדי תנא מנזיר סליק וכרים מסכת שבועות ומי דייק בכה"ג מכדי תנא ממכות סליק משמע דאינו מדייק על שקבעה בסדר מיקון אלא על הסדר [אחר מכות] שבועות ואע"פ דבתרי מסכת אין סדר למשנה היינו דוקא לענין מחלוקת ואח"כ סתם אבל כסדר חברים ועיין במר' כרים בגא מציעא: (ט) ד"ה המקנא וכו' קמייתא דשחיטת חולין. נ"ב דף ג ועי"ש בתוס' בד"ה המניח הטני: (י) בא"ד ובפ' ג' דשחיטת חולין. נ"ב דף לז ועי"ש בתוס' בתחלת דברי לשמוט מסוכנת אפי' לכתחילה: (כ) בא"ד למיתלי דלישנא דייק הכי: (ל) בא"ד ומי טבריא דייקינן ותימה וכו' המקנא שבא לימלך כדמתרץ:

[ג] נראה דל"ל דר"י דרש בסוטה מדרשון בעלמא (בסנהדרין כב) כמי הוי זיווג. [ב] בקינוי וסתירה פירש לא פליג תנא דמתני' ור' יוסי לקמן אלא בקינוי וסתירה הוא וכו'.

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במדבר לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד.) בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דברים יח) דרשינן בפרק ראשון דמכות (דף ו:) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה [2] אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקרא ה) ומחייבין אפילו אחד כדתנן (שבועות דף לא:) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי"ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא נתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיתחייב דנהפסד ממון תליא מילתא: **מאי טעמא** דר' יהושע. בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא (ב) [1] דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר ערות דבר ערוה ולפיכך דבר דבר הקינוי ולפיכך דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע"פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה וכו' משקה ע"פ שנים נאמר כי מצא בה ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר (ג) דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו' שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למלוה או לעיכוב אם תאמר למלוה קינוי קינוי אם תאמר לעיכוב אין קינוי קינוי אמר רבי מנא אתיא כהלא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב (ד): רבי

[6] ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש איני יודע שהוא אחד מה ת"ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד [1] והיא לא נתפשה אסורה אלא טעמא דכתיב לא יקום עד אחד באיש הא לאו הכי הוה אמינא עד דסוטה חד הוא ואי אפילו חד ליכא אלא במאי מיתסרא איצטריך סד"א עד אין בה אין נאמן בה אין נאמן בה ואלא מאי בעי עד דאיכא תרי לישתוק קרא מיניה דאתיא דבר דבר מממון ואנא ידענא מידי דהוה אכל עדיות שבתורה איצטריך סד"א סוטה שאני [2] דרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ליתהימן בה עד אחד ומי מצית אמרת דאין נאמן בה ושריא והא מדכתיב והיא לא נתפשה מכלל דאסורה איצטריך סד"א אין נאמן בה עד דאיכא תרי ובתרי נמי היא דלא נתפשה קמ"ל: רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו': מ"ט דרבי יהושע אמר קרא [1] בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה ורבי אליעזר אומר בה ולא בקינוי ואימא בה ולא בסתירה איתקש לטומאה דכתיב [1] ונסתרה והיא נטמאה קינוי נמי איתקש לטומאה דכתיב [2] וקנא את אשתו והיא נטמאה הא מיעט רחמנא בה ומה ראית מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה כטומאה אדרבה קינוי עדיף שכן עיקר גרם לה אי לאו סתירה קינוי מי איכא ואי לאו קינוי סתירה מאי אהני אפ"ה סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא מתני' דלא כי האי תנא דתניא [3] רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום ר' אליעזר המקנא לאשתו מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו ומשקה לה על פי שנים השיבו חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף מ"ט דר' יוסי ברבי יהודה אמר קרא בה בה ולא בסתירה ואימא בה ולא בקינוי קינוי איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והיא נטמאה סתירה נמי איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה ההוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא דאתא השיבו חכמים לדברי ר' יוסי בר' יהודה אין לדבר סוף מאי ניהו דזמנין דלא קני ואמר קנאי הא למשנתינו יש לדבר סוף זמנין דלא איסתתר ואמר איסתתר אמר רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן אף לדברי רבי יוסי בר' יהודה אין לדבר סוף אף לדברי רבי יוסי בר' יהודה ולא מיבעיא למשנתינו אדרבה למשנתינו איכא עיקר התם ליכא עיקר אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן לדברי ר' יוסי בר' יהודה [4] אף למשנתינו אין לדבר סוף א"ר חנינא מסורא [5] לא לימא אינש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני דילמא קי"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר קינוי על פי עצמו ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה [6] וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם אמר ריש לקיש מה לשון קינוי דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים אלמא קסבר קינוי על פי עצמו וכולי עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדלה ואתו למיעבד קנאה בהדה ורב יימר בר ר' שלמיא משמיה דאביי אמר דבר המטיל קנאה בינו לבינה אלמא קסבר קינוי על פי שנים עדים וכולי עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה אלמא

ואמר קנאי. כשכועס עליה אומר קנאתי לה מפלוני ומציא עדים שנסתרה עמו סתירה כל שהוא דכיון דלא קינא לה לא מזהרה בו: **הא למשנתינו יש סוף.** לדברי רבי אליעזר בתמיה: **והא זמנין דלא איסתתר.** ואומר ראיתיה שנסתרה: **ולא מיבעיא למשנתינו.** בתמיה: **איכא עיקר.** שכבר התחיל בעדים שלא ע"י כעס: **הכא ליכא עיקר.** ולכשיכעוס נקל לומר קנאתי והוא יאמר לה סתירות הרבה: **לא לימא איניש.** אפילו בינו לביניה: **ומסתתרא.** ונסתרת ונאסרת עליו: **קנאה.** כעס כמו הס קנאוני בלא אל (דברים לב) כי קנאה חמת גבר (משלי ו): **מאי דקמא.** מה יש לפנינו מה אירע עכשיו שזו בודלת מן האנשים: **וכולי עלמא ידעי דקני לה.** שהעדים מגלין הדבר ואינן שונאין אותה: **ואיהו דאתי למיעבד קנאה בהדה.** שזו מקניטתו על שחושדה: אלמא

ח א עוש"ע אה"ע פי' קצת סעיף ז:
נב מיי' פ"ל מהל' סוטה הל' ב:

תוספות שאנץ

אלא טעמא דכתב רחמנא לא יקום עד אחד באיש. וא"ת לא לכתוב רחמנא ועד אין בה לא יקום עד אחד באיש וממילא שמענינן דעד אחד נאמן בסוטה משום דאיכא רגלים לדבר. וי"ל דאין זה סברא כל כך להאמין עד אחד מכח סברא אי לאו דנפיק לך מקרא. ואי אפי' חד ליכא אלא במאי מחסרא דאין לומר דאיתחסרא משום דאיכא רגלים לדבר משום דאין לנו לאוסרה בלא עד א' לכל הפחות משום טעמא דרגלים לדבר. דאתיא דבר דבר מממון כתיב בנואפת כי מצא בה ערות דבר וכתיב בדיני ממונות על פי שנים עדים יקום דבר. ומי מצית אמרת דאין נאמן בה. פ"ה ומי מצית אמרת דאי לא :לי' רחמנא דכל עד שנים הם דאנא אמינא דהאי עד אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב להקל עליה והא מדכתיב והיא לא נתפשה [6] אועד אין בה נהי דרישי' דקרא איכא למימר על ידי שנים עדים ושכב איש אותה בעדים ועד א' אין נאמן אלא והיא לא נתפשה היכא קאי אאין נאמן בה הא אמרת דלא מחוקי' לה בנבעלת. לשון הקונטרס: לדברי ר' יוסי אין לדבר סוף מאי נינהו דזימנין דלא קנאי י"מ אין לדבר סוף לפי שאין המים בודקין אותה אם לא קנא והיא אומרת שזנתה א"כ מוציא לעז על המים המאררים. אדרבה משנתינו עיקר (ר"א) [ר"מ] הכי אדרבה משנתינו עיקר דכיון דקינא לה על פי שנים תהא מחוורת אבל במילתא דר' יוסי בר' יהודה דמירי דלא קנא לה מתחלה היא לא מזהר מליסתר: [3] שכבר קנא לה בעדים שלא על ידי כעס. הכא ליכא עיקר שהרי לא קנא לה בפני עדים ולכשיכעוס נקל לו לומר קנאתי והוא יאמר לה סתירות הרבה. ל"ה:

---

[6] לא נתפשה מכלל דפשיטא ליה דנעבדה והיכי קאמר יהיא לא נתפשה אועד אין בה. [1] אולי צ"ל ונקיבעדה פירש למשנתינו איכא עיקר שכבר קנא לה בעדים וכו'.

עין משפט נר מצוה

[1] בה בה. ר"ל דבר אחר נאמר בסוטה משום דאיכא רגלים לדבר. ור"ל דאין זה סברא כל כך להאמין עד אחד מכח סברא אי לאו דנפיק לך מקרא. ואי אפי' חד ליכא אלא במאי מחסרא דאין לומר דאיתחסרא משום דאיכא רגלים לדבר משום דאין לנו לאוסרה בלא עד א' לכל הפחות משום טעמא דרגלים לדבר. דאתיא דבר דבר ממון כתיב בנואפת כי מצא בה ערות דבר וכתיב בדיני ממונות על פי שנים עדים יקום דבר. ומי מצית אמרת דאין נאמן בה. פ"ה ומי מצית אמרת דאי לא :לי' רחמנא דכל עד שנים הם דאנא אמינא דהאי עד אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב להקל עליה והא מדכתיב והיא לא נתפשה [6] אועד אין בה נהי דרישי' דקרא איכא למימר על ידי שנים עדים ושכב איש אותה בעדים ועד א' אין נאמן אלא והיא לא נתפשה היכא קאי אאין נאמן בה הא אמרת דלא מחוקי' לה בנבעלת. לשון הקונטרס: לדברי ר' יוסי אין לדבר סוף מאי נינהו דזימנין דלא קנאי י"מ אין לדבר סוף לפי שאין המים בודקין אותה אם לא קנא והיא אומרת שזנתה א"כ מוציא לעז על המים המאררים. אדרבה משנתינו עיקר (ר"א) [ר"מ] הכי אדרבה משנתינו עיקר דכיון דקינא לה על פי שנים תהא מחוורת אבל במילתא דר' יוסי בר' יהודה דמירי דלא קנא לה מתחלה היא לא מזהר מליסתר: [3] שכבר קנא לה בעדים שלא על ידי כעס. הכא ליכא עיקר שהרי לא קנא לה בפני עדים ולכשיכעוס נקל לו לומר קנאתי והוא יאמר לה סתירות הרבה. ל"ה:

מסורת הש"ס

[6] פנהדרין ג. נקמן לא:.
[1] [נקמן ג. מה ב.].
[2] [תוספתא פ"ל].
[3] גילקת רש"ל ופף.
[4] [דברים יט], [1] ס"ל דר"ל ועי' רש"ל.

תורה אור השלם

1. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:

במדבר ה יג

2. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנָּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנָּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה: במדבר ה יד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומי מצית אמרת וכו' שנים הם דהוה אמינא: (ב) תוס' ד"ה מאי וכו' מ"ט דר"א כי מצא בה. נ"ב פי' מ"ט דר"ל אליבא דמנא דמתניתין דבבר מקנא ע"פ שנים ומשקה על פי עד ל': (ג) בא"ד מה מקיים ר"ל דבר. נ"ב פי' מה מקיים ר"ל אליבא דר' יוסי בר' יהודה דמקנא ע"פ עד ל' או ע"פ עצמו ומשקה ע"פ שנים והא דבר נפקא לן לקינוי ולפיכן דבר דבר ופריק לאיסו לא דרים דבר לדבר קינוי אלא דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה דהייני סתירה: (ד) בא"ד תורה מעכב ה"נ מעכב הקינוי הס"ד:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה בה פקום כו' אבל קשיא וכו'. עיין רש"י ב"ק דף נו ע"ל ד"ה אם לא יגיד וכ"ע.

אלמא קסברי דאסור לקנאות. כיון דאמרי לשון הטלת קנאה הוא אלמא אסור: ולמ"ד מותר לקנאות מאי לשון קינוי: ויקנא ה' לארצו. התרה בילק ומסיל וגזס שלא ישמיעו עוד את ארצו דבשילוח גובאי משמעי פרשה לעיל. לארצו על ארצו כמו ושאלו אנשי המקום לאשתו (בראשית כו) על אשתו האמתם תריבון לבעל (שופטים ו): אדם עובר עבירה. כגון אשה פרוצה עוברת בסתר: והקב"ה מכריז בגלוי. שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר מתפרסם בגלוי: ואין עבירה גרסינן: לשון הכרזה. הקב"ה מתכוין להעביר קול: רגלים לדבר. שנטמאת: והא כי כתיב קינוי כתר סתירה וטומאה. דאיתהימן בה עד אחד כתיב[ה] ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה וגו' וסמיך ליה ועבר עליו וגו' אלמא בלא קינוי נמי עד אחד מהימן בטומאה: ועבר נכס כל חלון. בנני גד וכבני ראובן כתיב שהיה משה מצוה אותם לעבור עם יהושע את הירדן: שסובו. מוכיח דלהכא הוא: נכנסה בו רוח. ממרום. ולקמן מפרש רוח טהרה או רוח טומאה ע"י שנן הבא להחטיאו להקניע את אשתו: רבנן. דבי רב אשי אמרי רוח טומאה: רוח טהרה. שטוגת את הפרילות: ומסתברא כמ"ד. דרוח דקאמר רבי ישמעאל טהרה היא: דתניא. דקאמר רבי ישמעאל רוח. פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא לקמן מפרש טעמייהו: שפיר. אי רשות אי חובה: ר' עקיבא אומר חובה. שאסור לשמרה עבדו: בכל הפורה. בכל עשה שבתורה א"כ אין לך מצות עשה לרבי ישמעאל חובה: דתניא לא גרסינן אלא הדר ונקיט למילתייהו לפרושי כל חדא באפי נפשה: כלומר. כמו אחרי שאמרה תורה שאסור להניח עצמו לידי שנאה ותגר: יכול אף זה כן. שיראה את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם שכיניה לא יקנא לה. כלפי לשון כנגד: תלמוד לומר וקנא. אם רצה לקנא הרשות בידו. ומשום דאי לא כתיב קרא הוה אמינא דאסור הוא דא"ר ישמעאל הבא רשות אבל בכל מצות עשה שבתורה לא אמר הכי: קינוי אחרינא כתיב. ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה חד לחזור ולשנות את האמור מפני דבר אחר המתחדש בכפילתו: אינטריך למיכתב לה יטמא. לומר שמותר ליטמא לקרובים הללו: מכי אם לשארו נפקא. לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו וגו' ולאחותו הבתולה וממילא שמעינן דמיטמא לאלו: לה יטמא. אם מתה ואינו מטמא לאיבריה אם אחד מאלו מוכה שחין ואיבריו נופלין אין מיטמא להן דקיימא לן בהעור והרוטב (חולין דף קכח:) אבר מן המי מטמא כאבר מן המת ואינטריך לה למעוטי איבריה: אם

אלמא קסברי[ו] דאסור לקנאות ומאן דאמר מותר לקנאות מהו לשון קינוי אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכן הוא אומר [1]ויקנא ה' לארצו תניא היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכריז עליו בגלוי שנאמר [2]ועבר עליו רוח קנאה ואין עבירה אלא לשון הכרזה שנאמר [3]ויצו משה ויעבירו קול במחנה ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות א[ו] שנא' [4]איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב תנא דבי רבי ישמעאל [5]מפני מה [ז]האמינה תורה עד אחד בסוטה [8]שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה אמר ליה רב פפא לאביי והא כי כתיבה קינוי בתר סתירה וטומאה הוא דכתיבה א"ל ועבר וכבר עבר אלא מעתה [9]ועבר לכם כל חלוץ ה"נ התם מדכתיב [10]ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו משמע דלהבא אלא הכא אי ס"ד כדכתיבי [ט] ועבר בתר טומאה וסתירה קינוי למה לי תנא דבי רבי ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנסה בו רוח שנאמר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח טהרה [2]ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר [3]חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיולי לאניש רוח טומאה בנפשיה גופא וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר חובה [6][7]לה יטמא רשות דברי רבי ישמעאל ור"ע אומר [7]חובה [8]לעולם בהם תעבודו [7]רשות דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר [8]חובה אמר ליה רב פפא לאביי ואמרי לה רב משרשיא לרבא לימא ר' ישמעאל ור' עקיבא בכל התורה כולה הכי פליגי דמר אמר רשות ומר אמר חובה א"ל הכא בקראי פליגי וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה מ"ט דר' ישמעאל סבר לה כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה [9]לא תשנא את אחיך בלבבך יכול כגון זו ת"ל ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ור"ע קינוי אחרינא כתיב ורבי ישמעאל [ט]איידי דבעי למיכתב והיא נטמאה והיא לא נטמאה כתיב נמי וקנא את אשתו לכדתנא דבי רבי ישמעאל [1]דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה לה יטמא רשות דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה מ"ט דר' ישמעאל איידי דכתי' [10]אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו איצטריכא למיכתב לה יטמא ור' עקיבא מכי [11]אם לשארו נפקא לה יטמא למה לי לחובה ורבי ישמעאל [1]לה מיטמא [1]ואין מיטמא לאיבריה ורבי

רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (דף כג.): שש מאות וי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בלר להו אי לר' עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל מקרא עביד ליה ר' עקיבא אסמכתא ודרש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמרי' דר' אליעזר אמר חובה ואין להקשות הא אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דתני כי הך לישנא סגיאא ליה הכי אבל ר' אליעזר לא סגיאא ליה הכי והכי נמי אמרי' כפ' קמא דקידושין (דף כא.) וגאל את ממכר אחיו ר' אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין דף לח:) נמי [ז]אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה ואין להקשות נמי מפ"ב דתמלוה (דף יב.) דאמר ר' עקיבא ורבא גואל הדם רשות מי כתיב ילא והכא אמרינן וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי קינויין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אומר התם רשות ומפרש טעמא אחיא דר' יהושע כתיב היולך דבית היולך אומרים אפי' הקדימה מבשילו לפוס כן הוא אמר רשות הלה לקנא יקנא הלה לגרש יגרש והא ר' עקיבא מיקל התם טפי מבית היולך ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי' הכי אמר חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר' יהושע ואמר חובה ואמר אחיא דר' אליעזר כבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא מ"ש מצא בה ערות דבר מצא בה דברים כעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כעורים לפוס כן הוא אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא היולאת משום ערוה מנין היולאת משום דרשה פרוע ולדליה מפורמין חזרוותיה אלמלא (ב) מ"ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי מנא קיימת כאן בעדים וכאן אלא בעדים ותימה לפי הירושלמי כיון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר כסדר פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות:

לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה לרבי היכא דאיכא למדרש כי הכא אמאי לא דרשינן לה כדאמר [1]גבי קל וחומר מילתא דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו הכי היכא דאיכא למדרש דרשינן [2]וכן בפרק כל שעה (פסחים דף כד.): כל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ליה בלאוי יתירי: לה יטמא מצוה. וע"מ לעוסק במצוה כדאמרינן בסוף פרק משום מלמדה (לקמן דף מד.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא ירצה לטמאות כדאמרי' בפרק טבול יום (זבחים ק.) מעשה ביוסף הכהן וכו': ורבי

א [מר"י פ"ל מהל' סוטה הל' יד טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' ח יד]:
ב ג מר"י פ"ד מהלכות סוטה הל' יח [ופס"ו מהל' אישות הל' יז] טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף כא:
ד מר"י פ"ב מהלכות אבל הלכה ו סמג עשין נח ולאוין לה טוש"ע י"ד סימן שצג סעיף ג:
ה מר"י פ"ע מהלכות עבדים הלכה ו טוש"ע י"ד סימן רפ' סעיף עט:
ו מר"י פ"ב מהלכות אבל הלכה יד סמג עשין נח ולאוין לה טור ש"ע י"ד סימן שצג סעיף ט:

תורה אור השלם

1. וַיִּקְנָא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל עַמּוֹ:
יואל ב יח
2. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנָּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמְאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנָּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמְאָה: במדבר ה יד
3. וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלֶאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא:
שמות לו ו
4. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל: במדבר ה יב
5. וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְיָ עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת אֹיְבָיו מִפָּנָיו: במדבר לב כא
6 וְאֵלֵּה אָמַר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם יַעַבְרוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אִתְּכֶם כָּל חָלוּץ לַמִّלְחָמָה לִפְנֵי יְיָ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה:
במדבר לב כט
7. וְלַאֲחֻזָּתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ תִּטְמָא:
ויקרא כא ג
8. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ:
ויקרא כה מו
9. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: ויקרא יט יז
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמָּיו:
ויקרא כא א
11. כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו:
ויקרא כא ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' מי מ"ד דלמיבי ונסתרה והיא נטמאה ועבר בתר טומאה: (ב) תוס' ד"ה ר' ישמעאל וכו' חזרוותיה מלאות מגין מ"ל כי מצא:

גליון הש"ס

גמ' מפני מה האמינה וכו'. עיין מרדכי פרק הגחל קמא מ' קל"מ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' שנאמר אים אים כי תשטה אשתו. עי' בתהרס"ל בח"ל שפי' דהנ"ל כי תטה ומדכתיב תשטה ר"ל לשון שטות:

מוסף רש"י

לעולם בהם תעבודו ראשון. משום דכתיב בשנעבד אומות לא תחיה כל נשמה, אינטריך למיכתב מנני המוקדשים לעולם בהם תעבודו, להתיר אחד משאר אומות הבא על הכנענית שהיא משבעה אומות והולד כן שאתה רשאי לקניתו בעבד (גיטין לח:). לה מיטמא. בשהיא שלמה, ואין מיטמא לאיבריה. שאם נפרד ממנה אבר, אין נחייב בין בטומאה, אינו מיטמא לה, לפי שאין אדם מיטמא לא לה ולא על אחד משאר קרובין על אבר מן המי, לפי שאינו יכול להחזירו לעמות שהיה מתחילה, והוא הדין נמי לאבר מן המת, שאין בין אבר מן המת לאבר מן המי אלא בשר הפורש (שם).

ורבי עקיבא א"כ לכתוב לה. תימה לרב מסקלא דאמר בפרק שלשה מינין (מיר דף מג:) לאחיו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאחיכם לדידה לא איצטריך לה לאחיכם מאי הוי דרש בלה יטמא ויש לומר הוה דרש לאוכה כדרבי עקיבא ואידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר ס): **כתיב** נמי ס)(ובאחיכם) לבדתנא דבי רבי ישמעאל. ול"ת הא איצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (ב"מ דף עג:) מנין אם רואיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן: **מה** עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת"ל ועד אין בה בכל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אמי עד ל' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה ל"כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קדושין דף סו.) אשתו זינתה בעד אחד וכו' תינח לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש לעיג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש מהיכא תיתי ליה לדיתיתמן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פילכא: כמה

ורבי עקיבא א"כ ליכתוב רחמנא לה ולישתוק יטמא למה לי ש"מ ור' ישמעאל [6]איידי דכתב לה כתב נמי יטמא [5]לכדתני דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה [1]לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב [2]לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו [9]דתניא [8]מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ור"ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא [1]ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ור' ישמעאל איידי דכתי' ובאחיכם כתי' נמי בהם לכדתנ' דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה א"ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר [4]כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר [4]ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך [3]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר [5]והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר [6]ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [7]ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא [10]תנן התם שהיה בדין [11]מה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים ת"ל [8]ועד אין בה כל שיש בה וק"ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל [9]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [10]על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים [11]האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מגלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה

וכמה

קאמר. וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין חסורי מיחסרא והכי תנא ליה ת"ל בקינוי וסתירה וגזירה שוה לטומאה אשה דעלמא שלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהימן והכא הוא דמהימן משום דרגלים לדבר: כדי

אם כן. דלאו לאוכה אתא אלא להך דרשא: **לכתוב רחמנא לה ולשתוק.** דמשמע לגפא לא יטמא בעמיו כי אם לשאר ולאחותו הבתולה לה כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה: **לא תחיה כל נשמה.** בשבעה אומות כתיב החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבוסי: **למשרי אחד מן האומות.** משאר שבעים אומות: **שבא על הכנענית.** כל ז' אומות נקראו על שם כנען: **והוליד בן.** דהלך אחר האב ומותר להמיותו לך לעבד: **דתניא.** דלהכי אתא קרא: **בעבד** גרסי' בכי"ת: **וגם מבני התושבים וגו'.** לעיל מייתי כתיב מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה אשר סביבות אתכם ולא מבני אתכם דשבעה אומות וגם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ותיישב כאן וקאמר קרא שמותר לקנות מבניהם אשר יהיו להם מבנות אתכם: **מן הנולדים בארצכם.** בניהם הנולדים בארצכם והם בני התושבים דהיינו אחריתי שבאו בארצכם נשים אתה רשאי לקנות: **ולא מן הגרים בארצכם.** ולא מן הבניהם הנולדים לבני ארצכם במקום אחר מבנות שאר אומות והכיאום לבניהם לגור שם: **ולא באחיכם.** עבודת עבד: ס"ג **ורבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם כדתניא כו': קריא.** תולעת של שומשמין האוכלתן. כך הזנות מחרבת את הבית: **תוקפא.** כעס: **איידי ואידי.** תוקפא וזנותא דאמרינן דמחרבת את הבית: **באיתתא.** כשהאשה מזנה אז כעסנית. לפי שהאשה מתעסקת בזנוניה ואינה עושה מלאכתה ולא משמרת ביתה ומפקרת את של בעלה למנאפים: **קודם שחטאו ישראל.** בעריות: **עם כל אחד ואחד.** בביתו: **נסתלקה מהם.** מלבא לביתם דאינו יכול לראות בעריות שבביתו: **מקדמתו.** לפני מיתתו מכרזת לפניו: **מלפפתו.** כורכתו: **סגן הפס.** כפ' מי שקינא (נקמן לא.) אמאי דקתני אמר עד אחד ראיתיה שנטמאה לא היתה שותה: **שהיה בדין.** שלא להאמינו אי לאו דכתיב קרא: **הראשונה.** סתירה: **אין אוסרתה איסור עולם.** שאם תשתה ותמצא טהורה מותרת לבעלה ולתרומה: **אין מתקיימת בפחות משנים.** כדבעינן למיגמר דבר דבר מממון: **האחרונה.** טומאה שהיא אחר הסתירה: **כל שיש בה.** כל עדות שיש בה נאמן כדדרשינן לעיל ז) ועד אין בה תרי אלא חד וקא אמר אסורה ואטומאה קאי דהא מיגה סליק והיא נטמאה ועד אין בה: **קל וחומר.** שתתקיים בעד אחד: **תלמוד לומר.** באשה מקלקלת כי מצא בה ערות דבר והלכן כו': ופרכינן למה לי למיכתב למילפה בגזירה שוה: **כה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה.** (א) דכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרי' שאר עדיות דאשה מיגה וקמו להו במלתייהו ככל עדיות שבתורה: **הכי נמי**

ג) מיי' פ"ט מהל' עבדים הלכה ג סמג עשין רכ:

תורה אור השלם

1. והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך:

ויקרא כה מו

2. רק מערי העמים האלה אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה: דברים כ טז

3. וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם היו לכם לאחזה:

ויקרא כה מה

4. כי יי אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך: דברים כג טו

5. אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יי יאספך: ישעיהו נח ח

6. ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו:

איוב ו יח

7. ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה: בראשית לט י

8. ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה:

במדבר ה יג

9. כי יקח איש אשה בעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:

דברים כד א

10. לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר: דברים יט טו

תוספות שאנין

גם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתישב כאן ואמר קרא דמיחר לקנות מבניהם אשר היו להם מבנות א"צ. ולא מן הגרים בארצך בניהם הנולדים במקומות אחרים מבנות שאר אומות והביאום לבניהם לגור כאן. ל"ה: הכי הוי גירסת הספרים איידי דכתיב בהם כתיב ובאחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל ושקשה וכי בשביל שכתוב בהם ולא באחיכם כתיב ובאחיכם וכפל את דבריו על חנם ואין חוזר ואומר כלום. והגיה רש"י איידי דכתיב ובאחיכם כתיב בהם. וכי חימא מה מועיל גרסא זו מן האחרת ואומר רבי דהוליל דהא עתה חזר בו ממה שאמר לעיל רבי ישמעאל לעולם בהם תעבודו אתא למישרי אחד מן האומות שבא על הכנענית אלא איצטריך למדרש בהם ולא באחיכם ולרבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם לכדתנא [דבי ר"י] וכתיב בהם תעבודו דהוי רבר שנתחדש בה. וקשה להר"מ דאמאי לא קאמר דאיצטריך בהם ובאחיכם לעשה ולא העשה דכתיב בהם ולא באחיכם [לאין] הבא מכלל עשה עשר ובאחיכם לא תעשה דבי האי גונא בפרק איזהו נשך גבי לא תשיך. ועוד דאם נאמרה ונשנית ז) דלעולם בהם תעבודו כתיב מקמי קרא דובאחיכם ואינו כגון דאמר לעיל [איידי] דכתב לה כתב לא יטמא דלעולם כתוב הפסוק המיותר באחרונה. [ונראה] לקיים גירסת הספרים איידי דכתב בהם כתב נמי ובאחיכם לעולם בדפרקינן מהם תקנו נפקא לן למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית ובהם איצטריך בהם ולא באחיכם. ואיידי דתנא בהם תנא נמי באחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל דכל פרשה שנאמרה ונשנית וכו' ואיצטריך למכתב כדדרשי' בב"מ בפ' איזהו נשך גבי רב שעורים באותו שאינו נוהג בשורה מנין שאתה מוהר לשעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו [ובאחיכם] והיינו דבר שנתחדש בה והתלמוד לא הוה חושש לפרש איזהו דבר נתחדש בה: כדקרא לשומשמא. פ"ה קריא תולעת של שומשמין. יי"א קריא לשון קרי שהוא חם ושומשמין הוי מיי תולע שקורין פרמייל ודכל דבדקה ליה התולע ועי"א קריא לשון קרירות דכל קרקע לו):

ד) סוטה סז: יבמות נד: ושם נמנון. ב) יבמות עח: קדושין סז:. ג) ע"ז ה.. ד) שם יומא לה:. ה) לקמן לא.. ו) לקמן לא.. ז) [לקמן ב:]. ח) [לענין יוחסין]. ט) [ל"ל בהסן].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה. נ"ב לגיסו של רש"י לומר דהכי קא קשיא ליה וקבעי ליה:

גליון הש"ס

גמ' לבדתני דבי ר"י. ב"ק סד ע"ב שבועות יט ע"א מנחות י ע"א:

מוסף רש"י

מנין לאחד מן האומות. שבעולם שאינו מן אומות של ארץ ישראל שאמר הכתוב עליהם לא תחיה כל נשמה (קדושין סז:) שאינו משבע אומות יאינו בכלל לא תחיה כל נשמה (יבמות עח:). שבא על הכנענית. שהיא בכלל לא תחיה, והוא הדין לחתיה ויבוסית, אלא שבולם נקראין על שם כנעני, דכתיב ארץ כנען (קדושין סז:). שאתה רשאי לקנותו בעבד. דשדינן ליה בתר זכר ומותר למיתתה (שם) ואי אמה מצוה למיתתו דשדינן ליה בתר אביה (יבמות עח:). ת"ל וגם מבני התושבים. שבאו מאומות אחרים ונעשו אבותם תושבים במקומכם (שם) ונעיל מייה כתיב ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבותיכם, שאינן מז' אומות, מהם תקני עבד ואמה, ומיניה ליה וגם מבני התושבים, כלומר ולא משאר אומות לבדם שאין בהם מערבוב שבע אומות, אלא אף מבניהם שמולידים אותם תושבים הבאים לגור עמכם ומולידין מן הכנעניות מהם תקני (קדושין סז:). מן הנולדים בארצכם. אשר הולידו בני שאר אומות מבנות אתכם שליתנן בארצכם דהייני חמותיהם (שם) שאמו מארצכם וילדו אם (יבמות עח:). ולא מן הגרים בארצכם. שהולידו בני ארצכם במקומות אחרים מבנות שאר אומות ובאו הבנים לגור כאן אלא אבותם, ובתורת הבנים גרסינן ולא מן הכנעניים שבארצכם, כלומר שולדי מן הכנעניות (קדושין סז:) שולד במקום אחר, שאמו מן שאר אומות ואחר כך בא לגור אצל אבי בארצכם, דרך אשה להיות במקומה ודרך איש לגלות, הלכך הילדים בארץ ידלו אמי משבע אומות, אבל הנולדים במקום אחר ידלו אמי ומתמרגא כי מעטיאסי קרא היכי דאביי כנעני (יבמות עח:). מלפפתו. מעטפתו, לשון מלבוש, כמו (שבת קכט:) מלפפין את

ז) נראה דל"ל דאם נאמרה ונשנית נקרא דלעולם בהם תעבודו ל"ב כתיב הן קרא מקמי קרא דבאחיכם וכו'.

המיעוט בשבע (ע"ז ה.). שלא יהא נאמן בה עד אחד אם לא מגזירת הכתוב (לקמן לא.). ומה עדות הראשונה. סתירה. שאין אוסרתה איסור עולם. אלא עד שתשתה, אינה מתקיימת בפחות משנים. כדבעינן למיגמר מגזירה שוה (שבו). עדות אחרונה. טומאה (שם). כל שיש בה. כל עדות שיש בה נאמן בה. וכגמרא לפיכן לא תסור קאמר מרי ליה בה אלא אחד יקאמר יהיא לא נתפסה למיקרי, אלמא מהימן (שם). בה ולא בקינוי. למאי אצטריך גזירה שוה, הא כתיב בני בה ומיעוטא ועד אין בה, ומיעוטא הוא, בה עד אחד נאמן ולא נעדות אחרת, והוא לה עדות סתירה כאחר כל עדיות שבתורה (שם). וטומאה בעצמה. עד אחד שבעיד על אשה אלא קינא לה בעלה ואחר נטמאת מגיין דלא מהימן, ולא אמרינן אטומאת אשה היתיבה דמגמה, לא שנא לאחר קינוי ולא שנא בלא קינוי אלמוד לומר ז', וכי היתיבה דמגמה בטומאה שאחר קינוי ויש עדי סתירה שיש ועד מעיד שנטמאת. שרגלים לדבר (שם).

כדי טומאה. ומהו כדי טומאה כדי ביאה ומהו כדי ביאה כדי הערלה דהיינו נשיקת אבר [נקמן כח:] נאותו מקום וכמה שיעורה כדי הקפת דקל שיוכל האדם לילך סביבות הדקל. ולקמן מפרש למה לי למיתני כולהון: **כדי מזיגת כוס.** למזגו במים ומתם כוס רביעית. ולקמן[3] אמרי' כל אחד ואחד מן החכמים הללו בעצמו שיער כמה שהוא שוהה בהערלתו: **ליטול קיסם.** מבין שיניה: **ולף ע"פ שאין ראיה.** גמורה לדבר דקרא לאו הוסטת יד לסל כתב ביה יש זכר ורמז מקצת דהוקשה אשה זונה לכבר לחם: **וכל הני למה לי.** למיתני בריש'א ליתני שיעור סתירה כדי טומאה כדי הקפת דקל: **דאי תנא כדי טומאה הוה אמינא.** בכל שיעור הצריך לנא לידי כך דהיינו טומאה וארצותה שיפתה אותה ודבר על לבה עד שתתרצה: **קמ"ל.** דמאי טומאה ביאה לחודה דאיכא למימר קודם הסתירה נתרצית לו: **קמ"ל כדי הערלה.** דקי"ל בפרק הבא על יבמתו (יבמות נד.) הערלה כגמר ביאה לכל הערות: **ואי תנא כדי הערלה.** ולא תנא בריש'א כדי טומאה הוה אמינא כדי הערלה וארצותה ואפי' תנא כדי ביאה כדי הערלה לא הוה מימעטו ארצותה דאתא אמינא הערלה למעוטי גמר ביאה ומיהו ארצותה בעינן דהכי הוה משמע כמה שיעור סתירה כדי ביאה ואנא אמינא כל ארבי ביאה דהיינו ארצותה וגמר ביאה והדר מפרש מה היא ביאה הערלה אבתי ארצותה לא אימעטו הילכך תנא בריש'א כדי טומאה וארצותה דמשמע טומאה וארצותה והדר פרש ומה היא טומאה כדי ביאה ועל כרחין אימעטו ארצותה דהא ביאה כולה גמר ביאה משמע ולא מיעט אלא ארצותה והדר אינון אלא אמינ

המקנא פרק ראשון סוטה

נעקר מן העולם. תימה לר"י לפי' רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה (ד) מאי קרא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעושה מיתה וכפ' במה אשה יוצאת (שבת דף סב:) אמרינן דעושה עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלזל בנטילת ידים וכפ' עושין פסין (עירובין דף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי מייבו עליה מיתה וגרמה דזלזול שמזלזל בה תמיד עושה עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (דף מה:) וסנהדרין (דף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונס יין (נדרים דף סג.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא גיהנו דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מ"ר: **היא תצודנו לדינה של גיהנם.**

ואמר נמי בפ"ק דמגילה (דף ע:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק"ק מפ' הזהב (נ"מ דף נט.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ' (ה) ג' דיבמות (דף כב:) היכא דלא הולד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין דף קז.) אמר דוד כל הני נטרוד הוהו גברא א"ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין (ו) דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי' מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והולד ממנה ממזר ריב"ל. א"נ היכא דלא נאו עליו יסורים נטרד מן העולם: כל

בדחטי או בדשערי ברכיכא או באקושא תיקו א"ר יצחק בר (רב) יוסף א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער והאיכא בן עזאי [6]דלא נסיב איבעית אימא נסיב ופירש הוה [9]ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה ואיבעית אימא [1]סוד ה' ליראיו דרש רב עווירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר [2]כי בעד אשה זונה עד ככר לחם אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם א"ר זריקא אמר ר"א [8]כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם אמר רב חייא בר אשי אמר רב [3]מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה [4]מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה [7]שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים אמר רבי אבהו [5]כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר [3]ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו' ומאי ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנא' [2]ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוהה מיבעי ליה ועוד היא תצוד מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפילו למד תורה דכתיב בה [4]יקרה היא [3]מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים היא תצודנו לדינה של גיהנם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים כתי' הכא [5]תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם [6]ולא תביא תועבה אל ביתך ורבי יוחנן דידיה אמר [1]כאילו כפר בעיקר שנאמר [7]ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו' ר' חמא בר חנינא אמר כאילו בא על כל העריות כתי' הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתי' התם [8]כי את כל התועבות האל וגו' עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר [9]חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה מאי [7]יד ליד לא ינקה אמר רב (ו) כל הבא על אשת איש אפי' הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה [10]הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא להו לדבי רבי שילא האי יד ליד לא ינקה ידי (ז) מיבעי ליה אלא אמרי דבי רבי שילא אפילו קיבל תורה כמשה רבינו דכתיב ביה [11]מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא ליה לר' יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעיא ליה אלא א"ר יוחנן אפילו

יסורים נטרד מן העולם:

כל

אדם אל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם אפילו אם יבא עליו יסורים אם יתקיים אין יתקיים ע"י אחרים בפרק הבא על יבמתו: **כי בעד אשה זונה וגו'.** דשתא דרש ליה מסיפיה לרישיה. דשביל ככר לחם אדם מתחייב בעונש של אשה זונה: במילתיה דרבא גרסי' **בעד ככר לחם עד אשה זונה מבעי ליה.** דמשמע דשביל ככר לחם רב העונש עד כדי עונש אשה זונה. וה"ה נמי אי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם הוה קשה ליה לרבא דודאי מסיפא לרישיה ידרש קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למכתב בעד ל"ה. המזלזל בנטילת ידים וכפ' עושין פסין (עירובין דף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי מייבו עליה מיתה וגרמה דזלזול שמזלזל בה תמיד עושה עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (דף מה:) וסנהדרין (דף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונס יין (נדרים דף סג.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא גיהנו דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מ"ר: **היא תצודנו לדינה של גיהנם.**

ואמר נמי בפ"ק דמגילה (דף ע:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק"ק מפ' הזהב (נ"מ דף נט.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ' (ה) ג' דיבמות (דף כב:) היכא דלא הולד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין דף קז.) אמר דוד כל הני נטרוד הוהו גברא א"ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין (ו) דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי' מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והולד ממנה ממזר ריב"ל. א"נ היכא דלא נאו עליו יסורים נטרד מן העולם:

כל

בדחטי או בדשערי. של חטין חלק ושמטו יותר משל שעורים: **רכיכא.** נשמטו יותר מאקושא: **רכיכא.** שילוש העיסה רכה: **כל אחד ואחד.** מן התנאים הללו: **בעצמו שיער.** כמה שהיה שוהה בגיאתו: **והאיכא בן עזאי דלא נסיב.** כדאמר ביבמות (דף סג.):

בדחטי (ד) [עי' תוספות יבמות סג: ד"ה שיתקיים ותוספות כתובות סב. ד"ה בדחטים], (ה) [סוריות יג.], (ו) [ברכות יד. ע"ב], (ז) [ברכות מא. עירובין יח: ע"ב], (ח) [עירובין כא:], (ט) [ל"ל אמר ד"ה נרקן להשפיל], (י) עי' נעוה"ר מי' קסב נב"ר, (כ) [עירובין יח:].

הגהות הב"ח

(א) גם' ואמר רב (כל הבא על אשת איש) תפ"מ וע"ב גי' רש"י כל שיש בו גסות הרוח: (ב) שם ידי לא ינקה מיבעי ליה: (ג) רש"י ד"ה שמא יצאו וכו' נעל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק ומזרו ליד טהורים. נ"ב ולפיכו במשנה היא עמאים לפי שמים שמוץ לפרק אין מטהרין השניים את הראשונים ועי' פי' הר"ש במשנה זו: (ד) תוס' ד"ה נעקר וכו' מייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש מלא אריה וכו' הכא דעושה מיתה ובפרק עושין פסין נמי קאמר מעשה ברי עקיבא וכו' עליה מיתה ובפרק במה אשה וכו' נעילת ידים ונרלה כל"ל: (ה) ד"ה היא וכו' משמע בפ"ב דיבמות. נ"ב ע"ש בדף כ"ח ע"ל ובדף כ"ג ע"ב: (ו) בא"ד וחנק נמי כיסורין עם תשובה דכל המומתין:

גליון הש"ס

גמ' ואיבעית אימא מרבי' שמיע ליה. לקמן דף י ע"ל:

תוס' שאנץ (המשך)

בנטילת ידים שאוכל תמיד בלא נטילת ידים נעקר דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה שנאמר ופורץ גדר ישכנו נחש. מים ראשונים שלפני אכילה צריך שיגביה ידיו ראשי אצבעותיו שיהו המים משופעין לצד זרועותיו שמא יצא מים חוץ לפרק וכו' כדתנן כמס' ידים וכו' צריך לשפוך מים על ידיו ב' פעמים הראשונים מטהרין את הידים מן הטומאה השניים מטהרין את המים הטופחין על ידיו שנטמאו תחלה מפני הידים ותנן התם הידים מטמאות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהם להיות שניות ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק שעד הפרק צריך נטילה. נטל את הראשונים ואת השניים וחזרו ליד טהורות שהרי טהרו שניים את הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד לפרק וחזרו ליד טמאות כלומר על השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו אלא עד הפרק כמשפטו. וא"כ המים שניים לא טיהרו את הראשונים שיצאו חוץ לפרק הילכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שלא יצאו המים הראשונים ויטמאו את הידים כן פירש הקונטרס. אחרונים של אחר הסעודה שתקנו חכמים מפני מלח סדומית שמסמא את העינים צריך שישפיל ידיו למטה כדי שתיד הזהמא של תבשיל שבידו שהרי להעביר את הזהמא הן באין:

תורה אור השלם

1. סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם: תהלים כה יד
2. כי בעד אשה זונה עד בכר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד: משלי ו כו
3. ויאמר ה׳ ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם: יחזקאל ד יג
4. יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה: משלי ג טו
5. תועבת ה׳ כל גבה לב יד ליד לא ינקה: משלי טז ה
6. ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא: דברים ז כו
7. ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: דברים ח יד
8. כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ: ויקרא יח כז
9. חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא: ישעיהו ב כב
10. ויאמר אברם אל מלך סדם הרימותי ידי אל ה׳ אל עליון קנה שמים וארץ: בראשית יד כב
11. ויאמר ה׳ מסיני בא זרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו: דברים לג ב

תוספות שאנץ

הא איכא ב"ע דלא סיב כדאמר ביבמות הה אעשה ונפשי חשקה חורה אפשר לעולם התקיים על ידי אחרים. ל האוכל לחם בלא טילת ידים כאלו בא ל אשה זונה שנאמר י כעד אשה זונה עד כר לחם. פי' דרש ליה סיפיה לרישיה בשביל כר לחם מתחייב בעונש ל אשה זונה ולהכי מדמי יה לאשה זונה משום כשאוכל בלא נטילה הוי כילה הפקר חזונה זו פקרת היא. ה"ג בסלתיה רבה בעד ככר לחם ד אשה זונה מיבעיא יה דמשמע בשביל ככר חם רב העונש עד בדי שה זונה. וה"ה נמי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשה ליה לרבא דודאי מסיפא לרישיה ידרש קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למכתב בעד ל"ה. המזלזל

כל האוכל בלי נגוב ידים. דבר מאוס הוא ומשוב בטומאה שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא אלמא דבר מיאוס קרי טומאה: **מאי ואשת איש וגו'.** סיפיה דקרא דלעיל הוא כי בעד אשה זונה עד ככר לחם: **לסוף נכשל באשת איש.** והכי קאמר בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש זונה נפש היקרה הגבוהה היא תצודנה רודף אחריה ולד אותה ומגיעה: **היא תצוד מבעי לה.** כיון דמסיפיה לרישיה קדרשת ליה הכי מיבעי ליה למכתב ואשת איש נפש יקרה היא תצוד אותה אבל השתא משמע שאשת איש לבה את הנפש היקרה: **מכהן גדול.** דאפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון ומהאי קרא ילפינן ליה בהוריות (דף יג.): **ורם לבבך.** מעלה אני עליך כאילו שכחתו: **כי את כל התועבות.** גבי עריות כתיב: **במה.** עבודת כוכבים: **אשר נשמה באפו.** שמחזיק עצמו כבעל נפש דהיינו גאוה שאשונה נפשו בעיניו: **מאי יד ליד לא ינקה.** סיפיה דקרא דאיירי ביה לעיל הוא תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה: ה"ג **כל איש בו גסות הרוח אפילו הקנהו בו.** ול"ג כל הבא על אשת איש דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח: **הקנהו להקב"ה בו.** השליטו בשמו על הכל כאברהם שקראהו קונה שמים וארץ. והיינו יד ליד אפילו דומה לאברהם שאמר הרימותי ידי: **קשיא להו לדבי רבי שילא.** אהך דרשה דרב: **הכי גרסינן מאי יד ליד ידי לא ינקה מיבעי ליה: אפילו הוא כמשה.** שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: **יד מיד מיבעי ליה.** דהא קרא במקבל מוקמינן ליה ולא בנותן והוה ליה למכתב יד מיד לא ינקה יד שקבלה מיד אף הוא לא ינקה: אפילו

אפילו עושה צדקה בסתר. שנותן מידו לידו של העני והכי משמע יד הנותנת ליד אף הוא לא יעקה: **דכתיב כיה מתן בסתר כו'.** לאו דשייך האי קרא בקרא דלעיל אלא רבותא היא שאע"פ שמכפה אף ומימה אינו מכפר על גסות הרוח: **אוהרה.** שלא יהא גס רוח: **ורם לבבך ושכחת.** אלמא מגונה לב בא לידי שכחה ששוכח את בוראו ובשכחה הוא מוזהר השמר לך פן תשכח: **רומו מעט.** כיון שרימו מתמעט: **ישנו בעולם.** מתקיים: **והומכו.** ואם חזר ועשה עניו שממיך את עצמו: **ככל.** כאותן שנאמר בהן כל: **יקפצון.**

אפילו עושה צדקה בסתר דכתיב (ח) [1]מתן בסתר יכפה אף וגו' לא יעקה מדינה של גיהנם אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי [2]שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא [3]ורם לבבך ושכחת וכתיב [4]השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרבי אבין אמר רבי אילעא [6]דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מחמעט שנאמר [5]רומו מעט ושמא תאמר ישנו בעולם ת"ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף בזמנו כאברהם אבינו שנאמר והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו [6]בכל [7]מכל [8]כל ואם לאו [5]וכראש שבולת ימלו מאי וכראש שבולת רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא דשיבלתא וחד אמר כשיבולת עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבולת אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבולת אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא מלקט: [9]ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני [3](והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא [10]ורמי הקומה גדועים וכתיב התם [11]ואשירהם תגדעון וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער שנא' [12]הקיצו ורננו שכני עפר [13]שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר [13]וגבוה ממרחק יידע דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם [7]גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' כי רם ה' ושפל יראה אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא' [14]מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית א"ר אלכסנדרי כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעא עוכרתו שנאמר [15]והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו אדם שאין בו אלא [כ]רביעית [כ] אחת עאכ"ו א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא [8]בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק [2]לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה [16]תועבת ה' כל גבה לב אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר שנא' [17]והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחוות וגו' א"ר זירא בשר כתיב ביה [18]ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא א"ר יוחנן אד"ם א"פר ד"ם מ"רה בש"ר ב"ושה ס"רוחה ר"מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשין א"ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר ולשאת

כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער. תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק והא דאמר פרק בתרא דכתובות (דף קיח.) מתיס שנמו"ל אינן חייס ומו גרסינן התס ע"ה אינן חייס אא"כ יהנו תלמידי חכמים ומלוי (ו) רביות מלינו בחגדה (ז) שאינן חייס לעולם הבא. תוס' ר"י: **אדם** שאין בו **אלא** רביעית דם. (ח) פר"ח הוא דם הלול שממנו משמית הלב אין בו אלא משקל כ"ה מלעיס שהיא רביעית הלוג (ט):

הא

אפילו עושה צדקה בסתר דכתיב (ח) [1]**מתן בסתר יכפה אף** וגו' **לא יעקה מדינה של גיהנם אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי** [2]**שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא** [3]**ורם לבבך ושכחת וכתיב** [4]**השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרבי אבין אמר רבי אילעא** [6]**דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מחמעט שנאמר** [5]**רומו מעט ושמא תאמר ישנו בעולם ת"ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף בזמנו כאברהם אבינו שנאמר והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו** [6]**בכל** [7]**מכל** [8]**כל ואם לאו** [5]**וכראש שבולת ימלו מאי וכראש שבולת רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא דשיבלתא וחד אמר כשיבולת עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבולת אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבולת אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא מלקט:** [9]**ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני** [3]**(והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא** [10]**ורמי הקומה גדועים וכתיב התם** [11]**ואשירהם תגדעון וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער שנא'** [12]**הקיצו ורננו שכני עפר** [13]**שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר** [13]**וגבוה ממרחק יידע דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם** [7]**גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' כי רם ה' ושפל יראה אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא'** [14]**מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית א"ר אלכסנדרי כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעא עוכרתו שנאמר** [15]**והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו אדם שאין בו אלא** [כ]**רביעית** [כ] **אחת עאכ"ו א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא** [8]**בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק** [2]**לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה** [16]**תועבת ה' כל גבה לב אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר שנא'** [17]**והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחוות וגו' א"ר זירא בשר כתיב ביה** [18]**ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא א"ר יוחנן אד"ם א"פר ד"ם מ"רה בש"ר ב"ושה ס"רוחה ר"מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשין א"ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר ולשאת**

אפילו עושה צדקה בסתר. שנותן מידו לידו של העני והכי משמע יד הנותנת ליד אף הוא לא יעקה: **דכתיב כיה מתן בסתר כו'.** לאו דשייך האי קרא בקרא דלעיל אלא רבותא היא שאע"פ שמכפה אף ומימה אינו מכפר על גסות הרוח: **אוהרה.** שלא יהא גס רוח: **ורם לבבך ושכחת.** אלמא מגונה לב בא לידי שכחה ששוכח את בוראו ובשכחה הוא מוזהר השמר לך פן תשכח: **רומו מעט.** כיון שרימו מתמעט: **ישנו בעולם.** מתקיים: **והומכו.** ואם חזר ועשה עניו שממיך את עצמו: **ככל.** כאותן שנאמר בהן כל: **יקפצון.** מן העולם ימותו מות ישריס. אברהם כתיב ביה) והי' ברך את אברהם בכל ילחק כתיב ביה) ואוכל מכל יעקב כתיב ביה) כי תנני אלהים וכי יש לי כל והכי מפרש בהדיא בברלאשית רבה) (דכשלמא בכל מכל (ג) רבותא הוא שנתברכו בכל אבל וכל אשר תתן לי) מילתא בעלמא הוא דקאמר): **כסאסא דשיבלתא.** גבהו של שבולת שקורין זקן השבולת והוא נשבר ונופל מעליו: **גבוהה גבוהה הוא מלקט.** והיינו וכראש שבולת (ד) שראשה נראית למעלה מחברותיה: **אתי דכא.** אני מגביהו עד ששוכן אצלי והיינו אשכון את דכא: **אני אם דכא.** אני מרכין שכינתי אצלו: **ילמד אדם מדעת קונו.** להאוב את הנמיכות: **כל הריס וגבעות.** כגון תבור וכרמל שנאו שם (ה) כדכתיב למה תרצדון הריס גבעות (תהלים פח): **כאשירה.** יגדע ושרש אחריה כאשירה שנריך גידוע אחריה כדכתיב ואבדתם את שמם (דברים יב): **נגער.** מקיץ בתחיית המתים: **שכני בעפר לא נאמר.** דליתמעע על כל המתים: **שכן לעפר.** משפיל עצמו לעפר: **מיללת.** מקוננת: **וגבוה ממרחק יידע.** ריש"ה דקרא כי רם ה' ושפל יראה וגבוה והגבוה ממרחק מקודם שתבא עליו פורענות ימים רבים יידע. שכינה מתאוננת ומשתברת עליו כמו וידע אלמנותיו ויודע בהם אנשי חמס (יחזקאל יט) ויודע כמה אנשי סכות (שופטים ח) יודע כמניח למעבלה (תהלים עד) לשון שבר: **רואה אם** (ט) **הגבוה.** לקרבו ולהשתדל עמו ותשוב בעניני כמו (הושע ט) כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי את אבותיכם נתתי עיני לקרבם ולחבבם: **ואיכא דמספני לה אמספרי לשון הרע.** משוס ריש"ה דקרא מלשני בסתר רעהו וגו': **רוח קימעא עוכרתו.** פורענות קלה עוברתו ומאבדתו: **והרשעים.** גסי הרוח. דקרא דלעיל משמעי בשפלים ונלכאים להחיות רוח שפלים וגו' כי לא לעולם אריב עם אותן שפלים בעון בנעו וגו' דרכיו ראיתי וגו' ברוח ניב שפתים וגו' אבל הרשעים שאינן שפלים ונלכאים כים נגרש המגרש ומשליך רפש וטיט לשפתיו סביביו: **כמה רביעיות.** לוגי מים אנו רואים שרוח קימעא עוכרתו ועוכרת את מימיו: **אדם שאין בו אלא רביעית אחת.** שברביעית דם הוא מתקיים. שיעור זה הלכה למשה מסיני שרביעית דם מת מעטת בהלל מפני שהיא נפש וקריינא ביה על כל נפשות מת לא יבא (ו): **אחד משמונה בשמינים.** משקל קטן הוא והיינו (ה) עוכלא (ז). כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מקטולנין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם: **ומעטרא ליה כי סאסא לשיבלתא.** גסות מועטת נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כסאסא המעטרת את השבולת: **בשמתא דאית ביה.** גסות הרוח: **ובשמתא דלית ביה.** גסות פורתא לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם: **לא ממנה ולא ממקלתה.** לא יתפוץ אדם לא בכולה ולא במקלתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קדא תועבת ה': **כבשר.** שהוא רך ולא כאבן שהוא קשה: **להשתחוות.** להתפלל. לאותם שהם בשר יבואו ויתפללו כי הם נשמעים לפני אבל גסי הרוח לא יבואו: **בשר כתיב ביה ונרפא.** ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא. אדם כי יהיה בעור בשרו (ח) נגע צרעת כי תהיה באדם (ט) לא כתיב בחד מיניהו ונרפא לפי דרכך אתה למד שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו אבל מי שהוא קשה כאדמה אין רפואה למכותיו (ו): **אדם.** למה נקרא שמו אדם שהוא אפר דם מרה. כלומר כולו הבל לכך אל יתגאה. מרה היא ליחלוחית מרה היוצאה מן המרירה שבכבד ומתגברת בדם הכל לפי החדשים ושינוי העתים ולפי המאכל שאוכל ועל ידיה באין חלאים ונגעים ומכאובות יש שקורין בדברי הרופאים מרירה שחורה ויש שקורין מרירה אדומה: **שאול.** מקום שאול ביתו: **נפחת.** מתמעט מתשיבותו ונעשה פחות בחנשים: ונשאת

כא א ב מיי' פ"ג מהלי' דעות הלכה ג:

תורה אור השלם

1. מַתָּן בַּסֵּתֶר יְכַפֶּה אָף
וְשֹׁחַד בְּחֵק חֵמָה עַזָּה:
משלי כא יד
2. שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל
תִּגְבָּהוּ כִּי יְיָ דִּבֵּר:
ירמיהו יג טו
3. וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ
אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: דברים ח יד
4. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח
אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי
שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם: דברים ח יא
5. רוּמּוּ מְעַט וְאֵינֶנּוּ
וְהֻמְּכוּ כְּכֹל יִקָּפְצוּן
וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ:
איוב כד כד
6. וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא
בַּיָּמִים וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת
אַבְרָהָם בַּכֹּל:
בראשית כד א
7. וַיַּחֲרֵד יִצְחָק חֲרָדָה
גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי
אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד
וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל
בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ
גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה:
בראשית כז לג
8. קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי
אֲשֶׁר הֻבָאָה לָךְ כִּי חַנַּנִי
אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹּל
וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ:
בראשית לג יא
9. כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא
שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ
מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת
דַּכָּא וְשֵׁפֵל רוּחַ לְהַחֲיוֹת
רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב
נִדְכָּאִים: ישעיהו נז טו
10. הִנֵּה הָאֲדוֹן יְיָ
צְבָאוֹת מְסַעֵף פֹּארָה
בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה
גְּדוּעִים וְהַגְּבֹהִים
יִשְׁפָּלוּ: ישעיהו י לג
11. כִּי אִם כֹּה
תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזִּבְחֹתֵיהֶם
תֹּתֹצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ
וַאֲשֵׁרִים תִּגְדָעוּן
וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן
בָּאֵשׁ: דברים ז ה
12. יְחִיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי
יְקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי
עָפָר כִּי טַל אֹרֹת טַלֶּךָ
וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל:
ישעיהו כו יט
13. כִּי רָם יְיָ וְשָׁפָל יִרְאֶה
וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיָדֵע:
תהלים קלח ו
14. מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ
אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם
וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא
אוּכָל: תהלים קא ה
15. וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ
כִּי הַשֹּׁקֵט לֹא יוּכָל
וְהִגְרִשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ
וָטִיט: ישעיהו נז כ
16. תּוֹעֲבַת יְיָ כָּל גְּבַהּ
לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה:
משלי טז ה
17. וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר
יְיָ: ישעיהו סו כג
18. וּבְשַׂר כִּי יִהְיֶה בּוֹ
בְּעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא:
ויקרא יג יח

הגהות הב"ח

(ח) גמ' דכתיב בה מתן בסתר: (כ) שם אלא רביעית אחת. תוי"ט וע"ב ס"א דם: (ג) רש"י ד"ה דבשלמא בכל מכל כל רבותא: (ד) ד"ה גבוהה וכו' שבולת ימלו בשבולת שראשה נראית: (ה) ד"ה אחר משמונה וכו' עוכלא. ע"ב וע"ע בב"ב דף ל' דמפרש שם מהו עוכלא: (ו) ד"ה בסר וכו' רפואה למכותיו דרוח קימעא עוכרתו הס"ל: (ז) תוס' ד"ה כל וכו' ומלי ברבית מלינו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אדם שאין בו וכו' עד סוגו. כי לוג הוא ב' ליטרין וליטרא הוא ס"א לא ביהודה כדאית' בירושלמי הוא בר"ש ס"ר דמרומות מ"ח ומאלא לוג הוא שני מאות זו שהם מאה סלעים בגליל וכרביעית הלוג הוא כ"ה סלעים. (גרא אלוש על התורה פ' כי תשא):

תוספות שאנץ

אפי' עשה צדקה בסתר יכפה אף (ח) יד ליד לא ינקה. והכי אמרינן במדרש משלי (פ' י"א) כשאדם בא על אשת איש ונזדמן לו עני אחד ונתן לו פרוטה לצדקה ואומר לא היה הקב"ה מזמין לי אותו עני לעשות צדקה אלא א"כ מחל לי אותו עון על זה נאמר יד ליד לא ינקה: בכל מכל כל אברהם כתיב ביה ה': ברך את אברהם בכל. יצחק כתיב ואוכל מכל. יעקב כתיב וכי יש לי כל ר"א וכל אשר תתן לי: וגבוה ממרחק יידע [רשא דקרא] כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע. פי' הגבוה ממרחק מקודם שתבא עליו פורענות ימים רבים יידע שכינה מתאוננת עליו כמו וידע אלמנותיו וכן וידע בהם אנשי חמס: השם אורחותיו. הספד מצוה כנגד שכרה:

(ח) גראלה דל"ל יכפה אף שהוא ניתן מיד ליד אף היא לא ינקה.

הא גופא קשיא. תימה לרבי אמאי לא נקט הכא ליטנא דריש נעשים זוממין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כילד מקנא לה כילד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתרץ שפיר אבל הכא אפילו לפי התירוץ הוה ליה למימני כילד אין מקנא לה ונראה דלהכי לא פריך הכא משום דמתי למימר אל תדברי דרישא פירושו שתילה דהיינו קינוי גמור ואתי שפיר ליטנא דכילד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא ריש לקיש וה"פ הכא אלמא פירוש דמתני' דדיבור סתירה הוא מדקתני כילד מקנא ולשון נקי הוא כדתנן בפרק קמא דכתובות (דף יג.) ראוה מדברת ומפרש בגמ' מאי מדברת נסתרה א"כ תיקשי ריפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין סתירה אמאי מותרת אלא דיבור ממש הוא ולפי פירושנמי משמע דבעי לתרוצי דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירה כלום פירוש בתמיה דבורה אמא מימר לך אפי' דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני' פי' דיבור דרישא לשון נקי מיהו דסיפא איתא לן למימר על כרחך דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם. אין להקשות מפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף פח.) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם והא בעינן לכשתנשאי לאחר תעלי מה שכתוב ליבי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי נ"ד שויה כאחר אבל באחר דקרא אין האמ בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (ערכין דף כה:) דקתני אם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן לו איזו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי את אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לבן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ"ש גבי יבם דבא מכח גשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרינן נמי בפ"ק דקידושין (דף יג:) אמר קרא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר ד) אבל קשיא מפרק האומר (קידושין דף סו:) דנפקא לן מהכא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיטריך קרא דוקא ליבם (ג"ב) משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרי' בשמעתין ואכתי אחות אשה מנלן ועוד תקשה דהכא אע"ג דכתיב איש אחר ממעטינן יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטינן בן מאחר וא"ת מאיש ממעטינהו בפ' האומר (ג"ז שם) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה: **לאחר** ולא ליבם. אי קשיא והא האי קרא בסוטה ודאי ע"י עדים כתיב דילפינן דבר דבר מממון בסוף מסכת גיטין (דף ל.) וסוטה ודאי אמר בפ"ק דיבמות (דף יח:) דפעורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה בערות תרין דלאחר לא איצטריך למיכתב אלא ליומא משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה: **אילו** איתיה לבעל מי לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר' אברהם בר מרדכי ז"ל והא סוטה ודאית ואילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעו גט מבעל היכא דאיתיה ואפ"ה פטורות מיבם בלא חליצה ושם לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להכא (ד) כיון דטומאה סתם הרי היא בערוה גמורה דגזירת הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות ז) מדין יבום דלא צריך בהו כלל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכח נשואי אחיו הרי הוא במקום בעל דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ורחמנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור: מי

ולשאת ולספחת [1]ואין שאת אלא לשון גבוה שנא' [2]ועל [כל] ההרים הרמים ועל [כל] הגבעות הנשאות ואין ספחת אלא טפילה שנאמר [3]ספחני נא אל אחת הכהונות לאכל פת לחם [4]א"ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר [4]זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר [4]לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה [5]ואמר ריב"ל [8]כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר [5]ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי (ה) ושם אלא ושם דרך: [כיצד מקנא לה כו']: הא גופא קשיא אמרת אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני זה אלמא דבור סתירה הוא והדר תני דיברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה אלמא דבור לא כלום הוא אמר אביי [6]הכי קאמר אל תדברי ודברה אל תדברי ונסתרה [7](ולא כלום) אל תסתרי ודברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה: ואם מת חולצת: אמאי תתייבם נמי יבומי אמר רב יוסף אמר קרא [6]ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר לאיש אחר ולא ליבם א"ל אביי אלא מעתה חליצה נמי לא תיבעי א"ל אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט השתא נמי תיבעי חליצה ואית דאמרי אמר רב יוסף רחמנא אמר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר רלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי אמר ליה אביי אלא מעתה לאחר לא תינשא דלא תיסתריה לביתיה אמר ליה מי

ונשאה ונספחה. על ידי שמנשא עצמו בא לידי ספחת שאינו עיקר באנשים אלא נספח וטפל: **טפילה.** דבר שאינו חשוב בעצמו אלא נטפל באחרים: **ספחני נא.** אספני נא. (ב) בגבולתא בית עלי משתעי קרא אעמיד בהנים גדולים אחרים שיעליאו את בהני זרעך מגדולתם ויצטרכו לבקש מהם לאוספם ולקולטם אצלם: **אל אחת הכהונות.** בתחת מן המשמרות: **שכר עולה בידו.** ולא שכר קרבן אחר: **ובאי.** כל הזבחים במשמע: **הש"ס תורמוסיו.** מחבר הספר מלוה כנגד שכרה: (ג)**אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו.** שלא ביחוד: **עדיין מותרת לביתה.** לשמש. ביתה לשון משמש הוא: **אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה.** עד שתשתה. ולקמן בפ' כשם שהמים בודקין (דף כח.) יליף מוגעתמאה ונטמאה שלש פעמים אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה: **ואם מת בלא בנים.** עד שלא השקה: **חולצת ולא מתייבמת.** בגמרא מפרש טעמא): **הא גופא קשיא אמרת כילד מקנא לה אמר לה בפני שנים כו'.** קס"ד אמר לה כו' היינו פירושא דכילד מקנא לה אמר לה בפני שנים כו' ואשמועינן דזהו הקינוי: **אלמא דיבור סתירה היא.** אפי' מדברת עמו בשוק סתירה תשיב לה מדקאמר זה הקינוי דאי לאו דסתירה הוא ולא מיתסרא בה מאי קינוי איכא ולמה לי דמתרה בה: **והדר תני.** דכי עברה על התראתו ודברה עמו מותרת לביתה: **אמר אביי הכי קאמר.** אמר לה לאו פירושא דכילד מקנא לה הוא אלא אדרבי קתני והא"ק אמר לה אל תדברי ונסתרה לו דברה אע"פ שעברה על קינויו אצל דיבור לו אם דברה עמו אחר קינוי גמור דאל תסתרי עדיין באחת משתי אלו מותרת לבעלה אבל עברה על קינויו אצל סתירה כגון שאמר לה אל תסתרי ונכנסה עמו לבית הסתר כו': **ואלא מביאו.** לעיל מייתי כתיב כי מצא בה ערות דבר וגו' ואלא מביאו וגו' לאיש אחר למה לי למכתב אי למשרייה לאנסוגא על ידי גט כריתות לכתוב ואלא מביאו והיתה לאיש למה לי למכתב לאחר אלא למעוטי יבמה היכא דלא גרשה בעל אחר שמצא בה ערות דבר והכי משמעי קראי כי מצא בה ערות דבר יגרשנה בספר כריתות ואלא מביאו כלומר ובכל זד שמצא מביאו בין ע"י גירושין בין ע"י מיתה אם באת לינשא לאיש אחר תנשא ולא ליבם שאינו אחר אצל נשואין של זו שמכח נשואי ראשון היא נזקקת לו: **אי הכי חליצה נמי לא תיבעי.** הלא פטורה רחמנא ושרייה לאיש אחר בכל ענין שתצא מביאו אחר שנמצא בה ערות דבר: **אילו איתיה לבעל.** מי משתריא בלא גט הא כתיב וכתב לה ספר כריתות) אפי' מצא בה ערות דבר כריתות בעיא השתא נמי בעי' חליצה דיבם במקום בעל קאי: **אית דאמרי.** דהכי שני רב יוסף לעיל רחמנא אמר כו' לוה לבעלה לגרשה מביאו בשמצא בה ערות דבר כי היכי דלא תיסתרי' לביתיה כדאמר לעיל) זנותא בביתא כי קריא לשומשמא: מי

ו) [שבועות ו:], ב) פיהמרין מנ: ע"ש, ג) מ"ק ה., ד) ס"ל ל"ג, ה) כפול הוא במתני', ו) [דברים כד], ז) [דף ג:], ח) [ועיין תוס' קידושין יג: ד"ה מדלא תומ' כתובות פא. ד"ה יבם], ט) עי' רש"ל, י) [דף יב. יבמ.].

הגהות הב"ח

(א) בס' אל תקרי ושם. נ"ב ושם בס"ן כמו מי שם פה לאדם פירוש שם אל תקרי ושם בדברי הש"ס אל תקרי ושם בס"ן אלא בש"ן מענין שומת ב"ד: (ב) רש"י ד"ה ספחני יכו' נא (בגבולתא) תו"מ יו"ב ס"א בגזירה: (ג) תוס' ד"ה לאחר וכו' דוקא ליבם כדאמרי' בשמעתין כל"ל ותיבות משום דרמיא עליה ליבומי נמחק: (ד) ד"ה אילו וכו' לא דמיא להכא דכיון דטומאה כתיב בה הרי היא בערוה גמורה וגזירת וכו' ואפ"ה אימעוט בפרשת יבמין מדין:

מוסף רש"י

זבחי. לשון רבים משמע (שהחדרין חנ:). לא תבזה. אין דרכך לבזותו (שם). כל השם אורחותיו. המתנהג הפסד מלוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה, ושם כמו שמין (חז"ק ה.).

מי קא רמינן עליה. למינסבה בעל כרחיה דאילו ליכס אמרינן ליה מצות יבום קודמת למצות חליצה אבל בהא אסור למימר ליה וממילא אשמועינן קרא דאסור ליבמה דלא שייך בה יבום והויא כאשת אח שלא במקום מצוה: הכתוב קראו אחר. למי שנושאה ואת אמרת תתיבם ותרמי עליה בעל כרחיה:

מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה ואיכא דאמרי אמר רב יוסף [ה]הכתוב קראו אחר אשאין (ו) בן זוגו של ראשון שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכנים רשעה לתוך ביתו ואת אמרת תתיבם נמי יבומי אמר ליה אביי אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתיבם דהכתוב קראו אחר גביה דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא רבא אמר [ז]ק"ו אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן אמר ליה אביי אלא מעתה כ"ג שקידש את האלמנה ומת ויש לו אח כהן הדיוט לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן נאסרה הא אסירא וקיימא מותר לה אסור לה הוא אלא אשת כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן [ח]אונס בישראל מישרא שרי וגבי דהאי [ט](מיהא) ליכא איסורא: מתני' [י]ואלו אסורות מלאכול בתרומה האומרת טמאה אני לך ושבאו עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה ושבעלה אינו רוצה להשקותה [יא]ושבעלה בא עליה בדרך: גמ' [יב]אמר רב עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהר לן עיינין ממתניתין סוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה מ"ט דאמר קרא [יג]ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה [יד]דליכא דידע בה לאפוקי הא דהא איכא דידע בה ואנהר לן עיינין ממתני' דקתני ושבאו לה עדים שהיא טמאה דאתו עדים אימת אי נימא מקמי דתשתי [טו]זונה היא אלא לבתר דשתאי אי אמרת בשלמא אין המים בודקין אותה שפיר אלא אי אמרת מים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי נינהו אמר ליה רב יוסף לעולם אימא לך מים בודקין אותה והא אימור זכות תולה לה במאי קמיפלגי במתנוונה דרבי [טז]דתנן רבי אומר זכות תולה במים המרים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת לסוף שהיא מתה באותה מיתה רב ששת סבר בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה ורב יוסף סבר לרבי הויא מתנוונה לרבנן לא הויא מתנוונה מתיב רב שימי בר אשי [יז]ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר זכות תולה במים המרים [יח]מדרחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שתלה להן זכות ואם איתא יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שיש להן עדים במדינת הים לר' שמעון קאמרת לר' שמעון מדזכות לא תליא עדים נמי לא תלו מתיב [יט]רב [כ]ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת

מי קא רמינן עליה. למינסבה בעל כרחיה דאילו ליכס אמרינן ליה מצות יבום קודמת למצות חליצה אבל בהא אסור למימר ליה וממילא אשמועינן קרא דאסור ליבמה דלא שייך בה יבום והויא כאשת אח שלא במקום מצוה: הכתוב קראו אחר. למי שנושאה ואת אמרת תתיבם ותרמי עליה בעל כרחיה: נישאת לאחר. שגרשה ראשון שמצא בה ערות דבר וניסת כו' לא תתיבם דהשתא נמי אחר הוא ואין (ב) בן זוגו של ראשון אם ישאנה וקרמית ג)לזה עליה במצות יבום: גביה דהאי. אחר אחיו של זה: בשם טוב הוה קיימא. ואילא למימר הדרה בה ואין קרוי אחר אלא הנושאה מתוך אלמנות או גירושין על מי שקלקלה תחתיו: רבא אמר. האי דקתני מתייבמת ולא מתייבמת ק"ו דאם נאסרת בסתירה זו במותר לה בבעלה שהיה מותר לה ונתקלקלו עכשיו הנישואין ליאסר עליו: באסור לה. דהיינו יבמה שהוא אסור לה בחיי בעלה לא כל שכן שנאסרו נשואי הראשון שלא להתייבם מכח אותן הנישואין: שקדש את האלמנה. שהיא אסורה עליו: לא תתייבם. מכח ק"ו זה אם נאסרה כו'. ולקמן מפרש מאי נאסרה ומאי מותר לה הלא אסור היה מתחילתו: אלא. הכי פריך אשת כהן שנאנסה ונאסרה עליו דאשת כהן אסורה אפילו באונס אבל אשת ישראל מותרת דכתיב (במדבר ה) והיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת ומדכתיב והיא מיעוטא הוא ומשמע דיש אחרת שאפילו נתפסה אסורה: ויש לו אחיו. מאביו והוא חלל שנולד לאביו מן הגרושה ונתחלל מן הכהונה ומותר בנשים הפסולות לכהונה דכתיב בכהנים הנושאין פסולות ולא יחללו זרעו (ויקרא כא) אלמא זרעו חלל: לא תתייבם. מק"ו זה אם נאסרה בבעילה זו לבעלה שהיה מותר לה ביבמה האסור לה באותה שעה לא כ"ש שנאסרו עליו נישואי אחיו שלא ליבמה מכח נשואין: ליבא איסורא. ואלו הוא היתר גמור ואין זה ק"ו. אבל דוחיתה ברגום שהבעל והיבם שוין באיסור זה אם היתה תחתיו הוי ק"ו שהרי מחמת נישואין הראשונים היא מזקקת ליבום ואם על הבעל נתקלקלה ק"ו ליבם: מתני' לאכול בתרומה. א] אם הוא כהן: ושבעלה בא עליה בדרך. דשוב אין המים בודקין אותה דלקמן (דף כח.) ונקה האיש מעון(ג) בזמן שהאיש מנוקה שלא בא עליה מאחר שנאסרה עליו אז האשה הרשה תשא את עונה אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו: גמ' ואנהר לן עיינין. הכיא לנו ראיה לדבריו ממתניתין: סוטה שיש לה עדים במדינת הים. שלא שנטמאה מזה: ועד אין בה. אע"ג דדרשינן לעיל [ב:] לעד אחד נאמן בסוטה ולסוטה ודאית שלא תשתה עוד אין מקרא יולא מידי פשוטו ודרשינן ליה נמי הכי ועד אין בה הוא דאמר והכיא האיש שלא תשתה דאמר ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר זכות תולה במים המרים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שתלה להן זכות ואם איתא יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שיש להן עדים במדינת הים לר' שמעון קאמרת לר' שמעון מדזכות לא תליא עדים נמי לא תלו מתיב רב ששת סבר בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה ורב יוסף סבר לרבי הויא מתנוונה לרבנן לא הויא מתנוונה מתיב רב שימי בר אשי ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר זכות תולה במים המרים מדרחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שתלה להן זכות ואם איתא יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שיש להן עדים במדינת הים לר' שמעון קאמרת לר' שמעון מדזכות לא תליא עדים נמי לא תלו מתיב רב ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצי למיפרך כדפריך לבסוף דלמר אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתיבם דלא שייך בה יבום והויא כאשת אח שלא במקום מצוה: אשת כהן שנאנסה. וא"ת אמאי לא תני לה בפרק יש מותרות (יבמות דף פד.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן יש לומר הא תני ליה חייבי לאוין חו מחייבי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (שם דף נו:) הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' והכי מתרץ התם דפריך מפלוגא דבא מאבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנשא כשרה ועשה פלוגא דבא ויש לו אח כשר דדמי למתני' מאי הוי ליה למתרוצי(ה):

האומרת טמאה אני לך.

מי קשיא בשלהי מס' נדר"ם (דף 5:) דפליגי רבה ורב ששת בשומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו' תריץ דהכא מיירי אחר קינוי וסתיר' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי:

ושבאו לה עדים ואמרו שנטמאה.

מספקא לרבי מי דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מהימן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתתה דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד מ' או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים מיהו מסתברא דה"ה לעד אחד כדעולא דאמר בפרק(ד) מי ם)שאמר (לקמן דף לא:) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים: אם אתה אומר זכות תולה מדהה אתה את המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין לרבנן מתנוונה א"כ אהיכא קאי ר"ש דאמר מדהה אתה והלא יראו דמתנוונת והיאך יוכלו להוציא שם רע על הטהורות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא יהא מיכר לאלתר כשעומדת בעזרה נתנוונה יוציאו שם רע (ה) והבועל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונת אי נמי לא יתלו נוונוה במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים אלא בחולי אחר:

כי

כד א מי' ס"ש מהלכות גירושין הלכה כב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קיט סעיף ה:

בה ב מיי' פי"ח מהלי' איסורי ביאה הל' ז ופכ"ד מהל' אישות הל' יט סמג לאוין קכא ועשין מה טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף יא:

בו ג מיי' פ"ח מהלכות תרומות הלכה עו:

בז ד מיי' פ"ג מהלי' סוטה הלכה כג:

תוס' שאנץ (המשך)

לא בהך משנה ראשונה דתנינן תמן בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני ומשני א"ר יהודה א"ר בון אפילו תימא כמשנה אחרונה ושאני הכא דאיכא רגלים לדבר. ומשמע דה"פ מתני' דקאמר שובבת כתובתה ויוצאה לא אתיא כמשנה ראשונה דהתם אמר דנטולת כתובתה ומשני ר' בון אפי' תימא כמשנה אחרונה דקאמר התם דאינה אסורה לאכול בתרומה ואם תיקשי מכלתין דקאמר דאסורה לאכול בתרומה שאני התם דרגלים יש לדבר שהרי קינא לה ונסתרה. ע"ל דהא דקאמר התם דמותרת לאכול בתרומה היינו לרב ששת משום דמיירי באונסין דאשת כהן דלא שכיחי אבל הכא מיירי ברצון דכיון שקינא לה ונסתרה א"כ נבעלת ברצון ומ"ה אמרי' דאסורה לאכול בתרומה. ושבעלה בא עליה בדרך פי' דשוב אין המים בודקין אותה דאמרי' ונקה האיש מעון שלא בא עליה לאחר שנאסרה לו האשה ההיא תשא את עונה אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו: גמ' ואנהר לן עיינין ממתני' סוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה דאמר קרא ועד אין בה ואע"ג דדרשי' לעיל דעד א' נאמן בסוטה ולסוטה ודאית שלא תשתה עוד מ"מ אין המקרא יוצא מידי פשוטו. ודרשי' ליה נמי הכי ועד אין בה הוא דאמר והביא האיש את אשתו וכל הפרשה הא יש בה עד אין המים בודקין אותה ואנהר לן עיינין ממתני' הביא לנו ראיה לדבריו ממתני' ואע"ג דהביא מן המקרא מ"מ קרא אינו ראיה כל כך דהא דרשינה לעיל לסוטה ודאית ויש בה עד אחד לפנינו ולמד שלא תשתה ל"ה. אילימא מקמיה דתשתה זונה היא פ"ה פשיטא דאסורה בתרומה דהא תני לה האומרת טמאה אני ולא נהירא דא"כ הו"ל למפרך הא תנא ליה ברישא. אלא נ"ל זונה היא וקי"ל דזונה אסורה לאכול בתרומה כיון שנבעלה בעילת זנות כדאמרי' בפ' ר' יוחסין תנא אלמנה וגרושה וחללה זונה בזמן שהן כסדר חייב על כל אחת ואחת וקאמר ההוא תנא אית ליה איסור מוסיף אבל איפכא כמו זונה וחללה וגרושה ואלמנה אינו חייב אלא אחת דאין כאן איסור מוסיף ואמאי לא כיון דאינה מותרת לאכול בתרומה אלא ש"מ דאסורה. וה"נ אמרי' לקמן פ' כשם תרומה נמי לא תיבעי שהרי עשאה ספק

תוספות שאנץ

מתני' אלו אסורות לאכול בתרומה. פי' אם היא אשת כהן האומרת טמאה אני לך וה"ה דאסורה לבעלה וכדתנן אמרה טמאה אני שובבת כתובתה ויוצאה ולא דמי לההיא דתנן בפ' בתרא דנדרים בראשונה היו אומרים שלשה נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך. השמי' ביני לבינך נטולה אני מן היהודים חזרו לומר האומרת טמאה אני לך תכיא ראיה לדבריה ואינה אסורה לבעלה דלמא נתנה עיניה באחר והכא לא חיישינן דשמא עיניה נתנה באחר. וי"ל דהיינו טעמא דהכא איכא רגלים בדבר שהרי קינא לה ונסתרה וליכא למיחש דשמא עיניה נתנה באחר וכ"ה כשאמרה טמאה אני נאמנת אבל התם ליכא רגלים לדבר וכשאומרת טמאה אני היא משקרת ושמא עיניה נתנה באחר ומהאי טעמא ניחא שפיר הא דקאמר התם בתר הכי דאמרה טמאה אני אוכלת בתרומה שלא תוציא לעז על בניה והכא קאמר דאסורה לאכול בתרומה בכל ענין דמשמע בין יש להם בנים בין אין להם אלא לאו משום דכאן שהיא ספק סוטה ואיכא רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ריש בה חששא בכך ולכך היא נאמנת ואינה אוכלת בתרומה אבל התם ליכא רגלים לדבר. וכן נראה מתוך הירושלמי דקאמר התם על הך משנה מתני'

תורה אור השלם

1. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:

במדבר ה יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאין זה כן וגו': (ב) רש"י ד"ה ישאנה וכו' ואין זה כן וגו': (ג) ד"ה זונה היא וכו' הכא תנא ליה. כ"כ ע"פ המולן דף מ"ד גמ"ש התוס' בד"ה הכא נמי: (ד) תוס' ד"ה ושבאו וכו' כדעולא דאמר בפ' האשה רבה כל מקום: (ה) ד"ה אם וכו' דהבועל יגיד:

גליון הש"ס

גמ' אמר רב עמרם הא מילתא. יבמות דף נו ע"א: תוס' ד"ה אשת כהן וכו'. אבל יש לתמוה. עיין יבמות פד ע"ב תוס' ד"ה שיר:

הגהות מהר"ב רגשבורג

א) רש"י ד"ה נאמנ בתרומה אם הוא כהן. עי' בפירוש הר"ב ועי' תוי"ט ד"ה עמקה וכו' וגמ"ש עליו הרמ"ז ותכין סוד רש"י ודו"ק:

תוספות שאנץ

מתני' אלו אסורות לאכול בתרומה. פי' אם היא אשת כהן האומרת טמאה אני לך וה"ה דאסורה לבעלה וכדתנן אמרה טמאה אני שובבת כתובתה ויוצאה ולא דמי לההיא דתנן בפ' בתרא דנדרים בראשונה היו אומרים שלשה נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך. השמי' ביני לבינך נטולה אני מן היהודים חזרו לומר האומרת טמאה אני לך תכיא ראיה לדבריה ואינה אסורה לבעלה דלמא נתנה עיניה באחר והכא לא חיישינן דשמא עיניה נתנה באחר. וי"ל דהיינו טעמא דהכא איכא רגלים בדבר שהרי קינא לה ונסתרה וליכא למיחש דשמא עיניה נתנה באחר וכ"ה כשאמרה טמאה אני נאמנת אבל התם ליכא רגלים לדבר וכשאומרת טמאה אני היא משקרת ושמא עיניה נתנה באחר ומהאי טעמא ניחא שפיר הא דקאמר התם בתר הכי דאמרה טמאה אני אוכלת בתרומה שלא תוציא לעז על בניה והכא קאמר דאסורה לאכול בתרומה בכל ענין דמשמע בין יש להם בנים בין אין להם אלא לאו משום דכאן שהיא ספק סוטה ואיכא רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ריש בה חששא בכך ולכך היא נאמנת

וה"נ אמרי' בפרק החולץ: תיגלאי מילתא למפרע דשהדי שקרי נינהו. הק' הד"מ מפונטריזא לר"ת לעולם אימא לך דלאו

כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק ד' (ח) במסכת נזיר (דף כד:) האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה בנזיר והיפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תלא ובעבר ואם שלה היתה הבהמה שוחטת תמות ואע"ג דבשעת הקדש הוה בת מקדש דקי"ל דבעל מיגו גייז ואפ"ה אמר כיון דמשלו היתה תלא ותרעה בעדר דנפקא לחולין ותנן נמי התם בפרק בית שמאי (שם דף נב.) מי שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו (ט) אם עד שלא נגנבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוו עדים בעולם קודם הקדש ולאו אדעתא דהכי הקדיש ועוד אמאי נשרפת כיון דקי"ל כבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (ג"ב דף קנ:) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף לא:) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותלא לחולין: **דכי** קדוש **מעיקרא בטעות** קדוש. ואין להקשות והא אשם תלוי אע"ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש דלא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפ"ה תנן בפרק בתרא דכריתות (דף כג:) המביא אשם תלוי ומודע שלא חטא יראה עד שיסתאב דהא מפרש התם טעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש:

גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין. ואי תקשה כל הני דתנן תלא ותרעה בעדר נגזור שמא יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין תרין התם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היא אבל הכא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וע"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף ל.) ובפרק התודה (שם דף עט:):

קרב הקומץ **ולא** הספיק בו'. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי ביפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דכריתות (דף טו:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם (ג) משמילה דמו נודע לה שילדה אמורה אפילו בהנאה שעל הספק נאת כיפרה ספיקה:

נמצאו עדים זוממין. נראה (ד) דלקדשה בכלי קמי וקודם קמילה דלאחר הקמילה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי התם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו מקבר בנודע לה שלא ילדה ובדין הוא דמותרת בהנאה ומאי טעמא מקבר מדרבנן:

ומהורה ולא שתולה לה זכות. מהכא משמע דבעלה מוחר בה לאלתר ולא אמרי' יחתין עד שלש שנים שמא זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונקתה ומזרעה זרע וכן הראבי רבי בירוחלמי ונקה האיש מעון (ה) אינה מוחש שמא תלה זכות ואתיא כמ"ד הזכות תולה ואינה מיכרת שם עליה לעשות שהרי בהכשר קרבה יבא ויקרב אותה ותיבדק וכיון דבהכשר קרבה שייריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: **נאו לה עדים שהיא טמאה.** אמעיקרא קאי קודם הקטרה: **נמצאו עדיה זוממין.** עדי סתירתה שבא ידיעה באה לכך: **מנחתה חולין.** לא קדושת פה ולא קדושת כלי (ו) ואין מועלין בה דבטעות הוה. אלמא לא אמרינן תיסרף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול וש"מ כי קתני נאו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר דבת מקדש הוא: **קנא אין נאו.** הכל יודעין שהקדישה טעות: **כוותיה דרב אשי.** דאין המים בודקין סוטה שיש לה עדים: **ולא מטעמיה.** דועד אין בה דהכוא לאו לספק סוטה מידרש אלא לסוטה ולאית בעד אחד אלא מקרא אחרינא נפקא: **עהורה.** ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ומזרעה זרע (במדבר ה) והוה ליה למיכתב ואם לא נטמאה ונקתה וגו' וטהורה היא דלרשה למידרש הכי טהורה מזרעה זרע ולא שנילולת מן המים מפני שהיו עדים בטומאתה: **ומהורה.** וי"ו יתירא למעוטי שתלתה לה זכות דבהא לא אמר קרא ומזרעה זרע: **היא.** ולא הנילולת מן המים על ידי שהיה קלקולה מפורסם לכל שכבר היו נושאות ונותנות בה לדבר בה: **מוזרעה בלבנה.** נשים עוות בלבנה: ופרכינן **ורבי שמעון.** דאמר (נקמן כב:) אין זכות תולה נהי דוי"ו לא דריש מיהו יש לה עדים נפקא מקרא קשיא דאתה מוציא שם רע על הטהורות ויאמרו עדים היו להם:

האומרת טמאה אני ושבאו לה עדים שהיא טמאה דאתו עדים אימת אילימא מקמי דתקדוש תיפוק לחולין אלא לבתר דקדוש אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה אלמא בת מקדש ומקרב היא וכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש ומשום הכי מנחתה נשרפת אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ותיפוק לחולין אמר רב יהודה מדיסקרתא כגון שזינתה בעזרה דכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מתקיף לה רב משרשיא והלא פירחי כהונה מלוין אותה שזינתה מפירחי כהונה עצמן רב אשי אמר כגון שנצרכה לנקביה דאטו פירחי כהונה בביפה תלי לה רב פפא אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקאמרת תיפוק לחולין מדרבנן גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול מתיב רב מרי [ו]נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף [ז]קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא או עד שמתה היא הרי היא ככל המנחות ותשרף קרב הקומץ ולא הספיק לאכול שירים עד שמת הוא או עד שמתה היא הרי היא ככל המנחות ותאכל שעל הספק באת מתחילה כיפרה ספיקה והלכה לה באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת [ח]נמצאו עדיה זוממין מנחתה חולין עדים זוממין קאמרת עדים זוממין קלא אית להו תניא כוותיה דרב ששת ולאו מטעמיה [ט]טהורה ולא שיש לה עדים במדינת הים וטהורה ולא שתלתה לה זכות היא ולא שישאו ויתנו בה [י]מוזרות בלבנה ורבי שמעון נהי [יא]דוי"ו לא דריש והא איכא

הלומרת טמאה אני. שהודתה לבית דין על קלקולה שהיו מאיימין עליה כדתני מתני' (ט): **מקמי דתקדוש.** בכלי שרת: **תיפוק לחולין.** בפדיון שלא היה קדושת הגוף אלא קדושת פה וכל המנחות נפדות כל זמן שלא קדשו בכלי (י): **אלא לבתר דקדוש.** דכלי שרת מקדשין את הראוי להם שלא לגאת עוד לחולין כדתנן (יא) כל הנוגע בהם יקדש ויקרב אינה ראויה שהרי אינה באה אלא להזכיר עונה של זו שתבדק והרי היא בדוקה ועומדת ולגדבה נמי לא מזיא להקריבה דמנחת שעורים אינה כשירה אלא לסוטה ולעומר: **אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה.** אם שתתה עד שלא באו עדים אלמא בשעה שיתנה בכלי ראויה היתה לכלי שרת דההיא שעתא בת מיקדשא ומיקרב היא מספק כשאר מנחת סוטה הלכך כי קדיש בכלי שפיר קדיש ומשום הכי כי אתו עדים איפסלא מהקרבה מכאן ולהבא ולא נפקא לחולין ונשרפת: **אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה.** הואיל ולא ליבדק עומדת ולא ראויה היא למנחה: **תיגלי מילתא למפרע.** דלא היתה ראויה לכלי ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם כדאמר בזבחים (דף פו.): **ותיפוק לחולין.** בלא פדיון שקדושת פה שלה וקדושת כלי שלה הכל בטעות שהיינו סבורים שהיא טעונה מנחה ואינו כן והקדש טעות אינו הקדש (יב): **שזינתה בעזרה.** לאחר שקדשה בכלי ועל זנות זה באו העדים ולא על טומאה של סתירה ראשונה הילכך כי קדשה בכלי בת מקדש ומקרב הואי דלא הוו לה עדים: **שנצרכה לנקביה.** והיתה והלכה וזינתה: **דאטו פירחי כהונה בביפה.** של ראשה תלויים לה שלא תשמט מידם: **לעולם כדאמרינן מעיקרא.** כלומר סלקא דעתיה בריש שעל טומאת סתירה ראשונה באו ואפילו הכי לא קשיא לרב ששת דהא דקאמר דכיון דלא חזיא לקידוש תיפוק לחולין אין הכי נמי מדאורייתא יצאת לחולין ומדרבנן היא נשרפת לפי שאין הכל בקיאין בהלכות לידע שכשכיל שהיו לה עדים לא היתה ראויה לקדש ואתו למימר מוציאין דבר שקידש בכלי שרת לחולין: **הרי היא כלל המנחות.** שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפדה ויבא בדמיה את המנחה: **קדש הקומץ.** שקמצה ונתן הקומץ בכלי שרת קדש בקדושת קומץ שהמנחה טעונה הרבע עבודות כנגד הרבע עבודות של דם זבחים קמיצה מתוך כלי שרת כנגד שחיטה שהסכין של כלי שרת מקדש את הדם ומתן כלי להקדיש הקומץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם הולכה כנגד הולכה והקטרת הקומץ כנגד זריקת הדם: **שמא הוא.** ושוב אינה שותה לאמאן בעינן למשריה: **הרי היא כלל המנחות.** שאירע בהן פסול בין קמיצה להקטרה ותישרף למנה: **ולא הספיק.** כהן לאכול את השירים: **כיפרה.** מנחה זו את ספיקה. המי כפרה לאו כפרת עון הוא ולא הזכרת עון אלא כפרה הראויה לה קאמרינן שעשתה מנחה זו בשעת הקטרת קומצה כל מה שיש לה עדים לעשות שהרי בהכשר קרבה יבא ויקרב אותה ותיבדק וכיון דבהכשר קרבה שייריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: **נאו לה עדים שהיא טמאה.** אמעיקרא קאי קודם הקטרה: **נמצאו עדיה זוממין.** עדי סתירתה שבא ידיעה באה לכך: **מנחתה חולין.** לא קדושת פה ולא קדושת כלי (יב) ואין מועלין בה דבטעות הוה. אלמא לא אמרינן תיסרף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול וש"מ כי קתני נאו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר דבת מקדש הואי: **קנא אין נאו.** הכל יודעין שהקדישה טעות: **כוותיה דרב ששת.** דאין המים בודקין סוטה שיש לה עדים: **ולא מטעמיה.** דועד אין בה דהכוא לאו לספק סוטה מידרש אלא לסוטה ולאית בעד אחד אלא מקרא אחרינא נפקא: **עהורה.** ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ומזרעה זרע (במדבר ה) והוה ליה למיכתב ואם לא נטמאה ונקתה וגו' וטהורה היא דלרשה למידרש הכי טהורה מזרעה זרע ולא שנילולת מן המים מפני שהיו עדים בטומאתה: **ומהורה.** וי"ו יתירא למעוטי שתלתה לה זכות דבהא לא אמר קרא ומזרעה זרע: **היא.** ולא הנילולת מן המים על ידי שהיה קלקולה מפורסם לכל שכבר היו נושאות ונותנות בה לדבר בה: **מוזרעה בלבנה.** נשים עוות בלבנה: ופרכינן **ורבי שמעון.** דאמר (נקמן כב:) אין זכות תולה נהי דוי"ו לא דריש מיהו יש לה עדים נפקא מקרא קשיא דאתה מוציא שם רע על הטהורות ויאמרו עדים היו להם:

לא

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהלכות סוטה הלכה יד:
כט ב מיי' שם הל' טו: [ג מיי' פ"ג מהל' סוטה הל' כג]:

תוספות שאנץ

שהרי שקרי נינהו והאי דלא בדקי לה מיא משום דשמא בעלה בא עליה בדרך דאין המים בודקין אותה. והשיב לו ר"ת תשובתך בצדך דמשני רב יוסף דאימר זכות תלה לה. וה"ד דבא עליה בדרך דתולה ואפילו לרב ששת דפליג עליה ואמר דאין זכות תולה לה ליכא למיחש שמא בא עליה לא מיבעיא לרבנן דאמרי מוסרין לה שני תלמידי חכמים שלא בא עליה דליכא למיחש להכי אלא אפי' לר' יהודה דאמר דאפי' בעלה נאמן עליה בדרך ליכא למיחש דאטו בשופטני עסקי' שאינו מנוקה מעון שבא עליה בדרך ואחר כך משקה אותה אלא לאו ש"מ ליכא למיחש להכי. ותדע דא"כ לר' שמעון אתה מוציא לעז על הטהורות ששתו שיאמרו טמאות היו אלא שבעליהן באו עליהן בדרך דליכא למימר דר' שמעון סבר דכמו דבזנות לא תלינן עדות נמי לא תלינן דהא כיון ו) דמקרא נפקא לן דאין המים בודקין אשתו כשבא עליה בדרך תלינן דלא פליג ר' שמעון אקרא וה"נ משמע לקמן דפרכי' ליה לר' שמעון הא איכא עדים במדינת הים ומשני עדות דמדינת הים לא שכיח ואמאי לא קאמר עדים במדינת הים לא תלו אלא ש"מ דסבירא ליה ז) כיון דתלו בקרא ז) ומה שאמר בעון בניו ובנותיו של אדם אין המים בודקין הים לא שכיח ואמאי לא קאמר עדים במדינת הים. לחוש שמתגונה כדפרי' ועוד דלקמן אמרי' דאין זה מן החורה אלא דברי קבלה שהתקין ריב"ז מלהקנות מפני שרבו המנאפין ומייתי קרא מדברי קבלה. רב ששת סבר לא פליגי רבנן עליה דרבי במתגונה דבי פליגי רבנן בסוף שהיא מתה באותה מיתה לחוד אבל במתגונה לא אפלגי דכל מי שזכות תולה מתגונה היא וזו הואיל ולא מתגונה לא תלה לה זכות אלא שאינה ראויה ליבדק כלל משום עדים. ורב יוסף סבר ראויה ליבדק משום עדים רק דהזכות תלה לה ואי משום דלא מתגונה הא מני רבנן היא דאמרי רבנן זכות תולה לה ולא איירי במתגונה כלל דקסברי לא היתה מתגונה. ואלו שמנחותיהן נשרפות מנחת קנאות עשירית האיפה קמח שעורים נשרפות למטה רבית הדשן:

ו) עי' רש"י לקמן יח דף ז' ד"ה לא שמחת.
ז) נראה דל"ל כיון דכתיב נקרא תלינן ומה שאמר זכו'.
ח) אולי ל"ל והאי דלא אמר דלא נדקי לה מיא משום עון בניו ובנותיו ר"ל משום דלא שכיח וכמו דאמר לקמן (דף ז) לענין עדים כמדה"ו ועוד דא"כ הוי מתגונה כדפרי' לקמן כמיון.

מסורת הש"ס

ו) לקמן כב: [ומספקא ל"ג]. ב) כריתות כד. ג) [כתוספות לקמן כ. ד"ה דומה וכו' ממלא פירוש על תלה זו]. ד) [עי' תוספות סנהדרין יד. ד"ה ור"ש]. ה) [לקמן ו.]. ו) [מנחות ק:]. ז) [זבחים פו: פז.]. ח) [ערכין כג.]. ט) גי' רש"ל מוטעת כה דבטעות כו'.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כי וכו' דמסכת נזיר וכו' אם בהמתה ואח"כ הוסיר לה בעלה: (ב) בא"ד להביא בהמתו ומצאה שנגנבה אם עד שלא וכו' והכא נמי: (ג) ד"ה קרב וכו' הבא על הספק אם משנמלקה נודע לה שלא ילדה אסורה וכו' נאת מתחלתה כיפרה ספיקה והלכה לה הם"ל: (ד) ר"ה נמצאו וכו' נראה דקאי אקדישה בכלי וקודם וכו' דתנן אם משנמלקה: (ה) ד"ה יטהורה וכו' אינו מוש:

גליון הש"ס

גמ' קדש הקומץ וכו'. עי' לקמן דף כב ע"ב תד"ה אלו: תוס' ד"ה כי קדוש בו' ועיד כו'. עיין מל"מ פי"ח ה"ד מהל' מע"ר:

מוסף רש"י

הרי היא בכל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשה בכלי. ותפדה. ותלא לחולין ומהמעות יקנה אחרת. ותשרף. שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין (לקמן כב.). נמצאו עדיה זוממין. אותן שאמרו שנסתרה עם האיש (כריתות כד.).

לא שכיחא. ולא מסקי אינשי אדעתייהו למחשדיהו לטהורות בהכי. והא דשמע לעילא לר' שמעון מדזכות לא תלה עדים נמי לא תלו משום דאכתי לא הוה קיימא לן דרשא דהאי קרא: **מתני' שמא יצא עליה בדרך.** צריך להשקותה בירושלים בכ"ד הגדול כדלקמן: **נאמן עליה.** שלא יבא: **גמ' לא שנו.** הא דתנן בקידושין (ב) אבל אשה מתייחדת **עם שני אנשים: שמא יצערך כו'.** הכא נמי הואיל ושניהם אסורין בה לא סגי בתרי שמא יצטרך הבעל לו שלישי כ"ד לנקביו כו': **דליהוו עליה סהדי.** אם יבא עליה יעידו עליו (ד) בכ"ד הגדול ולא יקשה: **ל"ש.** דאשה מתייחדת **עם שני אנשים: והוליאוה עשרה.** לאשת איש מוץ לעיר במעה בחזקת מתה לקלקל עמה: **דידעי לאתרויי ביה.** ולומר לו מן התורה כשאין האיש מנוקה מעון שבא עליה משנאסרה עליו אין המים בודקין את אשתו: **בעלה נאמן עליה.** ואין צריך להעמיד עדים אצלו: **סוטה שהיא בלאו.** דלא יוכל בעלה הראשון וגו' (ה) דאמרינן ביבמות בפ"ק (דף יא.): מה אני מקיים אחרי אשר טומאה (ו) לרבות סוטה שנסתרה: **והיא הנותנת.** המגה הזאת שהבעל רואה לדבריך היא הנותנת את הדין שאנו אומרים שצריך עדים: **נדה שהיא בכרת.** חמורה עליו ואינו בא עליה: **שכן יש לה היתר.** לכשתטהר לפיכך אין יצרו תוקפו שמובטח הוא לאחר זמן: **שאין לה היתר.** אם תמצא טמאה ולפיכך לבו רודף אחריה: **נגועים.** כלומר דבר האסור לו יצרו רודף אחריו: **ופרכוה.** כדאמר שכן יש לה היתר: **היינו פ"ק.** דבריתא: **אכל אמרו.** לר' יהודה ליתא ליה: **מתני' ומאיימין עליה.** שתבא מודה: **על עדי נפשות.** כדאמרינן בסנהדרין הוו יודעין שלא בדיני ממונות דיני נפשות כו' בפרק אחד דיני ממונות (דף לז.): **ברבה ילדות עושה.** וגורם לנערה ילדה שתבא לידי קלקול ושמא אמת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת זו: **שכינים רעים.** יודעים לפתות ומצויין לה תמיד: **שאינה רואי לשומען.** אינה ראויה לה (ח) שאומר לפניה דברי הודאות לדיקים הראשונים אלא כדי שתודה על קלקולה כדאמרי' לקמן (ט) יהודה הודה ולא בוש: **שובכה כסובכה.** כותבת שובר על כתובתה זייתי והפסדתי כתובתי וגומלת ביד בעלה שלא תתבענו לאחר זמן ואינה נהרגת שלא תהרו בה עדים בשעת מעשה: **לשער מורה.** שער החיצון שבו נכנסין להר הבית ומשם לשער נקנור הוא שער העליון שבחומה שבין עזרת ישראל לעזרת נשים: **ששם משקין את הסוטות.** מפני שלא נתקדש בקדושת עזרה עודי חלל אותו השער מפני המצורעין שמכניסין ידיהן לבהונות ליתן מדם האשם על בהן ידו ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת. לפי' לא קדשום שיוכל לעמוד בחלל השער שאם היה הכהן מוציא את דם האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ביוצא לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה ובזאת לתוך חלל העזרה ובראה במקצת שריא רחמנא רשם משקים סוטות דבעי לפני ה' ל"ה: ואם נפרמו פרימה גדולה מקריעה שנקרע לקרעים הרבה דמינצי"ר בלע"ז כמו ההוא דפרים סילקא ל"ה.

יש לה עדים במדינת הים לא שכיחא: **מתני'** [א]כיצד עושה לה מוליכה לבית דין שבאותו מקום [ב]ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך רבי יהודה אומר בעלה נאמן עליה: **גמ'** תרי ואיהו הא תלתא לימא מסייע ל' לרב [ג]דאמר רב יהודה אמר רב [ד]לא שנו אלא בעיר אבל בדרך עד דאיכא שלשה שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן מתייחד עם הערוה לא הכא היינו טעמא כי היכי דליהוו עליה סהדי [ה]תלמידי חכמים אין כולי עלמא לא לימא מסייע ליה לאידך דרב דאמר רב יהודה אמר רב [ו]לא שנו אלא כשרין אבל פרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה עשרה במטה לא הכא היינו טעמא דידעי לאתרויי ביה: רבי יהודה אומר בעלה וכו': תניא [ז]רבי יהודה אומר בעלה נאמן מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן ורבנן היא הנותנת נדה דכרת חמירא ליה ומהימן סוטה דלאו לא חמירא ליה ולא מהימן ורבי יהודה מק"ו מייתי לה והא רבי יהודה מקראי מייתי לה דתניא [ח]והביא האיש את אשתו אל הכהן מן התורה האיש מביא את אשתו אבל אמרו חכמים מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך רבי יוסי אומר [ט]בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת [י]בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כ"ש אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואומר [יא]מים גנובים ימתקו וגו' ר' יהודה אומר מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן שנא' והביא האיש את אשתו אמר להו קל וחומר ברישא ופרכוה והדר אמר להו קרא רבי יהודה היינו תנא קמא איכא בינייהו אבל אמרו: **מתני'** [יב]היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות [יג]ואומר לה בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושין (ח) עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומר לפניה דברים (ז) שאינם כדי לשומען היא וכל משפחת בית אביה [יא]אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת [יב]ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח (ג) שעל פתח שער נקנור [יג]ששם משקין את הסוטות [יד]ומטהרין את המצורעין [טו]וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר [יא]אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותר [יב]היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים היה עליה כלי זהב וקטליאות

יש לה עדים במדינת הים לא שכיחא. וה"ה בא עליה בדרך נמי לא שכיח: **כי** היכי דידעי לאתרויי ביה. והכי אמרינן נמי בפ' אלו הן הגולין (מכות דף ט.): גבי גולין לעיר מקלטו ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך ודייק בגמרא מאי לאו דאתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן תלמידי חכמים: **נדה** שהיא בכרת בעלה נאמן עליה. תימה דמשמע בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו.): ליחוד דעריות דאוריתא אם כן יחוד דנדה מנלן דשרי ויש לומר דוקא יחוד דעריות דאין להן היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא (ט): **היא** הנותנת. אלא היא הנותנת לא דמי כלל להוא דפרק קמא דעירובין (דף י.): **אמר** להו ק"ו ופרכוה. יש לומר דוקא בפירכא שכן יש היתר (י) לאיסורה פרכוהו אבל בהיא הנותנת לא פרכוהו ולכך הוצרכה לפירכא אחריתי דאשכחן בדוכתי סגיאין דאמרינא להו לאינשי עבירה קלה ומסתפו מינה טפי מעבירה חמורה כגון בפ"ק דכתובות (דף ד.): דאמרינא להו אבילות לא הוי אלא מדרבנן נדה שהיא בכרת ובפ' הנזקין (גיטין דף נד.) בתריה דרבי יהודה אמרינא להו שביעית דליכא אלא לאו משבת שהוא בסקילה ובריש פ"ק דבילה (דף ב.): אמר אלי דקיל צריך הרחקה טפי דאמר מ"ש גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון וגבי יום טוב כרבי יהודה שבת דאמיר סתם לן כר"ש י"ט דקיל סתם לן כרבי יהודה אלמא זימנין בדילי מקילתא טפי מחמירתא וזימנין איפכא והשתא צריך לישב הברייתא לפי הירושלמי (ב) והתוספתא דהכי מייתינא בתוספתא (פ"א) ר' יהודה אומר נאמן עליה בעלה מקל וחומר ומה נדה שאינה אלא בכרת כרת וכו' ר' יוסי אומר הכתוב האמינו שנא' והביא האיש את אשתו וגו' וירושלמי מייתינא הכי רבי יהודה אומר בעלה נאמן וכו' אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר וכו' אמר להם רבי יהודה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו וגו' אמרו לו ובלבד בעדים והשתא אית לן למימר דבהיא תוספתא פרכוהו והדר אמר להו קרא בהיא דירושלמי אבל (ו) מדרבי יוסי (ז) איכא לתמוה דמעיקרא אמר להו קרא והדר אמר להו קל וחומר: (ח) **ואומר** מים גנובים. נראה דהאי ואומר פירושו הכי כלומר מאי תלי בהכי שאין היתר לאיסורה חדא דילרו תוקפו מאמר שאין היתר לאיסורה אין מתון בדבר אם לא עכשיו אימתי ואי"ת לא יתקפנו ילרו על אשתו הואיל ובעלה כבר מים גנובים ימתקו:

מה

לא ב מיי' פרק ג מהלכות סוטה הל' ל סמג עשין כז:

לא ג טוש"ע אה"ע סי' כט סעיף ה בהגהה:

לב ד מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח טוש"ע שם:

ה [מיי' פכ"ב מהל' איסו"ב הל' ל טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ל יו"ד סי' קלה סעי' ל]:

לג ו מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה [ט] כ סמג עשין ט:

ז [מיי' שם טוש"ע אה"ע סי' קטו סעי' ו ז]:

לד ח מיי' שם הל' ג:

לה ט י כ מיי' פ"ד מהל' מקוואות כפרה הלכה ב:

לו ל מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יא סמג עשין ט:

לז מ מיי' שם הלכה ד:

תוספות שאנץ

עדים במדינה הים לא שכיחא ולא מסקי אינשי אדעתייהו למחשדינהו לטהורות בהכי והאי דשני לעיל לר' שמעון מדזכות לא תלו עדים נמי לא תלו משום דאכתי לא הוה קיימא לן דרשא דהאי קרא. וא"ת האיך יוציאו לעז על הטהורות שיש עדים במדינת הים כיון שהיא יולדת והא אמר לקמן דאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח ואם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים. וי"ל דאינו דבר הניכר כל כך ולא מסקינן אדעתייהו: סוטה שהיא בלאו פי' דלא יוכל בעלה הראשון ואמרינן בפ"ק דיבמות אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה הנסתרת: ואומר מים גנובים ימתקו וגו' תימה מאי ואומר הא כבר נפרך הק"ו וי"ל דה"פ וכי תימא דיש לו לבעל לחיות נאמן על אשתו דכיון שהיא שנואה בעיניו לא יבא עליה ומ"ה מייתי ואומר מים גנובים ימתקו וחיישי' שמא יבא עליה: **מתני'** היו מעלין אותה לב"ד הגדול שבירושלים והקשה ה"ר אלחנן דאמאי לא חשיב אותה גבי מילי דבעו ב"ד של ע"א פ"ק דסנהדרין וי"ל דתנא ושייר דהכי נמי לא קתני זקן ממרא דצריך ב"ד של ע"א. ומעלין אותה לשער המזרח ומשם לשער נקנור פ"ה נקנור אדם גדול היה והביא דלתות נחשת מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער ונעשו בו נסים כדאמר בסדר יומא ונקראו על שמו הוא שער העליון שבחומה שבין עזרת ישראל לעזרת נשים ששם משקין את הסוטות שלא נתקדש בקדושת העזרה עובי חלל אותו השער מפני המצורעין שמכניסין ידיהן לבהונות ליתן מדם האשם על בהן ידו ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת. לפי' לא קדשום שיוכל לעמוד בחלל השער שאם היה הכהן מוציא את דם האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ביוצא לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה ובראה במקצת שריא רחמנא רשם משקים סוטות דבעי לפני ה' ל"ה: ואם נפרמו פרימה גדולה מקריעה שנקרע לקרעים הרבה דמינצי"ר בלע"ז כמו ההוא דפרים סילקא ל"ה.

תורה אור השלם

1. וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא יִצֹק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הִוא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן:

במדבר ה טו

2. מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יַעֲנֵג:

משלי ט יז

הגהות הב"ח

(א) כמשנה שכתוב הרעים עושין (עפי' לשמו וכו' המיס) תפ"מ וכ"ג פ"מ אל תעשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שימחה על המים: (ב) שם דברים שאינה כדאי לשומען: (ג) שם לשער המזרח לשער נקנור כפ"ל ותיבות שעל פתח נמתק: (ד) רש"י ד"ה דליהוו וכו' עליו בב"ד הגדול: (ה) תוס' ד"ה אמר וכו' היתר לאיסורו וכו' ולכך הוצרכו וכו': (ו) בא"ד אבל בדר' יוסי איכא למימר איסכא דמעיקרא:

לעזי רש"י

דימינצי"ר. לתחון לחתיכות דקות, לקרוע לגזרים.

מוסף רש"י

ומוסרין לו. מי שקינא לאשתו ונסתרה והוא מעלה להשקותה, מוסרין לו כיון דין שבעירו, שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך. שהרי נאסרה עליו, כדתנן (לקמן כז.): עומדת ונמאלת, אחד לבעל ואחד לבועל, אם בא עליה שוב אין המים בודקין אותה, דכתיב ונקה האיש מעון, כומן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו, ונמצא שם שמים נמחק לבעלה (קדושין פ:). **שמא יצטרך אחד מהן לנקביו.** ופעי' להתרחק לגמיעות (שם פא.). **והוציאוה עשרה.** פרישים לאשת איש זוהה (ע"ז כה:). **במטה.** חוץ לעיר לעבירה כעין קוביר מת שלא יביאו (שם) בחזקת שהיא מתה וקלקלו עמה, ואשת איש אינה (קדושין פ:). **וכהן אוחז בבגדיה.** של סוטה, **אם נקרעו,** כלרך כל הנקרעים, **ואם נפרמו.** קרע משונה לכאן ולכאן ולחמיות קטנות (סנהדרין מה.). **וסותר את שערה.** קלעי שערה (שם).

המקנא פרק ראשון סוטה

מה להלן בשבעים ואחד. תימה אמאי לא תני להו לסוטה וזקן ממרא בפ"ק דסנהדרין (דף ג.) בהדי הני דהוו בב"ד של שבעים ואחד וי"ל משום דגמר של סוטה וזקן ממרא לא היה בבית דין של שבעים ואחד: **מה** להלן בבית דין של שבעים ואחד. קשיא כיון דילפינן מזקן ממרא אית לך למימר גבי סוטה שהמקום גורס כמו גבי זקן ממרא ולכך היו מעלין אותה לנשכת הגזית מ"כ פסקו המים המרים מיום שגלתה סנהדרין ויאבה לה בחנות כדאמר בפרק היו בודקין (סנהדרין דף מא.) לפי שלא רצו לדון דיני נפשות לפי שהמקום גורס ובפרק בתרא דמכילתין (לקמן דף מז.) אמרינן דרבן יוחנן בן זכאי הפסיקן וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו בודקין (שם מא.) דרבן יוחנן בן זכאי תלמיד יוסב לפי רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיום לא היה ועכב אם לא היו מאיימין כלל אעפ"כ היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי' לאחר גלות:

לא עבר זר בתוכם. פירש ר"י(ו) בשם רבי שמואל היינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה שכנים: **שמעת** מינה כותבין שובר. תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה כתובתי בשלמא לזה בעלמא מעכב הפרעון עד שיחזיר מלוה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן אבדה כתובתה והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין וי"ל שהיה יכול לעכב את הגט אלא עד שתחזיר לו הכתובה אבל תמיה לפוס מאי דמסיק במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למה לי למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דגן דקרעינהו לא משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא דלא תהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי כדאמרינן בפ' הכותב (כתובות דף פט.) ובפרק קמא דבבא מציעא (דף יח.) וי"ל דהכא מיירי מן הסכנה ואילך דאמר בפרק הכותב (כתובות דף פט.) דגובה בעלי גירושין אפילו בלא גט: **אמר** רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. מקשים הא במקום שכותבין אין כותבין שובר ובגט פשוט (ב"ב ד' קעא.) אמר ה"ג מסתברא דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה וחדי מ"ל אבל אלא מאי כותבין אבל שובר יאכל הלה וחדי מ"ל רבא אין עבד ליה לאיש מלוה אלמא דקיבל אותה סברא דכותבין ונראה דרבא ס"ל כותבין אבל הכא דחייה בעלמא הוא דליכא למשמע מהכא דכותבין שובר:

ששם

אחוהי(ג): אם אמרה טמאה אני וכו': (ד)שמעת מינה כותבין שובר אמר אביי תני מקרעת א"ל רבא והא שוברת קתני אלא אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן: ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשערי מזרח: מעלין אותה

התם

וקטליאות נזמים וטבעות [א]מעבירין ממנה כדי לנוולה [ב]ואחר כך [ג]מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה [ד]וכל הרוצה לראות בא לראות [ה]חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גם בהן [ו]וכל הנשים מותרות לראותה שנאמר [ז]ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה: **גמ'** מנהני מילי א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בר' חנינא אתיא תורה תורה כתיב הכא [ח]ועשה לה הכהן את כל התורה וכתיב התם [ט]על פי התורה אשר יורוך מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד: ומאיימין עליה וכו': [י]ורמינהו [יא]כדרך שמאיימין עליה שלא תשתה [יב]כך מאיימין עליה שתשתה אומרים לה בתי אם ברור לך הדבר שטהורה את עמדי על בורייך ושתי לפי שאין מים המרים דומין אלא לסם יבש שמונח על בשר חי אם יש שם מכה מחלחל ויורד אין שם מכה אינו מועיל כלום [יג]לא קשיא כאן קודם שנמחקה מגילה כאן לאחר שנמחקה מגילה: ואומר לפניה וכו': ת"ר [יד]אומר לפניה דברים של הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון [טו]אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם יהודה הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא ראובן הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא ומה שכרן מה שכרן כדקא אמרינן אלא מה שכרן בעולם הזה [טז]להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם בשלמא ביהודה אשכחן דאודי דכתיב [יז]ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני אלא ראובן מנלן דאודי [יח]דא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' [יט]יוחנן מאי דכתיב [כ]יחי ראובן ואל ימות [כא]וזאת ליהודה כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבש"ע מי גרם לראובן שהודה יהודה [כב] וזאת ליהודה [כג] מיד [כד]שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקיעא [כה]ואל עמו תביאנו ולא הוה קא ידע משקל [כו]ומטרה בשמעתא בהדי רבנן [כז]ידיו רב לו לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא [כח]ועזר מצריו תהיה בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תישרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי [כט]והאמר רב ששת [ל]חציף עלי (בר ישראל) דמפריט חטאיה כי היכי דלא ליחשדו

רלאובן שלבו קיימת כאילו הוא חי וזאת ליהודה שהוא מתגלגל: **נשפא.** למקום שנתקו משם כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב.): **למיכתבא**(ד). ליטא וליתן עם שאר החכמים: **למשקל ומטרה.** ליטא וליתן: **ידיו רב לו.** יהא לו נתחון לריב ריבו. והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה: **אליבא דהילכתא.** לא היה זוכה לומר דבר המתקבל: **מאן דמפריט חטאיה.** לרבים נראה שאינו (ה) נכלם בדבר: **דלא ליחשדו אחוהי.** שלא יהו שאר אחיו נחשדין מאביהם: **שמע מינה כותבין שובר.** ופליגתא דרבי יהודה ורבי יוסי העכברים: **תני מקרעת.** שטר כתובתה: **במקום שאין כותבין כתובה.** ולאלמנה מנה וכשנתאלמנה מוציאה גיטה וגובה בה וכשנתאלמנה מביאה עדי מיתה וגובה והתם כיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שכותבין שובר דטוב לו שיהא בידו קצת ראיה שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אחרים בבית דין אחר ותתבענו:

התם

[ב] עירובין נח. [ג] [ועי' תוספות לקמן ח: ד"ה ואחר כ"כ], [ד] [תוספתא פ"ח], [ה] ב"ק לב. מכות יא: ע"ש, [ו] [ל"ל יוחנן וכ"ל בע"ז], [ז] [ל"ל ומיטרא כך איתא בשאלתות פ' מקץ סי' ל], [ח] ברכות לד: ע"ש, [ט] [מתוכות פט. עוד שם טו: ע"ש], [י] [דף ח:], [יא] [ל"ל דלא], [יב] [מדבר ה:], [יג] [ל"ל נידוי על תנאי לריך הפרה].

הגהות הב"ח

(א) גמ' מי גרס לראובן שהודה יהודה. נ"ב כתבו התוס' בפ' המוכר דף נ"ב תע"ג דאמר במדרש ויאבה לוהו אל הבור מלמד שבב מקום ומתפגיעתי על שבלבל יעוני אביו חה היה קודם מעשה תמר מ"מ לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה ע"כ: (ב) שם וחאת יהודה אמע כל"ל ותיבת מיד נמחק: (ג) שם דלא ליחשדו אחוהי בהדיה: (ד) רש"י ד"ה למיכתבא לישיבה של מעלה הס"ד ואח"כ מ"ה למשקל וכו' וליתן עם שאר חכמים הס"ד: (ה) ד"ה מאן וכו' שאינו בוש ונכלם: (ו) תוס' ד"ה לא וכו' פירש ר"י. נ"ב יכן פי' רש"י בחיוב ט"ו ועי"ש:

גליון הש"ם

גמ' ורמינהו כדרך שמאיימין עליה. עיין לקמן דף יד ע"ב תוד"ה אי משום.

מוסף רש"י

מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה. מה ראה לפתוח ליהודה לראובן ומה ראה להתחיל בלשון וזאת ליהודה, אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלבן קיים ושל יהודה מגולגלין, אמר לשון זה יחי לראובן, כלומר לראובן שלבו קיימת כאילו הוא חי, וחלת תהיה ליהודה שהם מגולגלין (מכות יא:) עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר, והוא שאמר יוסף לאחיו (שמות יג) והעליתם את עצמותי מזה אתכם, עם עצמותיכם (שם) כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל, שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם, משמע שאף עצמותם העלו, ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שנחו של משה, שכל ישראל נתעסקו בגניזה והוא עסוק במלוה (ב"ק צב.). מגולגלין בארון. לא היה שלבו קיימת ומחוברת מפני יחוד דקאמר ליה ליעקב (בראשית מג) אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לך לפני הימים, ואע"פ שנתקיים התנאי, נפקא לן במסכת מכות (יא:) קללת חכם אפילו על תנאי היא באה (ב"ק צב.). **לשפא.** נכנס כל עצם ונתחבר למקומו שפא משם. לשפא, אצלייה שדומה בלעז, כמו (חולין מב:) שף מדוכתיה (ב"ק צב. וכעי"ז מכות יא:). **משקל ומטרה.** ליטא וליתן (שם), ידיו רב לו. יכי נו כח לריב ריבו לעצמו נגד מבריו (שם). לא הוה קא סלקא ליה. לכומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא, לא היה מסייעא מילתא למימר מילתא דתהיה הלכתא כוותיה (ב"ק צב.).

ז) נראה לל"ל כדי שיתנים אבל כתובה שאינו מפורסם טיב לו שלא יגבה מעולה דאם מגבה החתנה נראה שאינו נכלם בדבר.

לח א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ד סמג עשין מו:

לט ב מיי' שם הל' יא:

מ ג מיי' שם הל' ה:

מא ד מיי' שם הל' ו:

מב ה מיי' שם הל' ה:

מג ו ז מיי' שם פ"ד הל' ה סמג שם:

מד ח מיי' שם פ"ג הלכה ב:

מה ט מיי' פ"ג מהל' מטמה הלכה ה וטוש"ע א"ח סי' תכ סעיף ב בהג"ה:

תורה אור השלם

1. וְהִשְׁבַּעְתִּי זֹאת מִן הָאָרֶץ וְנוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כִּזְמָתֶכֶנָּה:
יחזקאל כג מח

2. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת: במדבר ה ל

3. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל:
דברים יז יא

4. אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם:
איוב טו יח

5. לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם: איוב טו יט

6. וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמַר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לָדַעְתָּהּ:
בראשית לח כו

7. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר:
דברים לג ו

8. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה:
דברים לג ז

תוספות שאנץ

לברם נתנה הארץ פ"ה יהודה זכה למלכות בתוספתא דברכות (פ"ד) קאמר דראובן נטל תחלה חלק בעבר הירדן: היו עצמותיו מגולגלין פ"ה איבריו היו מתפרקין בארונו מפני שנדה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים אפי' לעולם הבא ומהבא נפקא לן נידוי של תלמיד חכם אפילו על תנאי בא ל"ה: מי גרם שיודה יהודי פ"ה דאמרי במדרש ר' חנחומא בשעה שאמר יהודה צדקה ממני אמר ראובן גם אני בלבלתי יצועי אבי ועכשיו יחי ראובן שלבו קיימת כאילו הוא חי וזאת ליהודה בחמיה שעצמותיו מגולגלין: על איברי לשפא למקום שנתקו משם במו רשף מדוכתיה: מאן דמפרש חטאיה. והתם (ברוחא פ"ז) רבי כתוב אחד אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתוב אחר אומר ימודה ועוזב ירוחם. לא קשיא כאן בחטא המפורסם טוב לו להודות לרבים (ב) דנראה שאינו נכלם בדבר. ש"מ מתחני' בוחבין שובר ופליגתא היא בב"ב ק"ט. רבא אמר במקום שאין כותבין. קשה דהא רבא גופא אמר בגט פשוט דכותבין שובר משום דעבד לוה לאיש מלוה והכא משמע דלית ליה. וי"ל דאית ליה דכותבין והא דקאמר הכא במקום שאין כותבין דיחוי בעלמא הוא כלומר מהא לא תפשוט מידי דאיכא לאוקמא במקום שאין כותבין:

התם קיימא. בגמרא הגזית כדקאמרת שיאיימו עליה ב"ד הגדול ולשכת הגזית בעזרה היתה חציה בקודש וחציה בחול כדאמר ביומא פרק שני (דף כה.): **ומסיעין לה.** מכל הר הבית לאחר שיאיימו עליה: **כדי ליגעה.** ותלאה מן המיס ותודה כשתראה בגרתה:

מסיעין היו את העדים. שמעידים עדות נפשות וכשבודקין אותן היו מסיעין אותן מפיה לפיה ומלשכה ללשכה: **לפני ה'.** והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל בתי עזרה: **לאורכנייהו.** כשמקריבים את קרבן קיניהם לטהרם בחטיאת קדשים ומלוה על המזבח שיעמוד ויעמוד על קרבנו ונפקא לן בספרי מתשמרו להקריב לי במועדו (במדבר כח) ומי שיכול ליכנס בעזרה נכנס ואלו שלא היו יכולות מפני שהיו מחוסרות כפרה עומדות בחלל שער נקנור שלא נתקדש: **וכין וזכות נמי.** כשמקריבין [a] קרבנותיהם הן מחוסרי כפרה ואינן יכולין ליכנס: **שלא יהא לבה גס בחברתה.** שמא תאמר עומדת על בוריה ואינה מודה לומר טמאה אני וחברתה שהיא טמאה רואה את זו שאינה מודה וסובלת את בושתה ולבה מתגבר עליה לעשות כמו זו ואינה מודה: **לא מן השם הוא זה.** לא זהו הטעם שאמרת העיקר הנאמר בדבר: [b] **אופה.** [c] **והשביע אותה הכהן:** ר"ש יהיב טעמי לקראי בג"מ (דף קטו.) דקא אמר לא תחבל בגד אלמנה [d] בעניה נאמר ולא בעשירה דטעם המקרא שאם אתה ממשכנה ואתה מייב להחזיר לה ואתה נכנס אחריה ליטלו וערבית להחזירו משיאה שם רע בשכיבותיה: **מאי בינייהו.** בין רבי יהודה לרבי שמעון מי משום לבה גס בה ומי משום גזירת הכתוב: **מיכא בינייהו.** אשה שאנו רואים בה שהיא רואתה מאיתת המיס ואינה מודה למ"ד שלא יהא לבה גס בה זו אנו רואין שאין לבה גס בה ונמצא דלא דריש טעמא דקרא אלא גזירת הכתוב אין משקין עמה אחרת: **ורופפה מי משקין.** עמה אחרת נהי דאין לבה גס בה האיכא משום עשיית מצות חבילות כתניא כו': **חבילות חבילות.** שנראה כמי שהיו עליו למשאו וממהר לפרק משאו: **בכהן אחד.** הוי חבילות וכן לגבי עבדים בג"ד אחד ובאחדון אחד: **ופרע.** בכל מקום לשון גילוי הוא: **גופה מנין.** דתתגן מגלה את לבה: **סופר את שערה.** מרבה בגילויה שסותר קלייעתה: **חייש להרהורא.** שלא יתנו הרואין את לבם בה: **האיש מכסים אותו.** כשנסקל: **פרק אחד.** מתיכת בגד מלפניו ושאר כל גופו ערום: **שכולה ערוה.** אחוריה ופניה שבית הבשת נראה משני לדדין: **הכא היינו טעמא דר' יהודה שמא שלא מב"ד ולאו.** שטהורה תמצא ולא יבדקוה המיס ויתגרו בה ויהיו רודפים אחריה כל ימיה: **פרחי כהונה.** נקט על שם שהיו מצויין בעזרה יותר משאר העם: **וכי תימא אחי לאגרויי באחריינייהו.** על ידי שראו את זו ערומה מתגרה ילרס בנשים אחרות: **גמירי.** מסורת בידי מרבותי: **דרבנן אדרבנן לא קשיא.** בתמיה. דשמית רבי יהודה ולא חיישת לשנויי דרבנן: הכא

ויתגרו בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שערה כדאמר קרא ואי משום כהן המשקה אותה יהפוך פניו לגד אחר והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראשה האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כהן פוזה לאחוריו ופורעה כדי לקייס בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך וי"ל לר' יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חבריותיה ולא יוסקו: **גמירי** אין יצר הרע שולט **אלא** במה שעיניו רואות. מקשי' מפרק אין דורשין (חגיגה יא.): דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש לייריהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראה העריה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי' שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת: ואחר

[a] מהלכין נב: [מוספפת מהלכין פ"ט], [b] [תענית כז.], [c] [יבמות מח: וש"נ], [d] [נדרים עג. ע"ש מוספפת דנגעים פ"ח ע"ש ומוספפת סוטה פ"ל ע"ש], [e] [קדושין סח: וש"נ], [f] כ"ל דתניא, [g] [ברכות מט. פסחים קב:], [h] [מהלכין מה.], [i] [מיר מה:], [j] כ"ל מסתקלא ודע דבמהלכין מה. איתא מקטלא], [k] [במהלכין איתא רבה], [l] [עי' תענית כז.], [m] ס"ל קייסים, [n] [עי' היטב מרים עג. ומש"ש על הגליון], [o] [דברים כד], [p] [שיך לעיל ז. במשנה], [q] [שיך לעיל ז. במשנה], [r] שיך לעיל ז. במשנה,

הגהות הב"ח

(a) תוס' ד"ה איכא וכו' נקטר והכי נמי אמר בפרק טרף וכו' ר' יהודה יר' שמעון וכו' דלר' יהודה לאמר לאותה:

גליון הש"ס

גמ' אין משקין שתי סוטות. עיין נדרים דף עג ע"ח: **שם באן** בכהן אחד. עיין מג"ח סימן קמו ס"ק יח: **שם דר' אדר'** לא קשיא. פסחים יח ע"ח מחוטות כד ע"ח: **רש"י** ד"ה אותה והשביע אותה הכהן. נדרים דף עג ע"ח אמת כהן בריתא משום שנאמר והשקה אותה לבדה (ובקרא לא כתיב אותה) ומי' הר"ן שם מין דכתיב והשקה בתמיה ה' הר כאילו כתיב אותה וא"כ הכא נמי כתה לאמריע אמר קרא אותה הייט על ידי מפיק ה' דוהשקה. אבל בלא"ש שם וכן בפי' המטיבה כשם רש"י איתא משום שנאמר והשקה לבדה והייט מדכתיב במפיק ה' וא"כ י"ל דמיק לומר דקורא הש"ם זה בלשון אמר קרא אותה משה"ה מי' רש"י הכא דהייט קרא והשביע אותה והר הכא בריתא אחריתא וברמב"ם איתא שנאמר והעמיד אותה הכהן והייט ע"כ מדכתיב והעמידה במפיק ה"ל הר כאילו כתיב אותה וקשה אמאי נטה ממאי דמפורש בבריתא שנאמר והשקה. ובשיורי כנה"ג אות ג כפוף הספר בלשונותיו על הרמב"ם כתב דל"ל ברמב"ם והקריב אותה. וא"כ י"ל דהרמב"ם ס"ל דבבריתא דהכא דנקט אמר קרא אותה הייט קרא דיהקריב אותה:

התם קיימא [a] דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר [b] בית דין מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: ששם משקין את הסוטות וכו': בשלמא סוטות דכתיב [1] והעמיד הכהן את האשה לפני ה' מצורעין נמי דכתיב [2] והעמיד הכהן המטהר וגו' אלא יולדת מאי טעמא אילימא משום דאתיין וקיימין אקורבנייהו דתניא [3] אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו אי הכי זבין וזבות נמי [4] דאה"נ [5] ותנא חדא מייניהו נקט ת"ר [6] [7] אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גם בחבירתה רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא [8] אמר קרא [9] אותה לבדה ות"ק הכתיב אותה ת"ק ר"ש היא [10] דדריש טעם דקרא ומה טעם קאמר מה טעם אותה לבדה כדי שלא יהא לבה גם בחבירתה מאי בינייהו איכא בינייהו רותתת ורותתת מי משקין והא אין עושין מצות חבילות חבילות [11] דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת [12] ואין מטהרין שני מצורעין כאחת [13] ואין רוצעין שני עבדים כאחת [14] ואין עורפין שתי עגלות כאחת [15] לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות אמר אביי ואיתימא רב כהנא לא קשיא [16] כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים: והכהן אוחז בבגדיה: תנו רבנן [17] ופרע את ראש האשה אין לי אלא ראשה גופה מנין ת"ל האשה אם כן מה ת"ל ופרע את ראשה מלמד שהבהן סותר את שערה: ר' יהודה אומר אם היה לבה וכו': [18] למימרא דר' יהודה חייש להרהורא ורבנן לא חיישי והא איפכא שמעינן להו דתניא האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי רבי יהודה וחכ"א [19] האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה אמר רבה הכא טעמא מאי שמא תצא מב"ד זכאית [20] ויתגרו בה פרחי כהונה התם הא [21] מסתלקא וכי תימא אתי לאיגרויי באחרנייתי' האמר [22] רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן ל"ק אלא אמר רבא [23] דר' יהודה אדר' יהודה ל"ק כדשנין דרבנן

[1] **ששם** משקין את הסוטות. בתוספתא (פ"ח) שנא' (מלכים ח ח) את אשר יחטאו איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה וכו' להרשיע רשע ולצדיק צדיק [לתת לו כגמולו שנאמר ואם לא נגמלתה האשה וטהורה היא] ונקתה וזרעה זרע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מבחוץ שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה': **אין** משקין שתי סוטות באחת.

נראה לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בצד אחת להשקותן אע"פ שאין סוטות כאחת וכן רגיעה ובתוספתא דפרה (פ"ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ותימה וכי היה אוסר בכה"ג לשמוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה ושמוט א' ואמר כך ישמוט השני והא דאמרי' בפ"ב דשחיטת חולין (דף כט: ושם) מוזמתו שלא יהא א' שוחט שני זבחים מיירי שיתחוון שני לאחרין כאחד דאיכא איסור דאוריתא אבל בכה"ג לא מיירי התם ובפ' נערה המאורסה (נדרים עג.) בנדרים בעי מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד אותה דוקא או לאו דווקא ופשיט להו מהכא:

איכא בינייהו רוהתת. נראה דהוה מצי למימר איכא בינייהו אשה אחרת שאינה סוטה לר' שמעון מותר לר' יהודה אסור להעמיד אצלה שום אשה בשער נקטר [a] דאמר בפרק טרף בקלפי (יומא דף מב:) דפליגי נמי הכי רבי ורבי שמעון בקרא דוהוליא אותה דכתיב גבי פרה ואמר איכא בינייהו תמוד דלרבי דאמר אותה לבדה אסור להוליא עמה חמור: **והא** אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמיחזי עליה כמשא ואינו פליגי בקראי:

כאן בשני בהנים. רש"י פירש וכן גבי עבד בג"ד אחד ואדון אחד ותימה והא טהרת ב' מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם: [b] **והכהן** אוחז בבגדיה. בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כב:) תניא נמי הכי חזן הכנסת אוחז בבגדיו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה מצוה לנוולו בתוספתא (פ"ח) הכהנים מטילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו אפילו כ"ג יולא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה: [c] **אם** היה לבה נאה. אע"ג דגזירת הכתוב הוא שב ואל תעשה לאו מיעקר הוא כדאיתא פ' האשה רבה (יבמות נ.): **האיש** נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה.) משום דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה א"כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א"כ אנו עוקרין הכתוב בידים י"ל בין לר' יהודה בין לרבנן דאותו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הילכך לרבנן לא שמענו מן התורה מה דינה והרשות ביד בית דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן להרהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

[a] מו א מיי' פ"ג מהלי' סוטה הל' ג סמג עשין נז:
[b] מז ב מיי' פ"ח מהלי' עדות הלכה ד:
[c] מח ג מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הל' א:
[d] מט ד מיי' פ"ד מהלי' מחוסרי כפרה הל"ב:
[e] נ ה ו מיי' פ"ד מהלי' סוטה הלכה ב:
[f] נא ז מיי' פי"ח מהלי' טומאת צרעת הל"י:
[g] נב ח מיי' פ"ג מהלי' עבדים הלכה ט:
[h] נג ט מיי' פ"י מהלי' רוצח הלכה ה:
[i] י מיי' שם [ופי"ח מהלי' טומאת צרעת הל' ו ופ"ג מהלי' עבדים הל' ט]:
[j] נד כ מיי' פט"ו מהלי' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קכ:

תורה אור השלם

1. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים:
במדבר ה יח
2. וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֶת הָאִישׁ הַמְטַהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי יְיָ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
ויקרא יד יא
3. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה:
במדבר ה יט

מוסף רש"י

מסיעין את העדים. קודם קבלת עדות ממקום למקום ומחדר לחדר, כשבאין להעיד אומרים להם לא נקבל כאן אלא כלן, וכן משם למקום אמר (סנהדרין לב:). **שלא יהא לבה גם בחבירתה.** הואיל ויש לה חבירתה, אומרת מה בכך אם אשתה גם אני (נדרים עג.). **חבילות חבילות.** למיחזי עליה כמשאו (רשב"ם פסחים קכ:). **חייש להרהורא.** שמא יתנו בה עיניהם ויבואו לידי הרהור (סנהדרין מה.). **פרק אחד.** כלומר מעט ממנו מלפניו, וי"א פרק חתיכת בגד, ולשון פרק בתרגומו ליטי טוריל"ן (שם).

תוספות שאנץ

אתיין וקיימין אקרבנייהון שמקריבין קיניהן לטהרן באכילת קדשים ומצוה על האדם שיעמוד רישמור על קרבנו ונפקא לן בספרי מתשמרו להקריב לי במועדו ומי שיוכל ליכנס לעזרה נכנס ואלו שלא היו יכולות מפני שהן מחוסרי כפרה עומדות בחלל שער נקנור שלא נתקדש ל"ה. מכסין אותו פרק אחד כשנוסקל חתיכת בגד מלפניו. ויתגרו בה פרחי כהונה. פ"ה פרחי כהונה לאו דוקא אלא נקט אותם על שהן מצויין בעזרה יותר משאר בני אדם:

ואחר כך מביא הבל המצרי. בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצרית בתין משירי הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא מי סודר שנתנה בו וסייף שנהרג בו דתמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מג.) דבתין משל צבור מי פירושו נמי משירי הלשכה כי הכא:

תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא מאי פשיט מהכא טפי מהא דקתני היא מגרה לו בצלצול דמשמע דחבל מצרי בעינן ממש ועל כרחך לכתחילה למצוה בעינן אבל לאו דוקא לעכב דהיכא כמיב חבל המצרי או שום קשירה כתורה ולמה היה לו לעכב מיהו המדקדק בפירוש רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו קמבעיא ליה מי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיטת בגדים הואיל וצריך לקשור בצלצול לקשור חבל כדי ליפרע ממנה מיהו היכא דליכא חבל המצרי ואיכא בצלצול לא מהדרינא יותר מדאי בתר חבל: **מיום** שחרב בהמ"ק וכו'. וה"ה דבזמן הבית נהגו דין ד' מיתות מי שנתחייב בהן בלא עדים והתראה שלא (ג) לדונו בסנהדרין כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (דף לז:) מעשה ברבי שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח ארבה בגמהה אם לא ראיתי וכו' עד שהשיבו נחש ומקשינן והאי בר נחש הוא והתני רבי חייא וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלתא דפסיקא נקט דבטלו ארבע מיתות לגמרי: **מי** שנתחייב סקילה. מקשי' מפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פג:) דרבי אלעזר ברבי שמעון הוה תפיס גבי יומא חד פגע בההוא כוהנא אמר להו תפשוהו ותפשוהו (ד) (זקפוהו) וזקפוהו וקא בכי אמר לו רבי אל ירא לך שהוא וכנו בעלו עברה מאורסה ביום"כ וזה שנתלה נתנק ואמאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא אבל לפרש"י לא קשיא מידי דפירש התם משום הכי נתלה משום דכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו דוקא נקט נופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה יהרג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהוא לה בעולה דמיתתו הוא בחנק אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מכות י:) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והורגו והא לאו בר סקילה הוא ותירץ אע"ג דלאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דזורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו בסייף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין אחר:

מגיימין

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא טעמא מאי משום [1]ונוסרו כל הנשים התם אין לך ייסור גדול מזה וכי תימא לעביד בה תרתי [6]אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [2]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה לימא דרב נחמן תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמיפלגי מר סבר בזיוניה עדיף ליה טפי מצערא דגופיה ומר סבר צערא דגופיה עדיף ליה טפי מבזיוניה: היתה מכוסה לבנים וכו': תנא [8]אם היו שחורים נאים לה מכסין אותה בגדים מכוערים: היו עליה כלי זהב וכו': פשיטא השתא נוולי מנוויל לה הני מיבעיא מהו דתימא בהני אית לה בזיון טפי כדאמרי אינשי [3]שליח ערטיל וסיים מסאני קמ"ל: ואחר כך מביא חבל וכו': בעא מיניה רבי אבא מרב הונא חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא [3]ובצלצול קטן נמי סגי או דילמא משום דאמר מר [6]היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה מעכב א"ל תניתוה ואח"כ מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה [3]כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה: וכל הרוצה לראות בה יראה וכו': הא גופא קשיא אמרת כל הרוצה לראות בה רואה אלמא לא שנא גברי ולא שנא נשי והדר תני כל הנשים מותרות לראותה נשים אין אנשים לא אמר אביי תרגמה אנשים אמר ליה רבא והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני אלא אמר רבא כל הרוצה לראות בה רואה לא שנא גברי ולא שנא נשי [7]ונשים חייבות לראותה שנאמר [1]ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה: **מתני'** [8]במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום נוולה היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה ביתך התחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן ושאר כל הגוף לא פלט: **גמ'** אמר רב יוסף אף על גב דמדה בטילה במדה לא בטיל [8]דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בהמ"ק אע"פ שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חניקה או טובע בנהר

הכא טעמא מאי. אמרי רבנן שמלוה לבייסה ואפילו היא טהורה משום ונוסרו כל הנשים שלא יבאו עצמן לידי חשד ותהיינה נעוות: **התם.** שהיא נסקלת אין לך יסור גדול מזה לאחרות: **תרפי.** מיתה ובוזה: **מר סבר בזיונא עדיף ליה.** חשוב על האדם ושנוי לו טפי מצערא דגופיה הילכך מיתה יפה היא לו ליסקל לבוש ואע"פ שצערו ממשך שאינו ממהר למות ולא ליסקל ערום ויתבזה. [8]ורבי יהודה סבר צערא דגופא עדיף ליה וזו היא מיתה יפה לו ליסקל ערום ואע"פ שמתבזה ולא יסקל בלבושו וימשך לצערו: **בהני אית לה בזיון טפי.** שהיא ערומה עד לבה ולאשה פרוע ויתן עליה מכשיר זהב גנאי הוא לה שדרך בני אדם להתלוצץ באדם ערום ומנעלו ברגליו (ה) ואמרי' שליח ערטיל וסיים מסאני. שליח מופשט כדמתרגמינן ופשט וישלח[8]. ערטיל ערום[9]: **משום דאמר מר.** לקמן במדה שאדם מודד בה מודדין לו: **היא חגרה לו.** חגרה את עצמה בצלצול נאה להתנאות בפניו. לילול בגדי"ל בלע"ז: **הניחוה.** דעיקר הבאתו אינו אלא כדי שלא ישמטו: **תרגמה.** לרישא דקתני כל הרוצה אנשים: **תרגמה.** פרש אותה: **מתני' ירך תחילה בעבירה תחילה.** בדרך משמש הירך נהנה תחילה בקירוב בשר לפיכך תלקה ירך תחילה לקבל אותה דכתיב בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך לצבה (במדבר ה): **גמ' ואע"ג דמדה.** עצמה בטילה שפסקו ארבע מיתות בית דין: **במדה לא בטיל.** שמודדין להם לעוברי עבירה במדה שמתחייבים בה ומתים בדומגמת אותה מיתה: **דאמר רב יוסף.** הגמרא קאמר דאמר רב יוסף נמי בעלמא וכן תני כו': **דין ארבע מיתות.** דין שמיש שהיא דומגמתו: **נופל מן הגג.** דומיא דסקילה דתנן (סנהדרין דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים בא ודחפו כו': **חיה דורסתו.** ארי דורסו בטפריו ומפילו לארץ וגם זה דומה לנסקל: **נחש מכישו.** והארס שורפו: **נמסר למלכות.** ומיתת מלכות מתיזין את ראשו בסייף והרג נמי סייף הוא דלתמרינן בסנהדרין (דף נב:): **ברונכי.** בומנל"ט והוא חולי בגרונו: **בסאסאה.** בתוך אותה סאה עצמה כשאתה משלחה לאחדון תריבנה: **ואין לי אלא סאה.** עבירה גדולה: **ערקב.** מלי סאה. תרי וקב דהיינו ג' קבין: **תומן ועוכלא.** משקלות קטנים הן ושיעורן בבבא בתרא בהמוכר את הספינה (דף 5.): **ומנין שכל פרוטה ופרוטה וכו'.** ואע"פ שלא נפרעו ממנו פעם ראשונה ושניה לא ויתרו לו עליהם אלא מצרפין לו אותן לחשבון: **ליראות לו** (ב): **פרסה לו.** כנגדו: **כפה.** לעיף: פניה

נה א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ד:
נו ב ג מיי' שם הל' יא סמג עשין נ:
נז ד מיי' שם הל' ה:

מוסף רש"י

משום ונוסרו כל הנשים. ואם לא היו מקלקלין אותה אין כאן ייסור אם תבא זנאה, ואנו מתכוונים לביישה ואפילו היא זנאה אלא נגמאה, מכל מקום פרוצה היתה, שהרי קיבא לה ונתפתה (סנהדרין מה:). **התם.** למיקטלא, אין לך ייסור גדול מזה. ושעמא לאי משום הרהור היא (שם). ואי מבזוה מיתה יפה. ולא מבזוה (שם). **בזיוניה עדיף** ליה. כלומר גדול בעיניו עפי מניחת דגופיה, הלכך אותה לה שיקקל בלבוש ותשבה למות, ואע"ג דאיכא צערא דגופא, ולא תבזה אותה להפשיטה, הלכך זו היא בריחת מיתה יפה (שם). **צערא דגופיה** עדיף ליה. גדול בעיניו עפי מבזיוני, הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה (שם). ובצלצול. אחור (עדובין קג:). **דין ארבע** מיתות. עונש דומגתם (כתובות ל:) פורענות בידי שמים הדומה למיתה שהוא מחויב בה (סנהדרין לז:). **נופל מן הגג.** דומיא דסקילה, כלומר (שם מה:) בית הסקילה היתה גבוהה שתי קומות וקומה שלו הרי כאן שלש (שם לז:) דומה לנסקל שדוחין אותו מבית הסקילה לארץ (כתובות לא:). **או חיה דורסתו.** ארי מפילו לארץ והורגו בדריסה (שם). **או נחש** מכישו. והארס שורפו (שם) לקלי ליה והרא לרס של נחש שורפו (סנהדרין לז:). **או נמסר למלכות.** והן מתיזין ראשו בסייף כי כן דרך המומתין על ידיהן וזו היא מיתת סייף (כתובות ל:). **או ליסטין** באין עליו. שדרכן להרגו בסייף (סנהדרין לז:). **בסרונכי.** אסכרה והיא בגרון (כתובות ל:). **שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו.** אם מדד ומן לדקה לעני אלא חפציו, הקב"ה מודד כחפציו ומתן לו (סנהדרין לא:).

תוספות שאנץ

חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה. תימה למה יעכב והלא פריעה דכתיב בקרא אינו מעכב דהא אמר רבי יהודה אם היה לבה נאה אינו מגלה ואם היה שערה נאה אינו פורעו. וי"ל דסבר כרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה. עוד (אית בידו) [יש לומר] דקרא לא מיירי אלא היכא שאין לחוש להרהור. דין ד' מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג. דקשה מדאמרי' (במכות דף י) שנים אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד הקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה שהרג בשוגג עולה בסולם ונופל על אותו שהרג מזיד ואמאי והא לא מחייב סקילה שזה שנופל עליו הרי כמו אבן שנסקל בסקילה שנתנגן על כריסו. וצ"ל דמיירי שהנופל יש לו בידו סייף או סכין כשנופל על חבירו הוא מתיז ראשו בסייף כמו שעושין במלכות:

תורה אור השלם

1. וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּה מִן הָאָרֶץ וְנוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתְכֶנָּה:
2. לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֵת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יח
3. בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגֶה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:
ישעיהו כז ח
4. כִּי כָּל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ וְשִׂמְלָה מְגוֹלָלָה בְּדָמִים וְהָיְתָה לִשְׂרֵפָה מַאֲכֹלֶת אֵשׁ:
ישעיהו ט ד
5. רְאוּ זֶה מָצָאתִי אָמְרָה קֹהֶלֶת אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן:
קהלת ז כז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כהני וכו' ואמרי' שלח: (ב) ד"ה ליראות לו פרכסה כנגדו כל"ל והד"א: (ג) תוס' ד"ה מיום וכו' והתולה שלא היו יכולין לזרוק נסנהדרין:

גליון הש"ס

מתני' במדה שאדם מודד. עיין סנהדרין דף ל ע"א:

לעזי רש"י

בנדי"ל [בינדי"ל]. אגד. חגורה, סרט.
בומנל"ט [בו"ן מלנ"ט] דלקת שקדים מוגלתית.

מסורת הש"ם

(א) [סנהדרין מה. וש"נ], (ב) כתובות פה:, (ג) [לקמן ט.], (ד) [מגילה יג:], (ה) סנהדרין לז: ע"ש כתובות ל., (ו) [סנהדרין ק. תוספתא פ"ג], (ז) [סנהדרין ק. מיתא ר' מאיר אומר וכו' וכן מוכרח להיות לפי מאי דמסיק הש"ס לקמן טו: דשמעי' לר' מאיר דקאמר היא אתיא וכו' ע"ש בפרש"י וכן מ' בתוספתא ריש פרק ג היה ר' מאיר אומר וכו'], (ח) ס"א ומר סבר, (ט) [ויקרא יז:], (י) [בראשית כז], (כ) [שייך לעיל ז: בתוס'], (ל) יעב"ץ מ"ז,

פניה מוריקות. הכי תני לקמן[1] אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועייניה בולטות: **הראתה לו כאצבעותיה.** לרמזה לו לבא אצלה: **מאכל נאמה.** שעורים: **במקידה של חרש.** פחותה ומגונה שבכוסות: **שש כה פנים.** פנאי ליפרע ממנה. ושמתי אני את פני (ויקרא כ) ונתתי (את) פני (שם יז) כולן לשון פונה אני מכל עסקי ועוקצי דהן: **תכסה שנאה במשאון.** (שנאמר במשאון) המכסה דבר הפגוי למקום. במשאון בחשך כמו שואה (מיכ ג) שעושה מעשיו בחושך: **כי כל סאון.** שבא ללמדנו שאף עבירות קטנות נפרעות הימנו: **למה לי.** מאחת נאחת נפקא: **למדה.** (ב) שבמדה שמודד מודדין לו הפרעון מעין החטא: **שילוחה.** מיבודה מן העולם: **ג' כוסות.** בחלומו של שר המשקים[2]: **בימי פרעה נכה.** לבא נבוכדנצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים[3]: **עם חברותיה.** לימות המשיח. אלמא לא נטרדה במכה ראשונה: **וכי תימא הנך אודו.** הראשונים כלו כולן ואלו מאומות אחרות היו שנתישבו בארץ מצרים: **מלרי ראשון.** הוא עצמו נתגייר: **אשיא לבני מצרים שניה.** בת מצרית גיורת וגר מצרי שתהא היא שניה לגירות כדי שיהא בן בני שליש ורבוע ליטא בת ישראל דכתיב (דברים כג) בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' שאם הייתי משיא לבני מצרית ראשונה היה בן בני שני מצד האם דאמר ביבמות (דף עח.) ובקידושין (דף סח.) [בנים אשר יולדו] להם הלך אחר פסולן. אלמא עדיין מצרים הם דאילו שאר אומות מותרין לבא בקהל מיד. מיבמין לית ליה הא דאמר בברכות (דף כח.) שהעמונים והמצרים מותרין לבא בקהל שבבר עלה סנחריב ובלבל את כל האומות והכי נמי קתני בתר דהך מילתא בתוספתא דקידושין[4] אמר לו ר"ע מיבמין טעית שבבר עלה סנחריב ובלבל כו': **אהא.** מן המקרא הזה: **חני כליס.** מכותי כלות: **במלאות ספקו.** כל לצונו: **ילר לו.** תבואתו לרה: **אלא נוה תהלה.** על עסקי נוה בתים שבנו יהלוהו: **אלא שלטו שונאיהם ידיהם.** להיות נהיים מהם: **דוד דכתיב טבעו בארץ שעריה.** לעיל מייה כתיב חשב ה' להשחית תומת בת ציון ועלה כתיב טבעו בארץ ומצודת ציון היא עיר דוד וביתו דכתיב בספר שמואל (ב ה) וכשבאו לרים בימי לדקיהו טבעו השערים לתחתי השערים שהיו של נחושת או של (ג) זהב כדי שלא ישאוש חוריים ועלים לא נשאו אתם: **מה שבקשה לא ניתן לה.** שאסורה לבועל: **ומה שבידה נטלו בימנה.** אם שותה מים מתה ואם הודתה נאסרה לבעלה והפסידה כתובתה: נקם

מנימין גר המצרי וכו'. מקשים מפרק תפלת השחר (ברכות דף כח.) דאמר בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר"ג אסור אתה א"ל ר' יהושע מותר אתה א"ל ר"ג והלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר"י וכי עמון ומואב במקומם הן יושבין והלא כבר עלה סנחריב מלך אשור וגלגל את כל העולם כולו א"כ אפילו מנימין היה מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אההיא דתפלת השחר דאמר פ"ק דמגילה (דף יב:) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו כתמרא[5] אדורדיא שנאמר שאנו מואב מנעוריו וגו' מיהו הכא בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרש"י דמנימין היה טועה וסבור שלא נתבלבלו בדקתני סיפא בתוספתא דפ' בתרא דקדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב ובלבל את האומות לא מצרים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא את אלו (ד) והכא הכי פירושא עד כאן ג"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אבל כולי עלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה תיקשה ופר"ת דסנחריב אע"פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב (מלכים ג כד) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל (ה) והכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מצרים עוד לא זקפה ראש אבל עמון (ומואב) בלבל דכל הגוי (ו) לא אשכחן בהדיא שלא בלבלן דכתיב (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות וגו' ומצרים אשכחן בהדיא שלא בלבלן אלא שטבע כדאמרי' בסדר עולם כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו' וגמרא שלנו לא חש להזכיר לפי שלא היה כיבוש גמור אלא כשטיפת שבנא וסיעתו וגם מואב שטף כדאמרינן בסדר עולם שלש שנים ונקלה כבוד מואב (ישעיה טו) סנחריב שטפן אבל כיבוש ובלבול לא הוה ובמואב אשכחן בהדיא דלא בלבל כדכתיב שאנו מואב מנעוריו וכי אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנו מכלל דלא בלבל ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתיב אדוכתייהו ול"ג עמון דעמון לא יתבי אדוכתייהו [ובברכות (דף כח.) אמרינן] וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין ל"ג ומואב ומואב נבוכדנצר לא חשיב בלבול דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן בפ' בתרא (לקמן מו:) גבי לוח היא לוח שלא בלבלה סנחריב ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם ובכ"מ תולה בלבול בסנחריב וחורבן בנבוכדנצר ולפוס ריטיא גרס עמון בהדי מואב ליתא

פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך [א]כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבע לפיכך ציפורניה נושרות [ב]היא חגרה לו בצילצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה היא פשטה לו את יריכה לפיכך יריכה נופלת היא קיבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה [ג]היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתהו יין משובח בכוסות משובחים לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש היא עשתה בסתר [1]יושב בסתר עליון שם בה פנים שנאמר [2]ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין [ד] וגו' דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנאמר [3]תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל (וגו') ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא חשבון [4]כי כל סאון סואן ברעש למה לי לכמדה ומאחר דנפקא ליה מכי כל סאון סואן ברעש [5]בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי לכדרב חיננא בר פפא דא"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' [6]איני והאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתת בימי משה ואחת ששתת בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה וכי תימא הנך אודו והני אחריני נינהו [7]והתניא אמר רבי יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה [8]אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לבא בקהל אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה וגו' אמימר מתני להא דרב חיננא בר פפא אהא מ"ד [9]כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אני ה' לא שניתי לא הכיתי לאומה ושניתי לה ואתם בני יעקב לא כליתם היינו דכתיב [7]חצי אכלה בם חצי כלין והן אינן כלין [10]אמר רב המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר [8]במלאות ספקו יצר לו וגו' דרש ר' חיננא בר פפא מאי דכתיב [9]רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה אל תקרי נאוה תהלה אלא נוה תהלה זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם דוד דכתיב [10]טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל תנו רבנן [11]סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה מה שביקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלוהו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנו וכן

כדפרישית ותו לא מידי ע"כ פירושו וקשה לפירושו מן התוספתא דקתני לא מצרים במקומם הם יושבין ויש לנו לשנם כמו כן לפירושו הא דקתני לא מואבים במקומם ואי ל"ג מואבים בתוספתא ועמון בגמרא לא קשיא מידי[6]: **לא** הכיתי לאומה ושניתי. ה"ה דאהא הוה מצי למיפרך הא דרבא והא דמנימין ותימה מאי הוה מצי לתרץ דלא הוי מצי לתרץ למלך של אומה מדקאמר ואתם בני יעקב דמשמע אכל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי: אלא

[1] [לעיל מ:], [2] [לקמן עו:], [3] [חולין נב.], [4] יומות עח. ע"ש תוספתא קדושין פ"ה, [5] ערכין טו., [6] [תוספתא פפ"ד], [7] [דף כ.], [8] [בראשית מז], [9] [ירמיה מו], [10] [פ"ר ה"ו], [11] פי' שמרים, [1] [וע"ש תוס' יומות עו: ד"ה מנימין ותוס' מגילה יב: ד"ה זיל],

תורה אור השלם

1. ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן:
תהלים צא א
2. ועין נאף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים:
איוב כד טו
3. תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל:
משלי כו כו
4. כי כל סאון סאן ברעש ושמלה מגולגלה בדמים והיתה לשרפה מאכלת אש:
ישעיהו ט ד
5. בסאסאה בשלחה תריבנה הנה ברוחו הקשה ביום קדים:
ישעיהו כז ח
6. כי אני יי לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם:
מלאכי ג ו
7. אספה עלימו רעות חצי אכלה בם:
דברים לב כג
8. במלאות שפקו יצר לו כל יד עמל חבואנו:
איוב כ כב
9. רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה:
תהלים לג א
10. טבעו בארץ שעריה אבד ושבר בריחיה מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מיי:
איכה ב ט

הגהות הב"ח

(א) גב' לא תשוכני עין וסתר פנים ישים ד"א וכ"ה בע"ז: (ב) רש"י ד"ה לכמדה ללמדנו שבמדה: (ג) ד"ה דוד וכו' לו של כסף וזהב כמי: (ד) תוב' ד"ה מנימין וכו' טשא אם אלו והכי פריך הכא ע"כ ל"פ אלא אם נתבלבלו: (ה) בא"ד לא בלבל מצרים יכי תנא בסדר: (ו) בא"ד דלא אשכחן בהדיא שלא בלבלן דאי בלבלן דכתיב:

מוסף רש"י

בצילצול. אוזר נאה (ערבין קג:). שלשה כוסות. בספור המלוס ומום פרעה וגו' (חולין צב:). בימי פרעה נכה. שהחריבה נבוכדנצר דכתיב (ירמיה מו) נגח נבוכדנצר מלך בבל יגו' (שם). במלאות ספקו יצר לו. כשתמלא סאתו בעונות הרבה אז יצר לו, תבא עליו גרה (ערבין טו:).

[א] מיי' פ"ג מהל' סוטה הל' יא:
[ב] מיי' פי"ג מהל' איסו"ב הל' כ' טוש"ע אה"ע מי' ד סעי' ו):

תוספות שאנץ

ג' כוסות האמורות במצרים הוא בחלום שר המשקים של פרעה ובמדרש יש דלעתיד משקה הקב"ה האומות כוס התרעלה וכשיגיעו למצרים ואמר כבר שתיתי פעמים יאמר לה הקב"ה שתה דאין שתיה זו באחרות אלא[6]) לא תקע עוד והיינו דכתיב אך שמריה ימצו ישתו כל רשעי ארץ: אמר מנימין גר המצרי אני מצרי וכו' כדי שיהא כן בני ראוי לבוא בקהל וא"ת איהו הוי נמי כשר כיון דסנחריב עמד ובלבל כל העולם חוץ ממואב כדאמר בפרק תפלת השחר וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין והלא עלה סנחריב ובלבלן. וי"ל דסנחריב לא בלבל אותן של מצרים אלא הביאן בחבלים ובשלשלאות עד לפני ירושלים וכשהצליח חזקיה וראו הנס השלימו עמו וקבלו עול שמים עליהן והחזירן למקומן אי נמי י"ל דהוא דמנימין דהכא היתה אחר מ' שנה שפסקה גלותן וחזרו למקומן וה"נ קאמר התם [בתוספתא דידה] דאמר מנימין כשראה שהתיר ר"י ליהודה גר העמוני ואמר להם אף אני כמו כן אמרו לו לארצך יש קצבה לאחר מ' שנה כדכתיב בקרא גבי מצרים מקץ מ' שנה אשיב ולו אין קצבה: ומיהו פ"ה הכא דלית ליה הא דאמר עמד סנחריב ובלבל כל העולם והכי נמי קתני (בפרק בתרא) [בתר דהך] מילתא [בתוספתא] דקידושין אמר לו [ר"ע] מנימין טעית שבבר עלה סנחריב. ל"ה. משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד ולית ליה לההוא תנא כמאן דאמר דארון גלה לבבל כדאמר ביומא אלא סבירא ליה כמאן דאמר יאשיהו גנזו:

[6]) עי' הגרסא בילקוט ההליס רמז תתי"ג.

המקנא פרק ראשון סוטה

ב) א מי"ג מהל' סוטה הלכה עז סמג עשין מ':

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶל
ד נָחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרוּר
א תָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל
ר ית הַשָּׂדֶה עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ
ו עָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
בראשית ג יד

2. וְהַשְּׁבִיעִ הָכְבֵּן אֶת
רֹאשָׁהּ בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה
וְאָמַר הָכְבֵּן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְיָ
אוֹתָךְ לָאֵלֶּה וּלְשִׁבְעָה
בְּתוֹךְ עָמָךְ בְּתֵת יְיָ אֶת
יִרְכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ
עֲבֹתָה: במדבר ה כא

3. וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם
וְהִיתָה אִם נִטְמְאָה וְחָטְאָה
מֹעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ
הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים
וְנִבְצְרָה בִטְנָהּ וְנֹפְלָה יְרֵכָהּ
וְהִיתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב
עַמָּהּ: במדבר ה כז

4. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים
הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לְצֹבֹת בִּטֶן
וְלִנְפֹּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה
אָמֵן אָמֵן: במדבר ה כב

5. וְיַאֲחֻזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים
וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ
אֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ
בְּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית
הָאֲסוּרִים: שופטים טז כא

6. וְיָסְבוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים
נֹשְׂאֵי כְלֵי יוֹאָב וַיִּכּוּ אֶת
אֲבִשָׁלוֹם וַיְמִיתֻהוּ:
שמואל ב יח טו

7. וַיַּעַשׂ אֲבִשָׁלוֹם בַּדָּבָר
הַזֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
בָּאוּ לַמִּשְׁפָּט אֶל הַמֶּלֶךְ
וַיְגַנֵּב אֲבִשָׁלוֹם אֶת לֵב
אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל:
שמואל ב טו ו

8. וַיֹּאמֶר יוֹאָב לֹא כֵן
אֶחִילָה לְפָנֶיךָ וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה
עֲצֻמִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב
אַבְשָׁלוֹם עוֹדֶנּוּ חַי בְּלֵב
אֵלָה: שמואל ב יח יד

9. וַתִּתְצַב אַחֹתוֹ מֵרָחֹק
לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ:
שמות ב ד

10. וַתִּסְגֹּר מִרְיָם מְחוּץ
לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם
לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם:
במדבר יב טו

11. וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת
אָבִיו וַיַּעַל אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי
פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי
אֶרֶץ מִצְרָיִם: בראשית נ ז

12. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת
יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד
יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה
אִתְּכֶם: שמות יג יט

13. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגֵי בְאֶרֶץ
מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא
יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: דברים לד ו

14. אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ
וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח
וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ
יַאַסְפֶךָ: ישעיהו נח ח

15. וַיֹּאמֶר לוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ
הֲעוֹד בְּבִנְיָן אַחֵרִי וּבְכֵן
עוּד אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ
לִיחֶדֶת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים
הֲעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל
אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא
יָשְׁרָה בְּעֵינָי: שופטים יד ג

16. וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי
מֵיְיָ הִיא כִּי תֹאֲנָה הוּא
מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים וּבָעֵת
הַהִיא פְּלִשְׁתִּים מֹשְׁלִים
בְּיִשְׂרָאֵל: שופטים יד ד

17. וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה
וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וַיָּבֹא
אֵלֶיהָ: שופטים טז א

18. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה
וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת
פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד א

19. וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב
אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ
דְּלִילָה: שופטים טז ד

20. וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לְאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט 21. וַתָּרָא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי
פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם כִּי הִגִּיד לִי אֶת כָּל לִבּוֹ וַעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכֶּסֶף בְּיָדָם: שופטים טז יח 22. וַתֹּאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּקַץ מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֵא כַפַּעַם בַּפַּעַם וְאִנָּעֵר וְהוּא לֹא יָדַע כִּי
יְיָ סָר מֵעָלָיו: שופטים טז כ 23. וַיִּגְדַּל לֵבָב לְבוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא עָלָה עַל רֹאשִׁי כִּי נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי מִבֶּטֶן אִמִּי אִם גֻּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹּחִי וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּכָל הָאָדָם: שופטים טז יז 24. וַיַּרְא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ
לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם כִּי הִגִּיד לִבּוֹ וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיָּבִיאוּ הַכֶּסֶף בְּיָדָם: שופטים טז יח 25. וַתְּעַנֵּהוּ הַשְּׁמֹרִי נָא וְאֵל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאֵל תֹּאכַל כָּל טֻמְאָה: שופטים יג ד 26. וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלְּחִי וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מָיִם
וַיִּשְׁתְּ וַתָּשָׁב רוּחוֹ וַיֶּחִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמֹה עֵין הַקּוֹרֵא אֲשֶׁר בַּלְּחִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שופטים טו יט 27. וַתְּחֶל רוּחַ יְיָ לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל: שופטים יג כה 28. יהי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי
אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבּוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז 29. פָּעֲמוֹן וְהָב וְרִמּוֹן פָּעֲמוֹן וְהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב: שמות כח לד 30. כִּי הֵנָּה הָרָה וִילֶדֶת בֵּן וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ כִּי נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה
הַנַּעַר מִן הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: שופטים יג ה

נחש הקדמוני. נתן עיניו בחוה ונתן עליה והיינו דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני לשון תשמיש ונשואין הוא: **נטלו הימנו.** קומה זקופה: **יהא מלך.** שלכך עשאו ערום מכל: **אני אמרתי יהלך בקומה זקופה.** מקללתו אתה למד. וכן כל אלה אתה למד מקללתן: **קין.** נתן עיניו בתחומה ישיבה שנולדה עם הבל ששתי תאומות נולדו עמו[ב] והיינו דכתיב (בראשית ד) את אחיו את הבל שני אחים שני ריבויים: **קרם.** על הכהונה ונבלע: **בלעם.** בממונו של בלק לקלל את ישראל ונהרג במדין שהלך ליטול שכר עשרים אלף נפשן שנפלו מישראל בעצתו: **דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד שראהו נכון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה דכתיב** (שמואל א ט:) **הנה ראיתי בן ישי בית הלחמי וגו' ואמר בלגדה דחלק** (סנהדרין נג:) **דכל הפסוק הזה דואג אמרו בלשון הרע: ואחיתופל.** נתן עיניו במלוכה כדאמר בחלק (שם קא:) **ראה אם יולא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך[ג]. ומה שבידו נטלו הימנו לא יחלו ימיהם[ד]: נחזי.** בממונו של נעמן ונצטרע[ה]: **ואדוניה.** בחגיגת ונהרג[ו]: **ועוזיה.** בהכהנה והצרעת זרחה על מצחו (דה"ב כו): **כי לייט כו'.** וקללה היא תחלת הפורענות: **מיהו כי בדקי מיא כי אורחייהו בדקי.** שבמעיים נכנסות תחילה ומקלקלות אותן ואח"כ נופלות לירך: **שלא להוליא לעז.** שיאמרו לא עשו כסדר הלה ואין פורענות זו על ידן: **מתני' שמשון הלך אחר עיניו.** כדליף לקמן: **על עשר פלגשי אביו.** דכתיב בספר שמואל (ב טו) ויעזוב עשר נשים פלגשים לשמור הבית: **לוגביות.** חניתות: **לב אביו ולב ב"ד.** דכתיב (שם) אלהה נא ואשלחה את נדרי וגו' וכתיב את אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסוטה דירושלמי[ה] קרואים מדוד שעל ידי מלות דוד הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אותן שיש שאמר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכים אחריו וכן לשנים אחרים עד שכינס מאתים וכולן ראשי סנהדראות הרי לב אביו ולב ב"ד. ל"ה: תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. פ"ה והוא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגויה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך זנות ונתקנא בדוד שראהו נכון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה דכתיב (שמואל א ט:) הנה ראיתי בן ישי בית הלחמי וגו' ואמר בלגדה דחלק (סנהדרין נג:) דכל הפסוק הזה דואג אמרו בלשון הרע: **ואחיתופל.** נתן עיניו במלוכה כדאמרינן בחלק (שם קא:) ראה אם יולא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך[ג]. ומה שבידו נטלו הימנו לא יחלו ימיהם[ד]: **נחזי.** בממונו של נעמן ונצטרע[ה]: **ואדוניה.** בחגיגת ונהרג[ו]: **ועוזיה.** בהכהנה והצרעת זרחה על מצחו (דה"ב כו): **כי לייט כו'.** וקללה היא תחלת הפורענות: **מיהו כי בדקי מיא כי אורחייהו בדקי.** שבמעיים נכנסות תחילה ומקלקלות אותן ואח"כ נופלות לירך: **שלא להוליא לעז.** שיאמרו לא עשו כסדר הלה ואין פורענות זו על ידן: **מתני' שמשון הלך אחר עיניו.** כדליף לקמן: **על עשר פלגשי אביו.** דכתיב בספר שמואל (ב טו) ויעזוב עשר נשים פלגשים לשמור הבית: **לוגביות.** חניתות: **לב אביו ולב ב"ד.** דכתיב (שם) אלהה נא ואשלחה את נדרי וגו' וכתיב את אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסוטה דירושלמי[ה] קרואים מדוד שעל ידי מלות דוד הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אותן שיש שאמר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכים אחריו וכן לשנים אחרים עד שכינס מאתים וכולן ראשי סנהדראות הרי לב אביו ולב ב"ד. ל"ה: תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. פ"ה והוא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגויה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך

וכן מצינו [ו]**בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו מה שביקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו** [1]**ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם: בירך התחילה בעבירה וכו': מנא ה"מ אילימא משום דכתיב** [2]**בתת ה' את יריכך נופלת ואת בטנך צבה והכתיב** [3]**וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר כי לייט לייט תחילה ירך והדר בטן לייט** [4]**ומיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב** [4]**לצבות בטן ולנפיל ירך** [5]**ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים: מתני' שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר** [5]**ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר** [6]**ויסבו עשרה** [6] **אנשים נושאי כלי יואב ולפי שגנב ג'** [7]**גנבות לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל** [7]**(שנאמר** [7]**ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר** [8]**ויקח** [8] **שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום וכן** [9]**לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר** [9]**ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר שנאמר** [10]**והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר** [11]**ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר** [12]**ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר** [13]**ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר** [14]**והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך: גמ' ת"ר שמשון בעיניו מרד שנאמר** [15]**ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר** [5]**ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והכתיב** [16]**ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי אזל מיהא בתר** [ז] **ישרותיה אזל תניא** [ז]**רבי אומר תחילת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה** [ח] **תחילת קלקולו בעזה דכתיב** [17]**וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו' לפיכך לקה בעזה דכתיב** [5]**ויורידו אותו עזתה והכתיב** [18]**וירד שמשון תמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה היה** [19]**ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא** [ט]**(לא) נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו דילדלה את כחו דכתיב** [20]**ויסר כחו מעליו דילדלה את לבו דכתיב** [21]**ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו דילדלה את מעשיו דאיסתלק שכינה מיניה דכתיב** [22]**והוא לא ידע כי ה' סר מעליו ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א"ר חנין א"ר ניכרין דברי אמת אביו אמר ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה כיון דאמר** [23]**נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר** [24]**ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מאי ותאלצהו אמר רבי יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו** [25]**ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה א"ר יצחק דבי רבי אמי דברים האסורים בנזיר** [26]**ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא איוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא** [27]**ותחל רוח ה' וגו' א"ר חמא בר' חנינא חלתה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב** [28]**יהי דן נחש עלי דרך לפעמו במחנה דן א"ר יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו במחנה דן וכתיב התם** [29]**פעמון ורימון בין צרעה ובין אשתאול אמר ר' אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה** [30]**והוא יחל להושיע את ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא הוחל**

שדילדלה. עקרה. כמו אחני הר שנדלדלו[ט]: **מנא ידעה.** הלא כמה כזבים אמר לה קודם לכן ומצאתו שקרן: **נכרין דברי אמת.** מתקבלין ומיושבין ודבורים על אופניהם. לאתה שערו גדול ולא היה שותה יין והביאה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר הזה היה כמו גדול אמת הן: **ואתלצהו.** לשון דוחק ומצוקה: **כשעת גמר ביאה.** תאות האדם מרובה: **דברים האסורים לנזיר.** משרת ענבים כגון מזיר אשרה ענבים במים ויש בהם טעם יין הלא נפקא מכל אשר יעשה מגפן היין (במדבר ו): **מכשקש.** מקוש קניעות השן: **איזה נת אל נכר: דבר עמא.** לחי החמור שאלמלא הוא היה מת בצמא: **רוח ה'.** רוח נבואה שארתה על יעקב: **מקשקשת לפניו.** לנוותו באשר הולך: הוחל

ב) [ד"ר"ע פ"ח, **ג)** [ל"ל לבנות וכ"ל במשנה שבמנינות וכן בש"י אבל בתוספתא פ"ג איתא בגנבות], **ד)** [ר"ל מ"ז, **ה)** [עי' תוס' לקמן יל. ד"ה מרים], **ו)** [תוספתא פ"ג], **ז)** [עי' תוספות מגילה כא.], **ח)** [ב"ר כב ז], **ט)** [סנהדרין קו.], **י)** [וע"ש ל"ענ], **כ)** [מרש"י שבע"י יש כאן סה"ד], **ל)** [תהלים נה], **מ)** [מ"ב ה], **נ)** [מ"ש ה], **ס)** [פ"ח ה"ס], **ע)** [ע"ז מו.].

הגהות הב"ח

(א) במשנה ויפנו עשרה נערים עשאם כלי יאלם ויכו את אבשלום ולפי שגנב: **(ב)** שם ויקח יואב אלשה שנעים: **(ג)** נמרא נחר ישרות עיניו אזל: **(ד)** שם לקח בעזה תחילה תחילת: **(ה)** רש"י ד"ה ואין בחתיו וכו' בגלולים דמי לנו וכו' שפין לנו גדול בכבוד קבורה כמשה כל"ל והד"ח:

מוסף רש"י

שלא להוציא לעז על מים המרים. משום דהוה אמר לה בקללה בגיטא את יריכך יפלא וגו' ופוף המים לבדוק כדרך מיסמן, דכתיב ונכתב בטנה והלך ונפלה יריכה, לכך הוקרך להודיע תחלה שהמים כדרך מיסמן יבדקום (לקמן כח.). מקשקשת. בעגיל בלע"ז (דה מ).

תוספות שאנץ

וכן מצינו בקין נתן עיניו בחאומה יתירה שנולדה עם הבל דשני תאומות נולדו עמו דכתיב את אחיו את הבל שני אחין ב' ריבויין. קרח על כהונה ובלעם. בלעם בממונו של בלק לקלל ישראל ונהרג במדין כשהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו. דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד כדכתיב הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ואמר בהגדה בפ' חלק כל הפסוק הזה אמרו דואג בלשון הרע. ואחיתופל נתן עיניו במלוכה כדאמרינן ראה אש יוצאה מאמתו וכסבור שעתיד למלוך. גיחזי בממונו של נעמן ונצטרע אבשלום במלכות ונהרג אדניה באביגל ונהרג ועוזיהו בכהונה והצרעת זרחה במצחו. ל"ה. גנב לב אביו ולב בית דין פ"ה שאמר אלכה ואשלמה את נדרי. וכתיב ואת אבשלום הלכו מאתים איש (וא"ת) [ואמרי' בירושל' דסוטה] שעל ידי מצות דוד אביו הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אלו שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכין וכן לשנים אחרים עד שכנס מאתים איש וכולן ראשי סנהדראות הרי גנב לב אביו ולב ב"ד. ל"ה: תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. פ"ה והוא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגויה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך

הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה לגמרי לא יחל דברו (במדבר ל). לפי שהיה עברו על השבועה תחילה: **כמה בירכו.** כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המתרבה ומצוי בו שובע פויישו"ן בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו לא מצינו עושר בשמשון: **שברכו באמתו.** להיות זרעו כנחל שוטף. למה שנתאוה נתברך: **נקם אחת משתי עיני.** (ב) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: **שחוזר לאחוריו.** כשנלדין אותו אינו מ(מרחיק) לברוח אלא מחזר עקלקלות: **שער העיר.** (ג) בעוזה משמעי קרא: **על כתיפיו.** כשיעור כתיפיו: **קמי דשמי ממרא ממרא.** לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו. לפני שותי יין מביאין יין: **קמי רפוקא גרידיא דובלא.** לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין של מלא ירק. דובלי מין ירק הוא: קאלי ובוציני מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר במה שהוא עוסק היא עסוקה: **לאחד.** כיחידו של עולם כמשפט אדם: (ד)**שמש.** לשון חומה כמו ושמתי כדכוד שמשותיך (ישעיה נד): **על שמו של הקב"ה.** משמע שכינתו בשמו של הקב"ה ממש: **מעין שמו.** אלין שמש שם ממש אלא מגן ומציל: **שפי.** אשלויש"ש כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב:): **שפיפון.** שפייה כפולה: **מעין דוגמא כו'.** נשתנו מן התחתונים לתפארת: **ויסר כתו.** לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו: **שאול בגזרו.** ויגבה מכל העם משכמו (שמואל א ט): **ויפל עליה.** מקום שהורגין בחרב והיינו דאמר: **נדקיה בעיניו.** לא ידענא מגלן דנשתנה לשנה וכן אסא ברגליו אלא כן שמע מרבו: **פודגרא.** שם חולי הוא שאומה ברגליים וקורא לו פודגר"א: **נענש אסא.** לחלות: **אגריא.** עבודת המלך: **השמיע את כל יהודה.** הזעיקן. ויאשו את אבני הרמה (ב) שהיה מלך ישראל בונה עליה כדי לבלתי תת יוצא ובא לאסא (ג): **חסן.** שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים כד): **כתיב וירד שמשון תמנתה.** אלמא תמנת בירידה וכתיב עולה תמנתה אלמא עלייה היא ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הוו: **שנפגנה בה.** שנגא מבנות פלשתים החסורות לו: **יהודה נפעלה.** שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: **דאתי מהאי גיסא.** שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה: **כגון ורדני וכי באדי ונרש.** עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים: **מצפות לראותו.** שהיו רוגלין להתקבל שם וללון והיה חביב עליהם: **שנתנה עינים לדבריה.** דומגא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר: **גיורא אני.** ואיני עובדת כוכבים (ד) ואתוה לך: **פנויה אני.** ומותרת לכל אדם: **יתומה אני.** (ה) והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה(ו) אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב). ולהך סברא לאו בתו של שם היתה ה שמשנת שם ליעקב כלו שנותיו של שם ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר: **טהורה אני.** מנדה: **ונטע בו.** להתעות עובדים ושבים: **פונדק.** לון שם אורחים. ולשון אחר"ל נוטריקון הוא אכילה שתיה לויה שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלוויה אותן: **ויטע אהלי אפדנו.** פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים: אלא

הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב [1]אם תשקר לי ולניני ולנכדי [2]ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף [3]ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים [ד](ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום [4]וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא [ה]מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו **אלא מעתה לא ימחה.** תימה לרבי מאי שנא משלוש דאמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שאין נמחקין וארמה דתנא ושייר ועדיף ממנון וחמוש דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק אלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא קרא אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו: נוח

[1]אם תשקר לי ולניני ולנכדי דכתיב [2]ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף [3]ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים [ד](ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום [4]וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא [ה]מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר [5]וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה [6]ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר [7]תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא [ג]גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המזנה אשתו מזנגת עליו שנאמר [8]אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין [ג]והיינו דאמרי אינשי איהו בי [7]קארי ואיתתיה בי בוציני וא"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר [9]דן ידין עמו כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר [10]כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל [ה]וא"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [11]וילך שפי שמשון חיגד בשתי רגליו היה שנאמר [12]שפיפן עלי ארח: ת"ר חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו שמשון בכחו דכתיב [13]ויסר כחו מעליו שאול בצוארו דכתיב [14]ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למימר קמן צדקיה בעיניו דכתיב [15]ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב [16]רק לעת זקנתו חלה את רגליו [ו]ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל [ז]כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה [ח]ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה וא"ד [17]סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אגריא בתלמידי חכמים שנאמר [18]והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה[ט]: כתיב [19]וירד שמשון תמנתה וכתיב [20]הנה חמיך עולה תמנתה א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו אחד בירידה ואחד בעליה רב פפא אמר אחד תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ורדוניא ובי באדי ושוקא דנרש [21]ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר [22]תפוח והעינם ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני: [23]ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב [24]ויטע אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא אלא

1. הֲלֹא אִם תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינַי וּלְנִכְדֵּי בְּחֹסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ:

בראשית כא כג

2. וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְיָ:

שופטים יג כד

3. וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים זְכָרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים:

שופטים טו כח

4. וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שֻׁעָלִים וַיִּקַּח לְפִדִים וַיַּפֶּן זָנָב אֶל זָנָב וַיָּשֶׂם לְפִיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ:

שופטים טו ד

5. וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הֶהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן:

שופטים טז ג

6. וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרֻהוּ בִּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים:

שופטים טז כא

7. תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין:

איוב לא י

8. אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי: איוב לא ט

9. דַּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:

בראשית מט טז

10. כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְיָ לֹא יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתֻמִּים: תהלים פד יב

11. וַיֵּאמַר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקְרֶה יְיָ לִקְרָאתִי וּדְבַר מָה יַרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שָׁפִי:

במדבר כג ג

12. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז

13. וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לְאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחֲלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט

14. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וְדָקְרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ:

שמואל א לא ד

15. וְאֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ בָבֶלָה:

מלכים ב כה ז

16. וְיֶתֶר כָּל דִּבְרֵי אָסָא וְכָל גְּבוּרָתוֹ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלֹא הֵמָּה כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו:

מלכים א טו כג

17. סוֹד יְיָ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם:

תהלים כה יד

18. וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי וְיֹשְׁאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בָעְשָׁא וַיִּבֶן בָּם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶת גִּבַּע בִּנְיָמִן וְאֶת הַמִּצְפָּה: מלכים א טו כב

19. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד א

20. וַיֹּגֶד לְתֹמֶר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לְגֹז צֹאנוֹ: בראשית לח יג

21. וְתֵשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית לח יד

22. וְנוֹנוֹחַ וְעַיִן גַּנִּים תַּפּוּחַ וְהָעֵינִבּוּ: יהושע טו לד

23. וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם: בראשית כא לג

24. וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ בֵּין יַמִּים לְהַר צְבִי קֹדֶשׁ וּבָא עַד קְצוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ: דניאל יא מה

הגהות הב"ח

(א) בס' יכא שועל שחוזר לאחוריו: (ב) רש"י ד"ה נקם אחת משתי עיני דדריש אמר שמשון רבש"ע שכר אחת וכו' זו בעוזה"ז ושכר האחרת: (ג) ד"ה שער העיר בשערי עזה: (ד) ד"ה גירוא וכו' ואיני עובדת כוכבים עד שאין אני ראויה לך הס"ד: (ה) ד"ה יתומה אני שהייתי קטנה במיתת אבי והשיאוני וכו' ואין נישואי ער ואונן נשואין כלום וכו' שאין זכות:

גליון הש"ס

גמ' ואי"ד מרביה. לעיל דף ל ע"ב: רש"י ד"ה יתומה אני בו' שמשנת ששים ליעקב. ט"ס וצ"ל תמשים:

לעזי רש"י

פרישו"ן. שפע.
אשלוישיש"ש [אישלוישיש"ן]. (רגל) נקועה.
פודגר"א. ציניות (שיגרון).

מוסף רש"י

בי קארי. לזעזע גדולות, בי בוציני. לזעזע קטנות, כלומר דנאותו מין עצמו זה נוקף וזו נוקפת (מגילה יב). שנאמר וילך שפי. כמו (חולין נד:) נוקף דאמאת דשף מדוכתיה (סנהדרין קה:). שנאמר שפיפן. משמע שהיה (שם). פדגרא. כן שם חולי אף בלשוננו (שם מח:). חד אמר פרדס. להניח ממנו פירות לאורחים כפעמים (בראשית כא לג). וחד אמר פונדק. לאכסניא וכו כל מיני פירות (שם).

תוספות שאנץ

זנות: הוחלה שבועתו של אבימלך ונו' שהחולק על מה שפי' רש"י בספר שמואל [ב' ח:] שאותו היבוסי היה מזרעו של אבימלך ולא היו יכולין להנישו מפני השבועה שהיה כתוב על הצלמים כדאמר שם אלא סבירא ליה כמאן דאמר בפרקי דר' אליעזר [ו] שיתמיים היה להם שכרת להם אברהם כשלקח מערת המכפלה ועל שם העיר נקרא יבוסי. אי שמא אע"פ שהוחלה כבר בימי שמשון אעפ"כ לא באו עליהם עד בימי דוד: קמי רפוקא גריוא דובלי. לפני חופר בגנות סל מלא ירק:

ו) ל' בפרקי דר"א [פרק ל"ח] דשנועה אחת היתה שכרת אברהם להם כשלקח מערת המכפלה מאת בני חת ועל שם וכו'.

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כלומר כפ' הזהב (ב"מ דף נח:) כל היולדין לגיהנם עולין חוץ משלשה ואחד מיניהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד וגרלה המי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו בבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כג:) מסיק דהכי גמירי לה: **דקרב רישא לגבי גופיה.** תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין דף קג:) מבשלום אין לו חלק לעולם הבא מ"כ סבירא ליה דקרב ריש׳ לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (שם קג.) לא חיין ולא מידונין וי"ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרבי בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מגיל אין אברהם מגיל את ישמעאל ולא ילחק את עשו אבל הכא מגיל את האב כגון ישמעיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מני למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מוענין מלמעותו עם רשעים אלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום ולעולם

אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלהי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם [1]ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה [6]משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב [2]חזון ישעיהו בן אמוץ מלכים מדוד [6] ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו [3]היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן היינו דכתיב [4]למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו [5] [3]והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימא ליה מימר [7]אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש [8]ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר [3]הכר נא א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו [9]בהכר בישרוהו בהכר בישר [5]הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא [10]אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני [6]ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו [7]דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא [9]יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב [7]עדות ביהוסף שמו [8] יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן ניגהו חנניה מישאל ועזריה צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב [11]לא פסק ממנה כתיב הכא [3]ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם [8]קול גדול ולא יסף: אבשלום נתנאה בשערו וכו': ת"ר אבשלום בשערו מרד שנאמר [9]ובאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר [10]ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה [7] ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה [8] נבקע שאול מתחתיו [11]וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא [1] בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי [12]ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח [7]אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

אלא ויקריא. למד לנביאות נקראת שם בשם ה' של עולם: **כילד לאחר שאכלו ושתו.** משלו היו עומדין לברכו לאברהם והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: **שכסתה פניה בבית חמיה.** ולא רצה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפיכך לא הסיר בה[1]: **אמון.** אביו של ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים הוו ואמציה מזרע דוד היה ואמון אחיו נביא היה. אלמא נביאים נפיק מיניה: **היא מיתוצאת.** הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחה. היא מוצאת משמע לשון מציאה: **סימניה.** מותמו ופחיליס ומטה. שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקן כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה[2]המכה את אדום בגיא מלח[3]: **יונת אלם רחוקים.** על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: **לדוד מכתם.** לאותה[4] שהיתה רחוקה ועומדת לגאת ממנה דוד: **שכוא מך.** עניי: **ומם.** תמים בדרכיו: **מכתו תמה.** מקום מילה שהוא רחוי למכה היה תם ושלם שלא הוצרך לחסרו: **ד"א כשם שבקטנותו.** קודם שמלך: **כך בגדולתו.** לאחר שמלך. ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו ממחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית: **והיא שלחה וגו' לאיש אשר אלה לו.** ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה והרי סימניך שלך: **ואימא ליה מימר.** לשלח אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימניו: **ואל ילבין בו'.** אף זו נוח היה לה לישרף ואל תלבין פניו לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו אשרף ולא תגלה היא את הדבר: **בהכר בישר אל אביו.** דבר שנלטעל בו ובהכר בשרוהו: **מנא ידע.** שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה: **ויאמר.** בת קול אמרה: **כבושים.** דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה. כבושים דברי סתר גזירת המלך כמו בהדי כבשי דקודשא בריך הוא למה לך בברכות (דף י.) גבי חזקיה: **כיון שידעה.** שידע בה שהיא נדקת ולא שמים מתכוונה: **מקץ ימים לימים.** משנה לשנה שנזיר עולם היה ומגלח[5] אחת לי"ב חודש: **דקריב רישיה לגבי גופיה.** שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו וקירבו: **שלקח מקח רע לעצמו.** והכי קאמר קרא ואבשלום לקח לו את (ט) המצבה הזאת בחייו וילב לו את מצבת אשר בעמק המלך: **עצה עמוקה.** של הקב"ה שהוא מלך עולם שגזר על דוד כן במעשה בת שבע: ט)**הני מקיים**

מלקמן (שם. עי"ש בגמ'). **זכה ונקרא כולו.** שם בן מרגעה אותיות כלול בשמו של יהודה (שם). **קול גדול ולא יסף.** לא פסק, קול שמיה מיו פוסק (סנהדרין יז.)

תורה אור השלם

1. וַיַּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ:
בראשית לח טו

2. חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ישעיהו א א

3. הוּא מוֹצֵאת הָיְתָה שִׁלְּחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: בראשית לח כה

4. לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אִלֵּם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם כְּאָחֲזוֹ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּגַת: תהלים נו א

5. וַיְשַׁלְּחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיְבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הֵכֶר נָא הֲכְתֹנֶת בִּנְךָ הוּא אִם לֹא:
בראשית לז לב

6. וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמַר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ:
בראשית לח כו

7. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע:
תהלים פא ו

8. אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דַּבֵּר יְיָ אֶל כָּל קְהַלְכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיְכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי:
דברים ה יח

9. וּבְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהִתְהַלֵּל מֵאֹד מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד קָדְקֹדוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוּם: שמואל ב יד כה

10. וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שֹׂבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדֹלָה וַיֶּחֱזַק רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר:
שמואל ב יח ט

11. וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשָּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְּנִי אַבְשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְּנִי: שמואל ב יט א

12. וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְחַיָּיו אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לַמַּצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שמואל ב יח יח

תוספות שאנץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם. יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר: שכסתה פניה בבית חמיה אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טעה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ת) ר"ה לדוד מכתם לאותה שהיא רלויה: (ע) ד"ה שלקח וכו' לקח לו את השררה הזאת בחייו:

גליון הש"ס

גמ' בהכר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב: שם יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב: רש"י ד"ה מקץ ימים כו' אחת ל"ב חדש. נדר דף ד ע"א:

מוסף רש"י

שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה. על ידי אותו אשר נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם (בראשית כא לג). שכסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הסיריה עכשיו, שאף בביתו לא ראה פניה איהא מכירה (מגילה יז) כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה (בראשית לח טז). אמון ראמציה. אמון אביו של ישעיה ואמציה מלך יהודה (שם). מבלך מתמר. אע"פ שהיו מוציאין אותה לשריפה לא אמרה לסם ליהודה ונגעלתי אלא שלחה לו לאמר שאלה לו אבני הכרה, ואם יודה הוא מעצמו יודה (ב"מ נט:) אע"פ שאמת לישרף לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה נשרפת (כתובות לג: וכעי"ז בראשית לח כה) ואילו בהליל לא אמרה אלו הסימנים של יהודה הם ולו אני הרה, אלא לאיש אשר אלה לו אבני הכר, אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו (ברכות נח:). יוסף שקדש ש"ש בסתר. שנתיחד עם הבעלה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו (לקמן לו:). יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא. על הס

ג) [ברכות ט. סנהדרין מג: פט:], ד) [לקמן לו:], ה) [סנהדרין יז.], ו) [סנהדרין קט:], ז) המכה וכו' אלא ליתא בס"ל, ח) [מ"כ יד], ט) [שיין לעמוד הבא].

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמר ר' לוי: (ב) שם כך בגבולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה והיא שלחה: (ג) שם יהודה אקדש ש"ש. נ"ב ע"ל פ' אלו נאמרין דף לו ע"ב: (ד) שם הגדולה ריחזק ראשו באלה ויותן: (ה) שם באותה שעה ראה גיהנם ונקבע מתחתיו: (ו) שם תמניא דזמני בני למה: (ז) ר"ש"י ד"ה שכסתה וכו' לא הסיר בה ל"א שכסתה פניה בבית חמיה וה"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ח) ר"ה לדוד מכתם לאותה שהיא רלויה: (ע) ד"ה שלקח וכו' לקח לו את השררה הזאת בחייו:

מוסף רש"י

(ט) מגילה יז., ב) ב"מ נט. כתובות מז:, ג) [ברכות מג.], ד) [לקמן לו:], ה) [סנהדרין יז.], ו) [סנהדרין קט:], ז) המכה וכו' אלא ליתא בס"ל, ח) [מ"כ יד], ט) [שיין לעמוד הבא].

נט א מי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח נוס"ג מהל' תשובה הל' יד וס"ג מהל' חובל הל' ז ועוס"ע מו"ר סי' תכ סעי' לט):

דכתיב [1]הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר [2]וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב [3]ידוע תדע כי גר יהיה זרעך [4]כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב [5]ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב [6]ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם [6]מדה טובה מרובה ממדת פורענות [7]ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב [8]ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב [9]אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב [10]מרחוק ה' נראה לי לדעת[3] דכתיב [11]כי אל דעות ה' מה דכתיב [12]מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב [13]כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' [14]ויקרא לו ה' שלום: [15]ויקם מלך חדש וגו' [3]רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך [15]אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל [16]ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב [17]ובכה ובעמך ובכל עבדיך [18]הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב [19]כי הנה ה' באש יבא וכתיב [20]כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [7][20]ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים [8]שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר [21]כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר [22]ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [23]כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו [9]מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב [24]ויזד יעקב נזיד [10]א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח [8]זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר [25]ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [26]ובני קיני חתן משה וגו': [18]ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו [27]וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שמסכנות את בעליהן דאמר מר [8]כל העוסק בבנין מתמסכן [27]את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון [8]מתרוסם וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו [28]וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: [28]ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים [29]ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

מקיס וגו'. הגיע מגשלום אותה עצה וקיימה מלכת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (תהלים קיט). ויקרא למלכת על שמו[3] גרם לאותה רעה שתקרא על שמו. ויקרא לה יד מגשלום[3] כך היא נקראת: **וישלחהו מעמק חברון.** ביוסף משמעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: **של אותו לדיק שקבור בחברון.** אברהם: **אינו כן.** דיותר ממה שהוא מודד מודדים לו: **דכאותה מדה.** דומגמא מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם דמדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: **אמור לחכמה.** שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): **דלא כתיב וימת.** מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: **ונתחכם למושיען.** לבקש לנו חכמה כנגדו: **כמה נידונים.** שלא יוכל לדון אותנו בו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: **כי באש ה' נשפט.** וכן יעיב לנו גמול[8]: **שבשלו.** לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): **באותה עצה.** דנתחכמה לו: **יושבי יעבץ.** תלמידי יעבץ. (ב) אדם גדול בתורה היה כדכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): **תרעתים.** מפרש בספרי[4] שמעמו תרועה בהר סיני. ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים. ל"א תרעתים שמעמו רכבי בשערי ירושלים: **שמעתים.** שמעמו מצות אביהם. דבנני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו. כמו רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו. דכתיב הקינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו מי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אם לא יכרת איש מבית רכב מעמד לפני כל הימים, ואמרינן בספרי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בשהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר (שם). ותחולה קללתו בחבירו. והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ והם ירשוה (שמות א ט). מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ. אמם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים ספרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי (ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שער. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות בדרכים ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן. ישבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי נאם וכו' גמול הס"ד ואח"כ מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יושבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם כרך: (ג) ד"ה שמסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. רבה על מכרתה, מדה טובה מרובה על הרעה ממש מאות כה, שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים וכמדת פורענות הוא אומר על אלפים יעל רבעים (יומא עו.). ומשפחות סופרים. הלא קרא מפרש היה כולו בספרי בפרשת ויאמר משה לחובב (סנהדרין קד.). המה הקינים. וקינים אלו בניו של יתרו, דכתיב ובני קיני חותן משה, ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב, דכתיב הקינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו מי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אם לא יכרת איש מבית רכב מעמד לפני כל הימים, ואמרינן בספרי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בשהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר (שם). ותחולה קללתו בחבירו. והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ והם ירשוה (שמות א ט). מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ. אמם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

מהרש"א

(ג) ויומא עו. סנהדרין ק:; (ד) נס"ל: לדעה, (ה) עירובין נג., (ו) נ"ל ומרבו שלופה ניתו (במדבר כט); (ז) [זבחים קטו. ע"ש]; (ח) [סנהדרין סט. ע"ש]; (ט) שם קו., (י) [שם וקד. ע"ש], (כ) [יומא פג.], (ל) [גיטין פח.], (מ) [גיטין הערוך בערך פיתום מתמסמס], (נ) [ש"ב יח], (ס) [בהעלותך י כט]; (ע) [שמות יג], (פ) [ל"ל הכנין ומתיה. רש"ל], (צ) [שיין לעיל ט: במשנה ודע דמלשון תוס' שהעתיק התר"ט נראה דמיד אחר סוף דיבור דלעיל שפיים מספר היסר כתבו תוספת אצל קשיא לרבי והא במרגלים כפרא מהם וסי'], (ק) [שיב נכון המצלה בתו"ש].

הגהות רש"י

(ה) [ד"ה כי נאם וכו' גמול הס"ד ואח"כ מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יושבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם כרך: (ג) ד"ה שמסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

1. כה אמר יי הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: שמואל ב יב יא
2. ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה:
בראשית לז יד
3. ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: בראשית טו יג
4. ואבשלם לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלם עד היום הזה:
שמואל ב יח יח
5. וילדו לאבשלום שלושה בנים ובת אחת ושמה תמר היא היתה אשה יפת מראה:
שמואל ב יד כז
6. ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שערים לכו והציתוה באש ויצתו עבדי אבשלום את החלקה באש:
שמואל ב יד ל
7. ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו:
שמות ב ד
8. ויבא יי ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עבדך:
שמואל א ג י
9. אמר לחכמה אחותי את ומדע לבינה חקרא:
משלי ז ד
10. מרחוק יי נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד:
ירמיהו לא ב
11. אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות יי ולו נתכנו עללות:
שמואל א ב ג
12. ועתה ישראל מה יי אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את יי אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: דברים י יב
13. כי לא יעשה אדני אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים: עמוס ג ז
14. ויכן שם גדעון מזבח ליי ויקרא לו יי שלום עד היום הזה עודנו בעפרת אבי העזרי:
שופטים ו כד
15. ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף: שמות א ח
16. ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו:
שמות א ט
17. ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים:
שמות ז כט
18. הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:
שמות א י
19. כי הנה יי באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי אש:
ישעיהו סו טו
20. כי באש יי נשפט ובחרבו את כל בשר ורבו חללי יי: ישעיהו סו טז
21. כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך: ישעיהו נד ט
22. ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יי את מצרים בתוך הים: שמות יד כז
23. עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: שמות יח יא
24. ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף: בראשית כה כט
25. ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב: דברי הימים א ב נה
26. ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם: שופטים א טז
27. וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס: שמות א יא
28. וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: שמות א יב
29. ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך: שמות א יג

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי (ד) דרדיפה ולא הריגה אצל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר היסר: [6]**מרים** המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שנים שעה או רגע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת כמה וכמה מאות אצל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים [6]ועוד בפ"ק דמגילה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אומי יום יום ידלוסון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דמי הדדי ניהו: שהיתה

[1]הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר [2]וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב [3]ידוע תדע כי גר יהיה זרעך [4]כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב [5]ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב [6]ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם [6]מדה טובה מרובה ממדת פורענות [7]ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב [8]ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב [9]אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב [10]מרחוק ה' נראה לי לדעת[3] דכתיב [11]כי אל דעות ה' מה דכתיב [12]מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב [13]כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' [14]ויקרא לו ה' שלום: [15]ויקם מלך חדש וגו' [3]רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך [15]אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל [16]ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב [17]ובכה ובעמך ובכל עבדיך [18]הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב [19]כי הנה ה' באש יבא וכתיב [20]כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [7][20]ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים [8]שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר [21]כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר [22]ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב [23]כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו [9]מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב [24]ויזד יעקב נזיד [10]א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח [8]זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר [25]ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [26]ובני קיני חתן משה וגו': [18]ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו [27]וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שמסכנות את בעליהן דאמר מר [8]כל העוסק בבנין מתמסכן [27]את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון [8]מתרוסם וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו [28]וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: [28]ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים [29]ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

דלמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן: **לאשון לאשון מתרוסם.** כשהיו בונין קלת היה מתרוסם ונופל וחוזרין ובונין **והוא נופל:** **פי תהום בולעו.** נבלע בארץ: **רוח הקדש מבשרתן.** לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן **ירבה תמיד וכן יפרוץ:** **ויקוצו היה דומה להן.** כאילו עיניהם וגופם מלאים קוצים כראותם את ישראל פריס ורבים:

נפרן

1. וַיְמָרֵו אֶת חֲיֵיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:
שמות א יד

2. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שִׁפְתַיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרָתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד

3. מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלָתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יֹלַדְתֶּךָ:
שיר השירים ח ה

4. וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁךְ וּבַמַּיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי הָמְּלֵחַ לֹא הָמְלַחְתְּ וְהָחְתֹּל לֹא הָתְחֻתֶּלְתְּ:
יחזקאל טז ד

5. יְרִבְבוּהוּ עַל בָּמְתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיְנִיקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר:
דברים לב יג

6. עַל גְּבִי חֲרָשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם:
תהלים קכט ג

7. רִבְבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בְּעָדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וְשַׂעֵרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֹרֹם וְעֶרְיָה:
יחזקאל טז ז

8. עָדִי וְחֹגֶר וְזָהָב וָכֶסֶף הָיָה לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
שמות טו ב

9. וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה:
שמות א טו

10. וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנָיִם אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם בַּת הִיא וָחָיָה: שמות א טז

11. וָאֶרֶד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנָיִם:
ירמיהו יח ג

12. וַתִּירָאן הַמְּיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּין אֶת הַיְלָדִים: שמות א יז

13. וַתֹּאמַרְן הַמְּיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ:
שמות א יט

14. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: בראשית מט ט

15. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עַלֵּי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבּוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז

16. נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר:
בראשית מט כא

17. יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם
בראשית מט יד

18. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנָיו רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה:
דברים לג יז

19. בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וָלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל:
בראשית מט כז

20. וְאָמַרְתְּ מַה אִמֶּךָ לְבִיא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה בְּתוֹךְ כְּפִרִים רִבְּתָה גּוֹרֶיהָ: יחזקאל יט ב 21. וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: שמות א כא 22. וְתָמֹת עֲזוּבָה וִיקַח לוֹ כְּלֶב אֶת אֶפְרַת וַתֹּלֶד לוֹ אֶת חוּר: דברי הימים א ב יט 23. וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים: שמואל א יז יב 24. וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשְׁתּוֹ וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֶשֶׁר וְשוֹבָב וְאַרְדּוֹן: דברי הימים א ב יח 25. לְמַטְּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה: במדבר יג ו 26. וְיַלֶּדֶת עֲתִנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת עַכְסָה בִּתּוֹ לְאִשָּׁה: שופטים א יג

שהיתה פועה לוֹדֹ. פירש רבינו מנחם (ז) לומשה לחיסה ויולא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באוזני האשה: אחריס

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה [1]וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה דרש [6]רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים [3]בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר [2]אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר [2]כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות וילדות בשדה תחת התפוח שנאמר [3]תחת התפוח עוררתיך [3]וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר [4]ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' [7]ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר [5]ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר [6]על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר [7]רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר [7]ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר [8]זה אלי ואנוהו [9]ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה [10](ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל [10]ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד ריכותיה מצטננות כאבנים ואית דאמר כדכתיב [11]וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע [10]אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה [12]ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו [12]ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון [13]ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אילימא ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה [14]גור אריה דן [15]יהי דן נחש נפתלי [16]אילה שלוחה יששכר [17]חמור גרם יוסף [18]בכור שור בנימין [19]זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) [20]מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' [21]ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב [22]ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב [23]ודוד בן איש אפרתי וגו': [24]וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון [25]בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב [26]וילבדה עתניאל בן קנז אחי כלב [1]אמר רבא חורגו דקנז הוה דיקא ונמה נקרא בן יפונה על שם מעשיו: ה"ג **ואכתי בן קנז הוא: חורגו דקנז.** בן אשתו של קנז היה כלב ונמצא עתניאל אחיו מאמו: דיקא

כפרך כפה רך. משכוס בדברים ובשכר עד שהרגילוס לעבודה: **כפריכה.** בשברון גוף ומתנים וחזקה: ה"ג **בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'.** וזו היא קשה שלא היו רגילים בכך: **ולמאן דאמר** (ח). בפרך קמא בפה רך הא' בפרך בתרא ולאי פריכה היא דהכתיב וימררו: **ושופחות.** כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה: **אחת של חמין.** לרחון רגלי בעליהן בשדה: **בין שפתים.** בין מגרי השדות מקומות לנועין. מגר גבול השדה גבוה מכאן ומכאן ומכירו מכאן ומרין באמצע: **יונה.** ישראל שנאמר יונתי תמתי (שיר ו): **עורקיך.** לגאת ממתי אמך: **תכלהן.** לשון מכלי יולדה (הוספא יג): **מנקר.** מנקה: **משפר.** כמו שעושין לתינוקות לישב את מיבריהם ולתקנן שיתקין מגער הלידה: **לא כרת שרך.** לא היה לך מיילדת לתמוך טיבור הולד: **למשעי.** להחליק בשר. כמו תלקת לוחריו (בראשית כז) שעיעות: **עגולין.** כעין ככר עגול: **נעשה להן נס: רבבה כצמח השדה.** גדילים מן הארץ כצמח השדה: **ותבאי.** לבית אביך: **הם הכירוהו.** שראו שכיעתו כבר: **זה אלי.** שראיתי כבר: **אלישבע.** בת עמינדב אשתו של אהרן: **שהיתה פועה לוֹדֹ.** משעשעת אותו בדרך שמשחקים לתינוקות בדברים ערבים לשעשעו: **פועה.** לועקת כמו כיולדה אפעה (ישעיה מב): ה"ג **ורא'תן על האבנים אמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות כאבנים ד"א על האבנים לדכתיב ואדרד ביה היולר וגו' מה יולר זה ירך מכאן כו': סימן גדול.** שלא תטלנו האם ותחביאנו ותאמר נפל היה זה לכם הסימן של לידה ואז תטלוהו ותהרגוהו. ד"א להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים דכתיב גבי יולר כלי חרס אבנים ואשה נמי ליולר דמיא: **סדן.** עץ עב שעליו יושב ומגלגל הבנים לעשותן בדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: **סימן גדול מסר להם.** ורא'תן על האבנים אם בן הוא שם אתן יכולות לראות מיד אם בן הוא בלא שום הגבהה: **כן פניו למעה.** כדרך תשמישו: **כה פניה למעלה.** כדרך תשמישתה. והכי מפרש במסכת נדה (דף לא.): **אליהן.** משמע על עיסקי ביאה. לשון ויגא אליה (בראשית כט): **ותחיין.** הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעין להחיותן שהיו טומנות אותן בבגדיהן ומגדלות אותם: **לי נימא חיות ממש.** מילדות: **כחיה נמשלה.** ותית השדה אינה צריכה למילדת: **דכתיב ביה כתיב ביה.** מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה ותיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל בנשייתן יחד מה אתך לביא בין אריות רבצה אתך כנסת ישראל כולה נקראת לביאה: **אהרן ומשה.** שיצאו מיוכבד: **ותמת עזובה אשה כלב.** והיא מרים. ולקמן (ז) מפרש למה נקראת שמה עזובה. והאי ותמת שנטרעה: **ויקח לו כלב את אפרת.** לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו. אלמא אפרת קרי מרים וכתיב בדוד בן איש אפרתי: **וכלב בן חצרון.** פסוק הוא בדברי הימים: (ב) **בן יפונה בן שנפנה מעצת מרגלים.** תירגמא הוא דקא מתרץ. לעולם בן חצרון הוא

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה ולמאן דאמר נמי כפרך: (כ) ר"ה וכלב וכו' דיומיס הם"ד ואח"כ מ"ה בן שנפנה כל"ל ומיומת בן יפונה נמחק:

מוסף רש"י

שהיתה פועה. שפועה ומדברת והוגה ולוד לדרך הנכוה המפייסות תינוק הבוכה (שמות א טו). חורגו דקנז דהוה. דלגה לו אמו של כלב את עתניאל (במדבר לב יב).

ז) ס"א רבי עקיבא. רש"ל. ב) יומא עה., ג) שמה תכלתך אמן, ד) ס"א ועוטן לסס. רש"ל, ה) ס"א ל"ג, ו) [תמורה עז. ע"ש], ז) [דף יב.], ח) [ויב"ב כפרוך ערך פע לי ע"ש],

דיקא נמי דכתיב. קרא אחרינא. מי משמעי בכלב נא קריה בן קנו כדכתיב בעתניאל [שופטים א] אלא הקניזי מאבי ביתו ומגידוליו של קנו: **עזובה שהכל עזובה.** שמתחילה תולדות היתה כדקרי לה הכא ירעות [דה"א ד] ולקמן קרי לה נמי חלאה [דה"א ג] ועזובה שעזובה כל בחורי ישראל מליגא אותה: **ופא מיסב נסבה.** כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' [שם] אלמא איתתיה הוה: **נשם שמים.** כגון זו שהיתה חולה ונשאה לשם שמים שבדק באחיה אהרן ומשה ורפא אותם לדיקים ורוב בנים דומין לאחי האם בנ"ב בית נוחלין (דף קי.): **לירעות.** בלי תואר אלמומית דמתחת חוליה היתה ירקרוקת: **כוויה.** אלו שמות בעלה שבנאה ועשאה מבוזה כשאר נשים בנישואין ובנים ישר ושובב ואדרון[ג]: **שישר אם עצמו.** מלטעות את טעות המרגלים: **שביבב אם עצמו.** מעצמן. לשון הבת השובבה (ירמיה לא) יולאנית ומורדת. [ד] והכי נמי קרי ליה מרד בקרא אחרינא על שם שמרד בעצת מרגלים[ה]: **שרדה בינרו.** שהיה מסיתו לטעות עמהן: **שהושפרו פניו.** שקבל עליו תעניות הרבה שינגל מעצת מרגלים: **שנעשה לה כאב.** להתעסק בה ברפואות ומזונות הצריכין לחולה: **שתקע אם לבו לאביו שבשמים.** שלא להיות בעצת מרגלים: **חלאה.** חולי: **ולבסוף נערה.** שנתרפאה מחליה ומזרה בתואר פנים כנערה: **ובני חלאה.** ובניני חלאה [ו] שבנבית ונתרפאת משובתן היו להיות צרת ואהר ואתנן: **צרה לאחרותיה.** מתקנאות ביופיה: **מוליך אתנן לאשתו.** שהיה מתאוה למשכב נשים: **אף על עמו גזר.** דרש רבי תנחומא[ז] יום שנולד משה אמרו אינטגניני היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי ועמד וקינן כל עמו ובקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום וגזר אף על עמו: **בשביל והמתן אותו.** לא הושיב שומרים אלא סמך על המילדות: **בשליכוהו.** שהושיב שומרין וקסדורין לדבר: **ולבסוף על עמו.** כדפרישית. וכיון שעבר היום ועדיין רואין אינטגניני אלא נקה העמיד הגזירה עד יום שהושלך ליאור: **גדול דור היה.** והיו הכל נשמעין לדבריו: **על הזכרים ועל הנקיבות.** שלא יולידו לא זכר ולא נקיבה: **אלא בעולה הזה.** שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעוה"ב. אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא שיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא: **בת מאה ושלשים.** כדמפרש ואזיל שנולדה בירידתן למצרים וישראל עמדו שם ר"י שנה ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים כדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברם אל פרעה (שמות ז) ואותה שנה יצאו נתלא שעברו מירידתם עד שנולד משה ק"ל שנה וכשהחזיר עמרם את יוכבד[ח] היתה מעוברת ממשה כדאמרינן לקמן בשמעתין: **דאמר רבי אמי.** ביש נוחלין[ט]: **זו יוכבד.** בפרטן של יורדי מצרים[י] אתה מוצא שבעים חסר אחת וכבלגן אתה אומר הבאה מצרימה שבעים[יא] זו יוכבד שהשלימה מניין בכניסתן לעיר: **סימני נערות.** חזרה לימי עלומיה באורח כנשים ובתואר פנים ופשטו הקמטים: [יב]**והיא הוא מיעברא ביה חלאה ירחי מעיקרא.** מקמי דאהדרה כדלקמן: **מקיש לידתה וכו'.** לא נכתב הריון זה אלא לדרוש כך: **בפיקה של חוה.** בגזר דין שלה ושטר גזירות קללתה דעלבון והריון: **הגון לנביאות.** לאתה ברוח הקודש שעתיד [להיות הגון] לנבואה: **ותצפינהו שלשה ירחים.** שלשה חדשים יכלה להצפינו אלא הלכו המצרים לבדוק אחריה אלא לסוף תשעה חדשים משהחזירה והיא הוה מיעברא ביה חלאה ירחי מעיקרא ומהכא נפקא לן: **אמאי תצפניה ותיזיל.** מאחר שצפון במסתרים היה כדכתיב ותצפנהו מה יש לה לדאג: **ומעוי אתם.** ולוגע שם ודרך תיוקן לנעוק כששומע קול תינוק תבירו: **אחזו לנו שועלים.** בת קול אומר למי היש אחזו לנו שועלים הקטנים [ג] המחבלים את הכרמים בהיותם סמדר בעוד הפרי קטן: **שחביב עליהן ממונן.** שדמיו מועטין ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בשל עצים שקשים וחזקים: **דבר רך.** בזה הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחזקה [ג] הוא נתקל והוא ניטוח ונשבר אבל דבר קל נתקל וזדקר בארץ לאחוריו: **ריח רע.** של זפת:

אגם

דיקא נמי דכתיב [1]הקניזי ש"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזובה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה ירעות שהיו פניה דומין לירעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שישר את עצמו שובב ששיבב את יצרו וארדון שרדה את יצרו ואיכא דאמרי על שהיו [6]פניה דומין לורד [2]ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ונערה הואי אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה [3]ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומין כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו [4]ויצו פרעה לכל עמו א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גזר ואמר ר"י בר' חנינא שלש גזירות גזר בתחילה אם בן הוא והמתן אותו [7]ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר [5]וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון [8](שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר [6]ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח [7]ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה [9]לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניה ומלאכי השרת אמרו [7]אם הבנים שמחה את בת לוי [10]אפשר בת מאה ושלשים שנה הויא וקרי לה בת [11]דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר [8]אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א"ר יהודה[12] שנולדו בה סימני נערות [9]ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה [9]ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה [10]שנולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם [10]וירא אלהים את האור כי טוב [9]ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא [11]ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותיזיל אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו) דכתיב [12]אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' [11]ותקח לו תבת גומא מאי שנא גומא א"ר אלעזר [7]מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין [8]פושטין ידיהן בגזל רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו היינו ר"מ וכשהי הוריות (דף יג.) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (דף ט.) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית (ד) אפלינו ר"מ ואחרים ור"ר שראה בקונטרס לרפת שמועות שקיבל מאליעזר בן חנויה קנעוס בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קנעוס בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קנעו כך ולר"מ נמי עשו כיולא בו אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות[ד]:

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא יבגיהו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור: בשבילי

1. על כן היתה חברון לכלב בן יפנה הקנזי למחלה עד היום הזה יען אשר מלא אחרי יי אלהי ישראל: יהושע יד יד
2. ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים העיר שתי תקוע: שמות ב ה
3. ובני חלאה צרת וצחר ואתנן: דברי הימים א ד ז
4. ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון: שמות א כב
5. וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: שמות ב א
6. ותגזר אומר ויקם לך ועל דברך יגזר אור: איוב כב כח
7. מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללו יה: תהלים קיג ט
8. ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אתה ללוי במצרים ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם: במדבר כו נט
9. ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: שמות ב ב
10. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: בראשית א ד
11. ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר: שמות ב ג
12. אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמדר: שיר השירים ב טו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בת מאה וכו' אם יוכבד כבר היתה: (ב) ד"ה אחזו וכו' הקטנים שהיו מחבלים: (ג) ד"ה דבר רך וכו' והוא נתקל בארון הוא ניטוף ונשבר אבל דבר רך נתקל וזדקר לאחוריו: (ד) תוס' ד"ה אחרים וכו' אפלינו ר"מ. נ"ב עיין בנ"ב דף עו ודף לג בתוס' ד"ה מאן י"ל שם תירצו קושיא זו:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ששיבב את עצמו כו' וה"נ קרי ליה מרד. הה"א ד יח:

מוסף רש"י

וקרי לה בת. אמה הוה ליה למיכתב, ומגלן דבת אמה ושלשים היתה, דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד כו'. ובת לר דקאמר קרא הייני בת לר ממש, כחו של לר, והא דלא קאמיר לה בהדיא לפי שלא באה למצרים אלא בנטן אמה ולידתה בין החומות, כלומר בתוך מצרים, ומשום דקאמר בדרך בני מרתה, קאמר נמי בין החומות בני לידתה (רשב"ם ב"ב קב.). אשר ילדה. קרא יתיר הוא דהא כבר כתיב בת לר (שם קב.). **לידתה במצרים.** כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלימה מנין שבעים (במדבר כו נט). אלא משעה דאהדרה. שמנו לה המצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו לשמה תדשים ויום אחד, שהילדת לשנה ילדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף תשעה (שחות ב ג).

אגם. של עני ערבה וקניס דקין והוא קנה וסוף דקרא (ישעיה יט ו). קנה קניס סוף ערבה דקה: **לרחוץ.** לטבול שם לשם גירות: **וכן הוא אומר וכו'.** שהשב ומתנקה מעונו קרוי לחוץ: **לשון מיסה.** כלמפרש ומזיל שהיו ממחות בידה הגלתו של לדיק: **דאמר מר.** גבי שרביט הזהב דאחשורוש במסכת מגילה[ט]): **בשיני רשעים.** דעוג מלך הבשן במסכת נדרים בתחלת פרק הרואה[י]): **שריבבתה.** לשון דאשתרבוני: **שראתה עמו שכינה.** והלא את לשון עם כמו לא שלא יעקב את אחיו (בראשית מב): **נער.** גדול משמע: **כעל מוס.** והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר: **ואין אחר נופל.** ליאור שאותו היום בטלו גזירתם: **וכי יאמרו אליכם.** העובדי כוכבים דרשו כמותינו אל האובות: **המצפצפים והמהגים.** נביא קרי להו לשון גנאי שהם (ג) מצפצפין כעגורים ומהגים כיונים מוציאין קול בגרונם ואין יודעין מה אומרים כך דרך איטגיגיין אין רואין אלא סימן אבל לא פירושו של כל דבר: **ראו.** אטגיגיי פרעה: **שמושיען של ישראל כו'.** והך מילתא לאו ר' אלעזר קאמר לה דקרא לאו אמצרים קאי אלא אמרא קאמר לה וקאי אהא דאמרינן לעיל ואין אחר נופל וכדרבי אלעזר דאמר שאין יודעים מה הוגין הילכך ראו המצרים ולא ידעו מה ראו: **כיון דשדיוה למשה במים.** כל זמן שהיה ביאור אין לקוח גדולה מזו ובטל הסימן של לקייה: **רגלי.** בשיני כמו ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל): **בשיני נגלתם.** שביטלו מצרים את גזירתם: **שירה על היס.** בכ"ח בניסן נאמרה דתניא בסדר עולם מרעמסס לסוכות ומסוכות לאיתם ומאיתם לפני פי החירות הרי ג' ברביעי ויוצר למלך מצרים כי ברח העם חמישי ושני רדפו מצרים (ג) אור שביעי ירדו ליס שנאמר ויאר את הלילה[כ]) לשחרית אמרו שירה היום שביעי היה ויו"ט אחרון של פסח היה: **דאמר מר בשבעה באדר מת משה.** בפ"ק דקידושין (דף לח.) ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום[ל]) וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור[מ]) וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו' [נ]) וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון[ס]) לא מהן ל"ג למפרע תמצא שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד שנאמר[ע]) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' מה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי: **שלשה ירחי.** היו והן ג' חדשים שהלפינתו: **רובו של ראשון.** לא חסר אלא ז' ימים ורובו של ג' דהיינו יומן ואמצעי שלם אדר השני שלם: **מאי שנא מן העבריות.** דקאמרה לה מכלל דמצריות לא ניחא לה: **דבר אמא.** זו שאכילתה דברים טמאים והתיוק טועם בחלבה כל מה שתאכל כדאמרי' ביומא (דף עה:) גבי לשד השמן[פ]): **אם מי יורה דעה.** למי לימד הקב"ה תורה למי שגמל והפרים עצמו מחלב טמא ונעתק מן השדים הטמאים כמו ויעתק משם (בראשית יג): **שהלכה בוריזות כעלמה.** שכל כחה עליה. כמו חזק ואמץ (דברים לא) תקיף ועלם: **שהעלימה את דבריה.** שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמו: **הילוכי אם הילד.** הרי לך שלך: **שהיה מתנבאה כשהיא אחות אהרן.** עד שלא נולד משה והיינו הנבואה אחות אהרן: מאי

1. והאזינו הרים דללו
וחרבו יארי מצור קנה
וסוף קמלו: ישעיהו יט ו
2. אם רחץ אדני את
צאת בנות ציון ואת דמי
ירושלם ידיח מקרבה
ברוח משפט וברוח
בער: ישעיהו ד ד
3. ויאמר עשו הנה אנכי
הולך למות ולמה זה לי
בכרה: בראשית כה לב
4. ותרד בת פרעה
לרחץ על היאר
ונערתיה הלכת על יד
היאר ותרא את התבה
בתוך הסוף ותשלח את
אמתה ותקחה:
שמות ב ה
5. קומה יי הושיעני
אלהי כי הכית את כל
איבי לחי שני רשעים
שברת: תהלים ג ח
6. וכי יאמרו אליכם
דרשו אל האבות ואל
הידעני המצפצפים
והמהגים הלוא עם אל
אלהיו ידרש בעד החיים
אל המתים:
ישעיהו ח יט
7. המה מי מריבה אשר
ריבו בני ישראל את יי
ויקדש בם: במדבר כ יג
8. ויאמר משה ששׁ
מאות אלף רגלי העם
אשר אנכי בקרבו ואתה
אמרת בשר אתן להם
ואכלו חדש ימים:
במדבר יא כא
9. את מי יורה דעה ואת
מי יבין שמועה גמולי
מחלב עתיקי משדים:
ישעיהו כח ט
10. ותקח מרים הנביאה
אחות אהרן את התף
בידה ותצאן כל הנשים
אחריה בתפים
ובמחלת: שמות טו כ

אגם כדכתיב [1]קנה וסוף קמלו ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה וכן הוא אומר [2]אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וגו' ונערותיה הולכות וגו' א"ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר [3]הנה אנכי הולך למות [4]ותרא את התיבה בתוך הסוף כיון דחזו דקא [5] בעו לאצולי למשה אמרו לה גבירתנו מנהגו של עולם מלך בשר ודם גוזר גזירה אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזירת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע ותשלח את אמתה ותקחה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה מ"ד ידה דכתיב אמתה ומ"ד שפחתה מדלא כתיב ידה ולמ"ד שפחתה הא אמרת בא גבריאל וחבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה ולמאן דאמר ידה ליכתוב ידה הא קמ"ל דאישתרבב אישתרבובי [6]דאמר מר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב [5]שני רשעים שברת [7]ואמר ריש לקיש אל תיקרי שברת אלא שריבבתה ותפתח ותראהו את הילד ותרא מיבעי ליה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה שכינה עמו והנה נער בכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה [8]א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה אותו מהול זה א"ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב [9]וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופין ואינם יודעין מה צופין מהגים ואינן יודעים מה מהגים ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשדיוה למשה אמרו תו לא חזינן כי ההוא סימנא בטלו לגזירתיהו והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה והיינו דאמר [7]רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב [7]המה מי מריבה אשר רבו המה שראו איצטגניני פרעה וטעו והיינו דקאמר משה [8]שש מאות אלף רגלי וגו' אמר להן משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם ר' חנינא בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה רבי אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה בשלמא למ"ד בששה בסיון משכחת לה ג' ירחי [10]דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי אלא למ"ד בעשרים ואחד בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ומאי שנא מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק [11]אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא והיינו דכתיב [9]את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים ותאמר לה בת פרעה לכי [12] וגו' א"ר אלעזר מלמד שהלכה בזריזות כעלמה ר' שמואל בר נחמני אמר העלימה שהעלימה את דבריה ותאמר לה בת פרעה הילוכי את הילד הזה אמר רבי חמא בר' חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה הילוכי הא שליכי ואני אתן את שכרך א"ר חמא בר' חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן אלא שנותנין להן שכרן [10]ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' [13]אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת

בשבילי נצלתם כולכם. תימה אדרבה בשבילו נגזרו הגזירות שראו איטגיגיי פרעה יש לומר הוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם כן הוא והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם

סרמ

[ט]) מגילה טו:, [כ]) [בכורות ובריכות נד:], [ג]) [בכורות מד.], [ד]) [סנהדרין קח:], [ה]) מגילה יב: קדושין לח., [ו]) [ל"ל אמר הקב"ה כ"ל בע"ז], [ז]) [ל"ל ותלך העלמה אר"ל זכו'], [ח]) מגילה יד., [ט]) [דף טו:], [י]) [דף נד:], [כ]) [שמות יד], [ל]) [דברים לד], [מ]) [יהושע ח], [נ]) [שם], [ס]) [שם ד], [ע]) [דברים לא], [פ]) [במדבר יא].

הגהות הב"ח

(א) [גב' דקא בעת נאצלו: (ב) רש"י ד"ה המצפצפים וכו' שהם אינם אלא מצצפצפים כעגורים: (ג) ר"ה שירה וכו' מגרים אחריהם אור:

מוסף רש"י

דאישתרבב כו'. נשתרבבה אמתה אמות הרבה (שמות ב ה). וכן אתה מוצא בשיני רשעים. עוג מלך הבשן נתמכה בברכות פרק הרואה (נד:) שעקר הר בת ג' פרסי להשליכו על ישראל ונתנו על ראשו ונלחם הקב"ה נמלים ונקביהו ונכנס בגוארו, נקב בגוארו ונשתרבבו שיניו לנתן ולכלן (מגילה טו:). אלא שריבבתה. לשון אשתרבוני אשתרבוני, ירדו וגרלו לעטה (ברכות נד:). בשבעה באדר מת. שנאמר (יהושע ד) והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, לא מהם למפרע שלשים יום באלנו של משה ושלשה ימים שהיו להם ביתה, שנאמר (שם א) הכינו לכם ביתה כי בעוד שלשה ימים אתם עוברים וגו', הרי בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר נולד משה. דכתיב (דברים לא) בן מאה ישעדים שנה אנכי היום, היום מלאו ימי ושנותי (מגילה יג:). כשהיא אחות אהרן. ועדיין לא נולד משה (שם יד:).

ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל [6]וכיון שנולד משה נתמלא בל הבית כולה אור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתיך והיינו דכתיב [1]ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו לידע מה יהא בסוף נבואתה: יוסף זכה וכו': מאי שנא מעיקרא דכתיב [2]ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' והדר [3]וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומאי שנא לבסוף דכתיב [4]וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו א"ר יוחנן בתחילה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהן כבוד דכתיב [5]ויבאו עד גורן האטד וכי גורן יש לו לאטד א"ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד שבאו (ו) בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב נטלו כולן כתריהן ותלאום בארונו של יעקב תנא שלשים וששה כתרים נתלו בארונו של יעקב [5]ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפי' סוסים ואפילו חמורים [3](מאילו מאילו) כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב אמר להן [6]ממרא קרית הארבע היא חברון [3]ואמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה איהו קברה ללאה ברידיה והאי דפייש דידי הוא אמרו ליה זבינתה אמר להו נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני אמרו ליה אין דכתיב [7]בקברי אשר כריתי לי וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק [7]אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכידה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא דכתיב [8]נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א"ר אבהו אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון [8]שקל קולפא מחייה ארישיה נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחיך והיינו דכתיב [9]ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב [10]למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הואי קבורתן מיהא ביום אחד הואי ואי לא [3] עסק ביה יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב [11]וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיוטות: מי לנו גדול מיוסף כו': ת"ר בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר [12]חכם לב יקח מצות וגו' [1]ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה אמר לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילום הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת נילום אמר לו יוסף יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה היאך ברזל צף שהרי כתיב [13]ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו' אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה צף ברזל מפניו מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה רבי נתן אומר [1]בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קברניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות ואחד של שכינה וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו קיים

הללו אמרו אחד של מת

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויודע בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא אמלוה משה והם היו מבני בניו של יוסף י"ל שקוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפירקי ר"א (פרק מח) וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו אלשים אלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקוד פקדתי אמרה להם א"כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי: קמליון

מאי שנא מעיקרא. דלקדמיתו למצרים מקמי אחי יוסף ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו: וכי. דרך לאסוף אבלין ולעשות מהן גורן: שמקיפין לו אטד. גדר של קוצים: שלשים ושש כתרים. י"ב עשרים דישמעאל וכ"ג אלופים נמנו בעשו. וא"ת כ"ה הן תימן וקנז נמנו ב' פעמים וא"ת קרח נמנה ב' פעמים וא"ת כ"ה הם תימן וקנז נמנו ב' פעמים. ומ"מ ל"ה הן וכתרו של יוסף הרי ל"ו: קא מעכב. שלא יקבריהו שם: אמר. קרית ארבע שמה שאינה מחזקת אלא ד' זוגות. הא דא"ל יאמר לאו מלאת דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר טעמא דעיכובא דוודאי כן הוה כדברי עשו שאינה מחזקת אלא ד' קברים: איהו. יעקב: קברה ללאה ברידיה. בחלק המגיעו לדכתיב ושמה קברתי את לאה (ו): וזבינתיה. כשמכרת הכבורה: נהי דזבינתי לכבורתי. ולא אמוך פי שנים אלא כמוהו: פשיטותא מי זביני. חלקי בחלק פשוט לא מכרתי: א"ל אין. פשיטותיך נמי זבנת חלקך בטעמא זו לגמרי שכך אמר אביהן בשעת מיתה אשר כריתי לי ואין כירה אלא לשון מכירה כמו ואכרה לי בחמשה עשר כסף (הושע ג): הבו איגרתא. הרלו שטר מכירה: יקירן אודניה. כבדו אזניו משמוע: מאי האי. למה אינכם קודרין אותו: שקיל גולפיה. מקל כמו גולפי עוכי בלע מאכימי בערכין (דף כב.): ואי לא איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוי מיעסקי ביה. כלומר היאך היתהו אחיו ליוסף ליטול לו את הפש לבדו של קבורת אביהם וכי פרקו מעליהן העול ולא חשו לו ואם לא נתעסק בו הוא הס לא היו עסוקין בו והכתיב ויאשו אותו בניו אלמא אף הס היו עסוקין במשאו (ו) וקבורתו ומסקנא כתיב אחרי קברו את אביו (ו) הלה הכתוב בו שהוא היה עיקר הדבר: אמרו. אחיו ביניהן היתהו לו להתעסק בו כנגד טולנו: כבודו. של אביו במלך יותר מבהדיוטות שיוסף מלך הוא: נתעסקו בביזה. (ד) של מצרים: כדי שיתברכו מימיו. תמיד לפי שאין ארץ מצרים שותה ממי גשמים אלא שבולה עשויה יאורים ותעלים מגילום עד סוף המדינה כמה פרסאות ומילום עולה ומשקה ומתברך ומתמלא אותן יאורים ומשקין מהן השדות והיינו דכתיב (זכריה יד) והיה (ו) אם לא יעלה מכל משפחות וגו' לא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא (ו) תבא ולא עליהם ואין כתיב כאן הגשם אלא ולא עליהם יהיה אותו נהר שהן שותין ממנו ויוונתן בן עוזיאל תרגם ולא עליהם תיסק גילום: ויהי כאחד מפיל הקורה וגו'. בתלמידי אליהו כתיב במלכים: והוא שאול. האשאליהו לו: תלמידו של משה. ולא שלמד מפיו אלא מורתו של משה למדו (ו) לאליהו: בקברניט של מלכים. בקברות של מלכים. ולשון יוני הוא: קייס

מלין

1. ותתצב אחתו מרחוק לדעה מה יעשה לו:
שמות ב ד
2. ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים:
בראשית נ ז
3. וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם וצאנם ובקרם עזבו בארץ גשן:
בראשית נ ח
4. וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל העלים אתו לקבר את אביו אחרי קברו את אביו:
בראשית נ יד
5. ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים:
בראשית נ י
6. ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק:
בראשית לה כז
7. אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני ועתה אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה:
בראשית נ ה
8. נפתלי איילה שלוחה הנתן אמרי שפר:
בראשית מט כא
9. ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע:
תהלים נח יא
10. עד שוב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו ושלחתי וקחתיך משם למה אשכל גם שניכם יום אחד:
בראשית כז מה
11. וישאו אתו בניו וקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחזת קבר מאת עפרן החתי על פני ממרא:
בראשית נ יג
12. חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט:
משלי י ח
13. ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדני והוא שאול:
מלכים ב ו ה

תום' שאנץ (המשך)

של יוסף אמרה לו ארון של מתכת והשתא ניתא שלא הלך אצלה אלא שפגעה בו והגידה לו הדבר. ארון של מתכת יש וקבעוהו בנילום. וכי דרכו של מת להלך עם השכינה במדרש יש ששמו עצמות יוסף כתוך עור של כבש ונכנסה בו באותו עור רוח חיים והיינו דכתיב נוהג כצאן יוסף: קיים זה מה שכתוב בזה פי' במכילתא מפ' כתיב הכא אנכי וכתיב ביוסף התחת אלהים אנכי. כתיב הכא לא יהיה לך אלהים אחרים וכתיב בזה את האלהים אני ירא. כתיב הכא זכור. וכתיב הכא וטבחו טבח והכן ראין והכן אלא לשבת שנא' והיה ביום הששי והכינו. כל י' הדברים ולא תשנא את אחיך ולא תקום ולא תטור וחי אחיך עמך ל"ה: את מספר ימיך אמלא ואם זכה מוסיפין לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאו שם בני עשו: (ב) שם ומי לא איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוי: (ג) רש"י ד"ה ומי לא וכו' ובקבורתו כתיב אחרי כ"ל ותיכף ומסקנא נמחק: (ד) ד"ה נתעסקו נכיה וינצלו את מצרים:

מוסף רש"י

כגורן זה שמקיפין לו אטד. המוקף מ"ג של קוצים (בראשית נ י). אשר בריתי לי. קנימי, דיעקב זכנה מעשו (תולין לב.) כמו אשר קנימי (בראשית נ ה).

תוספות שאנץ

תאנא ל"ו כתרים נתלו בארונו של יעקב י"ב נשיאים דישמעאל וי"ד דאלופי בני עשו הכתובים בסדר וישלח. ומבני קטורה ומרן ויקשן מדן ומדין ישבק ושוח הרי ששה ויקשן ילד את שבא ואת דדן. ושבא תלה כתרו של אביו. ומדין הוריש כתרו לה' בניו. ו) חנוך ועיפה ועפר ואבידע ואלדעה הרי ה' כתרים הרי י' בני קטורה ל"ו כתרים. והשתא אתי שפיר דקתני לעיל אחז בני עשו וישמעאל ובני קטורה ודלא כפ"ה דלא היה לו להזכיר כלל בני קטורה דפ"ה י"ב נשיאים דישמעאל וכ"ג אלופים נמנו בעשו וא"ת כ"ה הם תימן וקנז נמנו ב' פעמים. וא"ת קרח נמנה ב' פעמים [שני קרח הרי אחד מבני אליפז ואחד מבני אהליבמה מ"מ ל"ה הם וכתרו של יוסף [הרי ל"ו] כפ"ה: שקל קולפא מחייה. תי' דידו' בכתובות אמרי דמסורה היא בידם דיהודה קני ליה לעשו שנא' ירך בעורף אויביך. ז) ריכול להיות שאותו בשעה שהרג לעשו לשניהם והרגו אותו. אמרו סרח בת אשר נשתיירה. וא"ת הרבה נשתיירו מאותו הדור כדתניא בפ' יש נוחלין. יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בימי מנשה ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ. ומכיר ודאי נולד בימי יעקב וגם יוסף גדל את בניו כדכתיב גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף ולא היה הולך אצלה לשאול היכן הוא מכל הגדולים שבדור. וי"ל דאיתא במדרש דאגדה שיגע בו משה ג' ימים עד שפגעה בו סגולה סרח בת אשר אמרה לו מה אתה מבקש אמר לה ארונו

ו) ומה אלא תמה נמי כתבו של דדן נראה מפוס דיקשן הי' הנכור והיוסף הזהה אליו וכמה ניתא דלא תסיב בני דדן. ומיהו בלא"ה ניתא ד"ל דמפרש כפי' התרגום אוקלוס פ"ש. ז) אולי י"ל ריכול להיות שאותו הרגו לעשו כאותו שעה.

1. וְאֵת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם בְּחֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה וַיְהִיו לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה: יהושע כד לב
2. וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: שמות יג יט
3. וַיְהִי בְעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אַחָיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה: בראשית לח א
4. וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גֵּזֵּי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה: בראשית לח יב
5. וְהָיָה בְּרֵאשׁוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרַדְתָּ עַבְדְּךָ אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה: בראשית מד לא
6. וַיּוֹסֵף הוֹרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: בראשית לט א
7. וַיִּתְעַבֵּר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי רַב לְךָ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה: דברים ג כו
8. וְתִנּוּ בֹהֵן אֵשׁ וּשְׁמוֹ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי יְיָ מִחַר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: במדבר טז ז
9. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיְיָ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: דברים לא ב
10. לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: שמות כג כו
11. וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה: דברים לד ז
12. וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרִיחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְיָ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן: דברים לד א
13. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הֵן קְרֹבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד: דברים לא יד
14. וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוּ אֶת חֶשְׁבּוֹן וְאֶת אֶלְעָלֵא וְאֶת קִרְיָתָיִם: במדבר לב לז
15. וַיֵּרֶא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עַם צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל: דברים לג כא
16. מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים מִי יִתְיַצֵּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן: תהלים צד טז
17. מִי כַּהֲחָכָם וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר דָּבָר חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא: קהלת ח א
18. וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה: איוב כח יב
19. וַיִּמָּת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְיָ: דברים לד ה
20. וַיְהִי שָׁם עִם יְיָ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים: שמות לד כח
21. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים לד ו

סמליון אומר. פי' ר"מ מים דלמרי מלאך ומים דלמרי שם חכם. ג) ערוך: מפני

קייס זה מה שכתוב בזה. מגדה זו מפורשת במכילתא בפרשת ויהי בשלח פרעה[ה]. כתיב בזה אנכי[ו] וכתיב בזה התחת אלהים אנכי[ז] כתיב בזה לא יהיה לך[ח] וכתיב בזה האלהים אני ירא[ט] לא תשא[י] מי פרעה[כ] זכור את יום השבת[כא] וטובות טבת והכון[כב] ואין זה אלא יום השבת וכן הוא אומר והכינו את אשר יביאו[כג] וכן כל עשרת הדברות[כד] לא תשנא את אחיך בלבבך[כה] לא תקום ולא תטור[כו] ואי אחיך עמך[כז]: **ואי לא אינעסק ביה משה וכו'.** כלומר היאך היתה ישראל למשה להתעסק בו לבדו וכי לא משו לשבועה ואם לא נתעסק בו משה לא היו הם מתעסקין: **הכסיב וכו'.** אלמא לאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בהן ישראל והעבירום את הירדן: **ואו אי לא הוו מתעסקי ביה ישראל.** לאחר שנפטר משה בניו מי לא הוו מיעסקי ביה והיאך המיתו בניו את שאר העם להתעסק בו והכתיב בשכם ויהיו לבני יוסף לנחלה וגו' אלמא בנחלתם קבורוהו דחכיב היה עליהן: **אמרו.** בניו בעצמם הניחו לו שיתעסקו בו כל ישראל: **כבודו במרומים יומר מבמועטין.** וישראל אמרו בעצמם בעוד משה קייס הניחו שיתעסק בו משה לבדו כבודו בגדולים יומר מבקטנים: **משכם נגבוהו.** כדכתיב[כ] ושלתהו מעמק חברון ויבא שכמה ושם היו רועין. ודומן אינה מקום והאי דכתיב (שם) ויאמר האיש נסעו מזה וגו' כך אמר לו אתה אומר את אחי אנכי מבקש סעו מן האמור הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחין לך כי שמעתי אומריס נלכה ונבקש דתות ודיינן היאך להמיתו אם יבא אצלנו: **הכא כהיב ויקח משה.** ולא אחר העם: **אף מורידין אותו מגדולתו.** מן השמים למתמיל ואינו גומר אלא אם כן נאנס כמשה שמת בעבר הירדן: **[וירד יהודה.** שהוא המחיל בהגלת יוסף כשאמר מה בצע[כא] ולא גמר]: **נקרא יוסף עלמות בחייו.** שנאמר והעליתם את עצמותי מזה[כב] ועודנו חי: **שהוריד אלטנגיני פרעה מגדולתן.** כשפתר את החלום והם לא ידעו לפותרו: **לעצמו.** למשכב זכור מתוך יופיו: **פרעו.** היינו סירוס יתירא: **בא גבריאל וסירסו** לא גרס: **כרב ביסר.** את בני מחלקותו רב לכם בני לוי והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ועונש בחותה מדה: **רב יש לך.** הגיע מלכותו של יהושע ואין לך מלכות נוגעת בחבירתה: **ד"א רב לך.** די לך אל תרבה בנקשה שלא יאמרו הרב כמה קשה שאינו שומע לתלמיד ותלמיד כמה סרבן מפליג. ולשון חכמים הוא כך היו מסרבין בו לישא את בת אחותו בגדליס (ד' קג:) היו מסרבין בי שיאכל עמו בשבועות (דף קג:) (ב): **לפום גמלא שיחנא.** לפי כח הגמל מרבין במשאו אף כאן לפי לדקתו מדקדק אחריו: **היום מלאו.** ביום זה נולדתי: **לא גם ליחה.** לא גרם לחלותית כאו: **דיו זוגי.** שני זוגות שני חציריס היו בהתחלת היום למשה וסופו ליהושע: **בכנפי השחינה.** בכנף לבוש הודו: **מי יקום לי עם מרעים.** להוכיחם לשמי: **פשר דבר.** שהיה יודע לעשות פשרה ביני ובין בני: **סמליון.** שם חכם: **פימן בתוך פימן.** כלומר סימנים הרבה בארץ מואב בגיא מול בית פעור ואעפ"כ לא ידע וגו': גסטרא

גסטרא

סמליון אומר. פי' ר"מ מים דלמרי מלאך ומים דלמרי שם חכם. ג) ערוך: מפני

קיים זה כל מה שכתוב בזה ואי לא (ה) עסיק ביה משה ישראל לא הוו מיעסקי ביה והכתיב [1]ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמועטין ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם אמר ר' חמא בר' חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו קשו קראי אהדדי כתיב [2]ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו' א"ר חמא בר' חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו רבי אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב [3]ויהי בעת ההיא וירד יהודה רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב [4]ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתיב וימת ער ואונן אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה [5]עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי (ו)ואמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: [6]ויוסף הורד מצרימה א"ר אלעזר אל תיקרי הורד אלא הוריד שהוריד איצטגניני פרעה מגדולתן ויקנהו פוטיפר סרים פרעה אמר רב שקנאו לעצמו [7](בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף פוטיפרע: מי לנו גדול ממשה וכו': [7]ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי [8]ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר [8]רב לכם ברב בישרוהו רב לך דבר אחר רב לך יש לך ומנו יהושע דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל [9]לפום גמלא שיחנא: [9]ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום [10]שאין ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב [10]את מספר ימיך אמלא לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב [11]ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נם ליחה וכתיב [12]ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה [13]וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה (ז)(ותניא) א"ר יהודה [9]אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב [14]ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו' (ז)(נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב [15]וירא ראשית לו וגו' ומחלקו של ראובן עד גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו (ז)מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים [9]צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקדוש ברוך הוא אומר [16]מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר [17]מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר [18]החכמה מאין תמצא ורב נחמן אמר [19]וימת שם משה וגו' סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבה דישראל תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישראל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם וכתיב התם [20]ויהי שם עם ה' מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש [21]ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפ"ה ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ואי לא איעסק ביה: (ב) רש"י ד"ה ד"ל רב לך וכו' כמצוות הס"ד ואמ"כ מ"ה וכל כך למה מה ענש רב בשמעו בא המורים שהרבה בחתנות הרבה ולא נענה הס"ד:

גליון הש"ם

גמ' ברב בישר. עיין זה לעיל דף י ע"ב: גמ' אלמלא מקרא כתוב. ר"ה דף ז ע"ב מגילה ד' כח ע"א: שם צדקת ה' עשה. עיין מגמות דף ל ע"א תד"ה מכלן ואילך:

מוסף רש"י

מפני מה מת יוסף קודם לאחיו. דכתיב (שמות א) וימת יוסף וכל אחיו (ברכות נה:). לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל יטעיטנו משא (כתובות סז.) המשוי לפי הגמל (שם קד:). היום מלאו ימי ושנותי. ביום זה נולדתי וביום זה אמות (דברים לא ב). אי לימא לצאת ולבא ממש. שאעשה כמו (שם, ע"ש). שערי חכמה. מסורות ומעניינות החכמה (שם, ע"ש).

תוספות שאנץ

לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל מרבין במשאו. בא גבריאל וסירסו לי"ג. סרבן מסדב מפציר ובלשון משנה מסרבין בו לישא את בת אחותו. וכן במס' שבועות. שמסרב בו חברו לאכול:

ה) ברכות נה. [ע"ש], ו) ס"ל לינו. רש"ל [כן גיר' הערוך ערך פוטיפר פי' מירסו לגליס ופירסו לגריד], ז) כתובות סו. קד., ד) ר"ה יא. קידושין לה. [תוספ' סוטה פי"ל], ס) רש"ל מ"ז, ו) ס"ל ל"ג, ז) [תוספתא פ"ד], ח) [שמות יג יט], ט) שמות כ, י) ברכות כ, ומס מה, כ) שמות כ, ל) ברכות מב, מ) שמות כ, נ) ברכות מב, סא) שמות כ, סב) ברכות מב, סג) שמות עח, ג) שמות כ, ד) ויקרא יט, ה) שם, ו) [שם כה], ז) ברכות ל, ח) ברכות לז, ט) [ברכות לז], כ) [ברכות כז], ג) [וע' רש"ל ורש"ל בס"ל],

גסטרא. מושל כמה שאמר קומוס דוכוס ושלטון וחבירו ריהטון קורטון גסטרא (ברכות דף לב:): **ויברך אלהים את יפתח.** ניחמו על אביו וברכו ברכת אבלים: **דבר הבא מן העור.** של למר הוא: **שהעור גהנה ממנו.** של פשתן שאדם לובש סמוך לעורו: **תחילתו גמילות חסדים.** הלבים ערומים: **ולפושעים יפגיע.** בשביל פושעים הפגיע: **הערה.** הריק:

הדרן עלך המקנא

היה מביא את מנחתה. הבעל כדכתיב והביא את קרבנה עליה וגו' (במדבר ה): **כפיפה מצרים.** סל של גלרי דקל זרדים שגדילין סביב הדקל: **כדי ליגעה.** בגמרא מפרש טעמא: **תחילתן וסופן.** השתא משמע כשמביאה מביתו מביאה בכלי שרת לעזרה: **וסופה בכלי שרת.** קודש קמיצה: **כל המנחות טעונות שמן ולבונה.** דכתיב ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה (ויקרא ב). ולקמיה [דף טו.] פריך והאיכא מנחת חוטא: **וזו אינה טעונה.** דכתיב בה לא יצוק עליה שמן וגו' (במדבר ה): **בחוה מן החטין.** דכתיב סלת חטים תעשה אותם (שמות כט): **מנחה העומר.** באה מן שעורים. במסכת מנחות (דף סמ:) ילפינן לה מקראי: **באה גרש.** דכתיב גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך (ויקרא ב) ובמסכת מנחות (דף סו:) אמרינן במנחת העומר הכתוב מדבר: **גרש.** בשעורים מובחר שבו מעופה בי"ג נפה כעין סולת חטים: **קמח.** הכל מעורב כמו שנטחן: **גמ' וכל כך למה.** למה אנו טורחין ליגעה: **על עוברי רצונו.** שאם זיבחה עברה על רצונו של מקום ורוצה שתודה שלא מיבדק: **קסבר.** האי תנא דאמר משום דחסה הוא: משקה

גסטרא של בית פעור הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כיתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להן למעלה לקיים מה שנאמר [1]ולא ידע איש את קבורתו ר' חמא בר' חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם [2]וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים ואי"ר חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור ואמר רבי חמא ברבי חנינא (ו) מאי דכתיב [3]אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר [4]כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא [א]אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב [5]ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור ולבישם אף אתה הלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב [6]וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקב"ה ניחם אבלים דכתיב [7]ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים הקב"ה קבר מתים דכתיב [1]ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים: כתנות עור רב ושמואל חד אמר דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נהנה ממנו דרש ר' שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים תחילתה גמילות חסדים דכתיב [5]ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור ולבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב [1]ויקבר אותו בגיא דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר [8]לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע לכן אחלק לו ברבים יכול כאחרונים ולא כראשונים ת"ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר [9]ואם אין מחני נא וגו' ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר והוא חטא רבים נשא שכיפר על מעשה העגל ולפושעים יפגיע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה [6]ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר [10]ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי:

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה [ב]מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה כל המנחות תחילתן וסופן בכלי שרת וזו תחלתה בכפיפה מצרית [ג]וסופה בכלי שרת [ד]כל המנחות טעונות שמן ולבונה [ה]וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה [ו]כל המנחות באות מן החטין [ז]וזו באה מן השעורין [ח]מנחת העומר אע"פ שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח ר"ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: **גמ'** תניא אבא חנין אומר משום רבי אליעזר [ג](וכל כך למה) כדי ליגעה כדי שתחזור בה אם ככה חסה תורה על עוברי רצונו קל וחומר על עושי רצונו וממאי משום דחסה הוא דילמא כי היכי דלא תימחק מגילה קסבר משקה

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה מחזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פייני של חרס ונותן לתוכו מלי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקנור ואוחז בצנדיה ומותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדרש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמדרי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר"ש טעמא דקרא אשם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה העבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (ב"מ דף קטו.):

מי

גסטרא. מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה מחזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פייני של חרס ונותן לתוכו מלי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקנור ואוחז בצנדיה ומותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדרש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמדרי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר"ש טעמא דקרא אשם אתה ממשכן אותה אתה משיא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה העבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (ב"מ דף קטו.):

מי

הגהות הב"ח

(ו) גמ' על מעשה פעור ואמר ר' חמא בר חנינא מפני מה נקבר קברו של משה מעיני כשר ודם מפני שבלו ידוע לפני הקב"ה שעתיד ביהמ"ק ליחרב ולהגלות את ישראל מחרלם שמא יבאו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בבכיה ויתחננו למשה ויאמרו לו משה רבינו עמוד בתפלה בעדנו ועומד משה ומבטל את הגזירה מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם שכן אתה מוצא בשעה שהיו ישראל במדבר וקראו במעשיהם ועשו עגל קלף הקב"ה על ישראל ואמר למשה הרף ממני ואשמידם כמה צדיקים היו באותו הדור וכמה מתרים משה ואהרן ויהושע אלדד ומידד יע' וקנים ושאר מכמים ומלמדים ולא עשה בשבילם ולא ביטל הגזירה אלא בשביל משה ואמר ר' חמא בר חנינא מאי דכתיב:

מוסף רש"י

דבר הבא מן העור. כגון אמר האדנים שהוא רך ותם ועשה להם כתנות ממנו (בראשית ג כא).

הדרן עלך המקנא לאשתו

תורה אור השלם

1. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים לד ו
2. וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: דברים לג א
3. אַחֲרֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן: דברים יג ה
4. כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא: דברים ד כד
5. וַיַּעַשׂ יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: בראשית ג כא
6. וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: בראשית יח א
7. וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם בְּאֵר לַחַי רֹאִי: בראשית כה יא
8. לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יִפְגִּיעַ: ישעיהו נג יב
9. וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: שמות לב לב
10. וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתְךָ: ירמיהו ז טז

תוספות שאנץ

גסטרא דוכוס ושלטון וחביריו בברכות (ד' לב) ריהטון קרטין גיסטרא: **היה** מביא את מנחתה כדכתיב והביא את קרבנה עליה. בתוך כפיפה מצרית וכו'. צורי של דקל זרדין שגדילין סביב הדקל כדי ליגעה ולאו. משום תנופה היא. דלא כתיב תנופה בפרשה עד אחר ונתן על כפיה אלא כדי ליגעה ובגמ' מפרש טעמא: היא היתה גרש פ"ה ממובחר שבו מנופה בי"ג נפה כעין סלת חיטים. ל"ה: **גמ'** קסבר משקה

ם א מיי' פ"ח מהל' דעות הל"ה [ו] סמג עשין ז:
א ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"י"ב סמג עשין נ:
ג [מיי' שם הל' יג]:
ב ד ה מיי' פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הל"י ופ"ג מהל' סוטה הל"ג:
ג ו ז מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"י"ב ופי"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה כ:
ד ח מיי' פ"ז מהל' תמידין ומוספין הל"ח [יכן]:

אי משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי והאמרי' לעיל[מ] (דף ז:) **דלאחר** [שנמחקה] מגילתה מאיימין עליה שתשתה וגרשה דעל כרחך לית לן למימר דר"ל לית ליה לאיס שתשתה אפי' לאחר מחיקה מגילה ומדלא פריך נהי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר מחיקה נאלחה היה נוטל המנחה מעל ידיה ש"מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה שתשתה אית לן למימר דסגיא ליה מקריב מנחתה ואח"כ שותה דכבר נקרבה:

[מ]משקה ואח"כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה הא אימחיקא לה: כל המנחות כו': ורמינהו [נ]אסדר מנחות כיצד אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות של כסף ושל זהב ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה ומוליכה אצל כהן וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו [ס](ומעלה אותו לגבי מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האישים [ע]קרב הקומץ שיריה נאכלין [פ]ורשאין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש ואין אסורין אלא מלחמץ קתני מיהא בקלתות של כסף ובקלתות של זהב אמר רב פפא אימא [צ]בכלים הראויין לכלי שרת מכלל דכפיפה מצרית לא חזיא כמאן דלא כרבי יוסי ברבי יהודה [ק]דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי [ר]פוסל [ש]ור' יוסי בר' יהודה מכשיר אפי' תימא רבי יוסי ברבי יהודה אימר דא"ר יוסי בר' יהודה בחשובין בפחותין מי אמר [ת] לית ליה לר' יוסי בר' יהודה [א]הקריבהו נא לפחתך: ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת: שמעת מינה [ב]כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת אימא נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת: ונותן עליה שמנה ולבונתה: שנאמר [2]ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה: ומוליכה אצל כהן: דכתיב [3]והביאה אל בני אהרן וגו': וכהן מוליכה אצל מזבח: דכתיב [4]והגישה אצל המזבח: מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו: מנלן דכתיב [5]וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח [ו]ותניא לפני ה' יכול במערב ת"ל אל פני המזבח אי אל פני המזבח יכול בדרום ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו רבי אלעזר אומר יכול יגישנה במערבה של קרן או לדרומה של קרן אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות אחד מקיים עצמו ומקיים דברי חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל דברי חבירו מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו כשאתה אומר לפני ה' במערב ביטלתה אל פני המזבח בדרום וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימתה לפני ה' במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן והיכן קיימתה אמר רב אשי קסבר האי תנא [ח]כוליה מזבח בצפון קאי מאי ודיו א"ר אשי איצטריך ס"ד אמינא תיבעי הגשת מנחה גופה קמשמע לן ואימא הכי נמי אמר קרא והקריבה אל הכהן וגו' והגישה אל המזבח מה הקרבה אצל כהן בכלי אף הגשה אצל מזבח בכלי: ומסלק את לבונתה לצד אחד: כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה כדתנן [ט]קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול: וקומץ ממקום שנתרבה שמנה: מנלן דכתיב [6]מסלתה ומשמנה מגרשה ומשמנה: ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת: למה לי הא קדשה חדא זימנא מידי דהוה אדם דם אע"ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת הכא נמי לא שנא: ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו: דכתיב [7]ואת כל הלבונה אשר על המנחה: ומעלהו ומקטירו

חלנו של היכל: **כנגד חודה.** כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב ובלבד שיהא שם קצת דרום משום אל פני המזבח דאי לאו כנגד חודה ליכא לפני ה' כלל שהרי זויות ההיכל כולם כנגד זויות המזבח: **ר' אלעזר אומר כו'.** דורשו למקרא בענין אחר וכך דורשו מתוך שנאמר לפני ה' אל פני המזבח יכול יגישנה לאחד מהן דלה למערב דלה לדרומה. וה"ג לה בת"כ [עי פרשתא ג]: **אי לדרומה של קרן אמרת.** כך תשיבני: **כל מקום שאתה מוצא כו'.** דכיון דאפשר לקיים את שניהם אי נמי מקום דלה תפוס המקיים את שניהם: **קיימתה לפני ה' במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן** ה"ג לה בת"כ [שם]. לדרומה של קרן ולא בעי כנגד חודה: **והיכן קיימתה.** הלא חוץ לכנגד זויות ההיכל הוא: **קסבר האי תנא.** ר' אלעזר: **כוליה מזבח בצפון קאי.** בחלק צפוני של עזרה ולית לה דמזבח מכוון כנגד ההיכל וכתליו נמצא דרומו של מזבח כנגד אמצע פתח ההיכל הלכך יגישנה אל פני המזבח בדרום ובלבד שיהא סמוך למערב נמצא מקיים את שניהם. והא דנקט למשמע מינה כוליה מזבח בצפון קאי משום דג' מחלוקות הן בדבר זה ר' יהודה אית ליה מזבח מכוון כנגד ההיכל וכתליו בזכחים פ' קדשי קדשים (דף טו.) הלכך לר"ל דהכא דשמעי' ליה ע"כ דקאמר זויות דרומית של מזבח לפנים מכנגד זויות של היכל הוא ופליג אדר"י ואדר"ל בן יעקב מוקמינן ליה כר' יוסי הגלילי דס"ל דכוליה מזבח בצפון ולא מוקמינן ליה במחלוקת רביעית: **מאי ודיו.** מאי תיסק אדעתיה דנעבי עטי: **מנחה גופה.** ולא הכלי שהיא בה אלא יכוף הכלי שיהא נוגע סולת למזבח: **פסול.** משום דהוה קומץ חסר: **סכין.** הוי כלי שרת דתניא[ל] (יומא דף יב:) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן: **הדר מקדש ליה בכלי.** שמקבלו בכלי שרת כדכתיב ויסך בגאונות (שמות כד): **ואת כל הלבונה.** גבי הקטרה כתיב דמקטר קומץ ולבונה כי הדדי:

ה"ג

מקדיש ליה בכלי שרת. הדר בעי לקבוליה וקדושיה בכלי דומיא דמריחא (זבחים יג:). הכא נמי לא שנא. קומץ נמי אע"ג דקדשה מנחה כולה בכלי בעי לקדושי קומץ דומיא דמריחא (שם).

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פי"ג מהל' מעשה הקרבנות הל"י:
ו ב מיי' שם פי"ב הלכה ט והל' יג:
ז ג מיי' שם הל"י:
ח ד מיי' שם פי"ג הל"י:
ט ה מיי' פ"ל מהל' בית הבחירה הל"י:
י ו מיי' פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הל"כ:
יא ז מיי' שם פי"ל הל"ג:

תוספות שאנץ

ואחר כך מקריב מנחתה ופלונתא היא בפ' היה נוטל ומיהו כל זמן שלא קירבה מנחתה אינה נבדקת דכתיב מזכרת עון ואע"פ ששתה משהיין אותה בידה כדי ליגעה ותודה. והכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן מערבית דרומית אבל בלילה לא חשיב משום דאין בלילה מעכבת דהא תנן אם לא בלל כשר. וא"ת והא במנחות בפ' הקומץ רבה אמרינן וקמץ הכהן מקמיצה ואילך מצות כהונה[ם] ואפי' הכי ממעטי יציקה וכלילה דמקמי הגשה הוו ואמאי נקט מקמיצה ואילך[נ] ר"ל דאיתיה אמ' במסכת ואילך מצות כהונה היה מכשרי קמיצה בזר והא דכתיב כהן אצל הגשה היינו שאין זר יכול ליקרב אצל המזבח דכתיב והזר הקרב יומת אבל קמיצה אימר שכשרה בזר להכי נקט מקמיצה ואילך מצות כהונה. וא"ת אמאי לא קאמר מתנופה ואילך מצות כהונה אפי' הכי ממעטי יציקה מקמי תנופה היה ור"ל דלאו מילתא היא דהא בשאר מנחות אין תנופה כמו שפירשו בהדיא במנחות (דף ז:) אבל קמיצה דהויא ככל המנחות נקט לה. הקרב אותה בני אהרן לפני המזבח יכול במערב יגיענה לדופן מערבי של מזבח דהיינו לפני ה' שההיכל היה למערב והמזבח דרומו ל"ב אמה ממוצע נמצא העזרה וכן ההיכל נמצא זה מול זה ל"ב אמה ההיכל וכותלו חללו כ' כותליו ו' אמה עובי ועובי כותל צפוני שש ושש לכותל דרומי נמצא מערבי של מזבח לפני ה' דאין מפסיק בינו לבין ההיכל דאילו אולם שלפני היכל פתוח הוא ורחבו ל' אמה ככל חללו של היכל. ת"ל אל פני המזבח בדרום ר' משום דכתיב ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. וכיון דהוי ירך לצפון א"כ הוי פניו לדרום. כנגד חודה כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב כלבד שיהי' שם קצת דרום שום אל פני המזבח דאי לאו כנגד חודה ליכא לפני ה'. והרי זויות ההיכל כולה בעד זויות המזבח. כולי מזבח בצפון קאי בחלק צפוני של כנגד חודה [ולית ליה] דמזבח כוון כנגד היכל וכותליו. נמצא כותל דרומי של מזבח כנגד אמצעי פתח ההיכל הלכך יגישנה אל פני המזבח בדרום ובלבד שיהא סמוך למערב ונמצא מקיים את שניהם והא"ה נמי אם היה נבוה משוך מעט כנגד זויות ההיכל ולצפון שיהא דרומה של מזבח כנגד ההיכל הוה כדי לקיים את שניהם כנגד ההיכל הוה קרי ביה אל פני ה' ובלבד שיהא סמוך לקרן דהיינו אצל מערב והאי דקט (בפ"ק דיומא ר' אליעזר אית ליה) למשמע מינה דכולי מזבח בצפון קאי

כ שום דג' מחלוקות הן בדבר זה ר' יהודה אית ליה מזבח מכוון כנגד ההיכל וכותליו בפ"ק דיומא ור' אליעזר בר' יעקב אית ליה כולי מזבח בדרום קאי דאמר צפונה שיהא פנוי מכלום. ור' יוסי הגלילי אית ליה כולי מזבח בצפון קאי כדאמר בפ' קדשי קדשים הילכך לר"א דהכא דשמע' ליה ע"כ דאמר דרומו של מזבח לפנים מכנגד זויות של היכל הוא ופליג אדר' יהודה ואדר' אליעזר בן יעקב אוקי ליה כר' יוסי הגלילי דסבר ליה כולי מזבח בצפון ולא מוקמי ליה במחלוקת רבי' ל"ה. אע"ג דקדשי' סכין חדא זימנא הדר מקדש ליה בכלי שרת משמע מהכא דהסכין הוי קדוש וק' מההוא דפ"ק דחולין דקאמר כגון שבדק קרומית של קנה והכא אמר דצריך שיהא קדוש וקרומית לא הוי קדוש. וי"ל דלא ק' מידי דהתיא דהתם אתיא כר' יוסי בר' יהודה דמכשר כלי שרת שעשאן של עץ אבל לעולם בעי' שהסכין הוי קדוש וראיה מיהא דאמרי' חומר בסכין מכלי שרת שהסכין אינו טעון תוך ואי הוה אמרי' דאין צריך שיהא הסכין קדוש אמאי לא קאמר דסכין אינו קדוש וכלי שרת מקודש אלא ש"מ דלעולם סכין בעי' כלי שרת כדפרש"י ודלא כפי' ר"ת [אפרים] דפי' דלגבי שחיטת קדשים לא בעי כלי שרת

ל נראה דל"ל ואמאי לא אמר נמי מהגשה ואילך מצות כהונה ואפי' הכי. מ) נראה דל"ל דאי לאו קרא דוקמן הכהן היה מכשיר וכו' אבל קמיצה הוה ממעט שכשרה בזר וכו'.

תורה אור השלם

1. וְכִי תַגִּישׁוּן עֹר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: מלאכי א ח
2. וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיְיָ סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה: ויקרא ב א
3. וְהִבְדִּיאָה אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא כְּמֻצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: ויקרא ב ב
4. וְהֹבֵאתָ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיְיָ וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ב ח
5. וְזֹאת תּוֹרַת הַמִّנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי יְיָ אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו ז
6. וְהִבְדִּיאָה אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא כְּמֻצוֹ מִסָّלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ: ויקרא ב ב
7. וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מְסֹלֶת הַמִّנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִّנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיְיָ: ויקרא ו ח

הגהות הב"ח

(א) גמ' מי אמר וכי לית לה לר' יוסי: (ב) רש"י ד"ה משקה וכו' אימחיקא לה הס"ד ואח"כ מ"ש אדם מביא וכי' בקלתות וכי' קלתות כעין סלים הס"ד ואח"כ מ"ש ומשמנה וכי' שרת ומקדשה קס"ד אלריך: (ג) ד"ה ודיו וכו' אמאי מיסק:

מוסף רש"י

לפני ה'. הקרב אותה בני אהרן לפני ה', היינו שמגיעה למזבח (זבחים טו:). יכול במערב. בקיר מערבי של מזבח דהיינו לפני ה', כנגד פתח ההיכל. להיכל במערב (מנחות יט:). ת"ל אל פני המזבח. ופני המזבח זה דרום שהכבש בדרום (שם זבחים טו:). רבי אלעזר אומר. מאחר שפרט לך הכתוב בהגשתה שתי רוחות, יכול לאיזה מהן שיילה (זבחים שם). כוליה מזבח בצפון קאי. ופתח היכל כמלא עזרה ויכון לכל המזבח נהלי עזרה עומד מצד לפון, שמשתמה דקיר דרומית של מזבח כלה לפני פתח ההיכל ונקרא דרומו של מזבח לפני ה' (מנחות שם) נמצא דרומו של מזבח כלה לנגד הפתח וקרינן נמי כנגד דרומו לפני ה' (זבחים שם). קמץ רעלה בידו צרור. נמצא קומץ חסר מקום הצרור יכן מלא אי לבונה (מנחות ו:). הדר

ה"ג **ומקטירו ס"ד.** ולא גרס אטו בכלי שרת מקטר ליה. והכי קא קשיא ליה מקטירו ס"ד והרי עדיין לא מלחה וקיפא קתני ומולחו ונותנו על גבי האישים אלמא השתא הוא דמקטר ליה: **אלא אימא מעלהו להקטירו בכלי שרת.** כלומר מעלהו בכלי שרת להקטירו לאחר שימלחנו: **קרב הקומץ למר כדאים ליה וכו'.** קרב הקומץ דקתני דתמיד שירים באכילה מאימת משיב קרינה להתיר שירים לרבי יוחנן כדאית ליה משתלטו בו ואפילו מעט: חגינא משתשלוט בו ואפילו מעט: **למשחה.** גבי מתנות כהונה כתיב (במדבר יח) לך נתתים למשחה: **לא תאפה חמץ חלקם וגו'.** אפילו חלקם שירים לא תאפה חמץ דדרשינן ליה האי חלקם דקרא נמי לפניו אלא תאפה: **מנחה חוטא.** הכא על חטא דמטמא מקדש ושבועת העדות ושבועת ביטוי דכתיב התם ואם לא תשיג ידו לשתי תורים וגו' (ויקרא ה): **ס"ק וכו'.** כלומר לא קתני מילתא בחנפי נפשיה אלא כרוך ותני הכי כל המנחות טעונות שמן ולבונה ונאות חטין כלומר ושאינם טעונות נאות חטין ונאות סולת כלומר חדא מהני מעליותא אית בהו כיצד מנחת חוטא אע"פ שאינה טעונה וכו': **אלא יפא חוטא נשכר.** להקל במנחתו יותר משאר מנחות: **חטאתו חלב.** כל חטאת שתם קרי חטאת חלב דכתיב חלב כתיב (ה) כל חלב וכל דם לא תאכלו (שם ג) וכתיב בתריה פרשת חטאת: **נסכים.** סולת למנחה ועשרון לנסכי יין ושמן רביעית ההין כמו שמקריבין לעולה ושלמים: **ומפני מה אינם טעונות.** דכתיב בפרשת נסכים (במדבר טו) לפלא נדר או בנדבה הכא בנדר ונדבה טעון נסכים ואין חטאת ואשם טעונים נסכים: **חטאתו ואשמו של מצורע.** איתרבו בהדיא לנסכים במסכת מנחות בפרק שתי מדות (דף לא.): **על שבעה דברים נגעים באין.** ומפרש להו בערכין בפרק יש בערכין (דף עז.): **מנגעיה איכפר ליה.** יסורים ובשת של נגע כפרו לו על אותו חטא: **וכי קא מייתי קרבן לאשתרויי בקדשים הוא דמייתי.** שם טומאות שהצריכן הכתוב כפרה לטהרתן זב וחבה ויולדת ומצורע ונזיר שנטמא: **חטאת נזיר.** שמביא במלאת ימי נזרו חטאת ועולה ושלמים: **נזיר חוטא הוא.** שגיער עצמו מן היין: **תומר.** בוטו"ן בלע"ז והוא של זהב וחותמים בו שני לוחי חוק לנוי: דשמעיה

ומקטירו בכלי שרת [ב]בכלי שרת מקטיר ליה אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו: ומולחו ונותנו על גבי האישים דכתיב [1]וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו': קרב הקומץ שיריה נאכלין: מנלן דכתיב [2]והקטיר הכהן את אזכרתה וגו' וכתיב [3]והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קרב הקומץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דאיתמר [ג]הקומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה רבי חנינא אמר משתשלוט בו האור רבי יוחנן אמר [א]משתיצת האור ברובו: ורשאין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מאי טעמא אמר קרא למשחה [ד]לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין: ואין אסורין אלא מלחמץ דכתיב [4]לא תאפה חמץ חלקם [ד]א"ר שמעון בן לקיש [5]אפילו חלקם לא תאפה חמץ: כל המנחות כו': וכל המנחות טעונות שמן ולבונה [1]והאיכא מנחת חוטא דרחמנא אמר [5]לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה הכי קאמר כל המנחות טעונות שמן ולבונה ובאות מן החיטין ובאות סלת מנחת חוטא אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה באה מן החטין ובאה סלת מנחת העומר אע"פ שהיא באה מן השעורין טעונה שמן ולבונה ובאה גרש וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה ובאה מן השעורין ובאה קמח [ה]תניא אמר ר"ש בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים [ו]שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה [ד]אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר אבל חטאתו של מצורע ואשמו [ה]טעונין נסכים לפי שאין באין על חטא איני [ו]והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן על שבעה דברים נגעים באין וכו' התם מנגעיה הוא דאיכפר ליה כי מייתי קרבן לאשתרויי בקדשים הוא דקא מייתי אלא מעתה חטאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר [ז]דאמר נזיר נמי חוטא הוא: רבן גמליאל אומר כשם כו': תניא אמר להן רבן גמליאל לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה [ט]כמין חומר דשמעיה

טעונה נסכים. א"ל דאינה טעונה נסכים משום דאינה בנדר ונדבה די"ל ה"פ בדין הוא מאחר שהוא חוטא היה לריך לעונשו להביא קרבן גדול אבל בכור ומעשר אינו בדין: **סבר** לה כרבי אלעזר הקפר. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאיתא בפרק שתי מדות (מנחות דף ל:) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (דף י.) ובפרק ג' דנזיר (דף יט.) דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתיב אבל אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא וקשה משמעתא קמייתא דנזיר (דף ג:) דתנן אהא נאה הרי זה נזיר ודלמא אתנאה לפניו במלות אמר אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אתנאה נזירא עביד מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאידי דבעי מיסתר דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה התם אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא ופתמא דגמרא דהכא ודפ"ג דנזיר (דף יט.) לאו כשמואל ופתמא דמתניתין דקתני ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפוס פתמא דגמרא [ז]אם כן מיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (דף יא.) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית כנזיר טהור הוא דאמרינן בפ"ק דנדרים (דף י.) רבי אלעזר הקפר אומר וכו' מכאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מיירי בנזיר טהור כדפרישית ומדמי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דפתמא דגמ' דנדרים נמי דמדמי יושב בתענית לנזיר טהור דלא כשמואל דאיהו הוה מדמי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט כנזיר טמא שמתחרט משום צער דנעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו צער מיהו תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ"ק (לעיל דף יא.) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (ב"ק דף לא:) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע להרע לעצמו וכו' מה הרעה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (דף כו.) דאמר [חטא] שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך פסק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נייתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א"נ למיסרי נפשיה ביין אלמא דקרבן נזיר לר' אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ"ג דנזיר (דף יט.) דחטאת העוף לר' ישמעאל בא על חטא דאע"ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר' שמעון דהכא ולר' ישמעאל מספק נזיר לר' ישמעאל מספק נזיר טמא לר' שמעון אפי' מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (דף ח.) נמי לא מתרץ כמו בכריתות דלאו משום כפרה אתי: **סבר** לה **כרבי אלעזר הקפר.** תימה לי אמאי תלי מילתיה בר' אלעזר הקפר והא איהו גופיה אומר נמי בפ"ק דנדרים (דף י.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקרבו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי"ל אגב שיטפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **כמין** חומר. פי' רבי הילל מרגלית ענין אחר בושם כמו חומרתא דפילון (שבת דף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי' רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה תחרך כלומר מה מעשיך ב):

מיכא

ה) ספרים סה: יומא סז:, ב) מנחות כו:, ג) [זבחים כח. לא. חולין קלב:], ד) יומא מ. שבועות עו: [מנחות עה.], ה) מנחות י., ו) [יומא לב: וש"נ], ז) ערכין טו. שבועות מ. [כריתות כו.], ח) מיר יט. וש"נ, ט) (קדושין כב:), י) גיטין פ"ק לא:, כ) [עי' בערוך ערך המר דרבינו סעדיה גרים כמין הומר שכן בלשון ארמי אומר מאי אהמרך ע"ש וע"ע תוס' קדושין כב: ותוס' חולין קלב:].

תורה אור השלם

1. וכל קָרְבָּן מִנְחָתֶךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח:
ויקרא ב יג
2. וְהֶבְאִיאָה אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתּוֹ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
ויקרא ב ב
3. וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְיָ:
ויקרא ב ג
4. לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם:
ויקרא ו י
5. וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לְשֵׁתֵי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִיא:
ויקרא ה יא

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה חטאת וכו' כתיב דכתיב כל חלב:

לעזי רש"י

בוטר"ן. כפתור.

מוסף רש"י

הקומץ מאימתי מתיר כו'. דכתיב קרב קדשים מאשי ה', אין להן חלק אלא לאחר אשי ה' מ"כ (מנחות כו:). **למשחה.** לן נתנים למשחה, מתרגמינן לרבנו, והיינו לגדולה (זבחים לא.) במתנות כהונה כתיב בריקא קרא לן נתנים למשחה, כל מתנות שנתני לן בנהונתך נתני לן לגדולה כדמתרגמינן לרבנו (חולין קלב.). **לא תאפה חמץ חלקם.** להכי סמיך חלקם ללא תאפה חמץ, לומר אפילו שירי מנחה שהם חלקם של כהנים לא תאפה חמץ ומהתם נפקא (מנחות ח.). **שלא יהא קרבנו מהודר.** שלא תהא המנחה נאה (מנחות ו.). **כמין חומר.** לרוב המרגליות ולרוב הבושם תלוי בלומר לתכשיט (קדושין כב:).

יב א מיי' פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה יג:
יג ב מיי' שם הל"י:
יד ג מיי' שם הל"ז:
טו ד ה מיי' שם פ"ג הלכה [ג] ג סמג עשין קפב:

תוספות שאנץ

ומביא ראיה מהביא דחולין דבדק בקרומית של קנה דהוה עץ. ויש לדחות אותה [ראיה] כמו שפירשתי דסבירא ליה כר' יוסי בר' יהודה. ועוד היה מביא ה"ר אפרים רא"מ מפרק איזהו מקומן שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון ומדנקט גבי קבלה כלי שרת ולא נקט גבי שחיטה דלא אמר שחיטתן ככלי שרת בצפון ש"מ דבשחיטה לא בעי כלי שרת. ומיהו אינה ראיה דהא דלא חני שחיטתן בכלי שרת בצפון כמו דתני וקיבול דמן בכלי שרת משום דבקבלה צריך שיהא הכלי בצפון אבל בשחיטה לא צריך. מקטירו ס"ד ה"ג רש"י ז"ל ולא גרס אטו בכלי שרת מקטר ליה. והכי קא קשיא ליה והרי עדיין לא מלחן והרי אחרי כן חני ומולחו ונותנו על גבי האשים אלא אימא מעלהו על מנח להקטירו בכלי שרת לאחר שימלחנו (דף כו ע"א) קאמר כי הכא ומקטירו בכלי שרת ולא פריך כי הכא דפי' במסכת יומא פ' שני שעירי (דף סז). נזיר נמי חוטא הוא. פי' שגיער עצמו מן היין. וא"ת ליקשי מאשם נזיר דהוה ליה למימר דהתם טעונה נסכים דאינה באה על חטא כדאמר התם בכריתות (דף כו ע"א) אשם נזיר לבטלה אתי. וי"ל דכיון דלבטלה קא אתי אינו טעון נסכים:

איכא למפרך מה למצורע. הא קוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נדה דף כג.) לרבי ישמעאל כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר למידין ומשיבין ולפי המסקנא דליף ליה מבכלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר[ג] אין למידין כל עיקר: **מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה.**

ולא"ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יש לומר אפי' אם קדש בהן [ה]שיצק מן הדדין שכו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דידים (מ"ג) עשה בהן מלאכה או שהרה בהן פתו פסולין ואפ"ה קתני (שם מ"ה) מים שנחתום מטבל בהן את הגלוסקין פסולין ושהוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדחת ידים אלא הדחת כלים ומי נחתום כדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימא דאמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מרליהן כשר כדתנן במסכת מקוואות פ"ז (מ"ג) דמי לגבא אין פוסלין המקוה בשיורי מרלה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ז (דף לז:) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסמכתא בעלמא הוא ולכך אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ"ש דקא מבעיא ליה הכא בנרלה ומחזר ונרלה והא בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג:) קא מבעיא לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בזבחים פ"ב (דף יח:) בגדי כהונה שהיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להתירן כדמייתי בריתא פרק המזבח מקדש (שם דף פח.) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא באהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה"ק הוגעו למים מכבסין אותן בנתר אלמא דמכבסין אותן ולא אמר דנדחו. מ"ר: **והא** התם הדרי **ומפשטי.** פרש"י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשיורי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מלורע ר' אליעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר גופיה: לרבות

דשמעיה לר' מאיר דקאמר [ו]היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה א"ל התינח עשירה עניה מאי איכא למימר אלא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: **מתני'** [ז]היה מביא [ח]פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר' יהודה אומר רביעית כשם שממעט בכתב כך ממעט במים [ט]נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כשהוא מגביה ונוטל עפר מתחתיה ונותן כדי שיראה על המים שנאמר [י]ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים: **גמ'** תנא [כ]פילי של חרס חדשה דברי רבי ישמעאל מאי טעמא דרבי ישמעאל גמר כלי כלי ממצורע מה להלן [כא]חרס חדשה אף כאן חרס חדשה והתם מנלן דכתיב [כב]ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה אי [כג]מה להלן מים חיים אף כאן מים חיים לרבי ישמעאל הכי נמי [כד]דאמר ר' יוחנן מי כיור רבי ישמעאל אומר מי מעיין הן וחכ"א [כה]משאר מימות הן איכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת אמר רבה אמר קרא בכלי חרס כלי שאמרתי לך כבר אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו [כו]אבל נתאכמו פניו פסולין מאי טעמא דומיא דמים מה [כז]מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה בעי רבא נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש ונתלבנו מהו מי אמרינן כיון דאידחו אידחו או דילמא [כח]כיון דהדור הדור ת"ש רבי [כט]אלעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין והא התם הדרי ומפשטי התם [ל]דאיקלוף איקלופי: נכנס להיכל ופנה לימינו וכו': מ"ט [לא]דאמר מר [לב]כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין: מקום היה שם אמה כו': תנו רבנן ומן העפר אשר יהיה יכול יתקן מבחוץ ויכנים תלמוד לומר בקרקע המשכן אי בקרקע המשכן יכול [לג]יחפור בקרדומות תלמוד לומר אשר יהיה הא כיצד [לד]יש שם הבא אין שם תן שם תניא אידך ומן העפר אשר יהיה וגו' מלמד שהיה מתקן מבחוץ ומכנים בקרקע המשכן איסי בן יהודה אומר להביא קרקע שילה

דשמעיה לרבי מאיר דאמר כו'. כפ"ק (לעיל דף ח:) גבי במדה שאדם מודד: **עניה.** לא האכילתו מעדנים למה מביאה מאכל בהמה: **אלא היא עשתה מעשה בהמה.** שהפקירה עצמה לאחרים למי [ו]שאינה כן זונה: **מתני' היה מביא.** הכהן: **פילי.** כוס של מים: **מן הכיור.** דכתיב מים קדושים (במדבר ה) ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי הכי תניא בספרי [ח]: **כשם שממעט.** רבי יהודה בכתב המגילה לקמן במתני' [ט] כך ממעט כאן במים: **ומקום היה שם.** ניכר מתוך שאר רצפת היכל: **טבעת קבועה בה.** לאחזה בטבעתה ולהגביהה מבין הרצפה שהיא כולה באבני שיש: **כדי שיראה.** צריך ליתן שיעור שיהא נראה וניכר על פני המים: **ונתן אל המים.** מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא יהא נגלע בתוכן: **גמ' מאי טעמא דרבי ישמעאל.** דבעי חדשה: **גמר ממצורע.** ושחט את הצפור האחת אל כלי חרס וגו': **אלא נעשה בהן מלאכה.** דהא חיים כתיב: **לר' ישמעאל.** דפרכת הא אליבא: **הכי נמי.** דבעינן מים חיים לטהרה דהא מן הכיור הוא טוהל ושמעינן ליה לר' ישמעאל בעלמא דאמר מי כיור מי מעיין הן דהיינו חיים: **משאר מימות הן.** אם רצה ליתן לתוכו מי מקוה יתן: **איכא למיפרך.** בהא גז"ש דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממצורע: **מה למצורע שכן טעון כו'.** לפיכך כלי שלו חדש תאמר בטוטה שאין בה כל אלו: **אמר רבה וכו' בכלי שאמרתי לך כבר.** הכי משמע ליה לרבה מדלא כתיב ולקח כלי חרש ונתן בו מים וכתיב בכלי חרש משמע שכבר הוכר כלי זה במקום אחר ואמר רחמנא הכא שבאותו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: **לא שנו.** רבנן דתנאי דבעו חרס ומכשרי בישן: **אלא שלא נתאכמו.** הושחרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים.** אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דטוטה לרבנן ממי טוטה ונהי דמי טוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר נשאתו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: **לא שנו.** רבנן דתנאי דבעו חרס ומכשרי בישן: **אלא שלא נתאכמו.** הושחרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים.** אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דטוטה ונהי דמי טוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר נשאתו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: **לא שנו.** רבנן דתנאי דבעו חרס ומכשרי בישן: **אלא שלא נתאכמו.** הושחרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים.** אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דטוטה ונהי דמי טוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר נשאתו. תניא אידך פליגא אקמיתא דלעיל ותנאי הוא כדקתני בה פלוגתא דתנאי ודך דלעיל מתוקמא כאיסי בן מנחם: מן העפר אשר יהיה במשכן מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים בפנים ל"ה. איסי בן יהודה אמר לרבות בית עולמים:

מז א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ט סמג עשין מז:

יז ב מיי' שם הל"י:

יח ג מיי' שם הל"ט:

יט ד מיי' פי"ח מהל' טומאת צרעת הלכה ח סמג עשין רלז:

ה ומיי' שם:

כ ו מיי' פ"ה מהל' טומאת מקדש הל"יב ועי' בכ"מ בפ"ג מהל' סוטה הל"ט:

כא ז ח מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ט וע"ש בכ"מ:

ט ומיי' פ"ה מהל' טומאת מקדש הל' יב:

כב י מיי' פי"ח מהל' טומאת צרעת הל"ח סמג עשין רלז:

כג כ מיי' פי"ד מהל' נזירות כפיס הל"יג:

כד ל מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"יג:

כה מ מיי' שם הל"יב:

תוספות שאנץ

פילי כוס בספל אדרים מתרגמי' בפיילי: כדי שיראה על פני המים צריך ליתן שיעור כדי שיהיה נראה וניכר על פני המים דכתיב ונתן אל המים מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שצריך שיבא העפר אל המים שלא יהא נבלע בתוכו ל"ה. לא שנו לרבנן דמתני' דלא בעי חדשים אלא שלא נתאכמו פניו על פני האור. דומיא דמים ואע"ג דלא גמירי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דסוטה ממי דסוטה ונהי דמי סוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר מימות מיהא לא נשתנו וכלי נמי בעינן דלא נשתנה. תניא אידך פליגא אקמיתא דלעיל ותנאי הוא כדקתני בה פלוגתא דתנאי ודך דלעיל מתוקמא כאיסי בן מנחם: מן העפר אשר יהיה במשכן מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים בפנים ל"ה. איסי בן יהודה אמר לרבות בית עולמים:

תורה אור השלם

1. וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי חָרֶשׂ וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם: במדבר ה יז

2. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חָרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים:

ויקרא יד ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומן ומו' מי הוה כתיב ומן העפר אשר יהיה במשכן ולא הוה כתיב בקרקע ממש דאינו מקפיד אלא שיכנים העפר להיכל כנ"ל וע"ב נראה שרש"י ז"ל קא מפרש הא יכול כו' דה"ק אינו לא נאמר בקרקע אלא ומן העפר אשר יהיה אשר יהיה בקרקע המשכן יקח דאי אמר מן העפר אשר יהיה אלא שיכנים להיכל אי נמי אמר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הייתי אומר ליתן מבחוץ ויכנים ת"ל בקרקע המשכן ואינו לא נאמר אשר יהיה אלא ומן העפר אשר בקרקע המשכן יקח הייתי אומר דיחפור בקרדומות ת"ל אשר יהיה ומי' רש"י דמדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ולא דוקא הן לשנא קאמר רש"י אלא ה"ה ומן העפר אשר בקרקע המשכן יקח כמ"ש מחילה דאין מילוק בין מ"ש דומן העפר אשר בקרקע לבין מ"ש דומקרקע אינו ואינו משמעו דיקח מן הקרקע שבמשכן ממש אלא דרש"י הכא לשון קרוב נקט ומהרש"ל בהגהותיו הגיה בלשון רש"י כאן ומי אפשר לייחסו: (ב) ד"ה מי בקרקע יכי' דמדלא כתיב: (ג) ד"ה ומן העפר אשר יהיה מדלא כתיב ומקרקע כנ"ל ותיבת נמשכן נמחק:

מוסף רש"י

פילי של חרס. כלי גדול של חרס שני היה נותן עפר מקרקעית המשכן, דכתיב ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, להשקות את הסוטה (זיר לח).

ו) [לעיל ט.], ב) [מיר לח.], ג) [במשנה שבמשניות פילי וכ"כ הערוך שהוא כוס בלשון יון וכ"א בפירוש הרב דברטנורה יהמי"ט], ד) זבחים כב:, ה) [מתוך מ"ש תוס' ד"ה והא התם וכו' מוכח שהיה גלפתם רבי אליעזר], ו) זבחים סב: יומא טו: יח: מה. נה:, ז) [ע"ל שאינו וכן הגיה התי"ט], ח) [נשא ה יח], ט) [ד' יז.], י) גי' רש"ל, כ) [שם סב:], ל) אלא יקח מן וכו'. מהרש"ל וכ"ה בג"ר,

כא) [לעיל דף ח:] גבי במדה שאדם מודד: **עניה.** לא האכילתו מעדנים למה מביאה מאכל בהמה: **אלא היא עשתה מעשה בהמה.** שהפקירה עצמה לאחרים למי [ו]שאינה כן זונה: **מתני' היה מביא.** הכהן: **פילי.** כוס של מים: **מן הכיור.** דכתיב מים קדושים (במדבר ה) ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי הכי תניא בספרי [ח]: **כשם שממעט.** רבי יהודה בכתב המגילה לקמן במתני' [ט] כך ממעט כאן במים: **ומקום היה שם.** ניכר מתוך שאר רצפת היכל: **טבעת קבועה בה.** לאחזה בטבעתה ולהגביהה מבין הרצפה שהיא כולה באבני שיש: **כדי שיראה.** צריך ליתן שיעור שיהא נראה וניכר על פני המים: **ונתן אל המים.** מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא יהא נגלע בתוכן: **גמ' מאי טעמא דרבי ישמעאל.** דבעי חדשה: **גמר ממצורע.** ושחט את הצפור האחת אל כלי חרס וגו': **אלא נעשה בהן מלאכה.** דהא חיים כתיב: **לר' ישמעאל.** דפרכת הא אליבא: **הכי נמי.** דבעינן מים חיים לטהרה דהא מן הכיור הוא טוהל ושמעינן ליה לר' ישמעאל בעלמא דאמר מי כיור מי מעיין הן דהיינו חיים: **משאר מימות הן.** אם רצה ליתן לתוכו מי מקוה יתן: **איכא למיפרך.** בהא גז"ש דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממצורע: **מה למצורע שכן טעון כו'.** לפיכך כלי שלו חדש תאמר בטוטה שאין בה כל אלו: **אמר רבה וכו' בכלי שאמרתי לך כבר.** הכי משמע ליה לרבה מדלא כתיב ולקח כלי חרס ונתן בו מים וכתיב בכלי חרס משמע שכבר הוכר כלי זה במקום אחר ואמר רחמנא הכא שבאותו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: **לא שנו.** רבנן דתנאי דבעו חרס ומכשרי בישן: **אלא שלא נתאכמו.** הושחרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים.** אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דטוטה ונהי דמי טוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר נשאתו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: **לא שנו.** רבנן דתנאי דבעו חרס ומכשרי בישן: **אלא שלא נתאכמו.** הושחרו פניו על ידי האור: **דומיא דמים.** אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דטוטה ונהי דמי טוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר נשאתו. תניא אידך פליגא אקמיתא דלעיל ותנאי הוא כדקתני בה פלוגתא דתנאי ודך דלעיל מתוקמא כאיסי בן מנחם: מן העפר אשר יהיה במשכן מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים בפנים ל"ה. איסי בן יהודה אמר לרבות בית עולמים:

דלא הדר הוא: **דאמר מר.** בסדר יומא (דף נח:) ובשמיטת קדשים (זבחים דף סב:) ולית לה מפוים פויים (דה"ב ב) דשנים עשר בקר דים שעשה שלמה: **ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן.** מי (ו) לא היה כתיב בקרקע [ז]הוה בעינן מקרקע המשכן ממש אבל השתא דכתיב בקרקע] משמע דאינו מקפיד אלא שיכנים העפר להיכל: **יכול יפקן.** יחמין עפר מבחוץ ויכנים בהיכל ודיו בכניסתו: **מ"ל בקרקע.** בקרקעיתו: **אי בקרקע.** קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה יכול לא מצא שם עפר תיחוח נוח לינטל יחפור שם בקרדומות ת"ל אשר יהיה (כ) ומדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת הא כיצד יש שם עפר תיחוח הבא משם: **אין שם תן שם.** על הקרקעית וחוזר ונוטלו ונותנו לתוך המים: **אידך.** פליגא אהך קמייתא ותנאי היא דכתיב בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מיתוקמא כאיסי בן מנחם: (ג) **מן העפר אשר יהיה במשכן.** מדלא כתיב מקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים מבפנים להיכל ונותן אל המים וא"ל להניחו בקרקע ההיכל: **בקרקע המשכן איסי בן יהודה וכו'.** בקרקע המשכן למאי אתא כיון דילפינן מאשר יהיה דא"ל ליטלו מעל גבי קרקעית: **איסי בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים** ה"ג לה בספרי [נשא ה יח]. ולא גרס לרבות שילה ונוב וגבעון ובית עולמים דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויא דהוא עיקר הכתוב ונוב וגבעון אין משקין בהן סוטות דהא במה הואי ולא הוה שם ארון אלא מזבח המחוסה לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע דכתיב בשחיטת קדשים (זבחים דף קיז.) ובמגילה (דף ט:) אבל בית עולמים הולכין לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש. בית המקדש שבירושלים קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדושתו היתר במקום אחר ושוב לא שרתה שכינה במקום אחר:

אינו צריך. לרבות בית העולמים: **ומה בטומאה קלה.** ליכנס בטומאת הגוף למקדש שאינה במיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן שנאמרו בפרשת פרה לדומה שני פסוקים כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (במדבר יט): **לא כל שכן.** שהושוו מקדש ומשכן לגודקה ולנעערה מתוכן: **א"כ מה ת"ל בקרקע שלא יביא מתוך קופתו.** לתוך כלי ויכנים להיכל אלא מקרקעיתו יטול ואם אין שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלנו ותקריב אשר יהיה ותקריב בקרקע כדדרשינן לעיל. ובספרי[1]) לא תני הכי להך ברייתא ואומר אני מדרש שני הוא בפנים אחרים: פלוגתא דב"ש וב"ה בשמיטת חולין (דף פח:) גבי כיסוי הדם אלינא דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וב"ש אומרים עפר שריפה נקרא עפר קחמה לא אקרי: **הכא בקרקע המשכן כתיב.** וקרא יתירא הוא דהא אמרני מאשר יהיה דאין צריך לאוסרו משם הילוך למעוטי אפר אחא ולמידרש דבעינן דומיא דקרקע המשכן: **עוקבת.** מקפחת את עקבו מעמדו[1]) ועוקרת. בג' מקומות הלכה למשה מסיני באה ועוקרת את הפסוק: **הפורה אמרה בעפר.** לענין כסוי הדם ולא הכשיר דבר אחר: **והלכה בכל דבר.** המגדל נמתים כגון מ[2])(הגיר ו) הזרעים והסיד ומרסית ולביה שבמשה[3]): **הפורה אמרה ספר.** לענין גט כריתות: **והלכה בכל דבר.** שכתבו עליו [4])על עלה של זית על הנייר ועל הלוח: (ו) **הפורה אמרה תער.** לא יעבור על ראשו בזיר: **והלכה בכל דבר.** דתנן (זיר דף לט.) נזיר שגילח בין בזוג בין בתער לו שספסף כל שהוא חייב. ואי"ת אין זו עקירה אלא חוספת אינרא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות את ישראל בחמש שהרי אמרה תורה (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף. ואע"ג דבכולהו קראי דרשי' בשחיטת חולין (דף פח:) ובגיטין (דף כח:) ובנזיר (דף לט:) לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי דוכתב לה דמרבינן מיניה לרבות כל דבר דדרש ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף כדדרשינן לה המס וכן כולן אלא מהלכה למשה מסיני סמכינן וקראי אסמכתא בעלמא הוא הלכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חסיב להו ר' ישמעאל כהלכה עוקבת מקרא אלא הני תלת. ובמסכת קידושין ירושלמי [פ"א פוס"ב] מנאתי משנה זו דר' ישמעאל ואין תער מן השלשה אלא מרגע והכי תניא התם התורה אמרה ספר והלכה בכל דבר המגדל נמתים התורה אמרה תער מרגע [שמות כא] והלכה אמרה אפי' סול וסירה והוא גרמה בעיני מאד דהך דתער מוספת הוא: **ואם איתא.** דאפר נמי כשר ליחשב נמי דבהא הלכה עוקבת מקרא דהתורה אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר וממשמעותיה לא משמע לן דהא לרבי ישמעאל [5])עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם: **אנא ושייר.** לא חשבינהו לכולהו מקומות: **שייר מלורע.** כמגלחת שניה שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכבס המטהר את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' כמגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו פתח דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי שיהא כל גופו חלק כדלעת ובמגלחת שניה כתוב בכלל ופרט דמשמע מקום כינים שיער שיהא שם קיבון שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכונס וגרמה למעוטי בית השחי: **שיער הרגלים.** לאותו מקום ולישנא מעליתא נקט: **והלכה מגלח כולו כדלעת.** אף כמגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: **כדאנן.** במסכת נגעים (פי"ד מ"ג): **להקיף.** לגלחו כולו. לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט): **מעביר תער על כל בשרו.** ובמגלחת ראשונה קאי: ה"נ **וקתני פיפא וביום השביעי יגלח.** מלורע לא שיורא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת (ב) מוספת על המקרא: **רב אשי אמר כל מתניתא.** דקתני מקום כינים שיער וגרמה: **דדרש.** כל התורה כולה בכלל ופרט דכתמרינן בשבועות בפ"ג (דף כו.) רבי ישמעאל שימש את רבי אחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבוי ומיעוטי. וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (דף נ:):

שילה נוב וגבעון ובית עולמים איסי בן מנחם אומר אינו צריך ומה בטומאה קלה לא חלק הכתוב בטומאת אשת איש חמורה לא כ"ש א"כ מה ת"ל בקרקע המשכן שלא יביא מתוך קופתו איבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן אפר אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר כי תיבעי לך אליבא דבית הלל דאמרי [6])מצינו אפר שקרוי עפר מאי אע"ג דאיקרי עפר הכא בקרקע המשכן כתיב או דילמא האי בקרקע המשכן לכדאיסי בן יהודה ולכדאיסי בן מנחם הוא דאתי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר' ישמעאל בשלשה מקומות הלכה עוקבת מקרא התורה אמרה [1]בעפר והלכה [א]בכל דבר התורה אמרה [2]בתער והלכה [2]בכל דבר התורה אמרה [3]ספר והלכה [3]בכל דבר ואם איתא ליחשוב נמי האי [3]תנא ושייר ומאי שייר דהאי שייר שייר מצורע דתניא [4]והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו כלל את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו פרט ואת כל שערו יגלח חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה פרט מפורש מקום כינוס שער ונראה אף כל מקום כינוס שער ונראה מה רבי רבי שיער הרגלים מאי מיעט מיעט דבית השחי ודכוליה גופיה והלכתא [5]מגלח כדלעת דתנן [6]בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו וקתני סיפא [7]וביום השביעי מגלחו [8]תגלחת שניה כתגלחת ראשונה אמר רב נחמן בר יצחק כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא הא עוקבת מדרבנן היא רב פפא אמר כי קא חשיב הלכה עוקבת ועוקרת הא עוקבת ומוספת היא רב אשי אמר הא מתניתא מני [9]רבי ישמעאל היא דדריש כללי ופרטי

כדלעת

לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים. רש"י גורס להכיא קרקע בית עולמים ומיכנס הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות דשמיטת קדשים (זבחים ד' קיז.) כל שהלנור ויחיד מקריבין בהאהל מועד שבמדבר מקריבין בהאהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו:

ובית העולמים. מקשין אמאי אילטריך לרבות בית העולמים והתמר בפ"ב דשבועות (דף טז:) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי וברש מסכת עירובין (דף ג.) דנפקא לן מלמים שבחטן קודם שיפתחו לבתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושמטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מלי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטפיה אבל ר"י פירש האי לאילטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי רינפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף בקלפי (יומא דף מד.) דמייתי ברייתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ"ק דעירובין (דף ג.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושמטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש אקרי משכן וכן בפרק הוציאו לו (יומא דף נג.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל וכפר[10]): **ואם איתא ליחשב נמי הא.** תימה הימי מלי למיפשט מדר' ישמעאל והא קבירא ליה בבית שמאי דאפר לא אקרי עפר ואלינא דבית שמאי לא קמיבעי ליה אלא אליבא דב"ה א"כ ה"נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב: **תנא** ושייר. ואי קשיא הימי מלי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ומאי שייר והא אלינא דבית שמאי לא אקרי עפר ואלינא דבית שמאי לא אקרי עפר ומאי שייר דאפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם: **אמר רב נחמן בר יצחק.** אמר הכי אמר ר' ישמעאל [11]עפר לאו ממשמעותיה לא משמע לן דהא לרבי ישמעאל [11]עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם: **תנא ושייר.** לא חשבינהו לכולהו מקומות: **שייר מלורע.** כמגלחת שניה שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכבס המטהר את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' כמגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו אתם דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי שיהא כל גופו חלק כדלעת ובמגלחת שניה כתוב בכלל ופרט דמשמע מקום כינוס שיער שיהא שם קיבון שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכונס וגרמה למעוטי בית השחי: **שיער הרגלים.** לאותו מקום ולישנא מעליתא נקט: **והלכה מגלח כולו כדלעת.** אף כמגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: **כדאנן.** במסכת נגעים (פי"ד מ"ג): **להקיף.** לגלחו כולו. לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט): **מעביר תער על כל בשרו.** ובמגלחת ראשונה קאי: ה"נ **וקתני פיפא וביום השביעי יגלח.** מלורע לא שיורא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת (ב) מוספת על המקרא: **רב אשי אמר כל מתניתא.** דקתני מקום כינוס שיער וגרמה: **דדרש.** כל התורה כולה בכלל ופרט דכתמרינן בשבועות בפ"ג (דף כו.) רבי ישמעאל שימש את רבי אחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבוי ומיעוטי. וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (דף נ:):

כדלעת

ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם ופרר' וניתני נמי מיתת האב וכי תימא תנא ושייר והא ד' קתני הוה ליה למפרך הכא. וי"ל דהתם היינו טעמא משום דקת' ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם מ"ה פריך ליה והא ד' קתני אבל הכא לא שייך למימר כדי והא דפריך במכות תנא ח' לאוין קתני ואת אמרת תנא ושייר ה"נ הוה ליה למפרך הכא היינו משום דנחית למיגינא לאפושי לאוין:

מסורת הש"ס

(א) [חולין פח:], (ב) [סוכה נד. וש"נ], (ג) נגעים פי"ד מ"ב ע"ש, (ד) [שם משנה ג], (ה) [שבועות כו.], (ו) [נפא ה יח], (ז) בס"ת: ומעמדו, (ח) [רש"ל מ"ז], (ט) [חולין פח:], (י) [גיטין יט.], (כ) גי' רש"ל אפר ע"ש, (ל) ד"ה והכא במילף וכו', (מ) [וע"ע תוס' חולין כד. ד"ה יכול], (נ) [וע"ע תוס' מנחות יח: ד"ה מנין ותוס' קידושין כז: ד"ה והא ותוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי ותוס' כתובות נא: ד"ה המגלח ותוס' גיטין נ: ד"ה אין מוליאין ותוס' ב"ק לא. ד"ה ממשה ועוד שם: ד"ה שלשה],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התורה אמרה תער נ"ל קודם ד"ה התורה אמרה ספר: (ב) ד"ה אלינא' וכו' והלכה עוקבת הס"ד ואח"כ מ"ה **הא עוקבת מוספת:**

מוסף רש"י

עוקבת. מוכתת (איוב לז ד. ע"ש).

תוספות שאנץ

ה"ג רש"י ד"ל [ולא גרס] לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים משום דשילה משכן הוא ולא צריך לריבויי דהא עיקר הכתוב ביה כתיב ונוב וגבעון אין משקין בהן את הסוטות דהא במת יחיד היא. ולא היה שם ארון אלא מזבח הנחשת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמרי' בשחיט' קדשים ובמסכת מגילה אבל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש ל"ה. אינו צריך לרבות בית עולמים ומה בטומאה קלה שהיא ליכנס בטומאת הגוף במקדש שאינה מיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין משכן למקדש שנ' בפרשת פרה אדומה [שני פסוקים] את (מקדש) [משכן] ה' טמא. וכתיב את מקדש ה' טמא לא כ"ש שהושוו מקדש למשכן לבודקה ולבערה מתוכן ל"ה. אליבא דב"ש לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר פלוגתייהו גבי כיסוי הדם. ואומר ר"ת דהא דקאמר ב"ש דאפר לא הוי עפר היינו באפר של אוכלין כגון אפר פרה אבל אפר דעצים מודו דהוי עפר ומכסין בו. ומ"ה כתב ר"ת הכי משום דק"ל הא דקאמר פ"ק [דביצה] גבי פלוגתא דב"ש וב"ה הכל מודים בדקר נערן מבעוד יום ובאפר כירה שהוא מן המוכן פי' ומותר לכסות בו. ומ"ה פי' דאפר לא הוי [עפר] דקאמר ב"ש. ל"ל דמיירי באפר של אוכלין והכי נמי לענין סוטה מיבעיא ליה באפר של אוכלין. ולפי פי' רש"י דפי' התם דהא דקאמר מודים לא קאי אלא אדקר נערן ולא אאפר כירה דאפי' באפר כירה פליגי ב"ש ואמרי שאין מכסין בו ולפי זה אתי שפיר הכא דמיבעי ליה לענין סוטה בכל מיני אפר: בג' מקומות התורה עוקבת את המקרא פ"ה עוקבת מקפחת את עקבו והעמדתו ועוקרתו אישטלוני"ר בלע"ז: התורה אמרה בעפר לענין כיסוי ולא הכשיר דבר אחר והלכה בכל דבר המגדל צמחים הגיר והגור וסיד וחרס ולבינה שנכתשה. התורה אמרה ספר לענין כריתות ולא ד"א והלכה בכל דבר שאפי' כתבו על העלה

עין משפט
נר מצוה

כו א מיי' פי"ד מהל' שחיטה הל"ל קמג. עשין סד טוש"ע יו"ד סי' כח סעי' כג:

כז ב מיי' פי"ה מהל' טומרות הל"ל:

כח ג מיי' פי"ל מהל' גירושין הל' ג ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכד סעי' ל ג:

כט ד מיי' פי"ל מהל' טומאת צרעת הל"ל סמג עשין רלו לון: ל ה מיי' שם הל"ג:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַצּוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וּכִסָּהוּ בֶּעָפָר: ויקרא יז יג

2. כָּל יְמֵי נֵדֶר גִּזְרוֹ תַעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַיְיָ קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: במדבר ו ה

3. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: דברים כד א

4. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שַׂעְרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבַּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר: ויקרא יד ט

תוס' שאנץ (המשך)

של זית ועל הנייר ועל הלוח כשר. התורה אמרה תער לא יעבור על ראשו והלכה בכל דבר כדתניא נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב. וכל הני ג' מקומות הוי עוקרת ועוקבת והקשה בקונטרס גבי נזיר אין זה עקירה איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות ישראל על חנם שהרי אמרה תורה לא יוסיף פן יוסיף. וא"ת מאי קאמר עוקבת אגן דדרשי' להו כולהו בכלל ופרט דבכולהו איכא ריבוי דקראי בגיטין ובנזיר וכבסין הדם ומאי קאמר עוקבת הא מקראי נפקי להו. וי"ל דסבירא ליה לר' ישמעאל דכולהו הני ריבויין איצטריכו להו כדמפרש התם קרא דוכתב דמרבי' מיניה לרבות כל דבר איצטריכא ליה למדרש בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף וכן כולן. אלא הל"מ הם וקרא אסמכתא בעלמא הילכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל בהלכה עוקבת מקרא כי אם אלו הג' כפ"ה ופי' באורך. ועוד פ"ה דבירושלמי דמסכת קידושין מייתי משנה דר' ישמעאל ואין תער מן הג' אלא מרגע דהכי תניא התם התורה אמרה מרגע והלכה אמרה אפי' סיל וסירה ומקדח ומכתב ופי' נראית בעיני דהך דתער תוספת היא ל"ה: תנא ושייר וא"ת אמאי לא פריך והא בג' קתני כדפריך בפ"ק דקידושין גבי ד' מעניקין להם ג' באיש וג' באשה בו ולפי זה אתי שפיר הכא דמיבעי ליה לענין סוטה בכל מיני אפר: בג' מקומות התורה עוקבת את המקרא פ"ה עוקבת מקפחת את עקבו והעמדתו ועוקרתו אישטלוני"ר בלע"ז: התורה אמרה בעפר לענין כיסוי ולא הכשיר דבר אחר והלכה בכל דבר המגדל צמחים הגיר והגור וסיד וחרס ולבינה שנכתשה. התורה אמרה ספר לענין כריתות ולא ד"א והלכה בכל דבר שאפי' כתבו על העלה

מאי הוי עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלאו שיורא הוה אם כן תפשוט וי"ל דלא איתבריר להו האי דשיירא אי משום טעמא כדפרי' ולאו שיורא הוא אי משום דתנא נמח לשיורא: **מביא** מים שדם **צפור** ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה. קשיא לרבי הכא אמר דרבנן פליגי עלה ובפ' ג' מיינן (נזיר דף לח.) קא משיב ליה בהדי עשר רביעיות מחמת חיוריתא וקא פריך התם ותו ליכא והא איכא ומייתי מתניתין דהכא היה מביא פיילי של חרס וכו' ומשני בפלוגתא לא קא מיירי והא דאמורא נמי פלוגתא היא וקא חשיב ליה ונראה דהא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא דמייתי התם כגון טוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ור' יוסי דפליג התם בפ"ק דמסכת ידים (מ"ח) ואמר לא סגי ליה לשנים ברביעית דבעי לאחרון נמי רביעית וכן במתניתין היה מביא פיילי של חרס דמ"ק דרבי יהודה לא סגי ליה ברביעית וכן גבי ביטול מי רגלים דקאמר תנא קמא כל שהוא אבל הכא לרבנן מודו בחמות מרביעית לא אפשר ולי' בעי סגי ברביעית מיהו לכתחילה מביא חלי לוג כדתנן בריש פרק י"ד דמסכת נגעים כילד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חלי לוג מים חיים והא דתנן בפ' שתי מדות (מנחות דף פח.) רביעית מה היתה משמשת רביעית מים למצורע ר' ישמעאל היא: **מביא** מים שדם **ניכר בהם** וכמה **רביעית**. וא"ת וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ"ז דמסכת מקוואות (מ"ה) ומייתי לה בגמרא בכמה דוכתי בשאלתי פ"ק דשחיטת חולין (דף מ.) ובפ"ק דמכות (דף ג.) ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג' לוגין וכ"ש דם דסומק טפי י"ל ניכר דקאמר ממשותו של דם ולאו בשינוי מראה דעלמא (מ"ר) והשתא לא תיקשה מה שהיה תמיה רבי נמי מהא דקאמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כב.) ופרק גיד הנשה (חולין דף לח.): לרבי יהודה דיליף למין במינו דאינו בטל ממילא דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר אלמא דמין במינו לא בטיל ורבנן אמרי עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא דהוה מין שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם ואפילו הכי כתיב בדם וי"ל כיון [6] דממשותו ניכר הרי הוא בעין: **קטנה** ונדחית **מפני המים** מהו. תימה אלינא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי ישמעאל פשיטא דפסול דהא בעי שיהא דם לפור ניכר אי לרבנן הא לא קפדי [6] אהיכר מים ונראה דהא בעיא לא לשון פסיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר' ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם לפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שהמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים מיכרין כגון גדולה והיכי קיים לרבנן לשעוריה בנפור שיהא דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ"ק דר"ה (דף יג.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מי קיים להו לרבנן בין שלש לפחות משלש אמר ליה לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהילכתא כמשמעו. תימה לרבי וכי שינוי הוא שנקרא אפר עפר והכתיב (מלכים ב כג) וישרוף אותה בנחל קדרון וידק לעפר וכן ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (דברים ט) וי"ל אותן שלא נעשית אפר ע"י שריפה אלא לריכין כמיסה נקרלין עפר אבל פרה עיקר מצות שריפתה לאפר אע"פ שאם היו שם אודין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ"ג דפרה נשרפה חוצין אותה במקלות משום אודין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מצות שריפתה לאפר הוא: **שינה הכתוב במשמעו**. תימה וכי מפני כך שינה והאמר בפרק כיסוי הדם (חולין דף פח.) דלכך שינה אליבא דר"ה ללמד שאפר נקרא עפר וי"ל תרתי שמע מינה: מתני'

כדלעת מני [6] ר"ע היא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא [1] והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו ריבה את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו מיעט ואת כל שערו יגלח חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי דיבה ריבה דכוליה גופיה ומאי מיעט [2]מיעט שיער שבתוך החוטם מאי הוי עלה ת"ש דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אין שם עפר [3]מביא רקבובית ירק ומקדש [4]ולא היא רקבובית ירק הוא דהואי עפר אפר לא הואי עפר: כדי שיראה על המים: תנו רבנן [5]שלשה צריכין שיראו [7]עפר סוטה [8]ואפר פרה [9]ורוק יבמה משום רבי ישמעאל אמרו אף דם צפור מאי טעמא דרבי ישמעאל דכתיב [2]וטבל אותם בדם הצפור וגו' ותניא בדם יכול בדם ולא במים ת"ל [6] במים אי מים יכול במים ולא בדם ת"ל בדם הא כיצד [10]מביא מים שדם ציפור ניכר בהן וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה דהכי קאמר רחמנא אטביל בדם ובמים ורבי ישמעאל אם כן לכתוב רחמנא וטבל בהם בדם ובמים למה לי לגיכר ורבנן אי כתב רחמנא וטבל בהם הוה אמינא האי לחודיה והאי לחודיה כתב רחמנא בדם ובמים לערבן ור' ישמעאל לערבן קרא אחרינא כתיב [3]ושחט את הצפור האחת וגו' ורבנן אי מההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא וגינקטינהו לווורידין ולקבליה לדם במנא אחרינא קמ"ל בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא גדולה ומדחת את המים קטנה ונדחית מפני המים מהו א"ל [11]לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהילכתא בצפור דרור שיערו רבנן אין לך גדולה שמדחת את המים ואין לך קטנה שנדחית מפני המים ת"ר [12]הקדים עפר למים פסול ור' שמעון מכשיר מ"ט דרבי שמעון דכתיב [4]ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ותניא אמר ר"ש וכי עפר הוא והלא אפר הוא שינה הכתוב במשמעו לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה להלן עפר על גבי מים אף כאן עפר על גבי מים ומה כאן הקדים עפר למים כשר אף להלן הקדים עפר למים כשר והתם מנלן תרי קראי כתיבי כתיב עליו אלמא אפר ברישא וכתיב מים חיים אל כלי אלמא מים ברישא הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן [9]ורבנן אל כלי [13]דוקא עליו [14]לערבן ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא [15]חיותן בכלי מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן מכשיר למעלה: מתני'

מצורע שמכשיר את המים להזאה אף כאן עפר מכשיר את המים: מתני'

כדלעת מני. הא דקתני מגלחו תגלחת שניה כראשונה רבי עקיבא היא: **מאי הוה עלה**. דבעיין דלעיל [ע"ח] אם אין שם עפר מהו שיתן שם אפר: ה"ג **מביא רקבובית ירק ומקדש רקבובית ירק הוא דהוי עפר** וכו' ולא גרס ולא היא: **ומקדש**. נותנו [10]במקום והמקום מקדשו וחוזרו ונוטלו ונותנו למים: **עפר סוטה**. דכתיב (במדבר ה) אל המים שירלאה עליהן מדלא כתיב (ג) במים: **ורוק יבמה**. לעיני הזקנים דכתיב לעיני הזקנים ואלא וירקה (דברים כה): (ג) **ואפר פרה**. דגזירה שוה גמירי מהדדי עפר סוטה ואפר פרה כדלקמן: **אף דם לפור**. של מצורע שאותנו אל כלי חרס על מים חיים ולריך שלא יתן מים אלא כשיעור שיהא דם לפור ניכר בהן: **מ"ל מים** גרס. ולא גרס במים דהא על המים החיים כתיב בקרא: **וכמה הן רביעית**. דלמפרש לקמן: [1]**כלפור דרור**. שיערו חכמים שאין במינה גדולה שמדחה את המים ולא קטנה שנדחת מפני המים שהן רביעית: **לעניל דדם וכמים**. ואפי' אין ניכר: **קרא אחרינא כתיב**. שאותנו לתוך המים והרי הן מעורבין מעיקרא: **ולינקטינהו לווורידים**. יאחזם בין אצבעותיו שלא יצא מהן דם: **גדולה ומדחת את המים**. שאין מים ניכר מפני רוב הדם: **לא תפיק נפשך לבר מהילכתא**. כל דברי חכמים שנקבעו אל תהרהר אחריהן: **הקדים עפר למים כשרה פסול**. דכתיב ונתן אל המים [2] אלמא מים בריאה וכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת [3] דבעינן כסדר הכתוב בפרשה: **מה להלן**. בסוטה מלאתו לכתחילה עפר אל המים דכתיב בה אף כאן בפרה עפר אל המים מצאתו כן לכתחילה ולא תימא ונתן עליו דוקא דמשמע עפר לכתחילה: **ומה כאן**. בפרה הקדים עפר למים כשר כדמפרש ואזיל: **והתם מנלן**. גבי פרה דאם הקדים עפר למים כשר: **מים חיים אל כלי**. משמע מים לגד הכלי ולא עפר חוצץ ביניהם: **ורבנן**. דאמרי לעיל בסוטה הקדים עפר למים פסול דאמרי לך בפרה נמי פסול דאל כלי דוקא דמשמע מים בריאה והא דכתיב ונתן עליו מים [4] לערבן לאחר שנתן אפר אל המים צריך להפך המים עליו ולערבן: ה"ג **ואימא עליו דוקא אל כלי שהא חיותן בכלי**. ואימא עליו דוקא שיהא עפר תחילה. והא דכתיב מים חיים אל כלי לאו למימרא שיהו המים לגד הכלי אלא למימר שיהא חיותן בכלי שלא יטול מן המעיין בכלי אחר ויתן לתוך זה אלא בכלי זה ישאבם מן המעיין: **מה מצינו בכל מקום**. בסוטה: **מכשיר למעלה**. עפר הוא המכשיר את המים לנדוק אותה וכן דם לפור של מצורע שמכשיר את המים להזאה אף כאן עפר מכשיר את המים: מתני'

בסוטה עפר למעלה שהוא המכשיר את המים והוי למעלה, דכולי עלמא מודו דמצוה להקדים המים כדכתיב ומן העפר וגו', אף כאן מכשיר למעלה. הלכך בע"כ שיפיה דקרא לגופיה ורישא לגרסא לערבן (שם).

---

[6] דאם לא"ל שאם לן תנא בת"ק דר"ה דקאמר התם תלי לוג מים בסוטה ואעפ"כ תני התם רביעית במצורע אלמא וכו'.

הגהות הש"ס

(א) גמ' ת"ל מים כל"ל ותוס' ב' נמחק: (ב) רש"י ד"ה עפר וכו' כתיב ונתן במים: (ג) ד"ה ואפר ל"ל קודם ד"ה ורוק:

גליון הש"ס

גמ' ורבנן אל כלי וכו'. עיין רש"י פסחים ד' לה ע"א ד"ה מעלה וע"ש: תוד"ה מביא וכו' דממשותו ניכר. תמוה לי הא לרבנן לא בעי היכר דם. ונהי דדהשא וטבל בדם צריך לגופה מ"מ הא הדם בטל ולא מתקיים בדם וכן לר"י נפיק רק מיתורא והא בלא"ה צריך ממשות ניכר שלא יתבטל. ובעיקר קושיתם ר"ל הא דם במים הוי אינו מינו ובנבלר מק' עדיין אם דם עליו דהאוכלו מייב משום דם. ורק בדם הפר דהוי מין במינו דדין ביטולו בריר כיון דטעמן שוה: ד"ה קטנה בו'. מהיכר מים. מהיכר דם כל"ל:

מוסף רש"י

לא תפיק נפשך לבר מהילכתא. (לפקפק בשעור חכמים (ד"ה יג.). הקדים עפר למים. גבי סוטה, הקדים עפר שבקרקע למים בכלי (תורה יב.). דכתיב. גבי מי חטאת ולקחו לטמא מי (שם). נאמר כאן. גבי חטאת, עפר. ונאמר כאן. בסוטה, עפר, מה בסוטה עפר על המים, דכתיב ומן העפר אשר יהיה וגו'. אף כאן במי חטאת עפר ע"ג מים, חוץ מיא הכשר מלאותה לכתחילה (שם). וכתיב מים חיים אל כלי. דמשמע דהמים יהיו נתונין אל הכלי ולא אל העפר, דאל כלי משמע עפר כדרשא בסוגי (שם). עליו לערבן. ונתן עליו לאו למימרא דאם הקדים עפר כשר, אלא למימרא להזהר שלאחר שיתן העפר למים יערבנם באצבעו יפה ויחזיר המים שנתנם עליו (שם). ואימא עליו דוקא. דאפר קודם למים כדכתיב ונתן עליו מים, ואל כלי להכי אתא שהא חיותן בכלי. שלא ימלאם בכלי אחר ויעבם לכלי זה, אלא כלי זה יתן לתוך המעיין ולקחו (צ"ל ויקלחו) המים לתוכו (שם). ומאי מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה. כגון

(ב) [שבועות כו.], [ע"ז כ"ח ע"ב], (ג) [ר"ה יג.], (ד) תמורה יב. ע"ש [ותוספתא דפרה פ"ו], (ה) [פסחים לד.], (ו) במקום אי' במקום. רש"ל. (ז) [ל"ל אחר ד"ה לא תפיק], (ח) [במדבר ה], (ט) [שם], (י) [במדבר יט], (כ) [עי' בר"ש דאיכא דגרסי הכי במשנה שם אבן לפניו איתא רביעית וע' תוס' ממחק פת. ד"ה רביעית], (ל) רביעית מים למצורע פי' היה מביא מים שדם לפור ניכר בהם וכמה רביעית אתי כר' ישמעאל וא"ת כי' וי"ל כי' והד"ש. מהרש"ל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ל מים כל"ל ותוס' ב' נמחק: (ב) רש"י ד"ה עפר וכו' כתיב ונתן במים: (ג) ד"ה ואפר ל"ל קודם ד"ה ורוק:

רורה אור השלם

1 וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שַׂעְרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבַּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְנִטְהָר: ויקרא יד ט

2. וְלָקַח אֶת עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת שְׁנִי הָתוֹלַעַת וְאֵת הָאֵזוֹב וְאֶת שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים:

ויקרא יד נא

3. וְשָׁחַט אֶת הַצִּפֹּר הָאַחַת אֶל כְּלִי חָרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים: ויקרא יד נ

4. וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי:

במדבר יט יז

תוספות שאנץ

מ. יא רקבובית ירק ומקדש (ד קטנית) (רקבובית) ירק הוא דהוי עפר כו'. ולא גרס הוא היא כפ"ה. נראה הוי עם משום דקא בעי מאי הוי עלה ומייתי עלה ת"ש מ"מע שבא להוכיח דאמת מיהו דבכך אין לכ"ת חקו דמצינו בכמה מ"מ ומות דבעי מאי הוי עלה וכ"ת אי ליה ולא פשיטא ול"ל מידי: מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית. מ"א אן נראה דל"ג במשניות דנ"ס נגעים חצי לוג. דה"אמר כ"צד מטהרין את הנ"ל צורע מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג של מים חיים ול"ג חצי לוג דהכא משמע דלא בע' אלא רביעית. וי"ל דס"ל פיר גרסי' ליה התם חצי לו' ונעמיד כרבנן כר' יש"מעאל דהכא דס"ל דבעי בכ"טוה חצי לוג וילפי' מג"ד ע מסוטה מג"ש דכלי כל. ולא נראה דבמנחות פ' ב' מדות סתם לן תנא ת) דר' יהודה דאמר רבי' שי' מצורע דקאמר כתיב חצי לוג לסוטה ורבי' לכ"ג צורע אלמא משמע דלא יל"ל' להו מהדדי וכן מ"מע בנזיר פ' ג' מינין דפ"ג חשיב עשר רביעיות הן וקחשיב רביעית דב"ג צורע ופרי' התם ור"איכא נמי רבי' דסוטה ומ"שני בפלוגתא לא קא מי"ר אלמא משמע דליכא מא' דפליג גבי רבי' דב"ג צורע מדקא חשיב ליה מן העשר רביעיות ולא ילפי' מצורע מסוטה על כן ל"ג במשניות חצי לוג כדפרישי': וכי עפר היא והלא אפר היא. אע"ג דא"ר' בפ' כסוי הדם דנפקא להו לב"ה מהכא שמכסין באפר משום דאפר איקרי עפר ולא אמרי דשינה לרש"ש דהכא מ"מ לא משני הקרא לקרות אפר עפר ואין הלשון משמע כן. מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה בתורה עפר הוא המכשיר

מתני' בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב (ה) [1]מואם לא שכב איש וגו' ואת כי שטית תחת אישך ואינו כותב והשביע הכהן את האשה וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבועה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן רבי יוסי אומר לא היה מפסיק (ו) ר' יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו' ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן:

גמ' במאי קא מיפלגי בהאי קרא קמיפלגי [2]וכתב את האלות האלה הכהן בספר ר"מ סבר אלות אלות ממש האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות אמן ורבי יוסי כולהו כדקאמרת את לרבות צוואות וקבלות ור"מ (ז)אתים לא דריש ור' יהודה כולהו במיעוטי דריש להו אלות אלות ממש האלות למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה (ח)למעוטי צוואות וקבלות ורבי מאיר מ"ש האי ה"י דמרבי ביה ומאי שנא האי ה"י דמעיט ביה ה"י דגביה דריבויא ריבויא היא ה"י דגביה דמיעוטא מיעוטא (ט) והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן (י)אמר רבי תנחום הנקי כתיב דריש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן אמר רבא ודאשה עדיפא מדאיש (מ"ט) האי מצרף והאי לא מצרף אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה [3]עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה (כ)דריש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות (כא)אפר פרה ועפר סוטה והאיכא נמי עפר כיסוי הדם התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא (כב)דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו [4]אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות חוט של תכלת ורצועה של תפלין בשלמא רצועה של תפלין דכתיב [5]וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (כג)ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפלין שבראש אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא (כד)היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים ויום דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר [6]ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתיב [7]כמראה אבן ספיר דמות כסא: **מתני'** [8]אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהכא דריש ר"מ ה"י דהאלות ובפ"ק דהוריות (דף ה.) אמר ור"מ קהל הקהל לא דריש ומו מיכא למימתמה דר"י דריש הכא ה"י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרבויא ומו קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהכא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק דמנחות (דף יח.): אמר ר"י סבר את [כל הלבונה] לרבות [קורטן] אחרים:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש"י דתדרוש הכי טומאה מחת מישך מינקי אבל בסוף פרק שבועת העדות (שבועות דף לו.) פירש הנקי בלא יו"ד כמו מנקי וקאי אקרא דבתריה ואת כי שטית דמשמע הכי מנקי ממיס המרים האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא בתיסורא לית ליה וקטנה איסורא דלית ליה ממונא הוא ונשאל רבי והא בפ"ק דנדרים (דף יח.) אמר בגמרא מאי לאוין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני ממתני' מי ר"מ הא לית ליה מכלל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (שם יג.) ובריש פרק שני (דף יד.) אע"ג דאיסורא גרידתא הוא והשיב רבי דהתם נמי איסורא דלית ליה ממונא הוא שאסר ממונו על מנירו: **מפני** שהתכלת דומה לים. פירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה ליס והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתיב ואחריה והנה (עב) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל י):

אינו כותב וכו' על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ' המוניא (שבת דף עח.): דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי אור"י דפרשת סוטה לא שכיח כפרשת תפילין ומקרינן התם (דף עח.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אזול רננן בתר דאתי לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב דאמרינן פרק שני דגיטין (דף כא.): ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אם כן מה ת"ל ספר מה ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר דאמרת אלמא כל היכא דכתיב בספר

מתני' (ג) **מואם לא שכב איש אותך.** ואם לא שטית טומאה וגו' שהן קללות הבאות מחמת ברכות דמשמע הא אם שטית לא הנקי ואת כי שטית טומאה תחת אישך וכי נטמאת וגו' יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך וגו' ובאו המים המארריס וגו'. וכן הן סדורין בפרשה אלא שהשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה מפסיק בראש יתן ה' אותך ואינו כותבו דאינו אלא לוואה שמלוה הכהן להשביע וגם בסוף ובאו המים המארריס במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך אינו כותב סוף המקרא ואמרה האשה דהיינו קבלה שהאשה מקבל עליה שבועה ואין זו מן האלות: **לא היה מפסיק.** משהתחיל אם לא שכב איש אותך עד אמן אמן שהיה כותב לוואה דהשביע הכהן את האשה וקבלה דואמרה האשה אמן אמן: **כל עצמו.** לישנא בעלמא הוא. יחזר בעצמו שלא יהא כותב אלא אלות לבדו ואפילו אם לא שכב איש אותך והנקי לא היה כותב וכ"ש והשביע הכהן ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן שהוא סוף המקרא הזה: **גמ' אלות ממש.** יתן ה' אותך ובאו המים המארריס האלה במעיך וגו': **קללות הבאות וכו'.** הנקי ממי המרים: **אלה.** מיעוטא הוא: **שבמשנה תורה.** דאי כתב קרא וכתב את האלות בספר היה משמע אלות שבמשנה תורה יכלה ה' בשחפת דאלה איקרו דכתיב והיה בשמע אלה וגו' (דברים כט): **צוואות.** והשביע הכהן את האשה אלא מימא לא ידלג הילכך איצטריך למעטינהו: **וקבלת אמן.** ולקמיה פריך מ"ש האי ה"י דמרבה ביה ומ"ש האי ה"י דממעטא ביה: **כולהו.** ריבויא דקאמרת אלות אלות ממש הקללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי שבמשנה תורה ושבמשנה הכהן אבל ה"י להאלה לא תדרוש ורבינהו וה"י דהאלה אורחיה הוא: **ור"י כולהו.** הה"ן דקרא מעוטי דריש להו: **דלגבי ריבוי.** דהאלות דקאי אוכתב: **דלגבי מיעוט.** אלה דמיעוטא הוא אלה ולא אחרות: **והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן.** דשמעינן ליה דבעי תנאי כפול דתנן (ד) ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי דכתיב ביה אם יעברו ואם לא יעברו (ה) הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן: **א"ר חנחום הנקי כתיב.** בלא יו"ד דמשמע הנקי אם לא שכב ותדרוש הכי טומאה תחת אישך חנקי (ו): **זכו.** ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נוקף ולא היא נוקפת: **שכינה ביניהם.** שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש והי"ו באשה: **לא זכו אש אוכלתן.** שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ומצאו אש ואש: **ודאשה עדיפא מדאיש.** אש של אשה קשה וממהרת לאכול וליפרע משל איש: **מאי טעמא האי מילרף.** אש של אשה נוחה להדליק מהר שאין לות של אש שם מפסיק אלא מחובר הוא ונקרא אש אבל של איש אין לותיות של אש מלטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת: **הנאה ליכא.** ואין זה קיבול שכר. אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום ושלא ירבה ממזרים בישראל אם זונה היא. ואם נקתה ונזרעה זרע ומבטלת לעז מעל כניה וכן אפר פרה איכא הנאה לטהר ולזכות ישראל ממעשה העגל. ל"ה: מפני שהתכלת דומה לים בא ללמד שכל המקיים מצות ציצית כאילו מקביל פני שכינה והכי תני לה בספרי ואיצטריכו כל הני משום דלא אשכחי' קרא אלא ברקיע הילכך תכלת דומה לים ויום דומה לרקיע מפני דתכלת לאו לי"קיע כל כך אלא דומה לדומה כמו חכלת קרוב למראה הים ולפי' מזכיריו יציאת מצרים בפרשת ציצית לפי שהתכלת דומה לים והקב"ה שיושב על כסא הכבוד עשה לנו נסים בים. ועוד התכלת דומה לים שאנו עושין שליש גדיל ושני שלישי ענף וכן עשה הקב"ה בקע הים בשליש אמצעי ועשה מן הים ג' שלישים שאם יבקענה בשליש התחתון צריך שירדו למטה בתוך הים ואם יבקענה בשליש העליון צריך שיעלו למעלה דק"ל גודשא תילתא והבקיעה בשליש האמצעי לא למעלה ולא למטה על כן ייסד הפייט (ט) פנו כאן וכאן שליש רום

אלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהכא דריש ר"מ ה"י דהאלות ובפ"ק דהוריות (דף ה.) אמר ור"מ קהל הקהל לא דריש ומו מיכא למימתמה דר"י דריש הכא ה"י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרבויא ומו קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהכא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק דמנחות (דף יח.): אמר ר"י סבר את [כל הלבונה] לרבות [קורטן] אחרים:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש"י דתדרוש הכי טומאה מחת מישך מינקי אבל בסוף פרק שבועת העדות (שבועות דף לו.) פירש הנקי בלא יו"ד כמו מנקי וקאי אקרא דבתריה ואת כי שטית דמשמע הכי מנקי ממיס המרים האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא בתיסורא לית ליה וקטנה איסורא דלית ליה ממונא הוא ונשאל רבי והא בפ"ק דנדרים (דף יח.) אמר בגמרא מאי לאוין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני ממתני' מי ר"מ הא לית ליה מכלל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (שם יג.) ובריש פרק שני (דף יד.) אע"ג דאיסורא גרידתא הוא והשיב רבי דהתם נמי איסורא דלית ליה ממונא הוא שאסר ממונו על מנירו: **מפני** שהתכלת דומה לים. פירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה ליס והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתיב ואחריה והנה (עב) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל י):

אינו כותב וכו' על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ' המוניא (שבת דף עח.): דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי אור"י דפרשת סוטה לא שכיח כפרשת תפילין ומקרינן התם (דף עח.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אזול רננן בתר דאתי לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב דאמרינן פרק שני דגיטין (דף כא.): ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אם כן מה ת"ל ספר מה ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר דאמרת אלמא כל היכא דכתיב בספר

לפי שאות של שכינה מפסיקתם. ל"ה. הנאה ליכא ואין זה קיבול שכר אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום ושלא ירבו ממזרות בישראל אם זונה היא. ואם נקתה ונזרעה זרע ומבטלת לעז מעל כניה וכן אפר פרה איכא הנאה לטהר ולזכות ישראל ממעשה העגל. ל"ה: מפני שהתכלת דומה לים בא ללמד שכל המקיים מצות ציצית כאילו מקביל פני שכינה והכי תני לה בספרי ואיצטריכו כל הני משום דלא אשכחי' קרא אלא ברקיע הילכך תכלת דומה לים ויום דומה לרקיע מפני דתכלת לאו לי"קיע כל כך אלא דומה לדומה כמו חכלת קרוב למראה הים ולפי' מזכיריו יציאת מצרים בפרשת ציצית לפי שהתכלת דומה לים והקב"ה שיושב על כסא הכבוד עשה לנו נסים בים. ועוד התכלת דומה לים שאנו עושין שליש גדיל ושני שלישי ענף וכן עשה הקב"ה בקע הים בשליש אמצעי ועשה מן הים ג' שלישים שאם יבקענה בשליש התחתון צריך שירדו למטה בתוך הים ואם יבקענה בשליש העליון צריך שיעלו למעלה דק"ל גודשא תילתא והבקיעה בשליש האמצעי לא למעלה ולא למטה על כן ייסד הפייט (ט) פנו כאן וכאן שליש רום

(ה) [ברכות טו:], (ו) [פסחים כב: קדושין מ. ב"ק מח: מנחות יא: בכורות ו: מיר סה: מה לה.], (ז) [ברכות טו: מ"ש], (ד) שבועות לו. ע"ש קדושין סב., (ה) חולין פח.; (ו) [בילקוט רמז פ"ג איתא עפר קטנה ואפר פרה], (ז) חולין פט., (ח) חולין פט. פט. ברכות ו. מ. מנחות לה: [מגילה טו:], (ט) [מנחות מג:], (י) מלות ברכות הקללות כו'. מהרש"ל, (כ) [קדושין סב.], (ל) [במדבר לב], (מ) בס"ח: הנקי, (נ) רש"ל, (ס) [וע' תוספות מנחות יא: ד"ה ורבי שמעון מישנים קושיא זו].

הגהות הב"ח

(א) במשנה מאם לא: (ב) מיעוטא היא והא לית ליה: (ג) רש"י ד"ה מאם לא וכו' אלא שמה שהשביע וכו' ואינו כותבו וכו' שמלוה לבהן: (ד) ד"ה שהתכלת וכו' ואיצטריכו:

לעזי רש"י

גלי"ד [גלו"ד]. דבק חוק.

מוסף רש"י

הנקי כתיב. בלא יו"ד למדרשים כמקראי לשבועה ראשונה אם לא שכב תהא נקייה, ומשורת נמי מידרש אשבועה קמייתא למשדייה אקרא דבתריה ולמימר מנקי ואת כי שטית, כלומר אם שטית תתחנקי (קדושין שב.). בשכר כו' אם מחוט ועד שרוך נעל. שלא לבטל מן הנעל. שרוך, רצועה (חולין פט.). חוט של תכלת. לציצית, ורצועה של תפילין. לקשר (שם). בשלמא רצועה של תפילין. איכא הנאה דכתיב וראו ממך (שם). אלו תפילין שבראש. אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך (שם) שכתוב בהם רוב השם שי"ן ודל"ת (מנחות לה.). מאי היא. מאי הנאה איכא (חולין פט.). מה נשתנה תכלת. שהקיקיקה מורה לציצית (שם) שיחדו הקב"ה למצוה זו (מנחות מג.). שהתכלת דומה לים. שהתלתון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה ומראית דמו דומה ליס, ויש אנו רואין שדומה לרקיע ורקיע לספיר וספיר לכסא הכבוד, דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, והוא בעצם השמים, אלמא שמים דומים לספיר, וספיר הוא כסא הכבוד, דכתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא, וכשהקב"ה מתהלך בכסא הכבוד שלו נזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצות (שם) אי: שהתכלת דומה ליס, שנעשו בו נסים לישראל, ורקיע לכסא הכבוד ומתוך כך יזכר הישב על הכסא, ועוד נאה לישראל שיהא דמות כסא עליהם, שנאמר ותחת רגליו וגו' דהיינו רקיע, וכתיב ספיר וכסא כתיב ספיר, אלמא רקיע כמראה כסא, ותכלת ליס ויס לרקיע אבן קמוזן (מנחות מג.).

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ג מהלי' סוטה הל"ח סמג עשין נו:

מ ב מיי' סס פ"ד הל"מ סמג שם:

תורה אור השלם

1. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה:

במדבר ה יט

2. וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים:

במדבר ה כג

3. וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר:

בראשית יח כז

4. אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכֹּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם:

בראשית יד כג

5. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: דברים כח י

6. וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר:

שמות כד י

7. וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה: יחזקאל א כו

תוספות שאנץ

את המים לבדוק אותה וכן דם צפור של מצורע שבכשיר המים להזאה אף כאן בפרה עפר מכשיר את המים. ל"ה: אלא למעוטי קללות של משנה תורה דאי כתב וכתב את האלות האלה בספר ה"א אפי' דמשנה תורה. יכבה ה' בשחפת ובקדחת. דאלה איקרו דכתיב והיה בשמעו. ולא תימא דלא דלג להכי איצטריך קרא למעוטינהו אבל לא קאמר למעוטי אותן של תורת כהנים לפי שלא הצריך למעט לפי שהוא לשון רבים אך אותן של משנה תורה שהן לשון יחיד איצטריך קרא למעוטינהו. צוואות וקבלות צוואות וכתב לה קבלות ואמרה האשה אמן אמן. ור' יהודה כולהו במיעוטי דריש להו והקשה ה"ר אלחנן דהכא משמע דלא דרי' ר' יהודה [את] דלא פליג אדר' מאיר אלא מוסיף עליו ובפ"ק דמנחות דרי' את גבי ואת כל הלבונה וצ"ל דאת דהכא לא דרי' אבל בעלמא דרי' להו: והא שמע' לר' מאיר דאמר מכלל לאו לא תשמע הן אור"ר דתניא ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי אם יעברו אם לא יעברו הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן. ל"ה. זכו שכינה ביניהם שהרי חלק הקב"ה שמו ושכנו ביניהם יו"ד באיש וה"א באשה לא זכו אש אוכלתן שהקב"ה מסלק שמו מביניהם ונמצאו אש ואש. ודאשה עדיפא אש של אשה נוח לדליק ומהדרת לאכול לפי שאין אות של שם מפסיקתן אלא מחובר הוא אבל אש של איש אינו מחובר יחד

(ה) הוא כיולר לייס לחרון של פסח.

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"מ ופ"ד הל"ט סמג עשין נו:
נב ב ג ד מיי' שם פ"ד הל"ז:
נג ה מיי' שם הל"ח:

הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר [1]**בספר** [א]**ואינו כותב לא בקומום ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו שנאמר** [ב]**ומחה כתב שיכול** (ה) **למחות: גמ' אמר רבא** [2]**מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה מ"ט אתיא תורה תורה כתיב הכא** [2]**ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם** [3]**על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום** [ג]**כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבא** [ד]**כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה** [ג]**[שנא'] והשביע ואחר כך וכתב** [ה]**כתבה איגרת פסולה בספר אמר רחמנא** כתבה

כספר כ"ע מודו דמרבינן כל מילי בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי' ר"ת לא קשיא מידי דפי' התם בכלל ופרט וכלל דרשינן ליה ו)דמזר וכתב ונתן לה (ספר כריתות) אבל הכא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א"נ התם קרא יתירא הוא דקא דרים משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות ובירושלמי מקשה ליה נמי הכא כתיב ספר והכא כתיב ספר הכא אמר אומר כל דבר שהוא בתלוש והכא אמר אומר הכין שנייא היא הכא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אמר התם הכי דאמר אי כתיב בספר כדקא אמרת דהוי מרבינן כל מילי דתלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר"א בן שמוע אומר אין כותבין על עורות בהמה טמאה אמר ר"ש מכיון דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר"א [בר שמעון] אומר רואה אני את דברי ר"א בן שמוע מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא הסם גונז על עור בהמה טמאה ותו התם ר' לוי בר סיסי בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שתטמא את הידים א"ל הרי זו שאלה א"ר יוסי אינה שאלה כלום גזרו על הספרים שיטמאו את הידים לא מפני קדושתן וזו למחיקה נתנה לא בריכא [דלא] הואיל ונתנה למחיקה:

שנאמר ומחה כתב שיכול למחוק. בירושלמי אי מחה יכול במשקה או במי פירות מ"ל וכתב הא כילד כתב שיכול לימחק ואיזו זו דיו שאין בו קנקנתום והא תני אם מחק מתוך הספר כשר תיפתר בהדין תניא דתנא אמר ר"מ כל ימי שהיינו למדין אצל ר' שמעאל [לא] היינו נותנין קנקנתום לתוך הדיו:

מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום. כל מעשה סוטה ילפינן מהכא בפ"ב דמגילה (דף כ:) דהשקאה ביום רש"י פי' מה משפט ביום בסנהדרין נפקא לן מוהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע"פ התורה כתיב גבי זקן ממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא דביום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מוהוקע אותם לה' נגד השמש נפקא לן התם) דביום ונראה לי דכל דין סוטה בין גמר בין תחילה פסול בלילה דומיא דדיני נפשות ולא כדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמר דין אפילו בלילה: **דכתיב** וכתב את האלות האלה כדכתיבא. תימה לר"י לקמן בפרק ואלו נאמרין (דף לב:) ואיתא נמי בריש פ"ב דמסכת ברכות (דף יג.) ובמסכת מגילה (דף ח:) דק"ש לא יקראנה למפרע לרבנן מוהיו ולרבי מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו הילכך איצטריך והיו שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהאלה כי הכא הדברים האלה כדכתיבא וי"ל כיון דקיבלו וגמירי מרבותיו דשמע אית לן למדרש בכל לשון שאתה שומע אייתר לך והיו שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחרינא: **קודם שתקבל עליה שבועה פסולה.** ירושלמי ר' קרוספא אמר אתפלגון ר' יוחנן ור"ל חד אמר משביע ואח"כ כותב וחד אמר כותב ואח"כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה והתם משמע דבהכי פליגי מ"ד משביע ואח"כ כותב אית ליה חוקה ותורה מעכב על הסדר ומאן דאמר כותב ואח"כ משביע אית ליה אע"ג דמעכב אינו על הסדר ותימה א"כ כמאן ס"ל לא כר"י ולא כר' נחמיה בפ' הוציאו לו (יומא דף ס.) דמשמע דר"ע סבירא להו היכא דכתיב חוקה מעכב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף מט:) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל מקום שאנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה ממנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד' מיתות ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אומר אף סדר יומא ואידך ההוא לחומרא בעלמא דמשמע הא לאו הכי הוה חשיב ליה ואמאי לא חשיב סדר טוטה דהא איהו אמר הכא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר וגראה דלא חשיב אלא היכא דשנוין על הסדר אבל סדר טוטה אינה נישנית על הסדר שהרי אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל סדר המשנה אפילו למצוה בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דאמר זהו סדר תמיד לאפוקי ממנות חגיגה אבל לאפוקי מסדר טוטה ליכא למימר דאפילו בדיעבד נמי לא: **כתבה איגרת פסולה.** רש"י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי אריא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דאמרי' בפ"ק דגיטין (דף ו:) אמר רב יוסף מאן ליתא לן דר' אליעזר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן הן קיימו בעצמם ויתנו הילד בזווגה והילדה מכרו ביין ושמו וכתב ליה בלא שרטוט וא"ר יצחק שתים כותבין אבל אין כותבין ואמרינן בסוף פרק מצות חליצה (יבמות דף קו:) אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי אקרינהו לדילה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש משום דלא מצי למכתב אבל מיבות לצופין בלא שרטוט כדמסיק מר זוטרא שרטוט וכתב ליה לבולה פרשתא מתקיף לה מר בר רב אידי והא לא ניתן ליכתב והילכתא כמר זוטרא אע"ג דלא ניתן ליכתב תרץ אי לאו משום דנקראת ספר ה"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שרטוט המגילה עצמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה וגראה אבל אם היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידענא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע"ג דנשאת כתיבה כתב באיסורא אי המגילה כשירה בהכי או לא והא דאמרי' בהקומץ רבה (מנחות דף לג:) ובמגילה (דף יח:) הלכתא מוזחה צריכה שרטוט אבל לא תפילין גראה דהכי הילכתא גמירי לה דאין לו לשרטט תפילין דאי לא תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי אי כתבן בלא שרטוט מיהו צריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א"כ הא דמקשה התם מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מוזחה שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי הוה מצי לשרטט להו הוה מצי למימר במשורטטין אלא ש"מ דהכי גמירי לה דלא מצי לשרטט להו אבל ר"ת פירש הא דאמרי' שלא אין כותבין היינו אם לא שרטט כלל אבל אם שרטט בל' פיאות הגליונים אע"פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חשוב שרטוט אפי' לענין ס"ת אלא משום זה אלי ואנוהו (שמות טו) צריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ"ק דמגילה (דף טז:) דברי שנים ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש ר"ח דלאו היינו ס"ת אלא מוזחה ולישנא דאמיתה משמע כיחידה של תורה דהיינו מוזחה דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס"ת ממש משתעי ההוא קרא דואמת א"כ הא דגרסינן בפ"ב דמגילה (דף יט.) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה מאי איריא משום ספר תיפוק ליה משום ואמת ונימא צריכה שרטוט ותפירה כאמיתה של תורה אלא ש"מ לשרטוט דמוזחה איצטריך דהתם תפירה ליכא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקשי הא דפסקינן בהקומץ רבה (מנחות דף לב:) ובמגילה (דף יח:) הילכתא מוזחה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מוזחה לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מדלא מצי לשרטט ש"מ דאפי' מנהג ליכא [ו]הואיל וכן אין צריך לשרטטן דגרסינן בירושלמי בפרק [ז]במה מדליקין כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט השתא י"ל הא דאין צריכין שרטוט היינו בין השיטות אבל בל' פיאות צריכין שרטוט דלא גריעי משאר אין כותבין מיהא לפירושו לא תירץ [ח]מאי איצטריך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס"ת הוא אבי ליה בשרטוט לאתרבא פיאות מצאתי בתוספות רבינו יב"א במסכת גיטין שמעתי מר' אליהו הלרפתי שהיה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כתבינן לשום פסוק אלא לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון זה אבל בשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור לכתב בלא שרטוט ולא ידענא מנלן לכתוב בפירושים פסוקים בלא שרטוט לשום פסוק[ט]:

[ט]**כתבה** על שני דפין **פסולה.** מקשיס לפירוש רש"י [שפי'] בדפין של ס"ת מפרק בתרא דגיטין (דף פז:) דתנן שייר מקלת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמעורה כדאמרי' בפרק שני דגיטין (דף כ:) אהא הכי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין מיבה לתיבה מהו וקפריך ומיפוק ליה משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמעורה ובהקומץ רבה (מנחות דף לג.) גבי מוזחה אמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה

[1] ואינו כותב לא בקומום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו שנאמר ומחה כתב שיכול למחות: גמ' אמר רבא מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה מ"ט אתיא תורה תורה כתיב הכא ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה [שנא'] והשביע ואחר כך וכתב כתבה איגרת פסולה בספר אמר רחמנא

[2] ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת

[3] על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: דברים יז יא

דיפתרא. עור שאינה מעובד ד) כל צרכה דמלין וקמיט ולא עפין שהיו מעבדין הקלפים בעפלים שקורין גלי"ש: **בספר.** קלף: **קומום.** שרף האילן וממיכו במים וכותב הימנו: **קנקנתום.** ויטריאול"ו או מורדימנ"ט קורין לאותו: **ולא כל דבר שהוא רושם.** ובגלע בקלף ואינו יכול למחוק וקומום וקנקנתום עבדי רושם: **אלא בדיו.** שלנו של שרף: **גמ' משפט ביום.** בסנהדרין (דף לד:) נפקא לן מוהיה ביום הנחילו ה): **למפרע.** ירך ולנפיל בטן לנכות במעיך ו) וכו' כמדר הזה או אחד מהן היפך והשאר כתב כהילכתן: **האלה.** משמע כמו שהן סדורין בפרשה: **אגרת.** בלא שרטוט: **בספר אמר רחמנא.** והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט: על

תוספות שאנץ

רימות ונפקא ליה מדכתיב בלב ים וק"ל דלבו של אדם הוי בשליש גופו: כתבה אגרת בלא שרטוטין. בספר אמר רחמ' והל"מ הוא דספרים צריכין שרטוט:

תורה אור השלם

1. וְכָתַב אֶת הָאָלָה הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים: במדבר ה כג
2. אִם אִישׁ אֲשֶׁר תֵּעָבֵר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנָּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וַעֲשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת: במדבר ה ל
3. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: דברים יז יא

הגהות הב"ח

(ה) גמ' שיכול להמחות:

גליון הש"ם

גמ' כתבה קודם שתקבל. עיין לקמן דף כ ע"א תד"ה ס"ד ירמיה:

לעזי רש"י

בלי"ש. עפצים (גידולים טפיליים בעלה האלון). וויטריאול"ו [ויטריאו"ל]. ויטריאול (חומצה גפרתית). אורדימנ"ט [אדרימנ"ט] צבע שחור.

מוסף רש"י

כתב שיכול להמחות. וקנקנתום ריסומו מיכר מאד (ערובין יג.). קודם שתקבל עליה שבועה פסולה. דכי כתיב וכתב את האלות, אחר קבלת שבועה כתיב (לקמן יט:).

ד) [לקמן כ. שירמיה יג.]. ה) [לקמן יט:]. ו) ד"ש"ל. ז) [שבת עט.]. ח) [ברכות כא]. ט) נ"ל כולה. רש"ל. ו) וכתב לה כלל ספר כריתות פרט ונתן חזר וכלל אבל הכא כו'. מהרש"ל. מ) [נסנהדרין לד:]. נ) הואיל ואין צריך לשרטטן. מהרש"ל. י) [נ"ל ימיות השמש]. כ) לא תיקן מאי איכא למימר כו'. מהרש"ל. ל) [וע"ע תוס' גיטין ו: ד"ה אמר ותוס' מנחות לג: ד"ה הא]. מ) שייך לדף שאח"ז.

על שני דפין. כדפין של ספר תורה העשויין עמודים: **כשב אות אחת ומחקה.** על המים וחזר וכתב אות שלאחריה ומחקה עד שהשלים את כולה פסול דכתיב את כל התורה עד שתהא כולה כאחד: **לשמה.** בספר לעצמו דכתיב ועשה לה לשמה: **מחיקה נמי.** בכוס לשמה לעצמה שיהא ניכר המחיקה שהיא לשמה: **השקה בסיב.** שהוא חלוש כדרך שהתינוקות שותין: **שש עמה אלה.** דכתיב בחדא מיניהו בשבועת האלה. ולקמיה מפרש היכי דמי: **משביעני עליך.** בשם ומזכיר שם: **שלא נטמאת.** שאת אומר אמת שלא נטמאת היינו שבועה א) **שאין עמה אלה: שאם נטמאת יבואו כיך.** המיס לגבות בטן כו' והיינו אלה: **אמר רבא אלה לחודיה קיימא כו'.** שבועה ואלה יש כאן ושניהן על האשה וקרא כתיב בשבועת האלה שהשבועה של אלה: **משביעני עליך שאם נטמאת יבואו כיך.** דאיכא השתא ב)(ג) שבועת האלה שמשביע את האלה שתחול: **שבועה ליכא.** על האשה וקרא כתיב והשביע את האשה: **משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו כיך.** משביעני עליך שיהא אמת מה שאמרת בפניו שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו כיך המיס דקיימא שבועה אאשה שלא נטמאת ואאלה שתחול: **מתני' אמן על האלה וכו'.** לכך הוצרכה לכפול: **ארוסה ונשואה.** על ידי גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של אירוסין אע"פ שלא היה בו קיום. ומכאן לגלגול שבועה מן התורה:

שומרת

א כתבה על שני דפין פסולה ב) ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים ג כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת פסולה דכתיב ד ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת בעי רבא כתב ב' מגילות לשתי סוטות ומחקן לתוך כוס אחד מהו ה כתיבה לשמה בעינן והאיכא או דילמא בעינן נמי מחיקה לשמה ואם תמצא לומר ו בעינן נמי מחיקה לשמה מחקן בב' כוסות וחזר ועירבן מהו מחיקה לשמה בעינן והאיכא או דילמא הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא ואם תמצא לומר ז הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא חזר וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה ח תיקו בעי רבא השקה ט) בסיב מהו בשפופרת מהו דרך תיקו בעי רב אשי נשפכו מהן ונשתיירו מהן מהו י תיקו א"ר זירא אמר רב ב' שבועות האמורות בסוטה למה אחת קודם שנמחקה מגילה ואחת לאחר שנמחקה מתקיף לה רבא תרוייהו קודם שנמחקה מגילה כתיבן אלא אמר רבא אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבועה שאין עמה אלה היכי דמי שבועה שיש עמה אלה אמר רב עמרם אמר רב משביעני עליך שלא נטמאת שאם נטמאת יבואו כיך אמר רבא אלה לחודה קיימא ושבועה לחודה קיימא אלא אמר רבא משביעני עליך שאם נטמאת יבואו כיך אמר רב אשי אלה איכא שבועה ליכא אלא אמר רב אשי משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו כיך: **מתני'** יא) על מה היא אומרת אמן אמן יב) אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש שלא שטיתי ארוסה ונשואה

ושומרת

פסולה מיתיבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנתחכין זה מזה קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין ופירש ר"י הא דאמר נמי בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כו.) אפי' לרבנן דאמרי קרן פרה פסול כיון דאית בה גילדי כשרים ושלש שופרות דמי ואע"ג דמתכרי המס נמי דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד והרי הוא כמציאו משופר אחר ומדבקו זה כדתנן דיבק שברי שופרות פסול מפני שמתחילתו לא היתה בריינן בבת אחת ויכר המוספת ולא מהני מיבורו ודומה כאילו נטו שכתנו על ב' דפין ותפרן יחד דפסול ו) דלהא דוקא כשכתב חלי מגילת סוטה על דף זה וחלקה על דף אחר אמרינן דחשיב שני ספרים וה"ה אם כתב לה שתי מגילות ומחקן לתוך כוס אחד וכן בגבי נטו אם נתן לה שני גיטין אע"ג דכל חד וחד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתרוייהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרינן בפ' שור שנגח (ב"ק דף מ.) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לוקח הגזל (סוכה דף לה.) לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ולא חשיב ליה כשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי: **חזר** וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה. האי לא דמי לברירה דמלה מן הכור פלוגתא דר' אליעזר ב"י ורבנן בשור שנגח (ב"ק דף נא:) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן ברירה משני לוגין שאני עתיד להפרים דמייתי בפ' מרובה (שם דף פט:) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לכולהו ברירות דמייתי בפ' כל הגט (גיטין דף כה.) אבל דמי לברירה דמייתי בכל מערבין (עירובין דף ז.) שתי נשים שלקחו קייהן בעירוב או שנתנו דמי קייהן לכהן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע"ג דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קיני של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א"ג איפכא ו) דאמרי' ברירה ואע"ג דדחי ליה התם כשהתנו מיהו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ' הוציאו לו (יומא דף נה.) דמייתי מתני' ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקיני חובה מפני התערובות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתה בעליה וקא פריך ונברור ד' זוזי ונשדי במיא והכך ליפתרו ר' יהודה לית ליה ברירה מגלן ומייתי הכא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני איו אלמא דמדמי ברירה דאם בא חכם למזרק אע"ג דליכא היכרא מעיקרא לברירה דארבעה זוזי דהוכר מעיקרא א"כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשיט מהני ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמס' מעילה (דף כא:) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוליא הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ברירה מי האי גוונא דאמר בפרוטה ראשונה הוברר הדבר שפרוטה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתברר לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתי בבכורות פרק הלוקח בהמה (דף כב:) אלה תרומה טמאה שנפלה לק' חולין ר"א אומר תירוש ותירקב שאני אומר היא אלה שעלתה היא אלה שנפלה ה"נ ניחא שהמחק של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמלאורייתא חד בתרי בטל וריב"א הקשה בפ' הוציאו לו (יומא דף נה:) אהא ונברור ד' זוזי דתניא בתוספתא דמעילה (פ"א) נזיר שהפרים מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות ח) מכלל דמי חטאת וכו' ודוקא בכי האי גוונא שרי אבל ליקח שלש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת וגימא הוברר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי' מיהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה מי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אם כן כל התערובות שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשיט ליה מפרק קמא דרלאם השנה (דף יג:) דקיימא לן דיש בילה לשמן ויין נמצא דאין ברירה בדבר לא ובפרק התערובות (זבחים דף פ.) מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בלוחית של חטאת שנפל ט) לתוך מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמחיקה מן המגילה שתהא נכרת לתוך המים שלה אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חדא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חזר וחלקן הרי מים של כל אחת ניכרין מי אמרינן ברירה וכו' הרי הוברר מימיה או דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לברכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתה אי משום דטהורה היא: **בעי רבא** השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קטו:) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: **על** מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שלישי דמסכת שבועות (דף כט:) כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (שם דף ו.) אמן יש בו קבלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דברים: יא) **אמן** שלא אטמא. ירושלמי לא שהיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעכשיו אלא המים פקודים בה לכשתטמא המים בודקין אותה למפרע:

שומרת

א) [ניטין כ:], ב) [פ' נתן הסיב במים ונלע הסיב למים כמין ספיג ונתן הסיב בפיה ומוצצת למים. עיין ערך סב בן], ג) [קדושין מ: יבמות נח.], ד) [פירוש נכון לכילל ילפינן כל אותן דמחיב הכא מן חד אמן יתירה ממלא בתוס' יבמות נח. ד"ה שומרת ותוס' קדושין מ: ד"ה אמן], ה) שבועה שיש עמה אלה כו'. מהרש"ל, ו) גירסת רש"א ולאו דוקא, ז) ולא אמרינן דאמא אות' שהקריב כולה חטאת שמא עולה או איפכא משום דאמר ברירה כו'. מהרש"ל, ח) ג"ל מחלב, ט) [ג"ל לאוכה], י) [שייך לע"ב],

תורה אור השלם

1. אז איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והעמיד את האשה לפני יי ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת: במדבר ה ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה משביעני וכו' שבועה של אלה:

הגהות מהר"ב רגשבורג

א) רש"י ד"ה שלא נטמאת וכו' שבועה שאין עמה. מלת שאין נמחק וכ"כ שם כל"ל. רש"ל:

מוסף רש"י

על מה היא אומרת אמן אמן. מרי זימני לברכות כל הני (יבמות נח.). אמן על האלה. ילכך מופלת וגו', אמן על השבועה. שהיה משביעה הכהן ואומר משביעיני עליך שלא נטמאת, כדכתיב והשביע אותה (קדושין כז:).

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"י מהלי' סוטה הל"ח:
מה ב מיי' שם הל"י:
ג ומיי' שם פ"ג הל' ז
ופ"ד הל' יא:
ד ומיי' שם פ"ג הל"ין
ופ"ד הל' יא:
מו ה ו ז מיי' שם פ"ד הלכה יא:
מז ח מיי' שם הל"ז:

תוספות שאנין

על שני דפין פי' כדפין של ספר תורה שקורין קולנייש בלע"ז. פסולה ומיירי שאינן מחוברין יחד אבל אם הן מחוברין השני דפין שפי' קרי' ליה ספר אחד. השקה בסיב שהיא חלולה כדרך שהתינוקות שותין בגבעולי קנבוס ל"ה. יש ספרים דגרסי בסיב או בשפופרת מהו כעין קלינה שערשין נקבים כמין סל ל) ולאו דומה לשפופרת: **מתני'** אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה על ידי גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של אירוסין ואע"ג דלא היה בו קיומי ומכאן מפקי' דגלגול שבועה מן התורה. ומאן דמוקי לה התם ג) למילתא אחריתי מפיק גלגול שבועה מאמן מאיש זה אמן מאיש אחר: ולא מאחר שתתגרש ותסתר לאחד ואחר כך יחזירנה ה"ג ואפי' לר' מאיר דאמר מתנה על העתיד ונטמאת בגירושיה דאינה נאסרת עליו לחזור לו אלא א"כ נשאת על ידי קידושין דכי כתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו' לאחר קידושין ונישואין כתיב כדכתיב והלכה והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון ל"ה. ואית דגרסי ולא מאחר שתתגרש ותנשא לאחר ול"ג דכיון דאין האיש מנוקה מעון דלוקה משום לאו דלא יוכל ואין קידושין תופסין בה אין המים בודקין את אשתו. אבל קשה הבא משמע כיון שהיא גרושה לא נאסרה בזנות על בעלה אם יחזירנה. ותימה דפ"ק דמגילה (דף פז.) קאמר גבי אסתר וכאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך דעד עכשיו באתם ועכשיו ברצון ואמאי לא גרשה מרדכי כדאיתא הכא. וי"ל משום דגט צריך עדים והיה ירא מרדכי פן יודע הדבר לאחשורוש ומ"ה לא גרשה וכן פי' בפ"ק דמגילה.

ל) אולי ל"ל ולאו שפופרת ממש קאמר אלא דומה (שפופרת.

ג) ר"ל ניכמות דף נח דמיירי בהשקאה דלרוסה ממש ומקשה לתופה ולא נתבלה ע"ש. ועי' כתוס' קדושין מ ע"ב ד"ה ה"ב.

ושומרת יבם וכנוסה אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבואו בי ר"מ אומר [א]אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא הכל שוין [ב]שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס (ו) ולא על אחר שתתגרש נסתרה לאחד ונטמאת ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה [ג]זה הכלל כל שתבעל ולא היתה אסורה לו לא היה מתנה עמה: **גמ'** (ז)אמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה ממאי מדקתני שומרת יבם וכנוסה אא"ב אסירה משום הכי מתנה בהדה אלא א"א לא אסירה היכי מתנה בהדה והתנן זה הכלל כל שאילו תיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה אמרי במערבא [ד]לית הילכתא כרב המנונא אלא הא דקתני שומרת יבם וכנוסה הא מני ר"ע היא דאמר [ה]אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ומשוי לה כי ערוה בעי רבי ירמיה מהו שיתנה אדם על נישואין הראשונים על נישואי אחיו מהו ת"ש זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה [ה]הא אסירה ה"נ דמתנה ש"מ: ר"מ אומר אמן שלא נטמאתי וכו': תניא [ו]לא כשאמר ר"מ אמן שלא אטמא שאם תטמא מים בודקין אותה מעכשיו אלא [ז]לכשתטמא מים מערערין אותה ובודקין אותה בעי רב אשי מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים השתא מיהא לא אסירה ליה או דילמא זימנין דמגרש לה והדר מהדר לה ת"ש הכל שוין שלא היה מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש (ח) נסתרה לאחד ונטמאת ואח"כ יחזירנה לא היה מתנה [ה]הא יחזירנה ותיטמא ה"נ דמתני ש"מ ת"ר [ו]זאת תורת הקנאות מלמד שהאשה שותה ושונה רבי יהודה אומר זאת שאין האשה שותה ושונה אמר ר' יהודה מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהאשה שותה ושונה וקיבלנו עדותו בשני אנשים אבל לא באיש אחד וחכ"א אין האשה שותה ושונה בין באיש אחד בין בב' אנשים ות"ק נמי הכתיב זאת ורבנן בתראי נמי הא כתיב תורת אמר רבא באיש אחד ובועל אחד דכ"ע לא פליגי [ח]דאין האשה שותה ושונה

דכתיב

שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה. פי' לפי' לרבנן דלמרי קידושין תופסין בחייבי לאוין ופליגי אדר"ע הכא מודו דלאמר בהאשה רבה (יבמות דף נב:) דכתיב בה לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר אלמא דקרא משוי לה ערוה דלא תפסי בה קידושין משום דלאו גיה והויא לחרוסתו שזינתה: **אמרי** במערבא לית הילכתא ברב המנונא. בסוף פ"ק דסנהדרין (דף יז:) מפרש דלמרי במערבא היינו רבי ירמיה ונראה מע"ג דפסיק לית הילכתא כרב המנונא הילכתא כוותיה דלמר בהאשה רבה (יבמות דף נב:) דרב סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמואל מספקא ליה ואמר בעייתינו לריכה גט ופסיק אמימר כשמואל ורב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב נישואין יש בה בזנות כדרב המנונא וכן ר' יוחנן ור' ינאי סבירא להו התם דאין קידושין תופסין ביבמה ופשיט לה ר' יוחנן ממתני' דלאחר שיחלוץ ליך יבמיך ופ"ל רבי ינאי אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותיה ופ"ל ר"ל לר"י אי לאו דקלסן גברא רבה ה"א מתני' ר"ע היא ומיהו ר"ל לא פליג אדר' יוחנן דהא מוקי התם באותו הפרק (דף לה.) הא דקתני ומה במקום שבא על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם וכדרב המנונא ובסוף ההיא גמרא ובשילהי החולץ (שם דף מט:) אמרינן נמי אבי מספקא ליה אי כרב אי כשמואל ובפ' הזורק בגיטין (דף פ:) פליגי ליפני דגמרא אי מתני' הוה תיובתא לרב המנונא אי הוה סייעתיה והתם מצי למידחי סייעתיה כי הכא לאוקמיה מתניתין כר"ע אלא דדחי לה מלישנא דמתני' גופיה בירושלמי מפרש היאך קילס רבי ינאי לרבי יוחנן שקבל עליו הזליס זהב מכים בני אל יליזו מעיניך חכם בני ושמח לבי תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח אל"ל ר"ל בתר כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא פתר ליה כר"ע ותו דחי ליה התם ויתיביה מה איכפת לו ממזר גבי קיניו הטוהר אמרה וקנא את אשתו אפילו מקנא אשתו ולפוס מסקנא דהתם משמע דלית הילכתא כרב המנונא והכי גרס התם שומרת יבם שזינתה ר"א אומר מותרת לביתה ר' יהושע בן לוי אומר אסורה לביתה א"ר ינאי שומרת יבם שזינתה מותרת לביתה ותני כן ועגלה מעיני אישה ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן זבדי בשם ר' אבהו מעשה היה וכהנת היתה והותרה לביתה א"ר יוסי בר בון אף לא מכות אין בה לפי הירושלמי משמע דפליג רבי ינאי אדרבי ינאי הא דאמר בהאשה רבה א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרסי' הכי בירושלמי א"ר שמואל לא כן א"ר ינאי ממנו שלשים וכמה זקנים מנין שאין קידושין תופסין וכו': **מדהו** שיתנה אדם **על נישואין האחרונים**. ירושלמי א"ר ינאי פשיטא שאדם מוחל על קינוי גירש כמי שמחל היך [ט]עבידא קינא לה וגירשה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמחל נריך לקנאות לה פעם שניה אי תימא גירש כמי שלא מחל אין נריך לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע בה וגירשה והחזירה ונסתרה שתתה ולא בדקו אותה המים טהורה היא או מאחר שאין המים בודקין [י]את האשה טמאה היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי כורכמית תוכיח ששתתה ושינתה ושילשה לפני שמעיה ואמטליון: **קבלנו** עדותו בשני אנשים. ל"ע בפ"ק דקידושין (דף יח.) דמוקמינן התם הא דקתני בגיטין (דף יח.) דמוקמינן התם הא דקתני כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו בשני בני אדם אבל באדם אחד נמכר ונשנה [יא][ולפירוש רש"י התם ניחא שפיר כיון שנמכר פעם אחת וכו'] מתוספת רבי: **ורבנן** בתראי הכתיב תורת. וא"ת הא דרשינן ליה בפ"ב דכריתות (דף ט:) שאדם מביא קרבן אחד אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי"ל דהתם מיירי קודם ששתתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקה בפעם אחת על כולן ומביא מנחה אחת על כולן ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשינן תורת לשותה שחזר וקינא לה לאחר שתיה ונסתרה שחזרת ושותה שנית:

הדרן עלך היה מביא

[א] נזה א ב ג מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"י:
[ב] ד מיי' פ"ב מהל' יבום הל"ו ופ"ד מהל' סוטה הל' יז: [ג] שם ב טוש"ע אה"ע פ' קנט סעי' ג:
[ד] ה ו ז מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה יז:
[ה] א ח מיי' פ"ח מהל' סוטה הל"ב:

תוספות שאנץ

גמ' הא מני ר' עקיבא היא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין באשה שהיא כל המקדשה כלאי ורבנן פליגי עליה דאמרי בחייבי כריתות היא דלא תפסי אלמא בחייבי לאוין תפסי. אבל לר' עקיבא משוי חייבי לאוין חמורות לענין טורדהו בחייבי כריתות דהולד ממזר ולגבי ליאסר בעלה נמי כי היכי דאבא על אשת איש שהיא בכרת אוסרה על בעלה דבא על שומרת יבם נמי היא בלאו דלא תהיה אשת המת אוסרה על יבמה. ל"ה. אבל אליבא דרבנן אע"ג דאיכא מאן דאמר בהאשה רבה דאין ביבמה אלא מ"מ לאו שני לאוין בערוה ולא דאסירה לו כיון שאין כאן מיבמה. מהי שיתנה אדם לגל עליה זנות אם זינתה דם שגירשה שיבדקוה דמים הללו. על נישואי אחיו כגון מת אחיו בלא בנים וכנסה היבם וקינא לה אחרה מהו לגלגל עליה זנות שתחת אחיו. ואי לא היא דמתני' מצי לפשוט דהא תנן במתני' אם יפשוט דהא תנן במתני' אם יוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה ופ"ה דמתני' לאו בחדא איתתא קאי שקנה יבם וישביענה על נישואין ואירוסין של אחיו אלא מילי מילי קתני אם בעל משקה מתנה עמה שומרת יבם וכנוסה. ל"ה:

[ו] נראה דל"ל אפי' למ"ד דאין קידושין תופסין ביבמה מ מ לא שאני משאר לאין ולא הוי כערוה ולא תהא וכו'.

[ז] יבמות פח. לב: לה. לו. גיטין פ:. [ח] [יבמות יב: וש"נ]. [ט] [מיקפקא פ"ב ע"ש]. [י] [דכריתות כד]. [יא] [בלאו מלי דקקא מיירי]. [יב] [ירושלמי שלפניו הגי' כך את האשה שהיא אסורה לביתה לביתה טמאה היא יעיין שם בפ"מ, [יג] גירסת רש"ל.

תורה אור השלם

[א] זאת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת אישה וטמאה:
במדבר ה כט

הגהות הב"ח

(ו) בשנה קודם שתתארס (ולא על אחר שתתגרש נסתרה לאחד ונטמאת ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה) תא"מ וג"כ גירסת רש"י ולא על אחר שתתגרש ותסתר לאחד ותיטמא ואח"כ יחזירנה לא היה מתנה עמה ריש גורסין ולא משנתגרשה ונסתרה לאחד ונטמאה ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה פי' אם הבעיה אחר שהחזירה לא היה מתנה עמה על מה שזינתה אחר הגירושין קילס שהחזירה והתלדים עיבר שתי הגירקאות יחד ועיין בפי' לר' עובדיה וברתב"ם פ"ל בהלכות: (ב) גמ' שתתגרש ותיסתר לאחר ותיטמא ואח"כ יחזירנה הא יחזירנה:

מוסף רש"י

ושומרת יבם וכנוסה. כלומר ואם היתה יבמתו וכנוסה, היכם משקה אותה ומשביעה אף על סתירה שנסתרה בעודה שומרת יבם, ומים נוקקין אותה על שתיתן, הכא אי זנאי בעודה שומרת יבם אסורה עליו, וכו' עקיבא מוקמינן לה דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, דמשוי לה יבמה לשוק כאשת איש, וכי היכי דאשת איש מיתסרא אגברא בזנות, שומרת יבם נמי מיתסרא איבמה, וכיון דמיתסרא בת קיני היא (יבמות נח.) כגוסה שיך למיתני גבי יבמה, שומרת יבם ממתנת ומלפה ליבום, כמו שמר את הדבר, להכי שיך לשון כניסה כדכתיב (דברים כה) לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, אלא יבמה יקחנה לאשה בניסוי (קדושין כו:). **שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה.** כאשת איש שזינתה לבעלה (יבמות פא.). **דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין.** בהחולץ (יבמות מד.) בברייתא המחזיר גרושתו ר"ע אומר אין לו בה קדושין (כתובות כט.) או: דקתני (יבמות נ.) חלץ ועשה בה מאמר אין לאחר חליצה כלום, כלומר אין המאמר תופס בה דקס ליה דאשת אלא יבמה, ואמר בגמרא (שם נב.) תניא רבי אומר אין הדברים הללו אמורים אלא לדברי ר"ע שהיה עושה חלוצה בערוה (קדושין סח.).

הדרן עלך היה מביא

דכתיב זאת בשני אנשים ושני בועלין דכולי עלמא לא פליגי דהאשה שותה ושונה דכתיב תורת כי פליגי באיש אחד ושני בועלין בשני אנשים ובועל אחד ת"ק סבר תורת [א]לרבויי כולהי זאת למעוטי איש אחד ובועל אחד ורבנן בתראי סברי זאת למעוטי כולהי תורת לרבויי שני אנשים ושני בועלין ור' יהודה זאת למעוטי תרתי תורת לרבות תרתי זאת למעוטי תרתי איש אחד ובועל אחד איש אחד ושני בועלין תורת לרבויי תרתי שני אנשים ובועל אחד שני אנשים ושני בועלין:

הדרן עלך היה מביא

היה [ב]נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת [ג]ונותנה על ידה וכהן מניח (ה) ידו מתחתיה ומניפה הניף והגיש קמץ (ו) והקטיר והשאר נאכל לכהנים [ד]היה [ה]משקה ואחר כך מקריב את מנחתה רבי שמעון אומר [ו]מקריב את מנחתה ואח"כ היה משקה שנאמר [ז]ואחר ישקה את האשה את המים אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה [ח]כשרה: **גמ'** [ט]אמר ליה רבי אלעזר לרבי יאשיה דדריה לא [י]תיתב אכרעך עד דמפרשת לה להא מילתא מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה מנא לן והניף כתיב בה בבעלים מנלן [יא]אתיא יד יד משלמים כתיב הכא [יב]ולקח הכהן מיד האשה וכתיב התם [יג]ידין תביאנה מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף: הניף והגיש קמץ וכו' היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה: הא אקרבה הכי קאמר סדר מנחות כיצד הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים ובהשקאה גופה פליגי רבי שמעון ורבנן דרבנן סברי משקה ואח"כ מקריב את מנחתה ורבי שמעון סבר מקריב את מנחתה ואחר כך משקה שנאמר [ז]ואחר ישקה: ואם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה:

ת"ר

היה נוטל. בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניף ולא על ידה הוא מניף אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא כפירוש רש"י דפירש דנעבל היה נוטל ומצינו למימר דקידוש המנחה כשירה (י) בהן מיהו מצוה בכהן ליטול המנחה מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת:

וכהן מניח את ידו תחתיה. הלי דלמיטרין תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בתחתיה (יא)ומכנים את ידו לאמעוטינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר מיעור מניח מפה ואינו חוזק מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יכר הרע מצויה לשעה מני ר' חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק אלוסה (לקמן דף מ.) דגידמת לא היתה שותה וי"ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב: **הניף** והגיש. בירושלמי יליף הא (יב)דאמר בפרק כל המנחות (דף ס:) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתיב בתריה והריס והיכן הוא תנופה כבר קדמה ומהתם יליף נמי דשיריה נאכלין דכתיב בתריה והנותרת מן המנחה לאהרן וגו': (יג)**ואחר** ישקה מבעי ליה לשרישומו ניכר. פירוש ואע"פ שהקריב מנחתה כבר והוא הדין אי שלא כדין עבוד להכיס דלא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקרבה דמוחק לה בתר הכי ונראה דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישומו ניכר דכתיב ומחה ממילא שמעינן אי רישומו ניכר דלאו מחוי הוא דהא ממעטינהו התם דאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישומו ניכר והוי כמו שאינו יכול למחוק אלא עיקר קרא לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה כדדרים רבי שמעון והשקה קמא והכי אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח"כ השקה כשירה והתם דרש אליבייהו דרבנן ואחר ישקה למערערין וה"ג התם ואחר ישקה על כרחה שלא בטובתה מודה ר"ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר' שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח"כ השקה שהיא כשירה מה ביניהון מנוה רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור"ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון ובאו בה רבנן אמרי כותב ומוחק ומשקה ומקריב ר"ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ומו גרסינן התם קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה כדרבי שמעון ברם כדרבנן כבר שתת השתא אית לך למימרא אף על גב דלרבנן דרשינן והשקה בתרא לאונס קא סברי דלאונס במחיקת מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס: ורבי

ה"ג

דמיירי דנמחקה שלא כדין דסבור דמחקוה קודם הקטרה ולעולם ההשקאה הוי אחר הקטרה: **גמ'** אמר ר' אלעזר לר' יאשיה דדריה אמורא היה ובדורו של ר' אלעזר ועוד היה בימי ר' אלעזר בן פדת ר' יאשיה תנא בר פלוגתא דר' יונתן בכולי תלמודא והיינו דקאמר לר' יאשיה דדריה דלא תימא לר' יאשיה הזקן דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי שגדול וזקן ממנו היה. ל"ה: לא תיתיב אכרעיך. פי' אל חשב

דרבי יהודה דרש זאת למעוטי שאינה שותה ושונה על ידי בעל א' אם חזר וקינאו לה ודרש תורת לרבות ששותה פעם שניה על ידי בעל שני. ומדקאמר ר' יהודה דע"י בעל שני חוזרת ושותה מכלל דלתנא קמא אפילו בעל א' משקה שני פעמים והיינו דפרכינן ותנא קמא הא כתיב זאת ומאי קא ממעט מיניה: **דכתיב זאת.** ומסתברא דהא מיהת קממעט שלא יקנא לה בעל זה פעם אחרת: **שני אנשים ושני בועלים.** לאחר שהשקה זה מת ונישאת לאחר וקינא לה מבועל אחר: **דכתיב תורת.** והא מיהת אתא לרבויי: **ור' יהודה.** סבירא ליה וכו' דאחר שריבה הכתוב ומיעט ולא פירש מה ריבה ומה מיעט על כרחך לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לפרש לך לפי חכמתם מה ריבה ומה מיעט ומסתברא דריבוא אנשים קאי ואפילו בבועל אחד ולא אנשים בועלים ובעל אחד כיון דקינא לה כבר ונאסרת נקיה נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוין להקניטה הילכך לא שנא אחד ראשון ולא שנא אחרון. (ב) בעל דהא אמרינן דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחלת קמיצה היא ואין זר קרב לגבי מזבח אבל קידוש כלי ריצוקה ובלילה כשר בזר. ונותנה על ידה ומניף וכהן מניח ידו תחתיה ובגמ' יליף דתנופה צריכה יד בעלים ויד כהן ובעלים דמנחת סוטה היא האשה ל"ה. ובירושלמי פרי' אמאי לא חייש' לה להרהורא ומוקי' לה בכהן זקן. אבל ק' דהיכי אמר' דכהן מניח ידו מתחת יד הבעלים ומניף והא כי האי גונא הוא חציצה דהכי נמי אמר' במנחות דאין תנופה בחובריו פי' בשותפין וקאמר היכי ליעבוד אי לינפו והדר לינפו כלומר דהשותפין יניפו זה אחר זה תנופה אחת אמר רחמנא ולא שתי תנופות ואי מנח דידיה תחת יד חבריה הוא חציצה. ו"ל ולא דמי דהכא כיון דבעי כהן

נב א מיי' פ"א מהלי' סוטה הלי"ב (יג):
א ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יג סמג עשין מ:
ב ג ד מיי' שם הלט"ו:
ג ה (מיי' פ"ד מהלי' סוטה הלכה יח):

תורה אור השלם

1. וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם: במדבר ה כו
2. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְיָ וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: במדבר ה כה
3. יָדִין תֵּבִיאֵנָה אֶת אִשֵּׁי יְיָ אֶת הַחֵלֶב עַל הַחֲזֶה יְבִיאֻנוּ אֶת הַחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ז ל

תוס' שאנץ (המשך)

ובעלים לא הויא חציצה דגזירת הכתוב היא דבעי שניהם אבל התם גבי שני שותפין אם אחד מהם היה מניח ידו תחת יד חבירו הויא חציצה לפי שאינו גזירת הכתוב שיהו שניהן שותפין ועוד ר"ל דהכא ה"פ דלא מיירי שהכהן מניח ידו תחת ידה ממש דהוי חציצה אלא ר"ל שכהן תופס אורר הכלי למטה והבעלים אוחזים למעלה וליכא חציצה כלל וה"נ מניח גבי ביכורים שהכהן הוא אוחז בשפתיו כלומר בשפת הכלי והבעלים למטה וכמו כן גבי מנחת סוטה דאמרי' איפכא שיד בעלים יהיה למעלה ויד כהן למטה וכמו כן פי' פ"ק דקידושין גבי הסמיכות והתנופות: הניף והגיש קמץ והקטיר אבל מלח לא קתני דהא פשיטא דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח. וכן במנחות לא קתני מלח אבל לעי' ר"פ היה מביא קתני לה לפי ששונה שם סדר מנחות באריכות. והניף וקמץ קתני הכא לפי שיש מנחות שאינן טעונות תנופה כדאמרי' בפ' כל המנחות באות מצה. וכן יש הרבה מנחות שאינן טעונות קמיצה כגון מנחת כהן ומנחת נסכים: ג) ומנחתה מתפזרת אבית הדשן. וק' דעל כרח' סבירא ליה להאי דהא תנא דמקריב מנחתה ואחר כך משקה דאז קידשה בכלי שרת דאי סבירא ליה דמשקה וא"כ מקריב מנחתה א"כ לא קדשה עדיין בכלי שרת וא"כ תיפוק לחולין ג) וא"כ למה הכי ומ"ק המגלה ואחר כך אמרה טמאה אני נשפכין ומנחתה מתפזרת אבית הדשן דמשמע קרא הקטרה היו משקין אותה דהא מאחרון המחיקה בשביל שמא תודה ולא מחקי לה עד לצורך. וי"ל

הגהות הב"ח

(ה) במשנה מניח את ידי מתחתיה ומניף הניף: (ב) רש"י ד"ה הנגש וכו' בדתני: (ג) ד"ה לר' יאשיה וכו' כן פדת הוה ועוד: (ד) ד"ה הכי קאמר וכו' מי קודם זה או זה או השקאה:

מוסף רש"י

לר' יאשיה דדריה. שהיה בדורו, אמורא כמותו, ויש לתבון ממלו שעליון כימי ר"פ היה רבי יאשיה בר פלוגתיה דר' יונתן קיים. להכי אינעריך למיתני לרבי יאשיה דדריה, לפוקיי ר' יאשיה קשיא (קדושין לז:). בבעלים מגלין. שהאם הסוטה עצמה מגיפתה, דלמא לכהן קאמר דממנא מדכתיב ולקח הכהן מיד האשה וגו' (שם). ידיו תביאנה. בבעלים כתיב ובתנופה משמעי (שם) בבעלים דשלמים כתיב גבי תנופה, דכתיב בהניף להניף אותו תנופה וגו' (שוכה מז:). מה להלן בעלים. דהתם בבעלים משמעי, דכתיב ידיו את קרבנו לה' מוצא שלמיו ומסיך ליה ידיו תנילינה (מכות יח:).

תוספות שאנץ

ור' יהודה סבר תורת לרבויי תרתי פ"ה דאחר שריבה הכתוב ומיעט ולא פירש מה ריבה ומה מיעט ומסתברא טפי דריבויא אשני אנשים קאי ואפי' בבועל אחד ולא בשני בועלין ובעל אחד דכיון דקינא לה כבר ונמצאה נקיה נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוין להקניטה הילכך לא שנא מחבד ראשון ולא שנא מאחר. (ב) בעל דהא אמרינן דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחלת קמיצה היא ואין זר קרב לגבי מזבח אבל קידוש כלי ריצוקה ובלילה כשר בזר. ונותנה על ידה ומניף וכהן מניח ידו תחתיה ובגמ' יליף דתנופה צריכה יד בעלים ויד כהן ובעלים דמנחת סוטה היא האשה

ה) ל"ל הדרן עלך היה מביא: פרק היה נוטל פי' הנעבל. ו) שיין למשנה דלקמן דף כ' ע"ב. ז) נראה דל"ל וא"כ היכי קאמר ממחקה המגילה ואח"כ אמרה טמאה אני דהמים נשפכין ומנחתה וכו' דמשמע דקודם הקטרה היו משקין אותה ועוד דהא מאחרון וכו'.

ורבי יהודה אומר בלבום של ברזל מטילין לה לתוך פיה. גפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נב.) פליגי ר"י ורבנן במלות הנשרפין דתנן נותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר"י אומר אם מת בידים לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח פיו בצנת וכו' ותימה לר"י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בבלבום והתם בצנת ופי' ר"י דהכא נמי היו פותחין פיה בצנת אלא לאחר שפותחין פיה בצנת היו מטילין לתוכה בלבום שלא תוכל לחזור ולקפוץ פיה ורבנן מודו נמי [הכא] דאין פותחין פיה על ידי סודרין דהתם טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מחנק והיו מקרבין מיתתו ע"י חנק וגמר מיתתו בשריפה משום ואהבת לרעך כמוך אבל הכא אין לקרב מיתתה: **בפי' ר"ח** פי' לפי גי' הספרים וכן פירש והשקה בתרא מערערין והשקה קמייתא לגופו מה מ"ל לא שבעיתא נשנית בתרא וקמא אלא פירוש של בעל הגמרא הוא שהשקה בתרא בא ללמד שמערערין והשקה קמא לגופיה וכי עקיבא סבר ליה כרבנן שמשקה ואח"כ מקריב מנחתה ומקשה היכי אמר רבי עקיבא מערערין והא בדוקה ועומדת סבירא ליה ותו מקשה ר' עקיבא בהא מתניתין דפליג עליה רבי שמעון תני מחיקה מעכבת אלמא סבירא ליה שמחיקה והשקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מצי הדרא והכא דפליג בהדי דרבי יהודה תני קומץ מעכבה דאלמא הקרבה קודם השקאה כר' שמעון ושניהן תרי מנאי ואליבא דרבי עקיבא ירושלמי ולית ליה לרבי עקיבא מערערין אית ליה בשהתחילה לשתות ולריך לפרש דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ דשלא כדין עבוד להניס כיון שהתחילה לשתות מערערין אותה:

ת"ר והשקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה שאם נמחקה מגילה ואומרת איני שותה [א]מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה דברי רבי עקיבא ר"ש אומר ואחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה אלא לאחר כל מעשים כולן האמורין למעלה מגיד ג' דברים מעכבין בה עד שלא קרב הקומץ ועד שלא נמחקה מגילה ועד שלא תקבל עליה שבועה עד שלא קרב הקומץ ר"ש לטעמיה דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה עד שלא נמחקה מגילה אלא מאי משקה לה אמר רב אשי [ב]לא נצרכה לשרישומו ניכר עד שלא תקבל עליה שבועה מישתא הוא דלא שתיא הא מיכתב כתבי לה והאמר רבא [ג]מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום [ד]כדי נסבה במאי קמיפלגי תלתא קראי כתיבי והשקה קמא ואחר ישקה והשקה בתרא רבנן סברי והשקה קמא לגופו שמשקה ואח"כ מקריב את מנחתה ואחר ישקה מיבעי ליה לשרישומו ניכר והשקה בתרא שאם [ה]נמחקה מגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה ור"ש סבר ואחר ישקה לגופו שמקריב את מנחתה ואח"ב משקה והשקה קמא שאם השקה ואח"כ הקריב את מנחתה כשרה והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה ורבנן בדיעבד לא פתח קרא וסבר ר"ע משקין אותה בעל כרחה והתניא [ו]רבי יהודה אומר בלבום של ברזל מטילין לתוך פיה שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ אמר רבי עקיבא כלום אנו צריכין אלא לבודקה והלא בדוקה ועומדת אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה [ז]משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה וליטעמיך תיקשי לך היא גופה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה והלא בדוקה ועומדת לא קשיא הא דקהדרא בה מחמת רתיתא והא דקהדרא בה מחמת בריותא והכי קאמר כל מחמת בריותא כלל כלל לא שתיא מחמת רתיתא עד שלא קרב הקומץ דאכתי לא אמחוק מגילה אי נמי אמחוק מגילה דשלא כדין עביד כהנים דמחקי מצי הדרא בה משקרב הקומץ דבדין עביד כהנים דמחקי לא מצי הדרא בה

קשיא

ה"ג פ"ר והשקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה אשם נמחקה כו'. ולא גרסינן בתרא בריש וקמא בסיפא [ח]שאין זה לשון ברייתא) ופי' משובש הוא וטעה בוהלא כבר נאמר דמשמע שזה נאמר מתחילה. והכי פירוש סדר המקראות כך הוא וכתב ומתה והשקה והניף המנחה והקריב והקטיר ואחר ישקה את האשה דכתיב קודם הקטרת המנחה מה ת"ל והלא כבר נאמר אחר הקטרת המנחה והשקה את המים והוא דוקא הוא ואין הראשון דוקא דמדכתיב ואחר ישקה את האשה ש"מ השקאה אחר הקטרה ומה ת"ל והשקה אחר המחיקה ללמדך שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה ולא הודת לומר דטמאה היא מערערין אותה בלומר פותחין את פיה שלא בטובתה ושופכין לתוכה מים ואפי' נמחקה המגלה קודם הקטרה דשלא כדין עשו הכהנים דכיון שאינה שותה עד לאחר הקטרה דכל מה שיש להם לאחר המחיקה מאחרין שמא תודה ואפי' הכי כי נמחקה שלא כדין אין שומעין לה לומר איני שותה אלא או שותה או תודה ולכך כתיב והשקה לאחר המחיקה ולומר שהמחיקה גורמת לה שתשתה ר' שמעון אומר אחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה לא פליג אדר' עקיבא אלא מר דריש האי קרא ומר דריש האי קרא והכי אמרי' לקמן בשמעתין דתרוייהו סבירא להו מקריב את המנחה ואחר כך משקה אבל איכא ביניייהו דר' עקיבא לית ליה אם השקה ואחר כך הקריב את המנחה כשרה ור' שמעון אית ליה דכשרה ע"כ ל"ה. וק' לפ"ה חזא שמגיה הספרים דבכל הספרים כתיב בתרא וקמא עוד ק' אמאי קאמר והלא כבר נאמר והשקה הוה ליה למימר הלא כבר נאמר אחר כך ישקה דהיינו קרא דלאחר הקטרה. וע"ק למה ראיכא בין ר' עקיבא לר' שמעון (ישמעאל) דר' עקיבא לית ליה השקה אח"כ הקריב המנחה כשרה הילכך והשקה קמא דריש לעיל למשקי בעל כרחה ואע"ג דלא כדין אימחוק ואחר כך ישקה לרישומו ניכר והשקה בתרא לגופו. וא"כ ק' כיון דר' עקיבא לא דריש ליה להאי קרא דר' ישמעאל) [שמעון] אמאי לא מפרש תלמודא היכי דריש ליה ר' עקיבא לקרא. לכ"נ לר"ת שאין למהות ג"ה והשקה בתרא מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה קמא ומהשקה בתרא דריש אם נמחקה מגלה ומן והשקה קמא דריש דמשקה ואחר כך מקריב מנחה ואחר ישקה לרישומו ניכר. ור' עקיבא פליג אדר' שמעון (ישמעאל) [שמעון] וקאמר דמשקה ואח"כ מקריב ולכך לא הוצרך כלל לפרש קראי אליבא דר' עקיבא דלגמרי סבירא ליה כרבנן דמשמע הכי לקמן דוהשקה קמא לגופיה לומר דמשקה ואח"כ מקריב מנחתה והא דאמרי' לקמן דר' עקיבא סבירא ליה דמקריב ואח"כ משקה נ"ל דתרי תנאי ואליבא דר' עקיבא כדאמרי' לקמן דפרי' דר' עקיבא אדר' עקיבא. ג' דברים מעכבין עד שלא קרב הקומץ לאו דוקא נקט עיכובא דעד שלא קרב את הקומץ דהא ר' (ישמעאל) [שמעון] גופיה אית ליה דמשקה ואח"כ מקריב כשרה אלא אגב אחרים נקטיה. לא נצרכה לשרישומו ניכר. פי' לא נצרכה לומר אלא שרישומו ניכר. וא"ת מקרא דכתיב ומתה נפקא לן דמשמע דבעי שאין רישומן ניכר. וי"ל דמקרא דומתה לא ידעי' אלא דצריך שיהא הדיו יכול למחות ומ"מ [ט] שלא ימחוהו כיון דראוי למחות קמ"ל האי קרא שצריך למחות לגמרי. במאי קמיפלגי אמתני' קאי ובריתא נקט ברישא לאשמועי' מהיכא יליף ר' שמעון טעמיה וקבעי השתא דרבנן היכי דרשי' להו להאי קרא ור"ש היכי דריש להו לכולהו. ל"ה. ולא בדוקה ועומדת דכיון דאמרה איני שותה מודה

ט) ומ"מ אינו ראוי שצריך למחות כ"כ שלא יאכל רשומו ניכר קמ"ל.

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ד:
ה ב מיי' שם הל"י ופ"ג שם הלכה י:
(ג מיי' שם פ"ד הל' ז):

מוסף רש"י

כדי נסבה. מידי הלא אינעבריך למתניה ותנייה בכלי (קדושין ה:).

תוספות שאנץ

אלא תעמוד. ה"ג ת"ר והשקה מה ת"ל ול"ג בתרא בריש וקמא בסיפא שאין זה לשון ברייתא. ועוד בספרי תני לה להך ברייתא. ומפיק להאי דרשא מוהשקה קמא ל"ה. וה"פ והשקה מה ת"ל סדר המקראות כך הוא ומתה והשקה והניף את המנחה והקריב דהיינו הגשה וקמץ והקטיר ואחר ישקה את המים ואח"כ כתיב השקאה שלישית והשקה את המים והיתה אם נטמאה וה"פ והשקה את האשה דכתי' קודם הקטרת מנחה מה חלמוד לומר והלא כבר נאמר אחר הקטרת מנחה והשקה את המים וההוא ודאי דוקא הוא ואין הראשון דוקא דמדכתי' ואחר ישקה את האשה ש"מ השקאה אחר הקטרה ומה ת"ל והשקה אחר המחיקה ללמדך שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה ולא הודת לומר דטמאה היא מערערין אותה בלומר פותחין את פיה שלא בטובתה ושופכין לתוכה מים ואפי' נמחקה המגלה קודם הקטרה דשלא כדין עשו הכהנים דכיון שאינה שותה עד לאחר הקטרה דכל מה שיש להם לאחר המחיקה מאחרין שמא תודה ואפי' הכי כי נמחקה שלא כדין אין שומעין לה לומר איני שותה אלא או שותה או תודה ולכך כתיב והשקה לאחר המחיקה ולומר שהמחיקה גורמת לה שתשתה ר' שמעון אומר אחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה לא פליג אדר' עקיבא אלא מר דריש האי קרא ומר דריש האי קרא והכי אמרי' לקמן בשמעתין דתרוייהו סבירא להו מקריב את המנחה ואחר כך משקה אבל איכא ביניייהו דר' עקיבא לית ליה אם השקה ואחר כך הקריב את המנחה כשרה ור' שמעון אית ליה דכשרה ע"כ ל"ה. וק' לפ"ה חזא שמגיה הספרים דבכל הספרים כתיב בתרא וקמא עוד ק' אמאי קאמר והלא כבר נאמר והשקה הוה ליה למימר הלא כבר נאמר אחר כך ישקה דהיינו קרא דלאחר הקטרה. וע"ק למה ראיכא בין ר' עקיבא לר' שמעון (ישמעאל) דר' עקיבא לית ליה השקה אח"כ הקריב המנחה כשרה הילכך והשקה קמא דריש לעיל למשקי בעל כרחה ואע"ג דלא כדין אימחוק ואחר כך ישקה לרישומו ניכר והשקה בתרא לגופו. וא"כ ק' כיון דר' עקיבא לא דריש ליה להאי קרא דר' ישמעאל) [שמעון] אמאי לא מפרש תלמודא היכי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג וכו' והניף את המנחה: (ב) ר"ה אחר כל וכו' ומתיבה ומחיקה וקמיצה והקטרה מגיד כל"ל: (ג) ר"ה רבנן סברי וכו' למעלה וקאמר לאם לא כל"ל ומיבעי רבנן נמחק: (ד) ר"ה והשקה בתרא וכו' דאיכא בין ר"ע לר"ש כל"ל:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ר"ש אומר וכו' והכי אמר לקמן בשמעתין. ד' כ ע"ב:

תוס' שאנץ (המשך)

דריש ליה ר' עקיבא לקרא. לכ"נ לר"ת שאין למהות ג"ה והשקה בתרא מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה קמא ומהשקה בתרא דריש אם נמחקה מגלה ומן והשקה קמא דריש דמשקה ואחר כך מקריב מנחה ואחר ישקה לרישומו ניכר. ור' עקיבא פליג אדר' שמעון (ישמעאל) [שמעון] וקאמר דמשקה ואח"כ מקריב ולכך לא הוצרך כלל לפרש קראי אליבא דר' עקיבא דלגמרי סבירא ליה כרבנן דמשמע הכי לקמן דוהשקה קמא לגופיה לומר דמשקה ואח"כ מקריב מנחתה והא דאמרי' לקמן דר' עקיבא סבירא ליה דמקריב ואח"כ משקה נ"ל דתרי תנאי ואליבא דר' עקיבא כדאמרי' לקמן דפרי' דר' עקיבא אדר' עקיבא. ג' דברים מעכבין עד שלא קרב הקומץ לאו דוקא נקט עיכובא דעד שלא קרב את הקומץ דהא ר' (ישמעאל) [שמעון] גופיה אית ליה דמשקה ואח"כ מקריב כשרה אלא אגב אחרים נקטיה. לא נצרכה לשרישומו ניכר. פי' לא נצרכה לומר אלא שרישומן ניכר. וא"ת מקרא דכתיב ומתה נפקא לן דמשמע דבעי שאין רישומן ניכר. וי"ל דמקרא דומתה לא ידעי' אלא דצריך שיהא הדיו יכול למחות ומ"מ [ט] שלא ימחוהו כיון דראוי למחות קמ"ל האי קרא שצריך למחות לגמרי. במאי קמיפלגי אמתני' קאי ובריתא נקט ברישא לאשמועי' מהיכא יליף ר' שמעון טעמיה וקבעי השתא דרבנן היכי דרשי' להו להאי קרא ור"ש היכי דריש להו לכולהו. ל"ה. ולא בדוקה ועומדת דכיון דאמרה איני שותה מודה

ט) ומ"מ אינו ראוי שצריך למחות כ"כ שלא יאכל רשומו ניכר קמ"ל.

קשיא דר"ע דר"ע הכא קאמר מחיקה מעכבא. את האומר דכל זמן שלא נמחקה אם אמרה איני שותה יכולה לחזור בה ולא אמרינן לה להשקותה אבל אם נמחקה המגילה מערערין אותה על כרחה ואפי' לא קירב הקומץ דהא והשקה קמא דקודם הקטרה להכי דרשינן והכא קאמר קומץ מעכב את האומר דכל כמה דלא קרב קומץ אי אמרה איני שותה לא אמרינן לה להשקותה: **וחזרה ואמרה שותה אני.** לר"ע מהו להשקותה מדלגה: **שיפן מר.** דבר מר: **שמרים כבר.** קודם מחיקה. אלמא מממת דבר אחר הם מרים ואין מרירה על שם קללת בדיקתם נקרא דהא מקמי מחיקה לאו בני מיבדק מינהו: **מתני' מגילתה נגנות.** [1] בגדי ההיכל דכל כתבי הקדש שאינן ראויין לקרות בהן נגנזין שלא יתבזו: **על גיס הדשן.** שהיא בעזרה שנזרקין שם פסולי קדשי קדשים ופסולי אימורים שמחיצתן לפנים מן הקלעים כדאמרינן בשמיעת קדשים (זבחים דף קד:) שלשה גיס הדשן הם דהוא"ל וקדשה בכלי שרתה בעזרה. והאי מתפזרת היינו נשרפת כדאמר לקמן (ד' כג.) ואלו שנחותיהם נשרפות וקא חשיב להא האומרת אינו שותה: **ואין מגילתה כשירה להשקות כה סוטה אחרת.** דבעינן כתיבה לשמה דכתיב [2] ועשה לה הכהן לה לשמה: **המים נשפכין.** כיון דאמרה טמאה אני בדוקה ועומדת היא ומים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק: **מערערין אותה.** דדלמא טהורה היא ומחמת רתיחותא קאמרה: **מתמלאה גידין.** הגידין שבלחייה נופחין ונראית כמלאה גידין. וגם בשרה נעשית שיטה שיטה של נפיחה והכי תניא בספרי [3] כמין ערגיטין מזורקין בה: **אלא הטמא העורה.** שערי נקבור או עזרת נשים שאנא דרך שם. ולקמיה [4] פריך והא אמרינן בעלמא דשערי נקבור לא נתקדשו וכ"ש עזרת נשים ומת מותר ליכנס למחנה לויה: **הדע שזכות תולה לה.** תראה ותלמד בפרשת סוטה שהזכות תולה דילפינן מונקתה ומזרעה זרע ונקתה ע"י זכיות כדי זריעת זרע ע' תדשים וי"א יותר כדמפרש בגמ' [5]: **מלמדה היפלות.** מפרש בגמ' [6]: **רבי יהושע אומר רולה אשה בקב ותיפלות** גרסינן. ובגמרא [7] מפרש מאי קאמר: **מכות פירושין.** מפרש בגמ' [8] שמכה את עצמו בכתלים להראות שהוא עניו ונענוי: **גמ' לבלר.** סופר: **אם תחסר אות אחת.** כגון א' וה' אלהים אמת ד' אלהים: **דבר אחד יש לי.** לקמן מפרש מאי תשובה היא זו: **כתב שיוכל למחות.** ורבי ישמעאל סבר מוחקין לה מן התורה ולא בעי כתיבה לשמה ואפרשת סוטה לחודה קא קפיד: **מאי קאמר ליה ומאי מהדר ליה.** מאי קאמר ליה ר' ישמעאל דקא מהדר ליה ר"מ דבר אחד יש לי שעושה רושם ואינו נמחק מה ענין קנקנתום אצל מיחוש ר"ש. כגון דלי"ת דאחד: **דבר אחד יש כו'.** ואינו נמחק לגמרי: **קשיא שימוש אשמוש.** דקאמר לעיל שימוש דר"ע קודם (ב) ואמר הכא דר"י קודם: **לא מאי למיקם אליביה.** על עיקרי טעמיה שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים: **אתא לקמיה דר"י וגמר גמרא.** המשניות סתומות כמו שהן כדגמיר להו מרבו ורבו מרבו: **והדר אתא לקמיה דר"ע למיסבר סברא.** לעמוד על עיקר טעמי המשנה מפני מה זה טמא וזה טהור זה אסור וזה מותר ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא וזה תלמוד שהיה בימי התנאים ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו ולאיזה משנה ידמוהו:

חוץ

מגילתה נגנזות. ירושלמי תני נגנזת תחת לירו של היכל למה בשביל לשחקה לול קטן היה שם ושם המים נשפכים תני אין בהן משום קדושה מהו לגבל בהן את הטיט מה בכך המים נשפכים תני יש בהם משום קדושה: נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה למה שגרמה לשם שימחק כמה ימחק תני רבי מנין ב"ש אומרים אחת ובה"א שמים א"ר אילעאי טעמא דב"ה כדי לכתוב י"ה: [9] **אמר** ר' ירמיה לה מה"ת איכא בינייהו. תימה לרבי והא בימי ר"מ נפסקו כבר המים המרים כדאמרי' בפ' בתרא (לקמן דף מז.) דר' יוחנן בן זכאי הפסיקן ועוד האמר רבא (לעיל ד' יח:) מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום א"כ מ"ט דמ"ד מוחקין לה מן התורה וליכא למימר מ"ד מוחקין לה מן התורה לית ליה דרבא א"כ אמאי אמר לר"ש לעיל (ד' יט:) כדי נסבה לימא לית ליה דרבא אלא הכי משמע דבהא דרבא כ"ע מודו ואיכא למימר מ"ד מוחקין לה מה"ת כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה אע"פ שהסופר לא נתכוין לשם סוטה אלא לשם ס"ת ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפי' בזמן הזה משום דכתיב בה ומתה דבעינן כתב שיכול למחות וכיון דס"ל מוחקין לה מן התורה ש"מ דקסבר דלאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק:

אבל תורה דסתמא כתיב הכי נמי דמחקינן. לפוס האי דימוי ה"מ למיפרך וכי לית ליה לת"ק הא דתנן [10] כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כילד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו' וה"מ לתרוצי דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לאו לגירושין עומדת אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת כדאמרינן ברים מסכת זבחים (דף כ:) א"נ עד כאן לא פסלינן גבי גט אלא משום דהתם וכתב לה אמר רחמנא וכו' מיהו היכא דאינתיק לשם רחל לא הדרא מנתקא ע"י מחיקה לשם לאה ורבי אחי בר יאשיה נמי אע"ג דעשיה דידה מחיקה היא מיהו מהני קנא דכתב בסתמא ועשה לה ולא כתב ומתה לה דרשינן ליה נמי אכתיבה דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם מיהו אהני נמי האי דלא כתיב

מבעיא בחסירות ויתירות דבקי אנא אלא אפילו למיחש לזבוב דדילמא אתי ויתיב אתניה דדלי"ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי"ש דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו איני והא [11] תניא אמר רבי מאיר כשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל ר"ע אסרה עלי קשיא שמוש אשמוש קשיא אסרה אאסרה בשלמא שמוש אשמוש לא קשיא מעיקרא אתא לקמיה דר' עקיבא כיון דלא מצי קם אליביה אתא לקמיה דר"י וגמר גמרא הדר אתא לקמיה דר"ע סבר סברא אלא אסרה אאסרה קשיא קשיא תניא רבי יהודה אומר אומר היה ר"מ לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו

חוץ

ו א מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ג סמג עשין עו:
ז ב מיי' פ"ג שם הל"י
סמג עשין עו:
ח ג מיי' שם פ"ד הלכה ד:
ט ד מיי' שם הל"י:
י ה מיי' שם הל"ד:
יא ו מיי' שם פ"ג הלכה טז:
יב ז מיי' שם הל"כ:
יג ח מיי' פ"ל מהל' מ"מ הל"ג סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו:
יד ט מיי' פ"מ מהל' ערכין הל"ג:
טו י מיי' פ"ל מהל' תפלין הל"ד סמג עשין כד טוש"ע יו"ד סימן רעא סעי' ו:

תוספות שאנץ

שהיא טמאה: דאמר קרא מי המרים שמרים כבר קודם מחיקה אלמא מחמת דבר אחר הם מרים ואין מרירותן נקרא על שם בדיקותן דהא מקמי מחיקה לאו בני בדיקה ניהו. ל"ה: **מתני'** מגילתה נגנזת בצדי ההיכל דכל כתבי הקדש שאינן ראוין לקרות בהן נגנזין שלא יתבזו: ומנחתה מתפזרת אבית הדשן דהואיל וקידשה בכלי נשרפת בעזרה והאי מתפזרת בעזרה היינו נשרפת כדא' לקמן ואלו שמנחותיהן נשרפות וקא חשיב לה להא האומרת איני שותה. ל"ה. ההיא מתמלאה גידין פ"ה הגידין שבלחייה נופחין ונראית מלאה גידין וגם בבשרה נעשית שיטה שיטה של נפיחה והכי תניא בספרי כמין שרביטין מזורקין בה: שאם תחסר אות אחת כגון אלף וה' אלהים אמת אי תתיר אות אחת בראשית בראי אלהים. וה"ר מאיר פי' כגון הוה על הוה [6]) פי' כגון אחרון יו"ד מברך את השם:

[6]) נראה דע"ל אם יוסיף יו"ד על היא אחרון נמצא מברך את השם.

---

[1]) [לעיל יט:], [2]) [לעיל יט:], [3]) [לקמן כא.] [4]) [לקמן כא.] [5]) [לקמן כא.] [6]) [לקמן כא.] [7]) [לקמן כב.] [8]) [לקמן כב.] [9]) [לקמן כב.] [10]) [לקמן כב.] [11]) [לקמן כב.] [12]) [לקמן כב.] [13]) [לקמן כב.] [14]) [לקמן כב.] [15]) [לקמן כב.] [16]) [לקמן כב.] [17]) [לקמן כב.] [18]) [לקמן כב.] [19]) [לקמן כב.]

כתיב וכתב לה אע"ג דנכתבה לשום אשה אחרת דכשר לפוס דיחוי דרב נחמן בר יצחק א"כ מאי דקאמר הכא התם וכתב לה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה כתיב גבי עשייה והא בפרק כל הגט (גיטין דף כ:) מפרש מ"ט פסלינן לכל הני גיטין מאי כתיב ונתן ספר כריתות ה"א למעוטי האיך קמא שנכתב אלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ומאי אלא וכתב ולה כתיב אלא וכתב ולה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה מיהו כתב לה אבל יש לו ב' נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו' אלמא דממעטי התם מוכתב גרילא היכא דנכתב לשם אשה אחרת וי"ל דשאני התם דלא הוה צריך למיכתב אלא ונתן לה ספר כריתות הילך הוי וכתב קרא יתירא למעוטי נכתב לשם אשה אחרת אבל הכא לאו יתירא הוא האי וכתב הילך לא ממעטינהו מיניה אלא היכא דלא אכתיב לשם אלות בעולם אבל תורה דלהתלמד כתיבה הכי נמי [1]דלא מחקינן ורבי אחי בר יאשיה לית ליה [6]דכתב לגרש את אשתו ונמלך מצאו בן עירו ואמר לו שמי בשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו אמרי התם [1]וכתב לה אמר רחמנא [2]בעינן כתיבה [3]לשמה הכא נמי [2]ועשה לה מאי עשייה מחיקה: אינה מספקת לשתות עד שפניה [כו']: מני ר"ש היא [3]דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא דכתיב [3]מנחת זכרון מזכרת עון אימא סיפא יש לה זכות היתה תולה לה אתאן לרבנן דאי ר"ש האמר [7]אין זכות תולה במים המרים אמר רב חסדא הא מני ר"ע היא דאמר [8]מקריב את מנחתה ואח"כ משקה ובזכות סבר לה כרבנן: והם אומרים הוציאוה וכו': מ"ט דדילמא מתה למימרא דמת אסור במחנה לויה [10]והתניא [4]טמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא [7]אפילו מת עצמו שנאמר [4]ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו אמר אביי [11]שמא תפרום נדה למימרא דבעיתותא מרפיא אין דכתיב [5]ותתחלחל המלכה מאד [12]ואמר רב שפירסה נדה והא אנן [13]תנן חרדה מסלקת דמים פחדא צמית ביעתותא מרפיא: יש לה זכות היתה וכו': מני מתני' לא אבא יוסי בן חנן ולא ר"א בן יצחק איש כפר דרום ולא רבי ישמעאל דתניא אם יש לה זכות תולה לה שלשה חדשים כדי הכרת העובר דברי אבא יוסי בן חנן ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר ט' חדשים שנאמר [6]ונקתה ונזרעה זרע ולהלן הוא אומר [7]זרע יעבדנו יסופר זרע [9]הראוי לספר רבי ישמעאל אומר שנים עשר חדש ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר [9]דכתיב [8]להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן ענין הן מלכי ישפר עליך וגו'. דניאל אמר לנבוכדנצר כשפתר לו החלום שיהא נטרד מן האנשים ולהיות עם בהמה ואיה להן מלכא אמנם המלך מלכי ישפר עליך עלתי מיטב בעיניך להאמין לעצתי: **וחטיך בצדקה פרוק.** חטאך ע"י צדקה פדה: **ועויתך במיחן.** ועונותיך בחמינת העניים: הן

חוץ מפרשת סוטה בלבד רבי יעקב אומר משמו [1]חוץ מפרשת סוטה של מקדש מאי ביניייהו א"ר ירמיה למחוק לה מן התורה איכא ביניייהו והני תנאי כי הני תנאי דתניא [2]אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת רבי אחי בר יאשיה אומר מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן לא קאמר ת"ק התם אלא ביון דאינתיק לשום רחל לא הדרא מינתקא לשום לאה אבל תורה דסתמא כתיבה הכי נמי דמחקינן אמר רב נחמן בר יצחק דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא במגילה דאיכתוב לשום אלות בעולם אבל תורה דלהתלמד כתיבה הכי נמי [3]דלא מחקינן ורבי אחי בר יאשיה לית ליה [6]דכתב לגרש את אשתו ונמלך מצאו בן עירו ואמר לו שמי בשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו אמרי התם [1]וכתב לה אמר רחמנא [2]בעינן כתיבה [3]לשמה הכא נמי [2]ועשה לה מאי עשייה מחיקה: אינה מספקת לשתות עד שפניה [כו']: מני ר"ש היא [3]דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא דכתיב [3]מנחת זכרון מזכרת עון אימא סיפא יש לה זכות היתה תולה לה אתאן לרבנן דאי ר"ש האמר [7]אין זכות תולה במים המרים אמר רב חסדא הא מני ר"ע היא דאמר [8]מקריב את מנחתה ואח"כ משקה ובזכות סבר לה כרבנן: והם אומרים הוציאוה וכו': מ"ט דדילמא מתה למימרא דמת אסור במחנה לויה [10]והתניא [4]טמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא [7]אפילו מת עצמו שנאמר [4]ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו אמר אביי [11]שמא תפרום נדה למימרא דבעיתותא מרפיא אין דכתיב [5]ותתחלחל המלכה מאד [12]ואמר רב שפירסה נדה והא אנן [13]תנן חרדה מסלקת דמים פחדא צמית ביעתותא מרפיא: יש לה זכות היתה וכו': מני מתני' לא אבא יוסי בן חנן ולא ר"א בן יצחק איש כפר דרום ולא רבי ישמעאל דתניא אם יש לה זכות תולה לה שלשה חדשים כדי הכרת העובר דברי אבא יוסי בן חנן ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר ט' חדשים שנאמר [6]ונקתה ונזרעה זרע ולהלן הוא אומר [7]זרע יעבדנו יסופר זרע [9]הראוי לספר רבי ישמעאל אומר שנים עשר חדש ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר [9]דכתיב [8]להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן ענין הן

מלכי ישפר עליך וגו'. דניאל אמר לנבוכדנצר כשפתר לו החלום שיהא נטרד מן האנשים ולהיות עם בהמה ואיה להן מלכא אמנם המלך מלכי ישפר עליך עלתי מיטב בעיניך להאמין לעצתי: **וחטיך בצדקה פרוק.** חטאך ע"י צדקה פדה: **ועויתך במיחן.** ועונותיך בחמינת העניים:

חוץ מפרשת סוטה. ואפי' בס"ת: **משמו.** של ר"מ: **שכמקדש.** של כל סוטה וסוטה: **מאי ביניייהו.** כלומר במאי קמיפלגי באיזה טעמא: **למחוק לה.** מפרשת סוטה שבספר תורה. לת"ק מחקינן לר' יעקב לא מחקינן: **כי הני תנאי.** דאיפלגו נמי בכתיבה לשמה: **דאינתיק.** מכל נשים לשמה של זו: **אמר רב נחמן וכו'.** איהו נמי פריך דהני תנאי לאו כי הני תנאי ופריך לאידך גיסא ואית ליה נמי דרב פפא וה"ק איכא למיפרך להאי גיסא ואיכא למיפרך להאי גיסא: **כאב.** לה נטו לגרש את אשתו ונמלך מלגרשה: **בן עירו.** ששמו כשמו והוא מאותה העיר: **שמי כשמך וכו'.** ובני עיר אחת אנחנו ונטו זה לאוי לי תניהו לי ולגרש בו את אשתי: **פסול לזה לגרש בו.** דדרשינן לה לשמה דכתיב וכתב לה ספר כריתות. והכא נמי כתיב ועשה לה הכהן: **מני.** הא דקתני דכיון שנשתה נבדקת ר"ש היא דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה דאי לא מקריבה מנחתה לא הוה מיבדקה עד שתקרב מנחתה דכתיב מזכרת עון: **הא אמר אין זכות תולה.** במתני' (לקמן ד' כב:): **ר"ע היא.** דאמר לעיל (ד' יט:) משקרב הקיומן אינה יכולה לחזור בה אלא מקרבי לה קודם שתשתה: **במחנה לויה.** בהר הבית דהא עזרת נשים וגם שער נקבור לא נתקדשו בקדושת עזרה והרי הן כשאר הר הבית: **עמו במפילסו.** ובמדבר נמי היו ג' מחנות לפנים מן הקלעים מחנה שכינה והלוים יחנו סביב למשכן העדות (במדבר ג) זה מחנה לויה והדגלים ג' פרסאות[2] זה מחנה ישראל ומשה היה לוי וקאמר עמו: **שמא הפרום נדה.** אגב דיעבותא דמים המרים. והנדה והזב והזבה ונגעל קרי אסורים במחנה לויה כדילפינן בספחים בפרק אלו דברים (ד' סז.): **פחדא למיפ.** דאגה שאינה בא פתאום אלא דוחגת שמא יבואו אויבים להורגה לומת את המקור מלהוליד דם ואפי' בשעת ומתה. וההיא דנדה אדאגה אימתר דקתני הגיע שעת ומתה ולא נדקה עמאה מפני שאורח בזמנו בא ר"מ אומר אם היתה במחנה והגיע שעת ומתה ולא נדקה טהורה אם נדקה אחרי כן ומצאתה טהורה ולא אמר אורח בזמנו בא שחרדה מסלקת את הדמים: **ביעתותא.** הבאה פתאום כגון זו שלא היתה מרידה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת בצערה וכן באמתר שבאת לה שמועת מרדכי פתאום: **מרפיא.** הדמים. פוטרת את המקור: **מני מתני'.** דקתני יש זכות תולה ג' שנים: **כדי הכרת העובר.** דדרש ונקתה ע"י זכות כדי וזנרעה זרע כשיעור שהעובר ניכר במעוברת: **הראוי לספר.** לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום: **ואע"פ שאין ראיה.** גמורה לדבר דזכות תולה י"ב חודש זכר לדבר. ולקמן[3] מפרש אמאי איכא ראיה: **להן מלכא מלכי ישפר עליך וגו'.** דניאל אמר לנבוכדנצר כשפתר לו החלום שיהא נטרד מן האנשים ועם בהמה ואיה להן מלכא אמנם המלך מלכי ישפר עליך עלתי מיטב בעיניך להאמין לעצתי: **וחטיך בצדקה פרוק.** חטאך ע"י צדקה פדה: **ועויתך במיחן.** ועונותיך בחמינת העניים:

מלוה

לה משמע לשמה (ערובין יג:). **וכתב לה אמר רחמנא.** כתיב לה גבי כתיבה, הכא כתיב לה לגבי עשייה, עשייה היינו מחיקה (שם). **למחנה לויה.** כל הר הבית חוץ לחומת העזרה (פסחים סז:). **עמו.** ומשה לוי היה (שם). **ותתחלחל.** נתמתמה תלג נופה (מגילה טו:). **פחדא צמית.** לאגת ירלאה כי הכא מפני פחד כרכוס והגיע שעת ופתה ולא נדקה טהורה שהחרדה מסלקת הדמים, **ביעתותא מרפיא.** הבאלות פתאום שלאם רואה אז שומע נבהל מרפיא (נדה עא:).

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"מ ופ"ד הלכה ט:
יז ב מיי' שם פ"ג הל"מ ופ"ד הל"ד והל' יא סמג עשין טו:
יח ג מיי' פ"ג שם ופ"ד הל"ח:
יט ד מיי' פ"ג מהל' גירושין הל"ח [ג] סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלא סעי' ג:
ה [מיי' פ"ח מהל' גירושין הל' ח ג טוש"ע שם סעי' ח]:
כ ו ז מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלט"ו ופ"ג מהל' כלים מקדש הלכה ד סמג לאוין רס ועשין קצד:
כא ח מיי' פ"ג מהל' סוטה הלט"ז:

תוספות שאנץ

למחוק לה מן התורה פרשת סוטה שבספר תורה לת"ק מחקי' לר' עקיבא לא מחקינן: אבל תורה דסתם כתיבא הכי נמי דמחקינן וא"ת מאי שנא מהא דאמרי' בגיטין ההוא גברא דעל לבי כנישתא ויהב ספר תורה לרביתהו אמר רב יוסף למאי ניחוש לה אי משום כריתות הא בעי' וכתב לה לשמה אלמא אמרי' דאע"ג דסתם כתיבא לא אמרי' [דהוין] לשמה ודוחק הוא לומר דרב יוסף פליג ארב פפא דהכא ואומר דשאני גט דאפי' כתב הסופר שם אשה ושם האיש לא מהני אם לא אמר ליה הבעל שיכתוב הגט אבל הכא גבי סוטה מגלת סוטה שכתבה בלא אמירת האשה כשרה ומשו"ה אמרינן דכיון דסתמא כתיבא ה"ג דמחקי. אבל ק' דהכא משמע דלהתלמד עדיף יותר ופי' ברש"י פ' כל הגט. אבל ק' מאי האי דקאמר בחר הכי דר' אחא לית ליה כתב לגרש את אשתו ונמלך כו'. והא לא דמי גט לסוטה בדפרי'. וי"ל דמ"מ פריך הכי דכיון דלית ליה לשמה א"כ לא לדרוש נמי גבי גט וכתב לה לשמה כי היכי דלא דריש ליה גבי סוטה: למימ' דמת אסור ליכנס למחנה לויה. בהר הבית דהא עזרת נשים ושער נקנור לא נתקדשו בקדושת העזרה והרי הן כשאר הבית. ל"ה: וא"ת מאי מקשי' מדרבנן מיהא אסור דהכי אמרי' התם חצר חדשה שחרשו בה דברים הרבה שאין טבול יום וטמא מת נכנס במחנה לויה וגם חגן במס' כלים מקודש ממנו החיל שאין גוים וטמאי מתים נכנסין לשם. וי"ל דיש חלוק בין היכא דאירע לו טומאה קודם שנכנס לשם אז אמרי' דאסור ליכנס במחנה לויה אבל היכא דאירע לו תוך המחנה אז מותר להיות שם דה"ג אמרי' במס' תמיד אירע קרי באחד מהם היה הולך במסיבה לבית הטבילה וכשחוזר בא לו אצל אחיו הכהנים: אלא אפי' מת עצמו רב מאי אפי' אדרבה מת קיל טפי כדאמר בערובין ק"ד: טמא שרץ שנכנס לעזרה חייב המכניס שרץ למקדש פטור משום דכתיב מזכר נד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקנה ומת נמי אין לו טהרה במקנה וי"ל דפלוגתא דתנאי היא התם. א"ת יש במינו טהרה במקנה דשרץ כדאמר בפ' דר' עקיבא דיש במינו טהרה בכעי גבי מפץ דהתם איצטרוך קרא במפץ לומר דבעי במינו ד"נ כתיב מזכר לד' דבעי במינו). עמו במחיצתו ובמדבר נמי היו ג' מחנות לפנים מן הקלעים מחנה שכינה והלוים יחנו סביב למשכן העדות זה מחנה לויה ומשה לוי היה וקאמר עמי ל"ה: ואשכח קרא דאמר ותני פי' בהארכת זמן כלומר דקרא כתיב כשהב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים הלכך הו"ל ג' שנים:

מסורת הש"ס

ז) גיטין כט. ערכין יג., ב) [גיטין כ. וש"נ], ג) [לעיל יט.], ד) [לעיל ו. לקמן כב:], ה) [לעיל יט.], ו) מוספתא דלכים פ"ח ע"ש פסחים סז. מיר מה., ז) מגילה טו., ח) נדה לט. עח., ט) [ע' סנהדרין קי:], י) ב"ב ד., כ) [ערכין נה:], ל) [לף כלל.], מ) [ועי' תוספות ממחות לה: ד"ה אין], נ) בס"ר ומירוש' אמת כל אותן ר"ב תורה.

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:
דברים כד א
2. אז איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והעמיד את האשה לפני יי ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת: במדבר ה ל
3. והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שערים לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה כי מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מזכרת עון:
במדבר ה טו
4. ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את עצמתי מזה אתכם:
שמות יג יט
5. ותבואנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: אסתר ד ד
6. ואם לא נטמאה האשה וטהרה הוא ונקתה ונזרעו זרע:
במדבר ה כח
7. זרע יעבדנו יספר לאדני לדור:
תהלים כב לא
8. להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיאך בצדקה פרק ועויתך במחן ענין דן תהוא ארכה לשלותך:
דניאל ד כד

גליון הש"ס

גמ' והתניא **טמא** מת. ע' זמתים ד' לג ע"ח תנ"ה ונטמאים: **תוס'** ד"ה בעיתותא כו' כל הנשים צ"ל האנשים:

מוסף רש"י

חוץ מפרשת סוטה. אפילו בספר תורה, דקסבר אם בא למחוק לה מן התורה מוחק (ערובין יג.). של מקדש. מגילה של כל סוטה וסוטה (שם). אין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. סוטה שנכתבה מגילתה ומתה עמה אני ופסולה, אין מגילתה כשרה לסוטה אחרת, אלמא כתיבה לשמה בעינן וה"ה נמי דלין מוחקין לה מן התורה (שם). **כתב לגרש את אשתו ונמלך.** וחזר בו מלגרש אותה (שם וגיטין כד.). **פסול לגרש בו.** אלמא וכתב לה משמע דהכי נמי כתיב ועשה לה לשמה לשמה (ערובין יג.). **וכתב לה אמר רחמנא.** כתיב לה גבי כתיבה, הכא כתיב לה לגבי עשייה, עשייה היינו מחיקה (שם). **למחנה לויה.** כל הר הבית חוץ לחומת העזרה (פסחים סז.). **עמו.** ומשה לוי היה (שם). **ותתחלחל.** נתמתמה תלג נופה (מגילה טו:). **פחדא צמית.** לאגת ירלאה כי הכא מפני פחד כרכוס והגיע שעת ופתה ולא נדקה טהורה שהחרדה מסלקת הדמים, **ביעתותא מרפיא.** הבאלות פתאום שלאם רואה אז שומע נבהל מרפיא (נדה עא:).

הן תהוי ארכא לשלותיך וכתיב [1]כלא מטא על נבוכדנצר מלכא וכתיב [2]לקצת ירחין תרי עשר לעולם רבי ישמעאל ואשכח קרא דאמר ותני דכתיב [3]כה אמר ה' על שלשה פשעי אדום ומאי אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דלמא שאני עובדי כוכבים דלא מפקיד דינא עלייהו: ויש זכות תולה ג' שנים כו': זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא [4]אינה מצווה ועושה היא אלא זכות דמצוה זכות דמצוה מי מגנא כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי [4]כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה [6]מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור [3]מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם ואומר [5]בהתהלכך תנחה אותך וגו' בהתהלכך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן (6) הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך [9]כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר [6]מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה א"ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא מתקיף לה [7]רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עלייהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא רבינא אמר לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי [2]דפקודי לא מפקדא באגרא [7]דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדייהו מאי פרשת דרכים א"ר חסדא זה ת"ח ויום מיתה רב נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה א"ר יוסף דרשיה רבי מנחם בר יוסי להאי קרא כי סיני [8]ואילמלא דרשוה דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד דכתיב [7]לאמר אלהים עזבו וגו' מאי דרוש [8]ולא יראה בך ערות דבר וגו' והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה מאי בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא בר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דבי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו': אומר

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. ותימה מאי אמי דקתני בברייתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מילר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור מאור מגין לעולם דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מגנא לעולם ואי (3) מילר הרע דמצלא הא לא מצלא אלא לפי שעה:

זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מילר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה ו"ל סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומסרסר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה:

והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד לבא כמו שפרש"י: כן

הן תהוי ארכא לשלותיך. ואי תהא אורך זמן לשלומך שלא יבאו עליך הפורענות. וכן עשה נבוכדנצר היה מקבץ כל יום עניי ישראל שהגיע בגולה והיו נריכין מזונות ומפרנסם ואף דניאל כשהשיאו עלה זו לכך נתכוין שרצה את ישראל בגולה מחזיקן על הפתחים: **וכתיב כולא מעא.** כל הפורענות הגיע על נבוכדנצר: **לקצת ירחין תרי עשר.** אלמא תלה לו הזכות י"ב חדש: **לעולם.** מתני' דקתני ג' שנים ר' ישמעאל היא: **ואשכח קרא דאמר ותני.** שונה בהתרכת זמן כלומר מקרא כתוב שהקב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים הלכך הוו להו ג' שנים: **דלא מפקיד דינא עלייהו.** אין ממהרין מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעולם הזה. אבל מישראל ממהרין ליפרע בעה"ז ומדקדקין אחריהם: **זכות דמאי.** מגינה כל כך: **זכות דתורה.** שהיתה עוסקת בתורה: **הא לא מפקדא.** דכתיב ולמדתם אותם את בניכם (דברים יא) ולא את בנותיכם וכיון דאינה מצווה אין שכרה גדול כמצווה ועושה: **היא תשיחך.** תלין בעדך את זכותך: **פחתים.** גומות: **נזדמנה לו אבוקה של אור.** כך זכה לקיים מצוה ניצל ממלכות פורענות: **ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין.** שדרכן לילך בלילה פן יפגעו בו דכתיב תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער (תהלים קד): **הגיע עמוד השחר.** ואף כאן זכה לתורה ניצל מן החטא ומן היסורין: **ועדיין אינו יודע כו'.** שמא יכפנו יצרו ליבטל ויטיב עליו יצה"ר ופורענות: **הגיע לפרשת דרכים.** ושם הכיר את דרכו. ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד יום מותו ניצל מכולן והכי מפרש לה לקמיה: **עבירה מכבה.** שכר מצוה: **ואין עבירה מכבה.** שכר מי שעסק בתורה קודם לכן. אלמא מצוה לא מגנא כולי האי: **לכבות את האהבה.** זו תורה דכתיב (שיר ב) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה. יין קודם: **אמר רב יוסף.** לעולם מגינה על היסורין הרבה ומאי אינה מגינה דקאמר(2) מ"ק מן החטא שלא יתקפנו יצה"ר קאמר: **מצוה בעידנא דעסיק בה.** והיינו לפי שעה דאמר מגנא מן היסורין ומצלא מיצה"ר שלא יכשילנו לחטא: **בעידנא דלא עסיק בה.** (מסנגמרי) המצוה ואינו עסוק בה אגוני מגנא מן הפורענות אצולי לא מצלא. ודקתני בברייתא עבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד: **אמאי לא תגין עליהן.** מילר הרע שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים כלומר אמאי לא תגילהו מן העבירות: **לעולם זכות דתורה.** ולא שעוסקת בתורה אלא שעוסקת בנגע ובנעלה שיעסקו: **דמקריאן ומתניאן.** שטורחות על בניהן להגיאן לבית הספר לקרות מקרא ולשנות משנה: **ונטרן לגברייהו.** וממתינות לבעליהן שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה: **מאי פרשת דרכים.** מהו מדמה להגיע לפרשת דרכים דהא אנוכה היינו מצוה עמוד השחר היינו תורה אלא פרשת דרכים מאי היא: **ויום המיתה.** והוא תלמיד חכם ביום מותו וידע שלא פירש לפרוק מעליו עול תורה: **וירא חטא.** זכה לירא חטא אחר שזכה לתורה ניצל מכולן שהתורה מלמדתו דברי מצוה ודברי איסור וממה שהוא צריך לפרוש וירא חטא מוציא מלבדוף אחרי יצרו: **דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא.** וה"ק עלה עמוד השחר ניצול מן החיה כו' זכה לתורה ניצול מיצה"ר ומן החטא ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך אם יזכה שיסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חבריו להורות בהלכה וכמשפט הגיע לפרשת דרכים כלומר זכה לכך ניצול מכולם: **לאמר אלהים עזבו.** כך היו אומרים עליו אלהים עזבו שבא על אשת איש ואין אנו נענשין עליו רדפו ותפסוהו כי אין מציל אין לו זכות שיצילנו שהעבירה כבתה זכותיו: **לא ירא כך.** עבירה ואם ירא ושב מאחריך: **שמעון אחי עזריה.** תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו: **הלל עסק בתורה.** מתוך עוני רב כדמפרש בגמ' יומא (דף לה:):

לימדה

ב) [נ"ל מאיר כך גירסת הילקוטן], ג) [נ"ל מאיר כ"ל בע"ז], ג) [נ"ל רבא], ד) [ברכות יז.], ה) [נ"ל ואילמלי ע' תוספות מגילה כא.], ו) [ע' סנהדרין לח.], ז) נכ"ל: משגמר,

תורה אור השלם

1. כִּלָּא מִטָּא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא:
דניאל ד כה
2. לְקֵצַת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר עַל הֵיכַל מַלְכוּתָא דִּי בָבֶל מְהַלֵּךְ הֲוָה:
דניאל ד כו
3. כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל רְדֹפוֹ בְחָרֶב אָחִיו וְשִׁחֵת רַחֲמָיו וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח: עמוס א א יא
4. כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר: משלי ו כג
5. בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וְהֵקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ: משלי ו כב
6. מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בוֹז יָבוּזוּ לוֹ:
שיר השירים ח ז
7. לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוּ רְדֹפוּ וְתָפְשׂוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל: תהלים עא יא
8. כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וּלְתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: דברים כג טו

הגהות הב"ח

(ה) גמ' הליסטים כנ"ל וכן בכל הש"מ: (ב) רש"י ד"ה אמר רב יוסף וכו' דקאמר בלישנא קמא: (ג) תוס' ד"ה מצוה וכו' ולא דמצלא מילר הרע לא מצלא:

גליון הש"ס

גמ' כיון שעלה עמוד השחר. עיין פסחים כ ע"א ברש"י ד"ה בכי טוב:

מוסף רש"י

ונטרן להו לגברייהו. ממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת (ברכות יז.). **לא כשמעון אחי עזריה.** על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה והתנו ביניהן שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון, לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו (זבחים ב.).

כב א מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכ' ו ופ"ג מהל' סוטה הלכה כ סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ו:
כג ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כ:

תוספות שאנין

דלא מפקד דינא עליהו ואין ממהרין מן השמים לפקוד עונותיהם עליהם בעולם הזה אבל בישראל ממהרין ליפרע בעולם הזה ומדקדקין אחריהם. אלא מעתה דואג ואחיתופל כו' אמאי לא מגין עלייהו מגין לאו דוקא אלא ר"ל אמאי לא מציל עליהו: אלמלי דרשו דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד מאי דרוש וכו'. נראה דל"ג דואג שהרי על מעשה בת שבע קיימין הכא ודואג מת כבר ועברו ימים רבים כדאמר בחלק דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה שדואג היה בימי שאול ואחיתופל בימי דוד ובת שבע היתה בת אליעם והוא היה בן אחיתופל כדכתיב בפסוק וכן מוכח (כרי' בן מומי) ולא מצינו שעשה דוד רק בדבר אוריה החתי וקרא דלא יהיה בך ערות דבר אייריי בערוה ממש. והיינו במעשה בת שבע לפי' ל"ג דואג ואע"ג שכתוב בכל הספרים אלא (בי) אחיתופל לבד. לא כשמעון אחי עזריה תנא הוא ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא ומפרנסו כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד על ידי נשיא שהיה מפרנסו: הלל עסק בתורה מתוך עוני כדאמר ביומא ב) בשמיהו שנאמר ושם רשעים ירקב ואומר פי' ר"ג שפי' ושבנא דתרי שבנא הוו שבנא הסופר צדיק היה כדכתיב לך בא אל הסוכן הזה ואל שבנא אשר על הבית. וכתיב ויצא אל אליקים אשר על הבית ושבנא הסופר כשיצאו אל רבשקה. אלמא אחר היה שבימי שבנא הראשון לא היה אליקים על הבית. ומיהו אומר הר' אלחנן דשבנא הראשון ושבנא אשר על הבית אחד הוה והא דכתיב אליקים אשר על הבית היינו שסופו היה על הבית.

ב) נ"ל ושבנא ות"ת והא שבנא רשע היה ולא מתקיים בגמרא וכו' ומומר ר"ש דתמי שבנא הוו וכו'.

בן עזאי אומר חייב אדם וכו'. ירושלמי דכן עזאי דלא כר"ע בן עזריה דדרים (מגיגה דף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים בא ללמוד נשים לשמוע וגרלה דפי' דמלוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תורה א]: מטרוגה שאלה את ר' אלעזר מפני מה ב] חטא אחת במעשה העגל והן מתין בה ג' מיתות אמר לה אין אשה חכמה אלא בפלך אמר לו הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה ג] א"ל ישפרו ד"מ ולא ימסרו דברי תורה לנשים:

ד)**רוצה אשה בקב ותיפלות.** פר"מ רוצה אשה שיהא בעלה חמר ויהא מצוי אצלה בכל שנה לתת לה עונתה ולא יניח לה אלא קב חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע"פ שמביא לה לשכרו ט' קנין חביבה עליה העונה בכל שנה וקב אחד מט' קנין ופרישות ל' יום ורבי פירש בשם רב האי המערה אשתו ע"י שלים לא יפחות לה מקבים חיטין מן שנה לשנה כדמוכח בגמרא בפרק אע"פ (כתובות דף סד:) ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (שם סג.) מוסיפין על כתובתה ג' דינרים בשנה ושער בינוני הוא ד' סלין בסלע ה)וסלע ד' דינרים נמצאת אתה בדינר וג' סלין בג' דינרים שהן י"מ קנין הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קבים מי"מ קנים שיפרוש ממנה דקנים אחד מט' בי"מ קנין: **היכי** דמי חסיד שוטה. ירושלמי ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילין הוליא זה את נפשו: **זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים** זוז. הא דרבי אבהו והא דרבי יוחנן ומברייא מזונות מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושים ותו גרס התם חד תלמיד מדר' בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי ליף למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא ומלוון ליה אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה ליף א"ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך דהוה ליף שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ"ט) מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן ה"ז לא יטול ובגמרא ו)הדא אמר חמשין דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: **יתומים** שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. וגרלה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו אבל לענין מזון האשה כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחייו הנכסים בחזקתם שאינם יכולין למכור כדאמרי' בפ' הנושא (כתובות קג.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדר' אפי' א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו' התם לא משתעבדי לה מחייהם אי נמי בית זה עצמו דהא בו בחיי הבעל אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות ולא דמו מזונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמטלטלי לא משתעבדי למזונות ואמרי' בפ' מציאת האשה (שם סט.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות והאי דנקט נכסים מועטין אורחא דמילתא נקט דלא מזבין אינש נכסים משום הפסד מזונות היכא דאיכא נכסים מרובים רבי פי' בתוספותיו דר' יוחנן פליג אההיא דמסקינן בפרק ב' דייני גזירות (שם דף קט.) אמר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וגבי נכסים מועטין תניא התם (דף קח:) ובפרק מי שמת (ב"ב קנט:) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך ז)אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן: **אביי** אמר זה המשיא עצה **למכור בנכסים כרשב"ג.** רשב"ס פי' בית נוחלין (ב"ב דף קלז.) משום דגרס לעבור על דברי הנותן וערוס דאהנו מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מיקרי רשע ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא לפירושו בסוף פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף לה:) דאמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וגיסת בעל לוקח הוי ואין נאחריך במקום בעל כלום ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איחזו רשע ערום זה המשיא כו' מי קאמר מינשא ניסת קאמר אלמא דמדמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לכתחילה אע"ג דלא נקרא רשע כדקתני התם אין לו לראשון אלא אכילת פירות בלבד ואי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו' כרשב"ג מכלל דאביי ס"ל כרשב"ג והכי אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי (ג"ז סט) בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום ויש ניחלין (ב"ב דף קלז.) מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (גיטין דף מח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו לגרך הרשאה אע"ג דפירות דידיה הוי הגוף לגרך הרשאה דמשמע דס"ל דלאו כקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחריך ס"ל לאביי דכקנין הגוף דמי דאפי' ר"ל דאמר לאו כקנין הגוף דמי מתרלינן אליבא אחריך שאני ופי' רשב"ם דאחריך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי' אחריך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב"ג וז"ל בעלמא סבירא לן דלאו כקנין הגוף דמי כדפסקי' בפרק החולץ (יבמות דף לו:) הכא אחריך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקינן כר"ל פרק החולץ ובהא דאחריך קיימא לן כרשב"ג דפסקי' הלכתא לקמיה ולא פליג ר"ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איחזו רשע וכו' ולקמן נמי ההיא אתתא דהוה לה דיקלא באחרעא דרב ביבי כו' אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב"ג עד אפילו רשב"ג לא קאמר מהתם שמעינן דהלכה כרשב"ג הלכך בעינן לפרושי דרשב"ג ס"ל כר"ל דלאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשה הלכתא אהלכתא תימה לר' אמאי לא קא תסיב נמי ההיא דאלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו:) אמר רב כהנא משום ר"ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ויש לומר דעני ורשע לא קא חסיב:

רבי

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פכ"ח מהל' סנהדרין הלכה ז סמג לאוין רח טוש"ע מ"מ סימן יז סעיף ה:

כה ב מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הלכה יג סמג עשין קסה טוש"ע י"ד סי' רנב סעיף ח:

כו ג מיי' פי"ט מהלכות אישות הלכה יט סמג עשין מח לו טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף יד:

כז ד ה מיי' פי"ב מהל' זכייה ומתנה הלכה ט טוש"ע אה"ע סי' לא סעיף ג וטוש"ע מ"מ סי' רמח סעיף ו ופעיף ג:

תוספות שאנץ

מתני' רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות חולק היה אבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד בתו תורה. ואומר ר' יהושע חפיצה היא בקב במזונות מועטין ורחא תפלותיה מצוי לה שתהא עם בעלה מט' קבין ופרישות לפרוש מן התפלות לפי' אין טוב שתלמוד תורה (ותפלות) פי' העיקר דזה החשבון מצינו במורד על אשתו מחשמיש המטה דמוסיף לה ג' דינרין בשבוע והיינו י"ח קבין דשער בינוני ד' סאין בסלע וסלע ד' דינרין והסאה ששת קבין א"כ הוה לרו כ"ד קבין בד' דינרין וי"ח קבין בג' דינרין והמשרה אשתו על ידי שליש שאינו מורד בתשמיש אינו נותן לה אלא ב' קבין ודהו קב לחשיבה: **גמ'** למכור בנכסים מועטין. דתנן מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. וכשקדמו ומכרו קודם שיבואו הבנות לב"ד מה שמכרו מכרו. וא"כ הוי רשע במשיא עצה לבנים שימכרו בנכסים מועטין ל"ה: זה המכריע אחרים באורחותיו פ"ה שאומ' להם ראו עשו כמוני באורחותי ולא נתבוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות ואין חוכו כברי אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק חוצבותיו. ל"ה: זה שקרא ישנה עיקרא ושנה משנה ולא שמש תלמידי חכמים ללמוד תלמוד וסברת טעמי המשנה מה הם ורשע הוא שאין תורתו על בוריה ואין למידיי רימנו שעל ידי הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב לטמא ולטהר כדאמר בבמה דוכתין מ"ט אמר מר הכי ומ"ט אמר מר הכי ואמרי מאי ביניהו איבא ביניהו כך כך ולפי' הוה רשע וערום שהשומע קולר כשעונה משנותיו בסבור שבקי בטעמיהם ונודגין בו כבוד כתלמידי חכמים ל"ה. ר"מ ולא שמש תלמידי חכמים שמוש ממש

תורה אור השלם

1. אני חכמה שכנתי ערמה ודעת מזמות אמצא: משלי ח יב
2. והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה: איוב כח יב

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה בן עזאי אומר חייב אדם וכו' ולא משום שיהיו שזכות תורה. ג"כ הירושלמי דפרקין ג"כ בא"ר **ב)** בא"ר מפני מה חטא אחת במעשה העגל. ג"כ ר"ל המעה היה שוה בתופן אחד לכולן והן מתים בסייף ובמגפה ובמיתת הדלוקן: **ג)** בא"ד אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה. ג"כ שהאשה חשובה הזאת נתנה מעשרותיה שהיה ג' מאות כור בכל שנה להוקנום בנו של ר"ל ושתה אחרי שתאה ר"ל פסקה מליתן לו:

מוסף רש"י

בקב וחיפלות עמו. להיות בעלה עמה, מעשרה קבין. להתעסר (כתובות סב:). **יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין.** שהבנות זוכות בהן כדתנן (שם קח:) הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. וקדמו קודם שיבואו לב"ד ומכרום (שם קג.). **מה שמכרו מכרו.** דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים וכ"ש בנכסים מרובין, כדאמר בכתובות (סט.) האחים שעבדו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות (רשב"ם ב"ב קמ:). **זה המשיא עצה למכור בנכסים.** המתענר על ריב לא לו ומבטל מחשבת הנותן שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני ובגלוגו לא היה לראשון מוכר לאחריה להפסיד אחריך, ערום המכלל מקום מלאיה הוא יפה שעשה עשוי, שהנותן לא מיחה בשעת המתנה כרשב"ג דאמר אם קדם לראשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחריך אלא מה שייריר לראשון ויהי לא שייר לו כלום (שם קנד:).

מסורת הש"ס

א) כתובות סב:, **ב)** [ברב אלעפס איתא רבי חנינא וכן איתא בתמוחות פ' משפטים], **ג)** פאה פ"ח מ"ח, **ד)** כתובות קג. ובמות סז: ב"ב קמ., **ה)** כתובות לה: ב"ב קלו. קעד: ערכין כג., **ו)** ס"ל, **ז)** [שיך במשנה דלעיל כ.], **ח)** [ג"ז שיך שם], **ט)** [כדאיתא פ"ח דפאה מ"ז], **י)** [ר"ל ירושלמי], **כ)** אליבא דרבנן טפי מאליבא דאדמון. מהרש"ל.

שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים: אתמר קרא ושנה ולא שימש ת"ח ר' אלעזר אומר הרי זה עם הארץ ר' שמואל בר נחמני אמר הרי זה בור ר' יוחנן אומר הרי זה מגושש אמר רב אחא בר יעקב אומר הרי זה מגוש אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כרב אחא בר יעקב דאמרי אינשי רטין מגושא ולא ידע מאי אמר תני תנא ולא ידע מאי אמר ת"ר [6]איזהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכותיה דברי ר' מאיר וחכ"א כל שאינו מניח תפילין בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו ר' יונתן בן יוסף אמר כל שיש לו בנים ואינו מגדלן ללמוד תורה [7]אחרים אומרים אפילו קורא ושונה ולא שימש ת"ח זהו ע"ה קרא ולא שנה הרי זה בור לא קרא ולא שנה עליו הכתוב אומר [1]וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה: [2]ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב אמר רבי יצחק אלו ששונים הלכות פשיטא מהו דתימא שונין בחטא וכדרב הונא [3]דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו קמ"ל תנא התנאים מבלי עולם מבלי עולם ס"ד אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן תניא נמי הכי א"ר יהושע וכי מבלי עולם הן והלא מיישבי עולם הן שנאמר [73]הליכות עולם לו אלא שמורין הלכה מתוך משנתן: אשה פרושה וכו': ת"ר בתולה צליינית ואלמנה שובבית וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם איני והאמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה יראת חטא מבתולה דר' יוחנן שמעה לההיא בתולה דנפלה אאפה וקאמרה רבש"ע בראת גן עדן ובראת גיהנם בראת צדיקים ובראת רשעים יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם קיבול שכר מאלמנה דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה דר' יוחנן אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך אמרה ליה רבי ולא [8]שכר פסיעות יש לי כי קאמר כגון יוחני בת רטיבי מאי קטן שלא כלו לו חדשיו הכא תרגימו זה ת"ח המבעט ברבותיו רבי אבא אמר זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה [9]דא"ר אבהו אמר רב הונא אמר רב מאי דכתיב [4]כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה [1]זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה [2]זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה

ועד

שקרא. מקרא: **ושנה.** משנה: **ולא שימש תלמידי חכמים.** ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הס. רשע הוא שאין תורתו על בוריה ואין ללמוד הימנו שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר כדאמר בכמה דוכתי מ"ט אמר מר הכי ומר הכי ואמר מאי ביניהו מיכא ביניהו כך וכך ועכוס הוא שהשומע את קולו שונה משניותיו כסבור הוא שבקי בטעמיהם ומוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים: **אתמר** גרס: **ה"ז ע"ה.** שחסר על המעשרות ועל הטהרות: **כור.** גרוע מעם הארץ: **בוסי.** ומסוכר לאכול פיתו ויינו דכיון שלא שימש חכמים אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם ולא שנה אלא להראות עצמו כת"ח: **מגוש.** מכשף המוזג את העינים וגונב את הלבבות. ולפ זה כן: **רטין.** תרגום חובר חבר (דברים יח) הוא מגוש. לוחש המכשף את לחשיו ואינו מכין מה הס ומה פירושם אלא כך מעשיהם שהמכשפות בא ע"י לוחש להשמים: **תני תנא.** ולפ זה תנא שלא שימש בתלמוד שונה משנתו ואינו יודע מה היא: **איזהו עם הארץ.** שנחשד על הטהרות ועל המעשרות ומוחזק מגעו טמא: **כל שאינו קורא ק"ש.** דהא ודאי אינו יודע כלום. אבל יודע לקרות וקורא לא ע"ה הוא: **משנין הלכות.** שלא שימשו לתלמידי חכמים ולא הקפידו על טעמי המשניות: **הלכות.** משניות: **פסיעות.** דהכי הוא שלא בתלי נדרשיה אי לאו דהכי: **הוסרה לו.** דומה בעיניו היתר: **מבלי עולם ס"ד.** ומה הס גורמין לאחרים: **שמורין הלכה מתוך משנתן.** קאמר שמבלין עולם בהוראות טעות דכיון דאין יודעין טעמי המשנה פעמים גורמין שמדמין לה דבר שאינו דומה ועוד יש משניות הרבה (במשניות) דאמרינן הא מני פלוני הוא ויחידאה היא ולית הלכתא כוותיה ועוד שאין יודעים בתחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי מי הלכך מורין הוראות טעות: **הליכות עולם לו.** השונה הלכות עולם שלו בזכותו: **ליילנית.** בעלת תפלה: **ואלמנה שובבית.** בעלת שביות הולכת ומבקרת שכיותיה תמיד: **הרי אלו מבלי עולם.** שאין אלא נופלות ומכשפות ומראות עצמן לבדקניות שלא יבדקו אחריהן: **קטן שלא כלו לו חדשיו.** לקמן מפרש: **וקיבול שכר מאלמנה.** שהיתה עורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל למדנו שיעורים אדם עצמו במצוה נקבל שכר יותר: **כראש גדיקים.** לגחול ג"ע: **כראש רשעים.** לירש גיהנם: **שלא יכשלו בי בני אדם.** להפסיד חלקם על ידי מגן עדן ולירש גיהנם: **כי קאמר.** מבלי עולם: **כגון יוחני בת רטיבי.** אלמנה מכשפה היתה וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוקרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש אולי תשמע תפלתי והולכת ופותחת הכלי שהיו הכשפים בתוכו וסותרת הכשפים ואז הולד יוצא. פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מקשקש בתוך הכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא השכיר וסתר את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידעו כי העולם כי בעלת כשפים היא ל"ה: המבעט ברבותיו וקרי ליה קטן שלא כלו חדשיו על ידי שימיו מתקצרין דבאמ' פ"ק דחגיגה.

ועד

ב) גרסת מז: [ע"ש דחזו דעת ר' אליעזר אבל ר' מאיר ס"ל שם דבל שאינו מיכל מולין שם טהרה וכן אותה בגיטין סא. וכן תמצא אצל שיעורים ועי' בתוס' ד"ה כל ובתוס' גיטין סא.], ג) [לפמ"ש תוס' לעיל יב. ד"ה אחרים וע"ש מ"ש על הגליון יתישב גם הכל], ג) קדושין כ. מ. ע"ש יומא פי: פז. ערכין ל: מ"ק מז.; ד) [מגלה כח: וסז אותה אל מקרי הלכות אלא הלכו'], ה) [נ"מ קו.], ו) ע"ז יט: [ע"ש], ז) נע"י: [גרסים], ח) אלא לקרא ולא שנה כו'. מהרש"ל, ט) [מלשיטה אונדת המולים], י) כ"ה בירושלמי. רש"ל.

גליון הש"ס

גמ' דאמר ר' אבהו. ל"ל אמנם:

מוסף רש"י

איזהו עם הארץ. שדברי חכמים בכל מקום (ברכות מז:). **ולא שימש ת"ח.** היא הגמרא התנוה בסברא שהיו נותנים לדברי משנה טעם והיו מתאספים יחד ושופקים בכך, והיא דומגת הגמרא שבדרו המתולים (שם). זרע **אדם** ורדע בהמה. כלומר החכמים והבורים בולם אוהבים לפרוחם ולהרגיחם (חולין ה:). **ולא שכר פסיעות יש לי.** אם יש בית הכנסת בשכונתי ואני אלה לבית מדרשך להתפלל (ב"מ קו:). **כי רבים חללים הפילה.** לשון רבים מלאו ימיו, כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו (ע"ז יט:). **ועצומים כל הרוגיה.** המתעצמים והמתרגשים ומתאפקים מלהוראות, הורגין את הזרע, ועצומים לשון ועולם עיניו (שם).

תוספות שאנץ

הרי זה בור. בור גרוע מעם הארץ: רטין מגושא לוחש המכשף את לוחשיו ואינו יודע מה הם ומה פירושם אלא כך מעשיהם שמכשפות בא על ידי לחשים: תני תנא אף תנא זה שלא שמש תלמידי חכמים בתלמוד שונה משנתו ואינו יודע מה הוא. ל"ה: איזהו עם הארץ פ"ה שנחשד על הטהרות ועל המעשרות ומוחזק מגעו טמא: כל שאינו קורא ק"ש דהא ודאי לא ידע מידי אבל ידע לקרות וקורא לאו עם הארץ הוא דברי ר' מאיר. ר"מ דהך ברייתא מתניא לענין זימון שאין מזמנין על עם הארץ. עוד מצי למימר דמיתניא לענין דאמרי' פרק ואלו עוברין שעם הארץ פסול לעדות ואין מכריזין על אבידתו אבל ק' מההיא דפ' הנזקין (דף פ"א) דקאמר איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל שאינו מעשר פירותיו ולענין מאי מיתניא אי לענין זימון ליתא דאמרי' בפרק שלשה שאכלו דעם הארץ שאינו מעשר פירותיו דהיינו עם הארץ דרבנן. ואי לענין דמאי ליתא דהא מי שחשוד על טהרות אינו חשוד על הדמאי כדמוכח בפ"ק דיבמות ועוד ק' דר"מ אדר' מאיר דהכא קאמר דהוי עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה ויש לומר דההיא דהתם לענין ההיא

ג) ל"ל דהכיתקן מתניתא לענין שעתנין לע"ה בעוד מבריס וכו' והוא בתוספתא דע"ז פ"ג ועי' בתוס' גיטין סא ד"ה אחה.

ד) ל"ל יש אומרים אחר דברי ר' עקן וע"כ ד"א אלו אינו ר"ע אלא דבריהם המקומות וכו'.

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ל [ופ"ב מהלכי מנהדרין הל' ח] טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף יג:

כט ב מיי' שם [ושם] טוש"ע שם סעיף יד:

תורה אור השלם

1. הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְיָ חֹרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה:
ירמיהו לא כו
2. יְרָא אֶת יְיָ בְּנִי וָמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב:
משלי כד כא
3. עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הָרְרֵי עַד שְׁחוֹ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ:
חבקוק ג ו
4. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ:
משלי ז כו

תוס' שאנץ (המשך)

אלו עוברין מיתניא. ואור"י דההיא הנינזקין ה) דההיא דנותנין לעם הארץ בנות חברים גדולות ופוסקין להם על מנת שלא תעשה על גביו טהרות ר"ש ב"ג א' אין צריך לפסוק שאפי' לא פסק עמו כן הדין שלא תעשה על גביו טהרות אלא בפרישות אחר תינהג גם כשהיא תחתיו. ואחר כך שונה רשב"ג איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל שאינו מעשר פירותיו וה"ק איזהו עם הארץ שישיאנו לו חבר בתו בזה הענין שתנהוג טהרה תוחיו כל שאינו אוכל כו'. וחכמים אומרים אפי' למי שאינו מעשר פירותיו משיאין לו בת חבר: אחרים אומרים אפי' קרא ושנה משמע מהכא דאחרים לא הוי ר' מאיר ואע"ג דבכוליה תלמודא אמרי' מאן אחרים ר' מאיר נ"ל דברוב מקומות הוו אחרים ר' מאיר כדאמרינן מאן יש אומרים ר' נתן ובפ"ק דניטין גר' ו) יש אומרים לא היינו ר' מאיר אלא ר' נתן דברוב המקומות יש אומרים היינו ר' נתן: המורים הלכה מחוך משנתם שמבלים עולם בהוראת טעות דכיון דאינם יודעים טעם המשנה מדמים להם דבר שאינו דומה. ויש אומר' משניות הרבה דאמר הא מני פלוני היא ויחידאה היא ולית הלכתא כותיה ומורים בטעות ל"ה: בתולה צליינית בעלת תפלות ואלמנה שובבית בעלת שכיניתיה חמיד שאינן אלא מגאפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות שלא יבדקו אחריהן ל"ה. כגון יוחני בת רטבי פ"ה אלמנה מכשפנית היתה וכשמגיע עת לדת האשה עוצרת האשה במכשפות ולאחר שמצטערת האשה הרבה היתה אומרת יוחני אלך ואבקש אולי תשמע תפלתי והולכת ופותחת הכלי שהיו הכשפים בתוכו וסותרת הכשפים ואז הולד יוצא. פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מקשקש בתוך הכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא השכיר וסתר את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידעו כי העולם כי בעלת כשפים היא ל"ה: המבעט ברבותיו וקרי ליה קטן שלא כלו חדשיו על ידי שימיו מתקצרין דבאמ' פ"ק דחגיגה.

ועד כמה עד ארבעין שנין. פי' משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ז"מ לא קאים אינש אדעתיה דדניה עד ארבעין שנין חה היה ממתן תורה עד מ' שנה שלא המחילו ללמוד: **בשוין.** רש"י פי' אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות קשה לר"י מפרק הרואה (ברכות דף סג.) דאמר אביי באתרא דלית גבר תמן לא תיהוי גבר פשיעא לא צריכא דשוין אלמא היכא דשוין אין לו לקפוץ להורות לשכי מסתברא הכא לפרש והא רבה דאורי והוא לא הגיע להורות שכל ימיו לא היה אלא מ' שנה בשוין הא דאמר שאין לו להורות עד ארבעין שנין היינו כשאינו גדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להורות הלכך כיון שיש שם חכם כמותו הגיע להורות בשנים והוא לא הגיע לשני הורות אין לו להורות לפניו אבל אם גדול העיר הוא בחכמה אע"ג שלא הגיע לכלל שנים מורה ורבה גדול העיר בחכמה היה אבל ר"י פי' הטוא דפרק הרואה דמיירי באדם שנכנס לעיר שיש שם חכם מורה אמן לא תהוי גבר אפי' בשוין אבל אם הוא קבוע בעיר כמותו ושוה לו בחכמה מותר לו להורות כמו שפי' רש"י ור"ח פי' התם באתר דאית גבר ממונה משתדל בגרמי ליבור לא תקפון לתוך שרות אפי' בשוין ולפי' לא מיירי בהוראה:

פרוש מאהבה פרוש מיראה. בירושל' פרק הרואה עשה מאהבה ועשה מירא עשה מאהבה שאם באת לשנות דע שאתה אוהבו ואין אוהב שונא עשה מירא שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט: שבעה פרושין הן פרוש שכמי וכו' פרוש מן הנכייה כו' פרוש שכמי טעון מנותיה על כתפיה פרוש נקפי אקיף לי ואני עבד מצוה פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מצוה ומקיז חדא בחדא פרוש מן הנכייה מאי דאית לי אנא מנכה ועבד מצות פרוש אלא אומנתי ואעשנה הי לא חובתי עבדית דאעביד מצות דכותה פרוש ירא כאיוב פרוש אהבה כאברהם דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם: **לעולם** יעסוק אדם בתורה ובמצות **אע"פ שלא לשמה.** קשיא הא אמרינן בפ"ק דתענית (דף ז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלהי פרק היה קורא במסכת ברכות (דף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מירא היסורין כי הכא ומהכא כיבוי פרא שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שליהו על כך אלא להנאתו דאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף יט.) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן (אבות פ"ב מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ' עגלה ערופה (לקמן מז.) ואיתא בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (דף כג:) ובפרק בתרא דהוריות (דף י:) לעולם יעסוק אדם וכו' שנשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ונלאה ממנו רוח גם הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפציו בשכרו ולא לשם שמים ובדאמרי' פ"ק דר"ה (דף ד.) האומר פלגא זו לגדקה ע"מ שיחיה בני ה"ז צדיק גמור אבל הכא שלא לשמה דתענית ומס' ברכות אינו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מירא אלא להוסיף על חטאתו פשע שעשה שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו דמפרש התם (ברכות יז.) תכלית חכמה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ובועט באביו ובאמו וברבו או בזמי שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל עוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה[ט]: **אלו** שמנחותיהם נשרפות. תימה אמאי לא תשיב נמי מת הוא או שמתה היא דאמרי' בפ"ק (גיטין דף ו:) דנשרפת ואיכא למימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ כדתני' לעיל אבל הכא לא תשיב אלא הנשרפת משקדשה בכלי דה"ה אם משקדשה בכלי דנשרפת ואידי דקתני סיפא קירב הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבותא נקט אע"פ דכבר קדוש וקרוב להקריבה טפי מקדשה בכלי אפ"ה נשרפת: [י]**ושבעלה בא** עליה בדרך. תימה לר"י אמאי נשרפת כיון דדרך בא עליה היינו קודם שתקדוש וכיון דאין המים בודקין אותה כדאמר [כ]ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון וכו' תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרינן גבי שנאמר לה שהיא טמאה דהוחיל ולא לבדוק עומדת ולא רואיה לנחה לא היתה רואיה לכלי ואין כלי שרת מקדשין אלא ברואי להן ונראה דדוקא לגבי שנאמר לה עדים שייך למימר הכי משום דמנחה לבדר עון וכשיש שם עדים הרי העון מבורר וא"ל בירור אבל הכא שבא עליה בדרך שנריך לברר אע"ג דאין המים בודקין כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מאחר שלא נתברר העון ולא הוי אלא כמו שנשאו ונתנו בה מחרות בלבנה קודש לכן דאין המים בודקין ואפ"ה מנחה שפיר קדוש והאי דלא תשיב במתני' מנחת חרוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג מפני שידוע פסול שלהן שאינן נבדקות ואין מביאין אותם לשתות: האומרת

ועד כמה. הוי ראוי להוראה: **והא רבה אורי.** ולא שנותיו אינן אלא מ' שנה דלאמרי' בר"ה (דף יח.) רבה ואביי מדברי עלי קאתו כו': **בשוין.** אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות אז אינן זקן ממנו בעיר: **פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכיא.** כולהו מפרש להו: **מעשה שכם.** שמלו שלא לשם שמים אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים: **המנקיף רגליו.** מהלך בשפלות עקב בגד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אבנים: **מקיז דם לכתלים.** עושה עצמו כעוסק עיניו אלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יולא: **דמשפע.** הולך כפוף: **כי מדוכיא.** בוכנא עשוי כמקבת וראשו כפוף: **פרוש מה חובתי ואעשנה.** למדוני מה עלי לעשות ואעשה: **הא מעליותא היא.** אם אינו בקי באיסורין ובקדוקי מצות ובא ללמוד: **מה חובתי ואעשנה.** מה[מ] לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עצמו כאילו קיים את הכל: **פרוש מאהבה.** מאהבת שכר המצות[פ] ולא לאהבת מצות הבולא: **מירא.** של עונשין. אלא מה על האדם לעשות מאהבת הש"י כאשר צוונו ה' אלהינו וסוף השכר לבא: **דמעמרא מעמרא כו'.** הנסתרות נסתרות מבני אדם והגלויות גלויות ומ"מ לב"ד הגדול כולם גלויות והוא יפרע מן המתכסים בטליתות ומראין עצמן כפרושין ואינן פרושין: **אל תתירלי מן הפרושין.** שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות נדוקי כדאמר בקידושין (דף סו.) וכשמת היתה אשתו ירלה מהן אלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה ואמר לה אל תתירלי מן הפרושין שנדיקים הן ולא יגמלוך רעה ולא לבניך אלא חטאו להם: **ולא ממי שאינן פרושין.** שהם אוהביי: **אלא מן הצבועים.** כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא צבועין מבחוץ ואין תוכן כברם: **שמעשיהם כמעשה זמרי.** שהן רשעים ומבקשים שכר כפנחס אומרים לברית לכבדן כפנחס. ואיכא דמפרש לה לענין לגיעותא: **מתני' הרי היא ככל המנחות.** שנטמאו עד שלא קדשה בכלי: **ותפדה.** ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת: **ותשרף.** שקדשה הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין: וכל

ועד כמה עד ארבעין שנין איני והא [ס]רבה אורי בשוין: ומכות פרושין וכו': [ע]ת"ר שבעה פרושין הן פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש שיכמי פרוש מאהבה פרוש מיראה פרוש שיכמי זה העושה מעשה שכם פרוש נקפי זה המנקיף את רגליו פרוש קיזאי א"ר נחמן בר יצחק זה המקיז דם לכתלים פרוש מדוכיא אמר רבה בר שילא דמשפע כי מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה הא מעליותא היא אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה אמרו ליה אביי ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה [ב]דאמר רב יהודה אמר רב [א]לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אמר רב נחמן בר יצחק דמטמורא מטמרא ודמגליא מגליא בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי אמר לה ינאי מלכא לדביתיה אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס: **מתני'** [ג]ר"ש אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר הזכות תולה במים המאררין [ד]מדהה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו שאומרים טמאות הן אלא שתלתה להן זכות [ה]רבי אומר הזכות תולה במים המאררים ואינה יולדת ואינה משבחת [ו]אלא מתנוונה והולכת לסוף היא מתה באותה מיתה [ז]נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה [ח]ואם משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף [ט]ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת

ל א מיי' פ"ג מהל' מ"ח הלכה ה ופ"י מהל' מעשה הלכה ה סמג עשין יב עוש"ע י"ד סימן רמו סעיף כ:

לא ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כ:

לב ג ד ה מיי' שם פ"ד הלכה יד:

מוסף רש"י

עד ארבעין שנין. מגמולד (ע"ז יט:). **והא רבה אורי.** בע"ז שם: והא רבה אורי, וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דר"ה (רש"י שם). **בשוין.** הכם בשוין, בשאין בעירו גדול ממנו (שם). **הרי היא ככל המנחות.** שנטמאו עד שלא קדשו בכלי, **ותפדה.** ויביא בדמיה את המנחה (לעיל ו). **ואלו שמנחותיהן נשרפות.** ממחת קנאות שלה עשירית האיפה קמצ שעורים נשרפות למטה על גבי הדשן, שאין לחמיות ליקרב ולא לפדות ולצאת לחולין (לעיל ו).

תוספות שאנץ

בשוין אם שוה לגדול שבעיר בחכמה מותר לו להורות אע"ג דאינו בר מי שנה או שאין בעיר זקן הימנו ל"ה. מעשה שכם שמלו שלא לשום שמים אף זה עושה מעשיו להנאתו כדי שיכבדוהו בני אדם ולא לשום שמים ל"ה: המנקף את רגליו מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מניף רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים. דמשפע כי מדוכיא בוכנא שהיא עשויה כמקבת וראשו כפוף: פרוש מה חובתי ואעשנה. למדיני מה לעשות ואעשה. פרוש מאהבה פרוש מיראה ונקשה דמשמע דלא הרי למעליותא. ולקמן בס"פ כשם משמע דהוי מעליותא דאמר הנהו תרי חלמידי דהוי יתבי קמיה דרבא חד אמר אקריון בחלמי דישמחו בר אוהבי שמך וחד אמר אקריון בחלמי מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. אמר להו רבא תרייכו רבנן אתן אלא מר מאהבה ומר מיראה אלמא משמע דמעליותא הוא. וצ"ל דתרי עניני מאהבה ומיראה הוי והכא ה"פ פרוש מאהבה שכר שמתחרט אם לא תתמלא תאותו ופרוש מיראה כאדם שירא מרבו ודואג לכבודו שלא יקפיד עליו אבל פרוש מאהבת יוצרו כאשר צוהו ה' אלהיו וסוף השכר לבא וכן מיראת

ע) [בע"ז יט: איתא רבה ע"ש פרש"י], ב) סנהדרין קה: פסחים נ: ערכין עח: לקמן מז. הוריות י: מזל כג:, ג) לעיל ו. כ:, ד) פ' מחשיך גויטו, ה) [לעיל ו.], ו) סס:, ז) [לעיל ו.], ח) כע"י נוסף: עלי, ט) [ועי' מוספות ברכות יז. ד"ה העושה וכו' ומה שכ"ש בלמון], י) [שיין לקמן שלמ"ז], כ) [לקמן כח.],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פרוש וכו' שכר המצות. נ"ב עיין מ"פ כסס דף לא:

גליון הש"ס

גמ' ת"ר שבעה פרושים הן. עיין בירושלמי פ"ט דברכות עלה דמתני' מייב אדם לברך על הרעה:

תוס' שאנץ (המשך)

יוצרו הוי מעליותא ביותר עוד יש פרוש מאהבה ומיראה דהוי מעליא כגון נותן צדקה בשביל שיחיו בניו ובנותיו ואינו מתחרט כשלא באו האותו והיינו פרוש מאהבה ופרוש מיראת עונשין שלא יהיו בניו ובנותיו וג"כ הוי מעליותא כיון שאינו מתחרט ופירושא דהכא מאהבה ומיראה מייירי כשמתחרטין אם לא תמלא תאותן דהשתא הוי תרתי גוונא דמאהבה ומיראה למעליותא זה למעלה מזה בדפי' והשלישי דהבא אינו טוב אבל מכל מקום יעסוק כו'. והא דאמר בירושלמי פירושא פרוש מאהבה כאברהם פרוש מיראה כאיוב צ"ל דחולק על תלמוד שלנו אך ק' מההיא דאמר בפ' החולץ מפני מה גרים מעונים בזמן הזה ר' יוסי אומר לפי שאינן עושין מאהבת המקום אלא מיראת עונשין ולא היו חרשין לעשות אם לא דרדאגים מן העונשין כי ביותר קשה להם להכנס בעול המצות ט) ולפי' הוי גריעותא כיון דאין מקבלין עליהן עול מלכות שמים מאהבה ועל ידי יסורין באין עליהן. לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה פי' כדפי' בפ' מקום שנהגו: א"ל ינאי מלכא לדביתהו אל תתיראי מן הפרושין פ"ה שהיתה אשתו יראה מן הפרושין כ) שלא יגמלו עליך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם ולא ממי שאינן פרושין לפי שהן אוהבי אלא מן הצבועין כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא צבועין מבחוץ ואית דפרשי לענין

ט) אולי ל"ל ד"ל דמ"מ הוי גריעותא.

כ) וא"ל שלא תתירלי מהם שלא יגמלוך רעה.

וכל הנשואות [לכהנים] מנחותיהן נשרפות. ואפילו קרב הקומץ כהלכתו ולא נעתקו נשרפין שירים בגית הדשן כדמפרש בגמרא: **כהנים.** בת כהן: **מנחה נאכלת.** דכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כתיב (ויקרא ו) אבל (ז) כהנת הנשואה לישראל נאכלת וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחתה נאכלת: **כהנת מחוללת.** מן המרומה ומן הכהונה אם נבעלה לפסול: **וכהן אין מפחלל.** אם נשא גרושה זונה וחללה. וטעם דכולה מתני' מפרש בגמ"ש (): **בקדשי קדשים.** חטאת ואשם ומנחה בכולם כתיב() כל זכר בכהנים () [ויאכלנו]: **מה בין איש לאשה.** בישראל נמי קמיירי: **איש פורע ופורס.** כשהוא מנוגע פורע ראשו ופורס בגדיו: **האיש מדיר את בנו.** קטן בנזיר וחלה הנזירות עליו אפילו לכשיגדל: **מגלח על נזירות אביו.** אם נדר אביו בנזירות והפרים קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר הכן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפרים אביו: **מקדש את כשו.** מקבל קידושי בתו קטנה שלא מדעתה: **מוכר את כשו.** לאמה כשהיא קטנה: **גמ' מנחותיהן נשרפות.** אחת מנחת סוטה ואחת מנחת נדבה: **מפני שיש לו חלק בה.** שהוא מקריבה משלו וכתיב() כל מנחת כהן וגו': **ואינה עולה כליל () שיש לה חלק בה.** שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה: **השירים קריבין לעצמן.** לאחר שקרב הקומץ: **קרי לאן כל שממנו כו'.** כי כל שאור וכל דבש לא () תקריבו לה' (ויקרא ב) הוה ליה למכתב למה ליה למכתב ממנו אלא למדרשיה נמי באנפי נפשיה לא תקטירו כל שממנו עולה כבר אשה לה' ויש בכלל לאו זה בשר כל קרבנות חוץ מעולה ויש בכלל זה שירי מנחות והכא נמי דלמא בתר חלק שלה אית לן למיזל והויא הקטרת קומץ דהלכתו ואלו שירים גמורין הם ויצאן בכל תקטירו: **דמסיק להו לשם עליים.** דיעמא הכי אם לאוויש הן להקטיר ולא היתה לאוויה ליקמן כדין מנחת כהן הרי זו הקטרה לשמה וקמיצה לא מעלה ולא מוכלת ואם לאוויה היתה ליקמן ואלו שייריה הרי הן כשאר עני המערכה: **כר"פ.** פלוגתייהו בזבחים() אבני חטאת שנתערבו באבני עולה ר"פ אומר יתנם למעלה ויזאה אני אם בשר חטאת על המזבח כאילו הן עליים וחכ"א תעבר לורתן ויצאו לבית השריפה שאסור להקטיר אבני חטאת משום לאו דכל שממנו לאישים ור"פ סבר בתריה דההוא קרא כתיב קרבן ראשית תקריבו אותם לה' שאור ודבש בכוריים אתה מביא מן התמרים ומנחת שתי הלחם שהוא ראשית מן השאור ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח [שם] קלי נמי אמנמנו אשה לה' דאוקמיה בבל תקטירו ואשמעינן דלא אסר הקטרתו אלא כשמתכוין לריח ניחוח: **כר"פ כר"ש.** במנחות בפ' אלו מנחות (דף עג.) גבי מנחת חוטא כהן שמביא על שמיעת קול או על ביטוי שפתים או על טומאת מקדש וקדשיו בדלי דלות ופליגי רבנן עליה דרבי שמעון ואמרי והיתה לכהן כמנחה [ויקרא ה] מנחת חוטאתו של כהן כליל כמנחת נדבתו ואיזה נקמצת () [ור"ש דרש ליה לקרא התם הכי וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו לא נאמר אלא] כמנחת חוטא של ישראל מה של ישראל נקמצת אף מנחת חוטא של כהן נקמצת אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין אף זו שיריה נאכלין ת"ל והיתה לכהן כמנחה כהן כמנחה לכהן לענין עבודת כהן שעושה קמיצה ולא לאישים כמנחה הא כיצד הקומץ קרב לעצמו והשיריים קריבין לעצמן אם כן אמר ר"ש פליג עליה ואמר קומץ קרב לעצמו ושירים מתפזרין לאיבוד: ה"ג

האומרת טמאה אני. ירושלמי האומרת טמאה אני לא בחטאת שמתה בעליה היא וחטאת שמתה בעליה ילכו המעות ליש המלח דמיא לאשם תלוי אם לאשם תלוי אפי' משקדשה בכלי א"ר מתני' דמיא לאשם תלוי שנשחט דתניון תמן אם משנשחט נודע לו הדם יקפך והכשר יצא לבית השריפה: **כל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות.** פרש"י אחד מנחת סוטה ואחד מנחת נדבה ואימה מנחת נדבה מה חלק יש לו בה והא אפילו רבי יהודה דאומר בפ' אין בין המודר (נדרים דף לה.) אדם מביא על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת דווקא שהיא חייבת כדמפרש בספרי כגון אם [הקיפה] נזירות בראשה וחילנה את השבת דומיא דמנחת סוטה שהיא מוכה דליף לה מוהביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה אבל מנחת נדבה מודה רבי יהודה שאינו מביא ו"ל משום הכי יש לו חלק משום דקי"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה כדתנן בפ"ד דנזיר (דף כא.) אם שלה היתה בהמה החטאת תמות וקא דייק בגמ' מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה הלכך יש לו חלק בה אפילו לרבנן דפליגי אדר' יהודה ואמרי דווקא קרבן שמכשירה לו מביא עליה דמה שקנת' קנה בעלה מיהו בירושלמי דפרק היה מביא משמע דבמנחת סוטה אחרי והכי איתא התם מנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כשם שהיא קדשה לשמה כך היא קדשה לשמו ותני רבי חייא ופליג ליקרב כליל אינה יכולה מפני שותפתה של אשה לאכול אינה יכולה מפני שותפתו של איש [אלא] הקומץ לעצמו והשירים קריבין לעצמן ואת אומר מנחתה אלא מה דאשתעי קרא אישתעי מתני' ותו התם והביא את קרבנה עליה בעלה מהו שיפרש עליה חוץ מדעתה מכיון שיש לו שותפות במנחה מפרש עליה חוץ מדעתה ואי"ת מאחר שיש לו חלק בה א"כ הוא לה מנחת שותפות ואומר בפ"ק דזבחים (דף ה.) הניח מנחה לשני בניו ומת קריבה ואין בה משום שותפות הא יש בה משום שותפות אינה קריבה משום דכתיב בה נפש והכי קתני בספרי בהדיא וי"ל כיון דעיקר כפרה משום דידה נפש קרבן בה דהא הניח מנחתו לשני בניו דמסיק התם (דף ו.) דקניא להו אלמא משום דמכפרי קרבנא ביה נפש: **הקומץ** קרב בעצמו. וא"ת אמאי לא שדינן לכולה מנחה בתר דידה ויהו שייריה נאכלין כדאמר בפ' אין בין המודר (נדרים דף לו.) ואיתא בפ"ק דזבחים (דף ו.) ובפ"ק דתמורה (דף ב.) מתכפר עושה תמורה והכא היא מתכפרת במנחה זו י"ל התם מיקני למתכפר כולי זבח ואין לו למקדים חלק בו אבל הכא יש לו לבעל חלק במנחה: **דמסיק** להו לשום עצים. רש"י פי' דיעמא הכי אם לאוויה הן להקטיר ולא היתה לאוויה לקמון וכו' ותימה מאי תנאי שייך הא ודאי כאילו מעורבין שייריה והוי כאבני עולה ואבני חטאת שנתערבו דפליגי בה ר"פ ורבנן (זבחים עו.) דלא שייך בה תנאי דליכא שום ספק אלא ודאי מקמצן לאוויה להקטיר() ומקמצן לאכול ולהקטיר ואותן מה שבאוכן אין לאוויה להקטיר לשם עליים בכל מקום שהוא ולא שייך שום תנאי וכמדומה דרש"י נקט לי' אגב שטעיה דהאיא דפרק נוסמין על המנוסה (יבמות ק.) דתנן הכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה נותנין עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים ומפרש בגמרא דמנחתם נקמצת כמנחת ישראל ואינה נאכלת כמנחת כהנים וכולה קוגיא כי הכא והתם ודאי שייך תנאי כשהאחד מקריב מנחה אינו יודע אם כהן הוא או ישראל ולריך להתנות כמו שפירש רש"י כאן והא דתנן בהקומץ רבה (מנחות דף כג.) נתערב קומצה בשייריה או בשירים של חבירתה לא יקטיר אית לן למימר דשמתא כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר: **הקומץ** קרב לעצמו והשיריים לעצמן. ירושלמי בעי אליבא דר"ש אנין שייריים משום מה הם באים משום קומץ או משום שייריים אי תימר משום קומץ אינו בגילה ואינו נותנו לאחר מיתה ואינו מחשב להן ואי תימר משום שייריים נותנו בגילה ונותנו לאחר מיתה מהו שיחשב להן ופשיט לה מדר"א בר"ש דאמר דמתפזרין על גבי הדשן שלמעה כדמפרש בפ' ואלו הן מנחות הדא אמרו נותנו בגילה ונותנו לאחר מיתה ומחשב להן א"ר יוסי בר בון אינו מחשב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח: כהן

האומרת טמאה אני לך ושבאו לה עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה ושבעלה אינו רוצה להשקותה ושבעלה בא עליה בדרך [א]**וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת** [ב]**וכהנת שנשאת לישראל מנחתה נאכלת מה בין כהן לכהנת** [ג]**מנחת כהנת נאכלת** [ד]**ומנחת כהן אינה נאכלת** [ה]**כהנת מתחללת** [ו]**וכהן אין מתחלל** [ז]**כהנת מטמאה למתים** [ח]**ואין כהן מטמא למתים** [ט]**כהן אוכל בקדשי קדשים** [י]**ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים מה בין איש לאשה** [יא]**האיש פורע ופורס** [יב]**ואין האשה פורעת ופורמת** [יג]**האיש מדיר את בנו בנזיר** [יד]**ואין האשה מדרת בנה בנזיר** [טו]**האיש מגלח על נזירות אביו** [טז]**ואין האשה מגלחת על נזירות אביה** [יז]**האיש מקדש את בתו** [יח]**ואין האשה מקדשת את בתה** [יט]**האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה** [כ]**האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה** [כא]**האיש נתלה ואין האשה נתלית** [כב]**האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה: גמ' ת"ר** [כג]**כל הנשואות לכהונה מנחותיהן נשרפות כיצד כהנת לויה וישראלית שנשאת לכהן** [כד]**אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה ואינה עולה כליל מפני שיש לה חלק בה אלא הקומץ קרב בעצמו והשירים קריבין בעצמן איקרי כאן** [כה]**כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי דמסיק להו לשום עצים כר"א** [כו]**דתניא ר"א אומר** [כז]**לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעליהו לשום עצים הניחא לר"א דאית ליה האי סברא אלא לרבנן דלית להו האי סברא מא"ל** [כח]**דעבדי להו כר"א בר"ש** [כט]**דתניא רבי אלעזר בר"ש אומר** [ל]**הקומץ קרב בעצמו והשירים מתפזרים על בית הדשן ואפי'**

[א] חולין קלא:, [ב] נזיר כח:, [ג] שם כ:, [ד] סנהדרין מד:, [ה] [תוספתא פ"נ], [ו] יומא מז: יבמות ק. זבחים עו: מנחות נח., [ז] יבמות ק. זבחים עו: [מנחות קו: יומא מז:], [ח] מנחות עד. יבמות ק. [תוספתא פ"נ שם וש"נ], [ט] [ע"כ], [י] [ויקרא ו], [יא] [רש"ל], [יב] [ויקרא ו], [יג] [ל"ל תקטירו], [יד] [דף עז.], [טו] רש"ל, [טז] ל"ל קרב לעצמו, [יז] ומקצתן נאכל ואומן כו' להקטיר אלא דמסיק לשם עליים כו'. מהרש"ל ועי' רש"ל,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנחתה וכו' אבל דבהנות: (ב) ד"ה ואינה עולה כליל מפני שיש: (ג) ד"ה כר"א בר"ש וכו' ואינה נקמצת ואמר ר"ש במנחה של ישראל וכו' אף מנחת חובה של כהן וכו' לאישים כלל דר"א בר"ש פליג עליה ואמר:

גליון הש"ס

מתני' ושבעלה אינו רוצה להשקותה. עי' יבמות דף לה ע"א תד"ה אלישמע:

מוסף רש"י

האומרת טמאה אני לך. שהודתה לבית דין על קלקולה, שהיו מאיימין עליה כדתני מתני' (לעיל ו.). **מנחת כהנת נאכלת.** כמנחת ישראל, **מנחת כהן אינה נאכלת.** דכולה כליל דכתיב (ויקרא ו) כליל תהיה (חולין קלא.). **כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו.** כדכתיב (ויקרא ב) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', והאי ממנו ימיה הוא ודרשינן ביה נמי לא תקטירו כל שממנו אשה לה', יש בכלל הזה קדשים שקרב מהן כבר לאישים שלימורים, וכן הקומץ וכן הנזיקין קיימי שירים בגבל תקטירו (זבחים עו:) מאחר שנתת לאם כל מספטו הרי השירים בגבל תקטירו, דכתיב לא תקטירו ממנו אשה לה', לא תקטירו דבר שיהן ממנו לאם (יומא מז: וכעי"ז יבמות ק.). **דמסיק להו לשום עצים כר"א.** דפליג בתמ' זבחים (עו:) בלבני חטאת שהן שיריים מאחר שהוקטרו לאמורים ונתערבו אינני חטאת בלבני עולה שהן כליל, ר"א אומר יתן הכל למעלה ויזאה אני אם בשר חטאת למעלה כאילו הן עליים, וליף עשמת מהאי קרא ואל המזבח לא יעלו וגו' בתריה דהאי קרא לא תקטירו ממנו כתיב (יומא מז:) ודוחה את בשר החטאת שהן שירים ובגבל תקטירו כאילו הן עליים, דכיון דלא מכוין לאקטורי לאו הקטרה היא ומותר לעשות כן מפני תקנת עולה (יבמות ק.). **רבי אלעזר בר"ש אומר.** גבי כהן המטמא הקדש בדלי דלות, שמביא מנחת חוטא וכתב בה במנחת חוטא והיתה לכהן כמנחה, כלומר אם חוטא זה כהן הוא הרי היא כמנחת ישראל, מה מנחת ישראל נקמצת אף מנחת חוטא של כהנים נקמצת, אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין אף זה שיריה נאכלין, ת"ל וכל מנחת כהן כליל תהיה, הא כילד הקומץ קרב בעצמו והשיריים קרבות לעצמן, דברי ר"ש, ר"א בר"ש אומר הקומץ קרב לעצמו והשיריים מתפזרין לגבית הדשן למעוט אם תרומת הדשן והעולה, והיינו אבל המזבח (יבמות ק.).

לג א מי' פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה יב:
לד ב מי' שם הלכה י:
לה ג מי' שם הלכי ט:
לו ד מי' פ"ט מהל' איסורי ביאה הלכה ח סמג לאוין קכב עוש"ע אה"ע סימן ז סעיף יב:
לז ה מי' שם עוש"ע שם סעיף יג:
לח ו מי' פ"ב מהלכות אבל הלכי ו ופ"ג הלכה יא סמג לאוין רלה עוש"ע י"ד סימן שמב סעיף ב:
לט ז מי' שם סמג שם עוש"ע י"ד סימן שמט סעיף ח:
מ ח ט מי' פ"י מהל' מעשה הקרבנות הלכ' ג סמג עשין קפד קפה:
מא י מי' פ"י מהל' טומאת צרעת הלכי ו סמג עשין רלה:
מב כ מי' שם הלכ' מ:
מג ל מ מי' פ"ב מהלכות מזיקות הלכה יג:
מד נ ס מי' שם פ"ח הלכה טו:
מה ע מי' פ"ג מהל' איסורי ביאה הלי יא סמג עשין מז עוש"ע אה"ע סימן לו סעיף ח:
מו פ מי' פ"ח מהל' גירושין הלכה ז סמג עשין נ עוש"ע אה"ע סימן קנה סעיף ח:
מז צ מי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ח כ:
מח ק מי' פט"ו מהל' סנהדרין ה"ח סמג עשין קכ:
מט ר מי' שם הלכה ו:
נ ש מי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה יב וס"ח מהל' עבדים הל' ג סמג עשין פח:
נא ת מי' פי"ג מהל' מעשה קרבנות הלכ' יב וס"ד מהל' סוטה הלכה טו:
נב א מי' פ"ה מהל' איסורי מזבח הלכ' ה סמג עשין שיח שיט:
נג ב מי' שם הלכה ג סמג שם:
נד ג ד מי' פי"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכ' יב וס"ד מהל' סוטה הלכה טו:

תוספות שאנץ

צניעותא ל"ה: כהנת מחחללת מן התרומה ומן הכהונה אם נבעלה לפסול לה ולאו דוקא נקט כהנת ה"ה דאלמנה בת ישראל שנשאת לכהן גדול אלא רבותא נקט דאפילו כהנת מחחללת מכהונה: מגלח על נזירות אביו אם נדר בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר הבן מגלח ביום מלאת ימי נזרו ומביא קרבנות שהפרישו אביו: איקרי כאן כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו פ"ה דהוה ליה למכתב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו לה' ולמה כתב ממנו אלא למדרש' באפי נפשיה לא תקטירו כל שממנו עולה כבר אשה לה' ויש בכלל לאו זה בשר כל הקרבנות חוץ מעולה ויש בכלל זה שירי מנחות והכא נמי אמרי' דלמא בתר חלק שלה אית לן למיזל והויא ליה הקטרה דקומץ כהלכתה ואלו שיריים גמורין הן והרי הן בבל תקטירו. דמסיק להו לשם עצים וכו' אליעזר ופלוגתיהו בזבחים אברי חטאת שנתערבו באברים של עולה רבי אליעזר אומר יתנם למעלה ויזאה אני אם בשר החטאת כאילו הן עצים וחכמים אומרים תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה שאסור להקטיר אברי חטאת משום לאו דכל שממנו לאישים ור' אליעזר סבר אם תרומת הדשן והעולה, והיינו אבל המזבח לא יעלו לריח ניחוח וקאי נמי אממנו לה' דאוקמה בבל תקטירו ואשמעינן דלא אסרה הקטרה אלא כשמכוין להם לריח ניחוח ל"ה: דתניא ר' אליעזר אומר הקומץ קרב בעצמו והשיריים

מהפזרין גבי מנחת כהן חוטא שהביא מנחה על שמיעת קול או על ביטוי שפתים או על טומאת מקדש וקדשיו בדלי דלות ופליגי רבנן עליה ואמרי מנחת חוטאתו של כהן כליל כמנחת נדבתו ראינה נקמצת ור' שמעון דריש לקרא התם וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו והלא לא נאמר אלא כמנחה והאי קרא במנחת חוטא כתיב ודרשי לה הכי ואם כהן הוא תהיה לו כמנחת חוטא של ישראל מה מנחת חוטא של ישראל נקמצת אף מנחת כהן חוטא נקמצת אי מה מנחת חוטא ישראל שיריה נאכלין אף זו שיריה נאכלין אף זו והיתה לכהן כמנחה לענין עבודת כהן שעושה קמיצה ולא לאישים כמנחה הא כיצד הקומץ קרב בעצמו והשיריים קרבין לעצמן. ור' אליעזר סבר ליה כאבוה דבעי קמיצה ומיהו שיריים קרבין לעצמן לית ליה דכל שממנו לאישים כו' אלא קומץ קרב לעצמו והשיריים מתפזרין לאיבוד ל"ה:

כהן ולא בהנת. ירושלמי ר' אבהו בעי קמיה ר"ל והכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת א"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו יצתה זו שאין בנה עומד תחתיה ה"ה דנפרק הזרוע (מולין דף קלב.) הוה מלי לשנויי נמי הכי ונתן לכהן הזרוע דלא אמר לכהן ולא להבנת אלא אפילו לבהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו אבל אתם דחי ליה משום דאהרן ובניו כתיב בפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אמר מיעוט: ט) **מה בין איש לאשה.** בתוספתא (פ"ג) קא משיב עובר על מצות עשה שאזמן גרמא מה שאין כן באשה האיש עובר על כל תקיף ועל כל תשמיש ועל כל מצוה למתים מה שאין כן באשה האיש נדון בנין סורר ומורה ונערה ומספר ואין האשה נערפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נרצע ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני' אלא דזכאי בנתו משום דמפרש התם בכסף ונשטר ובגיאה ותימה אמאי לא משיב נמי סמיכות תנופות הגשות וקמיצות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ"ק דקידושין (דף לו.) ולא קתני נמי שהעבדי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה הזב מטמא בראיות ולא הזבה מצורע אסור בתשמיש המטה ולא מצורעת כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (כריתות דף מ:) מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה:

מ) **האיש מגלח על נזירות.** בפ"ד דנזיר (דף ל.) ובפרק בתרא דכריתות (דף מ:) מפ' דדוקא על מעות סתומין ולא על מעות מפורשין: **שנאמר את בתי.** מרישא דקרא ילף ליה ואמר אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה דאינה יכולה בתמה לתת: **ותלית אותו ולא אותה.** בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) נפקא לן מוכי יהיה באיש ולא באשה: **בגניבתו ולא בגניבתה.** תימה כיון דאי בגנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד רשאין למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק דקידושין (דף יד:) ממעטי רבנן מורצע את אזנו אזנו שלו ולא אזן של מוכר עצמו דדוקא מכרוהו בית דין נרצע ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אבא ידעינא דאינה נרצעת ואמאי איצטריך לרבנן ט) למילף מהעבד ולא אמה העבריה דאינה נרצעת וי"ל כיון דאינה נמכרת אלא ע"י אביה סד"א תיהוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין ותרצע להכי איצטריך קרא:

הדרן עלך היה נוטל

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה. ירושלמי יודעת היתה שאין ארוסה שותה ולמה הכניסה עצמה ט) למספר הזה המרובה בשביל לפוסלה מכתובתה פר"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומאתים ועל מנה ומאתים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש"י פי' דליכא למיפשט ממתני' הא דאמר רב המנונא ט) שומרת יבם שזנתה אסורה ליבמה דאפילו אי לית לן דרב המנונא מיהו אי לא בעי יבם למיפסד אשה זונה אינה נוטלת כתובתה מיהו תימה אי לית לן דרב המנונא קרא מאי איצטריך למעוטי והא תנן בפרק היה מגיח (לעיל דף יח:) כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קינוי שייך היכא דלא מיתסרא בתמירותיה אלא מדאיצטריך למעוטי ש"מ דמיתסרא מיהו ליכא למיפשט מהכא משום דמוקי לה בגמרא כגון שבא עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפוטרה בגט בלא חליצה אפילו אליבא דשמואל הלכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזנות כדברי הכל: **אלמנה** לב"ג וכו'. האי דלא עדיף ותני להו אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתן ותני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לב"ג וכו' מעוברת תבירו ומניקת תבירו ואילונית זקינה וכו' י"ל משום הכי פלגינהו משום דאלוקין בטעמא מיהו תימה אמאי לא תנא מעוברת בתר בתא דאלמנה לב"ג דדמי בטעמא וה"ל למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליאסב ואיזל כולהו כל הני דמיין להדדי כל חד וטפי הוה שייך למיתני אלו בראש כולן ממאי דתני קצת דלא שותות והדר תני אלו: שאינה

ה"ג **ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא.** דמקשי חוטאו לנדבתו דלא בעי קמיצה. אבל הא דלאו בת הקרבה היא מלא דמשמע דלא בעי קמיצה ולא בעי לבונה ולא בעי לבונה (מולין דף קלב.) הוה מלי לשנויי נמי הכי ונתן לכהן הזרוע דלא אמר לכהן ולא להבנת אלא אפילו לבהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו אבל אתם דחי ליה משום דאהרן ובניו כתיב בפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אמר מיעוט: ט) **מה בין איש לאשה.** בתוספתא (פ"ג) קא משיב עובר על מצות עשה שאזמן גרמא מה שאין כן באשה האיש עובר על כל תקיף ועל כל תשמיש ועל כל מצוה למתים מה שאין כן באשה האיש נדון בנין סורר ומורה ונערה ומספר ואין האשה נערפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נרצע ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני' אלא דזכאי בנתו משום דמפרש התם בכסף ונשטר ובגיאה ותימה אמאי לא משיב נמי סמיכות תנופות הגשות וקמיצות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ"ק דקידושין (דף לו.) ולא קתני נמי שהעבדי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה הזב מטמא בראיות ולא הזבה מצורע אסור בתשמיש המטה ולא מצורעת כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (כריתות דף מ:) מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה:

מ) **האיש מגלח על נזירות.** בפ"ד דנזיר (דף ל.) ובפרק בתרא דכריתות (דף מ:) מפ' דדוקא על מעות סתומין ולא על מעות מפורשין: **שנאמר את בתי.** מרישא דקרא ילף ליה ואמר אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה דאינה יכולה בתמה לתת: **ותלית אותו ולא אותה.** בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) נפקא לן מוכי יהיה באיש ולא באשה: **בגניבתו ולא בגניבתה.** תימה כיון דאי בגנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד רשאין למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק דקידושין (דף יד:) ממעטי רבנן מורצע את אזנו אזנו שלו ולא אזן של מוכר עצמו דדוקא מכרוהו בית דין נרצע ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אבא ידעינא דאינה נרצעת ואמאי איצטריך לרבנן ט) למילף מהעבד ולא אמה העבריה דאינה נרצעת וי"ל כיון דאינה נמכרת אלא ע"י אביה סד"א תיהוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין ותרצע להכי איצטריך קרא:

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה. שקינה לה ארוס: **ושומרת יבם.** שקינה לה יבם: **לא שותות.** דמעטינהו קרא: **ולא נוטלות כתובה.** שהיא גרמה לאסור עליו שנסתרה אחר קנוי דמקיני ואיסור לא אימעיט כדמפרש בגמרא ט) ואפילו לית לן דרב המנונא ט) (ג) דשומרת יבם שזנתה מותרת ט) ליבמה נהי דמותרת מיהו לא בעי למיפסד אשה זונה והיא הפסידה ביאתה בתחילה כתוב מדבר: נתינה

ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר' אלעזר בר' שמעון אלא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא אבל בהא אפי' רבנן מודו: בת ישראל הנשואה וכו': מ"ט דאמר קרא [1]וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כהן ולא כהנת: כהנת מתחללת כהן אין מתחלל: מנלן דאמר קרא [2]ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל: כהנת ממזאה כו': מ"ט אמר קרא [3]אמור אל הכהנים בני אהרן [4]בני אהרן ולא בנות אהרן: כהן אוכל בקדשי קדשים: דכתיב [4]כל זכר בבני אהרן יאכלנה: ומה בין איש כו': ת"ר [5]איש אין לי [6]אלא איש אשה מנין כשהוא אומר [7]והצרוע אשר בו [8]הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש לענין שלמטה איש פורע וכו': האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר: [9]אמר ר' יוחנן [10]הלכה היא בנזיר: האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה: [11]אמר ר' יוחנן [12]הלכה היא בנזיר: האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה: דכתיב [13]את בתי נתתי לאיש הזה: האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה: דכתיב [14]כי ימכור איש את בתו: האיש נסקל ערום כו': [15]מ"ט ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב [16]והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא אותו בלא כסותו ולא אותה בלא כסותה: האיש נתלה ואין כו': [17]מ"ט אמר קרא [18]ותלית אותו על עץ אותו ולא אותה: האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה: מ"ט אמר קרא [19]ונמכר בגניבתו בגניבתו ולא בגניבתה:

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה [20]ושומרת יבם [21]לא שותות ולא נוטלות כתובה שנאמר [13]אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה ושומרת יבם [14]אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה

ה"ג **פתח אישה.** כתובתה:

נה א מיי' פ"ה מהל' טומאת צרעת הלכה ח:

ב [מיי' פ"ג מהל' אבל הל"ו. ופ"ג הל' יא טוש"ע יו"ד סי' שצג סעי' ב]:

נו ג מיי' פ"ב מהל' גזילות הלכה יג:

נז ד מיי' שם פ"ח הלכה טו:

א ה מיי' פ"ב מהלכות טומאת הלכה ב:

ב ו מיי' שם הלכה ח והלכה ט:

תוספות שאנץ

ה"ג ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חוטא רבת הקרבה היא דמקשינן חובתו לנדבתו דלא בעיא קמיצה אבל הא דלאו בת הקרבה היא דלמא בתר דידה אולי' ושירים גמורין נינהו אפי' רבנן מודו דמתפזרין אבית הדשן ל"ה. ה"ג א"כ מה ת"ל איש לענין שלמטה לא למעוטי מטומאה האמורה בפסוק זה בא למעוטי אלא מענין האמור בפסוק שלאחריו דכתיב ביה פריעה ופרימה דליכא למימר דלענין שלמעלה קאמר דדוקא האיש נחלט ואין האשה נחלטת ט) דהא אינה פורעת ופורמת. אותו בלא כסותו ולא אותה בלא כסותה. וא"ת לרבנן דר' יהודה דלעיל דאמרי אין האשה נסקלת ערומה משום דחיישינן להרהור ובעי נמי ברור לה מיתה יפה ט) ותיפוק לי מהאי קרא. וי"ל דאי מההיא אשה בין בכסותה בין שלא בכסותה קס"ל רב נחמן דאמר קרא ואהבת לרעך כמוך. אבל ר' יהודה דאמר לעיל דאין מכסיל אותה אלא שני פרקים משום דצערא דגופה עדיף טפי (ולית ליה) [וא"ת אטו לית ליה] הך דדשא דהכא הא אותה בכסותה. וי"ל דאה"נ דלית ליה א"נ אית ליה וסבירא ליה דקרא לא אתא אלא שיכסי אותה שני פרקים אבל יותר לא משום צערא דגופה עדיף טפי ורוצה לומר הא אותה בכסותה בשני פרקים שמכסין אותה: בגנבתו ולא בגנבתה כו'. ואע"ג דדרשי' מהאי קרא בגנבתו ולא בכפלה בגנבתו ולא בזממו (שאם הודה לא ישלם פי' שנים ממה שהוזם) בגנבתו גנבה אחת ולא ב' גנבות י"ל דכולהו הני דרשות

ש"מ: **סליק פרקא**

פרק שלישי ארוסה

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה שהיא גרמה לאסור עצמה שנסתרה אחר קנוי פרשב"ם. ואפי' למאן דלית ליה דרב המנונא דאמר שומרת יבם שזיתתה אסורה ליבמה מ"מ נהי דהוי מותרת לו. אי לא בעי לאינסובי משום שהיא זונה תפסיד כתובתה כיון שזיתתה. מיהו אומר י"י דהלכה ג) דארוסה זו שזיתתה דנאסרה בביאה זו על בעלה והך כר' עקיבא דמשוי חייבי לאוין כעבודה. אלמנה לכהן גדול לא שותות ולא נוטלות כתובה יאע"ג דשאר אלמנה לכהן גדול לא קנסוה רבנן ואית לה כתובה כדאיתא בפ' אלמנה ניזונות זו אין לה כתובה שסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' ראויה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשורה ל"ה ולא שותות דלא נאמרו בפרשה אלא בראויה לקיימה והכי תני בספרי כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לכהן גדול וא"ת אמאי לא תאני כולהו בחד בבא וי"ל דארוסה ושומרת יבם נפקא לן [מקרא אחרינא דכתיבן תחת אישה בישובת תחתיו הכתוב מדבר וא"ת תיפוק לי שאינה שותה משום דכתיב ונקה האיש מעון וזה אינו מנוקה מעון כיון שנשא אשה שאינה ראויה לו. וי"ל דהשבי' ליה מנוקה מעון כיון דאין העון בא אחר הקינוי והוי המים בודקין אשתו אי לאו טעמא דלעיל וא"ת אמאי לא פליגי ב"ש וב"ה גבי ארוסה ושומרת יבם כמו דפליגי בסמוך גבי מתו בעליהן עד שלא שתו והוו להו לב"ש לומר דנוטלות כתובה דהיא יודעת שאין בעלה יכול לבודקה משנסתרה ולא תיזהר מליסתור והיא נתנה אצבעה בין שיניה ולכך אין לה כתובה אבל מתו בעליהן אין יודעות שלא יהיו בעליהן לבודקן משנסתרו ולא סמכי אדעתיהו שימותו בעליהן והן נזהרות ביותר מליסתר לפי' קאמר ב"ש דנוטלות כתובה ועוד י"ל דשאני התם גבי מתו בעליהן שאינן חשובות עובדות על דת כיון שיכולין בעליהן לבדקן אבל

ט) נ"ל זה ל"ש דהא כהדיא אמרינן דנפ"ל מקרא דאשה נמי נחלטת ואולי דע"ש היא ל"ל דהא והכרעה כתיב. ב) ר"ל כמו דאיתא בסנהדרין דף מה וע"ש בכרש"י ד"ה להרהור וכתוס' שם ד"ה הא. ג) נראה דל"ל דהלכה דשומרת יבם שזיתה דנאסרת על בעלה ואין כן בכתובה. אם קינה לה ונפטרה, שהיא גרמה לאסור את עצמה עליו (שם).

מסורת הש"ס

ה) [קידושין לה:]. ב) [כריתות מ:, ערכין ג.]. ג) [מיר כח., ד) [שם ל.]. ד) [סנהדרין מה., ו) סנהדרין מו., ז) יבמות נח. קידושין מ:, ח) [נדרים נב.]. ט) [נקמן כד.], י) [לעיל יח:], כ) [תוספות. רש"ל], ל) [שייך לעמוד ז' בסמוכה], מ) [נ"ז שייך לע"ל בסמוכה], נ) [קידושין טו.], ס) [ל"ל למספק. ע) [לעיל יח:].

תורה אור השלם

1. וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל:
ויקרא ו טז
2. ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני יי מקדשו: ויקרא כא טו
3. ויאמר יי אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו:
ויקרא כא א
4. כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם לדרתיכם מאשי יי כל אשר יגע בהם יקדש:
ויקרא ו יא
5. איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו:
ויקרא יג מד
6. והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא
ויקרא יג מד
7. ואמר אבי הנער אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאה: דברים כב טז
8. וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים:
שמות כא ז
9. הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אתו כל העדה: ויקרא כד יד
10. והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו:
דברים יז ה
11. וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ:
דברים כא כב
12. אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו: שמות כב ב
13. ואת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת אישה:
במדבר ה כט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג וכו' ופורס כו' פי' מה ת"ל: (ב) ר"ה וגנבו אותו מאי אותו אלימא אותו וכו' ולא בכסות: (ג) רש"י ד"ה ולא נוטלות וכו' ושומרת יבם:

מוסף רש"י

כשהוא אומר והצרוע. משמע נרוע אחרינא לרבות את האשה (ערכין ג.). מה

נתינה לישראל ובת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה ואלו לא שותות ולא נוטלות כתובה [א]האומרת טמאה אני [ב]ושבאו לה עדים שהיא טמאה [ג]והאומרת איני שותה אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך נוטלות כתובה ולא שותות [ד]מתו בעליהן עד שלא שתו [ה]בש"א נוטלות כתובה ולא שותות [ו]ובה"א [ז]או שותות או לא נוטלות כתובתן מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר"מ וחכ"א [ח]יכול הוא [ט]להפרישה ולהחזירה לאחר זמן [י]איילונית וזקינה ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות ר"א אומר יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה ושאר כל הנשים או שותות או לא נוטלות כתובה [יא]אשת כהן שותה ומותרת לבעלה [יב]אשת סרים שותה [יג]ע"י כל עריות מקנין [יד]חוץ מן הקטן וממי שאינו איש [טו]ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין [טז]לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ר' יוסי אומר אף להשקותה לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה: **גמ'** [יז]מישתא הוא דלא שתייא הא קנוי מקני לה מה"מ דת"ר [1]דבר אל בני ישראל [יח]ואמרת (יט) לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי ומתני' מני רבי יונתן היא דתניא תחת אישך פרט לארוסה יכול שאני מוציא אף שומרת יבם ת"ל איש איש דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר תחת אישך פרט לשומרת יבם אוציא שומרת יבם ולא אוציא את ארוסה תלמוד לומר אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה מר אלימא ליה ארוסה דקידושי דידיה וסוקלין על ידו ומר אלימא ליה שומרת יבם דלא מיחסרא מסירה לחופה ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה [כ]לרבות אשת חרש ואשת שוטה ואשת

שעמוס

שאינה ראויה לילד. רש"י פי' שתת כוס עיקרין אבל בפ' אע"פ (כתובות דף פ:) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה אז שהיתה היא עקרה וזקינה ואיילונית ושאינה ראויה לילד דשאינה ראויה לילד לאו עקרה ולפרש"י שתת כוס עיקרין היינו עקרה וזה לשון ר"מ התם איבא למישאל היינו איילונית היינו עקרה היינו שאינה ראויה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קיט:) ניסת לכ' יולדת עד מ' ניסת למ' שוב אינה יולדת וה"ה שנוכל לפרש שאינה ראויה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינשא דאמר בסוף פרק ד' אחים (יבמות דף לד:) אמר רב נחמן אמר שמואל כל ששהתה אחר בעלה י' שנים שוב אינה מתעברת כי אתא רבין אמר"י ג"ש אלא שאין דעתה לינשא ואע"ג דאמר בגמ' בעקרה וזקינה ולפי' ר"מ לא הזכיר עקרה במשנה י"ל דלא דק בלישנא מיהו תימה אמאי לא תנא נמי בתחלת עקרה: **ושאר** כל הנשים **או** שוטות. תימה הא משנה יתירא מאי קמ"ל הא שמעינן ליה מרישא והאומרת איני שותה אינה נוטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות דף מב:) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקיימן בה אשתו הרשויה לו ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ' החולץ (שם ס.) אפילו לרבנן יוציא בגט: **ורבי** יונתן **האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו'.** תימה והא איכא דאמר בפ' אלו הנתנקין (סנהדרין דף פה:) גבי מיס מיס דכי יקבל את אביו ואת אמו קאמר דבהא תורה בלשון בנ"ש ולא דרשי ליה לדרשא אחריתי וכ"ת היכא דאיכא למדרש אפי' מאן דאית ליה ד"ת מודה הוא דדרשינן מ"כ מאי פריך ברישא פרק השואל (ב"מ דף לד:) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני' אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל גנוב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ת אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד"ת

ונתינה לישראל ובת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה ואלו לא שותות ולא נוטלות כתובה [א]האומרת טמאה אני [ב]ושבאו לה עדים שהיא טמאה [ג]והאומרת איני שותה אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך נוטלות כתובה ולא שותות [ד]מתו בעליהן עד שלא שתו [ה]בש"א נוטלות כתובה ולא שותות [ו]ובה"א [ז]או שותות או לא נוטלות כתובתן מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר"מ וחכ"א [ח]יכול הוא [ט]להפרישה ולהחזירה לאחר זמן [י]איילונית וזקינה ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות ר"א אומר יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה ושאר כל הנשים או שותות או לא נוטלות כתובה [יא]אשת כהן שותה ומותרת לבעלה [יב]אשת סרים שותה [יג]ע"י כל עריות מקנין [יד]חוץ מן הקטן וממי שאינו איש [טו]ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין [טז]לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ר' יוסי אומר אף להשקותה לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה: **גמ'** [יז]מישתא הוא דלא שתייא הא קנוי מקני לה מה"מ דת"ר [1]דבר אל בני ישראל [יח]ואמרת (יט) לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי ומתני' מני רבי יונתן היא דתניא תחת אישך פרט לארוסה יכול שאני מוציא אף שומרת יבם ת"ל איש איש דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר תחת אישך פרט לשומרת יבם אוציא שומרת יבם ולא אוציא את ארוסה תלמוד לומר אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה מר אלימא ליה ארוסה דקידושי דידיה וסוקלין על ידו ומר אלימא ליה שומרת יבם דלא מיחסרא מסירה לחופה ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה [כ]לרבות אשת חרש ואשת שוטה ואשת

שעמוס

נסינה. מן הנבעולים ואסורין לבא בישראל כדאמרינן ביבמות (דף עח:) **דוד** גזר עליהן: **לא שותות.** דלא נאמרה פרשה אלא בראויה לקיימה והכי תניא בספרי (נשא ה יב) כי תשטה אשתו בראויה לאישות אלמא דשאר פרט לאלמנה לכ"ג וכו': **ולא נוטלות כתובתה.** ואע"ג דשאר אלמנה לכ"ג לא קנסוה רבנן כתובה כדאמרינן בכתובות בפרק אלמנה גזונית (דף ק:) זו אין לה דסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' היא ראויה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה: **אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך.** שהוא גרם לה שלא תשתה נוטלת כתובתה: **מתו בעליהן.** של כל שוטות הנסתרות וראויות לשתות ולא הספיקו להשקותן כו': **ולא שותות.** דבעינן והביא האיש את אשתו וגו' [1]: **וב"ה אומרים אז שותות אז לא נוטלות כתובה.** כלומר מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה. וכגמ' [2] מפרש פלוגתייהו: **מעוברת חבירו.** שמת והניחה מעוברת ומניקה אז שגירשה והיא מעוברת אז מניקה ואסורה חכמים [3] לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו והלך זה ונשאה וקנא לה לא שותה שהרי אינה ראויה לקיימה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות דף מב:) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקיימן בה אשתו הרשויה לו ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ' החולץ (שם ס.) אפילו לרבנן יוציא בגט: **ורבי** יונתן **האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו'.** תימה והא איכא דאמר בפ' אלו הנתנקין (סנהדרין דף פה:) גבי מיס מיס דכי יקבל את אביו ואת אמו קאמר דבהא תורה בלשון בנ"ש ולא דרשי ליה לדרשא אחריתי וכ"ת היכא דאיכא למדרש אפי' מאן דאית ליה ד"ת מודה הוא דדרשינן מ"כ מאי פריך ברישא פרק השואל (ב"מ דף לד:) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני' אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל גנוב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ת אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד"ת

נסינה. מן הנבעולים ואסורין לבא בישראל כדאמרינן ביבמות (דף עח:) **דוד** גזר עליהן: **לא שותות.** דלא נאמרה פרשה אלא בראויה לקיימה והכי תניא בספרי (נשא ה יב) כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לכ"ג וכו': **ולא נוטלות כתובתה.** ואע"ג דשאר אלמנה לכ"ג לא קנסוה רבנן כתובה כדאמרינן בכתובות בפרק אלמנה גזונית (דף ק:) זו אין לה דסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' היא ראויה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה: **אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך.** שהוא גרם לה שלא תשתה נוטלת כתובתה: **מתו בעליהן.** של כל שוטות הנסתרות וראויות לשתות ולא הספיקו להשקותן כו': **ולא שותות.** דבעינן והביא האיש את אשתו וגו' [1]: **וב"ה אומרים אז שותות אז לא נוטלות כתובה.** כלומר מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה. וכגמ' [2] מפרש פלוגתייהו: **מעוברת חבירו.** שמת והניחה מעוברת ומניקה אז שגירשה והיא מעוברת אז מניקה ואסורה חכמים [3] לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו והלך זה ונשאה וקנא לה לא שותה שהרי אינה ראויה לקיימה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות דף מב:) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקיימן בה אשתו הרשויה לו ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ' החולץ (שם ס.) אפילו לרבנן יוציא בגט: **ורבי** יונתן **האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו'.** תימה והא איכא דאמר בפ' אלו הנתנקין (סנהדרין דף פה:) גבי מיס מיס דכי יקבל את אביו ואת אמו קאמר דבהא תורה בלשון בנ"ש ולא דרשי ליה לדרשא אחריתי וכ"ת היכא דאיכא למדרש אפי' מאן דאית ליה ד"ת מודה הוא דדרשינן מ"כ מאי פריך ברישא פרק השואל (ב"מ דף לד:) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני' אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל גנוב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ת אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד"ת

והכא אמאי דרשי לה ואמרי' בפ' השומט והמעלה (זבחים קח:) נמי ורבי יוסי מדהסוא אים אים דבהא אלי אים אים נמי דבהא אלא השומט להדיוט דחייב מנא ליה ולא אמרת כיון דמלי למדרש מודה הוא דלא אמר דבהא וקשה ליישב שמועות דד"ת דקשי' דר"מ אדר"מ ודר' יהודה אדר' יהודה ודרבי יוסי אדר' יוסי ודר"ש אדר"ש דר"מ דאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף ו.) לרבנן גבי אים אים דכתיב גבי ברכת השם ד"ת ור"מ דרשי ליה לרבות כיוויים ובפ"ב דמסכת ע"ז (דף כז.) נמי פליג ר' יהודה ור' יוסי דת"ר יהודה כותי לא ימול ישראל מפני שהוא מל לשם הר גריזים אמר לו ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה בתורה לשמה ומפרש טעמא דר' יהודה משום דכתיב לה' המול ורבי יוסי המול ימול כתיב ואילך נמי הכתיב המול ימול ד"ת כלשון בני אדם ק[אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו'] והתם בההוא שמעתתא גופיה פלוגתא ר"מ ור' יהודה ואמרינן ימול כותי ולא ימול ארמאי דברי ר"מ והיינו כר' יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד"ת ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) אמרינן לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה דקסבר ד"ת ואחרים היינו ר"מ דכתיבא בסוף מס' הוריות (דף יג:) דר' יהודה מהא דהמול ימול דקא אמר ד"ת ובפ' מציאת האשה (כתובות דף פז:) מייתי ברייתא העבט תעבטו זה שאין

לו ואין רואה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וכו' דברי רבי יהודה וחכ"א יש לו ואינו רואה להתפרנס אין נזקקין לו אלא מה אני מקיים תעבטנו ד"ת אבל ר' יהודה דרש ליה וכן בפ' בנות כותים (נדה לב:) ובפ' יולא דופן (שם דף מד:) אים אים מה ת"ל אים אים לרבות תינוק בן יום א' שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר מ"ל הרי הוא אומר והזב את זובו וגו' מ"כ מה ת"ל אים אים ד"ת דר' יוסי מהאיל דהשומט והמעלה (זבחים דף קח:) דאיתיתן לעיל דקאמר אים אים ד"ת והאיל דהמול ימול דאיכא דדרשי לה ופליג אדר' יהודה דאמר ד"ת דר"ש הוא אים אים דקא"ר יוסי בפ' השומט (גם זה שם) ד"ת פליג עליה ר"ש ואמר ודרשי לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין ובפ' אלו מציאות (ב"מ לא:) אמר יש לו ואינו רואה להתפרנס אין נזקקין לו מ"כ מה ת"ל תעבטנו ד"ת ונראה דמאן דס"ל דאמר ד"ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דדרשינן לי' וכל הני תנאי סברי להו

ד"ת

מ) יבמות לח: (כתובות פא., ב"ב), [עי' תוס' לקמן כה. ד"ה ב"ש], ג) [עי' תוספות לקמן כה: ד"ה ב"ה], ד) [עי' תוס' יבמות לו: ד"ה ולא קתני], ה) [לקמן כו.], ו) [במדבר ה], ז) [לקמן כה:], ח) [כתובות ס.], ט) [לקמן כו:], כ) [ועי' היטב בכס"ש לקמן כו. ד"ה קמ"ל וכו'], ל) [לקמן כו:], מ) [שם], נ) [במדבר ה], ס) [לקמן כו:], ע) [ב"ש לכשיצא], פ) [במדבר ה], צ) [דף כו.], ק) רש"ל.

הגהות הב"ח

(א) גם' ואמרת אליהם לרבות: (ב) רש"י ד"ה לרבות אשת מרש ואשת שוטה:

גליון הש"ס

גמ' ואמרת לרבות ארוסה. עיין לקמן דף כו ע"א תד"ה ואמרת:

מוסף רש"י

מתו בעליהן עד שלא שתו. כל אשה שקינא לה בעלה ונסתרה ומת עד שלא שתתה (יבמות לח:) אבל הנשים שנעולם קא"ל שקינאו להן בעליהן ונסתרו ולא הספיק להשקותה עד שמת (כתובות פא.). נוטלות כתובה. ואע"פ שאמת זומה ואין לה כתובה (יבמות שם). ולא שותות. דבעינן והביא האיש את אשתו ולא (שם ושם).

תוספות שאנץ

ארוסה ושומרת יבם כיון שאין בעליהן יכולין לבדקן חשובות כעובדות על דת ראפי' בלא קינוי אמרי' בגמ' דעובדת על דת יש לה להפסיד כתובתה אפי' בלא התראה: מתו בעליהן כו' ובה"א או שותות או לא נוטלות כתובה ובכתובות פ' האשה שנפלו פרץ או שותות והביא האיש את אשתו אמר רחמנא וליכא אלא מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה: מעוברת חברו ומינקת חבירו פ"ה אם מת הניחה מעוברת או מינקת או שגרשה בעלה והיא מעוברת ומניקה ואסורה חכמים לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו והלך זה ונשאה וקנא לה לא שותה שהרי אינה ראויה לקיימה משמע מתוך פ"ה ראפי' מגורשת צריכה להמתין כ"ד חדש ודלא כפי' ה"ר שמשון מפלאירא בפרק אע"פ דדוקא באלמנה אמרי' דצריכה להמתין כ"ד חדש משום דמשעבדא ליה להגיק בנו אבל בגרושה שאינה משעבדא להניקו אינה צריכה להמתין והכ' משמע דצריכה גרושה להמתין וכן פר"ת דבין גרושה ובין אלמנ' צריכה להמתין כ"ד חדש ומביא

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ג סמג עשין כד:
ד ב מיי' שם פ"א הלכה יד:
ה ג מיי' שם פ"ב הלכה ח סמג שם:
ו ד מיי' שם הלכה ז:
ז ה מיי' שם הלכה ט:
ח ו מיי' שם הלכה י:
ט ז מיי' שם פ"ג הל' כח:
י ח מיי' שם פ"ב הלכ' ו:
יא ט י מיי' שם פ"א הלכה ח [ו] סמג עשין ו טוש"ע אה"ע סימן קנח סעיף ב:
יב כ מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף יג:
יג ל מיי' שם הלכה [ו] יח:

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל: במדבר ה יב

תום' שאנץ (המשך)

ראיה לדבריו דאף לב"ש דאמרי שומטת דד מפיו ולא משעבדא ליה אפי' הכי קאמרי שלא תנשא עד לאחר כ"ד חדש וכן משמע דאין חילוק בין גרושה לאלמנה מהני טעמי דמייתי ביבמות וכן פי' פ' אע"פ והא דלא חני להו בהדי אלמנה לכהן גדול משום דליכא בהני כי אם איסור דרבנן אבל בהני דלעיל איכא איסורא דאורייתא. ואע"ג דתני לעיל חלוצה דאין בה אלא איסורא דרבנן משום דאגב דנקט גרושה נקט חלוצה ומחד קרא מסמיך להו ביבמות. יכול הוא להפרישה עד כ"ד חדש ולהחזירה הלכך ראויה לאישות קרי ביה: וק' דמשמע דלהפרישה ר"ל בלא גט וה"נ דייקא חלמודא בפ' החולץ דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש משמע דאי הוה קתני יפריש הוה ר"ל בלא גט והכא נמי להפריש ד"ל בלא גט. וק' דאמרי' בפ' החולץ לא ישא אדם מעוברת חברו ומניקת חברו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר' מאיר וחכ"א יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס וקאמר רבא לדברי חכמים יוציא בגט והכא אמר דאין צריכה גט ר"ל דלעולם צריכה גט ואהאי דקאמר התם דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש ה"פ דיקא נמי דקתני יוציא דמשמע בגט ולא קתני יפריש דמשמע בין בגט בין בלא גט ולהפריש דהכא ר"ל בגט. עוד אומר רב יוסף בכור שור דלעולם ר"ל להפרישה בלא גט ולא ק' דהתם אמרי' דצריכה גט לפי דליכא אלא חד איסורא דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ולכך צריכה גט אבל הכא חמיר עליה משום דאיכא תרי איסורי משום דהיא מעוברת חברו ועוד דקינא לה נסתרה לכך אינה צריכה גט וכן עשה במעשה שאירע בנו מאדם אחד

שעמום. לקוי בתמהון לב: הלי פחם לישה. בתרגמה המור בקוף הפרשה ואת תורת הקנאות וגו'[ב]: **להקיש אשה לאיש.** בריתת היא בשילהי פרקין והתם מפרש למאי הלכתא: **הני קראי.** דממעטי ארוסה: **מבלעדי אישך.** משמע שבעלה נתן בה את שכנתו קודם לסתירה זו: **משכחת לה.** דאינטריך למעוטי ארוסה מקרא אחרינא ולא ממעטא[ג] מהתם: **כגון שבא עליה ארוס בבית אביה.** נזנות: **בבית חמיה.** לאחר שמת אחיו: **שומרת יבם קרוב לה.** דקאמרת דלא משתה הא אשתו מעלייתא היא בביאת זנות: **דהא אמר רב.** בגמות קנה לכל דתנן[ד] הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד דהיינו בזנות קנה ואמר רב קנה דקתני מתני' קנה לכל אם כהן הוא מאכילה בתרומה ויורשה ומיטמא לה ומשקה ופוטרה בגט בלא חליצה: **כשמואל.** הא דאמרת דלא למעוטי כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשת יבם אי דקני לה יבם בביאה כל דהו מיבמה יבא עליה[ה] נפקא לן דלא כתיב יבמה יקחנה לו לאשה אלא יבא עליה ולקחה לו לאשה ואשמעינן דביאתו עליה הן הן ליקוחין המישות שלו הלכך למידי דאיתמר בהך פרשתא דבעינהו קרא נשואין הללו אבל למידי אחרינא לאו נישואין נינהו ומה אמור בפרשה פטור חליצה ע"י יבוס ויקום על שם אחיו שיורש את נכסי אחיו ואין אחיו חולקין עמו: **לימא רב.** דאמר קנה לכל כרבי יאשיה דאמר שומרת יבם שותה ואוקימנא בגא עליה: **אגא דאמרי אפילו כרבי יונתן כו'.** וכל שכן כרבי יאשיה. והא דאינטריך לרבי יאשיה לרבויי מאיש אים לאו דוקא אלא אסמכתא בעלמא ועיקר קרא לאשה חרש ושוטה ושמואל

שעמום ורבי יאשיה האי תחת אישה מאי עביד ליה מיבעי ליה[ו] להקיש איש לאשה ואשה לאיש אלא טעמא דכתיבי הני קראי הא לאו הכי הוה אמינא ארוסה שתיא[ז] והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה מבלעדי אישך[ח] משקדמה שכיבת בועל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אמר רמי בר חמא משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה דכוותה גבי שומרת יבם כגון שבא עליה יבם בבית חמיה הא שומרת יבם קרית לה אשתו מעלייתא היא[ט] דהאמר רב קנה לכל כשמואל דאמר[י] לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ושמואל דאמר כרבי יונתן אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יונתן מדאיצטריך קרא למעוטה מכלל דאשתו מעלייתא היא

ושמואל

ד"ת מיהו היכא דמצי למידרשיה להעמיד קבלתם לו סברתם דרשינן ליה ובהא פליגי מאן דאית ליה דאמר דברה ומאן דלית ליה דברה מאן דאית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם אינו ענין לגופו אלא כיון דמצינו למימר דברה תורה אמר ד"ת ולא נוציאנו ממשמעותו דלאו קרא יתירא הוה להכי פריך בפ' השואל (ב"מ דף נד:) הניחא למ"ד לא ד"ת אם כן יגנב קרא יתירא הוא ואם אינו ענין לגזיבה תנהו ענין לאחיבה דיגנב גזיבה משמע ולא אחיבה אלא למ"ד דברה תורה א"כ לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק השואל והמעלה (זבחים דף קח:) אע"ג דאמרינן מדא"ר יוסי האי אים אים דברה תורה ההוא אים אים נמי דברה תורה הוה מצי למידרשיה שפיר חדא לדברה תורה ואידך לרבויי דאים אים משמע שפיר כל ריבויי כרבי יונתן דהכא דדרים האי אים אים דכי תשטה לרבויי ואים אים כי יקנא לדברה תורה הוה[ט] רבי יוסי מצי למידרשיה אים אים דשחוטי חוץ לרבות שוחט אלא משום דכתיב אים אים דשחוטי חוץ ואים אים דמעלה בחוץ בחד עניינא מהדר למדרשינהו בחד עניינא וסוגיא דרים נדרים (דף ג.) צריך לפרושי הכי דמרבינן מנזיר להזיר לעשות כיוצא בנזירות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים לנזירות דכתיב לנדור נדר נזיר להזיר וקא דייק מ"ש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי לנדור נדר היקשא למה לי אי כתב נדר לנדור כדכתיב נזיר להזיר כדקאמרת ולא צריך היקשא השתא דכתיב לנדור נדר ד"ת ופי' כיון דלא שינה קרא בדיבורים א"כ דברה כלשון בני אדם ולאו קרא יתירא הוא למדרש מיניה לרבות כיוצא וידות דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר לרבויינהו ולמימר לריחייב קונס וקונס כמו שיאמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אהא כמו אל נבאות אהיה שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) ועוד דיבור כתיב בההוא קרא דמברך השם אים אים כי יקלל אלהיו (ויקרא כד) והיינו דאמרי' התם ברש נדרים הניחא למ"ד ד"ת דאליבא לא צריך למידרשיה וכו' והכי אמר בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דאמר ליה ר"ל ב"ע לרבי ישמעאל בעלמא כוותיך סבירא לי' דדברה תורה והכא שאני מכדי כתיב ביה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי ש"מ לחיה שפחה וחיה בת חורין אלמא אפילו למאן דאית ליה ד"ת דרשינן ליה משום עניינא דקרא הואיל ויתן לידרש ה"ה דדרשינן ליה נמי להעמיד קבלתן לו סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגנב דכתיב בהדיא גזיבה ודרשינן מיניה אחיבה משום כפל הנשון הלכך כל הני דפרק אלו מליאות (ב"מ דף לא.) דהשב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עזוב תעזוב הקים תקים מות יומת השב תשיב הבל תחבול פתח תפתח נתון תתן כולי עלמא מודו בהו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה והא דאמרינן הניחא למ"ד לא אמרי' ד"ת היינו ר"ע דלא אשכחיניה דקאמר ד"ת דדרים בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) והפדה לא נפדתה לפדויה ואינה פדויה ובפרק הערל (יבמות דף ע.) בשמעתתא קמייתא דאמ"ר אליעזר אים אים ד"ת ודרים ליה רבי עקיבא לרבות וכן ברש חלב (סנהדרין דף 5:) ובפ' ד' מיתות (שם דף סד:) הכרת תכרת דאמ"ר עקיבא הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב והכי משמע נמי סוגיין בפ' אין עומדין (ברכות דף לא:)[ו] אם ראה תרומה לרבי ישמעאל דאמר ד"ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל דוכתי ד"ת כגון הני דפליג אדר"ע ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) נמי וכן ר' אליעזר ב"ע בפרק קמא דקידושין (דף ח:) ובפרק אלו מליאות (ב"מ דף לא:) גבי הענק תעניק לבד מההיא דכריתות כדמפרש התם טעמא ולר' אליעזר בר' יוסי ברש חלב (סנהדרין דף 5:) והא דאמר בפ' אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם יצא יצא הא כמ"ד ד"ת הא כמ"ד לא דברה מ"ד התם דברה מסתברא קאמר לה כדמפרש אביי התם מסתברא כמאן דאמר דברה וכו'[ז]: **ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה** וכו'. תימה האי ריבוי דרבי יאשיה מנליה והיקישא דאים לאשה לר' יונתן מנא ליה ומי אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר' יאשיה לית ליה דאשתא חרש ושוטה ור' יונתן לית ליה דסומא אינה שומה: **דהאמר רב קנה לכל.** הני לישני דפליגי בהבא על יבמתו (יבמות דף נח.) בשומרת יבם שנפלה מן הנשואין או מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה ולטמא לה לא[ח]: **בספרים** גרס אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ולא א"ש דאם כן אמר לא גרס והוא לא שבא הגירסא אלא בשתם פי' לימא רב דאמר וכו' ושמא בספרו לא היה כתוב אי הכי: **כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים כו'.** תימה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט צריכין שבא עליה דידיה שומרת יבם נמי ביאה דידיה היא ומנקה על ידו וכ"ש דתקשה לרב דאמר אגא אפילו לרבי יונתן ומו מאי דוחקיה לגמור כשמואל והא מסיק דאפילו רב הוה אתי מלתייהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נח.) מוקי לה נמי הא דתנן[ט] [אמן אלא שטיתי ארוסה ונשואה] שומרת יבם וכנוסה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו' כי הכא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב דאמר רב קנה לכל ולא מתרץ גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות: **אמר** לך **אגא דאמרי אפי' לרבי יונתן.** נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרבה שומרת יבם דאמינא דחוטיה והאי דאינטריך לרבויי ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאינטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אמסכתא בעלמא הוא תימה נהי דלאו אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קיבוי אי משום דכתיב והביא האים את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה ושקנה גזירת הכתוב הוא והביא האים את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפי' מקנא אשתו ר' יודן בעי כמה דתימר תמן וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקנא אשתו אשתו דכוותה תחת אישך תחת אישך אפי' מקנא אישך היך עבידה קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה עודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תנא שנא בכתובתה ואם לאו תנא שנא בכתובתה[ט] (קינא לה ועודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תנא שנא בכתובתה ואם לאו תנא שנא בכתובתה) לא קינא לה בעולה ומת ונפלה לפני היבם וקינא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שנא נפלה לו אלא מתמת אחיו הראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו: [ט] **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. ות"ת הני דבעי למפשט מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דבעלייהו לאו גבייהו נינהו י"ל אפ"ה אית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן

שמע

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ה:

טו ב מיי' פ"מ מהל' תרומות הלכה ו טוש"ע אה"ע סימן קפו סעיף ט:

תורה אור השלם

1. וְאִתָּ כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וְיִתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעָדֵי אִישֵׁךְ:

במדבר ה כ

תוספות שאנץ

שקידש מעובדת חברו ולא נשאה והורה דיכול הוא להפרישה בלא גט משום דחמיר עליה דאיכא תרי איסורי חדא דמעובדת חברו ועוד דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ה"נ כיון דאיכא תרי איסורי חמיר עליה ויכול להפרישה בלא גט אבל גם מההיא דאמר בפ' החולץ קידש תוך ג' חדשים וברח פליגי בה רב אחא ורפרם חד אמר שמותי משמתי' ליה וחד אמר ערוקי מסתיה משמע דוקא משום דברח הא אם לא ברח תרוייהו מודי דמשמתי' ליה ואמאי והא אמרינן הכא דיכול להפרישה בלא גט. וי"ל דשאני התם משום דשמא יבוא הדבר לידי קלקולא כדמפ' ביבמו' גזירה שמא יקח אחותו מאביו ויבם אשת אביו מאמו ויוציא את אמו לשוק ויפטר את יבמתו לשוק אבל הכא דליכא למיחש דאירי שנשאה לאחר ג' חדשים להכי אמרי' דיכול להפרישה בלא גט. וי"ל דשאני התם משום דשמא יבוא לידי קלקולא בכדמפ' ביבמו' גזירה שמא יקח אחותו מאביו ויבם אשת אביו מאמו ויוציא את אמו לשוק ויפטר את יבמתו לשוק אבל הכא דליכא למיחש דאירי שנשאה לאחר ג' חדשים להכי אמרי' דיכול להפרישה בלא גט: האילונית פ"ה רוכרנית שממעי אמה נכרת שלא היו לה סימני אשה לא דדין ולא שערות יקולה עבה: ושאינה ראויה לילד פ"ה כגון ששחת כוס עיקרין. ור"ח פי' שנישאת לאיש בת מ' שנה ושוב אינה יולדת לעולם כדאיתא (בב"ב דף נ"ט) לא שוחות לפי שאסור לקיימה למי שאין לו בנים לפי שהרי נצטוו ישראל על פריה ורביה ל"ה ואשת פרים שוחה פ"ה דמיירי בשנסתרס לאחר שנשאה אי מקודם שנשאה א"כ קדמה שכיבת בועל לבעל אגן בעי' שקדמה שכיבת בעל לבועל וכגמ' פרי' פשיטא דשוחה: על ידי על הערוות מקנין אם קינא לה מאביה ומאחיה ומאחד מכל הערוות ונסחה דוי קנוין קינוי: ואלו שב"ד מקנין להם אם ראוין אותם שמתנהגות בפריצות לא להשקותן אמרו דהם לא ישקה ותביא האיש את אשתו כתיב ובעלה מי לכשיצא לא ישקנה קינוי זה דבעי' וקינא את אשתו והביא ור' יוסי ית ליה וקינא את אשתו הביא: **גמ'** דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם רבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי ויש ספרים גרסי איש איש ול"ג ליה לדרשא אחריני דדרשי יה לקמן אלא ריבויא דר' מואמרת וה"ג אמרי' קמן בפ' ואמרת ריבויא דא ל"ה: למר אלימא ליה מומרת יבם דלא מחסרא סידה לחופה דנקנית

מוסף רש"י

קנה לכל. בביאת שוגג ומזיד (יבמות נח:) אלמא מן הביאות גזרותם הללו קנה לה לכל דבר ואוכלת בתרומה מיד אם כהן הוא, אפילו הלך למדינת הים ולא בא עליה ביאה גמורה (שם נ:).

תוס' שאנץ (המשך)

ליבם בביאה גרידתא ואפי' בזנות להיות כאשתו לכל דבר כדתניא ביבמות ומייתי לה לקי' בפרקי' ו) ואפי' למאן דאמר ביבמות דביאה איירסין עושה ואינה עושה נישואין היינו היכא דלא נתכוון לקנות בביאה זו אפי' הוי ביאה זנות הויא כאשתו לכל דבר ואפי' לשמואל דאמר דלא קנה אלא לדברים האמורים בפרשת יבם מ"מ קונה בביאה זו לדברים האמורים בפרשה ג) שאינו אוקימנא למתני' לה ריבמות ואינה עושה נישואין היינו היכא דלא נתכוון לקנות בביאה זו אבל בזנות הוא ולא כר' יאשיה. ועוד שמא מתני' לא היתה חוששת להביא חרי קראי אלא מסמיך אחדדיהו מחד קרא. (ע"ב שייך לע"א) ראשת שעמום פ"ה לקוי בתמהון לבב והאמר רב קנה לכל דהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד דהינו בזנות קנה לכל דאם הוא כהן מאכילה בתרומה ויורשה ומטמא (לה) ומשקה ופוטרה בגט בלא חליצה ל"ה. כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה פי' בפרשת יבמה לקום על שם אחיו ולפוטרה בגט דהא דקני להיבם בביאה כל דהו מיבמה יבא עליה נקקא דלא כתב יבמה יקח לה לאשה אלא כתיב יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה אשמועי' דביאתו עליה הן הן ליקוחין ואישות שלו הלכך למידי דאתמר בפרשה רבינהו ומה אמור בפרשה פטור חליצה על ידי יבום ויקום על שם אחיו שיורש נכסי אביו ואין

ו) נראה דלא"ל משא"כ בארוסה דאפי' למ"ד וכו' דכולה שאחר קדושין נשואין עושה היינו היכא דנתכוון לקנות בביאה זו אבל בשומרת יבם אפי' הוי ביאת וכו'.

ג) תוס"ל משא"כ בשאר נשואין.

ד) לכאורה נראה דלא"ל ולא אמרינן לא כר' יונתן ולא כר' יאשיה וכו' ותקר בהעמקה המיון ע"ז.

ה) [לקמן נח.], ו) יבמות נח., ז) יבמות ט. נח:, ח) [מדבר ה:], ט) [ממעטא. רש"ל], י) יבמות נג.:], כ) [דברים כה], מ) גי' רש"ל ר' יונתן נמי מצי, נ) [עמש"ם על הגליון], ס) [וע"ע מריבות תוס' בתמות יח: ד"ה מאי האכל וכו'], ע) [וע' הטבל תוס' יבמות ט. ד"ה מן הטבלות], מ) [רש"ל], צ) ל"ג בש"ל ובירושלמי אלמינו איתמר קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם ובעקה ונסתרה משקה אותה על קינויו, ק) שיך לדף כה ע"א,

---

ו) נראה דלא"ל משא"כ בארוסה דאפי' למ"ד וכו' דכולה שאחר קדושין נשואין עושה היינו היכא דנתכוון לקנות בביאה זו אבל בזנות הוא ולא כר' יונתן ולא כר' יאשיה וכו' ותקר בהעמקה המיון ע"ז.

ז) תוס"ל משא"כ בשאר נשואין.

ח) [לקמן נח.], ט) יבמות נח., י) יבמות ט. נח:, כ) [מדבר ה:], ל) [ממעטא. רש"ל], מ) יבמות נג.:], נ) [דברים כה], ס) גי' רש"ל ר' יונתן נמי מצי, ע) [עמש"ם על הגליון], פ) [וע"ע מריבות תוס' בתמות יח: ד"ה מאי האכל וכו'], צ) [וע' הטבל תוס' יבמות ט. ד"ה מן הטבלות], ק) רש"ל, ר) ל"ג בש"ל ובירושלמי אלמינו איתמר קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם ובעקה ונסתרה משקה אותה על קינויו, ש) שיך לדף כה ע"א,

ושמואל דאמר אנא דאמרי אפי' לרבי יאשיה. דאמר שותה דמדאצטריך לרבוי לשתיה ש"מ לאו אשתו היא ליורשה וליטמא לה ולהאכילה תרומה וכ"ש לרבי יונתן דאמר אינה שותה משום דלאו אשתו היא. והא דאיצטריך למעוטי אסמכתא בעלמא היא ולאו דקרא להכי אתא אנא להקיש אשה לאיש כדשני לעיל [כד:]: **עוברת על דם.** יהודית. שאינה נטועה יולאה ולאשה פרועה וטווה בשוק ומדברת עם כל אדם דאמר בכתובות בפרק המדיר (דף עב.) דיולאה שלא בכתובה: **לריכה התראה.** שמא תחזור ואם תחזור לא תפסיד כתובתה או אינה לריכה התראה דבלאו התראה מפסדא:

למאי. כיון דלא שתיא קינוי למאי אהכי: **לאפסודי כסובתה.** ואי לאו דקני לא מפסדא אלמא לריכה התראה ווו עוברת על דת היא שנפתרה עם אנשים: **להשקותה כשהיא נשואה.** (ב) ואם תאמר לאחר נישואין שותה על ידי קינוי של אירוסין שאינו יכול להשקותה כשהיא ארוסה דנעיין תמת מיסה: **לאוסרה לבועל.** קינוי לא מהני אלא לאוסרה על בועלה אם ימות זה או יגרשנה ולא שתת(ג): **אלא לפוסלה מכתובתה.** מכלל דאי לא אתרו בה לא מפסדא: **דתנן.** לקמן בפרק כשם שהמים בודקין (דף מ:): **שאני הכא.** הא דבעי התראה: **דלית לה אימתא דבעל.** ואי לאו דאתרו בה כי היכא לא הוה לן למקנסה דכיון דלית לה אימתא אין מיתה בדבר אם עוברת על דת ואין זה פריצותא יתירתא אבל מי שבעלה אצלה ואינה יולאה ממנו ועוברת על דת פריצותא יתירתא אית בה ואיכא למימר דבלאו התראה נמי מפסדא כתובתה: **אלא רחמנא. דכתיב(ד)** וקנא את אשתו: **או דלמא כיון דקפיד קפיד.** כלומר כיון דאורחיה דבעל למיקפד בהכי על כרחיה דהאי נמי הויא קפידא לגביה: **עכדינן מילתא דדלמא לא ניחא ליה.** והיאך אנו נעשים שלומים לו בדבר שהוא חוב לו שאינו חפץ בו וקיימא לן (כתובות דף יא.) דאין חבין לאדם שלא בפניו. **שמחל על קנויו.** והשתא ס"ד דקבעי בין שמחל קודם שתירה בין שמחל לאחר הסתירה ואם תימא לומר עוברת על דת שרצה לקיימה מקיימה הני מילי בלא קינוי אבל היכא דאיכא קינוי וסתירה ולא למחול מהו מי עקר קינוי ושריא ליה לו לאו: **עכדינן מידי דאתי בעל ומחיל.** ואיכא זילותא דבי דינא: **סמא דמילתא אדם מסכים כו'.** וסמכינן אסתם דעתיה דאינשי ומקנינן לה ואי אתי ומחיל מחיל: **מאי שנא תלמידי חכמים.** תירוצא הוא והכי קאמר לעולם מחיל ודיקא ליה ממתני' מאי שנא דבעינן תלמידי חכמים משום דגמירי דאסורה ליה בדלא מחיל קינוי ואי אתי למיבעל אמרינן ליה אחלי לקינויך: **סם לי זעירא.** שהיה מאנשי ירושלים: **וקן ממרא.** שהמרה על ב"ד של שבת הגזית ומיתתו בחנק: **שהיא בלאו.** אחרי אשר הוטמאה(ה) לרבות סוטה שנסתרה בפ"ק דיבמות (דף יא:): **במאי קמיפלגי.** איזה טעם נותנין לדבריהם: **ב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי.** מי שיש לו שטר חוב על חברו ושעבד לו כל נכסיו מוחזק בעל השטר יותר מן הלוה והלכך כיון דנכסי ברשותיה קיימי הוו להו יורשי הבעל תובעין והמוציא מחבירו עליו הראיה ועליהן להביא ראיה שזינתה ואבדה כתובתה

ושמואל אמר אנא דאמרי אפילו לרבי יאשיה מדאיצטריך קרא לרבוייה מכלל דלאו אשתו היא כלל איבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה מי אמרינן כיון דעוברת על דת היא לא בעיא התראה או דלמא תיבעי התראה דאי הדרה בה תיהדר בה ת"ש (ו)ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה (ז)מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני לה למאי לאו להפסידה כתובתה אמר אביי לא לאוסרה עליו רב פפא אמר להשקותה כשהיא נשואה (ח)כדתניא אין מקנין לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה (א)אבל מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה אמר רבא ת"ש אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני להו ולמאי אי לאוסרן עליו הא אסירן וקיימן אלא לאו להפסידן כתובתן אמר רב יהודה מדיסקרתא לא לאוסרה (ט) לבועל כבעל דתנן (י)כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל א"ר חנינא מסורא ת"ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ש"מ (כ)בעי התראה ש"מ וכולהו מאי טעמא לא אמרי מהא דלמא שאני התם דלית לה אימתא דבעל כלל איבעיא להו עוברת על דת ורצה בעל לקיימה (כא)מקיימה או אינו מקיימה מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד או דלמא כיון דקפיד קפיד ת"ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת רצה בעל לקיימה מקיימה עבדי ב"ד מידי דדלמא לא ניחא ליה לבעל סתמא דמילתא כיון דעוברת על דת היא מינה ניחא ליה איבעיא להו בעל שמחל על קינויו קינויו מחול או אינו מחול מי אמרינן בקינוי דבעל תלא רחמנא ובעל הא מחיל ליה לקינויו או דלמא כיון דקני ליה מעיקרא לא מצי מחיל ליה ת"ש ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול עבדינן מידי דאתי בעל מחיל ליה סתמא דמלתא אדם מסכים על דעת ב"ד ת"ש (כב)ומוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול לחליה לקינויה ולבעול מ"ש תלמידי חכמים דגמירי דאי בעי למיבעל אמרי ליה אחליה לקינוייך ובעלה ת"ש (כג)דאמר ר' יאשיה שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים (כד)בעל שמחל על קינויו קינויו מחול וזקן ממרא שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו (כה)ובן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי ועל זקן ממרא (כו)לא הודו לי שלא ירבו מחלוקת בישראל ש"מ בעל שמחל על קינויו קינויו מחול ש"מ פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר (כז)קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול וחד אמר לאחר סתירה נמי מחול ומסתברא כמאן דאמר אינו מחול ממאי מדקא מהדרי רבנן לרבי יוסי דתניא (כח)רבי יוסי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה משכחת לה דיש לה היתר דאי בעי מחיל ליה לקינויה ובעיל אלא ש"מ לאחר סתירה אינו מחול שמע מינה: מתו בעליהן עד שלא שתו ב"ש כו': במאי קמיפלגי בית שמאי סברי (כט)שטר העומד לגבות כגבוי דמי

שמע מינה בעל שמחל על קינויו קינויו מחול. ומפשטו נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה(ל):

(כ) **בית** שמאי אומרים נוטלת כתובתה. ואם תאמר מ"ש דאמרי ב"ש נוטלת כתובתה ובפרק מי שמת (כ"ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אביו ועל אשתו (מ)נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה וכו' דאמרי ב"ש יחלוקו הואיל ופסק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף לח:) ובכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ:) גבי שומרת יבם מתה מה יעשו בנכסים הנכנסין והיולאין עמה בית שמאי אומרים יחלוקו ומפרש בגמרא בפ' החולץ (יבמות דף לח:) משום דלמא אחיו חולקין עמו ל"ה: אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לר' יונתן דאינה שותה משום דלאו אשתו היא. וא"ת כיון דלאו אשתו היא אמאי איצטריך לר' יונתן קרא למעוטי וי"ל דאינו אלא אסמכתא בעלמ' וקרא לאו להכי אחי אלא לאקושי אשה לאיש כדשני' לעיל ל"ה: אמר אביי לא לאוסרה עליו. וא"ת למ"ד דאוסרין על היחוד למה לי למתני' למימר דמהני קנוי לאסרה עליו פשיטא וי"ל דאצטריך מתני' אפי' היכא דאינה אסורה משום ייחוד כגון בפתח פתוח לרשו' הרבים דאין שם משום ייחוד ואפי' הכי לענין סוטה הוי רשות היחיד וה"נ אמרי' חצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. משמע דוקא היכא דאיכא תרתי פתחא אבל היכא דליכא אלא פתח אחד הוי רשות היחיד לטומאה אי נמי כגון שבעלה בעיר דאמר בשלהי קידושין בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד ואפי' הכי לענין תורת סוטה אשמעינן מתני' דחשבי' ליה לסתירה ואפי' בעלה בעיר כיון דלא משתמיט תנא בשום מקום לומר שלא תחשב סתירה לענין סוטה כשבעלה בעיר: ש"מ בעי התראה ש"מ ובפתח פתוח לרשות הרבים ליכא לאוקמיה ואינה עוברת על דת דהא מסתמא כיון דאינה עוברת על דת לא הוי ב"ד מקנין אותה כדי להפקיע כתובתה בכדי אבל ק' דאיתא בתוס' דכתובות בהדיא נשים שאמרו שעוברות על דת צריכות התראה ויוצאות בלא כתובה לא התרו בהן יוצא ויתן כתובה ולמה לא הביאה כאן התלמוד ושמא דלא הוה ידע לה: זקן ממרא שהמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק: ב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי מי שיש לו שטר חוב על חברו ושעבד לו כל נכסיו מוחזק בעל השטר יותר מן הלוה והלכך כיון דנכסי ברשותיה קיימי הוו להו יורשי הבעל תובעין והמוציא מחבירו עליו הראיה ועליהן להביא ראיה שזינתה ואבדה כתובתה

וב"ה

מסורת הש"ס

(א) יבמות נח., כ) [לעיל כד.], ג) [יבמות נח:], ד) לקמן פה:, ה) [לעיל ז., ו) סנהדרין פה., ז) [לעיל ז.], ח) יבמות לח: כתובות פא. גיטין לו. שבועות מח: [ב"מ סב.], ט) [במדבר ה], י) [דברים כד], כ) [שיין לעיל כד. במשנה], ל) [שם קח.],

הגהות הב"ח

(א) גם' אבועל כגבעל: (ב) רש"י ד"ה להשקותה וכו' דאם תפסדי: (ג) ר"ה לאוסרה וכו' ולא שתת הס"ל ואם"כ מ"ה דתנן לקמן בפ' כשם הס"ד ואם"כ מ"ה אלא לפוסלה מכתובתה: (ד) תוס' ד"ה שמע וכו' המרה בה. נ"ב עיין פירושו בגר"א שלי סי' קמ"ג:

מוסף רש"י

הא קנויי מקנא לה. לאחר עליו, מדקתני לא טוטלות כתובה (לעיל כד.). כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. אם ימות בעלה או יגרשנה (לעיל ב.). ומוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך. שנריך להשקותה כיומלים בנ"ל הגדול (לעיל ז.). בעל שמחל על קינויו. שקנה לאשתו אל תפסדי עם פלוני, קינויו מחול. ואם נסתרה אינה נאסרת עליו (שנהדרין פח.). ובן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו. אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו ומזר וקלקל, אם רצו למחול ולא המיתוהו בנית דין, מוחלין לו. שהכתוב תלה בהם ותפסו בי (שם פח.). בעלה נאמן עליה. ואין צריך להעמיד עדים אצלו. (לעיל ז.). סוטה שהיא בלאו. אלא יוכל בעלה כראשון וגו', דאמרינן ביבמות (יא.) מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתלה (לעיל ז.). שכן יש לה היתר. לכשתטהר, לפיכך אין יכולו מוקפו, מונעת הוא לאחר זמן (שם). תאמר בסוטה שאין לה היתר. אם ממנה טמאה ולפיכך לבו רוקף אחריה (שם). שטר העומד לגבות כגבוי דמי. כלומר גדול כח השטר וכמו שמוחזק בנכסים (יבמות לח:) מי שהנכסים מקוענדים לו ידו על העליונה והנכסים בחזקת בעל השטר עומדין כאילו הוא גבוי ועומד, לפיכך היא גובה מספק, שאינה באה להוציא מהם שהרי הראיה עליה להביא, אלא הם באים להוציא ממנה (שבועות מח.).

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ב מהל' סוטה הל' ה:

יז ב ג מיי' פכ"ד מהל' אישות הל' יד טז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן קטו סעיף ד:

יח ד מיי' פ"ל מהל' סוטה הלכה ז טוש"ע אה"ע סי' קצח סעי' יב:

יט ה מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכ' ח סמג לאוין רכ:

כ ו מיי' שם פ"ג הלכה ד סמג לאוין ג:

כא ז מיי' פ"ל מהל' סוטה הלכה ז סמג עשין טו טוש"ע אה"ע סימן קצח סעיף יב:

תוספות שאנץ

שאר אחיו חולקין עמו ל"ה: אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לר' יונתן דאינה וכ"ש לר' יאשיה וא"ת כיון דאשתו מעלייתא היא אמאי איצטריך ליה לר' יאשיה איש איש לרבות. וי"ל דלאו דוקא הוא אלא אסמכתא בעלמא הוא דעיקר קראי לאשת חרש ושוטה ושמואל אמר אנא דאמרי אפי' לר' יאשיה פי' וכ"ש לר' יונתן דאינה שותה משום דלאו אשתו היא. וא"ת כיון דלאו אשתו היא אמאי איצטריך לר' יונתן קרא למעוטי וי"ל דאינו אלא אסמכתא בעלמ' וקרא לאו להכי אחי אלא לאקושי אשה לאיש כדשני' לעיל ל"ה: אמר אביי לא לאוסרה עליו. וא"ת למ"ד דאוסרין על היחוד למה לי למתני' למימר דמהני קנוי לאסרה עליו פשיטא וי"ל דאצטריך מתני' אפי' היכא דאינה אסורה משום ייחוד כגון בפתח פתוח לרשו' הרבים דאין שם משום ייחוד ואפי' הכי לענין סוטה הוי רשות היחיד ה"נ אמרי' חצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. משמע דוקא היכא דאיכא תרתי פתחא אבל היכא דליכא אלא פתח אחד הוי רשות היחיד לטומאה אי נמי כגון שבעלה בעיר דאמר בשלהי קידושין בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד ואפי' הכי לענין תורת סוטה אשמעינן מתני' דחשבי' ליה לסתירה ואפי' בעלה בעיר כיון דלא משתמיט תנא בשום מקום לומר שלא תחשב סתירה לענין סוטה כשבעלה בעיר: ש"מ בעי התראה ש"מ ובפתח פתוח לרשות הרבים ליכא לאוקמיה ואינה עוברת על דת דהא מסתמא כיון דאינה עוברת על דת לא הוי ב"ד מקנין אותה כדי להפקיע כתובתה בכדי אבל ק' דאיתא בתוס' דכתובות בהדיא נשים שאמרו שעוברות על דת צריכות התראה ויוצאות בלא כתובה לא התרו בהן יוצא ויתן כתובה ולמה לא הביאה כאן התלמוד ושמא דלא הוה ידע לה: זקן ממרא שהמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק: ב"ש סברי שטר

עין משפט נר מצוה

כב א מי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כ:

תוספות שאנין

וב"ה סברי לאו כגבוי דמי והויא לה היא תובעת כתובתה מספק דדילמא זנאי הלכך אינהו ודאי והויא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זינתה ל"ה. מחלוקת בעקרה וזקנה פ"ה מחלוקת דפליג רבי אליעזר ואמר[6] ראויה לקיימה היא דיכול לישא אשה אחרת אבל אילונית כי נמי ראויה לקיימה היא מיהו לא שתיא מהאי טעמא דראויה להריון בעינן ועקרה ע"י מכה[3]

ב"ה סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי: מעוברת חבירו כו': אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת בעקרה וזקינה אבל איילונית דברי הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנאמר [1]ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאה זו שאין דרכה להזריע מיתיבי [6]א המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם עד שלא כנסה נסתרה לא שותה ולא נוטלת כתובתה מעוברת

וכיס הלל סברי לאו כגבוי דמי. והויא לה היא תובעת מספק דדלמא זנאי הלכך אינהו ודאי והיא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זינתה: **מחלוקת.** דפליג ר"מ ואמר יכול לישא אחרת כו': **בעקרה וזקינה.** דליכא למימר אינה שותה אלא טעמא משום דלא חזיא לקיימה עלה פליג ר"מ ואמר ראויה לקיימה היא דיכול לישא אשה אחרת: **אבל איילונית.** נהי נמי דראויה לקיימה מיהו לא שתיא מהאי טעמא דראויה להריון בעינן ועקרה על ידי מכה וזקינה מיגא דבת הריון היא קודם לכן אבל איילונית מבטן אמה לקויה היא ולא חזיא:

משום דזיקת נשואה עושה ספק נשואה אלמא דמספיקא אמרי ב"ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נכסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות דמי י"ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לבן נכסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת וירש הבן וישתעבדו לכתובתה התם ודאי נכסי האב לא עמדו מעולם בכח האשה ואעפ"כ כיון דאמר כגבוי דמי הרי הוא ספק אם האב מת ראשון ועמדו הנכסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה באותם נכסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם עמד שטר שלה לגבות מאותן נכסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל שלא ניתנה לגבות מחיים אי נמי איפכא ויורשיה באין מכחה וכן גבי שומרת יבם שמתה אמר הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא במיים והכתובה ניתן לגבות לאחר מיתת הבעל דכיון דדמיא כגבויה על היורשין להביא ראיה שזינתה וכה"ג אומר בפרק החולץ (יבמות דף לח:) ישא דאיתא לדילה הויא לה איהי ודאי ואינהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ספק אם היא מתה הללו באין לירש והללו באין לירש: ג) **בית** הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובתן. בפ' החולץ (גז"ש) מפרש מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובתן ולא ידענא בנכסי לאן ברזל מאי קא סבר ב"ה דבפ' מי שמת (נ"ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב"ה הנכסים בחזקתן עומדות ופי' נכסי לאן ברזל ופליגי אמוראי בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי הבעל או בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא במיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דאחריותם היו על הבעל היו בחזקתו ול"ש ושייכא בפלוגתא דהתם ובנכסי מלוג לא פליג ב"ה דאפי' גבי ספק מוקי להו בחזקת יורשי האשה וכ"ש הכא דאפי' ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף קא.) היולאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויולאה ופי' נכסי מלוג ואם תאמר מ"ש מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה"ג היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי תיובתא דרב הונא י"ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני' התם הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים לא שייכא להכא דהתם אפילו ב"ש מודו דשמא אותו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב"ה העומד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים [לדבר] שקינא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מאותה חזקה ועשאה ספק:

בית הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי. מי קשיא מהא דאמר בפ' המקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אמרו אנו השבחנו וב"ח אומר אביכם השביח על מי להביא ראיה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב"ח להביא ראיה אמר ליה הונא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי נייתי ראיה ונשקול ומי ר' יוחנן שבק בית הלל ועביד כב"ש יש לתרץ הכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מודו לב"ח בקרקע עצמו שהוא משועבד לו ואינם מעכבין לפניו הקרקע הלכך אפילו בית הלל מודו דבכה"ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראיה מן השבח דומיא דעיר ואילן דמייתי עלה בפרק זה קודם ספק זה קודם קונך ונותן דמיס אלמא כיון דלמיקן קאי דבין אם קדם האילן בין אם קדם העיר קונך אלא שאם קדם האילן קונך ונותן דמיס אמרי ליה זל קון ודמי אייתי ראיה ונשקול גבי הא ארעא נמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב"ח דהא לגוביינא קיימא ושבח אייתו ראיה ונשקילו מפי מורי"ה: **לאו** כגבוי דמי. הכא לא שייכא כל הני פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב"מ דף ק:) דכל העומד לגבור (א) כבגור דמי ופלוגתא דר' שמעון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו.) ובפרק השולח (גיטין דף לט.) בכל העומד לגזוז ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשרוף דלאו בחדא מחיתא נחות להו דהכא כ"ע מודו דאמרי' לאו כגבוי דמי והעמד ממון בחזקת בעליו שהרי לריך דיינין ולאו בידו הוא דאמר ב)גבי גר מי יימר דמזדקקין ליה בי דינא וטעמא דר' מאיר בבגורות דמיין משום דבידו ואין לריכין לגופו הלכך לא חשיב להו בקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) גבי ידות הכלים דאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין ליקנן וגבי שערו העומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו.) דמודה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשבוחי אשבח כל מה דקאי ומיהו רבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עביד אינש דשביק ליה והני דרבי שמעון טעמא אחרינא איתא בהו ולא אמר אלא במקום מלוה כגון זריקת דם ופדיית פרה כשמלא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בהני דרבי מאיר ורשב"ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כח.) וגבי לולב של אשירה (סוכה דף לא:) ומנעל בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג:) כתותי מכתת שיעוריה אפי' רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיצת הקדש מהני ולריך עיון כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כתותי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדדי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא.) כל העומד לקצור כקצור דמי התם טעמא דלא תקנו לב"ח לגבות אלא דבר הלריך לקרקע קנא וכן פירש רש"י (ב"מ טו:) שבח המגיע לכתפיים שעומד בקרוב לקצור ולריך עדיין קנא לקרקע:ד) **מיתיבי** המקנא לארוסתו. כך בריתא זו שנויה בתוספתא (פ"ה) המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם משכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה הרוצה שנשא עקרה או זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובתה ה)[מעוברת עצמו או מניקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה] כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן לוי וישראל ממזרת לממזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילונית או שותה או לא נוטלת כתובתה רבי שמעון בן אלעזר אמר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנא' ונקתה ונזרעה זרע שראוי ליזרע פרט לאיילונית שאינה ראויה להזרע אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שותות ולא נוטלות כתובתה הרוצה ו)[שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים לא שותות ולא נוטלת כתובה מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה] רבי אליעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן:

ז) [שנשא

ו) [חוספ' פ"ה], ז) [שין לעיל במשנה], ח) [קדושין סג:], ד) [ועי' היטב תוס' ב"ק לה: ד"ה שבח ותוס' ב"ב מב: ד"ה שבח], ה) רש"ל, ו) [רש"ל],

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע:
במדבר ה כח

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לאו וכו' דכבגורות דמיין:

מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר' מאיר שהיה רבי מאיר אומר [א]לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית וחכמים אומרים [ב]יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס [ג]והרובא שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים מעיקרא לא שותה ולא נוטלת כתובה ר' אלעזר אומר יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה [ד]אבל [ה]המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו ומשכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה [ו]מעוברת ומינקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה [ז]הרובא שנשא עקרה וזקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובה [ח]אשת ממזר לממזר ואשת נתין לנתין ואשת גר ועבד משוחרר ואיילונית או שותה או לא נוטלת כתובה קתני מיהא איילונית תיובתיה דרב נחמן אמר לך רב נחמן תנאי היא ואנא דאמרי כי האי תנא דתניא [ט]ר' שמעון בן אלעזר אומר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה שנאמר [י]ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאתה זו שאין דרכה להזריע ורבנן האי ונקתה ונזרעה זרע מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתניא [יא]ונקתה ונזרעה [זרע] שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' עקיבא אמר לו ר' ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה אם כן מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה זרע [יב]שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים: אשת ממזר לממזר: פשיטא מהו דתימא אפושי פסולין לא ליפוש קא משמע לן: אשת גר ועבד משוחרר [יב] ואיילונית: פשיטא מהו דתימא [2]דבר אל בני ישראל ולא גרים קמ"ל ואימא הכי נמי ואמרת רבויא הוא: אשת כהן שותה כו': [יג](אשת כהן שותה) פשיטא מהו דתימא [3]והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה קא משמע לן: ומותרת לבעלה: פשיטא אמר רב הונא במתנוונה מתנוונה הא ברקוה מיא [טו]במתנוונה דרך אברים מהו דתימא הא זנוי זנאי והא דלא ברקוה מיא כי אורחיה משום דבאונם זנאי ולגבי כהן אסירא קא משמע לן: אשת סרים שותה: פשיטא מהו דתימא מבלעדי אישך אמר רחמנא והאי לאו בר הכי הוא קא משמע לן: על ידי כל עריות מקנין: פשיטא מהו לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה"נ קמ"ל ואימא הכי נמי דהא קרא ממעט פסולין והאי פסול הוא וכן בפ"ק דערכין (דף ז.) גבי האשה שיולאת ליהרג אין ממתינים לה עד שתלד פשיטא גופה היא מהו דתימא (כי) כאשר ישית עליו בעל האשה כתיב והאי ממונא דבעל הוא קמ"ל ואימא ה"נ [יז]דמאי נפקא לן מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמועינן דעיקר קרא לדרשא אחריתי תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מידי וכן פר"י: **אשת** סרים. רש"י פי' בסרים חמה ולא בסרים אדם שאסור לקיימה ולא ידעינן מנלן דסרים אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ:) ובפרק הערל (שם דף פט:) פלוע דכא וכרות שפכה סרים אדם והזקן וכו' עד אסור לקיימה הא קתני נמי זקן וכי זקן אסור לקיים אלא על כרחיך אפלוע דכא וכרות שפכה קאי כדקתני טעמא משום שנאמר לא יבא פלוע דכא וכרות שפכה אבל אסרים דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה: אבל

---

[1] **לא שותות.** דכתיב [2] תחת אישה: **ולא יחויר עולמית.** קנסא קנסוהו רבנן: **לכשיגיע זמנו.** לאחר כ"ד חדש לגידת הולד: **והרובא.** כמור. כמו ילד (כתובות כא) רבינא: **מעוברת עצמו.** שהיתה אשתו מעוברת וקינא לה: **או שותות.** ולא אמרינן לא ליקטליה לולד: **אשת ממזר לממזר.** כלומר אשה הראויה לממזר ויש לה עקרה וזקנה שותות מדלא נקט אלא איילונית ונסיב תנאמודא מונקתה ומזרעה זרע ולא משום דאיכא דאויה לקיימה אלמא כרבי אלעזר ס"ל דיכול לישא אחרת ולפרות ולרבות ואפ"ה איילונית לא: **וזו.** כל אשה נעוצה עקרה משום דלא נסתרה הפסידה: **לא ליפוש פסולין.** לא נעשה שלוש ביניהם הלולי לא יפרה ולא ירבה הואיל וכל דורותיו ממזרין: **והיא לא נתפשה כו'.** כלומר מהו דתימא פרשת סוטה על כרחך באשת ישראל קיימא מדכתיב והיא [3] מיעוטא משמע זו היא דכי לא נתפשה אסורה הא נתפשה כו' ועלה קאי קרא דכתריה ועבר עליו רוח וגו' דהיכא דמספקא לן בהך אם נטמאה אי לא [נטמאה] שותה אבל אשת כהן דליתא בכלל והיא לא נתפשה ליתא נמי בכלל השקאה קמ"ל: **במתנוונה.** לאחר שנתמה אילטריך לאשמועינן דמותרת לבעלה דלא תימא זונה היא שהרי בדקוה המים: **מתנוונה הא.** ודאי בדקוה המים וזונה היא אלא שתלה לה זכות ואמאי מותרת לבעלה: **במתנוונה דרך אברים.** שאינה מתנוונה במעים ובירכים אלא לאשה ושאר אבריה כבדים עליה מהו לאו זכות תלה לה דאם כן הוה לה להתנוונה דרך בדיקת המים אלא באונס זינתה לפיכך מתנוונה שלא כדרכה ולכהן מיהא תיתסר: **מבלעדי אישך.** משמע דאישה בר הכי הוא: **קא משמע לן.** דלמיקדם שכיבת בעל לבועל הוא דאתא וסרים בר שכיבה הוא ואף על גב דלאו בר זריעה הוא. [4] ובסרים חמה קאמר דמותר לקיימה ולא בסרים אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פלוע דכא (דברים כג): מהו

[5] [**שנשא** עקרה וזקינה וכו']. ותימה אמאי לא תנא איילונית בהדי עקרה וזקינה: **לא ישא אדם מעוברת חבירו.** בירושלמי עליו הכתוב אומר (משלי כג) אל תשיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא [6] ומודים חכמים לרבי אלעזר שאם היו לו בנים ואשה [7] [שהיא שותה או לא נוטלת כתובה היו לו אשה ובנים] ומתו אין קינוי נמתיה כבר נרמית נשמות: **מעוברת עצמו או שותה וכו'.** רש"י פי' ולא אמרינן דלא נקטליה לולד ותימה אמאי אית לן למקטליה מה איכפת לן נמתין עד שתלד הא תנן בפ"ק דערכין (דף ז.) האשה היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד והתם גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את הולד והתם משמע טעמא דרבי קרא הא לא רבי קרא לא קטליה ליה משום דממונא דבעל הוא כדכתיב (שמות כא) כאשר ישית עליו בעל האשה והכא הכי פירושא לה כשהיא מעוברת עצמו אע"ג דקינא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתלד ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דאי קינא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפ"ה אינה שותה דלאו בת קינוי היתה דממעט לה בספרי מכי תשטה אשתו וכדאמרינן בירושלמי לא היו [לו] אשה ובנים וכו' כבר [נרמית] שלא לשותה: **אמר** [8] לו רבי ישמעאל א"כ יסתרו כל עקרות ויפקדו. תימה ור' ישמעאל לימא ליה לגפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח חו הואיל ולא נסתרה הפסידה: **ואמרת** ריבויא הוא. תימה והא אפיקתיה לעיל [דף כד.] לרבות הארוסה ושומרת יבם לקינוי: **וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה בלל קמ"ל.** תימה לר"י אמאי לא פריך הכא ואימא הכי נמי כדפריך לעיל ונראה כל היכא דקרא דמסיק אדעתיה מתוכו למדרש הכי ומדרש לדרשא אחריתי לא פריך ואימא ה"נ דקמ"ל דכך ניתן למדרש למשה בסיני ולא בע"א כגון והיא נתפשה לאסור אשת כהן מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל לבועל לעיל בני ישראל משמע בהדיא למעוטי גרים וכן בפרק שני דיבמות (דף כב.) בגמרא דמי שיש לו אח מ"מ זוקק את אשת אחיו ליבום דקא פריך פשיטא אחיו הוא מהו דתימא ליגף אחוה אחוה מבני יעקב קמ"ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין גזרה שוה למלה וצריך טעמא להוציא מאותה סברא אז קרא וכן לענין ליוצאו (שם:) וליטמא לו פשיטא אחיו הוא אד"א לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש שאינו מטמא הא כיצד מטמא הא כיצד

---

[1] **לא שותות.** דכתיב [2] תחת אישה: **ולא יחויר עולמים

אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן. תימה הא שמעינן לה מאלמנה לכהן גדול דאסירה וקיימא לבעל ואפ"י הכי אילטריך קרא דכי תשטה אשתו למעוטי הא לאו הכי הוה שותה וכן על מה שאמר אים אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא משתיה ממעט לה קרא אבל נאסרה על ידי בן תשע שנים ויום אחד אע"פ שאינו אים שהרי ביאתו פוסלת בתרומה כדאיתא בפרק אלמנה (יבמות דף פח.) ונפקלת הערוה על ידו כדאיתא בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נה:) ומקומו בפרק יוצא דופן (נדה דף מה.) דומיא דכל עריות מקנא על ידן דלא אילטריך לאשמועינן אלא דשותות אבל דנאסרו פשיטא וכי משום דעריות ניהו גריעי: **שחוף.** פירש רבינו חננאל שאינו בועל כדרכו ואינו מזריע דתניא[ב] איזהו מרוח אשך זה הקליטים שנכנס רוח באשכיו דברי ר"ע רבי ישמעאל אומר זה השחוף תימה אמאי נקט שמואל שחוף ולא נקט סרים ושמא שחוף הוי רבותא טפי:

אבל הא הואיל ואס"ר וקיימא. תימא מאי קמ"ל רב הונא והא מתני' היא ע"י כל עריות מקנין ו"ל דהכי פירושו מי שנאסר בכל את ישראל ע"י בעילת זונות אפילו אינה קרובתו יצא עובד כוכבים דבלאו הכי כל את ישראל מתקרא וקיימא לגביה: **יצא** עובד כוכבים שאין לו אלמנות וגירושין בה. פירש רש"י דנפקא לן מדכתיב אשר יגלף את אשת רעהו פרט לאשת אחרים תימה והא נפקא לן בקידושין בפרק האומרי[ג] מלא תתחתן בם וכמדומה דלא אתי קרא פרט לאשת אחרים אלא למעוטי ישראל הבא על העובדת כוכבים אשת עובד כוכבים וקמ"ל אע"ג דבעולת בעל יש להן ישראל בעובדת כוכבים פטור[ד]:

למעוטי בהמה. תימה דהכא משמע דזונות תליא מילתא אם כן רבא דאמר בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נד.) דיש זונות לבהמה מתני' למעוטי מאי וכי אית לן למימר דל"ל דשמואל או דרב[ה] הונא: **מנא הא מילתא דאמרי רבנן אין זונות לבהמה.** ה"ג בפ' כל האסורין (חמורה ל:) מנא הא מילתא[ו] דאין זונות לבהמה אמר ליה לא נישתמיט קרא ונכתוב אתן זונה וכלב ח"נ הכי אתן כלב וכו': **אלא** למאן דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר. והיינו שמואל בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) והכא אליביה דשמואל נמי מסקינן ותימה אדרבה איפכא מסתברא למאן דאמר העראה זו נשיקה ותשיבה ביאה גבי שאר עריות היינו דאילטריך קרא הכא למעוטי אלא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה ולא תשיבה נשיקה גבי שאר עריות הכא מאי אילטריך למעוטי:

דומה

מהו דתימא [1]נטמאה [2]נטמאה שני פעמים. אמוריס בפרשה ודרשינן ליה לקמן (דף מ:) אחד לבעל ואחד לבועל היכא דמיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן: חוץ מן הקטן [וכו']: [3]איש אמר רחמנא ולא קטן ושאינו איש למעוטי מאי אילימא למעוטי שחוף והאמר שמואל שחוף [4]מקנין על ידו [5]ופוסל בתרומה מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא [6]ושכב איש אותה שכבת זרע אמר רחמנא והא לאו בר הכי הוא קמ"ל ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא [7]לא יחלל זרעו אמר רחמנא דאית ליה זרע ליחלל דלית ליה זרע לא ליחלל קמ"ל ואלא למעוטי עובד כוכבים והאמר רב המנונא [8]עובד כוכבים מקנין על ידו [9]ופוסל בתרומה מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא נטמאה נטמאה שתי פעמים אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקמיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קמשמע לן ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא [10]ובת כהן כי תהיה לאיש זר אמר רחמנא דבר הויה אין דלאו בר הויה לא קמשמע לן דפסיל מדרבי יוחנן [11]דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל [12]מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על הכהנת ועל הלוויה ועל בת ישראל שפסלוה שנאמר [13]ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגירושין בה יצאו עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה ואלא למעוטי מאי א"ר פפא [14]למעוטי בהמה דאין זנות בבהמה [15]אמר ליה רבא מפרזקיא לרב אשי מנא הא מילתא דאמור רבנן [16]אין זנות בבהמה דכתיב [17]לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו' [18]ותניא [19]אתנן כלב ומחיר זונה מותרין שנאמר גם שניהם שנים ולא ארבעה ואלא שכבת זרע ל"ל מיבעי ליה [20]לכדתניא ש"ז פרט לדבר אחר מאי דבר אחר אמר רב ששת פרט לשקינא לה שלא כדרכה אמר ליה רבא שלא כדרכה [21]משכבי אשה כתיב אלא אמר רבא [22]פרט לשקינא לה דרך אברים א"ל אביי פריצותא בעלמא היא ופריצותא מי אסר רחמנא אלא אמר אביי פרט לשקינא לה בנשיקה הניחא למ"ד [23]העראה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום היא היינו דאתי קרא למעוטי נשיקה אלא למאן דאמר דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר לעולם לשקינא לה דרך אברים ומהו דתימא בקפידא דבעל תליא רחמנא ובעל הא קא קפיד קמשמע לן אמר שמואל ישא אדם

דומה

שכבת זרע למה לי. כיון דאמרת מקנין ע"י שחוף: **לשקינא לה שלא כדרכה.** אל תסתרי עמו להבעל שלא כדרכה: **משכבי אשה כתיב.** הוקשו שני משכבותיה לכל דברים וכיון דנאסרת עליו אמאי לא הוי קינוי: **דרך אברים פריצותא בעלמא הוא.** שוכב עמה בקירוב בשר: **פריצותא מי קאסר רחמנא.** אשה על בעלה בהכי וכיון דלא מתסרא עליה בהכי פשיטא דלאו קינוי הוא: **בנשיקה.** משיק השמש באותו מקום: **היינו דאתא קרא למעוטיה.** דלא תימא הערלה היא: **אלא למאן דאמר.** ביבמות (דף נה:) הערלה אמורה בתורה שהיא כגמר ביאה בכל העריות כדכתיב (ויקרא כ) את מקורה הערה את שאר הערה זו נשיקה מאי איכא למימר הימ מצית למימר דאתא קרא למעוטה הלא כגמר ביאה היא לכל דבר חוץ משפחה חרופה: **בקפידא דבעל תליא.** דכתיב וקינא [במדבר ה] ובעל הא חזינן ליה דקפיד שהרי קינא לה על כך:

דומה

אלמנות וגירושין בה. שם לו קדושין, הוא דאינו פוסלה בביאתו מלשוב (קדושין עה:) כגון ישראל, הא דמי מת וזרע אין לה ובכה אל בית אביה וגו' (יבמות מה.). **יצאו עובד כוכבים ועבד.** שאין קדושין תופסין (שם). **אתנן כלב.** שאם אמר אתנה לזונה הילך עלה זה והבעלי לכלבי (יבמות נח:) לו: הילך עלה זה ואתן כלבתך אלי (חמורה ל:). **ומחיר זונה.** שהחליף עלה בזונה וקנאה בשפחה בשאתו עלה (שם וכעי"ז יבמות שם). **ש"ז פרט לדבר אחר.** כשהוה הנאתה דנאסרת משפחה כתיב ושכב איש אותה שכבת זרע (יבמות נה:). **בנשיקה.** אבר נשיקה במקום תשמיש (שם). **אבל נשיקה ולא כלום היא.** ולא מיתסרא לבעלה בהכי (יבמות שם).

מהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים. אמוריס בפרשה ודרשינן ליה לקמן (דף מ:) אחד לבעל ואחד לבועל היכא דמיתסרא אבועל בהא מתיה משמעי קרא דנוהג בה דין סוטה אבל הא דאסורה כו': **קמ"ל.** דכי אתא קרא לגופיה אתא דהיכא דאינו קרוב לה נאסר עליה על ידי קינוי זה ולאו למעוטי קרובים אתא: **אים אמר רחמנא.** ושכב אים אותה: **שחוף.** שבשרו נשחף וכלה וינכ ואין בו כח. ובתורת כהנים[ו] בקללות שנינו דוגמתו יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו תלמוד לומר את השחפת[ח] מלמד שבשרו נשחף: **מקנין על ידו כו'.** כמו והיינו בה מקנין על ידו פשיטא: **ופוסל בתרומה פשיטא.** אם הוא אחד מן הפסולים המחללין את האשה כגון עובד כוכבים ועבד הרי הן כבהמה וכיון דלית להו הויה לא נפסלו. עובד כוכבים אין לו קידושין בישראל דכתיב (ויקרא כ) אים אשר יגלף את אשת רעהו ותניא בסנהדרין (דף נב:) פרט לאשת[ט] אחרים אלמנת לית להו אישות. עבד עם החמור כתיב בהו[י] ס"ע הדומה לחמור: **מי שיש לו אלמנות וגירושין בה.** הוא דכי אין לה זרע ממנו ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל[כ] דלא פסלה בביאתו יצא עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה שלא תפסו לו בה קידושין וכשמת אין שם אלמנות עליה. וביבמות[ל] פריך אימא לקולא דמי שיש לו אלמנות וגירושין הוא דכי אית לה זרע לא מיכול אבל עובד כוכבים ועבד אפי' אית לה זרע מיניה מיכול והתם מצטי לה[מ] בהנאה על יבמתו. ומיהו שמעינן [ליה מהא] דמקנין ע"י עובד כוכבים: **ואלא.** מי שאינו אים דמתני' למעוטי (ג) בהמה: **דאין זונות לבהמה.** אינה נעשית זונה בבעילת בהמה ואינה נאסרת על בעלה: **אתנן זונה.** נתן עלה באתנה: **מחיר כלב.** החליף כלב בעלה: **אתנן כלב.** שאם אדם אומר לזונה הילך עלה והבעלי לכלבי: **מחיר זונה.** היתה לו שפחה זונה והחליפה בעלה. ומדקאמר אתנן כלב מותר מכלל דלאו זונות הוא דאי זונות הוא היה חייל עלה שם אתנן: **ואלא** מהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים. אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקא מיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן: חוץ מן הקטן [וכו']: איש אמר רחמנא ולא קטן ושאינו איש למעוטי מאי אילימא למעוטי שחוף והאמר שמואל שחוף מקנין על ידו ופוסל בתרומה מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא דלא יחלל זרעו אמר רחמנא דאית ליה זרע ליחלל דלית ליה זרע לא ליחלל קמ"ל ואלא למעוטי עובד כוכבים והאמר רב המנונא עובד כוכבים מקנין על ידו ופוסל בתרומה מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא נטמאה נטמאה שתי פעמים אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקמיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קמשמע לן ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא דבר הויה אין דלאו בר הויה לא קמשמע לן דפסיל מדרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על הכהנת ועל הלוויה ועל בת ישראל שפסלוה שנאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגירושין בה יצאו עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה ואלא למעוטי מאי א"ר פפא למעוטי בהמה דאין זנות בבהמה אמר ליה רבא מפרזקיא לרב אשי מנא הא מילתא דאמור רבנן אין זנות בבהמה דכתיב לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו' ותניא אתנן כלב ומחיר זונה מותרין שנאמר גם שניהם שנים ולא ארבעה ואלא שכבת זרע ל"ל מיבעי ליה לכדתניא ש"ז פרט לדבר אחר מאי דבר אחר אמר רב ששת פרט לשקינא לה שלא כדרכה אמר ליה רבא שלא כדרכה משכבי אשה כתיב אלא אמר רבא פרט לשקינא לה דרך אברים א"ל אביי פריצותא בעלמא היא ופריצותא מי אסר רחמנא אלא אמר אביי פרט לשקינא לה בנשיקה הניחא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום היא היינו דאתי קרא למעוטי נשיקה אלא למאן דאמר דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר לעולם לשקינא לה דרך אברים ומהו דתימא בקפידא דבעל תליא רחמנא ובעל הא קא קפיד קמשמע לן אמר שמואל ישא אדם

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ח מהל' סוטה הלכה ח סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סי' קנח סעיף ב:

לג ב מיי' פ"ח מהל' אסורי ביאה הלכה יח [ופ"ח מהל' תרומות הלי יח] סמג לאוין כ [טור אה"ע סימן כ]:

לד ג מיי' פ"ח מהל' סוטה הלכה ח סמג עשין ע טוש"ע אה"ע סימן קנח סעיף ב:

לה ד ה מיי' פי"ח מהל' אסורי ביאה הלכה כ [ג] ופ"ו מהל' תרומות הלכה ו סמג לאוין לו טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף מ:

לו ו מיי' פ"ח מהל' סוטה הלכה ו טוש"ע אה"ע סימן קנח סעיף ב:

לז ז מיי' פי"ח מהלכות אסורי ביאה הלכה ח סמג לאוין קפח טוש"ע אה"ע סי' ו סעיף מ:

לח ח מיי' פ"ד מהל' אסורי מזבח הלכ' יח:

לט ט מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כד:

מ י מיי' פ"ח מהלכות אסורי ביאה הלכ' י סמג לאוין כ טוש"ע אה"ע סימן כ סעיף ח נהג"ה:

תוספות שאנץ

שחוף שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין בו כח ובת"כ בקללות שנינו דוגמתו יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת"ל את השחפת מלמד שבשרו נשחף ל"ה. מקנין על ידו פשיטא הוי כמו והיינו בה מקנין על ידו (פשיטא). ופוסל בתרומה אם הוא אחד מן הפסולין המחללין את האשה כגון עובד כוכבים ועבד והלל יתן ומהזר דקיימא לן בקידושין וביבמות דפסלי: מקנין על ידי עובד כוכבים מכאן מביא ר"ח ראיה באשה שנשתמדה לעבודת כוכבים ונשאה עובד כוכבים ונתגיירו היא ובעלה ואומר ר"ת דאסורה ליה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ויש ר"ל ראין אסורה ליה דרחמנא אפקריה לזרעי דעובד כוכבים דכתיב הזרמת זוסים זרמתם ומביאין ראיה מדאמרי' והא אסתר ארהסיא הואי ואמאי לא גרוש אסתר ערוה היא אם איתא דעובד כוכבים עושה ערוה ופוסלה בביאתו אלא ש"מ מדלא כתיב הכי ראין עובד כוכבים עושה ערוה ואינו פוסל בביאתו עוד מביאין ראיה מדפריך ס"ק דכתובות ולדרוש להו דאונס שרי משמע שאין עובד כוכבים פוסל בביאתו ומיהו אומר ר"ת ליתא דהא אמרי' הכא מקנין על ידי עובד כוכבים דאמרי' נמי כאשר אבדתי מבית אבי כך אבדתי ממך [אלמא] דעובד כוכבים פוסל בביאתו והא דפריך התם ולדרוש להו דאונס שרי התם משום דקרקע עולם היא ואינה עושה שום דבר ואז שרי והשתא ניחא ומיהא דלא פרי' והא אסתר ערוה הואי משום ר"דע דלענין זה מהני מה שהיתה קרקע עולם אבל פריך והא פרהסיא הואי דלענין חלול השם אינו סבור דמהני ולכך מתרץ אדא נמי קרקע עולם היתה ואינה חייבת למסור עצמה דהיכא דהויא קרקע עולם יעבור ואל יהרג וכן נמי לענין שפיכת דמים אם יאמרו לישראל אותך על תינוק זה או נהרוג אותך יעבור ואל יהרג דהוי כמו קרקע עולם דהם זורקין אותו על התינוק ואינו עושה שום דבר ומהאי טעמא ניחא הא דאמר ביבמות אין אונס בערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת פי' אין אונס כלומר דיהרג ואל יעבור למה לי טעמא לפי שאין קישוי אלא לדעת בלא האי טעמא אין אנס דאמרי' בכל [התורה כולה] יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע וש"ד אלא לפי מה דפרישת ניחא דהיכא דהוי קרקע עולם שרי להכי איצטריך האי טעמא לפי שאין קישוי אלא לדעת ואסור: מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על הכהנת ועל בת ישראל הולד ממזר כדאמר בפרק עשרה יוחסין והשתא ממזר הוי מיפסל בביאתו מיבעיא דה"נ פריך תלמודא התם וצ"ל דהא דדיה הא דרביה אי נמי אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן.

מסורת הש"ס

ב) [לקמן כח.], ג) יבמות מה. ע"ש סח: קדושין עה:, ג) יבמות נט: תמורה ל., ד) סנ: [וביבמות מיתא ומצנ ע"ש וצ"ע], ה) יבמות נה:, ו) ג"ש סס, ז) [מקקתי פרשה ב], ח) [ויקרא כו], ט) [דף עה:], י) [דף פח:], כ) [ויקרא כב], ל) [מיכה. רש"ל], מ) [יבמות פח: קדושין עה:], נ) [בנלשיות כב], ס) [קידושין פח.], ע) [ויקרא כב], פ) [דף פט.], צ) [ל"ל נאלמנה לכ"ג יבמות דף פט.], ק) [מוספתא דבכורות פ"ה], ר) [דף פח:], ש) [ל"ל הקנונא], ת) [וכ"ש לאסיני וכן בתוס' שם בתמורה מיתא דאמרי רבנן].

תורה אור השלם

1. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה: במדבר ה יד

2. וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ: במדבר ה כז

3. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה: במדבר ה יג

4. וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדְּשׁוֹ: ויקרא כא טו

5. וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בְּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל: ויקרא כב יב

6. וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: ויקרא כב יג

7. לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט

8. וְאֵת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא: ויקרא יח כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ופוסל וכו' ויבמות דפסלי האשה: (ב) ר"ה וכת כהן וכו' פרט לאשת נבדי אלמא: (ג) ד"ה ואלא מי וכו' למעוטי מאי למעוטי בהמה:

מוסף רש"י

מנין לעובד כוכבים ועבד כו' שפסלוה. כהנת מתרומת בית אביה, ולויה ישראלית כגון שנישאו לכהן וילדו לו בנים וכשמתו בעליהן היו אוכלות בתרומה בשביל בניהם, ואם בא עליה עכו"ם ועבד פסלה מתרומה וכ"ש מכהונה (יבמות מה.). **מי שיש לו** אלמנות וגירושין בה. שם לו קדושין, הוא דאינו פוסלה בביאתו מלשוב (קדושין עה:) כגון ישראל, הא דמי מת וזרע אין לה ובכה אל בית אביה וגו' (יבמות מה.). **יצאו עובד כוכבים ועבד.** שאין קדושין תופסין (שם). **אתנן כלב.** שאם אמר אתנה לזונה הילך עלה זה והבעלי לכלבי (יבמות נח:) לו: הילך עלה זה ואתן כלבתך אלי (חמורה ל.). **ומחיר זונה.** שהחליף עלה בזונה וקנאה בשפחה בשאתו עלה (שם וכעי"ז יבמות שם). **ש"ז פרט לדבר אחר.** כשהוה הנאתה דנאסרת משפחה כתיב ושכב איש אותה שכבת זרע (יבמות נה:). **בנשיקה.** אבר נשיקה במקום תשמיש (שם). **אבל נשיקה ולא כלום היא.** ולא מיתסרא לבעלה בהכי (יבמות שם).

דומה ואל ישא בת דומה שזו באה מטיפה כשרה וזו באה מטיפה פסולה ור' יוחנן אמר ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה שזו עומדת בחזקת כשרות וזו אינה עומדת בחזקת כשרות מיתיבי גושא אדם דומה אמר רבא ותסברא נושא לכתחלה אלא אם נשא תני נמי בת דומה [א]והלכתא ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה דתני רב תחליפא בר מערבא קמיה דר' אבהו [ב]אשה מזנה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו אליבא דמ"ד [ג]אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה לא תיבעי לך דלא ידע בה ולא מנטר לה כי תיבעי לך אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך למבילתה מאי כיון דידע בה נטורי מנטר לה או דלמא [ד]כיון דפרוצה ביותר לא תיקו: ואלו שב"ד כו': ת"ר איש מה ת"ל איש לרבות [ד"]אשת חרש ואשת שוטה ואשת שעמום ושהלך בעלה למדינת הים ושהיה חבוש בבית האסורין שב"ד מקנין להן לפוסלן מכתובתן יכול אף להשקותן ת"ל [1]והביא האיש את אשתו ר' יוסי אומר אף להשקותה ולכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה במאי קא מיפלגי רבנן סברי בעינן וקינא והביא ור' יוסי סבר לא בעינן וקינא והביא ת"ר [2]אשר תשטה אשה תחת אישה [ה"]להקיש איש לאשה ואשה לאיש למאי הלכתא אמר רב ששת כשם [ו]שאם הוא סומא לא היה משקה דכתיב [3]ונעלם מעיני אישה כך היא אם היתה סומא לא היתה שותה רב אשי אמר [ז]כשם שחיגרת וגידמת לא היתה שותה דכתיב

והעמיד

דומה. נטענת ונדברת בפי כל על ניאופיה. דומה לשון קלסה[ב] ודיבור כדאמרי' בנדה (דף סו.) דומת עירך עלתה בך והיהות לנו חסד אל אלא דיבור יתר שהיו נדברים בה על חביבותה של בעלה ואף קלסה לשון דיבור יתר הוא לפיכך הוא נהפך ללשון שבח וללשון גנאי כדאמר [ו](שמקלסין אותו): **וזו באה מטיפה פסולה.** שמא מעובד כוכבים או ממזר: [שזו]. הבת עומדת בחזקת כשרות ומותרת לבעלה ולטיפה פסולה לא חיישינן דרוב בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה: **וזו אינה עומדת בחזקת כשרות.** שמזנה תחתיו ונאסרת עליו והוא אינו רואה ואינו מגרשה ובא עליה באיסור: **ופסברא נושא לכתחילה.** הא ודאי מקלקלה ליה אלא על כרחך משבשתא היא ובעית לתרוצה ולמתני אם נשא אדם דומה מותר וכיון דבעית לתרוצה אלמא תנא לאו דוקא ולא מותבינן מינה דאיכא למימר בהא נמי טעה ותני נמי בת דומה ואגן נמי כי אמרינן ישא אדם זו ולא ישא זו לאו לכתחילה אם ימצא אחרת (ח) אבל מי שאינו מוצא אלא שתים אלו ישא זו ואל ישא זו: **דאני רב אחליפא בר.** הלכך בת דומה כיון דכשרה היא טוב לו שישאנה שהא תחתיו בחזקת היתר ואל ישא דומה שמקלקלתו לשמש עמה משנאסרה לו: **היפה פרוצה ביותר.** דאיכא למיחש דרוב בעילותיה משל אחרים: **מזנה.** שיהו בניה כשרים: **אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה.** לפני ווסת גדותה יום אחד ולא ידע הבעל את ווסת נדתה לנטרה אותו היום מלזנות שלא תתעבר בזנות: **כי סיבעי לך בר.** פלוגתא בתמ' דהא (דף לא.): **סמוך לטבילתה.** לאחר שטבלה ביום טבילתה או ליום אחר: **או דלמא כיון דפרוצה היא ביותר.** לא תני מינטר לה שנשמטת מאצלו פתאום: **וקינא והביא.** המקנא לה ישקנה. ומי קשיא בקינוי נמי הא כתיב את אשתו דמשמע דבעלה מקנא לה ולא אחר הא מתרבי מאים אים[ט]: **אשר תשטה אשה תחת אישה.** קרא יתירא הוא לדרשה בסוף הפרשה זאת תורת הקנאות וגו': **להקיש איש לאשה.** כדמפרש ואזיל למאי הלכתא: **רב אשי אמר בר.** מר מפרש היקישא דאיש לאשה ומר מפרש היקישא דאשה לאיש ולא פליגי: והעמיד

דומה. פירש ר"ח שמלעיזין עליה בני אדם שהיא מזנה כדגרסינן (ביבמות דף כה.) [אמר אביי אמרה לי אם] דומי דמתא יומא ופלגא והוא [ח]עד שישאו ויתנו בה מוחזות בלבנה פי' מחרות נשים שעוות ופשתן משזר כך מפרש בגמרא ח"י. מה שהביא רבינו מנגאל דומי דמתא יומא ופלגא לא הביא אלא לראיה דלשון דומה לזות שפתים הוא ומיהו הכא לא מייתי בדומה כה"ג דא"כ אפי' כגם יוליא דהא פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה.) כרבי בקלא דלא פסיק היכא [דדומי מתא יומא ופלגא דקאמר הוא] ומכוער הדבר תלא ואפילו רבי יוחנן מודי הכא אם כגם דלא יוליא[ט]: **רוב בעילות אחר הבעל.** לא מיירי אלא בקלא דפסק דפסקינן כרב (יבמות כה.) דלא תנא דרוב בעילות אחר הבעל ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף סט:) הבא על אלמנתו בבית חמיו הולד ממזר ומוקי בגמרא בדליימא מיניה ומעלמא ולא שדינן לה בתר דידיה דוקא אלום שאין מצד אלנה אבל בבעל שכנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישיילה אבל איתא קמן ואמרה לבשר נבעלתי נאמנת דאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עה.) גבי ארוסה שעברה אע"ג דמוקמינן לה בפרק אלמנה לכ"ג (יבמות סט:) כגון דליימא מעלמא מאי שתוקי דאמר שמואל בדוקי שבודקין את אמו ואומרת לבשר נבעלתי דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל דאמר היא נאמנת דאפילו ברוב פסולין אלנה והוא הדין הא דקאמר הכא אל ישא בת דומה כגון דליתא לדומה קמן דלישיילה אבל איכא למתמה לישנא בתרא דאמר בפרק אלמנה בבא עליה דכ"ע לא פליגי דבתר דידיה שדינן והא הכא דבעלה קבוע אלנה כל שעה לא שדי ליה שמואל בתריה דבעל בתר ארוס לא כל שכן ואפי' אם תמצא לומר דשאני התם דידעינן ליה ואפי' לרב וכ"ש לשמואל והא הכא אע"ג דאית לה בעל

קבוע והוה לן למימר רוב בעילות אחר הבעל ולא שדי ליה בדידיה כ"ש התם: **אליבא** דמ"ד אין אשה מתעברת **אלא** סמוך לווסתה **ובו'.** י"ל כגון שלא קבעה ווסת וה"ה דהמ"ל וכגון דלא קבעה ווסת לא מבעי לן כי מבעי לן היכא דקבעה ווסת אלא מילתא דפסיקא נקט תימה לרבי והא אמרי' התם בפ' המפלת (נדה דף כה:) ההוא שפירא דאתא לקמיה דמר שמואל אמר האי בר מ"א יומא הוא וחזיב מיום דאזלה לטבילה עד ההוא יומא ולא הוה אלא מ' יומא אמר האי בנדותה בעל וכפתיה ואודי ומקשה למ"ד סמוך לווסתה ונראה דמ"ד סמוך לווסתה רוב עיבורין קאמר מיהו מודי דזימנין מיקרי דמיעברה נמי סמוך לטבילתה או באחד מאותן הימים שבין טבילתה לווסתה וכן למ"ד סמוך לטבילתה: **איש** איש לרבות אשת חרש וכו'. נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאוסרה לבעל ולבועל ע"י קינוי זה אבל משום לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא דהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל דאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קי:) כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא אית ליה סמך מדאורייתא כדאמרינן התם בפ"ק (דף י.) מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה אלא תנא דנקט כתובה מילתא אגב אורחיה קמ"ל דעובדא על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה: **רב אשי אמר** בשם שהיגרת וגידמת **אינה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה.** תימה לר"י מאי שנא הכא דממעט מוהעמיד מיגרת וגבי ערכין דכתיב והעמיד והעריך לא ממעט אלא גופא דערכין (דף ד.) וכן העמדה דכתיב בקדשים בעלי מומין דאמרי' בפרק השוחט (חולין ג.) שחטה ועדיין מפרכסת דבא העמדה והערכה היא וגבי יבם כתיב (דברים כה) ועמד ואמר ואפ"ה חלץ נחתכו רגליו [למטה] מן הארכובה מיהו מחלינה לא תקשי דהתם [ט]מפרש טעמא משום דכתיב בה מעל רגלו ועיקר קרא דועמד ואמר כדדרש ליה בספרי מלמד שאינו אומר דבריו אלא בעמידה [י] ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש לערכין ש"מ דלהעמדה ממש לא קפיד רחמנא וכן בהמה בעלת מום עיקרה לפדיון עומדת ולא מילק בה הכתוב בין בעלת מום אפי' נשברו לו נחתכו רגליה דלא קפיד קרא אעמידתו[כ]: **דכתיב** והעמיד **הכהן את האשה ונתן על פניה.** מי קשיא הכהן משמע דרב אשי בעי קרא דכתיב ובפרק נגמר הדין (סנהדרין מה:) אמרי' אמר ליה מר קשישא בריה דרב מסדא לרב אשי ומי לא בעינן קרא דכתיב והתנן היה אחד מהם גידם או חיגר וכו' מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא דכתיב לא משום דכוליה קרא יתירא הוא דמשמע מי לאו דהוי יתירא דלא בעינן קרא דכתיב בשלמא דרב ששת דממעט סומא מעיני איכא למימר קרא יתירא דהוה מצי למימר ונעלם מאישה וכן והעמיד דאמר רב אשי איכא למימר קרא יתירא הוא דהא כתיב והעמידה

לפני

מסורת הש"ס

[ח] [תוספתא יבמות פי"ב], [ג] [נדה לא:], [ג] [לעיל כד.], [ד] [לעיל כד:], [ה] [מוקמלא כגן], [ו] רש"ל מ"ו, [ז] [במדבר ה], [ח] [עי' לעיל ו:], [ט] לאיירי בקלא דפסיק דפסקינן כרב דלא תנא הכ"ד ואח"כ מה"ד דרוב בעילות אחר הבעל ואע"ג דרב כו'. רש"ל, [י] [ביבמות קג.], [כ] [עיין היטב תוס' ערכין ה. ד"ה ולא תוליא],

תורה אור השלם

1. וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הוּא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן:

במדבר ה טו

2. זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה:

במדבר ה כט

3. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:

במדבר ה יג

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה ותפגלא ומי' אחרת אלא דמי שאינו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אליבא דמ"ד וכו' ונראה דמ"ד וכו'. עי' נדה דף י ע"ב תד"ה דהוא: ד"ה רב אשי אמר וכו' ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש. וי"ל פ"ל. וכ"ה בתי"ט פ"ח דערכין מ"ג:

מוסף רש"י

דומה. לשון ליעוז (נדה סו.). ואשת שעמום. לקרי בתמהון לב (לעיל כד:).

הדרן עלך ארוסה

מא א ב ג מיי' פט"ו מהל' מיאורי ביאה הלכה כ טוש"ע אה"ע סימן ד סעיף טו:

ד נמי' פ"ח מהל' סוטה הל' י טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' יגן:

מב ה ו ז מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה כ והלכה ג:

תוספות שאנץ

דומה לשון קלסה ולשון חשד הוא כדאמרינן בנדה דומת עירך עלתה בך וכן מידם הוה דיימא חמותיה מינה: שזו עומדת בחזקת כשרות. הבת עומדת בחזקת כשרות ולטיפה פסולה לא חיישינן דרוב בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה: וקינא והביא אמר רחמנא המקנא לה ישקנה. ואי קשיא בקינוי נמי כתיב וקנא (והביא) את אשתו דמשמע בעלה יקנא לה ולא אחר. הא איתרבי מאיש איש (אשר תשטה אשה תחת אישה) ל"ה: רב אשי אמר בר'. מר מפרש היקשא דאיש לאשה ומר מפרש הקישא דאשה לאיש ולא פליגי:

הדרן עלך ארוסה

לפני ה' וכן הא דאמר מר בר רב אשי דאילמלא איכא שותא משום דכתיב ואמרה ואפי' למ"ד (סנהדרין דף מה:) לא בעינן קרא כדכתיב מודה דאילמלא איכא שותא משום דלא מצינא לקבולי שבועה ואפי' גבי מלוה דקרייה לא מעכבא אילם ואילמת שחלו מליאתן פסולה משום דר' זירא כל הרואה לבילה אלא ונתן על כפיה אע"ג דלאו קרא יתירא הוא בעי קרא כדכתיב והכי משמע בפרק אלמה מיגן בגזר (דף מו:) דמאן דבעי קרא כדכתיב דגזר ממורט לו אין לו כפים אין לו תקנה משום דכתיב ונתן על כפי הגזר וכן אין לו בהן יד משום דכתיב על בהן ידו תרץ דרב אשי מהדר למר קשישא לפוס סברתו דבעי למידק ממתני' דבעינן קרא כדכתיב וא"ל רב אשי מהכא ליכא למידק מידי דהתם קרא יתירא מיהו רב אשי ס"ל דבעינן קרא כדכתיב:

הדרן עלך ארוסה

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו. ירושלמי המאררים אמר רבי תנחומא מנין המאררים נגד רמ"ח אברים שיש בה ונגד רמ"ח אברים שיש בו כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבועל כך הן בודקין אותו וכשם שהיא אסורה לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בועל היא על ידי שדרכה ליאסר דין לו בין לאחר היא נבדקת אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק בדקו אותו ולא אותה אני אומר הזכות תולה ניחא כמאן דאמר הזכות תולה לה ואינו ניכרת כרס כמאן דאמר הזכות תולה וניכרת הרי לא הוכרה אלא אני אומר מיס מגולים שתה ונגבה הכין לא הוון בעיי מבדקוניה אלא כדין אלא אני אומר עם אחרים נסתרה ולא כן סברינן מימר לכשתשתה הוא נבדק תיפתר שהיה הוא מזיד והיא שוגגת ובדקו אותו ולא בדקו אותה בדקו אותה ולא בדקו אותו אני אומר הזכות תולה ליה ניחא כמ"ד הזכות תולה ואינו ניכרת כרס כמ"ד הזכות תולה וניכרת הרי הוא לא הוכר אלא אני אומר מיס מגולים שתה ונגבה הכין לא הוה בעי מבדקוניה אלא כדין אלא אני אומר עם אחרים נסתרה מעתה גרס יהא מותר בה תיפתר שהיה הוא שוגג והיא מזידה ובדקו אותה ולא אותו הוא מזיד והיא שוגגת פשיטא שהיא מותרת לביתה גירס מהו שיהא מותר בה אפשר לומר מזיד בה ואת אמרת הכין הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיא אסורה לביתה גירס מהו שיהא מותר בה אפשר לומר יצאה מתחת ידו ואת אמר הכין ומיגן שהדבר תלוי בה שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה בה הדבר תלוי אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת: הכוח

עשה: **גמ'** אותו למאן אילימא לבעל בעל מאי עביד וכי תימא דאי

מגב א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ב והלכה ג:

א ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה י: סמג עשין לו:

ב ג מיי' שם פ"ב הלכ' יב טיש"ע אה"ע סי' יא סעיף ג יסימן קנא סעיף יח:

ד ומיי' פי"ח מהל' אבות הטומאות הל' כו:

ג ה מיי' י"ג מהל' שחיטה ויובל הלכה כ ועי"ש בכ"מ סמג עשין קנה:

מוסף רש"י

כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. אם ימות בעלה או יגרשנה (לעיל ב ב.) **בו ביום.** ביום שמיגו את כ"ל בן עזאי לבעיאות (פסחים יח:) יכל היכל דתני בו ביום סתמא דהוא יומא הוא והכי אמרינן בברכות (סא.) (חולין לג.) **וכלי כלי חרש אשר יפול מהם** אל תוכו. שכן שנפל לאויר תנור שהוא כלי חרס נעמא התנור והכי הוא לשון יהתנור מטמא מה שבתוכו והוי שני, וסתיר יטמא ומשמע יטמא, אלמא עביד שלשי (שם: ותניא בהכל שאמרו (שם כד:) אע"פ שלא נגע אלא בחלה בחוריו הוה ליה כלי ראשון, ובתיב כל אשר בתוכו יטמא מממע הכלי ה"ל אוכל שני, ואינו אומר טמא אלא יטמא, לדרוש ביה יטמא (פסחים יח:). **למד על כבר שני.** דסתם תנור בכברות בתוכו, **שמטמא** את השלישי. וקרא מטמע בין חולין ובין תרומה (חולין לג.) דהא קרא משתעי באוכלין דלכתיב בתריה מכל האוכל אשר יאכל, והוא היה בתוך הכלי יטמא, אלמא כבר שני עשה שלישי ואף בחולין, דקרא סתמא כתיב, והא ליכא למימר לאוכלין שני מקבלין טומאה מן הארץ דליהי אויר בלי כמאן דמלי טומאה ויהיו אוכל ראשון, דא"כ אף כלים שבאוירו יטמאו (פסחים יח:). **ואלפים אמה שדות וכרמים.** אלפים הוא נותן להם סביב ומהם אלף הפנימים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים (בחזבר לה ד).

תוספות שאנין

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו ובאו ובאו הא נמי מפרש בגמרא מפרש לה. שנאמר ובאו ובאו הא נמי מפרש בגמ' א"ר אבא ר"ת יתירה [דריש] או ובאו יתירה דרש. כך היה ר' זכריה בן הקצב דורש וא"ר יתירה. ונטמאה ב' פעמים פ"ה אבל ונסתרה והיא נטמאה לאו ממניינא הוא דהא אוקימנא לעיל בפ"ק לטומאה ודאית בער אחד. ולא נהירא דהא כבר שמעינן בריש מכילתין טומאה דער אחד מהיא לא נתפשה. וכי תימא דאיצטריך לומר דבעי' סתירה כעין טומאה דאמר התם דאיתקש סתירה לטומאה ומשום

[דכתיב] ונסתרה והיא נטמאה. הא ממילא שמעי' ליה. ולכן צ"ל דגמ' דקאמר (לקמן נח:) ומה תלמוד לומר והיא נטמאה דטומאה יתירה קדריש ודלא כפ"ה בגמ' דלא קרא יתירא קדריש דמשמע שהוא סובר שאין כאן אלא ב' ונטמאה וקנא את אישתו והיא נטמאה ועוד כתיב אשר תשמא אשה תחת אישה ונטמאה ג) ובגמ' צ"ל דכדי' ונסתרה והיא נטמאה יתירה כדפרי'. כו ביום דרש ר' עקיבא פ"ה דאמר בברכות דכל היכא דתני בו ביום הוי כיום שהשיבו את רבי אלעזר בן עזריה בנשיאות [שנתיבון] תלמידים שנתנו רשות לכל ליכנס לבית המדרש ובתחא תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה והא דתני לה הכא נראה בעיני דהך דרשא דונטמאה ונטמאה דלעיל נמי בו כיום הואי. ל"ה: וכל כלי חרש שהוא ראשון שנטמא מן הטרש והאוכל שבתוכו שני שנטמא מן הכלי אינו אומר טמא אלא יטמא כל אשר בתוכו יטמא למדרשיה ביה נמי יטמא לאחרים לימד על ככר שני להכי נקט ככר לפי שמצוי בתנור שהוא כלי חרס: שמטמא את השלישי ואפי' בחולין דקרא סתמא כתיב ל"ה. וליכא למימר דליהוי אויר התנור כמאן דמלי טומאה וליהוי האוכל ראשון דא"כ אף כלים שבאוירי יטמא וליתא דאמרי' בפ"ק דפסחים מכל האוכל אשר יאכל אוכלין ומשקי מטמאי מאויר כלי חרס ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס: **גמ'**

ח) מיהי צ"ל אבל בתחא נרתה דקדרים ונקטרה וכו'

כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו שנאמר

[2]ובאו ובאו כשם [6]שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר [3]נטמאה ונטמאה דברי ר' עקיבא א"ר יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל: [7]בו ביום דרש ר' עקיבא [8][4]וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים למד על ככר שני שמטמא את השלישי א"ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר [7]לטהר ככר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא והלא ר' עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא: בו ביום דרש ר' עקיבא [5]ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' ומקרא אחר אמר [6]מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה ואי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה [7]תחום השבת ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר [8]אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים: בו ביום דרש רבי עקיבא [7]אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין ת"ל לאמר ומה ת"ל לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל [9](אשירה לה' כי גאה גאה) לכך נאמר לאמר רבי נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את הלל: בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה שנא' [8]הן יקטלני לו אייחל ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה ת"ל [9]עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה שנאמר [10]איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה

כדמפרש בגמרא [9]: **מירא.** מדלגת הפורענות שלא תבא עליו: **ירא אלהים.** ולא אוהב אלהים: **תלמיד תלמידך.** תלמידו של ר"ע היה: **גמ'** דאי

הדרן עלך ארוסה

כשם [2]שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו שנאמר [2]ובאו ובאו כשם [6]שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר [3]נטמאה ונטמאה דברי ר' עקיבא א"ר יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל: [7]בו ביום דרש ר' עקיבא [8][4]וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים למד על ככר שני שמטמא את השלישי א"ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר [7]לטהר ככר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא והלא ר' עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא: בו ביום דרש ר' עקיבא [5]ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' ומקרא אחר אמר [6]מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה ואי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה [7]תחום השבת ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר [8]אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים: בו ביום דרש רבי עקיבא [7]אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין ת"ל לאמר ומה ת"ל לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל [9](אשירה לה' כי גאה גאה) לכך נאמר לאמר רבי נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את הלל: בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה שנא' [8]הן יקטלני לו אייחל ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה ת"ל [9]עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה שנאמר [10]איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה

[1]והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ונתן על כפיה כך הוא אם היה חיגר או גידם לא היה משקה מר בר רב אשי אמר [2]כשם שאילמת לא היתה שותה דכתיב [2]ואמרה האשה אמן אמן כך הוא אם היה אילם לא היה משקה:

הדרן עלך ארוסה

כשם [2]שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו שנאמר [2]ובאו ובאו כשם [6]שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר [3]נטמאה ונטמאה דברי ר' עקיבא א"ר יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל: [7]בו ביום דרש ר' עקיבא [8][4]וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים למד על ככר שני שמטמא את השלישי א"ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר [7]לטהר ככר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא והלא ר' עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא: בו ביום דרש ר' עקיבא [5]ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' ומקרא אחר אמר [6]מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה ואי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה [7]תחום השבת ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר [8]אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים: בו ביום דרש רבי עקיבא [7]אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין ת"ל לאמר ומה ת"ל לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל [9](אשירה לה' כי גאה גאה) לכך נאמר לאמר רבי נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את הלל: בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה שנא' [8]הן יקטלני לו אייחל ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה ת"ל [9]עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה שנאמר [10]איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה

[1]והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ונתן על כפיה כך הוא אם היה חיגר או גידם לא היה משקה מר בר רב אשי אמר [2]כשם שאילמת לא היתה שותה דכתיב [2]ואמרה האשה אמן אמן כך הוא אם היה אילם לא היה משקה:

כשם. כך בודקין אותו. בגמ' מפרש לה: **שנאמר ובאו ובאו.** בגמ' [1] מפרש לי וי"ו יתירא דרים לו ובאו ובאו יתירי דכתיבי בעניינא: **נטמאה ונטמאה.** וי"ו יתירא דרים דאשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה: **וכך היה ר' זכריה דורש.** וי"ו יתירא: **שני פעמים.** ונסתרה והיא נטמאה לא ממנייא הוא דאוקימנא לטומאה ודאית בעד אחד בפ"ק (לעיל ב:) אלא וקנא את אשתו והיא נטמאה ואיתה אם נטמאה ועוד כתיב אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה [2] ונגמרא דרים לה ר"ע לטומאה ורבי נמי מודי. והאי דנקט הכא תרי מייניהו ותו לא משום [3] דשמעינן לר"ע דדרים בעל ובועל מריבוי דוי"ו יתירא וקא"ל רבי בעל ובועל מנטמאה ונטמאה נפקי ולא דרשי וי"ו: **בו ביום דרש.** בגמ' ברכות (דף סא.) אמרינן דכל היכא דתני בו ביום הוא יום שהושיבו את ר"א בן עזריה לנשיאות שנתרבו תלמידים שנתנו רשות ליכנס לכל שהיה רבן גמליאל אומר כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבהמ"ד ורבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה. והא דקתני לה הכא נראה בעיני דהך דרשה דנטמאה ונטמאה דלעיל נמי בו ביום הואי: כלי חרש הוא ראשון שנטמא מן הארץ והאוכל שבתוכו שני שנטמא בכלי: **אינו אומר טמא.** כל אשר בתוכו טמא אלא יטמא למדרש נמי יטמא שמטמא אחרים: **למד על ככר שני.** להכי נקט ככר לפי שהוא מצוי בתנור שהוא כלי חרס: **שמטמא את השלישי.** בתרומה ואפי' בחולין דקרא סתמא כתיב: **עתיד דור אחר.** מן העתידין לבא שיטהר את השלישי אף בתרומה אמרן לו מקרא מן התורה ואמן הוא דמטמאינן ליה בתרומה מק"ו כדמפרש בגמרא [4] ודור אחר פרין ליה לק"ו כדלקמן בגמרא [5]: **ור"ע תלמידך מביא מקרא שהוא טמא.** אף בחולין: **מגרש.** רחבה פנויה מזריעה ומבתים ומחילנות [6] לנו העיר להיות לה לאויר. ואלפים לא הוזכרו לתתן לנוים ולא נאמרו אלא ליגיאת תחום שבת: **שדות וכרמים.** ואלפים סביב נתנו לנוים מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש והשאר שדות וכרמים: **שאין ת"ל לאמר.** שאינו דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדבר הדבור למשה לחזור הוא ולאמרו לישראל אבל כאן אין לומר כן: **כקורא את ההלל.** בגמ' [5] מפרש: **כקורין את שמע.** בגמרא [5] מפרש: **מאהבה.** שאוהב את המקום: **שקול.** משקלו שוה מכריע לכאן ולכאן: [7] **לו אני מייחל או איני מייחל.** וה"ק הן יקטלני הלא הוא הורגני לא אייחל לו עוד דים לא שהוא גדרש כמו לו בלמ"ד וי"ו

והעמיד. ולא חגרת: **ונתן על כפיה.** ולא גידמת קטועת ידים:

הדרן עלך ארוסה

כשם. כך בודקין אותו. בגמ' מפרש לה: **שנאמר ובאו ובאו.** בגמ' [1] מפרש לי וי"ו יתירא דרים לו ובאו ובאו יתירי דכתיבי בעניינא: **נטמאה ונטמאה.** וי"ו יתירא דרים דאשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה: **וכך היה ר' זכריה דורש.** וי"ו יתירא: **שני פעמים.** ונסתרה והיא נטמאה לא ממנייא הוא דאוקימנא לטומאה ודאית בעד אחד פ"ק (לעיל ב:) אלא וקנא את אשתו והיא נטמאה ואיתה אם נטמאה ועוד כתיב אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה [2] ונגמרא דרים לה ר"ע לטומאה ורבי נמי מודי. והאי דנקט הכא תרי מייניהו ותו לא משום [3] דשמעינן לר"ע דדרים בעל ובועל מריבוי דוי"ו יתירא וקא"ל רבי בעל ובועל מנטמאה ונטמאה נפקי ולא דרשי וי"ו: **בו ביום דרש.** בגמ' ברכות (דף סא.) אמרינן דכל היכא דתני בו ביום הוא יום שהושיבו את ר"א בן עזריה לנשיאות שנתנו רשות ליכנס לכל שהיה רבן גמליאל אומר כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבהמ"ד ורבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה. והא דקתני לה הכא נראה בעיני דהך דרשה דנטמאה ונטמאה דלעיל נמי בו ביום הואי: כלי חרש הוא ראשון שנטמא מן הארץ והאוכל שבתוכו שני שנטמא בכלי: **אינו אומר טמא.** כל אשר בתוכו טמא אלא יטמא למדרש נמי יטמא שמטמא אחרים: **למד על ככר שני.** להכי נקט ככר לפי שהוא מצוי בתנור שהוא כלי חרס: **שמטמא את השלישי.** בתרומה ואפי' בחולין דקרא סתמא כתיב: **עתיד דור אחר.** מן העתידין לבא שיטהר את השלישי אף בתרומה אמרן לו מקרא מן התורה ואמן הוא דמטמאינן ליה בתרומה מק"ו כדמפרש בגמרא [4] ודור אחר פרין ליה לק"ו כדלקמן בגמרא [5]: **ור"ע תלמידך מביא מקרא שהוא טמא.** אף בחולין: **מגרש.** רחבה פנויה מזריעה ומבתים ומחילנות [6] לנו העיר להיות לה לאויר. ואלפים לא הוזכרו לתתן לנוים ולא נאמרו אלא ליגיאת תחום שבת: **שדות וכרמים.** ואלפים סביב נתנו לנוים מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש והשאר שדות וכרמים: **שאין ת"ל לאמר.** שאינו דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדבר הדבור למשה לחזור הוא ולאמרו לישראל אבל כאן אין לומר כן: **כקורא את ההלל.** בגמ' [5] מפרש: **כקורין את שמע.** בגמרא [5] מפרש: **מאהבה.** שאוהב את המקום: **שקול.** משקלו שוה מכריע לכאן ולכאן: [7] **לו אני מייחל או איני מייחל.** וה"ק הן יקטלני הלא הוא הורגני לא אייחל לו עוד דים לא שהוא גדרש כמו לו בלמ"ד וי"ו

מסורת הש"ס

[1] לעיל כה., [2] פסחים יח. חולין לג., [3] [4] [5] [6] [7] [8] [9] [10]

תורה אור השלם

1. והעמיד הכהן את האשה לפני יי ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאות הוא ובידו הכהן יהיו מי המרים המאררים:

במדבר ה יח

2. ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפל ירך ואמרה האשה אמן אמן:

במדבר ה כב

3. זאת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה:

במדבר ה כט

4. וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואתו תשברו: ויקרא יא לג

5. ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים:

במדבר לה ה

6. ומגרשי הערים אשר תתנו ללוים מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב:

במדבר לה ד

7. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

שמות טו א

8. הן יקטלני לו איחל אך דרכי אל פניו אוכיח: איוב יג טו

9. חלילה לי אם אצדיק אתכם עד אגוע לא אסיר תמתי ממני:

איוב כז ה

10. ויאמר יי אל השטן השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמהו בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע:

איוב א ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שתי וכו' דשמעיה לר"ע:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה בשם בו' אלא אני אומר עם אחרים נסתרה. צ"ל עם אחרים נקמר: **בא"ד אפשר** לומר בדיר בה. עי' יומא דף לה ע"א תד"ה אע"פ:

דאי אית ביה עון בדקי ליה מיא כי אית ביה עון בדידיה מי בדקי לה מיא לדידה והא [6]תניא [1]ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה [8]בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואלא לבועל ליתני כדקתני סיפא כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל לעולם לבועל ורישא איידי דתנא אותה תני אותו סיפא איידי דתנא בעל תנא בועל: שנאמר ובאו ובאו: איבעיא להו באו ובאו קאמר או ובאו ובאו קאמר ת"ש כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר נטמאה ונטמאה ועדיין תיבעי נטמאה [6] נטמאה קאמר או נטמאה ונטמאה קאמר ת"ש מדקתני סיפא רבי אומר שני פעמים האמורין בפרשה ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל מכלל דרבי עקיבא [3]ווי קדריש הלכך לרבי עקיבא שיתא קראי כתיבי חד לצואה דידה וחד לצואה דידיה חד לעשייה דידה וחד לעשייה דידיה חד לידיעה דידה וחד לידיעה דידיה ורבי תלתא קראי כתיבי חד לצואה וחד לעשייה וחד לידיעה ורבי כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו מנא ליה נפקא ליה מדתני' [2]לצבות בטן ולנפיל ירך [2]בטנו ויריכו של בועל אתה אומר בטנו ויריכו של בועל או אינו אלא בטנה ויריכה של נבעלת כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה יריכה הרי בטנה ויריכה של נבעלת אמור ומה אני מקיים לצבות בטן ולנפיל ירך בטנו ויריכו של בועל ואידך ההוא [3]דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על המים המרים ואידך א"כ לכתוב קרא בטנה ויריכה מאי בטן וירך ש"מ לבועל ואימא כולי להכי הוא דאתא אם כן לכתוב בטנו ויריכו מאי בטן וירך ש"מ תרתי: א"ר יהושע כך היה דורש זכריה בו': ת"ר שלש פעמים האמורין בפרשה אם נטמאה ונטמאה למה [7]אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא אמר רבי ישמעאל קל וחומר ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה מה ת"ל והיא נטמאה והיא לא נטמאה אם נטמאה למה שותה אם לא נטמאה למה משקה [7]מגיד לך הכתוב שהספק אסורה [8]מכאן אתה דן לשרץ ומה סוטה [9]שלא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון עשה בה ספק כודאי שרץ שעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שיעשה בו ספק כודאי

ההוא דמודע לה בהן. פירוש הכהן צריך להודיע שלא להוליד בה בהן. [9]לעז וכיון דגלי לן קרא דהוא נבדק כמותה וכמיב בה לוטה ידיעה ועשייה לא צריך למכתב תו ביה: זו שאסורה בתרומה אינה דין שאסורה לכהונה. ולילא למימר בת ישראל יומיי שאסורה בתרומה ומותרת לכהונה דה"פ ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה ע"י מעשה שנעשה בה דהיינו גירושין זו וכו' אינו דין שאסורה לכהונה ע"י זנות שנעשה בה אבל בת ישראל מה שפסולה בתרומה אינו ע"י מעשה ועוד אם תנשא בת ישראל לכהן תהא מותרת לתרומה מה שאין כן בגלו שאין להם היתר לעולם בספרי מתני הכי ומה גרושה קלה שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שפסולה מן הכהונה:

מה ת"ל היא נטמאה וכו'. כגירסת רש"י וכך סיומא לגמרא שלעולם אין משקין אלא על הספק ול"מ וכי אינטריך קרא למיסר פסיקא יש לומר הכתוב אוסרה קודם שתיה כאילו היא ודאי ואע"ג דליכא מלקות כדמוכח בפ"ק דיבמות (דף יא:) מיהו לאו הכא מכלל עשה איכא ואפי' אם היא טהורה נענש בג"ד של מעלה אם בא עליה כמו על חייבי עשה ולא כשאר פסיקות כגון ספק חלב ספק שומן ואכלו ונודע שהוא שומן אע"ג דצריך כפרה וסליחה מיהו לא תמיר כחייבי עשה:

אינו דין שעשה בו ספק בודאי. ליכא למיפרך גזיר ועושה פסח יוכיחו שעשה בהן אונס כרצון דנפקא לן מכי יומת מת עליו בפתח פתאום בספרי ובפרק ב' דכריתות (דף ט.) ואפ"ה לא עשה בהן ספק טומאת התהום כודאי לפי שטומאת התהום הלכה הוא [10]ולא סתרינן ק"ו מהלכה וה"ה דאין להוכיח משם דהכי אמר בהוכחה אף אני אבא זה והלא אין ללמוד היימנו אבל הא איכא למתמה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כדפרכינן לעיל ברישא פ"ק (דף ב:) ואין לומר משום דלעיל מיירי בטומאה דבתר קינוי וסתירה דמהימן עד מ' התם ודאי איכא רגלים אבל הכא יליפינן מסתירה דבתר קנוי גרידא דליכא למיפרך שכן קינא לה דקנוי לא תשיב רגלים בלא סתירה דהא ברים מסכת נדה (דף ב:) דמייתי התם מקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו בין בהר"ר בין בהר"י טמא ר"ש אומר בהר"ר טהור בהר"י תולין ושניהם לא למדוה אלא מסוטה רבנן סברי בסוטה מה סוטה ספק הוא ועשאוה כודאי אף כו' ופריך אי מסוטה נימא מה סוטה בהר"י טמא ודאי הכא נמי טמא ודאי הכי השתא התם יש רגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא אלמא אע"ג דמסתירה דבתר קנוי אליף כי הכא פריך והכא אמאי לא פריך הכי ויש לומר דסתירה על ידי קנוי בסוטה הוי כספק מגע שרץ שהרי אלא קנוי לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשדו על הערות אלכן הקנוי גורם הספק וה"פ במס' נדה התם גבי סוטה וספק שרץ הרי ריעותא דהיינו השרץ והבועל קמן אבל הטהרות והשתא אבל גבי מקוה קודם עבילה לא ראינו שום ריעותא דאיכא לספוקי על ידה ולעיל בפ"ק קודם העדלת עדים לא הוה שום ריעותא:

מכאן

[6]) [לקמן מז: שבועות ה. יבמות נמ. קידושין סז:], [7]) [יומא מה. וש"נ], [8]) לעיל ע.: ד) [לעיל מז:], [9]) [לעז] ולומר לה הס"ד ואח"כ מה"ל ס"מ מרמי וכיון דגלי לן כו'. רש"ל), [1]) [עי' היטב תוס' שם ד"ה מאין], [1]) ואין דנין ק"ו כו'. רש"ל.

תורה אור השלם

1. וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ: במדבר ה לא
2. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעֶיךָ לְצִבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן: במדבר ה כב

הגהות הב"ח

(א) גב' ועדיין תיבעי נטמאה ונטמאה קאמר או אם נטמאה ונטמאה: (ב) רש"י ד"ה שיתא וכו' ומה והשקה כל"ל ותיבת לעשייה נמחק:

מוסף רש"י

בזמן שהאיש מנוקה מעון. אלא בא עליה לאחר שנסתרה, שהתורה אסרה עליו דכתיב (במדבר ה) והיא נטמאה (יבמות נח. וכביר"ז קדושין כז.). אין האיש מנוקה מעון. שבא עליה אחר שנסתרה (שבועות ה.) או: מעון ניאוף בא"שה האסורה בין מזו שנסתרה בין מאחרת (לקמן מז:). שלא להוציא לעז על המים המרים. שיאמרו לא עשו בסדר האלה ואין פורענות זו על ידן (לעיל ט.).

ד א מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה ח וס"ג הלכה י"ז יח:
ב ומיי' שם פ"ג הל' יח:
ה ג מיי' שם פ"ג הל' ז:
ו ד ה מיי' פט"ז מהל' אבות הטומאה הלכה ל כ:
ז ו מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה כד וש"ע אה"ע סי' קנח סעי' ג בהג"ה):

תוספות שאנץ

חד לצואה דידה שהקדוש ברוך הוא גהר שיבואר בה המים וחד לידיעה דידה להודיעה דבטן ואחר כך ירך שלא להוציא לעז כדאמר פ"ק. וחד לעשייה והשקה את המים והיתה אם נטמאה ותמעול מעל באישה. ובאו בה המים המאררים למרים ל"ה. וגרי' דידה ברישא תחלה לפי שעיקר המעשה באשה הוא. א"ר ישמעאל ק"ו אינו צריך להביא מקרא לפסלה מלהנשא לכהן דמק"ו אתיא ומה גרושה בת כהן שנתגרשה מישראל וזרע אין לה שמותרת בתרומה כדכתיב מלחם אביה תאכל פסלה מן הכהונה זו שפסולה לתרומה מריבויא (בעלמא) [דונטמאה] כדקאמרת אינו דין שפסולה לכהן ל"ה. מה ת"ל והיא נטמאה ה"ג ול"ג אם כן מה ת"ל ונסתרה והיא נטמאה [6]) והיא נטמאה יתירה לא דר' דהא דרשי' לעיל בפ"ק ול"נ כמש"ב במתני'. ועוד פ"ה דלאו ר' ישמעאל לחודיה קאמר לה אלא סתמא היא וקראי דעניינא קא דרשי ואזיל ל"ה: ומכאן אתה דן לשרץ פ"ה מכאן אתה למד בק"ו דשרץ ספק נגע ספק לא נגע בטהרות דמחזקי' ליה בטומאה מספק. ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד פ"ה סוטה שלא עשה בה כו' דכתיב והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת וה"ה לשוגג אשתו ואשת איש עמו ונתכוין לאשתו ונזדמנה לו זאת ואף היא שוגגת כסברה שהוא בעלה עשה בה ספק כודאי ל"ה. ונראה דאין ק"ו גמור אלא גלוי מלתא בעלמא הוא דאי ק"ו גמור הוא א"כ נילף כל איסורין שעשה בה שוגג כמזיד ש"עשה בהם ספק כודאי מהאי ק"ו (עם) [וגם] נחלוק בין רשות היחיד לרשות הרבים כמו בטומאה: ועוד דאיכא למיפרך מה לסוטה שכן נסתרה ויש רגלים לדבר תאמר בשרץ שאין בו כן אלא ש"מ דאין זה ק"ו גמור אלא גלוי מלתא בעלמא הוא וכבולי תלמודא גמרי' ספק טומאה בה"י מסוטה כדאמר הלכתא גמירי לה מסוטה והוי כמו הלכה למשה מסיני. א"נ מדכתיב ונסתרה והיא נטמאה בסוטה יליפינן טומאה והלכתא גמירי לה מסוטה לאו דוקא אלא כלומר דמסוטה גמרינן לה והא דילפינן מסוטה היינו ספק טומאה בה"י דכל ספק טומאה בה"ר דספקו טהור לא גמרי מינה.

[6]) ל"ל דלא נעמאה יתירה קדרים דהא דרשינן לעיל וכו'.

עין משפט
נר מצוה

ה א מיי' פט"ו מהל' אבות הטומאה הלכה ה ופט"ו הלכה [ולן כ:
ם ב מיי' שם פט"ז הלכה כ:
ל ג מיי' שם [והל' ח] ופט"ו הלכה ח:

מסורת הש"ס

מכאן אמרו וכו' ברשות הרבים ספיקו טהור. כפ"ק דשחיטת חולין (דף ט:) ובפרק אין מעמידין (ע"ז דף מ:) אמר דספק טומאה ברשות הרבים הלכתא גמירי לה מסוטה דמשמע דדוקא במקום סתירה טמא אבל שלא במקום סתירה גמירי דטהור ודאי הוא ותימה למאי איצטריך הלכתא לימא העמד טהור על חזקתו ואימור לא נטמא והכי אמר בהדיא נמי ברים מסכת נדה (דף ג.) דרבי שמעון גמר לה מספק טומאה בהר"ר ואמר ורבנן הכי השתא התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינא ליה טומאה וי"ל מי לאו הלכתא דגמרינן דברה"ר טהור הוא אמינא סתירה דנקט קרא לא דבר הכתוב אלא בהווה וה"ה לכל ספק טומאה בכל מקום שנולדה דמסברא אין לטהר זו יותר מזו וסד"א דגזירת מלך כך היא בכל ספק טומאה הלכך איצטריך הלכתא להעמיד ספק טומאה ברשות הרבים אחזקתה דלא מחתינן ליה טומאה מספק ירושלמי דפירקין קמא מ"מ יש רגלים לדבר לפלוגיא בגילה לחורבה ביום למבואות אפילות ביום שאלו את בן זומא מפני מה ספק הר"י טמא אמר לון סוטה מה היא נבעלה ודאי או ספק אמרו ליה ספק אמר להו מצינו שהיא אסורה לבעלה ומכאן אתה דן לברר מה כאן רשות היחיד אף להלן ומה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף וכו' מכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל וכו' מיליהון דרבנן פליגין דמר רבי זעירא ור' יוסי בשם ר' יוחנן (ה) קטנה שזיפתה אין לה לצון להאסר על בעלה והא תנינן כל דבר שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ברם הכא אע"פ שיש בו דעת לישאל ספיקו טהור ומפני מה ספק הר"ר טהור אמר להו מצינו שהגיבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של גיבור טמאים אם טומאה ודאית הותרה לגבור ק"ו לספק טומאה וביום הכרייתא בתוספתא דמסכת טהרות פרק הנגילות השחוטות (ו) רשב"ג אומר מפני מה ספק הר"י טמא וספק הר"ר טהור מפני שאפשר לישאל ליחיד ואי אפשר לישאל לרבים: **ברשות** הרבים ספיקו טהור. מקשי' מפרק שני מזיקין (מזיר דף מז.) דתנן שני מזיקין שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואינו יודע איזה מכם הוא שניהן מביאין קרבן טומאה וקדשיהן בגמרא ואמאי כל ספק טומאה מהיכא גמירי מסוטה מה סוטה בועל ונבעלת אף כל ספק טומאה בהר"ר כגון דאיכא בי תרי אבל הכא שני מזיקין והאי דקאמר גביהון הא תנא הוי ליה ספק טומאה בהר"ר אלמא כל היכא דאיכא תלת משיב ליה הר"ר ת"כ הא דתנן בפרק האשה שהיא עושה לרבים (נדה ס:) שלש נשים שהיו ישיבות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות אמאי כיון דאיכא שלש הוה ליה הר"ר מיהו מהתם לא קשיא מידי דלא דמי לשרץ דשרץ אפשר שלא נגע וטהור אבל התם אחת מהן ודאי טמאה שיצא הדם מגופה והיאך נטהר כולם ולא דמי אלא לשני שנילין (טהרות פ"ה מ"ה) אבל מפרק קמא דנדה (דף ב.) מקשינן דתנן כיצד היה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה היא טמאה וכולן טהורות ודייק בגמרא (דף ה:) טעמא דדיה שעתה הא מעת לעת מטה נמי מטמא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור תרגמא כשחברותיה נושאות אותה במטה דהויא לה יד חברותיה סוף סוף חברותיה והיא הויא שלש והוה ליה ספק טומאה בהר"ר ואמאי מטמינן לה ונראה דלא משבינן טומאה בהר"ר אלא היכא דספיקא היתה יכולה להיות גלויה לכל כגון ההיא דנזיר ותשעה לפרדעים ושרץ אחד ביניהם (כתובות דף טו.) אבל ההיא דנדה המגע ודאי הוא שנגעה במטה ואין שום ספק אלא אם ראתה או לאו ומקוס המקור מקוס סתר הוא ולא שייך למימר ביה הר"ר אפילו אם נולד ספק ראייתה ברשות הרבים אבל בהא איכא למתמה אמאי משוינן מטה כספק טומאה ברשות היחיד והא דמיא לסוטה דסוטה ודאי שרץ וספק מגע כגון בועל הוא השרץ וספק אם בעל אבל התם ודאי מגע וספק מעת לעת הוא שרץ דשמא לא ראתה ואנן לא יליפינן מסוטה אלא דדמי לסוטה דהא דבר שאין בו דעת לישאל ממעטינן הואיל ולא דמי לסוטה ועוד מניא בהדיא בתוספתא דטהרות פרק [הנגילות] השחוטות (פ"ו) נגע באחד בגילה ואינו יודע אם מי אם מת למחר עומד ונמצא מת רבי מאיר מטהר שספק רשות הרבים טהור אלמא דמסוטה גמירי אע"ג דהוי ודאי מגע וספק שרץ ותימה מאי שנא דמטהריגן דבר שאין בו דעת לישאל הואיל ולא דמי לסוטה ובכי האי גוונא ד) לא מטהרינן וי"ל דהכי הלכתא גמירי לה ת"ל עיקר הדבר שאין בו דעת לישאל נפקא לן מוהכשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל כדלקמן בשמעתין וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי בין דבר שיש בו דעת לישאל לשאין בו דעת דדבר שיש בו דעת ספיקו טמא ולא פירש טומאתו היכן נלמוד סתום מן המפורש מסוטה דמפרש בו דוקא מקוס סתירה ואע"ג דמסיק אי מסוטה הוה אמינא דעת נוגע ומגיע אגב שיטפיה נקט ליה אי נמי הכי פירושו ואי הוה גלי לן קרא בסוטה דבעינן דבר שיש בו דעת לישאל הוה אמינא דעת נוגע ומגיע. ביום הכרייתא דנגע באחד בגילה וחכמים מטמאין שכל הטומאות כשעת מציאתן ומודים חכמים לרבי מאיר שאם ראהו אי מבערב אע"פ שבא אחרים ומצאו מת טהור מפני שזה ספק הר"ר אלמא דבין לרבנן בין לרבי מאיר אפילו בגילה משבינן ליה רשות הרבים וקשיא מהא דתנן במסכת טהרות פרק שמיני (מ"ג) המאבד ביום ומצא ביום טהור ביום ומצא בגילה ביום ומצא ביום של אחריו ספיקו טמא זה הכלל כל שעבר עליו הלילה אי מקצתו ספיקו טמא אלמא דלילה משיב לעולם ברשות היחיד ועיל איתיגן נמי מירושלמי מ"מ יש רגלים לדבר לפלוגיא בגילה לחורבה ביום למבואות אפילים ביום אלמא דפלוגיא בגילה משיב הר"י. בתוספתא דטהרות פרק ז' יש דברים בהר"ר ועשאום כהר"י קופה ט) בהר"י גבוה י' טפחים והטומאה בתוכו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור הכנים ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היתה כפושה על כתיפו וכבר תרומה כרוך בסיב או בגיר ונתן בתוכו ספק נגע ספק לא נגע טהור הכנים ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא ממור בהר"ר גבוה י' טפחים וטומאה נתונה על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור פשט ידו על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא אלא בהר"ר גבוה י' טפחים וטומאה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עלה לראשו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היה זה רוכב על חמורו חה רוכב על חמורו אחד טמא ואחד טהור ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר בנו של זה רוכב על כתיפיו ובנו של זה רוכב על ו) כתף אחד טהור ואחד טמא ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר היתה תבילה על כתיפיו והרוק מדובק בכותל למעלה מי' טפחים ספק הסיט ספק לא הסיט ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר שהיה ר' יעקב אומר כל שהוא למעלה מעשרה טפחים בהר"ר הרי הוא כהר"י ורבי יוסי אומר כל שדרך הילוכו בהר"ר טהור ועוד מפרש התם דין נקעה בימות החמה ובימות הגשמים אלו הן ימות החמה משתעקר תבואה ואלו הן ימות הגשמים משתרד רביעה שניה ובפרק מי שמת (כ"ב דף קנג:) מפרש הא דאמרינן בימות החמה הר"ר לטומאה לא שנו אלא שלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן:

ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה. רש"י פי' דמקל וחומר לא יליף דאם כן היינו רבי ישמעאל ותימה אי לית ליה קל וחומר דרבי ישמעאל א"כ מיון שנבעלה לפסול לה בעילה ודאית מנא ליה דספולה לכהונה והא ביבמות בפרק אלמנה (דף סח:) יליפינן ליה מהאי קל וחומר ועוד הא ליכא למיפרך עליה מידי יש לומר הכא לית ליה קל וחומר משום דאי לא הוו כתיבי אלא תלתא קראי הוה אמינא חד לבועל וחד לנבעל וחד לכהונה דחמיר טפי כדפריך לרבי ישמעאל אבל גבי בעילת פסולין כתיבה תרומה בהדיא:

שכן

כודאי וממקום שבאת א מה סוטה רשות היחיד אף שרץ רשות היחיד ומה סוטה ב דבר שיש בו דעת לישאל אף שרץ דבר שיש בו דעת לישאל ג ומכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברה"ר ספיקו טהור ד) ושאין בו דעת לישאל בין ברה"י בין ברה"ר ספיקו טהור ורבי ישמעאל א"ר עקיבא תרומה ומהדר ליה איהו כהונה ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה וכי תימא כהונה לא צריכא קרא שהרי

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה מכאן וכו' בשם ר"י קטנה. נ"ב עי' ביבמות סוף דף לג:

מוסף רש"י

ומה סוטה דבר שיש בו דעת לישאל. אם נטמאה אם לאו, אף כל שיש בו דעת לישאל, כגון אדם ספק נגע בשרץ ספק לא נגע, דיש בו דעת שיכולין לשאלו אם נגע והוא אינו יודע, ספיקו טמא (פסחים יג:).

ה) [פסחים יט: נדה ד: ה:], ו) [ויקרא כא], ז) [פרק ו], ח) לא מדמינן לסוטה וי"ל כו'. רש"ל, ט) [בהר"ר. רש"ם], ו) ל"ל כתפיו,

מי הכי לתרומה נמי לא תיבעי קרא. וילף מהתם טעמא גופיה שהרי עשה הכתוב בסוטה ספק זונה ובתרומה הא יליעין דזונה אסורה דכתיב (ויקרא כב) כי תהיה לאיש זר כי תגבעה לזר אצלה היא בתרומת הקדשים לא תאכל ואין לך פסול גדול מזה כשהיא אשת איש ונבעלה לאחר ולר' עקיבא מהתם קרא נפקא לן בגימטרא (ד' סח.) כל הפסולים דפסלו והנך נמי דלא תפסי בהו קידושין דכיון דלר' עקיבא אין קידושין תופסין בשום פסול לא משמע ליה כי תהיה לשון הויה אלא כי תבעל: **אלא לרבי עקיבא מרבעה קראי כתיבי.** יתיבי ג' נטמאה וחד ונטמאה ורבי עקיבא דרש וו"י הרי מרבעה: **וכהונה אתיא מקל וחומר.** ולא דרש וו"י. ופרכינן לר' שמעאל כיון דלא דרש וו"י ממלי דקרא לתרומה מדרש וכהונה אתיא בקל וחומר ואתו כולהו דילמא קרא לכהונה אתא דכיון דלא כתיב תרומה בהדיא אצא אמינא תרומה לא אתרבאי לאיסורא אצא כהונה הוא דאתרבאי דחמירא מיניה ותרומה שריא: **אמר לך מסברא.** דקרא תרומה רבי דומיא דתרין נטמאה דרבי בהן בעל ובועל דמחיים דבעל קמיתסרא להו כגון אם יגרשנה אסורה לבועל הילכך מקרא שלישי נמי למידי דמיתסר ביה מחיים (פ) לבעל אתי והיינו תרומה ג) ולמעוטי כהונה שאין פסוק זה בא לאוסרה אצא לאחר מיתה דמחיים הא אסירא ומיתה דמיתסר ביה מחיים (פ) לבעל אתי והיינו תרומה ג) ולמעוטי כהונה שאין פסוק זה בא לאוסרה אצא לאחר מיתה דמחיים הא אסירא וקיימא דהא מגרש לה ואם הויא לה גרושה ואסורה לכהונה: **ורבי עקיבא.** דמלריך קרא לכהונה דומיא דבעל ובועל לית ליה ואי לא כתיב קרא יתירא לא הוה מרבינן אצא כהונה דחמירא דכל חד וחד קרא באנפי נפשיה הוא ולא אמרינן הא לא מרבי אצא דומיא דהכי: **ואי נמי אים ליה.** ומיתוקש קרא לתרומה אפילו הכי אתא וי"ו יתירא לכהונה ואע"ג דאיכא למילפה בקל וחומר ערה וכתב לה קרא: **אצא לאו שמע מינה.** הכשר אשר יגע דדבר שאין בו דעת לישאל הוא דכשר הוי נוגע הילכך אפקיו אטור וכל טהור יאכל כשר דאייר בטומאת הגוף דיש בו דעת לישאל בההוא קאמר לך אפקיו טמא: **דעת נוגע ומגיע.** בטומאת ונטמא כי סוטה דיש בה דעת ויש דעת בנבעל המטמאה. קמשמע לן דרב גידל דנפקא מכל אטור הא אפקיו לא יאכל כיון דיש בו דעת בזה שנטמא אבל בטומאת לא בעינן דעת: **ומאחר דאין לו.** מקרא מן התורה למה הוא טמא בתרומה לרבי יוחנן (ב) דקאמר עתיד דור אחר לטהרו אבל הוא היה מטמא. ל"ה: ומה טבול יום. אצא שהעריב אמשו: **שמותר בתרומה.** דלאמרינן בגימטרא בהעבל (דף עד:) תלתא קראי כתיבי בעל ועלה (ג) מותר לחולין ולמעשר העריב אמשו אוכל בתרומה הבא בטומאה שהיא בת קרבן מותר בקדשים: **בכר שני שפסול בחולין.** דכתיב (ויקרא יא) כל אשר בתוכו יטמא חולין ותרומה וקדשים בטומאת דין הוא שיעשה אלישי בתרומה. ודין ליכא למימר דאם כן בטל ליה קל וחומר דהא אני בתרומה מקרא מטמעא כי חולין וקיימא לן (בב"ק דף כה.) דהיכא דמיפרך קל וחומר לא אמרינן דיו: **אכן אב הטומאה.** כגון טמא מת או זב או מלורע שהן בטומאתן אבות: מטבול

שהרי עשה בה ספק זונה כזונה תרומה נמי לא תיבעי קרא שהרי עשה בה ספק זונה כזונה אלא לר' עקיבא ארבעה קראי כתיבי חד לבעל וחד לבועל וחד לכהונה וחד לתרומה ורבי ישמעאל תלתא קראי כתיבי חד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה וכהונה אתיא בקל וחומר ורבי ישמעאל ממאי דאיצטריך קרא לתרומה וכהונה אתיא בקל וחומר דילמא כי אצטריך לכהונה ותרומה שריא אמר לך מסתברא דומיא דבעל ובועל מה בעל ובועל מחיים אף תרומה נמי מחיים לאפוקי כהונה דלאחר מיתה ור"ע דומיא דבעל ובועל לית ליה ואי נמי אית ליה [6]מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא אמר רב גידל אמר רב דבר שיש בו דעת לישאל ואין בו דעת לישאל מהאי קרא נפקא [7]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק טמא וספק טהור יאכל אימא סיפא [7]והבשר כל טהור יאכל בשר ודאי טהור הוא דיאכל בשר הא ספק טמא וספק טהור לא יאכל אלא לאו שמע מינה כאן שיש בו דעת לישאל כאן שאין בו דעת לישאל ואיצטריך דרב גידל אמר רב ואיצטריך למיגמר מסוטה דאי מדרב הוה אמינא בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים איצטריך למיגמר מסוטה ואי מסוטה הוה אמינא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע צריכא: בו ביום דרש רבי עקיבא וכל כלי חרש כו': ומאחר דאין לו למה טמא אמר רב יהודה אמר רב מן התורה אין לו מדין קל וחומר יש לו ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בתרומה כבר שני שפסול בחולין אינו דין [8]שיעשה שלישי בתרומה איכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה תיתי מטבול

שכן עשה בה ספק זונה בזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר מי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אצא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי חיתא חמקה אבל בירושלמי דפרק קמא ממון קושיא זו דרשן חד מהני תלתא קראי ליכס והכי איתא התם תני ר' מאיר אומר אצא טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה מניין אשה שהיא אסורה לבית ומותרת לאכול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה אמה אינה מותרת לבית ואסורה לאכול בתרומה לא מניון אשה שהיא אסורה לבית ומותרת לאכול בתרומה אמר ר' אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליכס אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת מוצאת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק אמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ' אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מוכח בהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה מרבינן גר עמוני ומואבי וכו' וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פיגום אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי אצא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה הינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואצא אים אינהו נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש"י שיבש אם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מצלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה אמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משמע קרא ואפ"ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו' והוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אצא משום דחייבי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן כו' ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו' וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (פס דף נג:) אם היו בהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קידושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משום לה וכיון דזונה משום לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא [9]: **שלישי**

הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר מי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אצא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי חיתא חמקה אבל בירושלמי דפרק קמא ממון קושיא זו דרשן חד מהני תלתא קראי ליכס והכי איתא התם תני ר' מאיר אומר אצא טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה מניין אשה שהיא אסורה לבית ומותרת לאכול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה אמה אינה מותרת לבית ואסורה לאכול בתרומה לא מניון אשה שהיא אסורה לבית ומותרת לאכול בתרומה אמר ר' אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליכס אמר ר' יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת מוצאת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק אמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ' אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מוכח בהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה מרבינן גר עמוני ומואבי וכו' וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פיגום אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי אצא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה הינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואצא אים אינהו נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש"י שיבש אם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מצלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה אמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משמע קרא ואפ"ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו' והוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אצא משום דחייבי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן כו' ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו' וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (פס דף נג:) אם היו בהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קידושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משום לה וכיון דזונה משום לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא [9]: **שלישי**

יא א מיי' פי"ל מהל' מנות הומטמה הל"ג:

תוס' שאנץ (המשך)

כמינו טהרה במקוה אין במינו אב הטומאה דכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה וא"כ היכי מטמא מדרס א"כ צ"ל ע"כ שכלי עץ מינו הוא לפי ששניהן גידולי קרקע וא"כ למה [לא] יחשוב [נמי] מין כבר כיון שיש במינו של גידולי קרקע וא"כ מצינו בכבר דעושה אב הטומאה. וי"ל דמ"מ כיון שלא מצינו מין כבר שהוא אוכל שיש במינו אב הטומאה לא חשיב ליה מינו. א"נ י"ל דיכול לומר דכופת שאור וכלי עץ שניהם דומין זה לזה שאינם ראויין לאכול ועוד דשניהם גידולי קרקע אבל כבר נהי דהוי גידולי קרקע מ"מ ראוי הוא לאכול משא"כ בכופת שאור א"כ לא מצינו שמינו של כבר [והיה] אב הטומאה: סבור יום יוכיח שאין כלי שטף הראוי לטבילה מטמא מאירו וקא פסיל תרומה. ל"ה. הצד השוה שבהן שמטמאין ופוסלין בתרומה כ"ש כבר שני שפוסל בחולין שיפסול. ה"ג רש"י ופ' הצד השוה צריך למצוא חומרא שזה לחלות בו טעם פסול תרומה ומהו הצד השוה שבהן שבהן טבול יום איקרי טמא דכתיב ובא השמש וטהר מכלל דעד השתא טמא ורת"ם [כתב] דילפי' ליה דאיקרי טמא מחילול חלול. כדאמר פ' הנשרפין. ופ"ה וכלי חרס איקרי טמא דכתיב חנור וכירים יותץ טמאים הם וכ"ש דכבר שני 7) שפוסל בחולין שהוא טמא ואסור בחולין שיפסול בתרומה. פ"ה דה"ג אבל בכל הספרים כתיב הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה ולהאי לישנא אין אדם יכול לפי איזהו כלי חרס שמותר בחולין ופוסל בתרומה. ובדוחק גדול י"ל כלי חרס המוקף צמיד פתיל שמציל על החולין שבתוכו ואינו מציל בתרומה. והרבה געגועין ותשובות ובטול שיטת התלמוד יש בדבר. חדא דלא אשכחן דכלי חרס המוקף צמיד פתיל דאינו מציל בתרומה דבמסכת חגיגה אמרי' אין חטאת ניצלת בצמיד פתיל אבל תרומה לא תני בה. ועוד אפי' אמרי' דאינו מציל אין זה פסול בתרומה דהא לא פסיל מידי אלא דאינו מגין ומאליה היא נטמאת מאהל המת ומאי קאמר ופוסלין בתרומה. ועוד כל הצד השוה שבתלמוד שבא ללמוד חומר צריך שיהא הצד השוה חמור וזה הוי כל דקאמר הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ואין שיטה זו בכל התלמוד לכ"ג דגרסי' הצד השוה שבהן

אסירא וקיימא דאי מגרשה הויא גרושה ואסורה לכהונה. ל"ה: ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק טמא ספק טהור יאכל. וליכא למימר ודאי טמא הוא דאיכא לאו הא ספק טמא ליכא לאו כי אם עשה דהא יש לנו לומר דכיון דמפקי' ליה מאיסורא אוקימנא אהתיתיה: ה"א עד דאיכא דעת נוגע ומגיע. במיטמא ומטמא כסוטה דיש בה דעת ויש נמי דעת בבועל המטמא קמ"ל דרב גידל: ומאחר דאין לו. מקרא מן התורה למה הוא טמא בתרומה לרבי יוחנן דאמר עתיד אחר לטהרו אבל הוא היה מטמא. ל"ה: ומה טבול יום שמותר בחולין. בדאמר בהעבל ג' קראי כתיבי טבל ועלה [6] לחולין דכתיב כל אשר בתוכו יטמא חולין ותרומה וקדשים [במשמע] דין הוא שיעשה ג' בתרומה ודיו ליכא למימר דאין ג' פוסל בו דא"כ מפרי' ק"ו והיכא דמפרי' ק"ו ל"א דיו. כל"ה. וא"ת תינח לרבנן אבל לר' טרפון דאית ליה דיו אפי' מפרי' ק"ו מאי איכא למימר. ר"ל דר' טרפון סבירא ליה כר' עקיבא דאמר ג' לחולין מן התורה וה"ה לתרומה ורביעי לקדש מדכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא. עי"ל היכא א"ר טרפון דאמרי' דיו [אף] דמפרי' ק"ו היכא דאשמעי' הק"ו חידוש אבל האי ק"ו דלא [אתי] אלא לגלוי מדרש הפסק דאשמעי' מה שידע' מקרא לא אמרי' דיו. תיתי מטבול יום דשרץ. אדם שנגע [בשרץ] ראשון לטומאה הוא ולא אב [הטומאה] וכי טבל הותר לחולין ואסור לתרומה ואפי' לנגיעה דכתיב נמי הערב שמש בכלים במים יוצא ונטהר והאי לנגיעה הוא להשתמש בו תרומה ואשמעי' דכלי טבול יום פסיל ליה. ל"ה. מה לטבול יום דשרץ שכן נעשה במינו אב הטומאה אם היה נוגע כלי זה או אדם זה כמת נעשה אב הטומאה [6] אפי' על ידי מת דכתיב כל אשר יגע בו (הזב) [הטמא] יטמא ומהכא ל"ל טמא מת דמטמא אדם וכלים וע"כ בט"מ שי"ל טהרה במקוה [כתיב] דהא כתיב לעיל מיניה והזה הטהור על הטמא וחטאו ורחץ במים גזירה שמא יאמרו מבילה בת יומא עולה. אלמא כשנטמאו ונשברו מיד טהרו בלא הערב השמש אי לאו גזירה והכא אמרי' דטעון הערב שמש. וי"ל דהתם יש סברא לומר דכשנשברו וחזר וריתכן דודאי טהורין [מיד] לפי שעשוין כלים חדשים ופנים חדשות באו לכאן כדאמר בסנדל שנפסקה אחת מאזניו [8]. וה"ק הוי ככלי שנוצר עתה מחדש ולכך יש לנו לומר דטהורין אי לאו שעמא דשמא יאמרו אבל ודאי אם נשברו וריתכן [הרי הם עדיין בחזקת בריותן] דצריך הערב השמש ואי קשיא לך מההיא דחולין טלית שבולת יום שהתחיל לקורעה כיון שנקרעה רובה טהורה דכיון דלא חס עלה ואטבלה אלמא לקריעה

---

6) [פסחים יח: וש"נ], ג) ולא למעוטי כהונה אלין פסול זה כו'. רש"ל, ג) [וע"ש ברש"י שהאריך עוד מזה].

תורה אור השלם

1. הַבְּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

הגהות הב"ח

(6) רש"י ד"ה אמר לך וכו' ומאחר וכו' לר' יוחנן פריך דקאמר: (ג) ד"ה שמותר בחולין וכו' ועלה אוכל בחולין ובמעשר:

תוספות שאנץ

תרומה נמי לא תיבעי לך שהרי עשה בה ספק זונה כזונה. משמע מהכ' דזונה אסורה בתרומה וה"ג ומשמע ביבמות פ' ד' אחין גבי שני אחין שקידשו ב' נשים ובשעת כניסה לחופה החליפו נשותיהן זה לזה וקאמר בגמ' אם היו כהנות נשואות לישראל נפסלות בתרומ' דבי נשא אלמא משמע דזונה אסורה לאכול בתרומה וכן משמע בפ' החולץ גבי הכל מודים הבא על חייבי כריתות שבנה פגום וקאמר בסמוך וכי תימא איכא למפרך מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת ה"ג (לימא) [כלומר] גבי בא על חייבי בריתות דמתחללת דכיון דנבעלה עשאה זונה משמע דהויא דומיא דאלמנה שמתחללת ואסורה לכהונה ה"ג זונה אסורה בתרומה וה"ג משמע בפ' האשה רבה דאמר התם לויה שנשביה או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת משמע הא לתרומה לא. וא"ת ומהיכא נפקא לן דזונה אסורה בתרומה דלא אשכחן (בתרומ') [בקרא] אלא איסור כהונה. וי"ל דנפקא לן מדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר ודרשי' פ' אלמנה לכהן גדול כיון שנבעלה לפסול לה פסולה מן התרומה כיון שנבעלה לזר אצלה ואין לך פסול גדול מזה כשהיא אשת איש ונבעלה לאחר (ל"ה. אלא) ולר"ע דס"ל דאין קידו' תופסין בחייבי לאוין כשום פסול לא משמע ליה כי תהיה לשון הויה אלא כי תבעל. [ל"ה] (ג' קראי כתיבי): מה בעל ובועל מחיים. פ"ה דמחיים דבעל קא מתסר להו כגון שאם יגרשנה אסורה לבועל. הלכך מקרא ג' [נמי] למידי דמתסר ביה מחיים דבעל אתי והיינו תרומה למעוטי כהונ' שאין פסוק זה בא לאסרה אלא לאחר מיתה דמחיים הוה ליה

ג) ל"ל אוכל בחולין ומעשר. ד) ל"ל מאחר דאוכל שאינו נעשה אב הטומאה אפי' כו'. ה) ל"ל שאין לו טהרה במקוה אינו מטמא טומאת מדרס וע"כ ל"ל משום דכלי עץ מינו הוא לפי שעשיהם גידולי קרקע [וכל שיש במינו טהרה במקוה מטמא מדרס ומנמי דלמאריגן שם נגי מקן ל"ל] וא"כ למה לא יחשוב נמי מין כבר כיון דשניהם גידולי קרקע דאין לחם מטמא מדרס כיון ו) נמצאת ממה שהיה הויאל וכלי הוא לענין אחר כדאמר ממש מדות בכלי חרס אע"פ דאינקה טהור למפרע מ"מ כו'. כל"ל וכ"ה שם. ז) ליתר על הנשבר שעשוין הערב שמש והכי הוא אומר מזב וכל כו' כל"ל וכ"ה שם. ח) ומתרגיתוני ותקנה טומאה דאפקה שניה ותקנה טהורה פנים חדשות נאו לכאן כ"ל וכ"ה שם ש"מ.

מטבול יום דשרץ. אדם שנגע בשרץ ראשון לטומאה (כ) היה ולא אב הטומאה וכי טבל הותר לחולין ואסור לתרומה ואפי׳ לנגיעה דכתיב נמי הערב שמש בכלים במים יובא ונטמא עד הערב וטהר (ויקרא יא) והא לנגיעה הוא דאסמכו בו תרומה ואשמעינן דכלי טבול יום פסל ליה: **שכן יש במינו אב הטומאה.** אם היה נוגע כלי זה או אדם זה במת נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים תאמר באוכל שאינו נעשה אב הטומאה אפי׳ ע״י מת דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והמכה נפקא לן טומא מת דמטמא אדם וכלים ועל כרחיך בטמא מת שיש לו טהרה במקוה כתיב דהא כתיב לעיל מיניה והזה הטהור על הטמא ורחץ במים דבר שיש לו טהרה (ג) נעשה אב הטומאה במגע טומא מת על ידי מגע המת יצאו אוכלים ומשקין וכלי חרש שאין לו טהרה: **כלי חרש יוכיח.** שאין במינו אב הטומאה ומטמא את התרומה כשהוא ראשון וכ״ש שפוסלה אף אתה אל תתמה על ככר שני שאע״פ שאין במינו אב הטומאה יפסול לטעמא דאתו בתא הטומאה תלי: **מה לכלי חרש כו׳ עבול יום יוכיח.** שאין כלי שנתם הראוי לטבילה מטמא מאוירו ופסיל תרומה: **לא ראי.** טבול יום כראי כלי חרש לומר שנעשה פסול התרומה תלוי משום שמטמא מאוירו דהא טבול יום אינו מטמא מאוירו ופסיל ולא ראי כלי חרש להיות אב הטומאה במינו כראי טבול יום דליכא למימר טעמא דטבול יום דפסיל בתרומה משום דמין אב הטומאה הוא דהא ליתא להא תומרא בכלי חרש ופסיל: **הלד השוה שבהן.** צריך אתה למצוא חומר שזה בשניהם לתלות בו טעם פסול תרומה ומהו לד השוה שבהן שמטמאין טבול יום ליקרי טומא דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר מכלל דעד השתא טמא וכלי חרש כתיב (שם יא) תנור וכיריים יותץ טמאים הם ופוסלין בתרומה וכ״ש ככר שני דפסיל טפי מטבול יום שהוא טומא ואסור בחולין שיפסול בתרומה: **הלד השוה שבהן שאסור בחולין ופוסל בתרומה.** ולהך ליטנא אין אדם יכול לפרש איזהו כלי חרש שאסור בחולין (ד) ופסולין בתרומה ובדוחק גדול יש לפרש כלי חרש המוקף צמיד פחיל שמגיל על חולין שבתוכו ואין מגיל על התרומה שבתוכו. והרבה גמגומין ותשובות ודיטול שיטת הגמרא יש בדבר חדא דלא אשכחן דאינו מגיל בתרומה דבחגיגה (דף כה.) אמר אין חטאת נילגת בצמיד פחיל אבל תרומה לא תנן בה ועוד אין זה פוסל בתרומה דהא לא פסיל מידי אלא אינו מגין ומאחיליה היא נטמאת מאהל המת ועוד כל הלד השוה שבגמרא שבא ללמוד חומר לריך שיהא חמור וזה קל דקאמר הלד השוה שבהן שטומאין בחולין ואין זו שיטה בכל הגמרא. ולשון שפירשתי אל תשיבני מה שאומר כלי חרש יוכיח שהיא לו להביא הוכחה בדבר הדומה לטבול יום שאע״פ שטהור לחולין פסול לתרומה שאין זו תשובה דאין לריך הוכחה אלא לאמור תשובתו שאולה טעם החומרא דפסול תרומה מפני שהוא אב הטומאה וקא מהדר ליה כלי חרש יוכיח שאין בו חומר זה ופוסל וכן שיטת רוב הדיינין כי ההוא דכל הכשר (חולין דף קטו:) מנין לנשר בחלב שאסור בהנאה קל וחומר ומה עולה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה בנישולו אינו דין שאסור בהנאה מה לעולה שכן לא היתה לה שעת הכושר ממן בפסח יוכיח מה לחמץ שבו כרת כלאי הכרם יוכיח והא כלאי הכרם שנעבדה בו עבירה בזריעת׳ וחמץ בפסח נמי עבר בבל יראה ולא דמי לעולה בקולא דידה וקא חיא הוכחה: **לד חמור.** טבול יום יש במינו אב הטומאה כלי חרש מטמא מאוירו: **ורבי יוחנן לד חמור לא פריך.** לא חשיב ליה פירכא דבפלי לעיל דבכלים נמי בעי הערב השמש ואינה אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקדש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל את הקדש ואינו מטמאו לפסיל אל מי שיחזור ויגע. וס״ד דר׳ יוסי כרבנן דסבירא ליה הילכך תשובתו בצדו דא״כ הי״נ נדרש׳ להאי קו״ש שיפסול אוכל הבא מחמת טבול יום את הקדש ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פיסל דקדש אוכל הנוגע בטבול יום שפסל בתרומה [אינו] דין שיעשה רביעי בקדש. כל״ד. טבול יום תחלה לקדש מעלה עשו בקדש להיות טבול יום אצלו בראשון לטומאה דטמא שנים בקדש זה מזה האוכל שנגע בטבול יום יטמא חברו הנוגע בו ושניהם קרויין טמאים שמקלקלים את אחרים והג׳ פוסל את הד׳ להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול אחרים במגעו. ר׳ מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד הרי הוא כשאר שני שפוסל התרומה ונהנוגע בו פוסל הקדש כך טבול יום הפוסל בתרומה הנוגע בו

מטבול יום דשרץ מה לטבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה כלי חרש יוכיח מה לכלי חרש שכן ממטא מאוירו טבול יום יוכיח וחוזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה כל שכן ככר שני שפוסל בחולין דפוסל בתרומה ודור אחר פריך מה להצד השוה שבהן (ה) שכן (ו) יש בהן צד חמור ורבן יוחנן בן זכאי צד חמור לא פריך תניא אמר רבי יוסי [כ]מנין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא מה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש ולמדנו שלישי לקודש [א]מן התורה ורביעי [ב]מקל וחומר שלישי לקודש מן התורה מנלן דכתיב [ג]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מי לא עסקינן דנגע בשני ואמר רחמנא לא יאכל רביעי מקל וחומר כדאמרן אמר ר׳ יוחנן טעם בריבי אני יודע מה הוא שהרי תשובתו בצדו אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיח שפסול בתרומה ואינו עושה רביעי בקודש [ג]דתניא אבא שאול אומר טבול יום תחילה לקודש לטמא שנים ולפסול אחד ר׳ מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד וחכמים אומרים [ד]כשם שפוסל אוכלי תרומה ומשקי תרומה כך פוסל אוכלי קודש ומשקי קודש מתקיף לה רב פפא ממאי דר׳ יוסי כרבנן סבירא ליה דילמא כאבא שאול ס״ל דאמר לטמא שנים ולפסול אחד אי סלקא דעתך כאבא שאול ס״ל לייתיה לרביעי בקודש מאוכל שבא מחמת טבול יום ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום גופיה מותר בחולין אמרת עושה רביעי בקודש אוכל שלישי

לטומאה ויטמא שני׳ בקדש זה מזה שאוכל שנוגע בטבול יום עשה שני ועושה את חבירו שלישי ושניהם קרויין טמאין שמקלקלין את אחרים והשלישי פוסל את הרביעי להיות טמא פסול אבל לא יפסלו את אחרים במגעו: **רבי מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד.** הרי הוא כשאר שני שפוסל את התרומה והנוגע בו פוסל את הקודש כך טבול יום הפוסל את התרומה הנוגע בו טמא לקודש ולפסול עוד אחד: **כך פוסל כו׳.** ואין הנוגע בטבול יום פוסל את הקודש אלא הוא עצמו פסול: **ממאי דרבי יוסי כרבנן סבירא ליה.** דתהוי תשובה בצדו דילמא כאבא שאול סבירא ליה. והוא הדין דהוה מצי רב פפא למימר דילמא כר׳ מאיר סבירא ליה ואין כאן עוד תשובה דהא עביד רביעי אלא דנותא נקט כלומר מאן לימא לן דלא מחמיר כאבא שאול דילמא כוותיה סבירא ליה דאוכל הבא מחמת טבול יום אם של קודש הוא מטמא אחד ופוסל אחד דהוה דנגע ביה פסיל ליה דאורייתא ואפילו הוי קמא תרומה פסול לקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים כדדרים רבי יוסי לעיל ודרים ליה נמי הכא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול לקודש אוכל תרומה הבא מחמת טבול יום שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקדש (ו) והיכא דהוה ליה לקודש עבוד רבנן מעלה שיטמא אחד ויפסול אחד: **דמי סלקא דעתך כאבא שאול סבירא ליה.** (ו) מקל וחומר דמחוסר כפורים פסיל לקמא וממעלה דרבנן מטמא ליה כיון דמדאורייתא פסיל ליה להוה דנגע ביה לייתיה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום: **ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום.** שבא מכחו שרי בחולין עושה רביעי בקודש כלומר פוסל את הקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים:

שלישי

הואיל ואין חומר שבשניהם שוה: **מנין לרביעי בקודש שהוא פסול.** ולא אמרינן טהור הוא כבתרומה: **מחוסר כפורים.** בטומאת הגרלתו קרבן בגון זב וזבה ויולדת ומצורע: **שמותר בתרומה פסול בקודש.** בינמות ילפינן לה בפרק הערל (דף עד:): **שלישי שפסול בתרומה.** כדילפינן לעיל (ע״א) מטבול יום: **דין הוא שיעשה רביעי בקודש.** ולא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון וימא הכי שלישי שפסול בתרומה דיו הוא שיהא פסול לקודש דאם כן בטיל ליה האי קל וחומר דשלישי בקודש לא מיצטריך דלא מיצעיא דכי היכי דבתרומה אייתייה בקל וחומר מטבול יום הכי נמי אתי קודש בההוא קל וחומר אלא אפילו מן התורה למדנו והיינו דקאמר למדנו שלישי לקודש מן התורה הילכך אי אמרי׳ דיו מפרי הקו״ל. ל״ה. ומקשי התוספות תיפוק ליה דבריעי לקדש מק״ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בקדש שני שפוסל בחולין אינו דין שיעשה רביעי בקדש וכי תימא דדייקי׳ מן הק״ו (הג׳) [דשני] לג׳ אם אינו ענין לג׳ דהא ידענן ליה מקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא עסקי׳ (דרביעי) [דנגע] בשני תנהו ענין לרביעי בקדש. ונראה דאין זה קושיא דלעולם הוה מוקמי׳ הק״ו אג׳. וכי תימא הא ידעי׳ ליה מקרא דוהבשר [ל״ל] דמילתא דאתיא בק״ו טרח וכתב לה קרא. ומהאי טעמא ניחא דליכא להקשות [ל״ל] קרא דוהבשר ונילף ג׳ בקדש מק״ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בקדש שני שפסול בחולין דין הוא שיעשה ג׳ בקדש וד׳ בקדש מק״ו דמחוסר כפורים כדאמר ולאו מילתא היא כדפרי׳ דמילתא דאתי בק״ו טרח וכתב לה קרא. וג׳ דלפ״ה ניחא הכל: מי לא עסקי׳ דנגע בשני. פ״ה דנפקא לן מדכתיב בכל טמא ושני איקרי טמא דכתיב כל אשר בחוכו יטמא: טעם בריבי. טעמו של ר׳ יוסי שהיה חכם וגדול הדור. איני יודע מה הוא שלמד רביעי בקדש מק״ו זה שהרי אוכל הבא מחמת טבול יום והא דקדש אי דתרומה יוכיח שפסול בתרומה מן התורה

כדפי׳ לעיל דבכלים נמי בעי הערב השמש ואינה אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקדש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל את הקדש ואינו מטמאו לפסיל אל מי שיחזור ויגע. וס״ד דר׳ יוסי כרבנן סבירא ליה הילכך תשובתו בצדו דא״כ הי״נ נדרש׳ להאי קו״ש שיפסול אוכל הבא מחמת טבול יום את הקדש ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פיסל דקדש אוכל הנוגע בטבול יום שפסל בתרומה [אינו] דין שיעשה רביעי בקדש. כל״ד. טבול יום תחלה לקדש מעלה עשו בקדש להיות טבול יום אצלו בראשון לטומאה דטמא שנים בקדש זה מזה האוכל שנגע בטבול יום יטמא חברו הנוגע בו ושניהם קרויין טמאים שמקלקלים את אחרים והג׳ פוסל את הד׳ להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול אחרים במגעו. ר׳ מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד הרי הוא כשאר שני שפוסל התרומה ונהנוגע בו פוסל הקדש כך טבול יום הפוסל בתרומה הנוגע בו

עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי׳ פי״ח מהל׳ אבות הטומאה הל״ד:
יג ג מיי׳ שם פ״י הל״ג סמג עשין רמז:

תוספות שאנץ

לא בעי הערב השמש. ר״ל דהתם כיון דאטבליה ולא היה שם אלא טומאת דטבול יום צריך הערב שמש וכשקרעה בטלה מתורת כלי וטהורה לגמרי כי כל קריעה ושבירה כך הוא דינה שהוא טמא לגמרי ושברו השבירה מוציאתו מטומאת כלי ינטהר מטומאתו אבל בעי׳ הערב השמש כדפרי׳ וכשהכלי טבולת יום ושוברו נטהר מטומאת טבול יום ולא בעי הערב השמש והא דאמרי׳ בפ׳ דם חטאת כלי חרס שכישל בו חטאת ריצאו חוץ לקלעים ונטמאו ונקבו ונשברו במקום קדיש. אלמא דכלי לאחר שבירתו מותר להכניסו למקום קדש בלא הערב השמש וכן בגד שיצא חוץ לקלעים ונטמא קורעו ומכניסו במקום קדוש. ל״ל דכל הכנסות דקאמר לאחר הערב השמש. והשיב לו ר״ת לרבי׳ משולם על שהביא ראיה מת״כ כדי לקיים הגרסא שמוחק רש״י מי לא יראך ופנים לא ישיאך הרב העומד במליאתך אנהגך אביאך להודיעך ולהראך פן יודע בחשך פלאך כי עמדת אחרי סוף הוראה לחדש דבר מעתה לעשות מדות בכלים הנשברים כשבר נבל יוצרים וראייתך חסורי מחסרא שהגהת הג״ה בת״ב כדי להביא ראיה לשיבותך. ואפי׳ לשיבותך אם תשלח לי קלף אשיב לך תשובות אלף כי העולם סומכים על הגהתך וטועים הם ובריתא זו של ת״כ משובשת היא בכל הספרים שלכם וזו היא הצעה של ברייתא. ואותו תשבורו יכל׳ ישבינו ודאי ת״ל ואותו) והרי הוא אימר יכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר וה״פ יכול ישכרנו ודאי כלומר דאי דכתב בזב ישבר יכול ישברנו ממש כדין כלי חרס שמצוה לשוברו והרי הוא אומר כזב ישבר ת״ל אותו אותו אתה שובר ואי אתה שובר כלי חרס של זב אמרת ק״ו ומה כלי חרס של זב דחמור אינו טעון שבירה הנוגע בשרץ הקל אינו דין שלא יטעון שבירה ת״ל אותו א״כ למה נאמר ואותו תשבורו מלמד שאין לו טהרה במקוה אלא שוברו. ד״א אותו תשבורו אותו אתה שובר לטהרתו [וכו׳]. ואל תתמה על זה דדרשי׳ דאינו טעון שבירה מק״ו אע״ג דאיכא מיעוט חוזר ודורש ק״ו ומוקי למיעוט בדרשא אחריתי וגם בכמה מקומות בתלמוד מצינו כמו כן וצא ולמד מברייתא שבצדד בתו״כ תנור וכיריים יותץ יכול יצאם בודאי ת״ל וטמאים יהיו לכם דמקיימי׳ איתן בטומאה: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור. טבול יום יש במינו אב הטומאה. כלי חרס שמטמא מאוירו. וקי׳ ומה פירכא היא זו הלא אין לך דין שבתלמוד שלא נוכל להקשות בו שיש בו צד חמור. וכי האי גינא אמרי׳ באלו נעריות אלמא דסבר עולא כל היכא דאיכא מומן ומלקות ממתנא משלם כילקא לא לקיא ולקאמר דנמרי׳ מחובל בחברו ומעדים וזוממים דעושה שם הצד השוה ופריך מה להצד השוה שכן יש בהן צד חמור וכן במכות (ד״ה) פרי׳ [הכיר] ומאי פירכא היא זו. ואי׳ ר״י דלא פרי׳ ליה אלא במקום שהצד [חמור] הן משונין (ו). כמו הכא שהטבול יום הוי במינו אב הטומאה וכן כלי חרס אין לך שום דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס. וכן בכתובות בעדים זוממים דאינם צריכין [התראה] מה שאין כן בשאר [דברים] יכן בחובל בחבירו דחייב בד׳ דברים מה שאין כן בשאר מזיקין וכן במכות וכי האי גונא בשילהי פ׳ ד׳ מיתות דפרי׳ מה להצד השוה שבהן שכן משונין: מנין לרביעי בקדש שהוא פסיל. ולא אמרי׳ טהור [הוא] כבתרומה. ומה מחוסר כפורים בטומאות הצריכות קרבן כגון זב וזבה ויולדת ומצורע שמותר בתרומה פסול בקדש ליכא למימר דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולימא הכי ג׳ דפסול בדפלפי׳ לעיל מק״ו דטבול יום דין הוא שיעשה רביעי בקדש ליכא למימר דיו לבא מן הדין להיות כנדון דד״ה) פרי׳ [הכיר] ומאי פירכא

מסורת הש״ס

(כ) [פסחים עז. כתובות לב. מכות ד׳: ע׳ תוס׳ כתובות לב. ד״ה שכן יכו׳ שהתירו בפנוגיא דהכא], (ב) פסחים יח: חגיגה כד. [תוספתא חגיגה פ״ב], (ג) מעילה ח. ע״ש [ולה עא.]. (ד) [ויקרא יא], (ה) [ד״ה מטבול יום],

תורה אור השלם

1. והבָשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ שכן יש בהם לו. נ״ב עיין בתוספות פרק אלו נעבדין דף לג ד״ה שכן יש: (ב) ש״ר ד״ה מטבול וכו׳ לטומאה הוא ולא אב: (ג) ד״ה שכן וכו׳ טהרה במקוה נעשה אב וכו׳ שאין לה טהרה במקוה הס״ד: (ד) ד״ה ובכל הספרים וכו׳ ופסול בתרומה ובדוחק וכו׳ מה לחמץ בפסח שיש בו כרת: (ה) ד״ה אוכל הבא וכו׳ בתרומה אינו דין הוא: (ו) ד״ה ממאי וכו׳ בקדש דהייבא לסוה: (ז) ד״ה דלא סלקא וכו׳ דמקר״ו דמתוסר:

מוסף רש״י

הובא בס״ף הסמ״ק

תוס׳ שאנץ (המשך)

בתרומה דיו הוא שיהא פסול בקדש דא״כ בטל ק״ו דלג׳ בקדש לא איצטריך דלא מיבעיא דבי היכי דאייתניה בתרומה בק״ו דטבול יום אתי נמי קדש בההיא ק״ו אלא אפי׳ מן התורה למדנו והיינו דקאמר למדנו ג׳ לקדש מן התורה הילכך אי אמרי׳ דיו מפרי הק״ו. ל״ה. ומקשי התוספות תיפוק ליה דבריעי לקדש מק״ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בקדש שני שפוסל בחולין אינו דין שיעשה רביעי בקדש וכי תימא דדייקי׳ מן הק״ו (הג׳) [דשני] לג׳ אם אינו ענין לג׳ דהא ידענן ליה מקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא עסקי׳ (דרביעי) [דנגע] בשני תנהו ענין לרביעי בקדש. ונראה דאין זה קושיא דלעולם הוה מוקמי׳ הק״ו אג׳. וכי תימא הא ידעי׳ ליה מקרא דוהבשר [ל״ל] דמילתא דאתיא בק״ו טרח וכתב לה קרא. ומהאי טעמא ניחא דליכא להקשות [ל״ל] קרא דוהבשר ונילף ג׳ בקדש מק״ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בקדש שני שפסול בחולין דין הוא שיעשה ג׳ בקדש וד׳ בקדש מק״ו דמחוסר כפורים כדאמר ולאו מילתא היא כדפרי׳ דמילתא דאתי בק״ו טרח וכתב לה קרא. וג׳ דלפ״ה ניחא הכל: מי לא עסקי׳ דנגע בשני. פ״ה דנפקא לן מדכתיב בכל טמא ושני איקרי טמא דכתיב כל אשר בחוכו יטמא: טעם בריבי. טעמו של ר׳ יוסי שהיה חכם וגדול הדור. איני יודע מה הוא שלמד רביעי בקדש מק״ו זה שהרי אוכל הבא מחמת טבול יום והא דקדש אי דתרומה יוכיח שפסול בתרומה מן התורה

ז׳ וכ״כ תוס׳ כתובות לב. ד״ה שכן נשם ר״י

שלישי הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה מאוכל הבא מחמת טבול יום דלכתיב ליה כאכא שאול וש"מ שלישי הבא מחמת שני וכו' דאמר דלעולם אי לא אמר דלמיתי מינה בקדש לא אמר דלמיתי מינה דלהתם מעלה דרבנן היא ובקודש מקודש מיירי ורבי יוסי מדמלייתא קאמר אבל רביעי מיהא אייתי מינה:

וכ"ש כו' הא אייתינה. ר' יוסי מק"ו ממחוסר כיפורים דאיכא למיפרך נמי מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה ולא פריך דלא חשיב ליה ר' יוסי פירכא דהשתא דטבל לה אזלה לה הכיא טומאה: **כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים.** כל שהוא טהור מן התורה וחכמים הזקיקוהו לבא במים וליטהר כגון הבא לאשה וכוהן במים שאובין והאוכל חלי פרס אוכלין טמאין והידים שהגליכום עבילה כולם בתורת שנים הטעונים: **מטמאין את הקדש.** להיות שלישי ועשה רביעי ופוסלין את התרומה: **וחכמים אוסרין במעשר.** בחכילה אבל נגיעה שרי וחולין אף לאכול והכי אמר בחגיגה (דף יח:). והוא הדין נמי לדרבנן אין שני עושה שלישי בחולין והכי דלא חשיב להו לפי שלא נתפרשו שמותן ור"מ ומתלוקתו קאמר: **דאם איתא.** דשלישי בחולין מן התורה לייתיה רביעי בתרומה מק"ו מעבוד יום כדאייתי לשלישי לעיל משלישי בחולין: **וחמישי בקדש.** מרביעי בתרומה מק"ו ממחוסר כיפורים כדאייתי לרביעי לעיל משלישי בתרומה: **האוכל אוכל ראשון.** חלי פרס מאוכל ראשון נעשה גופו ראשון לטומאה מדרבנן והאוכל אוכל שני נעשה גופו שני. ובשמיעת חולין מפרש טעמא שעושה את האוכל חמור כמאכל בהשוחטו (חולין ד' לד.): **רבי יהושע אומר האוכל אוכל ראשון או אוכל אוכל שני שני.** מאכל ראשון לא עביד ליה ראשון אלא שני שאין האוכל חמור כמאכל אבל אכל שני עושה אותו שני. והתם מפרש טעמא מינה שהשני עושה שני על ידי משקין: **שלישי שני לקדש.** האוכל אוכל שלישי נעשה גופו שני לקדש שאם יגע בקדש יטמאנו לפסול עוד אחד. והתם מפרש טעמא. וכל הך טומאות מדרבנן הינהו: **בחולין שנעשו על טהרת תרומה.** בחיזו חולין אמרו שהאוכל שלישי שלהן נעשה שני לקדש בחולין שנעשו על טהרת תרומה שבעליהם כהן ורגיל בתרומה וקיבל עליו לאכול חולין שלו בטהרת תרומה כדי שיהא רגיל לתרומותיו בטהרה (ג) הזקוקה להן הילכך משכחת בהו שלישי דבחולין אחרים לא משכחת שלישי: ה"ג **על טהרת תרומה אין חולין גרידי לא.** ומאן דגרים על טהרת הקדש לא הכי מפרש לה על טהרת הקדש לא דהוו להו חולין גרידי שהמתפיס חולין לקדש בטלה דעתו ואין בדבריו כלום: **שנשמן שוין.** הכך דמפרש להו לראשון של חולין ולראשון של תרומה ולראשון של קודש: **מטמא שנים ופוסל אחד בקדש.** דהיינו רביעי: **מטמא אחד ופוסל אחד בתרומה.** דהוה ליה שלישי: **ופוסל אחד בחולין.** דהוה ליה שני. ותנא דפליג עליה סבר לראשון של חולין לא חזיל בקדש עד רביעי שאין קדש בא לידי רביעי אלא אם כן היה לראשון של קודש. ומיהו שמעינן מינה דאין שלישי בחולין: **ר"א אומר אלה ניעלה מן הטהורה על הטמאה.** ריש"א דמתני' במסכת אלה (פ"ב מ"ז) הכי שיעור אלה אחד מכ"ד נגעים עיסתה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח נגעים בית ראשון נשכר ר"ש אומר הוא נשכר ר"ש אומר הוא מוזה אחרת בטהרה ותטול מן הטהורה על הטמאה משום דמעלה מזדה אלה מן המוקף כילד תעשה שיהא מן המוקף וטהורה נוטלת כדי אלה הטמאה מעיסה הטהורה עד שלא הורמה אלה הורמה אלה הטהורה הוא לא מצי לאפרושי מן הטמאה אלה הורמה אלה הוא לא מצי לאפרושי מן הפטור על החיוב ולא חייל עליה הוא שם אלה: **וגוזרת פחות מכביצה באמצע כדי לחרוס מן המוקף.** מוקף לשון מחובר ומקורב כמו אין מקיפין שתי חביות במסכת בילה (דף לב:). ומקרא נפקא לן והרמותם ממנו (ד) מן המוקף לו בספרי הילכך נריכה להקיף

בתרומה כדמוכח התם (ה) דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי יוסי אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד מ"כ אינו רביעי ומ"מ מגזרה שויה ומשום משקין דאוכל אוכלין טמאין ושאם משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי' טמא אפי' במגע ומ"מ גזרה שלישית היא מ"מ הטעם לא נודע אלא מ"כ נאמר רבי בגזרות וגזרו גזירה לגזרה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשמיעת חולין אינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו אלו פרס שהרי אלו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושאי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע"כ לשון ספר היראה:

מתר

שלישי הבא מחמת שני דשני גופיה אסור בחולין אינו דין שעושה רביעי בקודש וכי תימא משום דאיכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכיה אמר רב אסי אמר רב ואמרי לה אמר רבה בן איסי אמר רב ר"מ ור' יוסי ור' יהושע ור' אלעזר ור' אליעזר כולהו סבירא להו [א]דאין שני עושה שלישי בחולין ר"מ [ב]דתנן [ג]כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר דברי ר"מ וחכמים [ד]אוסרין במעשר ר' יוסי הא דאמרן דאם איתיה לייתיה לרביעי בתרומה וחמישי בקודש רבי יהושע דתנן [ה]ר"א אומר האוכל אוכל ראשון ראשון שני שני שלישי שלישי רבי יהושע אומר [ו]האוכל אוכל ראשון ואוכל שני שני [ז]שלישי שני בקודש ואין שני בתרומה [ח]בחולין שנעשו על טהרת תרומה על טהרת התרומה אין על טהרת הקודש [ט]לא אלמא קסבר אין שני עושה שלישי בחולין ר"א [י] דתניא ר' אלעזר אומר שלשתן שוין הראשון שבקודש ושבחולין ושבתרומה מטמא שנים ופוסל אחד בקודש מטמא אחד ופוסל אחד בתרומה ופוסל אחד בחולין ר' אליעזר דתנן [יא]ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה [יב]כיצד שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף

וחכמים

המגוגע וחלי חליה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותיכף מודי לן דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוץ זה אדם שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אבו טומאת חוץ ועוד איתן אלו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י"ח דבר וכי זה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אבו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח"כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן לכהי נמי לא נחוש אפי' בחוץ לכהי נמי דאינו בצאי ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר מ"כ טהורין הן בכביצה אפי' בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצרין יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא"ת היה להן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור יזוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה דאשונה מ"מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי אם הכי אמאי אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושאי משקין דתרומה אלא אי אמרת דגזרה אחרת הוא דאי אמרת דגזרה אחרת הוא אמאי אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושאי משקין דתרומה אלא א

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משמעי קרא דאלפיס אמה בגויס דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשמעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג"ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו' א"כ אפי' הוה משמעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג"ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם וילף מקיר העיר וחוצה אע"ג דהוה קרא משמעי לדברי הכל בגויס ובספ"ק דעירובין (דף יח:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר **בסופר הפורס על שמע בבית הכנסת.** בתוספתא (פ"ו) ר' נחמיה אומר בבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה' משה אמר עוז וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו:

רבי מאיר אומר מנין **שאפי' עוברין שבמעי אמן.** אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמנו דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך אינטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא (ב) ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דנפ' שנשה שאכלו (ברכות דף מט:) תינוק בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו' רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א"ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' וקדייק עליה בגמ' (שם דף נ.) ורבי עקיבא אמי קרא דר"י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר' מאיר וכו' ואיכן

הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר [2]מפי עוללים ויונקים יסדת עוז היה רבי מאיר אומר מנין [3]שאפי' עוברים שבמעי אמן אמרו שירה שנאמר

במקהלות

והכמים אוסרין [4]ותניא בביצה סברוה אידי ואידי בעיסה ראשונה [5]וחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אין שני עושה שלישי בחולין ומר סבר שני עושה שלישי בחולין אמר רב מרי בריה דרב כהנא דכולי עלמא אין שני עושה שלישי בחולין והכא בחולין הטבולין לחלה קמיפלגי מר סבר כחלה דמו ומר סבר לא כחלה דמו ואיבעית אימא דכולי עלמא [2]חולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל קמיפלגי מ"ם [3]מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ומר סבר [3]אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: בו ביום דרש רבי עקיבא וכו': במאי קא מיפלגי מר סבר [6]תחומין דאורייתא ומר סבר [7]דרבנן: ת"ר [8]בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משה אמר [1]אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר [9]כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה' רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר בקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר [9]כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמיפלגי רבי עקיבא סבר לאמר אמילתא קמייתא ורבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי סבר לאמר אכל מילתא ומילתא ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא תנו רבנן דרש רבי יוסי הגלילי בשעה שעלו ישראל מן

בחולין והא דקאמרי רבנן משום דקסברי חולין הטבולין לחלה כחלה דמו ומיפסלי משום שם שלישי: **ואיכעיא אימא דכ"ע לאו כחלה דמי ודכ"ע אין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין** כו'. טעמא דרבנן דאמרי משום אמנעות הוא דמיטמא מתמת העיסה שהיא דאשונה וקסברי אסור לגרום טומאה לחולין משום תקנת תרומה ור' אליעזר סבר מותר לגרום טומאה לאמנעות כדי לתקן הלה בטהרה. ותנא דמתניתין ותנא דברייתא אליבא דר' אליעזר נמי בהא פליגי דתנא דמתניתין סבר אע"ג דמותר לגרום לה טומאה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי לא מפשינן להו לגרום להן טומאה בתנם והא אפשר בהכי הלכך בביצה לא בחנה בי עושה ג' אלא שיעורא רבא ולא שנא שיעורא זוטרא דאפילו בכדי ביצה נמי מותר לגרום לי נמי תנא דמתני' סבר דילמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת השם ותנא בדא לא חייש: **במאי קמיפלגי.** ר"ע ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: **כגדול המקרא את ההלל.** מקרהו לגיבור להוליאן (דף לח.) מי שהיה עבד לו אשה לו קטן מקרין אותו הוא עונה אחריהן הללויה דתנן במסכת סוכה הללויה: **כסופר.** מלמד תינוקות והוא מדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים. פורס לשון פרוס החג לפני החג (שקלים פ"ג מ"א). מתחיל בברכות שלפני קריאת שמע והן עונין אחריו וקורין כולן יחד. וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה: **לאמר אחילפא קמייתא קאי.** שעונין תמיד אשירה לה': **ורבי נחמיה סבר ויאמרו.** אמשה ובני ישראל אלו ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי: **לאמר דפתח משה ברישא.** הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהיינו אחר שפתח חכם[10]: **עולל.** גדול מיונק דכתיב (שמואל א טו) מעולל ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כלומר כלה הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה (שם):

במקהלות

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משמעי קרא דאלפיס אמה בגויס דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשמעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג"ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו' א"כ אפי' הוה משמעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג"ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם וילף מקיר העיר וחוצה אע"ג דהוה קרא משמעי לדברי הכל בגויס ובספ"ק דעירובין (דף יח:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר **בסופר הפורס על שמע בבית הכנסת.** בתוספתא (פ"ו) ר' נחמיה אומר בבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה' משה אמר עוז וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו:

רבי מאיר אומר מנין **שאפי' עוברין שבמעי אמן.** אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמנו דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך אינטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא (ב) ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דנפ' שנשה שאכלו (ברכות דף מט:) תינוק בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו' רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א"ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' וקדייק עליה בגמ' (שם דף נ.) ורבי עקיבא אמי קרא דר"י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר' מאיר וכו'

הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר [2]מפי עוללים ויונקים יסדת עוז היה רבי מאיר אומר מנין [3]שאפי' עוברים שבמעי אמן אמרו שירה שנאמר

במקהלות

והכמים אוסרין [4]ותניא בביצה סברוה אידי ואידי בעיסה ראשונה [5]וחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אין שני עושה שלישי בחולין ומר סבר שני עושה שלישי בחולין אמר רב מרי בריה דרב כהנא דכולי עלמא אין שני עושה שלישי בחולין והכא בחולין הטבולין לחלה קמיפלגי מר סבר כחלה דמו ומר סבר לא כחלה דמו ואיבעית אימא דכולי עלמא [2]חולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל קמיפלגי מ"ם [3]מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ומר סבר [3]אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: בו ביום דרש רבי עקיבא וכו': במאי קא מיפלגי מר סבר [6]תחומין דאורייתא ומר סבר [7]דרבנן: ת"ר [8]בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משה אמר [1]אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר [9]כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה' רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר בקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר [9]כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמיפלגי רבי עקיבא סבר לאמר אמילתא קמייתא ורבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי סבר לאמר אכל מילתא ומילתא ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא תנו רבנן דרש רבי יוסי הגלילי בשעה שעלו ישראל מן

בחולין והא דקאמרי רבנן משום דקסברי חולין הטבולין לחלה כחלה דמו ומיפסלי משום שם שלישי: **ואיכעיא אימא דכ"ע לאו כחלה דמי ודכ"ע אין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין** כו'. טעמא דרבנן דאמרי משום אמנעות הוא דמיטמא מתמת העיסה שהיא דאשונה וקסברי אסור לגרום טומאה לחולין משום תקנת תרומה ור' אליעזר סבר מותר לגרום טומאה לאמנעות כדי לתקן הלה בטהרה. ותנא דמתניתין ותנא דברייתא אליבא דר' אליעזר נמי בהא פליגי דתנא דמתניתין סבר אע"ג דמותר לגרום לה טומאה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי לא מפשינן להו לגרום להן טומאה בתנם והא אפשר בהכי הלכך בביצה לא בחנה בי עושה ג' אלא שיעורא רבא ולא שנא שיעורא זוטרא דאפילו בכדי ביצה נמי מותר לגרום לי נמי תנא דמתני' סבר דילמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת השם ותנא בדא לא חייש: **במאי קמיפלגי.** ר"ע ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: **כגדול המקרא את ההלל.** מקרהו לגיבור להוליאן (דף לח.) מי שהיה עבד לו אשה לו קטן מקרין אותו הוא עונה אחריהן הללויה דתנן במסכת סוכה הללויה: **כסופר.** מלמד תינוקות והוא מדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים. פורס לשון פרוס החג לפני החג (שקלים פ"ג מ"א). מתחיל בברכות שלפני קריאת שמע והן עונין אחריו וקורין כולן יחד. וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה: **לאמר אחילפא קמייתא קאי.** שעונין תמיד אשירה לה': **ורבי נחמיה סבר ויאמרו.** אמשה ובני ישראל אלו ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי: **לאמר דפתח משה ברישא.** הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהיינו אחר שפתח חכם[10]: **עולל.** גדול מיונק דכתיב (שמואל א טו) מעולל ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כלומר כלה הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה (שם):

במקהלות

מסורת הש"ס

כ א מיי' פ"ז מהל' טיהורים הל' יב:

בא ב מיי' שם ופי"ח מהל' אבות הטומאות הלכה טו:

בב ג מיי' פ"ז מהל' טיהורים הל' יב ופט"ו מהל' טומאת אוכלין הל' ט:

בג ד מיי' פכ"ז מה' שבת הלכה ו סמג לאוין סה (טור או"ח סי' שנ"ז):

תורה אור השלם

1. אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיְיָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: שמות טו א
2. מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: תהלים ח ג

תוספות שאנץ

יל"נ דאמרי' פ"ק דנדה אשה והיא טבולת יום לשה את העיסה וקרצה הימנה חלה ומניחתה בכפיפה או באנחוחא [ומקפת] וקורא לה שם אלמא משמע דבע' מן המוקף ממש. (ואומר ר"י שאני התם הילכך תקנו בכפיפה או באנחוחא שאם אתה אומר שתקרא לה שם בעודה בידה א"כ תטמא החלה שהיא טבולת יום לכך תקנו להניחה בכפיפה להבחין שהיא טבולת יום דכוותיה קאמר בהניזקין שתקנו בכפיפה ואנחוחא ז) משו' היכירא) ב) וא"ח דמטמא העיסה טמאו אותו ביצה שבנתים ומאי אהני קריאת השם ואומר הר' אלחנן שמפרי' החלה מן העיסה ומקיפו לצד העיסה שהורה והשתא הוי ליה ביעי דתרומ' א"נ שאוחז ידו תחלה אמצעית. אידי אידי בעיסה ראשונה ה"ג ש"י. וקאי אעיסה הטמאה אשתה [ואע"ג דמיטמאה אמצעית מחמת ראשונה] הויא לה שניה לא [הדרא] עבדא לה לחלה עד שלא הוא שם שלישי ואית דגרסי אידי ואידי בעיסה שניה קאי (אביצה) [אאמצעית] אפחות מכביצה. ג) וכר' נתן דגר' ראשתה מאי לאו הא קמיפלגי פ"ה ר' אליעזר דרבנן דר' אליעזר דשרי סבר אין שני עושה ג' בחולין דרבנן סברי [שני] עושה שלישי בחולין. ואיטמי לה חלה לפני קריאת השם דאע"ג דחולין הוא ואשתכח דספי' לכהן חלה טמאה בחזקת טהורה. ותנא דמתני' דאמר לר' אליעזר פחות מכביצה לאו משום דאית ליה בי עושה ג' אלא שום דכמה דאפשר למעוטי דמאה דאמצעי' ממעט' דאסור לגרום טומאה לחולין אלא משום תקנת תרומה הוא דשרי' והא אפשר בהכי ש"ש. ולא מפשינן להו לגרום לה טומאה בתנם אלא לכך כביצה לא דחשיב ותנא דברייתא סבר כיון דמותר לגרום לה שנא שיעורא רבא ולא שנא שיעורא זוטרא דאפילו בכדי ביצה נמי מותר לגרום לי נמי תנא דמתני' סבר דילמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת השם ותנא בדא לא חייש: **במאי קמיפלגי.** ר"ע ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: **כגדול המקרא את ההלל.** מקרהו לגיבור להוליאן (דף לח.) מי שהיה עבד לו אשה לו קטן מקרין אותו הוא עונה אחריהן הללויה דתנן במסכת סוכה הללויה: **כסופר.** מלמד תינוקות והוא מדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים. פורס לשון פרוס החג לפני החג (שקלים פ"ג מ"א). מתחיל בברכות שלפני קריאת שמע והן עונין אחריו וקורין כולן יחד. וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה: **לאמר אחילפא קמייתא קאי.** שעונין תמיד אשירה לה': **ורבי נחמיה סבר ויאמרו.** אמשה ובני ישראל אלו ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי: **לאמר דפתח משה ברישא.** הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהיינו אחר שפתח חכם[10]: **עולל.** גדול מיונק דכתיב (שמואל א טו) מעולל ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כלומר כלה הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה (שם):

ד) וכ"כ רש"י בנדה דף ו' ע"ש.

ה) נראה דל"ל ולכן פירש ר' אלחנן דקולת לה שם בעודה מחוברת לעיסה וא"ת הא העיסה הטמאה מטמא את החלה ע"י שיחזר נראה דגרסי' דאשונה כפ"ה.

ו) אולי ל"ל ייחסר נראה דגרסי' דאשונה כפ"ה.

ז) [נדה ז:], ב) [נדה ז:], ג) [גיטין נג. נדה שם], ד) [שיחוטין לה: ביצה לו:], ה) [שיחוטין לו. נט:], ו) [תוספתא פ"ז], ז) [ל"ל עוד חומרת יה והן כו'. כך איתא בתוספתא], ח) [ל"ל עוד חומרת יה והן אומרים עוד חומרת יה רבי נחמיה וכו' כך איתא בתוספתא], ט) ברכות ג. בתוספתא ז:, י) [שמיני פרק ט], כ) [וקרא יא], ל) שי' רש"ל, מ) [שנרשו ולאמר דפתח משה. רש"ל],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה (בע"א) ועוקרת וכו' ותוקנת מן העיסה הטהורה. נ"ב לאו דיקא אלא אף מן הטהורה ולא"ד מיהר לגרום טומאה אפי' היכא דאפשר אגל אי נוקנת מן הטומאה ס"ש דמשמע עפי' וכ"כ הכמב"ם: (ב) תוספות ד"ה ר' מאיר וכו' מקרא במקהלות ברכו אלקים ממקור ישראל אפילו כל"ל:

מוסף רש"י

שיין לעמוד קודם ר' יהושע אומר האוכל אוכל שני, פשיטא ליה לר' יהושע דלא מטיינן אוכל כמאכל, ולקמיה מפרש מי אמרן אוכל שני אמאי תשוי ליה שני (שם) ואתם מפרש טעמא מגיגו שהשני עושה שני ע"י משקין, דמשקין אפילו הן שניים נעשין מחילה ישעשין מגגן שני ואף כאן המחיר בשני לעשות האוכלו מיוצא בו (שבת יד.). שלישי שני לקדש. האוכל מאכל שלישי נעשה גופו שני לקדש ועביד שלישי ורביעי (חולין לג.) ואתם מפרש טעמא דהאי אוכל שלישי חולין שנעשו על טהרת תרומה הוא וטהרתן עומדה היא אגל הקדש, הלכך שמירה דילה לאו שמירה היא אגל הקדש ומחיישינן באוכל שלישי דילה דילמא לאשון הוא ואכולהו שני (שבת יד.). ואין שני לתרומה. דאי נגע לתרומה לא פסל לה, אגל מיכל תרומה אמור, דשלישי מיהא הוי ליאסר בחלילה, דאף על גב דאמר ר' יהושע אין אוכל נעשה כמאכל, ה"מ באוכל אוכל ראשון דאגל אוכל דאשון למיעבד שני, אבל לאתעורי באכילה מודה דשלישי עביד האוכלו שלישי (חולין לג.). בחולין שנעשו על טהרת תרומה. כלומר בחיו חולין אתה מוצא אוכל שלישי, בחולין שנעשו על טהרת תרומה, דאילו חולין עדיין לא משכחת הכי שלישי (שבת יד.) כלומר הלי אוכל דאשון ושני ושלישי דקתני, בחולין מיירי בתמכת טהרות, ובאיזו אוכל חולין אתה מוצא שלישי, הא שני לא עביד שלישי בחולין, אתה מוצא בחולין שנעשו על טהרת תרומה (חולין לד.). על טהרת הקדש לא. דבעלה דעתו ואין שם טהרת הקדש נמפסת עליהם אגל בטהרת תרומה יכול להתפיסן ותתפסין (שם).

עד כאן שיין לעמוד קודם

אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. מפני פרוסים שאוכלין חולין בטהרה (גיטין נג.).

ו) וכל זה ליתא בילקוט וכמ"ש. כ) [עמ"ש תוס' בחולין קפ. ד"ה אע"פ כו' מוכח דגירסתם הכא כך הוא דסריך וכל היכא דמיבא לא בגל"ף ממש הוא והא כתיב בכל נתתם לא נר ומצלך פניו הוטיעם הכי נמי דלא הוא וכ"ש ה"נ והכתיב עמו אנכי בצרה תהלים נ"ח]. ג) [ע' מדרש נב.]. ד) [נע"ש ליתא]. ה) [עיין נ.]. ו) שם נ:. ז) [סוטות לב.]. ח) [עיין נ.]. ט) [נ"ל מנמ"ל]. י) רש"ל.

תורה אור השלם

1. בְּמִקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל: תהלים סח כז
2. בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם: ישעיהו סג ט
3. וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי: ישעיהו מא ח
4. וַעֲשֵׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: שמות כ ה
5. וְיָדַעְתָּ כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר: דברים ז ט
6. מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם: תהלים לא כ
7. וְשִׁמְּחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְתָסֵךְ עֲלֵימוֹ וְיַעֲלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: תהלים ה יב
8. וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה: במדבר ה יג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נלמלים וכו' לפרוס מלהבה. ר"ג ע"ל נדף כב ע"ב: (ב) בא"ד והעונשים והנך מלהבה: (ג) תוספות ד"ה גדול וכו' לא הוה כדין לי וכיון דמטית לי בכל נפשי ראתית עמיה:

מוסף רש"י

האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה. כלן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו הוא אומר לאלף, ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו הוא אומר לאלפים, לאוהביו אלו העושין מלהבה, ולשומרי מצותיו אלו העושין מידלה (דברים ז ט).

הדרן עלך כשם שהמים

שהיה בדין. שלא להאמינו אי לאו דכתיב קרא (לעיל ג:). **ומה אם עדות ראשונה.** שתיה, **שאין אוסרתה איסור עולם.** אם שתה ותמצא טהורה מותרת לבעלה ולתרומה, **אינה מתקיימת בפחות משנים.** כדבעינן למגמר דבר דבר מממון (שם). **עדות אחרונה.** טומאה שהיא אחר הסתירה (שם). **כל עדות שיש בה.** נאמן, כדדרשינן לעיל ועד אין בה תרי אלא חד וקא אמר אסורה, ואטומאה קאי דהא מיבה אלא בא כדי להפסידה כתובתה הרי אין מפסידין ממון על פי עד אחד וא"כ מאי קא מיבעיא ליה התם בזה הא מתני' מיירי שמתקיים בעד אחד (שם).

[1]במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל [6](והא לא חזו אמר רבי תנחום כרם נעשה להן כאספקלריא המאירה וראו): בו ביום דרש רבי יהושע בן הורקנוס שלא עבד איוב כו': וליחזי האי לא אי בלמ"ד אל"ף כתיב לא הוא אי בלמ"ד וי"ו כתיב לו הוא [3]וכל היכא דכתיב בלמ"ד אל"ף לא הוא [2]אלא מעתה [2]בכל צרתם לא צר דכתיב בלמ"ד אל"ף הכי נמי דלא הוא וכ"ת ה"נ והכתיב ומלאך פניו הושיעם אלא [7](לאו) משמע הכי ומשמע הכי תניא רבי מאיר אומר נאמר ירא אלהים באיוב ונאמר ירא אלהים באברהם מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה ואברהם גופיה מנלן דכתיב [3]זרע אברהם אוהבי מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר [8]גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור הכא כתיב [4]לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי והתם כתיב [5]ולשומרי מצותיו לאלף דור התם נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבא חד אמר ליה אקריון בחלמאי [6]מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וחד אמר ליה אקריון בחלמאי [7]וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ויעלצו בך אוהבי שמך אמר להו תרוייכו רבנן צדיקי גמורי אתון מר מאהבה ומר מיראה:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה רברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר [2]עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה אמר [3]עד אחר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה ולא עוד אלא [2]אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין אף לפוסלה מכתובתה [7]חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה הרי אלו נאמנות ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה [1]שהיה בדין ומה אם עדות ראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים תלמוד לומר [8]ועד אין בה [1]כל עדות שיש בה קל וחומר לעדות הראשונה מעתה ומה אם עדות הא דאמרינן אין המיס בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפרילותה: כאן

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עובדין אומרים שירה וכפ"ק דכתובות (דף ז:) דרש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה באו ולאו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן [9]אלעזר אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה: **גדול העושה מאהבה.** בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדלן קמיה טורנוסרופוס הרשע אמת עונתא דקרית שמע שרי קרי ונחתן מ"ל סגא סגא או חרש אתה או מבעבע ביסורין את מ"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעבע ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואוהבתם את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות [3] בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגמיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בנא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח"כ היה לו לשנות כילד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבקום המים הוא מוזר לקיעור: ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי משמע ורא"ה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פרילותא שהרי עכשיו קנא רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו וענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב"ה [1][דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל שבוב לתוך תמחוי שמוצנו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה. [6] ר"ל אם [אינו] רוצה להשקותה דהוה ליה למתני ישקנה כיון דסב"ר ליה דמשקה על פי עד אחד. ועוד ק' מאי דאמר דעוף הפורח ר"ל עד אחד דאטו מי סניא ליה למתני' אפי' שמע מעד אחד כדקתני בסמוך כתר הכי. לכך פרשב"ם אפי' שמע מעוף הפורח ר"ל על ידי קול בעלמא שמע שנסתרה יוציא ויתן כתובה דנהי דלא משקה על ידי קול מ"מ רבנן אסורה לו וצריך שיוציא ויתן כתובה דהרי נמצא

רגלים לדבר שהרי קינא לה (ונסתרה מקודם לכן). ויוציא ויתן כתובה) הואיל והחמיר בה הכתוב לאוסרה בעד אחד או על פי עצמו. (וה"נ לר') [אבל ד'] יהושע דסבירא ליה דמשקה על פי שנים הואיל והקל בה הכתוב שלא אסרה בעד אחד אלא על פי שנים אף חכמים לא הייבוהו להוציא וליתן כתובה עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. ולא דמי להני דאמרינן לעיל מתו בעליהן עד שלא שתו דאמרי' מתוך שלא שתו לא נוטלות כתובה והכא אמרי' דיוציא ויתן כתובה דשאני התם לפי שראויות היו לשתות קודם שמתו וכשמתו בעליהן דין הוא דכיון דנדחות מלשתות שאין להם כתובה אבל הכא דואת האשה [לא הייתה] ראויה מעולם [לשתות] אין לה להפסיד כתובה בתנם. ור"ח ז"ל פי' אפי' שמע מעוף הפורח שנטמאת יוציא ויתן כתובה כיון שיש לה קול על טומאה. ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו. אך קשה דהוה ליה למתני בפי' שמע מעוף הפורח שנטמאת כמו דאמר בסמוך עד אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת וע"ק דאמר בירושל' בסוף פירקין בעי ר' יוסי שמע מעוף הפורח באויר שאמר אני ראיתיה שנטמאת על זה בא להעיד אם להשקותה כבר נדחית שלא לשתות אלא בא כדי להפסידה כתובתה הרי אין מפסידין ממון על פי עד אחד וא"כ מאי קא מיבעיא ליה התם בזה הא מתני' מיירי

[6] נראה דל"ל והוה ליה למתני ישקנה וכו' עד אחד [ומיהו י"ל דר"ל אם אינו רוצה להשקותה]. ועוד קשה וכו'.

כד א מי' ס"ו מהל' תשובה הלכה ב ג:
א ב מי' פ"ג מהל' סוטה הלכה מ פמנ עשין ו טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף יא:
ב ג מי' שם הלכה [יד] טו טוש"ע שם סעיף יד:
ג ד מי' שם הל' טו וטוש"ע שם סעיף טו:

תוספות שאנין

ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כולל הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה. ל"ה: אלא מעתה בכל צרתם (לו) [לא] צר ה"נ. תימה אמאי לא בעי ה"נ מכמה פסוקים כמו אשר (לו) [לא] כרעים כדדרשי' אע"פ שאין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן וכן אשר (לו) [לא] חומה אע"פ שאין לו עכשיו. וי"ל דלא בעי משום דפשי' ליה דלא בעי' למימר אשר (לו) [לא] כרעים ממש שהרי ארבה וסלעם וחגבול ידועים הם בסימניהון וא"כ פשיטא ליה שלא היו כשרים וכן אשר (לו) [לא] חומה פשיטא ליה דאינו ר"ל לא ממש דהא בעיר שיש לו חומה משתעי קרא ולהכי משתעי הכי אבל בכל צרתם (לו) [לא] צר אינו פשוט לו כל כך כמו שהבאתי שיש לתלות ולפרש כמו ולא היתה צרתם צרה כי אם להם. פרעה לקה ואבד. סיסרא לקה ואבד. סנחריב לקה ואבד. וכן נבוכדנצר לקה ואחר כן יאבדו כל אויביך ה' במהרה בימינו אמן:

סליק פ"ירקא

מי שקינא לאשתו ונסתרה ר' אליעזר אומר אפי' שמע מעוף הפורח כו'. פ"ה אפי' עד אחד היינו כמו עוף הפורח ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין ונאסרה עליו. ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה ור"א לטעמי' (דאמר דלא בעי עדות) דאמר לעיל בפ"ק דמשקה לה בעי עד אחד [דסתירה לא בעי עדות]. ור' יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. פי' נשים הטוות בלבנה (והוי) פריצותה ומכוער הדבר ותצא דאפי' מיא תו לא בדקי לה כלומר דסביר'א ליה דבעי ב' עדים. וק' הדא דהא אמרינן יוציא ויתן כתובה. [6] ר"ל אם [אינו] רוצה להשקותה דהוה ליה למתני ישקנה כיון דסב"ר ליה דמשקה על פי עד אחד. ועוד ק' מאי דאמר דעוף הפורח ר"ל עד אחד דאטו מי סניא ליה למתני' אפי' שמע מעד אחד כדקתני בסמוך כתר הכי. לכך פרשב"ם אפי' שמע מעוף הפורח ר"ל על ידי קול בעלמא שמע שנסתרה יוציא ויתן כתובה דנהי דלא משקה על ידי קול מ"מ רבנן אסורה לו וצריך שיוציא ויתן כתובה דהרי נמצא

כן

מתקיים בעד אחד (שם).

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא דפרק האשה שהלכה (ינמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתיריה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בבה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אע"כ התיריה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתיריה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתיריה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכמי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע שהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בתתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרלי לההיא דהאשה זועא כדמתרלי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) מטוס לזות שפתים וההיא דהאשה דבה (ינמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו מטוס דגברא אחי וקאי: **הא** חד **וחד לא** היתה שותה **תיובתא** דרבי **חייא.** נראה הא דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה ורבי חייא דעולא לא קשיא דכאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא אמר לך רבי חייא ולישנא אחרינא אמר לך רבי חייא ולישנא אחרינא אמר לא נטמאת ואחד אומר לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה אלא כולה בפסולי עדות ור' נחמיה היא דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי' מאה נשים נמי כעד אחד דמיין והכא

שאוסרתה איסור עולם. כדאמר (לעיל דף כח.) כשוטה ספק מנטמאה ונטמאה וכ"ש ודאית: **עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת.** אוקי חד בהדי חד והרי היא כספיקא ושותה: **ושנים אומרים לא נטמאת.** כלומר לא נטמאת בפניך שכשבאת ומצאת שנשתנו יחד גם אנו היינו עמך ובפנינו לא נטמאת הרי נשתלג הדבר הזה ונעלו דבריו מפני השנים והרי היא כספיקא אם נטמאת קודם שבאו אלו ומצאום והיתה שותה. ובגמ' מפרש למאי איצטריכו כל הנך בני: **גמ' בה ולא בקינוי כו'.** למאי איצטריך גזירה שוה הא כתיב גבי טומאה ועל אין בה ומיעוטא הוא בה על אחד נאמן ולא בעדות אחרת והוא לה עדות סתירה כשאר כל עדיות שבתורה: **וטומאה בעלמא.** עד ג' שהעיד על אשה שלא קינא לה בעלה ואמר נטמאת מניין דלא מהימן ולא אמרינן אטומאת אשה הימניה רחמנא לא שנא לאחר קינוי ולא שנא בלא קינוי תלמוד לומר כו' וכי הימניה רחמנא בטומאה שאחר קינוי ויש עידי סתירה שנים ועד מעיד שנטמאת שרגלים לדבר. ובפרק קמא (לעיל דף ג.) פרכינן והא כי כתיב קינוי בתר הכי כתיב ומשנינן ועבר כתיב שכבר עבר: **הא לא מכחיש ליה כו'.** הוא הדין דהוה ליה למבעי אריש דקתני בהדיא אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה אלמא בעלמא לא נטמאת היתה שותה שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה: **גמ'** האי תלמוד לומר כי מצא בה ערות דבר [3]ת"ל בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה להלן בשני עדים אף כאן בשני עדים: עד אומר נטמאת: טעמא דקא מכחיש ליה הא לא קא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דתנו [3]רבנן [3]ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד תלמוד לומר [2]לא יקום עד אחד באיש וגו' ממשמע שנאמר לא יקום עד איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב [7]כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד והיא לא נתפשה אסורה וכיון דמדאורייתא עד אחד מהימן איתך היכי מצי מכחיש ליה והא אמר עולא [7]כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אלא אמר עולא תני לא היתה שותה וכן אמר רבי יצחק לא היתה שותה ורבי חייא אמר היתה שותה לרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא דכאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא אמר לך רבי חייא ולישנא אחרינא אמר לא נטמאת ואחד אומר לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה אלא כולה בפסולי עדות ור' נחמיה היא [7]דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד [7]ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי' [7]מאה נשים נמי כעד אחד דמיין

עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם הרי היא מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד תלמוד לומר [1]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [2]על פי שנים עדים יקום דבר מה להלן על פי שנים אף כאן (ה) **פי שנים** [6]עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת היתה שותה אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה: **גמ'** האי תלמוד לומר כי מצא בה ערות דבר [3]ת"ל בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה להלן בשני עדים אף כאן בשני עדים: עד אומר נטמאת: טעמא דקא מכחיש ליה הא לא קא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דתנו [3]רבנן [3]ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד תלמוד לומר [2]לא יקום עד אחד באיש וגו' ממשמע שנאמר לא יקום עד איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב [7]כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד והיא לא נתפשה אסורה דמדאורייתא עד אחד מהימן איתך היכי מצי מכחיש ליה והא אמר עולא [7]כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אלא אמר עולא תני לא היתה שותה וכן אמר רבי יצחק לא היתה שותה ורבי חייא אמר היתה שותה לרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא דכאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא אמר לך רבי חייא ולישנא אחרינא אמר לא נטמאת ואחד אומר לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה אלא כולה בפסולי עדות ור' נחמיה היא [7]דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד [7]ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי' [7]מאה נשים נמי כעד אחד דמיין

והכא

[1] ד א מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה ח והל' יח ופי"ב מהל' גירושין הל' יח סמג עשין ג טש"ע אה"ע סימן יז סעיף לז:

[2] ה ב מיי' פ"א מהל' סוטה הל' עז והל' יח ופי"ב מהל' גירושין הל' יח יט ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יגן:

[3] ו ג מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה יח ופי"ב מהל' גירושין הלכה כ ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' עז עז ח סמג עשין עח ג טש"ע אה"ע סי' יז סעי' לז:

[4] ז מיי' פ"ב מהל' סוטה הל' ב ופי"ב מהל' גירושין הל' יח ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יגן:

[5] ח ד מיי' פ"ב מהל' סוטה הל' ג ופי"ב מהל' גירושין הל' יח ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יגן:

[6] ט ה מיי' פ"ב מהל' סוטה הל' ד ופי"ב מהל' גירושין הל' יח ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יגן:

[7] י ו מיי' פ"ב מהל' סוטה הל' ה ופי"ב מהל' גירושין הל' יח ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' יגן:

תוספות שאנץ

בכי דאי גונא לב"ג כפרשב"ם דקאי אסתירה ולא קאי אטומאה: **גמ'** טעמא דקא מכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד נאמן וה"ה דהוה אחד נאמן וה"ה דהוה ליה לכתבי ארישא מה"מ דעד אחד נאמן דקתני בהדיא עד אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה אלמא נאמן. אלא משום הכי מייתי מסיפא משום דבעי אקשויי עלה כי מכחיש ליה מאי הוי הא היתניה רחמנא להאי דאמר נטמאת כבי תרי והוי ליה האי דמכחיש חד ואין דבריו של אחד במקום שנים ל"ה. לא קשיא כאן בבת אחת הא דאמרינן דשותה מיירי בשבאו בבת אחת והעידו שנים ביחד ולא נתקיימה עדותן בב"ד והיכא החורה האמינתו כשנים בהעידו זה אחר זה: [6] ועולא מי לא מפליג כי בבת אחת בין בזה אחר זה דשני תני רבה שותה דלא משני במר ר' חייא והא אמרינן בפרק האשה שלום על הא דתנן עד אחד אומר מת ונשאת ובא עד ואמר לא מת הרי זו לא תצא ודייק בגמ' טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא יהאמר עולא כי. ומשני ה"ק התירה להנשא אע"ג דלא נשאת אלמא משמע דמפליג עולא בין בת אחת לזה אחר זה. וי"ל דאין הכי נמי הוה מצי מפליג עולא הכא אלא שינויי דר' חייא לא סבירא ליה משום דמקשי תלמודא על מילתיה. א"נ י"ל דגבי אשה בעלמא שהיא [6] דרבנן מפליג בין בבת אחת בין בזה אחר זה דיש להקל עליה אבל גבי סוטה שהיא דאורייתא בין בבת אחת לזה אחר זה: הא חד וחד לא היתה שותה ותיובתא דר' חייא יפ"ה דה"ה דהוה מצי לשנויי מתני' בזה אחר זה המציעתא ולא ק' ליה לר' חייא אלא לא בעי לאוקומי רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא ועוד דסוף סוף דמדיוקא [6] דמציעתא הלך מוכח רישא בבת אחת ומציעתא וסיפא בין בבת אחת בין בזה אחר זה דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד כפ"ה. ורשב"ם פי' דלא מצי לשנויי דמיירי בזה אחר זה ודיוקא דמתני' בבת אחת משום דקתני משמע דבהדי הדדי אתו:

[6] ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא והכא במ"ע דקתני עד אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה ואוקמ' בפסולי עדות ובין בבת אחת בין בזה אחר זה. (וע"כ) ר' נחמיה וע"כ בזה אחר זה איצטריך עיקר לאשמועי' דאי לבת אחת מאי רוב דעות איכא בחד וחד נמי היתה שותה

[7] ולולי ל"ל דנני אשה דשיש מיתר דמ"ל המתירני מדרבנן דפליג בין בת אחת וכו' אבל בכתובות לענין דאוריתא אינו מפליג בין וכו'.

[8] ולולי ל"ל דהדייקא דמציעתא נוסיפה מוכח דמתירי בנת אחת מדקתני ובנים אומרים וכו' וכן בסיפא ביתהא מיירי אפילו בנת אחת לעולם וכו'.

[9] ונראה לל"ל אלא טילה בפסולי עדות והא דקתני יכו' שותה מיקמיון וכו' ור' נחמיה היא.

עין משפט נר מצוה

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:
דברים כד א

2. לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר: דברים יט טו

3. ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה:
במדבר ה יג

הגהות הב"ח

(ה) כמשנ"ר אף כאן על פי: (ב) רש"י ד"ה אמר לך וכו' רבי חייא מצינתא בזה אחר זה דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד משום דקא דייק וכו' לא ראית אלמא בהדי הדדי קאמרו הס"ד וכ"ב כלומר לא הוה ניחא ליה לאוקמי מתני' דלא מיירי אלא בזה אחר זה דמסתמא ודאי כיון דראו העדות ביחד בא בבת אחת לב"ל אבל בסתרון קא מפרש רש"י דבזה"ז נמי מוקמינן לה וכן בבת אחת וכן בזה"ז קמיירי:

מוסף רש"י

תלמוד לומר. נראה מקבלת מי מלא בה ערות דבר ונהלן כו' (לעיל ג.) בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה. לכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא נמרינן אחר עדויות דאשה מינה וקמו לבו בתלמידיהו בכל עדיות שבתורה (שם). הכי נמי קאמר. וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין הכוורי מיתסרא והכי מני ליה ת"ל בה בקינוי ולא בסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דבעלמא שלא קינא לה בעלה ואא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה. דלא מהימן, והכא הוא דמהימן משום דרגלים לדבר (שם). ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר. וקאמר עדים שנים אין בטומאה זו אלא עד אחד. יקרא בטומאה קמיתתני' שסכן אים אותה שכבת זרע ועדים שנים אין בה אלא אחד והיא לא נתפשה. לא נאסרה. ומנלא שמעינן דמהימן, מדכתיב והיא לא נתפשה, להאמיר עליה בא הכתוב לזוזה כמיתה. ומרשא דקרא נמי אמעת דמהימן, דקאמר ומעלה בו מעל וסכב אים אותה ואין מעיד בדבר אלא זה, דהאי קרא בתר קינוי כתיב, דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו' ודלשינן ליה שכבר עבר (לעיל ב.). אי אינו אלא באחד. דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה (שם). ת"ל לא יקום עד אחד באיש. מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כמפרש ואזיל (שם). ממשמע שנאמר לא יקום עד. ולא נאמר עדים אינו יודע דאחד קאמר, אלא מדאצטריך למיכתב אחד ופ"ש מיהא דעד שנים ממשמע, דאינו אלא לשון עדות ישתם עדות שנים (לעיל ב.). ואמר רחמנא תרי לית בה. לעיל קאי לפרושי מסקנא דמילתיה דיכי מילרים ועד אין בה (שם). הרי כאן שנים. הרי הוא דשנים כשנים כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה ובעדות שוטה לומר נטמאה (ינמות פח.). הלך אחר רוב דעות. אין בין עדות בדבר. מדעד אחד נאמן בה. הלכך פסולים נאמנים כשבאים ונהלך אחר הרוב (שם). אין שם תורת עדות, כי היכי דאחד חציב פסולי עדות נמי חציבי. הלכך הלך אחר רוב דעות ואין עליך לדון אם כשבאים אם פסולים (שם קיז ע"ש). הדרן עלך בני שקינא

מסורת הש"ס

והכא במאי עסקינן. דקתני עד אחד אומר נטמאת ושניים אומרים לא נטמאת היתה שותה ואוקימנא בפסולי עדות ובין בנת אחת בין בזה אחר זה כו' נחמיה ועל כרחיך דבזה אחר זה אינטריך עיקר לאשמועינן דאי בנת אחת מאי אלך אחר רוב דיעות איכא בחד וחד נמי היתה שותה [אלא] בהכי עסקינן דההוא דאתא מעיקרא ואמר נטמאת אשה הוא הילך אפי' בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי לה: **ופרנה לדרבי נחמיה הכי הוא.** דהא דאמרן לעיל ועשו שתי נשים באיש אחד כו' לאו קיפא דמילתיה דרבי נחמיה הוא אלא פירושא דמילתיה הוא דאתו פרשין לה הכי: **כי פלגא ופלגא דמי.** כלומר כי אחד ואחד ואי בנת אחת אתו אוקי תרי לגבהי חד ואוקמיה אספיקא ואי בזה אחר זה וההוא דאמיה תורה קדש ואמת בריאה הוה ליה כשנים והכי כחד ואין דבריהם במקומו והיכא דשתים אומרות נטמאת ועד אחד כשר אומר לא נטמאת היתה שותה דכי חד וחד ניהו ומתניתין דקתני לא היתה שותה כגון דההוא חד הוה פסול: **ופרכי כפסולי עדות למה לי.** למתני' מתני' הלך אחר רוב דיעות: **לחומרא.** שתשתה: **לקולא.** להקל מעליה שלא תשתה: **לא אזלינן.** בתר רוב דיעות כפסולי עדות והיכא דשתים אומרות נטמאת ואחד אומר לא נטמאת כיון דאיכא הכחשה כל דהו נימא אוקי האי לגבהי הכי ואוקי מילתא אספיקא ותשתה קא משמע לן:

הדרן עלך מי שקינא

אלו [6]נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [2]ווידוי מעשר [3]קרית שמע [4]ותפלה [5]וברכת המזון [6]ושבועת העדות [7]ושבועת הפיקדון ואלו נאמרין בלשון הקודש [8]מקרא ביכורים [9]וחליצה וברכות וקללות [10]ברכת כהנים וברכת כהן גדול [11]ופרשת המלך [12]ופרשת עגלה ערופה [13]ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם מקרא ביכורים כיצד [14]ועונית ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר [15]ועבר הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש חליצה כיצד [16]וענתה ואמרה ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש ר' יהודה אומר וענתה ואמרה ככה עד שתאמר בלשון הזה ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה שנאמר [17]הלא המה בעבר הירדן וגו' ולהלן הוא אומר [18]ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן שנאמר [19]וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו' הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה [20]ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן עד שגומרין ברכות וקללות ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר [21]באר היטב ונטלו את האבנים ובאו ולנו

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא מממתני' דפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא אינטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקינא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי: **קרית שמע ותפלה.** תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המזון וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועוד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי ברים מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף י.) הלועז **שמע** אשורית יצא אלא הכי אמאי שייר וגרסה דהכי נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע אלכך לא דמו להכי דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם (מ):

אלו נאמרין (מ)**(בכל לשון)** גרסינן: **פרשת סוטה.** מה שהכהן אומר לה ולא אמרי' גרוש לאומרה בלשון הקודש כדרך שנכתב. ובספרי (ג) אמרי' דאי לא כתיב בכל לשון כדלקמן) ה"א ניגמר מינה בקל וחומר ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות בלשון הקודש סוטה חמורה לא כל שכן: **ווידוי מעשר.** בשנה השלישית בערתי הקודש מן הבית (דברים כו) שהוא מוציא כל מעשרותיו ומבערן מביתו ואין יכול עוד להשהותם ונותן מעשר לאשה ללוי ומעשר עני לעניים ומעשר שני של שתי שנים שעברו מעליהו לירושלים אם לא העלהו ומתוודה בערתי הקדש זה מעשר שני וגם נתתיו ללוי זה מעשר לאשה לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני ואומרו בכל לשון כדליף לקמן) ולא אמרינן בלשון זה הזקיקו הכתוב לאומרה בלה"ק: **ושבועת העדות ושבועת הפקדון.** בכל לשון שהשביעוהו וכפר ולא הודה חייב קרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות (ויקרא ה) ואשם גזילות בשבועת הפקדון [שם]: **ואלו נאמרין בלה"ק.** ולא אמרינן בגמר מהגר דלעיל שנכתב ונסדר עליהן כל מצות דיבורה ואין צריך לאומרן בלה"ק כדכתיב כתיב עיכובא: **מקרא ביכורים.** שהיה קורא מארמי אובד אבי עד סוף כל הפרשה [דברים כו]: **וחלילה יבמה.** היא אומרת מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה ואחר החליצה היא אומרת ככה יעשה לאיש וגו' [שם כה]: **ברכות וקללות.** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל: **ברכת כהנים.** נשיאות כפים: **ברכת כהן גדול.** ביום הכפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים היה קורא בתורה את הפרשה ומברך שמונה ברכות כדמפרש במתניתין [לקמן מ:]: **ופרשת המלך.** מפרש בסוף פירקא והיא פרשת הקהל): **ופרשת עגלה ערופה.** ידינו לא שפכו וגו' כפר לעמך ישראל וגו' (דברים כא): **פרשת משוח מלחמה.** (שם כ) והיה כקרבכם אל וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו' כי ה' אלהיכם וגו': **כיצד.** שזה שמעלמה היא למידה: **וענתה ואמרה ככה.** דמשמע לשון זה תאמר: **שבשומרון.** אלא שומרון: **למטה באמצע.** בין שני ההרים: **מכאן ומכאן.** על ההרים: **הפכו.** הלוים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה. כל האחורים היו אומרים תחלה בלשון ברכה: **אלו ואלו.** שבהר גריזים ובהר עיבל. והא דכתיב) ואלה יעמדו לברך לא שהיו השבטים מברכין ומקללין אלא הלוים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם להר גריזים ובהר עיבל בקללה: **הביאו את האבנים.** דלכתיב) ובנית שם מזבח וגו' וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב: **ונטלו את האבנים.** סתרו את המזבח לאמר שהעלו העולות והשלמים דלכתיב והעלית עליו עולות (שם ה): ולנו

הדיינין דאמר בפ' שבועת הדיינין דאף היא בכל לשון נאמרה. וי"ל דתנא ושייר ומה שייר דהא שייר שייר שבועת הביטוי דאף היא בכל לשון נאמרה. וא"ת תנא תאני אלו ואת אמרת תנא ושייר דה"נ פריך פ"ק דקידושין. וי"ל דכל היכא דליכא אלא חד אלו איכא למימר בדוקא תני אבל היכא דתני אלו ואלו שונה ומשייר דהא) אלו לאו דוקא. והא דנקט אלו

א) ברכות מ: שבועות לט., ב) רש"ש מ"ז, ג) נשא ה ימן), ד) [ע"ב], ה) [ע"ב], ו) [יהושע ח, דברים כו], ז) [דברים לא], ח) [דף נג.], ט) עיין רש"ש, י) דרוש כמה כלשון זה. רש"ש, כ) [דברים כו], ל) [שם], מ) [והא דלא תני במתני' שבועת הדיינין ושבועת ביטוי ע' תוס' שבועות לט. ד"ה ותנו לאמרין וכו' וע' תוי"ט ד"ה ושבועת הפקדון].

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה וְאַמַּרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:
דברים כו ה

2. וַעֲנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם:
דברים כז יד

3. וְנִגְּשָׁה יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו:
דברים כה ט

4. הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה:
דברים יא ל

5. וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ:
בראשית יב ו

6. וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזִקְנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֹגְדִּים הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית יְיָ כְּגֵר כְּאֶזְרָח חֲצִיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִים וְחֲצִיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בָּרִאשֹׁנָה:
יהושע ח לג

7. אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְיָ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן:
דברים כז טו

8. וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בֵּאֹר הֵיטֵב:
דברים כז ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולהלן וכו' מגה לן הס"ד ותמ"ל מ"ה ועכתה ואמרה ככה אינו צריך יכי' היא למילה ועגלה כל"ל והד"ל:

מוסף רש"י

פרשת סוטה. כשהכהן משביעה (ברכות מ:) כשמשביעין אותה ישביעו אותה בלשון שהיא שומעת (שבועות לט:). **ווידוי מעשר.** בערתי הקדש מן הבית ושם ושם).

תוספות שאנץ

והב"ע כגון דההיא דאתא מעיקרא אשה הואי. הילכך בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי ליה: ותרצה לדר' נחמיה. דאמר עשו שתי נשים כאיש אחד לאו סיפיה דמלתיה דר' נחמיה הוא אלא פירוש דמלתא היא דאמן פרשי לה הכי: כי פלגא ופלגא כחד יחד יאי בבת אחת אתו אוקי חד להדי חד ואוקמי' אספיקא ואי בזה אחר זה וההוא דהאמינה תורה קדם בריאשא הוה ליה איהו כשנים והגך בחד ואין דבריהם במקומו. והיכא דשנים אומרים שנטמאת ועד אחד כשר אומר שלא נטמאת היתה שותה דכי חד וחד ניהו ומתני' דקתני לא היתה שותה כגון דההוא חד הוי פסול:

סליק פירקא

אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה מה שהכהן אומר לה. ולא אמרינן שצריך לאומרם בלשון הקדש כדרך שנכתב נצטווה לאומרו ובספרי אמרי' דאי לא כתב קרא להתיר בכל לשון ה"א דנגמר מיבמה מק"ו ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקדש סוטה שהיא חמורה לא כל שכן ל"ה. וא"ת אמאי לא חשיב שבועת

א א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ז סמג עשין נו:
ב ב מיי' פ"ח מהל' מעשר שני הל"ה סמג עשין קלח [שו"ע י"ד סי' שלא סעי' קמנ]:
ג ג מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעי' ג וזכרב אלפס ברכות ס"פ שני דף ט. וברא"ש שם סי' ג):
ד ד טוש"ע א"ח סי' קא סעי' ד:
ה ה מיי' פ"ח מהל' ברכות הל"ו סמג עשין מז טוש"ע א"ח סי' קפה סעי' ה:
ו ו מיי' פ"ט מהל' שבועות הל"ב סמג לאוין רמח:
ז ז מיי' שם פ"ז הל' ז סמג שם:
ח ח מיי' פ"ג מהל' נימוסים הל"י סמג עשין קא:
ט ט מיי' פ"ל מהל' חליצה הל"ח סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' כט ובסלל חליצה סעי' מח ובפי' סדר חליצה סעי' מז:
י י מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכה יא סמג עשין כ טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' יד:
יא כ מיי' פ"ג מהל' חגיגה הל"ה סמג עשין לו:
יב ל מיי' פ"ש מהל' רוצח ושמירת נפש הל"ג סמג עשין עח:
יג מ מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ג סמג עשין קכ:

---

6) נרמה דל"ל דהא ע"כ חד אלו לאו דוקא.

ולנו במקומן. גמ' פרשת סוטה מנלן דכתיב [1]ואמר הכהן לאשה בכל לשון שהוא אומר תנו רבנן משמיעין אותה בכל לשון שהיא שומעת על מה היא שותה ובמה היא שותה על מה נטמאת ובמה היא נטמאת על מה היא שותה על עסקי קינוי וסתירה ובמה היא שותה במקידה של חרש על מה נטמאת על עסקי שחוק וילדות ובמה היא נטמאת בשוגג או במזיד באונס [או] ברצון וכל כך למה שלא להוציא לעז על מים המרים: וידוי מעשר: מנלן דכתיב [2]ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקודש מן הבית וילף אמירה מסוטה בכל לשון שהוא אומר א"ל רב זביד לאביי וילף אמירה מלוים מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש דנין [3]אמירה גרידתא מאמירה גרידתא ואין דנין אמירה גרידתא מענייה ואמירה תניא רשב"י אומר אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם שבחו בקול נמוך מן וידוי המעשר גנותו בקול רם ממקרא ביכורים וגנותו בקול רם והאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תקנו [4]תפלה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה לא תימא גנותו אלא אימא צערו [5]כדתניא [6]וטמא טמא יקרא [7]צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים וכל מי שאירע בו דבר צריך להודיע לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים גופא א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תיקנו תפלה בלחש שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי [8]לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה ולא והא איכא דמים [9]דם חטאת למעלה [10]ודם עולה למטה התם כהן הוא דידע והאיכא [11]חטאת נקבה [12]עולה זכר התם מיכסיא באליה תינח כבשה שעירה מאי איכא למימר התם איהו דקא מיכסיף נפשיה דאיבעי ליה לאיתויי כבשה וקא מייתי שעירה חטאת דעבודת כוכבים דלא סגי דלאו שעירה מאי איכא למימר התם ניכסיף וניזיל כי היכי דנכפר ליה: קרית שמע: מנלן דכתיב [13]שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע תנו רבנן [14]קרית שמע ככתבה דברי רבי וחכמים אומרים [15]בכל לשון מאי טעמא דרבי אמר קרא [16]והיו בהווייתן יהו ורבנן אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע ורבנן נמי הא כתיב והיו ההוא [17]שלא יקראנה למפרע ורבי שלא יקראנה למפרע מגליה ליה מדברים הדברים [18]ורבנן דברים הדברים לא משמע להו ורבי נמי הכתיב שמע ההוא מיבעי ליה להשמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי לה כמאן דאמר [19]הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא לימא קסבר רבי

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דכין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שותה אבל בשמעתא כי הכא ודאי מרגישים בדבר: **ליכסיף** וליזיל כי היכי **דליכפר** ליה. ותי"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה נריך יומר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מגליה. תימה דהכא משמע דכין רבי וכין רבנן אית להו דקריאת שמע לאוריתא וכן תנאי דפליגי התם[a] בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י.) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובנקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ש אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משמעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם [b]פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג.) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי ישמעאל דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי ישמעאל אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי ישמעאל וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מבלגן ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם[c] הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כילד ברכה לאשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דבינה תקנוה מבלגן דק"ש לחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.)[d] בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיעת הגמרא [e]לחייב כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה כולל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מינייה[a]):

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא **את שמע ולא השמיע לאזנו יצא.** תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מינה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

לימא

---

[a] גרשא דל"ל דוהאי תנא דמתני' ס"ל דכל התורה בכל לשון נאמרה מדלא מייתי ראיה מקרא דמתני' להני דנאמרו בכל לשון אבל לשון התלמוד יבי'.

עין משפט נר מצוה

[1] א מיי' פ"ה מהל' תפלה הל"ט סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קא סעי' כ:
[2] ב מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל"ח:
[3] ג מיי' פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הל' ג ג סמג עשין קפג:
[4] ד מיי' שם הל"ז:
[5] ה מיי' שם הל"ו:
[6] ו מיי' שם פ"ז הל"ט:
[7] כ ז מיי' שם הל"ח:
[8] כא ח מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"ב סמג עשין ים טוש"ע או"ח סי' סג סעי' כ:
[9] כב ט מיי' שם הל"ח וסמג שם טוש"ע או"ח סי' סד סעי' ג:

תוספות שאנץ

ברישא אגב דנקטיה בסיפא: **גמ'** ה"ג ואמר זכרון אל האשה בכל לשון שהיא ש"מע' ומדאי קרא יליף לה בספרי ל"ג ואמר הכהן לאשה: אל האשה משמע דברים הנכנסין בלבה כדמפרש אזיל ומיהו מה שפ"ה מהאי קרא יליף לה בספרי אינה ראויה ואין בכך מחוק גירסת הספרים מצינו בכמה מקומות חולק על תלמיד שלנו גון גבי האי דאמר בגמ' ק' בפ' בתרא שאם נמצא הורג אחר שנתערפה עגלה הורגין אותו ונפקא ן מן ולארץ לא יכופר בספרי מפיק לה מן ואהה בער הדם הנקי. אבל מאי סבירי ליה להאי נא דמתני' אי סבירא יה דכל התורה כלה כל לשון נאמרה א"כ מה לי קרא לאיתויי גמ' למימר להכשירה כל לשון. ואי סבירא יה דבלשון הקדש נאמרה מה לי קרא במתני' בהני אמרין בלשון הקדש. ב"ש[a]) דמהני סבירי יה דכל התורה בכל לשון נאמרה מדמייתי קרא נ אתני' שו' בכל לשון כל התלמוד מפרש כן אליבא דמ"ד בלשון הקדש נ אמרה. וכל כך למה. זה לנו להודיעה הלכות מים בשלמא הנך קמייתא שום ונוסרו כל הנשים. אלא הך למאי: ומשני לא להוציא לעז שאם נ מאת באונס או שוגגת ו א נבדקה שלא תהי כ בורה אילו נטמאת מזידה אז הם לא היו בודקין אתה ל"ה: וגנותו בקול ר ז מקרא בכורים דכתיב א מי אובד אבי והיינו ג יתן שמתודין שאביהם ל ן הארמי היה רשע ל ה. ורבנן סברי לה כ ואן דאמר הקורא את ש מע ולא השמיע לאזנו יצא. נראה מכאן דכן ה לכה מדלא אמר ורבנן ר תי ש"מ בכל לשון ש אתה שומע והשמיע ל זנך מה שאתה מוציא כ יך אלא קאמר דסבירא ל ו (כרבנן) [במ"ד כו'] א כ משמע דכן הלכה ד וקמ' רבנן מילתייהו א יבא דהלכתא ועוד ד אין ורבים הלכה כרבי' ו ג פסקינן בברכות פ' ה ז קורא. ותו דהתם ק מר תלמודא ור' יוסי ת תי ש"מ ולא קאמר ד' יוסי סבר לה כר' מ מע דדחיק ליה לאוקומי מילתא אליבא דהלכתא וכן פי' בפ' הקורא את המגלה למפרע: לימ' קסבר ר'

מסורת הש"ם

[a]) [נ"מ עניה ומיריה מעניה ומיריה], [b]) שבת סו. מו"ק ה. חולין עח. נדה סו., [c]) [קיים ר"ש פ"מ], [d]) ברכות יג. מגילה יז., [e]) [כפל ה יפן], [f]) [נ"ל אחר ד"ה טמא], [g]) [במדבר טון], [h]) [ברכות טו.], [i]) [דף כ.], [j]) [דף טז.], [k]) [נ"ש ברש"י ותוס' ד"ה הכי גרסינן], [l]) [וע' תיטב תוס' עיטוכין מג: ד"ה פשטיה וב"ב קמו. ד"ה מנין], [m]) [וע' תוס' ברכות כא. ד"ה ה"ג וכד"ה ההוא וכתו' מנחות מג: ד"ה ואיזו],

תורה אור השלם

1. הַשְּׁבִיעִ֣ת הַכֹּהֵן֮ אֶת־הָאִשָּׁה֒ בִּשְׁבֻעַ֣ת הָאָלָ֗ה וְאָמַ֤ר הַכֹּהֵן֙ לָאִשָּׁ֔ה יִתֵּן֥ יְ֖הוָה אוֹתֵ֣ךְ לְאָלָ֑ה וְלִשְׁבֻעָ֖ה בְּתוֹךְ֥ עַמֵּ֖ךָ בְּתֵ֣ת יְ֑הוָה אֶת־יְרֵכֵ֖ךְ נֹפֶ֥לֶת וְאֶת־בִּטְנֵ֖ךְ צָבֶֽה׃ במדבר ה כא
2. וְאָמַרְתָּ֖ לִפְנֵ֣י יְ֑הוָה אֱלֹהֶ֗יךָ בִּעַרְתִּי֙ הַקֹּ֔דֶשׁ מִן־הַבַּ֖יִת וְגַ֣ם נְתַתִּ֣יו לַלֵּוִ֑י וְלַגֵּ֣ר לְיָת֗וֹם וְלָאַלְמָנָ֔ה כְּכָ֣ל מִצְוָתְךָ֔ אֲשֶׁ֥ר צִוִּיתָ֖נִי לֹ֣א עָבַ֑רְתִּי מִמִּצְוֹתֶ֖יךָ וְלֹ֥א שָׁכָֽחְתִּי׃ דברים כו יג
3. הִזָּר֥וּע אֲשֶׁר־בּוֹ֖ הַנֶּ֑גַע בְּגָדָ֣יו יִהְי֔וּ פְּרֻמִ֖ים וְרֹאשׁ֣וֹ יִהְיֶ֑ה פָּרוּ֙עַ֙ וְעַ֣ל שָׂפָ֔ם יַעְטֶ֖ה וְטָמֵ֣א טָמֵ֑א יִקְרָֽא׃ ויקרא יג מה
4. שְׁמַ֖ע יִשְׂרָאֵ֑ל יְ֖הוָה אֱלֹהֵ֥ינוּ יְ֖הוָה אֶחָֽד׃ דברים ו ד
5. וְהָי֣וּ הַדְּבָרִ֗ים הָאֵ֤לֶּה אֲשֶׁר־אָנֹכִי֙ מְצַוְּךָ֣ הַיּ֔וֹם עַ֖ל לְבָבֶֽךָ׃ דברים ו ו

גליון הש"ם

גמ' ורבנן דברים הדברים **לא משמע להו.** עיין לעיל דף י ע"ב תד"ה דכתיב:

מוסף רש"י

וטמא טמא יקרא. הוא עצמו אומר טמא רמקו מעלי (שבת סז.) נועקר ואומר טמא הוא (חולין עח.). **קרית שמע כתבה.** בלשון הקודש ולא בלשון אחר (מגילה יז.). בהווייתן יהו. בלשון הקודש (שם יז.). מדברים **הדברים.** דהוה ליה למכתב והיו דברים האלה, למדרש שיקרא הדברים כסדרן ולא למפרע כגון ובשערך כתיב מזוזות (ברכות יג.). לימא קסבר רבי. מדמעטערך ליה קרא לק"ש שאתה כתבה, סבירא ליה בשאר כל התורה בכל לשון נאמרה (קרוש שם).

1) **לימא קסבר רבי. מדאיצטריך קרא שתהא קריאת שמע ככתבה: כל התורה כולה בכל לשון נאמרה.** לקרות בנית הכנסת: **משום דכתיב שמע.** איצטריך והיו[1] דלא מדרשינן לקריאת שמע בכל לשון אלא להשמיע לאזניו: **ספלה.** דקתני מתני' בכל לשון לא צריך קרא דהא רחמי ניהו והוא ליתנא דידע לכוון לבו ליבלי: **יחיד.** צריך שיסייעוהו מלאכי השרת. [2] ליבור לא צריכי להו דכתיב (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס איזו מואס בתפלתן של רבים[3]: **נגאו עליה דאזלו לאנטוכיא קרבא באנטוכיא.** שהלכו פרחי כהונה בני בית משמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכפורים ונלחמו ביום הכפורים ושמע יוחנן את קול כשהיה עובד עבודת יום הכפורים: **עבידתא.** חיל. לשון העביד את חילו עבודה גדולה (יחזקאל כט): **נסקלגם.** שם מלך יון: **שמי** [4] **בת קול.** אותה מידה הממונה על כך יודעת בשבעים לשונות מפני שעשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות פעמים לזה ופעמים לזה: **דאמר מר.** לקמן בפרקא (דף לו:): **ולמדו.** ליוסף שבעים לשונות: ה"ג **ברכה המזון דכתיב וברכת.** ולא גרסינן מגלן דלא בעיא קרא דמהיכא תיתי דבעינן לשון קודש: **בכל לשון שהיה מברך.** לא קבע לו הכתוב לשון: **שבועת העדות מנלן.** דאי לא כתב קרא איכא למימר דבעינן דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהוא בלשון הקודש: **ושמעה.** מדלא כתיב והשמיעוה בגלה: **יענו בקול.** במתן תורה ובלשון הקודש ניתנה: **לדבר שהוא מעשה מעכב.** בה כגון חליצה ורקיקה דכתיב[5] משמע עיכובא דאסור לשנות ושמכו ליעשה לומר שהמעשה מעכב: ורבי

כל התורה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב שמע לימא קסברי רבנן כל התורה כולה בלשון קודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון שמע דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב והיו: תפלה: רחמי היא כל היכי דבעי מצלי ותפלה בכל לשון [6]והאמר רב יהודה [7]לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי לא קשיא [2]הא ביחיד הא בצבור ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והתניא [3]יוחנן כהן גדול שמע ב"ק מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאנגחא קרבא לאנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר בטילת עבידתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא ונהרג גסקלגם ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכיוונו ובלשון ארמי היה אומר אי בעית אימא בת קול שאני דלאשמועי עבידא ואי בעית אימא גבריאל הוה דאמר מר [3]בא גבריאל ולימדו שבעים לשון: ברכת המזון: דכתיב [1]ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך בכל לשון שאתה מברך: שבועת העדות: דכתיב [2]ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה בכל לשון שהיא שומעת: שבועת הפקדון: אתיא [7]תחטא תחטא

משבועת העדות: ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים וחליצה כו' עד מקרא ביכורים כיצד [3]ועניתן ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר [4]ועננו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלה"ק ולוים גופייהו מנלן אתיא קול קול ממשה כתיב הכא קול רם וכתיב התם [5]משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: חליצה כיצד וכו': ורבנן האי ככה מאי עבדי ליה מיבעי להו [6]לדבר שהוא מעשה מעכב ור' יהודה מכה ככה [8]ורבנן כה ככה לא משמע להו ורבי

מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק מילד מברכין] (ברכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבגיטין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר ברוך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דימא ירד ברכה לאשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה' אלהיך התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות **מנא לן.** גרלה לפרש אי לאו אמינא גילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשמיעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה גילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד גילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. גרלה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לד.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **ועניתן ואמרת ולהלן הוא אומר ועננו הלוים ואמרו.** תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך וילף אמירה אמירה מלויס [1]ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ"א ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה ילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דרש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבת דאין לשנות מכל האמור דלהכי אתני הא ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבת ולא פליגי אלא ברקיקה (גיטין דף קד:) דלר' אליעזר מעכבת כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבת מעשה בתים בעי[2] ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (שם דף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:) גבי פלוגתא

דנ"ש

1) **לימא קסבר רבי.** מדאיצטריך קרא שתהא קריאת שמע ככתבה: **כל התורה כולה בכל לשון נאמרה.** לקרות בנית הכנסת: **משום דכתיב שמע.** איצטריך והיו[1] דלא מדרשינן לקריאת שמע בכל לשון אלא להשמיע לאזניו: **ספלה.** דקתני מתני' בכל לשון לא צריך קרא דהא רחמי ניהו והוא ליתנא דידע לכוון לבו ליבלי: **יחיד.** צריך שיסייעוהו מלאכי השרת. [2] ליבור לא צריכי להו דכתיב (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס איזו מואס בתפלתן של רבים[3]: **נגאו עליה דאזלו לאנגחא קרבא באנטוכיא.** שהלכו פרחי כהונה בני בית משמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכפורים ונלחמו ביום הכפורים ושמע יוחנן את קול כשהיה עובד עבודת יום הכפורים: **עבידתא.** חיל. לשון העביד את חילו עבודה גדולה (יחזקאל כט): **נסקלגם.** שם מלך יון: **שמי** [4] **בת קול.** אותה מידה הממונה על כך יודעת בשבעים לשונות מפני שעשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות פעמים לזה ופעמים לזה: **דאמר מר.** לקמן בפרקא (דף לו:): **ולמדו.** ליוסף שבעים לשונות: ה"ג **ברכה המזון דכתיב וברכת.** ולא גרסינן מגלן דלא בעיא קרא דמהיכא תיתי דבעינן לשון קודש: **בכל לשון שהיה מברך.** לא קבע לו הכתוב לשון: **שבועת העדות מנלן.** דאי לא כתב קרא איכא למימר דבעינן דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהוא בלשון הקודש: **ושמעה.** מדלא כתיב והשמיעוה בגלה: **יענו בקול.** במתן תורה ובלשון הקודש ניתנה: **לדבר שהוא מעשה מעכב.** בה כגון חליצה ורקיקה דכתיב[5] משמע עיכובא דאסור לשנות ושמכו ליעשה לומר שהמעשה מעכב: ורבי

כל התורה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב שמע לימא קסברי רבנן כל התורה כולה בלשון קודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון שמע דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב והיו: תפלה: רחמי היא כל היכי דבעי מצלי ותפלה בכל לשון [6]והאמר רב יהודה [7]לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי לא קשיא [2]הא ביחיד הא בצבור ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והתניא [3]יוחנן כהן גדול שמע ב"ק מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאנגחא קרבא לאנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר בטילת עבידתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא ונהרג גסקלגם ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכיוונו ובלשון ארמי היה אומר אי בעית אימא בת קול שאני דלאשמועי עבידא ואי בעית אימא גבריאל הוה דאמר מר [3]בא גבריאל ולימדו שבעים לשון: ברכת המזון: דכתיב [1]ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך בכל לשון שאתה מברך: שבועת העדות: דכתיב [2]ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה בכל לשון שהיא שומעת: שבועת הפקדון: אתיא [7]תחטא תחטא

משבועת העדות: ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים וחליצה כו' עד מקרא ביכורים כיצד [3]ועניתן ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר [4]ועננו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלה"ק ולוים גופייהו מנלן אתיא קול קול ממשה כתיב הכא קול רם וכתיב התם [5]משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: חליצה כיצד וכו': ורבנן האי ככה מאי עבדי ליה מיבעי להו [6]לדבר שהוא מעשה מעכב ור' יהודה מכה ככה [8]ורבנן כה ככה לא משמע להו ורבי

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא (א) היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ' שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש ככתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים לתפילין ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד דשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יווניות בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דכ"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יווניות ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח: **ברכת** המזון דכתיב **ואכלת** ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא נעי קרא דמהיכא תיתי דלבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן בלשון הקודש ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השמיה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה

כד א ב טוש"ע ח"מ פ' קא סעיף ד ופ"ש:

תוספות שאנץ

כל התורה בכל לשון נאמרה פ"ה בגון קריאת התורה ול"נ דמקריאה אי אפשר להיות דאין חיובא אלא מדרבנן ותקנת עזרא. לכ"נ לפ' כל הפרשיות שצריכות לקרות כגון פרשת זכור (ב) ופרשת עגלה ערופה והני דמפרש במתני' דצריכין לקרותן בלשון הקדש אי ליכא קרא (ג) דמרבי להו לקרותה בכל לשון גם זה פי' פרק הקורא (מגילה דף יז). שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. י"מ פ"ק דשבת דמכירין בו אבל אינן חרשישין בו ואין נראה מכאן דמשמע בסמוך דאין מכירין בו כלל. ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ה"ג ול"ג מנא לן דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דניבעי לשון הקדש אבל גבי שבועת העדות גר' מנא לן דאי לא כתיב קרא איכא למימר דבעי דומיא דשבועת הר גרזים והר עיבל שהיא בלשון הקדש. ל"ה. יש אומר בפשט שצריך לברך בעל הבית דכתיב וברכת את ראת ריבויא הוא לרבות את בעל הבית:

ב) תוס' ד"ה כל וכו' דקאמר הכא בכל לשון היינו אם:

גליון הש"ם

גמ' ורבנן בה בכה לא משמע להו. עיין לקמן דף לח ע"א תד"ה ורי"ל: רש"י ד"ה יחיד וכו' צבור לא צריכי להו. עיין נספר נתי כהונה ז"ב בית אבות דף ל ע"ב: ד"ה שאני בת קול. ע' מהרדין דף יא ע"א תד"ה בת קול ובתוי"ט פט"ז מ"ו דיבמות:

מוסף רש"י

כל התורה בכל לשון נאמרה. לקרותה בכל לשון ולכן אצטריך בקרית שמע והיו (מגילה יז:). **איצטריך.** והיו (שם) **משום דכתיב שמע.** דלא תדרוש שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן (ברכות יג. ומגילה שם). **בטילת עבידתא.** כל מילי דלמי עבידתא. דאיכא קרי ליה עבידתא, ואינו אלא נצא מלחמה להתריב (שבת מט:).

ורבי יהודה האי [1]ועגתה ואמרה מאי עביד ליה מיבעי ליה לאגמורי ללוים דבלשון הקודש ולילף קול ממשה ענייה ענייה גמיר קול קול לא גמיר תניא נמי הכי רבי יהודה אומר כל מקום שנאמר כה ככה ענייה ואמירה אינו אלא לשון הקודש כה [2]כה תברכו ככה דחליצה ענייה ואמירה דלוים: ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן כו': תנו רבנן [3]הלא המה בעבר הירדן מעבר לירדן ואילך דברי רבי יהודה אחרי דרך מבוא השמש מקום שחמה זורחת בארץ הכנעני היושב בערבה אלו הר גריזים והר עיבל שיושבין בהם כותיים מול הגלגל סמוך לגלגל אצל אלוני מורה שכם ולהלן הוא אומר [4]ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אף כאן שכם (ו) תניא אמר רבי אלעזר ברבי יוסי בדבר זה זייפתי ספרי כותיים אמרתי להם זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אלוני מורה שכם אף אנו מודים שאלוני מורה שכם אנו למדנוה בגזרה שוה אתם במה למדתום [5]רבי אלעזר אמר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן (ז) דאי מעבר הירדן ואילך הלא כתיב [6]והיה בעברכם את הירדן אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה שוקעת בארץ הכנעני ארץ חוי היא היושב בערבה והלא בין הרים וגבעות הן יושבין מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל רבי אליעזר ב"י אומר לא בא הכתוב אלא להראות להן דרך בשניה כדרך שהראה להן בראשונה דרך בדרך לכו ולא בשדות וכרמים היושב בישוב לכו ולא במדברות בערבה בערבה לכו ולא בהרים וגבעות תנו רבנן (ח)כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נסע תחילה שנאמר [6]הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בכל יום ויום לוים נושאין את הארון והיום נשאוהו כהנים שנאמר [7]והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' וגו' תניא (ט)רבי יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשהסיבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו

וכיון

דנ"ש וכ"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ופו מיכא למימה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו מי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (דף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יוכל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו מ"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא תתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ודבי יהודה אמי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא דקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא

למדרשיה נמי דמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין דף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו נאותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ומו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שביבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חייא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות: **ובשהחזירוהו** למקומו. ומי קשה והא בדברי הימים (ב ה) כתיב ויעלו הלוים את הארון תרין דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכלי וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים ויעלו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים מי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

לישר דרכיהם ולהורותם הדרך לפי שגלוי לפניו שעתיד הענן לפסוק במיתת משה ולא ילך עם יהושע הורה להם לאחר שיעברו את הירדן לכבוש את הארץ ילכו דרך כבושה ודרך (ח)ישוב ודרך ארץ הכנעני שהיא ערבה ואל יקיפו סמוך לשפת הירדן דרך ארץ החוי שהיא הרים וגבעות אלא יכנסו לתוכה מצד מערב רחוק מן הירדן ויקיפו ויכבשו: **אחר שני דגלים.** כדכתיב בפרשת נשא(ט) גבי מסעות דגליס: **לפניכם.** משמע לפני כולכם: **כל יום היו הלוים נושאים.** בני קהת כדכתיב ומשמרתם הארון והשולחן וגו' (במדבר ג): **וכשסיבבו את יריחו.** כדכתיב(י) ויקרא יהושע בן נון אל הכהנים ויאמר אליהם שאו את ארון ברית ה' וגו': (י) **וכשהחזירוהו למקומו.** כימי שלמה בבית קדשי הקדשים כדכתיב ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון (מלכים א ח) והיינו החזירוהו למקומו שכשהגלה בימי עלי מתוך בית קדשי הקדשים של משכן שעשה משה משם נוטל [ש"א ד] שהמשכן נקבע בשילה וכשהחזירוהו פלשתים [שם ו] לא היה לו מקום קבוע שהרי מרב משכן שילה ונשתהא בבית אבינדב [שם ז] ומשם הביאו דוד לכוף עשרים שנה לבית עובד אדום [ש"ב ו] ומשם לעיר דוד [שם] עד שבנה שלמה את בית המקדש ובנה לו הדביר לפנים מן היכל ואמה טרקסין חוללת במקום הפרוכת והוא קרוי מקומו המיוחד כדכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית וגו' (מ"א ח):

וכיון

ו. וְנִגְשָׁה יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְענתה וְאָמְרָה כֹּה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו:

דברים כה ט

ז. דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

במדבר ו כג

ח. הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלֹנֵי מֹרֶה:

דברים יא ל

ט. וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ:

בראשית יב ו

י. וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד:

דברים כז ד

יא. הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן:

יהושע ג יא

יב. וְהָיָה כְּנוּחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְיָ אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ בְּמֵי הַיַּרְדֵּן מֵי הַיַּרְדֵּן יִכָּרֵתוּן הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְּמַעְלָה וְיַעַמְדוּ נֹד אֶחָד:

יהושע ג יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' אף כאן שכם (מגילה) מז"מ וכ"כ רש"י ל"ג ליה ומילקוט פ' ראה נמי ליתיה: (ב) שם סמוך לירדן דכתיב והיה בעברכם כנ"ל ומיהת דלא מעבר הירדן ואילך הלא ממקם וכ"ב כך הוא בילקוט: (ג) רש"י ד"ה הלא המה יכו' במעבר הירדן ואילך הרבה: (ד) ד"ה שיושבין וכו' מלך אשור מבבל ומכותא ומעוא וגו' וישב בערי כנ"ל ותיבת אנשים נמחק:

גליון הש"ס

גמ' רבי אלעזר אמר וכו'. עיין בגבול שור ריש ברכות: רש"י ר"ה ובשהחזירוהו לבקימו. ומיניו עוד שנאמרו הכהנים כשהיה דוד בורח מפני אבשלום דכתיב בשמואל ב' ט"ו ויסב לדוק ותניחו את ארון אלהים ירושלים וע"ל כיון דעכלל בכלל התורת מקומו מקרי תד. ועיין רל"ק ביהושע ג' בפסוק והכהנים הלוים נושאים אותו:

מוסף רש"י

ארון הברית אדון כל הארץ. כריית של הקב"ה שהוא אדון כל הארץ (יהושע ג יא). **עובר לפניכם** מקדים לפניכם ליכנס לתוך הירדן (שם).

(ו) [מוספתא פ"מ]. (ז) [ע"ס, ג) [פסחים סו.]. (ד) [ע"ל במדבר לג רש"ס]. (ה) [פרשה מד הן, ו) [ע"ל לב.], ו) [ראה יח ל], (ט) ס"א מיסור, (ט) [ע"ל בהעלותך. במדבר יז, י) [יהושע יז].

וכיון שניטבלו רגלי כהנים במים חזרו המים לאחוריהם שנאמר [1]ובבוא נושאי הארון עד הירדן וגו' ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד וכמה גובהן של מים שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל דברי ר' יהודה אמר לו ר' אלעזר בר' שמעון לדבריך אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים אם כן באין מים ושוטפין אותן אלא מלמד שהיו מים נגדשין ועולין כיפין על גבי כיפין יתר משלש מאות מיל עד שראו אותן כל מלכי מזרח ומערב שנאמר [2]ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש ה' את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימם לבבם ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע [3]כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו' וכתיב [4]ונשמע וימם לבבנו ולא קמה עוד וגו' [5]עודם בירדן אמר להם יהושע דעו על מה אתם עוברים את הירדן על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם שנאמר [6]והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם וגו' אם אתם עושין כן מוטב ואם לאו באין מים ושוטפין אותיכם מאי אותיכם אותי ואתכם עודם בירדן אמר להן יהושע הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל וגו' וכתיב [6]למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם וגו' סימן לבנים שעברו אבות את הירדן עודם בירדן אמר להן יהושע [7]שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכן שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה וגו' יכול בכל מלון ומלון ת"ל אשר תלינו בו הלילה אמר רבי [8]יהודה אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים ושיערום כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה וגמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפיה תילתא דטעוניה הוי מכאן אתה מחשב לאשכול שנאמר [8]וישאוהו במוט בשנים ממשמע שנאמר במוט אינו יודע שבשנים מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות אמר רבי יצחק טורטני וטורטני דטורטני הא כיצד שמנה נשאו אשכל אחד נשא רימון ואחד נשא תאינה יהושע וכלב לא נשאו כלום אי בעית אימא משום דחשיבי ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא חד אמר לדברי רבי יהודה

כחנייתן

וכיון שניטבלו כו'. בשפת מזרחית בכניסתן לתוכו חזרו המים לאחוריהם שלא היו יורדין מן הכהנים ולמטן אלא שם עומדים והמים הבאים תמיד נגבהים ועולין למעלה כדכתיב קמו נד אחד והכהנים עמדו שם עד שעברו כולם: **כמה גובהן של מים** גרס: י"ב **מיל כנגד מחנה ישראל.** שהיו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל והם עברו כמגייתם רוחב מחניהם עברו יחד כמות שהוא רוחב שנים עשר מיל נמצאו שלא שהו בעברן אלא מהלך שנים עשר מיל של אורך מחניהם עד שעלו אחרונים של סוף המחנה וכנגדן גבהו המים: **הוי אומר מים קלים.** לרוץ מן המדם וא"כ שהמים לא גבהו אלא שנים עשר מיל וחזרו למקומם נמצא שעדיין לא הספיקו לעבור ובאין מים ושוטפין אותן: **כיפין.** אולמות ארוקוולו"ד: **ואף רחב אמרה לשלוחי יהושע.** קודם שעברו את הירדן שעל קריעת יס סוף היו מתפחדין עדיין: **עודם בירדן אמר להן יהושע כו'.** כדכתיב[3] והכהנים נושאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תם כל הדברים אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם וחזו הדבר דהכי כתיב במשה כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ כנען והורשתם וגו' כלומר כשיעברו את הירדן המנה עמהם על מנת להוריש: **ושוטפין אותיכם** גרסינן בברייתא: **הרימו לכם וגו'.** הם האבנים שהקימו תחת מגב רגלי הכהנים לזכרון להיות סימן לבנים שעברו אבות את הירדן: **שאו מזה מתוך הירדן ממצב וכו'.** הם שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלוס וקבעום בגלגל: **דמדלי איניש אכתפיה.** שהאדם עצמו מגביהו על כתיפו ואין אחר מסייעו: **תילתא דטעוניה הוא.** אינו אלא שליש משאו שנושא כשמטעינו אחר. נמצא שהיה כל אחד מהן נושא משא ק"ך אמין: **ומלאן אתה מחשב.** כמה היה באשכול שנשאוהו שמנה אנשים והיו מסייעין זה את זה כשמרימין אותו על כתיפן: **ממשמע שנאמר** [8]**וישאוהו איני יודע שבשנים: אמר רבי יצחק טורטני וטורטני דטורטני.** משאו ומשאו תחת משאו שהתחתונים מסייעין את העליונים ובכל אחד היו שני מוטות כילד שני מוטות הולכין זה אצל זה וארבעה נושאין אותם ושני מוטות אחרים וארבעה בני אדם נושאין אותם והם באלכסון מתחת שנים העליונים מוט אחד לראש האחד ומוט אחד לראש השני והולכין באלכסון. ורבי יצחק נאו מקבל שמיע ליה אלא דפשיטא ליה דרימון ותאינה סגי בשנים ויהושע וכלב לא נשאו כלום פשו להו תמניא נאשכול ואם נאו מדרש הראשון המלמדנו דנאו מוט אחד קאמר קרא לא היינו יודעים לכוין שמנה בני אדם למשאו אלא דשמעינן מיניה דשני מוטות היו ואתא רבי יצחק לאשמועינן דשני משאות היו שם וכל אחד שני מוטות[8]: **שלא היו באותה עצה.** להביא אשכול משונה כזה שהמרגלים נרעה מתכוונו לומר כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים וגבוהים: **לדברי רבי יהודה.** שאמר לא גבהו המים אלא שנים עשר מילין כאורך מחניהם דרך חנייתם עברו בירדן כל רחב מחניהם עברו יחד הילכך לא היה אורך העברה אלא שנים עשר מילין:

ולדברי

1. ובבוא נשאי הארון עד הירדן ורגלי הכהנים נשאי הארון נטבלו בקצה המים והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר: ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד הרחק מאד מאדם העיר אשר מצד צרתן והיורדים על ים הערבה ים המלח והעם עברו נגד יריחו:
יהושע ג טו-טז
2. ויהי כשמע כל מלכי האמרי אשר בעבר הירדן ימה וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש יי את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל:
יהושע ה א
3. כי שמענו את אשר הוביש יי את מי ים סוף מפניכם בצאתכם מנצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם:
יהושע ב י
4. ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם כי יי אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת:
יהושע ב יא
5. והורשתם את כל ישבי הארץ מפניכם ואבדתם את כל משכיותם ואת כל צלמי מסכתם תאבדו ואת כל במתם תשמידו:
במדבר לג נב
6. למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם:
יהושע ד ו
7. וצו אותם לאמר שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה:
יהושע ד ג
8. ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאהו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים:
במדבר יג כג

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי[1] וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן הענגים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בגל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבגל:

עודם בירדן אמר להם יהושע.

[ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הגסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הגסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ראוה תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורוכסם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הוחרה הרועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בגסתרות: **גמירי כל טונא.** ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתפיה לההוא דתלי ליה [1][מן ארעא על כתפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאומתן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני.

פירש ר"מ דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכילד נשאוהו הניחו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט ג' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים [2][ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טועינים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר [3] לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

1) [תוספתא פ"מ], 2) [נ"ל רבי יוסי], 3) [יהושע ד], 4) [לקמן נ.], 5) [כלתמא כ"ע עה:], 6) [רש"ל], 7) [נתנו מוט אחד מן הקצה כו'. רש"ל],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה טורטני וכו' לשונות כפולים כ"ד היו. עי' במתני' ריש סנהדרין ומנין לעדה כו':

לעזי רש"י

אר"ק ווילו"ד. קמרון.

תוספות שאנץ

ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים אמר ר' יצחק טורטני וטרטני דטורטני משורי ומשורי תחת משוי שהתחתונים מסייעים את העליונים ובכל מוט אחד היה מוטות קטנים אחד לראש האחד ואחד לראש השני והולכין באלכסון (כזה). וד' בני אדם נושאים מוט אחד וד' אחרים נושאים מוט האחר ור' יצחק לא מקרא שמיע ליה. וא"ת מנא לן דבעי ח' בני אדם דלמא ה"פ איני יודע שבשנים [1] דצריך בני אדם למוט אחד ולשני מוטות ד' בני אדם ופר"ח הכי ומה ת"ל בשני מוטות דצריך לכל מוט ומוט ב' מוטות לב' ראשי המוט ולא היו המוטות באלכסון כדי שלא יפול האשכול לארץ אלא האשכול היתה מונחת על המוטות כמין דף שהולכת מזה לזה (כזה). וצריך שני בני אדם לד' ראשי המוטות ואם כן הוו ח' בני אדם. ור"ת פי' דנפקא לן במוט ר"ל שנים דשני בדין היו למזבח הזהב אחד מימין ואחד משמאל וידענן ליה מדכתיב ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת ושמו את בדיו ואחר כך כתיב ונתני על המוט משמע דהמוט זהו מה שאמר למעלה ושמו את בדיו אם כן מצינו מוט דקרא ר"ל שנים:

1) נראה דנ"ל דצריך ב' בני אדם למוט אחד אלא בשנים בני מוטות ושייני ד' בני אדם ופר"ח.

כחנייתן עברו. י"ל הרשב"ם לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני נגד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל באחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה ונמצאו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רגועות לחצות חמשים אמה ברוחב הירדן ואורך כל רגועה י"ב מיל על רוחב ג' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רגועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות באורך הירדן והירדן לא נכרת כי אם עד יס הערבה ויוצא הוא ממערת פמיים שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (בכורות דף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י הי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן מ"כ אותם ג' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא תשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה מ"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלוה אלא בעיכוב העברתם וי"ל דאמרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר [1]מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קלבה שייך דקאמר שלא מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות אמה י"ב כילד שתעשה י"ב רגועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רגועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרגועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"מ מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד נעשה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששהין בהעברתן כל כך: **מר** סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) דמיתי לא ידענן מידי ומשמע במסקנא) ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיענן להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (דף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מחיים רחמים וכן בפרקי דחסידים) בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (דף יד:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

מלמד

כחנייתן עברו רבי אלעזר בר' שמעון בזה אחר זה עברו וחד אמר בין מר ובין מר כחנייתן עברו מר סבר אדם קל ומר סבר מים קלים [1]שלח לך אנשים אמר ריש לקיש שלח לך מדעתך וכי אדם זה בורר חלק רע לעצמו והיינו דכתיב [2]ויטב בעיני הדבר (ז) אמר ריש לקיש בעיני ולא בעיניו של מקום [3]ויחפרו לנו את הארץ אמר ר' חייא בר אבא מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל כתיב הכא ויחפרו לנו את הארץ וכתיב התם [4]וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' [5]ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד [6]סתור בן מיכאל סתור שסתר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה עצמו מך אמר רבי יוחנן אף אנו נאמר נחבי בן ופסי נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה ופסי שפיסע על מדותיו של הקב"ה [7]ויעלו בנגב ויבא עד חברון ויבאו מבעי ליה אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר [8]ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים והיינו דכתיב [9]ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו' ושם אחימן ששי ותלמי וגו' (ח) אחימן מיומן שבאחיו ששי שמשים את הארץ בשחתות תלמי שמשים את הארץ תלמים תלמים ד"א אחימן בנה ענת ששי בנה אלש תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמעניקין חמה בקומתן (ט) [7]וחברון שבע שנים בנתה [מאי נבנתה] אילימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם לבנו גדול דכתיב [10]ובני חם כוש ומצרים וגו' אלא שהיתה מבונה על אחד משבעה בצוען ואין לך טרשים בכל א"י יתר מחברון (י) (משום) דקברי בה שיכבי ואין לך מעולה בכל הארצות יתר מארץ מצרים שנאמר [11]כגן ה' כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יתר מצוען דכתיב [12]כי היו בצוען שריו ואפילו הכי חברון מבונה אחד משבעה בצוען וחברון טרשים הוי והא כתיב [13]ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא וגו' ואמר [7]רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון (כ) [8]ותניא [8]אילים ממואב כבשים מחברון מינה אידי דקלישא ארעא עברה רעיא ושמן קניינא [14]וישובו מתור הארץ וילכו

ולדברי ר"א בר שמעון. דאמר יותר משלש מאות מיל בזה אחר זה עברו אים אחר אים נמצאו ששהו הרבה לעבור דאי כחנייתן עברו משום קולא דמים מאדם לא נגבהין כל כך: **מים קלים.** הרבה הם קלים מן האדם. ומר סבר אדם קל לרוץ כמו המים: **מדעתך.** אני איני מצוה אותך אבל ישראל הם אומרים לך כדכתיב (דברים ה) ותקרבון אלי כולכם וגו' אני מעכב על ידך: **כלום יש אדם.** כלומר אם הקב"ה זוה כלום היה אומר לו לעשות דבר שסופו לבא לידי תקלה: **לבושתה של ארץ ישראל.** (ב) אותה שאילה ששאלו תחילה שלוח המרגלים: [ולא עלה בידינו. אין אנו יודעין לדרוש]: **ספר דבריו.** הכתיב ועשה שונאו [של הקב"ה] בדאי: **שעשה שונאו של הקב"ה מך.** תנא כדאמרי' לקמן [לה.] אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כלי משם: **שהחביא דבריו.** ולא אמרן כמות שהן: **שפיסע.** דילג שלא אמרן כראוי הם: **יהושע.** לא הולכן לילך אבבר ביקש עליו משה רחמים: **והיינו דכתיב ועבדי כלב וגו'.** והציאותיו אל הארץ אשר בא שמה והיא חברון דכתיב (יהושע יד) ויתן את חברון לכלב בן יפנה ש"מ כלב הוא דאזיל לחברון: **מיומן.** גדול שבהם כמו שיד הימין משובה מן השמאל: **שעושה את הארץ בשחיתות.** שמקום רגליו מעמיק בארץ מרוב כובדו ומיכר שם כגומא וכשחת. ולשון אחר לא פורש לנו מאי דמי לשחיתות ונראה לשון עמודי (ז) שש שהם כבדים ומקום מעמדם ניכר: **תלמים.** כתלם המחרישה שמעלה העפר ומעמיק בארץ: **שהיו מעניקים את החמה בקומתן.** מרוב גובה קומתן דומין כאילו נוגעים בוקב ועוקר בנקב שהחמה יוצאה בו: **לבנו קטן.** כנען קטן הבנים של חם היה ומצרים שני לבנים: **מבונה.** לשון אבנה ממנה (ברלאים מז). כלומר מיושבת בפירות: **טרשים.** סלעים שאין עושין פירות בארץ לחה: **דקברי בה שכבי.** לא גרסינן מ"מ. אלא ה"ק ותדע דטרשין היא ואינה ראויה לפירות בכל שאר הארץ לפיכך יחדוה לקבורת המתים: **כי היו בצוען שריו.** של מלך ישראל ששולחים) אל פרעה לעזור לו על מלך אשור. אלמא פרעה בצוען יתיב ושם הולכין לבקשו: **אלכה נא ואשלם את נדרי** (ג). אלכה נא בחברון ואשלם הנדר שנדרתי בנשור כדכתיב בתריה כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור ובחברון מאי בעי והלא לא היה שם המזבח כי אם בגבעון: **להביא כבשים לעולה.** דאמר מר במס' מנחות כבשים מחברון אלמא ארץ מרעה היתה: **מינה.** כלומר מתשובתך אתה מסייעני שלא היתה תשובה ליזרע בשאר הארץ מאחר שהיא בת טרשים כדאמרי' בבבא מציעא בהשוכר (דף פ.) ואי אריעא דמחזקא בגרונדי [8] [היא שהיה משלמין]: **דקלישא ארעא.** עפר של טרשים דק וקלוש ומועט הוא ומתוך כך לא היו חורשים וזורעים אותה תבואה מאכל אדם: **ועבדה רעיא.** מלמחת ומעלה עשבים ואוכלים הנאן: **ושמן קניינא.** המקנה הנאן שכן דרך הנאן להשביח בארץ יבשה וטרשים יותר מארץ לחה:

וילכו

ז) ומיומן י', ב) בכתובות קיב., ג) ס"פ ל"ג. רש"ל, ד) [תמוהיה יד: ע"ש], ה) מנחות פז., ו) יב"ה בפ"ר הבא שבריא כשים, ז) [שמולמן. רש"ל], ח) [רש"ל], ט) רש"ל מ"ז, י) ב"מ מי"ב, כ) [ד' יט. ע"ש היטב ומלוה ליטבב], ל) [מעניית כנ:].

תורה אור השלם

1. שלח לך אנשים וְיָתֻרוּ את אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ כֹּל נָשִׂיא בָּהֶם:
במדבר יג ב
2. וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשֵּׁבֶט:
דברים א כג
3. וְחִקַּרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נְשַׁלְּחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָהּ וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן:
דברים א כב
4. וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי מָלַךְ יְיָ צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד:
ישעיהו כד כג
5. וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שְׁמוּעֵ בֶן זַכּוּר:
במדבר יג ד
6. לְמַטֵּה אֲשֶׁר סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל:
במדבר יג יג
7. וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַ שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם:
במדבר יג כב
8. אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ:
במדבר יג טז
9. וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּהּ:
במדבר יד כד
10. וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וְכְנָעַן:
בראשית י ו
11. וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי שַׁחֵת יְיָ אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה כְּגַן יְיָ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר:
בראשית יג י
12. כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו הָגִיעוּ:
ישעיהו ל ד
13. וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַיְיָ בְּחֶבְרוֹן:
שמואל ב טו ז
14. וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:
במדבר יג כה

הגהות הב"ח

(א) נמ' וייטב בעיני הדבר ואמר ר"ל: (ב) רש"י ד"ה לבושתה וכו' אותן ששאלו כל"ל ומיהא שאילה ממקן: (ג) ד"ה אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון אלכה נא:

עין משפט נר מצוה

כה א מי' פ"ז מהל' מיקומי מזבח הל' ג סמג עשין שיט:

מוסף רש"י

ששי שמשים את הארץ כשחתות. בספסיעותיו, ושני לשון הפלגת והשבר (מיכה ג) יהפל"ן אחד לנבוז שוחת (מיכה ב). חלמים. כשורות המחרישה (שם). שמעניקין חמה בקומתן. דומה שגוחתו נוקב ועולה בחלון הרקיע (שם). מבונה. כנויה בכל צוב, מבונה לשון פרי הדכתיב (בראשית ל) ואבנה בם מלכי ממנה (בחובות ריב.). על אחד משבעה בצוען. היתה חברון עובה ביותר שבעה חלקים בחדבר יג כב). כבשים מחברון. כו כבשים שמנים (תמורה יד:).

תוספות שאנץ

שלח לך אנשים לדעתך איני מצוה לך אבל יש' הם אומר שתשלחם כדכתיב תקרבון אלי כלכם: וכי ש אדם כו' כלומר אם נוה הקב"ה (היה מצוה) לעשות לי דבר שסופו לבא לידי תקלה. וייטב בעיני הדבר ולא בעיני המקום במדרש רבה מפרש שאף בעיני משה לא היטיב אלא לשל לאדם האומר לחבירו זכור לי חבורך ואנסנו נאות לו להוליכו בהר בבקעה ואמר כיון שאין אתה מעכב על ידי שלא נעשה ממנו מה שארצה לנסותו לא אנסנו וכן היה זשה סבור שיאמרו לו שר' כיון שאתה מודה שלוח מרגלים לא תשלח עד וה"ק הכא וייטב בעיני הדבר שרייתי סבור ותניחו מלשלוח כי היה כם להאמין במקום ב"ה. אבל לא בעיני המקום והיה גלוי לפניו שהשלחו תבאו לידי תקלה. א"נ ל דהמד"ר חולק עם למוד שלנו. מרגלים לא חכונו כו. אינו רוצה ומר מרגלים ממש אלא ותן ששאלו תחלה שילוח הרגלים: שעשה עצמו ך משתנאו של הקב"ה ביכול כדאמר לקמן פילו בעל הבית אינו כול להוציא כלי משם: ונרשה הארץ כשחיתות ומקום דגליו מעמיק ארץ מרוב כובדו. ופ"ה שון ששי לא פורש לי אי דמי לשחיתות ונ"ל שון עמודי שיש שהם בדים ומקום מעמדם כר ל"ה. אליבא נבנתה מש. וחולק התלמוד על מדרש דאיתא התם מפני ה זכו הכנענים לישב ארצם מ"ו שנים יותר מצרים בשכר שכבדו זקן אברהם אבינו שאמרו

מסורת הש"ס

וילכו ויבאו. לא גרסינן וכתיב [1][אלא] וילכו יתירא הוא כיון דכתיב [2][לעיל] ושובו לא הוה ליה למימר אלא ויבאו אל משה וגו': **מקיש הליכתן.** שהלכו לתור לגיאתן: **אף הליכתן בעצה רעה.** להוציא דבה נתכוונו: **אינו מפקיעם.** שמחזיקין אותן השומעין כדאמרן לפיכך אומר דבר אמת תחילה כדי שיאמינו. ואף מרגלים לכך פתחו בשבח הארץ תחילה: **ויהם.** שיתקן: **אל משה.** בדברים שהתחיל לדבר במשה והיו שבורים שבגנותו רוצה לספר: **שפיעם בדברים.** כדמפרש ואזיל: **דמוייה.** אלא ליהושע שרצה לדבר ושיתקוהו בגזיפה ואמרו לו ראש הקטוע ידבר מי שראשו קטוע שאין לו בגיס ליטול תלק בארץ הוא ידבר בפניכו: **וחסמין לי.** משתקין אותי: **עלה נעלה.** אף לשמים אם יעלה עלינו: **ממנו.** מן הקב"ה: **אל תקרי** לא גרס שאין הפרש קרייה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו לממנו של רבים שאומרים על עצמן: [3]**אינו יכול להוציא כליו.** אם הפקידם אם: **בעל הבית.** אדון העולם: **אני השכמתי לעובדה.** שהראיתיה להם כאוכלת יושביה שמתים בה תדיר: **שכיב איוב.** שלא תגין זכותו עליהם. והיינו דקאמר כלב סר לנס מעליהם[4]: ה"ג **ולא היא כי הוו מברי אלילי פוטי ארזי הוו מברי.** ולא היו שקרנים בזאת (ולא היו גרמים בהן שקרנים) דאיהו שמעיהו לאמוריים שקורין אותן חגבים דמי הוו אמוריים מברין את אלילים כשחוזרין מן הקבר כדאמר לעיל דכל היכא דמטו שכיב משיבא מייהו ומברין לאבל סעודה לנחמו תותי ארזי הוו מברי להו: **וכדאיהו.** והם ירמים לעמוד לפניהם אלקי איתני באילני: **וזרקום כלפי מעלה.** [5]**שדי** לרגום אותם [וקאי] ממי אכבוד ה': **במגפה.** מדלא קרינן במגפה משמע במיומתת ולאוייה להם במדה כנגד מדה: **באסכרה מתו.** שהיא באה על לשון הרע כדאמרינן בבמה מדליקין (שבת דף נג.): **וכיון שעלה כו'.** סיפא דברייתא דלעיל היא אלא מידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול נקט לה לפרשת מרגלים הכא: **שבו המיס** [6]**ובבוד ה'** נראה באהל מועד אמר רבי חייא בר אבא מלמד שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה [7]**וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה** במגפה אמר רבי שמעון בן לקיש שמתו מיתה משונה אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם ומטיבורם ונכנסות בלשונם ורב נחמן בר יצחק אמר באסכרה מתו: וכיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן חזרו מים למקומן שנאמר [8]ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם שלשום על כל גדותיו נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד נשא ארון את נושאיו ועבר שנאמר [9]ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם ועל דבר זה נענש עוזא שנאמר [10]ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא את ידו לאחזו את הארון אמר לו הקב"ה עוזא נושאיו נשא עצמו לא כל שכן [11]ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל וגו' רבי יוחנן ור"א חד אמר על עסקי שלו וחד אמר שעשה צרכיו בפניו וימת שם עם ארון האלהים א"ר יוחנן עוזא בא לעוה"ב שנאמר עם ארון האלהים מה ארון לעולם קיים אף עוזא בא לעוה"ב [12]ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא א"ר אלעזר שנשתנו פניו כחררה אלא מעתה כל היכא דכתיב ויחר ה"נ התם כתיב אף הכא לא כתיב אף דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה [13]זמירות שנאמר [13]זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי אמר לו הקב"ה ד"ת שכתוב בהן [14]התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו [15]דכתיב [15]ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו' ואיהו אתייה בעגלתא [16]ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון משום דראו ויך (אלהים) רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר קוצרין ומשתחוים היו וחד אמר מילי נמי אמור

מאן

וילכו ויבאו א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה [1]ויספרו לו ויאמרו באנו וגו' וכתיב אפם כי עז העם אמר רבי יוחנן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) משום ר"מ כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו [2]ויהם כלב את העם אל משה אמר רבה שהסיתן בדברים [3]פתח יהושע דקא משתעי אמרי ליה דין [3]ראש קטיעה ימלל אמר אי משתעינא אמרי בי מילתא וחסמין לי אמר להן וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם סברי בגנותיה קא משתעי אישתיקו אמר להו הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו עלה נעלה וירשנו אותה וגו' והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל וגו' אמר [4]רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו [5]אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם [3]ארץ אוכלת יושביה היא דרש רבא אמר הקב"ה אני חשבתיה לטובה והם חשבו לרעה אני חשבתיה לטובה דכל היכא דמטו מת חשיבא דידהו כי היכי דניטרדו ולא לשאלו אבתריהו ואיכא דאמרי [6]איוב נח נפשיה ואטרידו כולי עלמא בהספידא הם חשבו לרעה ארץ אוכלת יושביה היא [4]ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו וגו' אמר רב משרשיא מרגלים שקרי הוו בשלמא ונהי בעינינו כחגבים לחיי אלא וכן היינו בעיניהם מנא הוו ידעי ולא היא כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי וכי חזינהו סלקו יתבי באילני שמעי דקאמרי קחזינן אינשי דדמו לקמצי באילני [5]ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו [7]אמר רבה אמר רבי יוחנן אותו [8]היום [ערב] תשעה באב היה אמר הקב"ה הן בכו בביה של חנם ואני אקבע להם בביה לדורות ויאמרו כל העדה לרגום אותם

למקומם. שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם וכשעברו נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ומשכו לאחוריהם פסיעה אחת נמצאו הכהנים מצד זה כו'. ואע"ג דההוא קרא דויהי כאשר תם כל העם לעבור קדים דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני כתיב לא הוי הכי אלא אין מיקדם ומאוחר דאי כשדרן כתיב הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם והעם עלו וכיון דאהרון והכהנים עלו ועברו אחריהם עד שבאו לפניהם הרי יצאו תו דקאמר ויצו יהושע את הכהנים לומר עלו מן הירדן דקאמר להו ה"ק להו סלקו רגליכם לאחוריכם ועודם בעבר המזרחי וכתיב בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ויצאו מי הירדן למקומם: נשא ארון את נושאיו :עבר והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר תמו כל העוברים לעבור ל"ה. ויך באנשי בית שמש לא בתוך הכאה דדוד כתיב אלא כשהביאו הפרות מפלשתים ואיידי דאיירי בארון נקט לה: משום דראו ובו ונסתכלו [ויך בתמי]. קוצרים ומשתחוים היו ולא בטלו מן המלאכה

[1] ספ"ל דמייה ליהושע. [2] [פי' לסכי קרי ליה רש קטיעה לפי שקולו משה יהושע כלומר ראש שמו קטוע לפי שהי"ד אות קטיעה היא. עיון ערך רש בן. [3] [ממות נג: ערכין טו.]. [4] [ע' פרש"י דהכא ותוס' ערכין טו: ד"ה אל מקרי וכו' וכן בשלמות ליתא]. [5] [ע' ב"ב טו:]. [6] [תענית כט. סנהדרין קד:]. [7] ס"ל אלילה ליל. [8] רש"ל נ"ל אלא כתיב. [9] [רש"ל]. [10] [נ"ל למר ד"ה נעבל]. [11] [במדבר יג]. [12] נ"י שרלו. [13] [רש"ל].

גליון הש"ם

גמ' זמירות שנאמר וכו'. עי' עיונכן יח ע"ב ובמהרש"ל בח"ל שם:

מוסף רש"י

בעל הבית. הקדוש ברוך הוא (מנחות נג: ערכין טו.). **שמתו מיתה משונה.** בלאותה מיתה ההגונה להם, מדה כנגד מדה, הם חטאו בלשון ומתרבבו לשונם כו', לכך נאמר בַּמגפה ולא בַּמגפה, והו לפי היא, בלאותה הראויה להם על פי מדותיו של הקב"ה שהוא מוידד מדה כנגד מדה (במדבר יד לז).

תוספות שאנץ

לו נשיא אלהים אתה בתוכנו: וילכו רבאר. ל"ג וכתיב [אלא] וילכו יתירא הוא כיון דכתיב ושובו לא הוה ליה למימר אלא ויבאו אל משה: ראש קטיעא מי שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו: אל תקרי ממנו ל"ג שאין הפרש ממנו דיחיד לממנו דרבים ל"ה. וא"ד איוב נח נפשיה שלא תגין זכותו עליהם. והיינו דאמר איוב בימי משה היה והיינו דכתיב היש בה עץ (אם) [עץ] זה איוב כלומר העודנו חי ולמה נקרא עץ שהיה מגין עליהם בזכותו כעץ: ה"ג ולא היא כי הוו מברי ואכלי. כי הוו אמוריים מברין מלאכל סעודת אבלים כשחוזרין מן הקבר דאמר לעיל בכל דוכתא דמטו שכיב חשיבא מייהו: כד חזנהו. מרגלים והיו יראים לעמוד בפניהם סלקי ויתבי באילנות. לקומצי איתא במדרש מעשה בבתו של ענה שהלכה לפרדס אביה ולקטה רמון מן האילן חוזקה הקליפה והיה שם אחד מן המרגלים ונכנס בתוכה והיתה יראה פן יבוא אביה בפרדס ויראה הקליפה ונטלה הקליפה חוזקה חוץ מן הפרדס ויצא המרגל משם והלך לו: במגפה. מדלא כתיב במגפה משמע במיתה מיוחדת ומשונה: באסכרה. שהיא באה על לשון הרע. וכיון שעלה אהרון שבישראל כו'. סיפיה דברייתא דלעיל היא אלא איידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול נקט לפרשת מרגלי הבא ואחר כך חוזר לדיבורו: נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד כו'. דאע"ג דההוא קרא דויהי כאשר תמו כל העוברים לעבור קדים דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני [1] הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם והעם כבר עלו וכיון דאהרון וכהנים עברו אחריהם עד שבא לפניהם הרי יצאו תו דקאמר ויצו יהושע את הכהנים לומר עלו מן הירדן אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה והאי עלו מן הירדן דקאמר להו ה"ק להו סלקו רגליכם לאחוריכם ועודם בעבר המזרחי וכתיב בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ויצאו מי הירדן למקומם: נשא ארון את נושאיו :עבר והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר תמו כל העוברים לעבור ל"ה. ויך באנשי בית שמש לא בתוך הכאה דדוד כתיב אלא כשהביאו הפרות מפלשתים ואיידי דאיירי בארון נקט לה: משום דראו ובו ונסתכלו [ויך בתמי]. קוצרים ומשתחוים היו ולא בטלו מן המלאכה

[1] כדאמר דל"ל כתיב לא הוי הכי אלא אין מוקדם ומאוחר נתוקה דאי כשדרן כתיב הא נפקי וכו'.

כו א מיי' פ"ב מהל' כלי המקדש הלכה יב סמג עשין קסח:

תורה אור השלם

1. וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הוּא וְזֶה פִּרְיָהּ:
כמדבר יג כז
2. וַיַּהֲס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ:
במדבר יג ל
3. וַיּוֹצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת:
במדבר יג לב
4. וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִלִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:
במדבר יג לג
5. וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא:
במדבר יד א
6. וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְיָ נֹרָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
במדבר יד י
7. וְהָמָּה הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בְּמַגֵּפָה לִפְנֵי יְיָ:
במדבר יד לז
8. וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית יְיָ מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הַחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו:
יהושע ד יח
9. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן יְיָ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם:
יהושע ד יא
10. וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לְאָחֹז אֶת הָאָרוֹן כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר:
דברי הימים א יג ט
11. וַיִּחַר אַף יְיָ בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: שמואל ב ו ז
12. וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְיָ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שמואל ב ו ח
13. זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי:
תהלים קיט נד
14. הַתְעֵיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כִּי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנָפַיִם כְּנֶשֶׁר יָעוּף הַשָּׁמָיִם: משלי כג ה
15. וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ:
במדבר ז ט
16. וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ כַּאֲרוֹן יְיָ וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי הִכָּה יְיָ בָּעָם מַכָּה גְדוֹלָה:
שמואל א ו יט

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהימום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקיס יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נגנזו עמהן נאבדן אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקיס יהושע להן על גב הירדן: **כיצד כתבו ישראל את התורה.** בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אומר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטיריון ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח בא לשעה היו ונגנזו [ועוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ודאת אותם נסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ודאת נסיד בין כל אבן ואבן: **ועל** דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה המזיקה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעושה זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא הלמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (דף ב:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עליהן הר כגיגית ישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה אין נתחתם גזר דינם: **לרבות** כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרבות שהרי היא היתה מכנעים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] ואחר קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (דף יד:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ומשא על פי הדיבור היה [ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י] ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אחכם לעשות קאי נמי אשעבה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אחכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שלוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע [אלא שלא פרוזטגמאות הרוגה להשלים ישלים להלאם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן] [ולריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה לאשורה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנעים שבתוכה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

מאן אמריך (להא) דאימריית ומאן אתא עלך דאיפייסת [1]ויך בעם שבעים איש וחמשים אלף איש רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר שבעים איש היו וכל אחד ואחד שקול כחמשים אלף וחד אמר חמשים אלף היו וכל אחד ואחד שקול כשבעים סנהדרין [2]ויהי כי צעדו נושאי ארון ה׳ ששה צעדים ויזבח שור ומריא וכתיב [3]שבעה פרים ושבעה אילים אמר רב פפא בר שמואל על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא על כל שש ושש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים אמר ליה רב חסדא אם כן מילאת את כל ארץ ישראל במות אלא אמר רב חסדא על כל שש ושש פסיעות שור ומריא על כל ששה סדרים של שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים כתיב [4]כידון וכתיב [5]נכון אמר רבי יוחנן בתחלה כידון ולבסוף נכון: [6]נמצאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו אחד שהקים משה (ו) בארץ מואב שנאמר [6]בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר וגו׳ ולהלן הוא אומר [7]וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת וגו׳ ואתיא [8]באר באר ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן שנאמר [9]ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן ואחד שהקים בגלגל שנאמר [10]ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו׳ ת״ר כיצד כתבו ישראל את התורה [3]רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתבוה שנאמר [8]וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו׳ ואחר כך סדו אותן בסיד אמר לו רבי שמעון לדבריך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב״ה ושיגרו נוטיריון שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להן ללמד ולא למדו ר׳ שמעון אומר על גבי סיד כתבוה וכתבו להן למטה [11]למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו׳ הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן אמר רבא בר שילא מ״ט דרבי שמעון דכתיב [12]והיו עמים משרפות סיד על עסקי סיד ור׳ יהודה כי סיד מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה אף אותם הכותים אין להם תקנה אלא שריפה כמאן אזלא הא דתניא [13]ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן

כמאן

מאן אמריך דאימריית. מי הכעיסך כשכעסת ולא הגלת את עצמך מן השכינה ועתה מי מפייסך כשנתפייסת [ג] לבא מלאך: **וכתיב שבעה פרים ושבעה אילים.** בדברי הימים והכי ריש׳ קרא ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה׳ ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות.** מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב כידון.** בדברי הימים כתיב ויצאו עד גורן כידון וישלח עוזא לכל עובד אלוה נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (שמואל ב׳ ו׳) ויברך ה׳ את עובד אלוה (אשתו ושמנה כלותיה) אשתו של עובד אלוה ושמנה כלותיה ילדו [ד] שבה שבה בברכה אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהים (דה״א כו) וכתיב אח״כ ששים ושנים לעובד אלוה. ושמעתי בשם ר׳ מנחם בר׳ חלבו גורן נכון הוא גורן אלוה הידוסי וא״כ הוא ה״ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שבתחלה בני ולבסוף חרוב וכידון לשון שבר וחורבן הוא כמו יראו עיניו כידו. כפ״ה: וכתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו אתכם וגו׳. לעיל מינה (כתיב) כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לד׳ אומות הישבין חוץ מגבולי ארץ ישראל שלא נצטוינו להחרימם אלא על אותם שבתוך הגבולים נצטוינו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלין אבל אותן הישבין בחוצה לארץ אם חוזרין בתשובה נקבל אותם ושבתוכה אין מקבלין דמחמת יראה הם עושים וה״ג בתוס׳ אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלין אתכם. ל״ה: ה״ג ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ. (דקרא בחו״ל כתיב) כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ והכי תני בספרי כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר כי תצא משמע כשתעלה על דעתך [לצאת]: ושבית

מאן אמריך דאימריית. מי הכעיסך כשכעסת ולא הגלת את עצמך מן השכינה ועתה מי מפייסך כשנתפייסת [ג] לבא מלאך: **וכתיב שבעה פרים ושבעה אילים.** בדברי הימים והכי ריש׳ קרא ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה׳ ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות.** מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב כידון.** בדברי הימים כתיב ויצאו עד גורן כידון וישלח עוזא לכל עובד אלוה נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (שמואל ב׳ ו׳) ויברך ה׳ את עובד אלוה (אשתו ושמנה כלותיה) אשתו של עובד אלוה ושמנה כלותיה ילדו [ד] שבה שבה בברכה אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהים (דה״א כו) וכתיב אח״כ ששים ושנים לעובד אלוה. ושמעתי בשם ר׳ מנחם בר׳ חלבו גורן נכון הוא גורן אלוה הידוסי וא״כ הוא ה״ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שבתחלתו בני ולבסוף חרוב וכידון לשון שבר וחורבן הוא כמו יראו עיניו כידו. כפ״ה: וכתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו אתכם וגו׳. לעיל מינה (כתיב) כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לד׳ אומות הישבין חוץ מגבולי ארץ ישראל שלא נצטוינו להחרימם אלא על אותם שבתוך הגבולים נצטוינו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלין אבל אותן הישבין בחוצה לארץ אם חוזרין בתשובה נקבל אותם ושבתוכה אין מקבלין דמחמת יראה הם עושים וה״ג בתוס׳ אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלין אתכם. ל״ה: ה״ג ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ. (דקרא בחו״ל כתיב) כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ והכי תני בספרי כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר כי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה בא הכתוב להתיר כנענים שבתוכה לארץ ולקיים מהם יפת תואר שלא יהיו בכלל לא תחיה כל נשמה [ה] דהאי ושבית קרא יתירא הוא:

כמאן

[1] ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון יי ויך בעם שבעים איש וחמשים אלף איש ויתאבלו העם כי הכה יי בעם מכה גדולה: שמואל א ו יט

[2] ויהי כי צעדו נשאי ארון יי ששה צעדים ויזבח שור ומריא: שמואל ב ו יג

[3] ויהי בעזר האלהים את הלוים נשאי ארון ברית יי ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: דברי הימים א טו כו

[4] ויבאו עד גרן כידון וישלח עזא את ידו לאחז את הארון כי שמטו הבקר: דברי הימים א יג ט

[5] ויבאו עד גרן נכון וישלח עזא אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר: שמואל ב ו ו

[6] בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר: דברים א ה

[7] וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ אשר יי אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר יי אלהי אבתיך לך: דברים כז ג

[8] וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב: דברים כז ח

[9] ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית ויהיו שם עד היום הזה: יהושע ד ט

[10] ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל: יהושע ד כ

[11] למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם ליי אלהיכם: דברים כ יח

[12] והיו עמים משרפת שיד קוצים בסוחים באש יצתו: ישעיהו לג יב

[13] כי תצא למלחמה על איביך ונתנו יי אלהיך בידך ושבית שביו: דברים כא י

מסורת הש״ס

[ד] [בוספתא פ״מ], [ה] [בוספתא סוכ], [ו] בס״ל: פייסך שנתפייסת, [ז] [בלאיתא ברכות סד.], [ח] בס״ל ליתא העתיקות, [ט] [דברים כא], [י] [ריש מגלה], [יא] [דברים כו], [יב] רש״ל, [יג] רש״ל, [יד] [וע״ש תוס׳ ד״ה דאיגייריה], [טו] גירסת רש״ל ואין לומר, [טז] גירסת רש״ל ומיהו מגיגי, [יז] [ע׳ תוס׳ גיטין מו. ד״ה כיון], [יח] רש״ל.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ שהקיס משה בעבר הירדן כארץ מואב:

מוסף רש״י

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. ומע״פ שהם משבע אומות (דברים כא י).

תוספות שאנץ

לכבודו: מאן אמריך דאמרת. מי הכעיסך ולא הצלת את עמך מן השביה. ועוד מי פייסך שנתפייסת. ל״ה. כתיב כידון בדברי הימים ויבאו עד גורן כידון ובשמואל כתיב גורן נכון. בתחלה כשבא הארון שם נעשה להם בכידון הדודג שהרג את עזה ולאחר שנשתהה שם ו׳ חדשים בבית עובד אדום נעשה להם נכון שהכין את ביתו כדכתיב ויברך ה׳ את עובד אדום. ושמעתי בשם רבי מנחם בר׳ חלבו גרן נכון הוא גרן אדונה היבוסי. וא״כ הוא (גרן) [ה״ג] בתחלה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחלתו בני ולבסוף חרוב וכידון לשון שבר וחורבן הוא כמו יראו עיניו כידו. כפ״ה: וכתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו אתכם וגו׳. לעיל מינה (כתיב) כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לד׳ אומות הישבין חוץ מגבולי ארץ ישראל שלא נצטוינו להחרימם אלא על אותם שבתוך הגבולים נצטוינו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלין אבל אותן הישבין בחוצה לארץ אם חוזרין בתשובה נקבל אותם ושבתוכה אין מקבלין דמחמת יראה הם עושים וה״ג בתוס׳ אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלין אתכם. ל״ה: ה״ג ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ. (דקרא בחו״ל כתיב) כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ והכי תני בספרי כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר כי תצא משמע כשתעלה על דעתך [לצאת]: ושבית

כמאן בר"ש. וא"ת דלמא ניחא תוא אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (דף לו:) הותרו אפילו כנעניים שבמחנה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (דף כא:) איבעיא להו כהן מהו ניחא תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הולרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנעניים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנעניים שבמחנה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למימה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבמחנה לה אע"פ שכנעניים אחרים שבמחנה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מהאיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כל' יהודה דאתא למשרייה אז שאר אומות אז כנעניים קודם שהתחילו במלחמה: **ואחר** כך **הביאו** את **האבנים**. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והעליו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וגרסינן עליו את התורה: [1] **מאי** והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים ג"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף תלוני נצא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל אמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה אים וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' ויומת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף אמר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות ושבע אלף וח"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [2]והשתא שלא היו כל שבט לוי שם נריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (שם כה) ומה שאלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף תלוני נצא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מאחת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [3][אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל הכא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפריש"ת שהמגפה היתה קודם למנין: **עשרים** וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אין אלא כ"ג מכאן וכ"ו מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים [4]היו כ"ג ועל השניה כ"ו וחבולון אלא ומשני א"כ יוחנן בנימין היה אבי מכן וא"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"ג ועל הראשונה יש"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב שש שמותם לא כתיב אלא שש משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

[1] [מוספתא פ"מ], לא היו העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל נשמה [2] [דברים כ], ד) [וגו'. רש"ן], ה) [ע"ב], ו) פירש"ל ר' יהודה מיצטרין דוקא וגזה"ל גני יפ"ת כו' כ"ה בס"ר, ז) שיך לע"ב. ח) רש"ל, ט) רש"ל ועי' רש"ל, י) היו כ"ג ועל הראשונה. רש"ל ומהרש"א הגיה של הר גריזים היו כ"ו ועל השניה כ"ג וחבולון כו',

תורה אור השלם

1. אֶת אֵימֹתַי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהָמֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף: שמות כג כז
2. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: שמות טו טז
3. וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בָּאֵר הֵיטֵב: דברים כז ח
4. וְצִוָּה אוֹתָם לֵאמֹר שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהַנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בּוֹ הַלָּיְלָה: יהושע ד ג
5. וְאת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל: יהושע ד כ
6. וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת הַחִוִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ: שמות כג כח
7. וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחֹסֶן הוּא כָּאֵלוֹנִים וְאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרְשָׁיו מִתָּחַת: עמוס ב ט
8. וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזִקְנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית יְיָ כְּגֵר כְּאֶזְרָח חֲצִי אֶל מוּל הַר גְּרִזִים וְחֲצִיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בָּרִאשֹׁנָה: יהושע ח לג
9. שִׁשָּׁה מִשְׁמָתָם עַל הָאֶבֶן הָאַחַת וְאת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: שמות כח י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והעלו ל"ל קודם ד"ה פריו:

גליון הש"ס

גמ' וקיפלו את האבנים. כמו וקלפו רש"י מולין מד ע"ב ד"ה לתקפל:

מוסף רש"י

זו ביאה ראשונה. שבאו לארץ בימי יהושע (ברכות ד.). **זו ביאה שניה.** כשעלו מגלות בבל בימי עזרא (שם). **ליעשות להם נס.** לנוח כיד רמה (שם) לעלות בזרוע על כתפם של מלכי פרס (מהרדזן צח:). **בביאה שניה.** בימי עזרא, **בביאה ראשונה.** בימי יהושע, מדהקישן הכתוב (שם). **אלא שגרם החטא.** ולא הלכו אלא בגרשום טורם וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש לאחרון (ברכות ד.), וקיפלו. כמו וקילפו (חולין מד. עי"ש).

תוספות שאנץ

שביו לרבות כנענים שבתוכם. בא הכתוב להתיר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תואר שלא יהא ככלל לא תחייה כל נשמה: כמאן כר' שמעון שהבא להם שיחזרו בתשובה ודוקא אותם העומדין בגבולין אבל העומדין חוץ לגבולין לא היו בכלל לא תחיה כל נשמה. שאם היו רוצים לפנות את ארצם והולכין להם לא נצטוו להחרימם כמו שפינה הגרגשי והלך לו. (אלא) [אבל] לר' יהודה כולם בכלל דלא תחיה וא"ת לר' יהודה דאמר דנצטוו להחרימם כל הכנענים שבחוצה לארץ למה לי קרא דלא תחיתון בם תיפוק לי מלא תחיה כל נשמה. וי"ל דאיצטריך כגון אותן שלא יוכלו להחרימם כדא" בספר שופטים וכגון הגרגשי שפינה והלך לו: דמשה לא עבר דיהושע עבר. תי' פשיטא דשל משה לא עבר דלמה היתה עוברה הירדן והלא לא כבשו אז אלא ארץ סיחון ועוג ושמא אותן שנמלטו מארץ סיחון ועוג לעבר הירדן של ארץ כנען לא הזקה הצרעה עד יהושע:

כו א מיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הל' ט וע"ש בכ"מ:

לעשות צרכיו. גרסה משוס דהוליאו בלשון ביאה הביאה קא דייק נמי לעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה **באתה דיוקנו של אביו.** כתב רביו משה הדרשן ואין אים מאנשי הבית [ג)שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית בלומר מלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא מ): **איתשיל** נמי **אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה.** ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דלדקיהו וגבוכדנצר דמייתי התם ד) מיהו מהכא משמע ה) דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (דף פה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהמודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזוז בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה: והיו

[1]לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקין באבני אפוד אלא כדרך שחלוקין בחומש שני כיצד בני לאה כסידרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע ואלא מאי אני מקיים כתולדותם כשמותן שקרא להן אביהן ולא כשמות שקרא להן משה ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני דן ולא הדני גד ולא הגדי תיובתא דרב כהנא תיובתא ואלא מאי והחציו תנא חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל מפני שלוי למטה אדרבה מפני שלוי בצרי להו הכי קאמר אף על פי שלוי למטה בני יוסף עמהם שנאמר [1]וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להן לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין הרע אמרו ליה [6]זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא דכתיב [2]בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר' אבהו אל תהי קורא עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי בר' חנינא אמר מהכא [3]וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן הני חמשים אותיות חמשים נכי חדא הויין א"ר יצחק [5]יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר [4]עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים מתקיף לה רב נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב [5]ואביו קרא לו בנימין [6]אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה [6] יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה יוסף מאי היא דכתיב [6]ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו ויבא הביתה לעשות מלאכתו [6]רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו נכנס ואין איש מאנשי הבית וגו' אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע לא היה בו איש תנא דבי ר' ישמעאל אותו היום יום חגם היה והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם והיא אמרה להן חולה היא אמרה אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה [7]ותתפשהו בבגדו וגו' באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות [7]דכתיב [8]ורועה זונות יאבד הון מיד [9]ותשב באיתן קשתו א"ר יוחנן משום ר' מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו מידי אביר יעקב מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה שנאמר [10]רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר [11]אלה תולדות יעקב יוסף אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו שנאמר [12]ובני בנימין בלע ובכר ואשבל וגו' בלע שנבלע בין האומות ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות ונעמן שנעים ביותר אחי וראש אחי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו וארד שירד לבין אומות העולם א"ד וארד [6]שפניו דומין לוורד א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף [13]ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאל ולימדו שבעים לשון לא הוה קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר [4]עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים [9](שפת לא ידעתי אשמע) ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה אישתעי איהו בלשון הקדש לא הוה קא ידע מאי הוה אמר א"ל אגמרי אגמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית אישתבע לו כי א"ל [14]אבי השביעני לאמור א"ל זיל איתשיל אשבועתך אמר ליה ואיתשלי נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה א"ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך יהודה מאי היא דתניא היה ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ שבטו

לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים. כלומר לא כדרך שסדורים בחומש הפקודים הוא ספר וידבר שנסדרו ברשם אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו' (במדבר ה): **כחומש שני.** בתחילת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי ויהודה ויששכר וזבולון נאחת מהן בשניה בנימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף: **א"כ מה ת"ל כתולדותם.** הואיל ולא כדרך לידתן נסדרו: **תיובתא דרב כהנא.** דלכולי עלמא אין זה סדר הר גריזים והר עיבל דאילו סדר הר גריזים שמעון ולוי ויהודה יששכר ויוסף ובנימין והר עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי: **מרובה מחציו כו'.** והייטו דקאמר והחציו של מול הר עיבל) החציו ממועט שבחציו ה): **מפני שלוי למטה.** זקני כהונה ולויה היו עם אהרון בין שני ההרים כדלקמן ו): **כל שכן דכנרי להו.** חציו של הר גריזים שהרי שבט לוי מהן היה: **אלא הכי קאמר אע"פ ששבט לוי למטה.** אפ"ה חציו של הר גריזים מרובה מפני שיוסף עמהן ומרובין היו: **וידברו בני יוסף וגו'.** סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה': **עולי עין.** עולין על העין ואין העין עולה עליהם: **וידגו לרוב.** כן ברכן יעקב למנשה ואפרים: **כגיר חדא הוו.** אאבן השניה קאי: **כאולדותם בעינן.** כשמות אשר קרא להם אביהם: **בשתר.** שנתייחד עם הערוה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו: **יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא.** על היס כדלקמן ו): **נקרא כולו.** שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה: **לדבר עבירה.** והאי מלאכתו תשמיש: **מלאכתו ממש.** מלאכה: **צרכיו.** תשמיש: **יאבד הון.** שם טוב שהוא יקר מכל הון: **קשתו.** שכבת זרעו על שם שיורה כתן: **ויפוזו.** לשון ויפולו שהזיי"ן והלד"י מתחלפין כמו זעקת לעקת: **שנעץ אצבעותיו בקרקע.** ונשמר עליהן כדי שיתייסר ויורד בגערו ויעבור תוקף יצרו: **מידי אבירותיו של יעקב.** משם זכה להיות רועה ומשם זכה להיות בחבן מאבני ישראל: **רועה ישראל האזינה.** כלפי שכינה נאמר: **נוהג כצאן יוסף.** קרי בלאן יוסף המנהיגים בצאנו של יוסף. אלמא מיקרו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה: **אלה תולדות יעקב יוסף.** תולדות שילאו מיעקב כנגדן ראוי לעמת מיוסף: **ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו.** אומן עשרה שפיתתו מיוסף בעשר אצבעותיו: **שגר באכסניא.** בחרן נכריה: **מופים.** מפורש במדרש רבי תנחומא ה) שהיה פיו כפי יעקב אביו בהלכות שקיבל משם ועבר: **אצטגניות.** חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המזלות: **גנוני מלכות.** גווני מלכות בחכמה גבורה ויופי: **עדות ביהוסף שמו.** מיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: **איתשיל אשבועתך.** השאל לחכמים שיתירוה לך: מושפיזכן

מסורת הש"ס

ג) כ"ג קיח: כ"מ פפ. בכרכות כ. גה.; ב) [נעיל י:], שבת מט.; ד) [ע' מה שכתבו תוס' גיטין קמ. ד"ה ומיתין], ה) [שבת קיח:]; ו) רש"ל מ"ו, ז) [יומא מ:]; ח) עי' פרש"י בע"א, ט) [דף ל:], י) [דף לז.], כ) [עי' כ"ל לד מ], ל) רש"ל, מ) [נ"א אבל בחלון היכן], נ) [בנדרים פה.], ס) [נ"ל דהתם].

תורה אור השלם

1. וַיְדַבְּרוּ בְנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וְאָנִי עַם רָב אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרַכַנִי יְיָ: יהושע יז יד
2. בן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר: בראשית מט כב
3. הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: בראשית מח טז
4. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שִׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע:
תהלים פא ו
5. וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין: בראשית לה יח
6. וַיְהִי כַּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת:
בראשית לט יא
7. וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: בראשית לט יב
8. אִישׁ אֹהֲב חָכְמָה יְשַׂמַּח אָבִיו וְרֹעֶה זֹנוֹת יֹאבַד הוֹן: משלי כט ג
9. וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפוּזוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל:
בראשית מט כד
10. רֹעֶה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה:
תהלים פ ב
11. אֵלֶּה תֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם:
בראשית לז ב
12. וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וַאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד: בראשית מו כא
13. וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם:
בראשית מא מד
14. אָבִי הִשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה:
בראשית נ ה

הגהות הב"ח

(ה) גם' יהודה שקידש. כ"כ ע"ל בפ"ק דף י ע"ב:

עין משפט נר מצוה

כח א ב מיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הל' ט וע"ש בכ"מ:

מוסף רש"י

אלא עולי עין. מקולקין מן העין שאינה שולטת בהן (בכרכות כ.) שליעין על העין ולא העין עולה בהן (שם יה:) עולין למעלה מן העין והיא מלמטה שהיא אינה יכולה לשלוט בהן (ב"מ שז. וכעי"ז ושב"ש ב"ב קיח:).

תוספות שאנץ

ואין איש מאנשי הבית יש במדרש שבדק יוסף עצמו ולא מצא מעשה של איש שלא היה לו מילה שמצא עצמו טומטום: שגר באכסניות בארץ נכריה: מופים מפרש בתנחומא שהיה פיו כשל אביו בהלכות שקבל משם ועבר: אשתעי איהו בלשון הקדש. צ"ע אי הוו ע' לשון חרן מלשון הקדש דהא הכא לא הוה ידע ליה ואמר בסוכה שע' פרים שמקריבין בחג הסוכות כנגד ע' אומות חרן מישראל ואמר נמי בסדר פנחס דמונה ס"ה משפחות בישראל רע' באומות היינו דכתיב כי אתם המעט ה' משפחות מעט מכל העמים:

שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר [1]שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם לפיכך [6]זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר [2]ובין כתפיו שכן אמר לו רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה שנאמר [3]סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל ועליו מפרש בקבלה [4]הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו' [5]אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה וגו' באותה שעה היה משה מאריך בתפלה אמר לו הקב"ה ידידיי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה לפני אמר לפניו רבונו של עולם ומה בידי לעשות אמר לו [6]דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ידך וגו' לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר [7]היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו משום דהים ראה וינוס תניא [8]רבי אליעזר בן יעקב אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה רבי יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה רבי אומר אלו ואלו למטה הן עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי הר עיבל ופתחו בקללה מאי [8]על על בסמוך [9]כדתניא [9]ונתת על המערכת לבונה זכה רבי אומר [7]על בסמוך אתה אומר על בסמוך או אינו אלא על ממש כשהוא אומר [10]וסכות על הארון [8]הוי אומר על בסמוך: הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כו': תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט [9]ארור בכלל ארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי

ארבע

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הגן האמה אמר לגדול העמידני גב' שעות גם הקטן להעמידו עם הגן האמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הגן האמה מתוך שהיו עומדים להוכין נגער אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לבנודי אף אני לא אקפח את שכרכם מה שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים שנשרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר בחדין אמר בנשגר והלנישו לדניאל ארגוונא (דניאל ה):

אי אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני לדוק (יחזקאל מו:): **מאי** על **על בסמוך כדתניא רבי אומר וכו'.** האי דלא מייתי מתניתין בפרק שני הלחם (מנחות לו.) אגב שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים ומטפחיים ריחם באמצע קאי שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מנה מנשה יש לומר משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אאבא שאול ואמרי על ממש והכי משמע נמי בהקומץ רבה (שם כז.) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרי' [6][על ממש] דבעי שם רבי יצחק איבריס שסדרן בגידי מערכה מהו אלינה דמאן דאמר על ממש לא מיבעי לן דעל העליים כתיב [6][מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המבדרכין על הר גריזים ממש והמקבלים על הר עיבל כדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל ועונו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התודה (שם דף עח.) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג.:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהתיא דפרק שני הלחם (מנחות דף לב.) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [6][אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [6][והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [6][דכי יהיב] בסמוך [6][הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות נאות מלה (שם סב.) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניף כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חזקיה אומר מניף הלחם בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ומגיף מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין [כן] לפני ממ"ה עושין כן אלא מניף זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

רבי

1. שם בנימן צעיר רדם שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי:
תהלים סח כח
2. לבנימן אמר ידיד יי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכָן:
דברים לג יב
3. סַבֻּנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן:
הושע יב א
4. הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ:
תהלים סט ב
5. אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ:
תהלים סט טז
6. וַיֹּאמֶר יְי אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ:
שמות יד טו
7. הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
תהלים קיד ב
8. אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן:
דברים כז יב
9. וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיְי:
ויקרא כד ז
10. וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְסָכַתָּ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת:
שמות מ ג

אושפיזכן לגבורה. שבית קדשי הקדשים בנוי בחלקו: **בכתפו אפרים.** שירלו לסמוך עליו וכחשו באמונתם: **רד עם אל.** ירד בים על שבטח בהקב"ה: **ישראל ממשלותיו.** דיהודה שנתקדש למשל בהן: **שכבר נאמר לוי למעלה.** משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה[11]: **שכבר נאמר לוי למטה.** בספר יהושע (מ) דכתיב וכל ישראל וזקניו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים והלוים אלמא כהנים ולוים למטה היו: **הראוי לשרת.** לשאת את הארון דהיינו מבן שלשים ועד בן חמשים: **למטה.** אצל הארון: **אלו ואלו.** ישראל ולוים למטה היו דכתיב בספר יהושע: **על הר גריזים ועל הר עיבל.** שכתב משה בתורה על בסמוך כדמפרש ואזיל: **על בסמוך.** שהיה מושיב שני בזיכי לבונה בין שני הסדרים: **וסכות על הארון.** על כרחך לאו על ממש דהאי מתילה הואי פרוכת ולא היה סכך: **ברוך בכלל ברוך בפרט.** כל הברכות והקללות[12] נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט ברוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ארור אשר לא יקים הרי בכלל וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה וכן כולן: **ללמוד וללמד לשמור ולעשות.** כל המצות כולן טעונות ארבעה אלה ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם[13] וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו'[13] הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה ועל ארבעתן נתפרו ארור וברוך בכלל ופרט ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו וכן ללמד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע בריתות ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: (מכאן הפירוש שיין לע"ב) **ארבע וארבע.** ארבע בריתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמנה: **שמנה ושמנה.** הא איכא עוד שמנה לשמור ולעשות: **וכן בסיני.** כשנאמרו כל המצות למשה נתנו כולן בארור וברוך בכלל ופרט: **וכן בערבות מואב.** כשאמרה לישראל דכתיב (דברים ח) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה וגו': **שנאמר אלה דברי הברית וגו'.** בתר קללות וברכות כתיב מלבד הברית וגו' אלמא בברית ערבות מואב בברכות וקללות כך ברית בחורב. דהר גריזים והר עיבל לא איצטריך לאתויי קרא דעלה קאי ובה איירי. ושמרתם את דברי הברית הזאת לא גרס ליה הכא: ארבעים

מוסף רש"י

ונעשה אושפיזכן לגבורה. שהיה הארון נתון בחלקו (יומא יב.). **רבי אומר על בסמוך.** שיתן הבזיכין של לבונה אצל הסדרים (מנחות שם). **כשהוא אומר וסכות על הארון את הפרוכת.** לדיבא למימר על ממש, דהא פרוכת מחילה היא להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים, הוי אומר על בסמוך. שהיה אצל הארון (שם).

מ) [עי' יומא יב. ובזבחים נד.], כ) [מוספתא פ"ח ע"ש], ג) מנחות קב. לח., ד) [מנחות כז. עח: פסחים סג: מהדרין יג:], ה) [ל"ל את הפרוכת הוי אומר וכו'], ו) [מוספתא פ"ח], ז) [דברים כז], ח) [דברים כז], ט) [שם ה], י) [שם יא], כ) [רש"ן], ל) [רש"ן], מ) רש"ל, נ) [רש"ל].

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מקשיינן לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין ברוח עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה נברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב באריר י"ב בכלל ד"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קל"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי אילטריך למימר שליפי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דנעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה: **רבי** שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדין דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אין קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה עופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה יז) הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא ר"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות לו לבעלי מצות בגילין של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג): **אמר** רב משרשיא **ערבא ועדבא דערבא.** כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות יח) קל"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשם מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליעזר דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן: **ברכה** אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומריים ברכות היו אומריים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה בחתת וברכה בחתת: ונאמר אומר אותה שלש ברכות [2] ובמקדש ברכה אחת [3] במקדש אומר את השם ככתבו

ארבע וארבע הרי שמונה שמונה ושמונה הרי שש עשרה וכן בסיני וכן בערבות מואב שנא' [1] אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' וכתיב [2] ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' נמצא מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה ר"ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכנים אהל מועד שבמדבר ובפלוגתא דהני תנאי דתניא רבי ישמעאל אומר יט) כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד ר' עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב [3] ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאי בינייהו אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת [3] ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' בארור סגי ליה אלא זה הבא על הערוה והוליד בן והלך לבין עובדי כוכבים ועבד עבודת כוכבים ארורין אביו ואמו של זה שכך גרמו לו ת"ר [4] ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה וגו' מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הרי כבר נאמר [5] אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וכתיב [6] ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל אלא להקדים ברכה לקללה יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות תלמוד לומר ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות ולהקיש ברכה לקללה לומר לך מה קללה בלוים אף ברכה בלוים ומה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם ומה קללה בלשון הקודש אף ברכה בלה"ק ומה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל ופרט ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן: **מתני'** ברכת כהנים כיצד [8] במדינה

ארבעים ושמנה בריתות. לכל אחד מישראל שש עשרה תלתא זימני מ"ח הוי: **מוליא הר גריזים.** לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה: **ומכנים אהל מועד.** שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה ביסוד ולמדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד נאמר (ויקרא א): **כללות נאמרו בסיני.** בשתים נאמרה תורה בסיני ולא נתפרשה לו כגון בסיני נאמר (שמות כ) וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ולא פירש מתן דמיה כילד הקטרת אימורים והפשט ונתות וכליל של עולה ובספר ויקרא באהל מועד פירשה: **ונשתלשו בערבות מואב.** מפי משה ליסראל. ת"ק סבירא ליה כר' ישמעאל הלך לר סיני ואהל מועד תדא היא ור' שמעון ס"ל כר"ע הלכך תרי ניהו: **ר"ש** כרבי יהודה אומר **ארבעים ושמנה בריתות.** לכל אחד של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כמנין שהיו ד) (בסיני) [במדבר] שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו. ה"ג בתוספתא (פ"ח ע"ב) לא"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלשת אלפים חמש מאות וחמשים: **מאי בינייהו.** מאי מוסיף רבי ומאי פליגי: **אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא.** אם נעשה כל אחד ערב על ערבותו של חבירו או לא. רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חבירו אלא שיאמרו את המצות נמצא כל אחד ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד אבל לא נעשה כל אחד ואחד ערב על ערבות של חבירו אלא על חובתו של חבירו. ואתא רבי למימר לדברי ר' שמעון שבא למנות את בריתות הערבות יש לו למנות ארבעים ושמנה בריתות של ששים ריבוא לכל אחד וכל אחד האלה יש ששים ריבוא שכולם נתערבו זה בזה על חובותם ועל ערבותם נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות של ששים ריבוא בשביל חובות של חבירו וכל אחד משלים ריבוא הללו קבל עליו בריתות ששים ריבוא בשביל ערבות שנתערבו אחיו על חבירהם וזה קבל עליו אף ערבות של ערבים: **כל הפרשה.** של הר גריזים לא נאמרה אלא בנואף ונואפת: **בארור סגי ליה.** בתמיה כופר בעיקר הוא וסגי ליה בארור: **אלא זה הבא על הערוה.** אשת איש והוליד ממזר ומתוך בושתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הולך לבין העמים ועובד עבודת כוכבים. וארורים אלו שעשאוה לעבוד פסל ומסכה וכן דורש כלם כל אחת לפי פשטה אחתן של ערוה כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כלם באשת איש ולמיקם בתרי ארורי שוכב עם כל בהמה זו אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת. מקלל אביו ואמו בא על אשת איש מזלזל באביו ואמו שגידלו למעשה רעים. משגה עור מפתה אשת רעהו שהיא סומא בדבר ואינה יודעת הענוג כמוהו. משיג גבול רעהו בא על אשת רעהו הרי הוא מסיג גבול רעהו שנאסרה אשתו לו. מכה רעהו בסתר יט) לוקח שוחד להרוג נפש להיות עוקבת אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה. מטה משפט גר יתום פ"ה איני יודע לדרשו. ורבינו שמשון מקוצי מפרש זה הבא על אשת איש והוליד ממנה בן ממזר ומתוך שבנו ממזר הולך לדור בעיר אחרת בארץ מרחק באשר ימצא. ונמצא שהוא גר ויתום שהוא בגר שאין לו אב שזה שהולידו אינו מודה שהוא בנו וגם אמו אלמנה שנאסרה על בעלה וישבת עגונה כאלמנות חיות:

ט) ל"ל מכה רעהו בסתר גורם לו בלשון סתריו שתמות בנביקת מיס המרים לוקח שוחד להכות נפש ליקח שוחד להיות עוקב אחר המנאף וכו'.

כמ א מיי' פי"ד מהל' תפלה הל' ג סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף יג:
ל ב מיי' שם הל' ט:
לא ג מיי' שם הלכה י:

תוספות שאנץ

אלא זה הבא על הערוה אשת איש והוליד ממזר ומתוך בושתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הולך לבין העמים ועובד עבודת כוכבים. וארורים אלו שעשאוה לעבוד פסל ומסכה וכן דורש כלם כל אחת לפי פשטה אחתן של ערוה כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כלם באשת איש ולמיקם בתרי ארורי שוכב עם כל בהמה זו אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת. מקלל אביו ואמו בא על אשת איש מזלזל באביו ואמו שגידלו למעשה רעים. משגה עור מפתה אשת רעהו שהיא סומא בדבר ואינה יודעת הענוג כמוהו. משיג גבול רעהו בא על אשת רעהו הרי הוא מסיג גבול רעהו שנאסרה אשתו לו. מכה רעהו בסתר יט) לוקח שוחד להרוג נפש להיות עוקבת אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה. מטה משפט גר יתום פ"ה איני יודע לדרשו. ורבינו שמשון מקוצי מפרש זה הבא על אשת איש והוליד ממנה בן ממזר ומתוך שבנו ממזר הולך לדור בעיר אחרת בארץ מרחק באשר ימצא. ונמצא שהוא גר ויתום שהוא בגר שאין לו אב שזה שהולידו אינו מודה שהוא בנו וגם אמו אלמנה שנאסרה על בעלה וישבת עגונה כאלמנות חיות:

מסורת הש"ס

א) מגילה ג. זבחים קטו:. ב) [תוספתא פ"א ע"ז], ג) ממיל פ"ז מ"ב, ד) רש"ל, ה) [לעיל טו:], ו) [לעיל נב.], ז) [לקמן מ:], ח) מ"א הכ"ד שלמטה. רש"ל, ט) קע"ג ריבוא ריבואות וה' אלפים ריבואות וח"ת ריבואות ושיל שלשים ריבואות וחמשים אלפים וה' אלפים וחמשים בריבות כו'. רש"ל,

תורה אור השלם

1. אלה דברי הברית אשר צוה יי את משה לברת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב: דברים כח סט
2. ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשון:
דברים כט ח
3. ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת יי מעשה ידי חרש ושם בסתר וענו כל העם ואמרו אמן:
דברים כז טו
4. והיה כי יביאך יי אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל:
דברים יא כט
5. אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים בעברכם את הירדן שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן:
דברים כז יב
6. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי: דברים כז יג

מוסף רש"י

כללות נאמרו בסיני. הרבה דברים נאמרו סתומים בסיני שלא נתפרשו כל צרכן ופירשו לו לאחר שהוקם המשכן באהל מועד, שהרי לא נתפרשו שם הלכות עבודה בכל הצרך אלא מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך (שמות כ) ולא פירש מתן דמיהן הפשטן ונתוחן של עולות והקרבת אימורין של שלמים (חגיגה ו. והעניין זבחים קטו:). ופרטות באהל מועד. משהוקם המשכן ודיבר עמו מעל הכפורת, שם פירש לו הכתוב, דכתיב ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר, ובספר ויקרא נתפרשו כל הלכות קרבן, וכן דברים הרבה (חגיגה ו. והעניין זבחים שם). ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה ליסראל שנאמר (דברים ה) בענבר הירדן בארץ מואב הוחיל משה באר את התורה וגו' (חגיגה ו:) משנה תורה שחזר משה ואמרה לפם על הספר (זבחים קטו:).

ארבעים ושמנה בריתות. הכי מקשיינן לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין ברוח עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה נברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב באריר י"ב בכלל ד"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קל"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי אילטריך למימר שליפי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דנעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה: **רבי** שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדין דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אין קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה עופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה יז) הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא ר"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות לו לבעלי מצות בגילין של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג): **אמר** רב משרשיא **ערבא ועדבא דערבא.** כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות יח) קל"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשם מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליעזר דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן: **ברכה** אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומריים ברכות היו אומריים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה בחתת וברכה בחתת: ונאמר אומר אותה שלש ברכות [2] ובמקדש ברכה אחת [3] במקדש אומר את השם ככתבו

ארבע וארבע הרי שמונה שמונה ושמונה הרי שש עשרה וכן בסיני וכן בערבות מואב שנא' [1] אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' וכתיב [2] ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' נמצא מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה ר"ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכנים אהל מועד שבמדבר ובפלוגתא דהני תנאי דתניא רבי ישמעאל אומר יט) כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד ר' עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב [3] ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאי בינייהו אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת [3] ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' בארור סגי ליה אלא זה הבא על הערוה והוליד בן והלך לבין עובדי כוכבים ועבד עבודת כוכבים ארורין אביו ואמו של זה שכך גרמו לו ת"ר [4] ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה וגו' מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הרי כבר נאמר [5] אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וכתיב [6] ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל אלא להקדים ברכה לקללה יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות תלמוד לומר ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות ולהקיש ברכה לקללה לומר לך מה קללה בלוים אף ברכה בלוים ומה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם ומה קללה בלשון הקודש אף ברכה בלה"ק ומה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל ופרט ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן: **מתני'** ברכת כהנים כיצד [8] במדינה

ארבעים ושמנה בריתות. לכל אחד מישראל שש עשרה תלתא זימני מ"ח הוי: **מוליא הר גריזים.** לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה: **ומכנים אהל מועד.** שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה ביסוד ולמדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד נאמר (ויקרא א): **כללות נאמרו בסיני.** בשתים נאמרה תורה בסיני ולא נתפרשה לו כגון בסיני נאמר (שמות כ) וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ולא פירש מתן דמיה כילד הקטרת אימורים והפשט ונתות וכליל של עולה ובספר ויקרא באהל מועד פירשה: **ונשתלשו בערבות מואב.** מפי משה ליסראל. ת"ק סבירא ליה כר' ישמעאל הלך לר סיני ואהל מועד תדא היא ור' שמעון ס"ל כר"ע הלכך תרי ניהו: **ר"ש** כרבי יהודה אומר **ארבעים ושמנה בריתות.** לכל אחד של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כמנין שהיו ד) (בסיני) [במדבר] שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו. ה"ג בתוספתא (פ"ח ע"ב) לא"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלשת אלפים חמש מאות וחמשים: **מאי בינייהו.** מאי מוסיף רבי ומאי פליגי: **אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא.** אם נעשה כל אחד ערב על ערבותו של חבירו או לא. רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חבירו אלא שיאמרו את המצות נמצא כל אחד ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד אבל לא נעשה כל אחד ואחד ערב על ערבות של חבירו אלא על חובתו של חבירו. ואתא רבי למימר לדברי ר' שמעון שבא למנות את בריתות הערבות יש לו למנות ארבעים ושמנה בריתות של ששים ריבוא לכל אחד וכל אחד האלה יש ששים ריבוא שכולם נתערבו זה בזה על חובותם ועל ערבותם נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות של ששים ריבוא בשביל חובות של חבירו וכל אחד משלים ריבוא הללו קבל עליו בריתות ששים ריבוא בשביל ערבות שנתערבו אחיו על חבירהם וזה קבל עליו אף ערבות של ערבים: **כל הפרשה.** של הר גריזים לא נאמרה אלא בנואף ונואפת: **בארור סגי ליה.** בתמיה כופר בעיקר הוא וסגי ליה בארור: **אלא זה הבא על הערוה.** אשת איש והוליד ממזר ומתוך בושתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הולך לבין העובדי כוכבים ועובד עבודת כוכבים אלה שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה. וכן דורש את כולן כל אחת לפי פשטה. אותו של ערוה כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כולם באשת איש ולמיקם בתרי ארורי. שוכב עם כל בהמה אשת איש שעשתה מעשה בהמה ה)

שמנאפת. מקלל אביו ואמו הבא על אשת איש מזלזל באביו ואמו שגידלו גידולין רעים בביתם. משגה עור מפתה אשת איש שהיא סומא בדבר ואינה יודעת עונשו כמוהו. משיג גבול רעהו בא על אשתו הרי הוא מסיג גבול. מכה רעהו בסתר גורם לו בלשון סתריו שתמות בנביקת מיס המרים. לוקח שוחד להכות נפש ליקח שוחד להיות עוקב אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה. מטה משפט גר יתום איני יודע לדרשו: **יכול כל הברכות כולן קודמות לקללות.** שיגמרו כל הברכות תחילה עד ברוך אשר יקים וגו' ואח"כ יפתחו בקללה: **בלשון הקודש.** כדלעיל קול קול ממשה ו): **מתני'** הכי גרסינן במתני' **ברכת כהנים כילד** (כו') **במדינה אומר אותה שלש ברכות.** שמפסיקין הכהנים בין פסוק לפסוק ועונין הלוים אמן: **במקדש ברכה אחת.** לפי שאין עונין אמן במקדש ואין לריך כאן שום הפסק והכי מפרש בגמרא ז):

ככתבו

כלפנו. כיו"ד ה"י: **בכינויו.** בגל"ף דל"ת: **כנגד כתפוסיהם.** מפני שלריך נשיאות כפיס כדאמרי' בברייתא בגמרא: **וכמקדש.** למעלה מראשיהם מפני שמברכין את העם בשם המפורש למעלה מקשרי אצבעותיהם: **שאין מגביה למעלה מן הגיז את ידיו.** מפני שהשם כתוב עליו:

גמ' נשיאות כפיס. שיגביהו את ידיהם: **קשיא ליה לרבי יונתן.** אהך גזירה שוה לי בגז"ש ילפת לה איכא למיפרך מה למלואים שכן קרבן ליבור כדכתיב (ויקרא ט) וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים וכולן של ליבור כדכתיב קחו שעיר עזים וגו' (ג) ורחש חדש הוה כדכתיב ביום החדש הראשון באחד לחדש תקיים וגו' (שמות מ) והוא היה יום שמיני למלואים כדתניא (ה) בסדר עולם אותו היום עגל עשר עגורות: ר' נתן אומר אינו צריך. משום דפרכא ליה גז"ש מייתי ליה בהקישא: **אף כאן נשיאות כפיס.** ולא מיקשי תו שכן כ"ג דאין משיבין על הקישא (ו): **וכתיב כל הימים.** ולא מיקשי לך תו ראש חדש ועבודת צבור: **ואיתקש ברכה לשירות.** דלומר ואע"ג דבהאי קרא לאו ברכה כתיבא אלא שירות לעמוד לשרת בשם ה' הוא וכנגד כל הימים איתקוש ברכה ושירות בקרא אחרינא דכתמרי' לעיל לשרתו ולברך בשמו: (ו) **בשם המיוחד.** ככתבו: **בכל המקום ס"ד.** וכי בכל מקום שם המיוחד מזכר הכתיב (שמות ג) זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא (פסחים דף כ.) ועוד וכי בכל מקום שכינה בא ושורה דכתיב אבא אליך והוא לא יחד מקום להזכרת השם: **מסורם הוא.** מהופך. בכל המקום אשר אבא אליך באהל מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים: **אי אינו אלא פנים כנגד עורף.** שאין הציבור צריכין להסב פניהם לגד הכהנים: **לשנים קורא להנים.** כשיש שני כהנים לבדך שליח צבור כשגמר ברכת הודאה נמצא מברכת הר גרזים דשמיהן מפורש בתורה להברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות אחרו הא"ים לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה: **ורבי** יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה:

קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון הברייתא אלא לשון פי' הגמרא וה"ג לה בפיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו': **וכתיב** כל הימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי לאיכא נשיאות כפיס והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל איתעביד עבודת יחיד מנשיאות כפיס ור' יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפיס בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (דף לב:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ידלו ובאו להן לנסכא הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים:

ואיתקש ברכה לשירות. לעיל דקאמר מקיש בניו לו אינא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **או** אינו אלא בבינוי. רבינו הלל פי' בפפרי בכינוי כגון אל אלהים בנאות ולא מסתבר דהיכי מיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן אחרבע אותיות אלא בכינוי יש לומר בקריאתו בגל"ף דל"ת: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקתמתה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורם הוא בכל מקום אשר אבא אליך אני נגלה שם שם אני מצוה להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו הכהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי' בפרק טרף בקלפי (יומא דף לט:) לפי אלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י הכהן שבירך ברכת הכהנים בינינה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דזבחים (דף כג:) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא בלחש. תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה מג"ש דברכה ברכה מהר גרזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא אינטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר הכן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' הכן קורא כהנים אלא לאותו השבט: כל

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך. תימה אברכה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (דף לג.) וי"ל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גרזים דשמיהן מפורש בתורה להברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות אחרו הא"ים לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה: **ורבי** יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה:

קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון הברייתא אלא לשון פי' הגמרא וה"ג לה בפיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו': **וכתיב** כל הימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי לאיכא נשיאות כפיס והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל איתעביד עבודת יחיד מנשיאות כפיס ור' יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפיס בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (דף לב:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ידלו ובאו להן לנסכא הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים:

ואיתקש ברכה לשירות. לעיל דקאמר מקיש בניו לו אינא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **או** אינו אלא בבינוי. רבינו הלל פי' בפפרי בכינוי כגון אל אלהים בנאות ולא מסתבר דהיכי מיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן אחרבע אותיות אלא בכינוי יש לומר בקריאתו בגל"ף דל"ת: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקתמתה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורם הוא בכל מקום אשר אבא אליך אני נגלה שם שם אני מצוה להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו הכהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי' בפרק טרף בקלפי (יומא דף לט:) לפי אלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י הכהן שבירך ברכת הכהנים בינינה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש

כתבו ובמדינה בכינויו [8]במדינה כהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפיהן [9]ובמקדש על גבי ראשיהן [1]חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ ר' יהודה אומר אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ שנאמר [1]וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם: **גמ'** תנו רבנן [2]כה תברכו [3]בלשון הקודש אתה אומר בלשון הקודש או אינו אלא בכל לשון נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן [3]אלה יעמדו לברך את העם מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש רבי יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כה עד שיאמרו בלשון הזה תניא אידך כה תברכו [4]בעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אלא אפי' בישיבה נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר [4]לשרתו ולברך בשמו מה [1]משרת בעמידה אף מברך בעמידה ומשרת גופיה מגלן [5]דכתיב [5]לעמוד לשרת תניא אידך כה תברכו בנשיאות כפים אתה אומר בנשיאות כפים או אינו אלא שלא בנשיאות כפים נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן [6]וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בנשיאות כפים אף כאן [7]בנשיאות כפים קשיא ליה לר' יונתן אי מה להלן כהן גדול וראש חודש ועבודת צבור אף כאן כהן גדול וראש חודש ועבודת ציבור ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר [5]הוא ובניו כל הימים מקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים וכתיב כל הימים ואיתקש ברכה לשירות ותניא אידך כה תברכו את בני ישראל [8]בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת"ל [7]ושמו את שמי שמי המיוחד לי יכול אף בגבולין כן נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן [8]לשום את שמו שם מה להלן בית הבחירה אף כאן בבית הבחירה רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר [9]בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך בכל מקום ס"ד אלא מקרא זה מסורם הוא בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתיך

משלהם

שם אזכיר את שמי והיכן אבוא אליך וברכתיך בבית הבחירה שם אזכיר את שמי בבית הבחירה תניא אידך כה תברכו את בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גרים נשים ועבדים משוחררים מנין ת"ל [2]אמור להם לכולהו תניא אידך כה תברכו [3]פנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנגד פנים או אינו אלא פנים כנגד עורף ת"ל אמור להם כאדם האומר לחבירו תניא אידך כה תברכו [4]בקול רם או אינו אלא בלחש ת"ל אמור להם כאדם שאומר לחבירו אמר אביי [5]נקטינן לשנים קורא כהנים ולא' אינו קורא כהן שנא' אמור להם לשנים ואמר רב חסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה

משלהם

תורה אור השלם

1. וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מַעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים: ויקרא ט כב
2. דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם: במדבר ו כג
3. אֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִים בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן: דברים כז יב
4. בְּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְיָ אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְיָ לַעֲמֹד לִפְנֵי יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים י ח
5. כִּי בוֹ בָחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם יְיָ הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים: דברים יח ה
6. וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מַעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים: ויקרא ט כב
7. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: במדבר ו כז
8. כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה: דברים יב ה
9. מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: שמות כ כ

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ואיתקש וכו' נשמו הס"ל ואח"כ מ"ה בשם המפורש בשם המיוחד: (ב) ד"ה לשנים וכו' להתפלל הא דאמרי' וכו' זו ט'. נ"ב ס"ל ואינו בכלל ברכה הא דאמרינן כה תברכו פנים כפנים:

גליון הש"ס

גמ' דבתיב לעמוד לשרת. מה לקשה הא כאותו קרא עצמו כפ' עקב כתיב לעמוד ולפני ה' לשרתו ולברך בשמו. עי' בספר זית רענן פ' עקב ובתפארת שבוח יעקב מ"ב פי' ל'. ובמק"מ מ"ע מלוה כ' כתב להיתר וכ' נתן נפקא ליה עמידה מדכתי' לעמוד לשרתו ולברך בשמו עכ"ל ול"ע ועי' תוספות מנחות דף קנ ע"ל ד"ה לא:

מוסף רש"י

נקטינן. מסורת מתנותיו, מנהג מדותיו (עורבין ה.).

א מיי' פי"ד מה"ל תפלה הלכה ג ממג עשין ג טוש"ע ח"מ סי' קכח סעיף יב (וברב אלפס פרק בקורא את המגילה דף רעד. ובהל"מ שם סימן י"ח):
לג ב ג מיי' שם הל' ט:
לד ד ה מיי' שם הלכה יא
יא ומגן שם טוש"ע שם סעיף יד (ובהל"מ שם):
לה ו מיי' פ"ה מהל' תפלה מקדש הלכה טז יז:
לו ז ח מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכה י יא (טוש"ע שם סעי' יד):
לז ט מיי' שם הל' ג (יא) יב ממג עשין כ טוש"ע מ"מ סי' קכח סעיף י:
לח י מיי' שם הלכה יא טור ש"ע שם סעיף יד:
לט כ מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף י:

תוספות שאנץ

מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה י"מ דכהן בעל תשובה ראוי הוא לדוכן ולא מקשי' ליה לפסול עבודה דכהן שנשתחמד דכתיב לא יקרב אלי לשרתני וחנן בפ' בתרא דמנחו' נמי התם הרי אלו כבעלי מומין ולא מצינו בשום מקום שבעל מום שפסול לדוכן אלא א"כ היו מומין שבגלוי שהעולם מסתכלין בו. אף בניו בנשיאות כפים ולא תקשי תו שכן כהן גדול דאין משיבין על הקישא וכתיב כל הימים ואל תקשי לך תו ראש חדש ועבודת צבור ל"ה: לשנים קורא כהנים פ"ה כשיש שם שני כהנים לברך שליח צבור כשגמר ברכת הודאה (עד חוץ מבית הכנסת) ל"ה:

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפיים אמור דר' אבא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפיים שמע ר' אחא ואמר אינא אינא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר אם דילמא לא שמע מייה אינא אינא כיון דאמר ר' יהודה בר פזי בשם ר"ל כל כהן שעמד בנהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה דוחה למצות ל"ת אמר אינא לא אמרית ליה אייתויה ואינא מלקי ליה ט)[ר' אבוה הוי יתיב ומתני בני כנישתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואתא עובדא דנשיאת כפיים ולא שאלון ליה] אתא עובדא דמיליה ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפיים לא שאילתון לי ועל מילה אתון שאלון כד שמעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמע גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אינא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הזרוע (חולין דף קלג.) אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכהני ולפרוס ידיה אינסי ליה עידניה: **הא** דאניסי הא דלא אניסי. בסוף מסכת ר"ה (דף לה.) אמרי' דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי: **מחיצה** מא. י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיסם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחילה י"ל עם שאחורי הכהנים מרמין בעצמן כאילו אין הברכה משונה בעייניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים והן עומדים אחורי ערוף אבל בהפסק מחילה כיון דלא קיימי אחורי ערוף לאו מילתא היא דלא מזיגן דקפיד קרא בהכי. מההיא דסוף מס' ר"ה (דף לה.) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כילד צולין (פסחים דף פה:) דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחילה וכו' מדקא פשיט מתנתא דגמ' ממילא דריב"ל ש"מ דקיימא

משלהם תהא והילכתא כוותיה דאביי [א]ולית הילכתא כוותיה דרב חסדא: (סימן מתאו"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ם מכי"ר נהנ"ה בעגל"ה): אמר ר' יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר [1]ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואמר רבי יהושע בן לוי [2]כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר [2]ואברכה מברכיך ואמר ר' יהושע בן לוי [ב]כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי רב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא ולא פליגי הא דסליק לפרקים הא דלא סליק לפרקים ואמר ר' יהושע בן לוי [ג]כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר [3]וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה איני והא ר' אמי ורבי אסי סלקי רבי אמי ורבי אסי מעיקרא הוו עקרי כרעייהו ממטא לא הוה מטו התם וכדתני ר' אושעיא [ה]לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה [6]ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי והוינן בה הא לא עקר אלא דנד פורתא הכא נמי דעקר פורתא ואמר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר [4]טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תיקרי יבורך אלא יברך ואמר ר' יהושע בן לוי מנין שאפי' עופות מכירין בצרי העין שנאמר [5]כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף ואמר רבי יהושע בן לוי כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו שנאמר [6]אל תלחם את לחם רע עין וגו' כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך וגו' רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין אל תלחם ואל תתאו וא"ר יהושע בן לוי אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין שנאמר [7]וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי [8]על לבנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה אמר אדא א"ר שמלאי [ד]בית הכנסת שכולה כהנים כולן עולין לדוכן למי מברכין אמר ר' זירא לאחיהם שבשדות איני [7]והתני אבא בריה דרב מנימין בר חייא [ו]עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה לא קשיא [8]הא דאניסי הא דלא אניסי והתני רב שימי מבירתא דשיחורי בית הכנסת שכולה כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן לא קשיא [ז]הא דאישתייר בי עשרה הא דלא אישתייר בי עשרה גופא תנא אבא בריה דרב מנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה פשיטא אריבי באפי גוצי לא מפסקי תיבה לא מפסקא מחיצה מאי ת"ש [9]דאמר רבי יהושע בן לוי [ח]אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים אביעא להו צדדין מהו אמר אבא מר בר רב אשי ת"ש דתנן [ט]נתכוון [10]להזות לפניו

[ב]והזה

לחודייהו הילכך כולן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות: **אריבי באפי גוצי לא מפסקי.** בין כהנים מהיות בכלל ברכה דאם כן אין לדבר סוף:

[ג]והזה

משלהם תהא. לאזהרה זו הכהנים יזהירו: **ושמו את שמי.** תלה הכתוב הדבר בהן להיות ברכה זו שימת שמו על עמו ולא עשאה לזרע ישראל אלא לזרע מקום: **ואברכה מברכיך.** דאילו ואני אברכם לישראל קאי כר"ע דאמר בחלו טריפות (חולין דף מט.) למדנו ברכה לישראל מפי הכהנים מפי הגבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה מסכים על ידם: **לפרקים.** בחגים ובמועדים: **שאינו עולה בעבודה.** קודם שיסיים שלית לבור רגלה לריך לעלות על הדוכן: **וירד מעשות.** אלמא בעוד עבודה בידו צריך ואח"כ וירד מעשות אלמא השתא הוא דגמר: **מעיקרא הוו עקרי כרעייהו.** ממקומן בעבודה אבל רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד דגמרה ברכת העבודה: **ופגן נמי.** בברכות אם הבטחתו כו'. ריש הכי איתא העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ואם אין בהן אלא הוא לא ישא את כפיו אלא מיטרף דעתו בשובו לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום ואם הבטחתו שהוא מלומד בדבר ולא מטרף דעתו נושא את כפיו ואם לא רשאי לישא את כפיו: **והא לא עלה בעבודה.** אלא דעקר פורתא וש"מ סגי בהכי שעוקר מעט רגליו ליל לגד הדוכן בעבודה: **לברך.** בהמ"ז: **לטוב עין.** שונאי בצע וגומלי חסד בממונן: **מכירין בצרי עין.** ואין אוכלים משלהם: **כי חנם מזורה הרשת.** לעיל מייה משתעי בצרי עין גאריבה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו'. כי חנם מזורה הרשת לשון יזורה על נוהו גפרית[ו]. כך דרכם של ליידים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול ואלו צרי העין חנם מאבדין מזונות שזורין ברשתם בעיני כל בעל כנף שאף הן מכירין בהן ואין נהנין ממזונותיהן: **כי כמו שער בנפשו.** שער זה על כרחנו לשון פעל הוא ונקודתו מוכחת עליו שחציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה כאילו זה האוכל מירר והשעיר בנפשו של לר עין וכך הוא לשון כתאנים השועירים (ירמיה מט). ומנחם בן סרוק פירשו לשון שיעור תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי: **ופטרנוהו בלא מזונות.** כלומר למזונות הולרך ולא היה לו ורלה אחד נושא מזונות וכא לאוטפס ממנו לאוכל רעבון ועמד זה עליו והרגו: **בלא לוייה.** מבורה שילך עמהם: **שבשדות.** דאניסי במלאכתן ואין יכולין לבא: **דלא אניסי.** העומדין בבהכ"נ אחורי הכהנים לא אניסי אלא שאין הברכה משובה עליהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים כדת הלכך אינם בכלל ברכה כדאמרי'[ח] כה תברכו פנים כנגד פנים: **מכירפא דשחורי.** לשון בירה. שחורי מקום: **אישתייר בי עשרה.** מקלתן עולין לדוכן והעשרה עונין אמן. לא אישתייר בי עשרה לא חשיב לברכה

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פי"ד מהל' נשיאת כפים הל' ח סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף י:

מא ב מיי' שם פע"ו הל' יג [עור או"ח סי' קמח] [וכיב אלפס פרק הקומץ את המנילה דף רעד. וכרא"ש שם סימן כא]:

מב ג מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' קמח סעיף כ:

מג ד ה מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ח:

מד ו מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע שם סעיף כ:

מה ז מיי' שם פע"ו הל' ט ע סמג שם טוש"ע שם סעיף כה:

מו ח ט מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' כד:

מז י מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעי' כה:

מח כ מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף כד וסימן עה סעיף כ: ל [מיי' פ"י מהל' פרה אדומה הל' ז]:

תוספות שאנץ

ת"ש דא"ר יהושע בן לוי אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמי' וקשה דלענין מה מיירי אי לענין ציורף קשה מדאמרי' פרק כל גגות ציבור בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין וא"כ פליג עליה דר' יהושע בן לוי ואי לענין לצאת בו ידי חובתו א"ר יהושע בן לוי דאפי' מחיצה ברזל וכו' אבל לעולם אינו מצטרף וא"כ הכי קאמר רב החם וכן בתפלה פרק אין צולין גבי פסח הנאכל בחבורה מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אגף היינו משקוף ואמר רב עלה יכן לתפלה והיכי קאמר רב שלא יצא ידי חובתו והתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ופרי' דהתם עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול מגילה ידי חובתו אבל לענין דבר שבקדושה צריך כגון קדיש וברכו וקדושה לדין זה אמר רב דמפסקת:

תורה אור השלם

1. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: במדבר ו כז

2. וְאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה: בראשית יב ג

3. וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מַעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים: ויקרא ט כב

4. טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל: משלי כב ט

5. כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף: משלי א יז

6. אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן וְאַל תְּתַאֲוֶ לְמַטְעַמּוֹתָיו: משלי כג ו

7. וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: דברים כא ז

מוסף רש"י

אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו. כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מתאימת הצבור (ברכות יד:). **לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות.** ולריכין ידינו לא שפכו, לא הרג על ידינו שפטרנוהו בלא מזונות והלרך ללמטס את הכריות ועל ידי כן נהרג (לקמן מה:). **והנחנוהו בלא לוייה.** ידידי בלא מבורה, והיינו ועינינו לא ראו (שם). **עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה.** ואע"פ שעם שבשדות בכלל ברכה, הני דמלו למיתי קמי כהנים ויפנו כהנים אליהם וינכרוס והם לא בא, אינן בכלל ברכה (ר"ה לה:). **אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.** שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו (פסחים פה:).

ז) נמצאת מד.], ב) ברכות לד., ג) נקמן מה:, ד) ר"ה לה., ה) פסחים פה:, ו) פרה פרק יב מ"ב, ז) [תוס' יומ], ח) [לעיל ע"א], ט) רש"ל,

והוה לאחריו. ואף שם היו כלים הנריכין הזאה: **הוא פסולה.** דבעינן כוותה לטהרה כדכתיב (במדבר יט) והזה הטהור על הטמא שיהא מתכוין לו: **על הגדדין שבפניו.** לגדדין שיש ממנו ולהלן ולא לגדדין שישנו ממנו ולאחור. והכי נמי העומדין בגדדין של כהן הימנו ולהלן בכלל ברכה הן דכלפניו דמי אבל של אחר הימנו אע"פ שאינן אחריהן ממש כלאחריו דמי: **וכשפתחו.** וכשהתחיל. ובעזרא כתיב: **עמדו.** שתקו: **שלא נטל ידיו.** לפני עלותו לדוכן: **כמה הארכת ימים.** איזה זכות בידך שהארכת ימיס: **קפנדריא.** לקלר דרכו דרך בהכ"נ ליכנס בפתח זה ולצאת בנגדו. ולשון קפנדריא מפרש בברכות (דף פב:) אלדמקיפנא אלרי איעול בהא עד שאני מקיף סביב הסורות הללו אכנס בזה ואקלר דרכי ודרי סורות בתים: **ולא פסעתי על ראשי עם קודש.** שהיו יושבים התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע והמהלך ביניהם כשהן יושבין ונכנס ליסב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו והוא לשון מפסע (ו) ורגלה כמפסע על ראשיהם לפיכך צריך להקדים או יסב לו מבחוץ: **ולא נשאתי כפי לברך.** שכהן היה: **בלא ברכה.** ברכה דמפרש ואזיל מאי מברך: **וכי עקר ברעיה.** בעבודה למיסק והוא מחזיר פניו כלפי תיבה מאי אמר: **וכי מהדר אפיה מצבורא.** כשגומר ברכותיו מחזיר פניו לצד התיבה עד שיגמור שליח לצור המברך את עמו ישראל בשלום:

מה

[א]והזה לאחריו לאחריו והזה לפניו הזאתו פסולה לפניו והזה על צדדין שבפניו הזאתו כשרה אמר רבא בר רב הונא [ב]כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר [ג]ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנא' [ד]והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר' זירא אמר רב חסדא מהכא [ה]ואזני כל העם אל ספר התורה ואמר ר' יהושע בן לוי [ו]כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר [ז]שאו ידיכם קדש וברכו את ה' [ח]שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים אמר להן מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קודש ולא נשאתי כפי בלא ברכה מאי מברך אמר רבי זירא אמר רב חסדא [ט]אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה כי עקר כרעיה מאי אמר [י]יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל לא יהא בה מכשול ועון וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש [יא]רבונו של עולם עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה

בשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי' הדא אמרה העומדין מן הגדדין בכלל ברכה: **כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה.** מקשינן מפרק קמא דברכות (דף מ.) דאמר רב ששת הוה מהדר אפיה וגרים אמר אינהו בדידהו ואנן בדידן ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני לי נמי רב ששת שאני משום דהוה מאור עינים והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב לי אתה רשאי לאומרן על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדידן כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואינהו בדידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפירוש ר"ח דפי' המס דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידנא כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מהדר אפי' י"ל דלא הוא אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה באמצע ליבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה[ב]:

כל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו אחרית ונטהר כהן אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן וכמדומה שהועתק מהגהת תלמיד שהרי אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תיכף לסמיכה שחיטה שנאמר וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתיב בתריה יענך ה' ביום צרה ובפ' כילד מברכין (ברכות מב.) משמע דהיא ברכה מיירי בברכת המזון מיהו שמעינן מינה דבעינן תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליטול ידיו כדאמרי' בפ"ק דברכות (דף יא:) ובפ"ב (שם יד:) אמר רבי חייא בר רב אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב נחוניי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדיש וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם [ג]דבעי לאהדורי בתר מיא לנטי"י לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניה כדאמר נקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תכיפה איכא למישמע מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמרי' בפ' כל הפסולין (וכחיס נ.) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו שהיתה בשער נקטור שאין מצורע יכול ליכנס שם אלמא כדי מהלך משער נקטור עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ה מ"א) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפי' רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הודאה מפי הצבור וקורא בהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"ל והוא מחזיר פניו מאליו כדאמרי דאמר נעיל לאחד אינו קורא וכשבלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואמר כך מתחילין בברכה וכשבלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רצונו של עולם עשינו מה שגזרת וכו' ומאריכין בה עד שתבלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין להן: בשאלתות פרשת ויקח קרח כהן שעבד עבודת כוכבים[ד]) לא ישא את כפיו דגרע מהורג את הנפש דאמרינן בפ' אין עומדין (ברכות לב:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו וכינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנשא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה מחזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קט.) אף לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין וחולקין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו[ה]) אי לאותה בושה אי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן[ו]) כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל[ז]) הוא הלך זה ונעשה כהן[ח]) לאלילים אדחה אבן אחר הנופל וכו': [וע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישאו ותוס' תענית כו. ד"ה אי מה]:

עד

מסורת הש"ס

ו) מגילה מ:, ב) [ועי' תוס' ברכות ח. ד"ה רב ששת], ג) [דף עו.], ד) נס"ל: כהן שהשמדתי, ה) נס"ל עוסף: בשמדומן, ו) [מעהדרין קג.], ז) [קידושין כ:], ח) נס"ל: טומר,

תורה אור השלם

1. וַיִּפְתַּח עֶזְרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל הָעָם כִּי מֵעַל כָּל הָעָם הָיָה וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָל הָעָם:
נחמיה ח ה

2. וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יְדַבֵּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד:
איוב לב טז

3. וַיִּקְרָא בְּוֹ לְפֵנֵי רְחוֹב אֲשֶׁר לְפֵנֵי שַׁעַר הַמַּיִם מִן הָאוֹר עַד מַחֲצִית הַיּוֹם נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה:
נחמיה ח ג

4. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ:
תהלים קלד ב

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה ולא פסעתי וכו' לשון מפסע ראזיל ומגלה. נ"ב עי' פ' מצות מגילה דף קה ע"ב:

מוסף רש"י

קפנדריא. מקצר הילוכו דרך בית הכנסת (מגילה כז:). ולא פסעתי על ראשי עם קודש. כשהיו התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע, ההולך על גבי מפיכתן ליסב למקומו, נראה כפוסע על ראשי העם (שם). ולא נשאתי כפי. לברוך לברכת כהנים, לפי שהכהנים צריכין לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו (במצותיו וצונו) בקדושתו של אהרן (שם).

עין משפט נר מצוה

מט א מי' פ"י מהל' פרה אדומה הל' ז:
נ ב מי' פי"ג מהל' תפלה הל' ט סמג עשין כה טוש"ע א"ח סימן קמו סעיף ב:
נא ג מי' פט"ו מהל' נ"ל הל' ה סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קמו סעיף ו:
נב ד מי' פ"ד הלכה יג סמג שם טוש"ע שם סעיף יא:
נג ה מי' שם טוש"ע שם סעיף ט:
נד ו מי' שם טוש"ע שם סעיף טו:

תוספות שאנץ

כיון דנפתח ספר תורה אסור לדבר אפי' בדברי תורה. פי' רשב"ם אבל אי מהדר אפיה ליח לן בה דאמר פ"ק דברכות רב ששת מהדר אפיה וגרים. ואינו נראה לר"ת דא"כ היה ליה לתלמודא לאיתויי הא דרב ששת ולומר שמותר בזה הענין. על כן נראה לי דרב ששת ו) לא פליג דבדבר הלכה שרי:

ו) נ"ל דרב ששת פליג וס"ל דלדבר הלכה שרי.

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י מע"ג דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין הבונא רשאי לבצוע על שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוו להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ולי תקשי לדברי הרב מ"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף כא:) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי איכא לך למימר ברכות אידי דתביני להו יהבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראוה שנים יצא גבי אמן נמי יהבי דעתייהו ולשתמע תרי קלי תרין דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה כו:) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב וב' חצוצרות משתי לדליו שמצות היום בשופר ופריך בגמ' (שם כז.) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונין להכי מסיק התם דמשתמעי אידי דתביני אי נמי בעי לישמעי נמי הברכה הני דמאריכין באמן אע"פ שעונין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חבריהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק התם תרי קלי מחד גברא לא משתמעי כגון זכור ושמור מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושמור אידי דתביני וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלין משונין זה מזה דומיא דזכור ושמור ומשתמעי אידי דתביני: **במנחתא** דתעניתא מאי אמרי. מע"ג דפסקינן כפ' בשלשה פרקים (תענית ד' כו:) כר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפיס בתענית דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא דתנא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דקי"ל כר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידייהו בתענית דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלת נעילה דמי: **אם** עונינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דתענית מאי הסגרת פנים איכא בהו י"ל משום דהיו מתענין על הגדה אלא תנא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף יב:) ובפ' בתרא דמגילה (דף ל:) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דהיינו ממנחה ואילך כדכתיב (עזרא ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכך התירו למבעי רחמי בעידנא דפרסי ידייהו דעת לצון הוא ועונו ליבורא אמן דמשמע בפ' הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ולימא רצון העולמים חלום חלמתי וכו': בנעילה

מה שהבטחתנו [1]השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו' אמר רב חסדא [2]אין הכהנים רשאים לכוף קישרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הצבור א"ר זירא א"ר חסדא [3]אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור [4]ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא [5]ואין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים [6]ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור ואמר רבי זירא אמר רב חסדא [7]אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום [8]ואינן רשאין לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור שליח צבור שים שלום וא"ר זירא אמר רב חסדא [9]אין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא [10]ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור [11]ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא [12]ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם אמר רבי תנחום א"ר יהושע בן לוי [13]המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין [14]המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלל ס"ת ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי [15]אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור [16]מפני כבוד צבור ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי [17]אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה [18]וניניח במקומו ושמואל אמר עד שיצא ולא פליגי [19]הא דאיכא פיתחא אחרינא הא דליכא פיתחא אחרינא אמר רבא בר אהינא אסברה לי [20]אחרי ה' אלהיכם תלכו בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים אמר ר' זירא אמר רב חסדא [21]ברכו ה' מלאכיו [22]גבורי כח וגו' ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה' במוספי דשבתא מה הן אומרים אמר רבי אסי [23]שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו' שאו ידיכם קדש וברכו את ה' [24]ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה ולימא נמי [25]יברכך ה' מציון דכתיב בההוא עניינא אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה מסיים בברכותיו של הקב"ה במנחתא דתעניתא מאי אמרי אמר רב אחא בר יעקב [26]אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך [27]מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וגו' למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו' בנעילה

מה שהבטחתנו. שתסכים על ידינו כדכתיב ואני אברכם (במדבר ו): **לכוף קשרי אצבעותיהם.** שפושטין אצבעותיהם כשמברכין ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם כשאר בני אדם. קשרי אצבע הם החליות שכופפין ופושטין בהם: **אין הקורא.** שליח צבור שקורא בהנים שיחזירו פניהם לברך: **אמן.** של ברכת הודאה: **דיבור.** כהנים: **לעקור רגליהם.** מן הדוכן אלא עומדין כפופין לפני התיבה. יש לגמוד מכאן סדר נשיאות כפיס כך הוא עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה כו' כדלעיל(ב) ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור ושליח צבור קורא בהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל (דף לח.) לא' אין קורא כהנים (ג) וכשכלה דיבור מפי קורא מברך אשר קדשנו כו' ואח"כ מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם וכופפין קשריהם אם רוצים ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבש"ע עשינו מה שגזרת עלינו כו' ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: **עד שיכלה אמן.** של ברכת התורה. וכל הני משום דתרי קלי לא משתמעי: **עד שפגלל ס"ת.** במטפחותיו כדי שלא יהו הגוללים עורדים מלשמוע הפטרה מפי המפטיר: **להפשיט את התיבה בצבור.** כל זמן שהצבור בבהכ"נ. שהיה דרכם להניח ס"ת מבית אחר שמשתמר לבית הכנסת ופורסין בגדים נאים סביב התיבה ומניחין אותה בתוכה וכשיוצאין משם ונוטלין ספר תורה להוליכו לבית המשתמר לא יפשיטו הבגדים בפני הצבור שטורח הצבור לעכב שם עם ספר תורה אלא מולין ספר תורה העם יוצאין אחריו ואחר כך בא ומפשיט התיבה:

מה (ב) [בכ"ר פ' וכנה"ש נפרק הקורא לא המגילה עומד וכן בטור מ"ש סי' קמט ליתא להגך שמי מיכוז ויגיע במקומו וכן נראה מפרש"י דהכא ד"ה מיכא פיתחא וכו' שלא היה גרפתם הכי ועיין בנ"י ומתגא פרש"י מבואר על דרך זה]. ג) [ע"ל].

תורה אור השלם

1. הַשְׁקִיפָה מִמָּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: דברים כו טו
2. אַחֲרֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן: דברים יג ה
3. בָּרְכוּ יְיָ מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ: תהלים קג כ
4. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְיָ כָּל עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת: תהלים קלד א
5. בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּ יָהּ: תהלים קלה כא
6. יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: תהלים קלה ג
7. אם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָּנוּ יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי רַבּוּ מְשׁוּבֹתֵינוּ לְךָ חָטָאנוּ: ירמיהו יד ז
8. מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וּכְאֹרַח נָטֶה לָלוּן: ירמיהו יד ח

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה לעקור וכו' וכשיכלה הדיבור מפי הקורא מברכים אשר:

גליון הש"ס

גמ' מפני כבוד צבור. מגילה דף כד ע"ב יומא ע ע"א ניטין דף ס ע"ב:

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הל' ו סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף טז:
נו ב ג ד ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף יח:
נז ו ז מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף טז:
נח ח ט מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין כה טוש"ע א"ח סימן קכא סעיף ה:
נט י כ מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"ע א"ח סי' קמה סעיף א:
ס ל מיי' שם הל' יג סמג שם טוש"ע א"ח סימן רפד סעיף ה:
סא מ מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סימן קמו סעיף ז וסי' רפד סעיף ו:
סב נ טוש"ע א"ח סימן קמח:
סג ס ע מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה כד סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קמט:

תוספות שאנץ

אין הכהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם. פ"ה שכופפין אותן וכו'. עד שיכלה אמן מפי הצבור: אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור. פ"ה שהיה דרכם להביא ספר תורה מבית אחר שמשתמר לבית הכנסת ופורסין בגדים נאים סביב התיבה ומניחין אותה בתוכה וכשיוצאין משם ונוטלין ספר תורה להוליכו לבית המשתמר לא יפשיטו הבגדים בפני הצבור שטורח הצבור לעכב שם עם ספר תורה אלא מולין ספר תורה העם יוצאין אחריו ואחר כך בא ומפשיט התיבה:

בהזכרת השם. כשהכהנים מזכירין את השם: **פסוקא לקבל פסוקא.** שהכהנים אומרים פסוק ראשון והם אומרים אחד מאלו ובשני היו אומרים את השני ובשלישי את השלישי וכן במוסף וכן במנחה שהרי כולן שלשה שלשה הם: **אינו אלא טועה.** שלא נתקנו לומר אלא לכבוד שם המיוחד המזכר במקדש: **ואינו מסביר פנים.** להראות שברכת רבו משובה לו ועריבה עליו ותגמל לרבו עליו בכך: **אמוריה.** המתרגם לרבים מה שהוא לומד לו בשעת הדרשה: **לא צריך לדידך.** חכם הוא כמו בעליך: **יקרא דמלכותא.** (ד) שהרי רבי אבהו נשוא פנים בבית המלך כדאמרי' בתגיגה (דף יד.) נשוא פנים כגון ר' אבהו בי קיסר ובסנהדרין (דף יד.) אמר דהוו נפקי אמתתא דבי קיסר לאפיה ומשרין קמיה רבה דעמיה מדברנא לאומתיה: **וסו רבנן אימנו עליה.** ועוד זו מענוותנותו: **דנפישי עליה חובות.** שהיה צריך ללוות: **אמר ר' אבהו אים לן רבה.** חכם גדול וראוי לישב בראש ויותר ממני כדי שיושיבוהו בראש ויותנין לו מנות ומעשירין אותו כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו דתניא והכהן הגדול מאחיו (ד) גדלוהו משל אחיו (יומא דף יח.): ה"ג **רבי אבהו דרש באגדתא: שמעתתא.** הלכות דינין ואיסור וטהרות: **סידקיה.** כלי מלאכות נשים וענייס כגון פלכים מחטין ועינורות: **לא על מוכר סידקיה.** בתמיה. מתוך שדמיהם קליס יש להם קונים הרבה. ולהפיס דעתו הוא אומר: **על שאנו מודים לך.** על שנתת בלבנו להיות (ה) (מודים לך) דבוקים בך ומודים לך: **רבי סימאי.** מוסיף הוא. וכן כולם מוסיפין הן על הראשונים: **שמעוני אחי ועמי.** מזהירם היה להתנהג בדרך הבית לבנין המקדש: **אם אתם שומעים לי.** להיות שלימים למקום אחיי ואבריי אתם. אלמא המלך אימת צבור עליו אם כשרים הם: **עמי אתם.** כבושים תחתי: **לאו משום אימתא דציבורא.** מפני שמסתלקין בגדיו העשויין למדתו בהגבהת ידיו וגרלאין סנדליו לצבור והן אין ראוין לראות מפני טיט שעליהן: **דילמא מפסקא רלועה.** וגנאי הוא לעצמו ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויתיב למקטוריה וחבירו מברכין ואתי למימר אינו ראוי לנשיאות כפיס והלך ויש לו: וכל

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלשה פרקים (תענית כו:) דבתענית הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: **כל האומרים בגבולין אינו אלא טועה.** פירש ר"י אע"ג דאמרי' בפרק הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום סכנה התירו שמא חלוש מסוכן הוא שצריך רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום. פירש ר"ח הני כולהו רבי חייא בר אבא ורבי חיננא בר פפא ורבי אבהו הילכתא נינהו: **על שאנחנו מודים לך.** בערוך בערך הודאה פירש רב משה ראש ישיבה בן מרגא יעקב דקא מודו צבור על שליח צבור אינון סומכין ומאי על שאנו מודים לך על ההודאה דקאמר שליח צבור וקא ענו אינון אמן בירושלמי פ"ק דברכות איתא נמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך תרגנה שפתי כי אומרה לך וגו' בא"י האל ההודאות ר' שמואל ב"ר אויא בשם רבי אחא הודייה ושבח לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו בתפלתנו ותזקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך נופלים וזקוף כפופים אלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא אומר לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך תכרע כל ברך וכל לשון לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בא"י האל ההודאות אמר רבי יודן והגין אמרי רבנן כולהון ואית דאמר אי אלדה אי אלדה אי אלדה אי אלדה:

שמא תפסוק רצועה בסנדלו. פירש ר"ח שמע מינה דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל ובמנעל דלא אסרו אלא שלא לעלות לדוכן בסנדל ורבי הביא כמו כן מפרק שלישי דמגילה (דף כד:) האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יתף לא יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה מותר לעבור בסנדל והכי מסיק בהדיא בפרק הרואה (ברכות דף סג.) אמר רבא מה ניתו אקפנדריא קפיד איניש ארקיקה ואמנעל לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדריא אסור ורקיקה ומנעל שרי: וכל

(א) ס"פ אין לנו נ"פ ל"ל עד דמצלנא ליה לרבי אבא לא אמא עד דאמיל ליה, ב) בקרא כתיב דויד המלך, ג) ר"ה לא., ד) [ויקרא כא], ה) ס"פ ל"ג, ו) [נ"ל הדא לו הדא].

תורה אור השלם

1. הנה כי כן יברך גבר ירא יי׳ תהלים קכח ד
2. וַיְקַם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי אֲנִי עִם לְבָבִי לִבְנוֹת בֵּית מְנוּחָה לַאֲרוֹן בְּרִית יְיָ וְלַהֲדֹם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ וְהֵכִינוֹתִי לִבְנוֹת: דברי הימים א כח ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' במתניתא תנא הנה: (ב) שם למן עכו (דנפישי) מז"מ וכ"ב ס"פ דתפיסי: (ג) שם מהכא דת"ר אין הכהנים: (ד) רש"י ד"ה יקרא דמלכות שהיה ר' אבהו:

גליון הש"ם

גמ' אסר רב פפא הילכך ניסרינהו לכולהו. כעין זה שבת דף כ ע"א חולין דף סה ע"א וכדף עו ע"ב:

סד א מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכה ז סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף כו:

סה ב מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קכו סעיף ח וברכ אלפס ברכות פ"ג דף טו: וברא"ש שם סי' כז:

סו ג מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הל' ו סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף ה:

סז ד מיי' שם הלכה ו וע"ש בכ"מ [טור א"ח סי' קכח]:

איתותב דעתיה מיניה בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך ושמואל אמר אלהי כל בשר על שאנו מודים לך רבי סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימאי ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו ותחננו ותקבצנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך [6]אמר רב פפא [2]הילכך נימרינהו לכולהו אמר ר' יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה רב נחמן אמר מהכא [2]ויקם [3]המלך דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי אמר רבי אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעין לי אחי אתם ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל רבנן אמרי מהכא [3](ג) [2]דאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן [7]וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי מאי טעמא לאו משום כבוד צבור אמר רב אשי לא התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו': וכל

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר מר זוטרא ואמרי לה במתניתא (א) [1]הנה כי כן יברך גבר ירא ה' יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל היכן אומרן רב יוסף אמר בין כל ברכה וברכה ורב ששת אמר בהזכרת השם פליגי בה רב מרי ורב זביד חד אמר פסוקא לקבל פסוקא וחד אמר אכל פסוקא אמר להו לכולהו א"ר חייא בר אבא כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה אמר רבי חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו [8]כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין א"ר אחא בר חנינא תדע דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מסביר פנים א"ר אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו ואמר רבי אבהו מריש הוה אמינא עינותנא אנא כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דאמר איהו חד טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד אמינא לאו עינותנא אנא ומאי עינותנותיה דרבי אבהו דאמרה לה דביתהו דאמוריה דרבי אבהו לדביתיה דרבי אבהו הא דידן לא צריך ליה לדידך והאי דגחין וזקיף עליה יקרא בעלמא הוא דעביד ליה אזלא דביתהו ואמרה ליה לרבי אבהו אמר לה ומאי נפקא ליך מינה מיני ומיניה יתקלס עילאה ותו רבי אבהו אימנו רבנן עליה לממנייה ברישא כיון דחזיה לר' אבא דמן עכו (ג) דנפישי ליה בעלי חובות אמר להו (ב)איכא רבה ר' אבהו ור' חייא בר אבא איקלעו לההוא אתרא רבי אבהו דרש באגדתא רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו חלש דעתיה אמר ליה אמשל לך משל למה הדבר דומה לשני בני אדם אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית על מי קופצין לא על זה שמוכר מיני סידקית כל יומא הוה מלוה רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה משום יקרא דבי קיסר ההוא יומא אלויה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה ואפילו הכי לא

(ג) [2]דאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן [7]וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי מאי טעמא לאו משום כבוד צבור אמר רב אשי לא התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו': וכל

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה והלא היו עונין ברוך שכמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש כדתנן בפרק אמר להן הממונה (יומא דף לה:) ובפרק ערף בקלפי (שם דף לט.) חה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן וגרלה דהתם ה"פ הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשכמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בעניינתן בשכמל"ו ושמא היו עונין בשכמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק משום להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה שנא' ומרומם על כל ברכה ותהלה. ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשכמל"ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. פי' הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא סט:) נראה דאסגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסיפו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין הכן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. וא"ת אמאי לא משני כגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם בית נוחלין (ב"ב דף קיט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה י"ל הכא בתמא קתני לעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופלוגתייהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פלוגתייהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין: **והאמר** מר אין ישיבה בעזרה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמיד (דף מ.) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין עח:) ובפ' ב' דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראמי דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראמי מקומו בתוספתא דסנהדרין בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכתאל ושב לו והכתיב ויבא המלך דוד ושב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר גנדי שיב עצמו בתפלה תמן תנינן ילמת כת הראשונה ושבה לה בהר הבית הסניה בחיל הסלשית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דמייתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב והתם משמע דלבית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אחרי האיש זש"ה ויבא המלך דוד ושב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומיהא דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר ושב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם כסא קפיצת רגל שנאמר ורגליהם עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים עמדו מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד ושב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה מהו ושב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל הוי אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן אם כן מהו ושב שישב על הכסא אם כן לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אמר בכ"ג קיימינן ותו מ) קשיא מפ' שני דזבחים (דף יט:) דאמר התם כילד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף מבירו מסייעו מאי ביניהו עמידה מן הצד איכא ביניהו מ): כתב

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש תנו רבנן מנין שאין עונין אמן במקדש שנא' [1]קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ומנין שעל כל ברכה וברכה תהלה שנאמר [3][1]ויברכו שם כבודך] ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה ברכה תן לו תהלה: **מתני'** ברכות כהן גדול כיצד [2]חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג עומד ומקבל וקורא [2]אחרי מות [3]ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן [4]ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ומברך עליה שמנה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל ירושלים [7]והשאר תפלה: **גמ'** [8]שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דכ"ג הוא: וכ"ג עומד ומקבל וקורא וכו': עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר [1][2]אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר [5]ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים [2]הכא נמי בעזרת נשים א) מיתיבי והיכן קורין בו [3]בעזרה רבי אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנא'

ויקרא

ויברכו שם כבודך. ושאר העם יענו בשכמל"ו שהעם עונין להלל ולהודות: **מתני' ברכות כ"ג.** ביום הכפורים לאחר שכלתה עבודת היום קורא בתורה כדמפרש ואזיל ומברך שמנה ברכות כדבעינן למימר לקמן: **חזן הכנסת.** שמש הכנסת שעורת עיסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא ולהפשיט את התיבה ולהכין הכל: **ראש הכנסת.** על פיו נתמנין דברי הכנסת מי שיטיר בנגינה מי יפרוס על שמע מי ירד לפני התיבה: **סגן.** המוכן תחת כ"ג שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו: **וקורא אחרי מות.** שהוא סדר יום הכפורים ופרשה ראשונה לאודה קאמר: **ואך בעשור.** פרשת שור או כשב הסמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהתורגמן מתרגם מקרא אחרון של פרשת אחרי מות ואין כאן שהות כדי שיפסיק מתרגם ואין כאן גנאי לגבור וגולל את התורה. ואע"פ שעדיין יקרא בעשור של חומש הפקודים על פה יקרא אותה ולא יגלל ס"ת לשם מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק מתרגם ושתוק לפניהם ואין מתחיל בפסוק אחר ואיכא גנאי: **ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן.** אע"פ שאני עתיד לקרות עוד פרשה שלישית אל תדמו לאמר שחסירה היא מן הספר הזה ולכך אני גולגו דיותר ממה שקריתי לפניכם בענין היום כתוב בו. ובגמרא מ) בעי כל כך למה ומשיגין אלא להוציא לעז על ספר תורה: **על העבודה.** בבית של אחריה. ועל העבודה דלא. ועל ההודאה מודים לפי שבגמרא העבודה ואין עבודה בלא הודאה כדאמרי' במסכת מגילה (דף יח.) זובח תודה יכבדנני מ) אחר זביחה הודאה: **ועל מחילת העון.** אתה בחרתנו שאותם מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו וגו': **ועל המקדש.** מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר בחר במקדש: **ועל ישראל.** מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבוחר בעמו ישראל. וכן על ירושלים ובמסכת סוטה ירושלמית מ) מפרש לה: **ועל שאר הפלה.** בגמרא מ) מפרש לה: **גמ' שמע מינה.** מדקתני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וחזן הכנסת נותנה לכ"ג אלא מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול וראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ"ג ש"מ חולקין כבוד לתלמיד תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם ואין גנאי לרב וקתמא כמ"ד חולקין דפלוגתא היא בשם נוחלין גבי בנות צלפחד (ב"ב קיט:): **כולה משום כבודו דכ"ג.** ואעולם אין חולקין והכא כולה משום יקרא דכ"ג הוא שמרחין את מעלותיו מעלה למעלה ממעלה: **אין ישיבה בעזרה.** דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה דכתיב (ישעיה ו) עומדים ממעל לו [קרבת] על חד מן קאמיה (דניאל ז): **אלא למלכי בית דוד.** שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלימה: **כדאמר רב חסדא.** לקמן מ): **בעזרת נשים.** היו קורין בו והיא היתה חול כשאר הר הבית אלא מתקדש אלא מן החומה ולפנים ואפילו חלל שער נקור העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

ויקרא

סה א מי' פ"ג מהל' עבודת יום"כ הל' י סמג עשין רט:

סט ב מי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' ו פי"ד מהל' סנהדרין הל' יב ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד:

ע ג מי' פ"ג מהלכות עבודת יום"כ הל' י:

ויברכו שם כבודך. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עולם והמלך אומר ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, מפרש בתוספתא אתקנו מן העולם ועד העולם להודיע שאין העולם"ז לפני העולם"ב כלום אלא כפרוזדור לפני הטרקלין, כלומר הנהיגו ברכותיו בעה"ז כדי להיות נגלים לעולם"ב שכולו ארוך (ברכות סג.). חזן הכנסת. שמש. בית הכנסת היה שמוך לעזרה בהר הבית (יומא סח:). לראש הכנסת. על פיו נתמנין דברי הכנסת, מי מפטיר, מי פורס על שמע, מי נוגן לפני התיבה (שם). אך בעשור. שבפרשת אחרי מות אל הכהנים (שם). כעשור שבחומש הפקודים. ספר וידבר שמתחיל במנין של ישראל שבשם פינחס נאותו ספר שם הנופלים לאחוזן (שם). על התורה. ברכה על אחריה אשר נתן לנו תורה (שם). ועל העבודה. לה בעמך ישראל ותפלה עבודה בדביר ביתך וכו' אומר לבדך בירלה נעבוד (שם). ועל ההודאה. ודים אנחנו לך עד הטוב ולך להודות. על העבודה ברוך בשביל העבודה שעבדה דמיא (תהלים נ) זבח תודה יכבדנני, אחר זבוחה תודה והא הודאה (שם). ועל מחילת העון. מול לעונותינו כיון שכפרים הזה וכו' עד מלך וחל וסולח לעונותינו וכו' (שם). ועל המקדש. מתפלל על המקדש וחותם ברוך אשר שבחר במקדש (שם). גל הכהנים. מתפלל על הכהנים וחותם ברוך שבחר בזרע של אהרן, וכן על ישראל (שם). חולקין כבוד לתלמיד במקום רב. לראש הכנסת ולסגן גדול, ואינו ממעט כבוד הרב (שם). כולה משום כבודו דכ"ג הוא. מלאין לו שם שבחות הרבה לו וזה מתנו, אבל בעצמה לא חולקין (שם). אין ישיבה בעזרה. שנאמר ברים (ח) לעמוד לשרת, העומדים שם לפני ה' (שם כה. סט:) ולא מצינו ב' ישיבה (שם ובסנהדרין ב:). נחירי דאין ישיבה כו' ר"ש: הלכה למשה מסיני (ר"ה קא). אלא למלכי בית דוד. שמצינו כהן ישיבה שנאמר ויבא המלך דוד ושב לפני ה' וגו' (שם כה.) כשאמר לו נתן הנביא אתה לא תבנה הבית כי מלחמות ומגו' (שם סט:).

1. וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בְּנֵי חֻשַּׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְּתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדְךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה:
נחמיה ט ה

2. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי יְיָ וַיָּמוּתוּ:
ויקרא טז א

3. אַךְ בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם הַקְרֵבְתֶּם אִשֶּׁה לַיְיָ:
ויקרא כג כז

4. וּבָעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:
במדבר כט ז

5. וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְיָ וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֵבִיאֹתָנִי עַד הֵלֵם:
שמואל ב ז יח

א) גמ' הכא נמי בעזרת נשים מיתיבי. מלא מיתיבי ממתק וכ"כ תמיה כל"ל לענ"ד ועי' מה שכתבתי ביומא דף סט ע"ב ועי' שו"ת כנה"ג לח"ח בכללי הגמרא אות פ"ל ומ"ש על סוגיין ל"ע:

מ) תענית טז: ברכות סג. ב) רש"ל, ג) יומא סח: ד) נ"פ ועל שאר, ה) [ויומא סט. לקמן מפ: כ"ב קיט:], [סנהדרין קא: ב"ב תמיד כז. ע"ב קדושין עח: יומא כה. ע"ב סט:], ו) [שם ביומא סט: ע"ב תוספתא פ"ז], ח) [לקמן מא.], ט) [תהילים נ.], י) [פ"ז ה"ו], כ) [לקמן מא.], ל) [דף מא.], מ) [פ"ד], נ) פ"ל מיט, ס) [נר' מהרש"ל], ע) ופריך וליתא מיהא ומשני אמר קרא לגזרה. כל"ל רש"ל.

אלו נאמרין פרק שביעי סוטה

ויקרא בו. בספר עזרא כתיב. קתני מיהא לרבנן בעזרה היו קורין: **מתני' בכדי שלא יפסוק התורגמן הוא.** שפרשת שור או כשב[ט] קרוכה לפרשת אחרי מות[י] ולא גמר התורגמן לתרגם עד שזה רואה אך בעשור ומתחיל כשמפסיק זה: **ועד למה מדלגין בענין אחד.** מדלגין בתורה כגון מתני' דתרוייהו בעניינא דיה"כ וניהו הילכך מדלגין בכדי שלא יפסוק ובריתא דקתני דאפי' בכדי שלא יפסוק תורגמן אין מדלגין בשני עניין שזה בענין יום הכפורים וזה בגו אחרן או בפרשה אחרת שאין הלב שהוא נמשך אחר ענין אחד ממהר ללאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר הלכך תורה שהמצות מלויות בה ומשמיענין אותה לגבור ופסוק אחד שלא יכין בו הוא שוכחו ועובר עליו ואינו מקיימו ובאה חורבה על כך לכן אין מדלגין מענין לענין ואפילו אין התורגמן מפסיק אבל בנביא שפיר דמי: **והתניא.** גניחותא: **ובנביא בשני עניין.** וכל שכן בענין אחד: **ובנביא של שנים עשר מדלגין.** מגבואה לחברתה דכוליה חד ספרא הוא: **מפוח הספר לאחלנו.** למפרע: **וכל כך למה.** לו לומר להם: **שלא לגוזיא לעו.** שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כתובה בו וספר משונא הוא: **משום פגמו.** של ספר תורה ראשון שלא יאמרו מצא בו פסול: **בעניינו של יום.** פרשה של אותה שבת לפי סדר פרשיות התורה: **ת"ר השאר תפלה.** זו היא שש ברכה אחת וכו תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך כו': **מכאן ואילך.** לאחר שגמר כהן גדול לקרוא פרשה בברכותיה כל אחד מן הלבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה דקסבר [ב]אין עירוב והולאה ליום הכפורים לא נמי [ג]ירושלים לתחומיה נעולות בלילה ומערבין את כולה: **להראות חזותו.** של ס"ת ונויו דאמר מר (מיר דף ב:) זה אלי ואנוהו[ד]) התגאה לפניו במצות בס"ת נאה בגלילה נאה: **מתני' בשמיני.** בגמרא פריך בשמיני ס"ד הא אמרת במולאי יו"ט הראשון ומשנינן אימא בשמיני במולאי שביעית בסוכות שבתחילת שנה שמינית: **בימה.** אלמנר"א: **שנאמר מקץ שבע שנים.** בסוף שבע שנים ואותה קרייה על יד מלך היא דתניא בספרי בפרשת המלך[ה]) את משנה התורה הזאת אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: **וקורא יושב.** וקורא בישיבה: **אגריפס המלך.** מלך ישראל היה מזרעו של הורדוס והוא שנתרב בהמ"ק בימיו: **ולנו עיניו דמעות.** שהמקדש הזה פוסלו מן המלכות: **אחינו אתה.** [ו]שאמו מישראל: **וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע.** שבואתתנן: **ושמע והיה אם שמוע.** ע"י דילוג ומשם מדלג לעשר תעשר ומשם מדלג לעשר וברכות וקללות ומשם חוזר למפרע וקורא אשמיה עלי מלך[ז]). שמע קבלת מלכות שמים והיה אם שמוע קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות (דף יג.) וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תבלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עשר לכי תבלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות ואח"כ קורא פרשת המלך ואי משום דיש כאן דילוג בתורה[ח]) בכדי [ט](שלא) יפסיק התורגמן אין למלך תורגמן ואין מתרגמין אחריו[ח]): **ברכוס של"ג מברך.** דיוה"כ אחר מקרא פרשה כדאמרן (יומא פח: [ולעיל מ:]) מברך עליה שמונה ברכות: **המלך מברך.** אחר קריאתו: **של רגליס.** מקדש ישראל והזמנים מברך תחת [ח]) ברכות של מחילת העון שביו"כ: **גמ' לריכי.** כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: **נימנוהו מהשתא.** משנת ארבעים והלאה שבערבות מואב נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה שלא מנו שמיטין עד לאחר שבע שביעשו ושבע שחילקו כדאמרי' (בקידושין) (דף מ:) [ערכין] (דף יב:): **בסוף שמיטה.** קודם ר"ה של שמינית דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: **מריש שפא.** שכולן נקראו מועד כדכתיב (ויקרא כג) אלה מועדי ה' וקתשיב נמי ר"ה:

מאחילתא

ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים אמר רב חסדא בעזרת נשים: וקורא אחרי מות ואך בעשור: ורמינהי [א]מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה אמר אביי לא קשיא כאן בכדי שיפסוק התורגמן כאן בכדי שלא יפסוק התורגמן והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלגין [ב]עד כדי שלא יפסוק התורגמן מכלל דבתורה כלל כלל לא אלא אמר אביי לא קשיא [ג]כאן בענין אחד כאן בשני עניינין והתניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינין וכאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן [ד]ואין מדלגין מנביא לנביא [ה]ובנביא של שנים עשר מדלגין [ו]ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: [ז]וגולל את התורה ומניחה בחיקו כו': וכל כך למה שלא להוציא לעז על ס"ת: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה: [ח]וליכרכיה לספר וליקרי א"ר הונא בר יהודה א"ר ששת [ט]לפי שאין גוללין ס"ת בצבור וליתי ס"ת אחרינא וליקרי רב הונא בר יהודה אמר [י]משום פגמו של ראשון ר"ש בן לקיש אמר [יא]לפי [יב]שאין מברכין ברכה שאינה צריכה ומי חיישינן לפגמא [יג]והאמר רבי יצחק נפחא [יד]ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מעניינו של יום ואחת של ר"ח ואחת בשל חנוכה [טו]תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא [טז]חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא: ומברך עליה שמנה ברכות כו': [יז]ת"ר [יח][מברכין] [יט]על התורה כדרך שמברכין בבהכ"נ ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון כתיקנן על המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמן על ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה: והשאר תפלה: [כ]ת"ר השאר [כא]תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליוושע והותם בשומע תפלה מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים: **מתני'** פרשת המלך כיצד [כב]מוצאי יו"ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית [כג]עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שנאמר [1]מקץ שבע שנים במועד וגו' חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד [כד]ושבחוהו חכמים וכשהגיע [3]ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה וקורא מתחילת [4]אלה הדברים עד [5]שמע ושמע [6]והיה אם שמוע [7]עשר תעשר [8]כי תכלה לעשר [9]ופרשת המלך [10]וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון: **גמ'** בשמיני סלקא דעתך אימא בשמינית וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה כתב רחמנא שמיטה ואי כתב רחמנא שמיטה ה"א בסוף שמיטה כתב רחמנא במועד ואי כתב במועד ה"א מריש שתא כתב רחמנא בחג הסוכות ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יו"ט אחרון כתב רחמנא [כה]בבוא כל ישראל

מאתחלתא

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מר"ה דלא אינם באים ליראות וי"ל אם כן הוה אמינא בחג המצות להכי איצטריך בחג הסוכות מיהו במועד לא הוה צריך וגראה דלהכי איצטריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במולאי יו"ט הראשון אבל פי' רש"י תמוה לפי' דמאי טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מנלן דבימה מעכבת להכי מסתבר כדפי' וגראה דהיו בונין הבימה מעי"ט בנין של פרקים ובחולו של מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחברין הפרקים יחד ואם לא בנו אותה מערב יו"ט גראה דבניינה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד:

מצוה

[1]ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים אמר רב חסדא בעזרת נשים: וקורא אחרי מות ואך בעשור: ורמינהי [א]מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה אמר אביי לא קשיא כאן בכדי שיפסוק התורגמן כאן בכדי שלא יפסוק התורגמן והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלגין [ב]עד כדי שלא יפסוק התורגמן מכלל דבתורה כלל כלל לא אלא אמר אביי לא קשיא [ג]כאן בענין אחד כאן בשני עניינין והתניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינין וכאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן [ד]ואין מדלגין מנביא לנביא [ה]ובנביא של שנים עשר מדלגין [ו]ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: [ז]וגולל את התורה ומניחה בחיקו כו': וכל כך למה שלא להוציא לעז על ס"ת: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה: [ח]וליכרכיה לספר וליקרי א"ר הונא בר יהודה א"ר ששת [ט]לפי שאין גוללין ס"ת בצבור וליתי ס"ת אחרינא וליקרי רב הונא בר יהודה אמר [י]משום פגמו של ראשון ר"ש בן לקיש אמר [יא]לפי [יב]שאין מברכין ברכה שאינה צריכה ומי חיישינן לפגמא [יג]והאמר רבי יצחק נפחא [יד]ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מעניינו של יום ואחת של ר"ח ואחת בשל חנוכה [טו]תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא [טז]חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא: ומברך עליה שמנה ברכות כו': [יז]ת"ר [יח][מברכין] [יט]על התורה כדרך שמברכין בבהכ"נ ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון כתיקנן על המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמן על ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה: והשאר תפלה: [כ]ת"ר השאר [כא]תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליוושע והותם בשומע תפלה מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים: **מתני'** פרשת המלך כיצד [כב]מוצאי יו"ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית [כג]עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שנאמר [1]מקץ שבע שנים במועד וגו' חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד [כד]ושבחוהו חכמים וכשהגיע [3]ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה וקורא מתחילת [4]אלה הדברים עד [5]שמע ושמע [6]והיה אם שמוע [7]עשר תעשר [8]כי תכלה לעשר [9]ופרשת המלך [10]וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון: **גמ'** בשמיני סלקא דעתך אימא בשמינית וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה כתב רחמנא שמיטה ואי כתב רחמנא שמיטה ה"א בסוף שמיטה כתב רחמנא במועד ואי כתב במועד ה"א מריש שתא כתב רחמנא בחג הסוכות ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יו"ט אחרון כתב רחמנא [כה]בבוא כל ישראל

מאתחלתא

תורה אור השלם

1. וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם מִן הָאוֹר עַד מַחֲצִית הַיּוֹם נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה:
נחמיה ח ג
2. וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:
דברים לא י
3. שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נֵכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא:
דברים יז טו
4. דברים א-ו ג
5. דברים ו ד-ט
6. דברים יא יג-כא
7. דברים יד כג-כז
8. דברים כו יב-טו
9. דברים יז יד-כ
10. דברים כח
11. בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:
דברים לא יא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה של רגלים ומי' תחת ברכת מחילת כל"ל ותיבת של נמחק:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה אחינו אתה שאמו מישראל. עי' ב"ק דף פח ע"א ועי' מהרש"א נח"א ריש ב"ב:

לעזי רש"י

אלמנר"א [אלמינבר"א]. בימה.

מוסף רש"י

מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה, ואין מדלגין בתורה. שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע (מגילה כד.) כאן בכדי שיפסוק התורגמן. ל דקתני אין מדלגין בפרשה הראוקה מוב, שקורס דגולל ספר תורה עד מקום הדילוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא ומגללו לבור יושבין ומעכין אין זה כבוד לבור, אבל לך בעשור סמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול שם קודם שיפסוק התורגמן (יומא שם: וכעי"ז מגילה כד.). כאן בענין אחד. כגון הכא שאחי הפרשיות מדברות בענין יוה"כ מדלגין וכבדי שלא יפסיק התורגמן, והא דקתני דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג בשני עניינים, לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין וכשאדם יוצא משיטה לשיטה אחת אינו עוד להתבונן (יומא שם וכעי"ז מגילה שם). ואין מדלגין מנביא לנביא. שיש כאן עיכוב יותר מדאי (מגילה שם). וכל כך למה. לא לריך לומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן (יומא ע.). שלא להוציא לעז על ס"ת. כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה, יהו סבורים שאין ספר תורה אצל אותה פרשה (שם). לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור. מפני כבוד לבור, שיהו מלפין ודומעין לכן (שם לגירסת הגה' שם). וליתי ס"ת אחרינא. שיהא נגלל לפרשה שלישית (שם). משום פגמו של ראשון. שלא יאמרו אצר הוא (שם). ברכה שאינה

עא א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ח יג סמג עשין יט עוש"ע א"ח סימן קמד סעיף א:
עב ב מיי' שם הל' יג [עוש"ע שם]:
עג ג ד ה ו מיי' וסמג שם עוש"ע שם:
עד ז מיי' שם הל"ג ופ"ג מהל' עבודת יוה"כ שלכה י סמג עה"ת עוש"ע א"ח שם סעיף ג:
עה ח מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ שם:
עו ט [מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' טו עוש"ע א"ח סי' רטו סעי' ד]:
עז י מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כד סמג עשין יט עוש"ע א"ח סימן תרכד סעיף ג:
עח כ מיי' שם פי"ב הל' כג סמג שם שור ע"ע א"ח סימן קמד סעיף ד:
עט ל מיי' שם ופ"ג מהל' עבודת יוה"כ הלכה י סמג ועוש"ע שם:
עי מ נ מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' יא סמג עשין רט:
עא ס מיי' פ"ג מהלכות חגיגה הלכה ג סמג עשין לל:
עב ע מיי' שם הל' ד:
עג פ מיי' שם הל' ג:

מצוה שאני. והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ ולינסב זכור לטוב אימי והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף י"ח.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושבמחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא ההיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי"ם) אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה דרבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי והיה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אמר הכי אמאי אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא ההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמוחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן היא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מוחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו אבל היא דכתובות (דף י"ח.) ופ"ק דקידושין (דף נ:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מוחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי **ישראל בליית.** ירושלמי תני רבי חגיגא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו

מסורת הש"ס

פג א מיי' פ"ג מהלכות חגיגה הלכה ד סמג עשין רל:

פד ב מיי' שם הל' ג:

פה ג מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' ו טוש"ע י"ד סימן רמד סעיף יד:

פו ד מיי' פ"כ מהל' מלכים הלכה ג:

פז ה עיין בס' ירלים סימן נה שמביא לוחו במנין מרי"ג מצות:

תורה אור השלם

1. וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְיָ וַיֹּאמַר מִי אֲנֹכִי אֲדֹנָי אֱלֹהִים וּמִי בֵיתִי כִּי הֵבִיאתָנִי עַד הֵלֹם:
שמואל ב ז יח
2. שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נֵכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו
3. לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וְלַכִּילִי לֹא יֵאָמֵר שׁוּעַ: ישעיהו לב ה
4. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל נָא אַל נָא אַחִי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי: בראשית לג י
5. וְתַנְפֵּי לֵב יַשִּׁימוּ אָוֶן לֹא יַשְׁרִעוּ כִּי אֶסְרָם: איוב לו יג
6. אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יְקֻבְּהוּ עַמִּים יְזַעֲמוּהוּ לְאֻמִּים: משלי כד כד
7. מָה אֵקֹב לֹא קָבַה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ: במדבר כג ח
8. וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפְרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: בראשית כה כג
9. הוי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב לָטוֹב רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר: ישעיהו ה כ
10. וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֲמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה יְיָ יָקֵם יְיָ אֶת דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבָּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית יְיָ וְכָל הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה: ירמיהו כח ו

מאתחלתא דמועד: וחזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת: [6]שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי [א]כולה משום כבודו דמלך: והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד: עומד מכלל דיושב והאמר מר [3]אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנא' [1]ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים [2]הכא נמי בעזרת נשים: ושבחוהו חכמים: שבחוהו מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי אפי' למ"ד [3]נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול [ר]מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' [2]שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני: וכשהגיע ללא תוכל לתת: תנא [7]משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה [ה]שהחניפו לו לאגריפס אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו [6] הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה שנאמר [3]לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעולם הזה שרי ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא [4]כראות פני אלהים ותרצני ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להורגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנא' [5]וחנפי לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר לא ישועו כי אסרם: סימן א"ף עוב"ר גיהנ"ם ביד"ו ניד"ה גול"ה: ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנא' [6]אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים [ט]ואין קוב אלא קללה שנא' [7]לא קבה אל ואין לאום אלא עוברין שנא' [8]ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנא' [9]הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וגו' מה כתיב אחריו לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה וגו' ואמר רבי אלעזר כל המחניף [ו]לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בן בנו שנא' [10]ויאמר ירמיה לחננים אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך וכתי' ויהי

מאימה דמחחיל מועד. ומיהו ביו"ט לא שאין מיקון הבימה דומה לא את השבת ולא יו"ט ומאתמול נמי לא עבדינן לה דדחקא לה עזרה והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"א ה"ל) במס' מגילה דקתני הקהל מאחרין כשחל להיות בשבת וקאמר מפני הבימה ועבדה מאתמול דחקא לה עזרה אנקובריי"ר בלע"ז: **למלכי בית דוד.** אבל לא למלכי בית משמועאל: **אפי' למאן דאמר.** בקידושין בפ"ק (דף נב:): **אגרופה.** כחה של חנופה. דאע"ג דאמו מישראל אין רשוי למלכות דעבד היה וזילא מילתא: **נתעוותו הדינין.** שהחניפו הדיינין את בעלי הדין: **ונתקלקלו המעשים.** שהגדולים ראו עוברי עבירה ולא מיחו בידם מפני חנופה: **ואין אדם שיכול לומר להבירו מעשי גדולים ממעשיך.** שמתוך שלא מיחו בעוברי עבירה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא טוען עוברין: **לכילי.** לשון כלתה נפשי (תהלים קיט). שמתאוה לשמות יין תדיר: **ופליגא.** הא דריש לקיש דאמר להחניפו לעשו נתכוון לומר לו ראיתי פניך כראות פני וגו' פליגא אדרבי לוי דאמר לא להחניפו נתכוון אלא לאיים עליו ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים: **לא ישועו** כי אסרם. כשיבואו עליהם יסורין לא יועילם שועה: **ויאמר ירמיהו לחנניה הנביא.** שאמר נבואת שקר על גלות יכניה וכלי הקודש שגלו עמו בעוד שנתים ימים אני משיבם אל המקום הזה אמן כן יעשה ה' תנופה היא זו שהיה לו לומר בהליא שקר אתה מנבא: [ט]**ויהי הוא בשנה בשמין.** לאמר כמה ימים היה ירמיה יולא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו ותפסו ירמיה ויאמר לו אל הכשדים אתה נופל: גמולה

מ) [נעיל מ: וש"נ], **נ)** [סנהדרין יט: כתובות יז. קידושין לב:], **ס)** [מוספתא פ"ז], **ע)** [סנהדרין לב.], **פ)** [בע"ז אימא לרשע], **צ)** שיך לדף שלח"ז, **ק)** [קידושין לב:], **ר)** כ"א מדין, **ש)** עי' במגומת המאור כלל ג פ"ב מד ע"ב,

הגהות הב"ח

(א) גם' נתעוותו (הדיינין) מז"מ. וכ"כ גי' רש"י הדיינין: **(ב)** תוס' ד"ה אותו וכו' ופי' ר"י. כ"כ עיין בתוס' פרק המולץ דף מה פירשו בע"א בשם ר"ש:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אותו היום וכו' **אלא** מן הברורים שבאחיך. ועי' כ"כ דף ג ע"ב תד"ה כל: ד"ה כל המחניף וכו' במקום סבנה מותר. מג"א סימן קנ:

לעזי רש"י

אינקובריי"ר. להפריע.

מוסף רש"י

אין ישיבה בעזרה. ראה לעיל מ ע"ב. אפילו למ"ד נשיא שמחל כו'. פליגא בפרק קמא דקידושין (כתובות יז.). שום תשים עליך מלך. ישראל הוזהרו שישימו עליהם שימות הרבה, כלומר שהא אימתו עליהם הלכך אין כבודו מחול, שלפיכך ריבה הכתוב שימות הרבה (כתובות יז.). ולכילי. דמאי טולל מוכס רעים (ישעיה לב ה). שוע. לשון אדון שכבל שועין ופוגין אליו (שם).

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה. גרסה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד כדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף נב.) מקרא נכוריים כיצד משוח להתם סליק מייה דתני לעיל מייה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל מימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בנבא אחרונה אחרי כולן וים לומר דהתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאחירי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא נבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דזוטרי מיליה ופסיק ושדי להו וא"ת וליתני לעיל פרשת משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה יש לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא נתנה משוח מצות קריאה אלא משוח התראה: **הבי** קאמר שנאמר ודבר. ירושלמי למה בגין דכתי' ודבר הרי ק"ש דכתי' בה ודברת בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה אמירה הרי פרשת ודוי מעשר הרי כתיב בה אמירה והיא נאמרת בכל לשון אמר רבי מני נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו הכהנים בני לוי מה נגישה שנא' להלן בלשון קודש אף כאן בלשון קודש עד כדון כרבי עקיבא דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר' חייא בר אבא נאמר כאן נגישה ונאמר להלן נגישה ונגש משה אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאן לשון הקודש מתמנרא דלא ופקדו שרי נבאות ברגש העם ואחרי כן ונגש הכהן ודבר אל העם בתר דמתקן להון הוא משמע לון:

סגן לאו ממונה הוא. ואם תאמר הא אמרינן בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יט.) כשהוא מנחם אחריס כל העם עובדין זה אחר זה והממונה ממנעו ותניא כשהוא עומד בשורה לנחם את האחריס סגן ומשוח מלחמה עומד בימינו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת שמע מינה הייגו סגן הייגו ממונה יש לומר ודאי ממונה היה לדברים שמינוהו אחיו הכהנים כדתנן (יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מנוי ושררה יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגיזבר שגילוהו אחיו הכהנים (ו):

מתה

גמולה. כדולה כמו ויגמל (בראשית כא):

משך ידו. הקב"ה מהיות את לוויים:

לא יגורך רע. לא יגור עמך רע. ובגי מספרי לשון הרע כתיב דכתיב בהיא פרשתא כי אין בפיהו נכונה וגו':

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה. כהן (ז) שנתרבה לכך שנאמר ונגש הכהן וגו'. ובגמרא פריך מאי קאמר: **ויקומו האנשים.** כתיב גבי פקח בן רמליהו שנלחם עם אחז בדברי הימים שעבו מבני יהודה הרבה ושם היה נביא עודד שמו והוכיחם לבני ישראל ואמר להם בחמת ה' על בני יהודה נתנם בידכם והכיתם בהם לאין מרפא ועתה אתם אומרים לכבוש אותם לעבדים שמעוני והשיבו את השביה וגו': **לכל רושל.** כל הכושלים שבהם שאינן יכולין לילך ברגליהם: **נהלת סוסים.** נקף סוסים קרוי נהלה (ח) בלשון המקרא: **קלגסין.** חיילות: **הגפת תריסין.** מגיפין וסוגרין ומדבקין התריסין זה סמוך לזה כדי שינקשו זה על זה והקול נשמע כקול המון לאיים על שבגדגם: **שובך.** שר נבא הדלעזר (ט): **גמ' מאי קאמר.** היכי ליף לשון הקודש מהכא: **דומיא דשוטר.** מיבולא הוא. השופט ממונה על השוטר ששוטר עשוי לנגוש את מי שיצוה השופט לכוף: **ואימא סגן.** מדבר דברים הללו דהא ממונה הוא ים ממונה על גביו: **למה סגן ממונה.** לאיזה דבר הוא ממונה ומוכן: **שאם אירע כו'.** אבל בעוד שלא אירע פסול לכהן גדול אין לסגן גדולה של כלום: **מאי שנא שמע ישראל.** למה מתמיל בלשון זה: **פעמיים מדבר עמהם אחת בספר.** כשיצאו מארלים: שמעו

[1] ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל ויאמר (לו) ירמיהו שקר אינני נופל [6] אל הכשדים וגו' וכתי' ויתפש [3](ח) ירמיהו ויביאהו אל השרים וא"ר אלעזר כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה שנאמר [2] כי עדת חנף גלמוד [3] שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה [3] מבעלה ואמר ר' אלעזר כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה כתיב הכא כי עדת חנף גלמוד וכתי' התם [3] ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה וגו' א"ר ירמיה בר אבא [7] ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת [8] שקרים וכת מספרי לשון הרע כת ליצים דכתיב [4] משך ידו את לוצצים כת חניפים דכתיב [5] כי לא לפניו חנף יבא כת שקרים דכתי' [6] דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת מספרי לשון הרע דכתיב [7] כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע [9] צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה [8] בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר שנאמר [8] והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן זה כהן משוח מלחמה ודבר אל העם בלשון הקודש [9] ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ולא על אחיכם לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמה שנאמר [10] ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון וגו' על לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון וגו' על אויביכם אתם הולכים שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו' אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות אל תיראו מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין אל תחפזו מקול קרנות אל תערצו מפני קול צווחות [11] כי ה' אלהיכם ההולך עמכם הם באין בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום פלשתים באו בנצחונו של גלית מה היה סופו לסוף נפל בחרב ונפלו עמו בני עמון באו בנצחונו של שובך מה היה סופו לסוף נפל בחרב ונפלו עמו ואתם אי אתם כן כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו' זה מחנה הארון: **גמ'** מאי קאמר הכי קאמר שנאמר ודבר ולהלן אומר [12] משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש תנו רבנן ונגש הכהן ודבר אל העם יכול כל כהן שירצה ת"ל [13] ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה ואימא כהן גדול דומיא דשוטר מה שוטר שיש ממונה על גביו אף כהן שיש ממונה על גביו כהן גדול נמי האיכא מלך על גביו בעבודתו קאמר ואימא סגן סגן לאו ממונה הוא דתניא [7] אמר רבי חנינא סגן הכהנים למה סגן ממונה שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: ואמר אליהם שמע ישראל: מאי שנא שמע ישראל אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם: אל ירך לבבכם אל תיראו כו': תנו רבנן [2] פעמיים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הוא אומר שמעו

א א מיי' פ"ז מהלכות מלכים הלכה ג סמג עשין קכ:

ב ב מיי' שם הלכה כ:

תורה אור השלם

1. וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן וְשֵׁם בְּעַל פְּקֻדָּת וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן שְׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נֹפֵל:
ירמיהו לז יג

2. כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד וְאֵשׁ אֹכְלָה אָהֳלֵי שֹׁחַד:
איוב טו לד

3. וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ מִי יָלַד לִי אֵת אֵלֶּה וְאָנֹכִי שְׁכוּלָה וּגְלָמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם:
ישעיהו מט כא

4. יוֹם מַלְכֵּנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מִיֵּן מָשֵׁךְ יָדוֹ אֵת לֹצְצִים:
הושע ז ה

5. גַּם הוּא לִי לִישׁוּעָה כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא:
איוב יג טז

6. לֹא יֵשֵׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי:
תהלים קא ז

7. כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע:
תהלים ה ה

8. וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל הָעָם:
דברים כ ב

9. וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תֶּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם:
דברים כ ג

10. וַיָּקוּמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בַשֵּׁמֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשְּׁבִיָּה וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָّלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּנְעֲלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסִכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֶצֶל אַחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן:
דברי הימים ב כח טו

11. כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:
דברים כ ד

12. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וָחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:
שמות יט יט

13. וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵית חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַנְּכֶנּוּ:
דברים כ ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכתיב ויתפש יראיה בן שלמיה בירמידהו ויביאהו:
(ב) שם גמולה דא מבעלה:

מוסף רש"י

משך ידו את לוצצים. משך הקב"ה את ידו מן הלוצצים שלא להתקרב אצלם (סנהדרין קג). לא יגורך רע. היינו מספרי לשון הרע, דכתיב בתריה תאכל דובי כמ ים דמים וגו', ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם וגו' (שם).

הדרן עלך אלו נאמרין על אויביכם אתם הולכים. לפיכך התחזקו במלחמה (דברים כ ג). למה סגן ממונה שאם אירע בו פסול בכהן גדול. אבל כל זמן שלא יאירע בו פסול אין הסגן עוכר שום עבודה בעולם (יומא לט ע"ש ש"ג לחה סגן תמיד).

מסורת הש"ס

(ו) ל"ל עב. ב) ל"ל ירמיה בירמיהו. ג) (ר"ה כו.), ד) סנהדרין קג. ע"ש, ה) (ל"ל שקרים. כ"מ בסנהדרין), ו) (שבת קמט: חגיגה יב: סנהדרין קג.), ז) (יומא לט. ע"ש מיר מו: ע"ש), ח) ס"מ שנתברר. רש"ש, ט) (עי' ירמיה ה), י) (ש"ב יג, ב) (ל"ל לאן), ל) (וע"ע תוס' יומא טו: ד"ה אמר לסם ותוס' מנחות ק. ד"ה אמר).

מאה פפי' וחד נאנאי. בירושלמי בפרק המולך אגמרא ותייבין אמאי ס"מ [שהאשה] מתעברת ומתעברת מן ס"מ שאין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת ופליגי על רבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים ולא אין הבנים ממערכות פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהערו בה מאה ערלות פלשתים אמר רבי מתניא ולא פליגין עד שלא נסרחה הזרע האשה מתעברת משני בני אדם כאחת משנסרחה הזרע אין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת זה משמע שכולן מאה היו אבותיו שהרי מכולן נתעברה אמו ולא כפי' רש"י שפירש וחד נאנאי שאחד מהן אביו ופי' הערוך[1] נאנאי כלב שבאו עליה מאה אנשים וכלב אחד וכן מפורש בירושלמי רבה ובאגדה דשמואל אמר כ' יצחק אותה הלילה שפירשה ערפה מחמותה נתעברו בה גייס של מאה בני אדם הדא דכתיב והוא מדבר עמם והנה אין הבנים וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב ממאה ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף כלב אחד שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי וגו' ותו התם ויתיצב ארבעים יום וגו' ומאי דכתיב ויתיצב ר"ל ישכר בשכר ארבעים פסיעות שהלכה ערפה עם חמותה נתלה לבנה ארבעים יום: **מפני** שהשם וכל כינויו מונחים בארון. תוספתא (פ"ז ע"ב) כי ה' אלהיכם ההולך עמכם זה השם הנתון בארון שנאמר וישלח אותם משה וגו' מלמד שהיה פנתם משוח מלחמה וכלי הקודש זה הארון ויש אומרים אלו בגדי כהונה שנא' ובגדי הקודש אשר לאהרן [רבי יהודה בן לקיש] אומר ד' ארונות היו עמהם זה שיושב עמהן למלחמה היו בו שברי לוחות שנאמר ויסעו מהר ה' וגו' זה שהיה עמהן היה בו ס"ת שנאמר ויעפילו לעלות וגו' ובירושלמי אמרי' ארון אחד היה:

מאלו התום' לא מצאתי יותר

שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו כנגד ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושין מגיפין ומריעין צווחין ורומסין: פלשתים באו בנצחונו של גלית כו': גלית אמר רבי יוחנן שעמד בגילוי פנים לפני הקב"ה שנאמר [1]ברו לכם איש וירד אלי [6]ואין איש אלא הקב"ה שנא' [2]ה' איש מלחמה אמר הקב"ה הריני מפילו על יד בן איש שנא' [3]ודוד בן איש אפרתי הזה א"ר יוחנן משום רבי מאיר בשלשה מקומות לכדו פיו לאותו רשע אחד ברו לכם איש וירד אלי ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני וגו' ואידך דקאמר ליה לדוד [4]הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות דוד נמי אמר ליה [5]אתה בא אלי בחרב בחנית ובכידון (ז) הדר אמר ליה ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי (ישראל) מערכות ישראל אשר חרפת [6]ויגש הפלשתי השכם והערב אמר ר' יוחנן כדי לבטלן מק"ש שחרית וערבית ויתיצב ארבעים יום א"ר יוחנן כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה [7]ויצא איש הבינים ממחנות פלשתים וגו' מאי בינים אמר רב שמבונה מכל מום ושמואל אמר בינוני שבאחיו דבי רבי שילא אמר שהוא עשוי כבנין רבי יוחנן אמר בר מאה פפי וחדא נאנאי וגלית שמו מגת תני רב יוסף שהכל דשין את אמו כגת כתיב מערות וקרינן מערכות תני רב יוסף שהכל הערו באמו כתיב [8]הרפה וכתיב ערפה רב ושמואל חד אמר הרפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחריה וחד אמר ערפה שמה ולמה נקרא שמה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות וכן הוא אומר [9]ותקח האשה ותפרוש אימא מהכא [10]אם תכתש את האויל במכתש בתוך הריפות ואי בעית אמר רב חסדא סף ומדון גלית וישבי בנוב ויפלו ביד דוד וביד עבדיו דכתיב [12]ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר ותשאנה קולן ותבכינה עוד כתיב חץ חניתו וקרינן עץ חניתו אמר רבי אלעזר עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים ולא לפתח ביה כלל לאודועי שבחיה דדוד: בני עמון באו בנצחונו של שובך כו': כתיב שובך וכתיב שופך רב ושמואל חד אמר שופך שמו ולמה נקרא שמו שובך שעשוי כשובך וחד אמר שובך שמו ולמה נקרא שמו שופך שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון [13]אשפתו כקבר פתוח כולם גבורים רב ושמואל ואמרי לה רבי אמי ורבי אסי חד אמר בשעה שזורקין חץ עושין אשפתות אשפתות של חללים ושמא תאמר שאומנין בקרב ת"ל כולם גבורים וחד אמר בשעה שעושין צורכיהן עושין אשפתות אשפתות של זבל ושמא תאמר מפני שחולי מעיים הם תלמוד לומר כולם גבורים אמר רב מרי שמע מינה האי מאן דנפיש זיבליה חולי מעיים הוא למאי נפקא מינה ליטרח בנפשיה [14]דאגה בלב איש ישחנה (ז)ר' אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים: ואתם אי אתם כן כו': וכל כך למה מפני (ז)שהשם וכל כינויו

מונחין

שמעו דברי מערכי מלחמה. מי לאוי לחזור ומי לאוי לילך ומזרו הלאוים לחזור כגון בנה בית ונטע כרם ואירס אשה ולא ולך הלבב. ואע"ג דכתיב בהן ודברו השוטרים לקמן(ד) אמרינן דהכן קאמר להו אלא שהשוטרים משמיעין דבריו לעם: **אל ירך לבבכם אל תירלו ואל תחפזו ואל תערצו.** ארבעה אזהרות כנגד ארבעה דברים שהעובדי כוכבים היו עושין לאייס מגיפין בתריסין ומריעין בקרנות וצווחין בקולם ורומסין בגלגל סוסיהן ולהרותם אבל לאלוה חרבות ושפעת קלגסים הן עיקר המלחמה ואינן לאייס: **בגילוי פנים.** בחוצפה: **ברו.** בחרו: **לכדו פיו.** אמר פיו את כשלונו: **וירד אלי.** משמע עלי שהוא יגבר דהוה ליה למימר וילחם אתי: **ואידך והכני.** ואע"ג דהדר אמר ואם אני אוכל לו והכיתיו מכל מקום פתיחת פיו לרעתו(ב): **דוד הדר קאמר ליה ואני בא.** ואין זו פתיחת פה לרעה דאמר ליה אתה בא למשול בי על ידי דבר שאין בו ממש ואני בא למשול בך בשם שהנצחונות שלו: **כנגד ארבעים יום.** שאיחרה תורה להתקבל ניתן לו כח להתיצב: **מכל מום.** מתוקן ומנוקה מכל מום של כיעור: **שבאחיו.** ארבעה (ג) היו (לו) כדלקמן: **כר מאה פפי וחד נאנאי.** בן המערובת שבאו הרבה אנשים על אמו בגילה אחת ונתעברה מן אחד נמצא האחד אביו וכולן מנאפים: **נאנאי.** זהו אב בלשון פרסי: **פפי.** פרשטר"ת. ולשון אים הבינים שלא מבין אנשים הרבה: **כתיב מערות.** ממערות פלשתים: **כתיב ערפה.** שם האחת ערפה (רות א) וכתיב הרפה אשר בילדי הרפה והיא ערפה כדאמרי' לקמן שנגזר עליה שיפלו בניה בחרב ביד בני רות שדבקה בשכינה: **עורפין אותה.** הפקירה עצמה כבהמה (ד) פנים כנגד עורף: **כהריפות.** מטין כתושין: **סף ומדון וגלית וישבי.** כולם בספר שמואל(ה): **בני הנשוקה.** נשקה לחמותה להפרד מעמה שלא נתגיירה: **ותבכינה עוד.** פעם שניה דלעיל מיני' כתי' ותשאנה קולן ותבכינה: **ארבע דמעות.** שתי בכיות משתי עיניה: **חץ.** לשון חצי. הודיענו הכתוב שלא סיפר בחצי גבורתו: **לאודועי שבחיה דדוד.** שנלחם עם גבור כמוהו: **כתיב שובך.** בספר שמואל (ב' י) וכתיב שופך בדברי הימים (א' יט): **אשפתו כקבר פתוח.** בחיילות של נבוכדנצר כתיב. ואידי דנקט פלוגתא דרב ושמואל בדרשות דקרא נקט לה: **מפני שאומנים.** אבל אינם גבורים: **של זבל.** מחמת שאוכלין הרבה בגבורה: **שמע מינה.** מדקאמר שמא תאמר חולי מעיים הם: **ליטרח בנפשיה.** לבקש לו(ו) רפואות טרם יכבד חוליו עליו: **דאגה בלב איש ישחנה. ישחנה מדעתו. ישיחנה לאחרים: וכל כך למה.** אומר להם ומה היא הנטחה הזו שהנטיחן כי ה' אלהיכם ההולך ולא אמר כי ה' אלהיכם עמכם ומה היא הליכה זו דמשמע הולך ממש: **שהשם וכל כינויו עומדין בארון.** היולא עמהם במלחמה:

שפיטפט

1. וַיַּעֲמֹד וַיִּקְרָא אֶל מַעַרְכֹת יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תֵצְאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה הֲלוֹא אָנֹכִי הַפְּלִשְׁתִּי וְאַתֶּם עֲבָדִים לְשָׁאוּל בָּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֶד אֵלָי:

שמואל א יז ח

2. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: שמות טו ג

3. וְדָוִד בֵּן אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנָה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים:

שמואל א יז יב

4. וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֶל דָּוִד הַכֶּלֶב אָנֹכִי כִּי אַתָּה בָא אֵלַי בְּמַקְלוֹת וַיְקַלֵּל הַפְּלִשְׁתִּי אֶת דָּוִד בֵּאלֹהָיו:

שמואל א יז מג

5. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַפְּלִשְׁתִּי אַתָּה בָא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ:

שמואל א יז מה

6. וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְּׁכֵם וְהָעֶרֶב וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם: שמואל א יז טז

7. וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּנַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת:

שמואל א יז ד

8. וּשְׁבִי נְבֹב אֲשֶׁר בִּילִדֵי הָרָפָה וּמִשְׁקַל קִינוֹ שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת מִשְׁקָל נְחֹשֶׁת וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד:

שמואל ב כא טז

9. וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת הַמָּסָךְ עַל פְּנֵי הַבְּאֵר וַתְּשִׁטֵהוּ עָלָיו הָרִפּוֹת וְלֹא נוֹדַע דָּבָר:

שמואל ב יז יט

10. אִם תְּכַתֵּשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֲלֵי לֹא תָסוּר מֵעָלָיו אוּלַחוּ:

משלי כז כב

11. אֵת אַרְבַּעַת אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְהָרְפָה בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְּיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו:

שמואל ב כא כב

12. וַתִּשֶּׁנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וְתִשַּׁק עָרְפָה לְחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ: רות א יד

13. אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים:

ירמיהו ה טז

14. דְּאָגָה בְּלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה: משלי יב כה

הגהות הב"ח

(א) גב' וכינוין דוד הדר אמר וכו' לגלות אלהי מערכות כל"ל ותיבת ישראל נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואידך וכו' לרעתו הות הס"ד: (ג) ד"ה שבאחיו ארבעה אחים היו: (ד) ד"ה עורפין וכו' כבהמה אף פנים:

לעזי רש"י

פרשטר"א [פדרשטרי"ש]. אבות חורגים.

מוסף רש"י

דאגה בלב איש. פחד שמואל על הפסד שום דבר כן יטולהו (יומא עה.). ישיחנה לאחרים. שמא ישיאוהו עצה (שם).

(1) [נקמן מת. סנהדרין נג. לו:], (2) יומא עה. [סנהדרין ק:], (3) [נ"ב יד:], (4) [נדף מג.], (5) [נ' כמ], (6) כס"ל: (7) [ערך כן ד'].

מונחין בארון וכן הוא אומר [1]וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פינחס אותם אלו סנהדרין פינחס זה משוח מלחמה וכלי הקודש זה ארון ולוחות שבו וחצוצרות התרועה אלו השופרות תנא לא לחנם הלך פינחס למלחמה אלא ליפרע דין אבי אמו שנאמר [2]והמדנים מכרו אותו אל מצרים וגו' למימרא דפינחס מיוסף אתי והא כתיב [3]ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לאשה [6]מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים לא מיוסף שפיטפט ביצרו והלא שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים יהרוג נשיא מישראל אלא אי אבוה דאימיה מיוסף אימיה דאימיה מיתרו ואי אימיה דאימיה מיוסף אבוה דאימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרי משמע שמע מינה: **מתני'** [4]ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו וגו' [8]אחד הבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד שנתן לו מתנה [5]ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו' [2]אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד שנתן לו מתנה [6]ומי האיש אשר ארש אשה וגו' [3]אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה אפי' שומרת יבם ואפי' שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו כל [7]אלו [6] ואלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים ואלו שאינן חוזרין [8]הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת [1]הנוטע ארבע אילני מאכל וחמשה אילני סרק [1]המחזיר את גרושתו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לא היה חוזר רבי יהודה אומר אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר ר' אליעזר אומר אף הבונה בית לבינים בשרון לא היה חוזר [8]אלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו הנושא את ארוסתו הכונס את יבמתו שנא' [7]נקי יהיה לביתו שנה אחת לביתו זה ביתו יהיה זה כרמו ושמח את אשתו זו אשתו אשר לקח להביא את יבמתו [8]אין מספיקין [3](להם) מים ומזון ואין מתקנין את הדרכים: **גמ'** תנו רבנן ודברו השוטרים יכול דברים של עצמן כשהוא אומר [8]ויספו השוטרים הרי דברים של עצמן אמור הא מה אני מקיים ודברו השוטרים בדברי משוח מלחמה הכתוב מדבר הא כיצד [1]כהן מדבר ושוטר משמיע תני חדא כהן מדבר ושוטר משמיע ותניא אידך כהן מדבר וכהן משמיע ותניא אידך שוטר מדבר ושוטר משמיע אמר אביי הא כיצד [2]מונגש ועד ודברו כהן מדבר וכהן משמיע מודברו עד ויספו כהן מדבר ושוטר משמיע מויספו ואילך שוטר מדבר ושוטר משמיע: מי האיש אשר בנה בית חדש כו': תנו רבנן אשר בנה אין לי אלא אשר בנה לקח וירש וניתן לו במתנה מנין ת"ל מי האיש אשר בנה בית אין לי אלא בית מנין לרבות בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ת"ל אשר בנה מכל מקום יכול שאני מרבה אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית מה בית הראוי לדירה אף כל הראוי לדירה ר' אליעזר בן יעקב אומר בית כמשמעו לא חנך ולא חנכו [5]פרט לגזלן לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי [3]רבי יוסי הגלילי הא אמר ורך הלבב זה המתיירא

מעבירות

שפיטפט. זילזל וכבש אותו ולא [7]משכו: **והלא שבטים מבזים אותו.** כדאמרינן בגמרא בן הנשרפין (סנהדרין דף פב:) לפיכך הולרך ליתסו שם פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן [6]: **תרי פוטי.** מדלא כתיב פוטיאל: **מתני' בית הגולרות.** לאולר יין שמן ותבואה: **ואחד הלוקח.** בית בנוי שהרי אצלו הוא מדשן. ובגמרא מרבינן ליה מקרא: **ממשה אילני מאכל.** דבהכי הוי כרס[1] שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב:

כזה

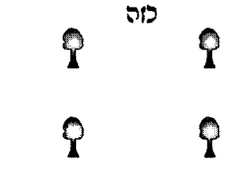

ואפילו מה' מינין. מלטרפין:[3] **מילוי.** בשנת הרביעית לנטיעתו שאכל את הפירות במעות כדרך מעשר שני ומעלה את המעות לירושלים ואוכלן כדכתיב (ויקרא יט) קדש הלולים וגמר קדש קדש ממעשר: ה"ג **כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין.** כמו שומעין דברי מערכי מלחמה של כהן כלומר שהכהן אומר להן: **פרק.** כגון ארזים ושקמים שאינן עץ פרי: **והמחזיר גרושתו.** ואירסה אינו אחר שאינה חדשה לו וקרא אחשה חדשה קפיד כדכתיב כי יקח איש אשה חדשה (דברים כד): **אלמנה.** ואירסה כהן גדול אינו אחר בשבילה דאימעוט מולא נקחה[1] מדלא כתיב ולא לקח: **על מכונו.** סתרו ובנאו בחדשה לאשונה אינו אחר דלאו חדש הוא הואיל ולא אינו חדש וגרע עליו ואפילו אצלו אינו חדש וגרע מהלוקח והיורש: **אף הבונה בית לבינים בשרון.** מקום הוא שבמו שרון ואין הקרקע יפה לבינים ולא הוי דבר קיימא[8] שפעמיים צריך לחדשה בשבע שנים: **ואלו שאין זזין ממקומן.** דהכי דלעיל הולכין עד לספר ושם שומעין דברי כהן וחוזרין מן המערכה לארץ ישראל ואינם חוזרין לבמיהם אלא עוסקין בסיפוק מים ומזון להולכי מלחמה ואלו אין זזין ממקומן אפילו לילכת עד הספר ולשוב ע"פ כהן: **הבונה בית וחנכו.** ולא דר בו עדיין שנה: **וכן הנוטע כרם וחללו.** ועדיין לא עברה שנה רביעית עליו שלימה: **נקי יהיה לביתו.** בשביל ביתו יהיה. רבוא הוא. הוסיף לך הויה אחרת להיות כזו: **גמ' יכול דברים של עצמן.** יכול שהדברים הללו שהם אומרים מי האיש אשר בנה וגו' של עצמן הן ולא היה כהן אומרן אלא השוטרים: **ת"ל ויספו השוטרים.** לדבר אל העם ואמרו מי האיש וגו'. ויספו משמע שדבר זה הם מוסיפים משלהם: **תרי דברים של עצמן אמור.** שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על של כהן מדעד השתא גבי נטע וגבי אירס אשה לא כתיב ויספו והכא כתיב ויספו ש"מ על הנה דברי כהן ואת זו הן מוסיפין: **הא מה אני מקיים ודברו השוטרים.** בבנה ונטע ואירס: **בדברי משוח מלחמה הכתוב מדבר.** שהכהן אומר והשוטרים משמיעין אותן: **מונגש עד ודברו.** דהיינו שמע ישראל אתם קרבים וגו' עד להושיע אתכם: **מי האיש.** ריבוא הוא דמצי למיכתב מי אשר בנה. ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש בית בנה מ"מ. והאי דכתיב בית בנה למעוטי בית שער אכסדרה ומרפסת שהם עשוים לדריסת רגל ולא לאוים לדור בהם: **בית שער.** בית כניסת שער המלך להסתופף שם שומר הפתח: **ולא חנכו.** מדלא כתיב (ג) חנך הוי מיעוטא חנכו לזה ולא לאחר פרט לגוזל בית: **לרבי יוסי הגלילי.** דמתני' ס):

מעבירות

מסורת הש"ס

א) כ"ב קט: [סנהדרין פב:], ב) [טעות הדפוס וכן במשנה ליתא], ג) [לקמן מד.], ד) ס"א חש בו, ה) [במדבר כה], ו) [בלאים פ"ד מ"ז], ז) [דברים כז], ח) [לקמן מד.], ט) [לקמן מד.],

הגהות הב"ח

(א) בשבשנה כל אלו שומעין כל"ל ותיבת ואלו נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואפילו וכו' מלטרפין הם"ד ותא"ל מ"ה ולא מילוי וכו' שמחלל את הפירות: (ג) ד"ה ולא וכו' כתיב ולא מנך:

מוסף רש"י

שפטם אבי אמו. יתרו, דלגעור אבי פנחס לקח מבנות יתרו, דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה, ומפרש בגמרא פוטיאל זה יתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים (סנהדרין פב:). **אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש.** וכן דרך האמוראים בכל מקום דהסיא דפשיטא ליה תנא בריש ואומר הבי שנא להשמיענו שהוא שוה לו הוא שונה אחריו (שוכה ב:).

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהל' מלכים הל"ה סמג עשין קכ:
ד ב מיי' שם הל"ו:
ה ג מיי' שם הל"ז:
ד [מיי' שם הל' עז]:
ו ה מיי' שם הל"ח:
ז ו מיי' שם הל"י:
ח ז מיי' שם הל"ח:
ט ח מיי' שם הל"י:
י ט מיי' שם הל"ח:
יא י כ מיי' שם הל"ג:
יב ל מיי' שם הל' ה ו:

תורה אור השלם

1. וַיִּשְׁלַח אִתָּם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לָצָבָא אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לָצָבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ: במדבר לא ו
2. וְהַמִּדְיָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: בראשית לז לו
3. וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלֵּוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם: שמות ו כה
4. וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵית חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַנְּכֶנּוּ: דברים כ ה
5. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֶךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִّלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ: דברים כ ו
6. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה: דברים כ ז
7. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח: דברים כד ה
8. וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לֵבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ: דברים כ ח

**מעבירות שבידו. והאי אית ליה למיהדר משום הירא ורך הלבב: תלמוד לומר אשר נטע. מדלא כתיב אשר כרם נטע דרום ביה נמי נטע מכל מקום ואפי' אינו כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין: תלמוד לומר כרם. דדמי לכרם ופחות שבכרמים חמשה גפנים הם: כרם כמשמעו. ולא שאר אילנות: אילנו. משמע מיעוטא לזה ולא לאחר: [ב]כאן בהרכבה איסור. בריתא בהרכבת איסור מין בשאינו מינו ומעטיה קרא כדמעיט [ע"א] ולא תזכו גבי בית פרט לגזלן: מברך. שכופף [הזמורה או האיסור] באדרך: מרכיב. שנוקב האילן ונוטל מן הרך שבענפי האילן ומוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו. ושראל מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גסין וזה פירותיו דקין דהוו ממין אחד זה בזה: האי הרכבה היתר. דאוקמת מתני' בה היכי דמי דחחר מפני חילול ההרכבה: אי נימא ילדה בילדה. שאף זו שבקרקע שהרכיב את הענף בה נטיעה היא ועדיין לא הגיעה לשנה רביעית לחללה הא לאו משום הרכבה הדר דבלאו הרכבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה לאשורה: בזקינה. שכבר נתחללה: שסיבכה. לשון נחת בסבך (בראשית כב). שעשאה ענף בזקינה: בעלה לגבי זקינה. ואינה חייבת בערלה ואין בה דין רבעי וכי תנן במסכת ערלה דמרכיב חייב בערלה [וזקינה] בילדה תנן שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקצצו מזקינה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתו: לעולם ילדה בילדה. ודקשיא לך בלא הרכבה נמי בעי למיהדר ממערכי המלחמה אקמייתא: כגון דנטעה לקמייתא לסייג. כגון שהיתה פרלה בגדר שדהו ונטעה בפרלה לסתום. לשון סוגה בשושנים (שיר ז) גדולה בשושנים: ולקורות. לקוץ ממנה קורות לבסתגלד: ומאי שנא ילדה בילדה. כי הך ילדה קמייתא דזקינה היא לענין ערלה [ד](דלא) בעלה הרכבה בה להפטר מן הערלה כמותה: הפס. גבי זקנה לאו בת אימלוכי היא לחזור ולהיות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסייג אי ממלין עלה בתוך שני ערלה לקיימה לפירות חייבת בערלה הילכך ילדה דקא מרכיב בגוה לאחילה חייבת בערלה ואע"ג דלא אימלך אקמייתא הא מיהא לאחילה היא ומהניא מחשבה דעיקר דילה נמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואע"ג דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה: מידי דהוה אעלו מאיליהן. דבשעת נטיעה ליכא כוונה: ולוקמה בכרם של שני שותפין. למה לי לאהדורי אשינויא דחיקא בנוטע לסייג ולקורות לוקמה בנוטע לאחילה ודקשיא לך תיפוק לי משום דבעי למהדר משום לאשונה לישני כגון שהנטיעה של ראשון ובא שמעון והרכיב בה להיות פירות הרכבה שלו: ומאי שנא מחמשה אחין. בריתא היא לקמן בפרקין (דף מד.): כולן חוזרין. מפני שהיא שומרת יבם לכולם: קרינא ביה אשתו. שמא לזה תתייבם: כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו. המיוחד לו שאין לך בה גפן שאין לשנים חלק בה: רב נחמן אמר. הא דקתני מתני' מרכיב מחזר במרכיב אילן בירק דלא בעי למיהדר משום קמא ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעיטא לה הרכבת איסור מולא חילוו פרט למברך ומרכיב הא מנא הוא דאמר מותר: כפר עכו. כן שמה: הא מני. דקתני פרט למברך ומרכיב לאו סתמא היא אלא מיפא דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב היא ואפי' הרכבת היתר לא הדר עלה: פחוחה מטפח. שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפח: כל שנותיה. מדרבנן כל הימים ערלה נוהגת בה דמתחזא כבת שתא והרואה שאוכלין פירותיה אומר שפירות ערלה מותרין: קלא איכא ליה. הכל אומרים כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה להכי נקט שתים כו' דסבר לה כמאן דאמר במסכת ברכות (דף לה.) כרם רבעי תנן שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת שלא בכרם אלא: לקריאת שמע. שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לועג לרש שזה קורא וזה אינו יכול לקרות: חורגתא. בת אשתו: שגדלה בין האחין. בני הבעל מאשה אחרת: דמסתזיא כי אחתייהו. מי שאינו מכיר בה ורואה אותה שגדלה אצלו בסבור שהיא אחותו ואומר שנושא אחותו: לקט שכחה ופאה שעשאן. העני גורן שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי: הוקבעו למעשר. מדרבנן דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו: וה"מ בשדה. שלא ידעו הכל (ה) שנכנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהם של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדאמרי' בספרי (ו) ואם הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו בו חלק ונחלה עמך הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצא לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניי לוים הם מופקרין כלשאר עניי ישראל ל"ה:

מעבירות שבידו אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהב דמי אי הכי הוה ליה לוקח וליהדר כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לידיה לא: [1]ומי האיש אשר נטע כרם כו': תנו רבנן אשר נטע אין לי אלא נטע לקח וירש וניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר ומי האיש אשר נטע כרם אין לי אלא כרם מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין תלמוד לומר אשר נטע יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק תלמוד לומר כרם רבי אליעזר בן יעקב אומר כרם כמשמעו לא חיילל ולא חיללו פרט למברך ולמרכיב והא אגן תנן אחד הנוטע ואחד המברך ואחד המרכיב אמר רבי זירא אמר רב חסדא לא קשיא [א]כאן [ב]בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר האי הרכבת היתר היכי דמי אילימא ילדה בילדה תיפוק לי' דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה אלא ילדה בזקינה [ג]והאמר רבי אבהו [2]ילדה שסיבכה בזקינה [ד]בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה אמר רבי ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות [3]דתנן [4]הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה התם אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא הכא אי מימליך עלה בת מיהדר היא [ה][דהא מעיקרא לפירי קיימא] מידי דהוה אעלו מאיליהן [6]דתנן [7]עלו מאיליהן חייבין בערלה ולוקמה בכרם של שני שותפין דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה אמר רב פפא זאת אומרת [8]כרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה ומאי שנא [9]מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה [10]דכולן חוזרין התם כל חד וחד קרינא ביה אשתו הכא כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו רב נחמן בר יצחק אמר במברך אילן בירק והאי תנא הוא [11]דתניא המברך אילן בירק רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן גמדא איש כפר עכו [12]וחכמים אוסרין כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן הא מני רבי אליעזר בן יעקב היא לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם כרם כמשמעו הכא נמי נטע כמשמעו נוטע אין מברך ומרכיב לא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב [13]ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה דמתחזיא כבת שתא [14]והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כוליה כרם קלא אית ליה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב [15]מת [16]תופס ארבע אמות לק"ש דכתיב [2]לועג לרש חרף עושהו אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין דמתחזיא כי אחתייהו [17]ולא היא קלא אית ליה למילתא ואמר [18]רבי יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב [19]לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו למעשר אמר עולא לא אמרן [20]אלא בשדה אבל בעיר קלא אית ליה למילתא ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב [21]ילדה הפחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים [22]והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כולי כרם מקדיש ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב

יג א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"י:
יד ב מיי' פ"י מהל' מ"ש הל' ט: סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' כב:
טו ג מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעי' כג:
טז ד מיי' שם סעי' כז:
יז ה מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"י:
יח ו מיי' שם הל"ז:
יט ז מיי' פ"א מהל' כלאים הל"ה סמג לאוין רפז טוש"ע יו"ד סי' רלה סעי' ו ופטיר ג:
כ ח ט מיי' פ"א מהל' מ"ש הל"ט סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רלד סעי' כח:
כא י מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל"ג סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' עא סעי' ז ובטוש"ע יו"ד סימן שמז סעיף ג ג ו:
כב כ טוש"ע אה"ע סי' טו סעי' יא ופטיר כג:
כג ל מ מיי' פ"ג מהל' תרומות הל"ט:
כד נ ס מיי' פ"ו מהל' כלאים הל"ד סמג לאוין רפ טוש"ע יו"ד סי' רלו סעי' כב:

תוספות שאנין

זאת אומרת כרם של ב' שותפין לאו דוקא נקט זאת אומרת דאמתני' לא קאי אלא הני אמוראי דבי מדרשא דלא בעי לשנויי הכי סבירא להו הכי: וה"מ שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב כו'. ולהכי נקט שתים כנגד שתים דסבר' ליה כמ"ד בברכות כרם רבעי שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: חורגתא הגדילה כין האחין אסורה להנשא לאחין פ"ה כת אשתו הגדילה בין בני הבעל שיש לו מאשה אחרת דאיתחזיא כי אחתיהו מי שאינו מכיר בה סבור שנשא אחותו. ולא היא דחורגתא קלא אית לה ומותרת. ותי' לר"י דאמר בירושלמי אשת (חורגו) [חמיו] אסורה מפני מראית העין וכמאן אתיא וצ"ל דאתיא כר' אליעזר בן יעקב. ור"י אומר דאפי' למסקנא דהכא אתי שפיר דהאי חורגתא כשהיא גדילה בין האחין יודעין העולם שאינה אחותם אבל אשת (חורגו) [חמיו] שאינה עומדת אצלו אין נותנין העולם לב להבחין א"כ (איכא לאו כיון) [אתו למימר] שאשתו של זה אמו של זו. אבל אמרי' בירושלמי החורג והחורגת שגדלין זה עם זה אסורין לינשא ר' חנינא בן יודן אר' יתנסבון באתרא דלא חכמין להון פי' ינשאו עצמן במקום שאין מכירים אותן וחולק על תלמוד שלנו שמתירין בלאו הכי:

תורה אור השלם

1. ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו:
דברים כ ו
2. לועג לרש חרף עושהו שמח לאיד לא ינקה:
משלי יז ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וה"מ וכו' הכל שבנסו מעט: (ב) ד"ה אבל טוליה כרם כרם גדול:

גליון הש"ם

גמ' ולא היא קלא אית ליה. עיין יומא דף כא ע"א תד"ה ומותר:

מוסף רש"י

ילדה שסיבכה בזקנה. ילדה של ערלה שהרכיבה בתוך אילן זקן של היתר (נדרים ח:). מת תופס ארבע אמות לק"ש. שאסור לקרות בתוך ארבע אמות שלו משום לועג לרש (ברכות יח:). לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן. אע"פ שפטורים מן המעשר. לקטן עני ועשאן גורן הוקבעו למעשר מדרבנן, דמאן דחזי סבר שתבואת קרקעו היא (שם ח:).

תוס' שאנין (המשך)

לקט שכחה ופיאה שעשאן בגורן הוקבעו. פ"ה עני שכנס הרבה ביחד ועשה מהן כרי הוקבעו למעשר מדרבנן דמאן דחזי סבר שגדל בשדהו. וה"מ בשדה שכינסן בשדה ולא ידעו הכל שנתכנס מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהם של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדאמרי' בספרי וכא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו חלק ונחלה הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצאו לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניי לוים הם מופקרין כלשאר עניי ישראל ל"ה:

מת תופס ארבע אמות לעומתה. חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע אמותיו כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו ויהא סבור שלא האהיל ויש נאוס שמא יפשוט ידו ויאהיל ונאו **לדעתיה: ותנא תונא.** וכן תני תנא דידן במשנה הנשנית בינינו בבית המדרש בסדר טהרות (אהלות פט"ו מ"ח): **חצר הקבר.** שלפני המערה כדאמר סדר בנין הקברות בבבא בתרא (דף ק:) שעושין מערות גדולות של [1]שש על שש וחופר בכותליה סביב כוכין ארוכות כמדת המת ותוחבו לתוכן והמערה מקורה בתקרה וכיסוי ועושה גומא רחבה בצד המערה ופותח פי המערה לתוך הגומא בכותל המערה כמין פתח ואותה גומא היא חצר הקבר: **הטומד בתוכו טהור.** כל מקום שהוא עומד בה טהור דכיון דמערה חלוקה הימנה ומחיצותיה ניכרות לא גזור רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד המערה דכי גזור רבנן ארבע אמות במת המוטל באויר וכגון למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאהיל על הטומאה אצל כאן יש היכר: **והוא שיש בה ארבע אמות.** הוא דאשינא מקום לעצמה אצל פחות מכאן בטלה אצל המערה ולא חשינא למיהוי מקום לעצמה: **וכ"ש אומרים ארבעה טפחים.** הוי מקום חשוב בכל דוכתא: **כמה דברים אמורים.** ב"ה אמרו ליה: **כשפחה של חצר למעלה.** שאין לה כיסת מדרון במעלות מן הצד אלא כשיורדין לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מעופס ועולה. ולקמן פריך איפכא מיסתברא: **כלפי לייא.** כנגד איפוא הפכת דברין. לייא איפוא כדאמר בברכות (דף נח.) כגני לייא כדיס שבוריס להיכן הולכין. איפכא מסתברא מן הצד כשעשו לחצר מדרון לצאת דרך לדיס איכא למימר כיון דלא גזור רבנן ארבע אמות במחיצות ניכרות סגי להאי חצר בארבעה טפחים והעומד בה הרי זה טהור שאין לנו במה לטמאו דאינו צריך לעופס ולעלות שיפשוט זרועותיו ויאהיל כנפיו על חצר הפתח דכי נפיק מידדי ונפיק נשמט ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של חצר ויוצא לו: **מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל.** כיון דאינו אצל ארבעה טפחים אי אפשר לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אצל אם כן מאהיל על חצר הפתח: **והני מילי כו'.** השתא מהדר לפרושי סיומיה מהכא. מדאינטריך למיתני העומד לתוכו טהור ש"מ הני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא דמערה לחודיה ודחצר לחודיה ויש היכר בדבר אבל מת בעלמא המוטל באויר מודו בית הלל דתפיס ארבע אמות מדאינטריך למיתני העומד לתוכו טהור דאי בעלמא לא גזור למה לי לאשמועינן הכא דטהור: ואפי' היא לו שומרת יבם שלא קדשה הוא אלא מכח אחיו באה לו: **לקפה.** מדלא כתיב לקח מיעוטא הוא למעוטי לקיחת איסור: **כדרכה.** דאמר אין עבירה בקידושין עד שיבעול שיבא וזעו לו את האשה לידי חילול וממזרת ומתיה אין עבירה בקידושין דלא כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא[ח] ולא תתחתן[ט] אבל אלמנה כתיב בה לא יקח[י] וקיחה היינו קידושין ואינטריך דרבה דלא תימא מקידושין עבד ליה איסור: [כ]**ומחיה.** מן הגבעונים דכתיב בהו ויתנם יהושע לחוטבי עצים (יהושע ט) והן משבעה אומות: **ועתה בשדה לך.** ונצא בשדה מלאכתך לך: **גמרא.** לתת סברא להבין בטעמי המשנה והלכה כדברי מי: **אם הוסיף בו דימום אחד.** שורה של אבנים או בגובה או בעובי תו לא הוי על מכונו וקרינא ביה חדש[כ]: **שמחדשין אותו.** שאינו מתקיים: **בשבוע.** בשמיטה: **אין לי אלא חדשה.** בתולה: **אלמנה וגרושה.** מאחר ונשאה זה: **יכול אף בנה בית.** חדש ולא תנכו יהא כזה שיהא נקי מן הכל: **מתני' ויספו השוטרים.** על דברי כהן: **בקשרי.** כשמתקשרים לעמוד לפופים שלא יפרידום אויבים: **לפיכך.** שהיה זהו הילא מעבירות תלה התורה בנה ונטע ואילם לחזור בגלגן כדי שיתלה בכך החזרה ולא יתביש לומר מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר: **ר' יוסי אומר כו'.** בגמרא [נ"ב] מפרש במאי פליג אדרבי יוסי הגלילי: **ובעקבו של עם.** בסופו של עם שעומדים שלא יחזרו אחרונים לאחריהם לעם: **מעמידין זקיפין מלפניהם.** ברחשש של צד המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו וחזקיפוהו ויגבירו את אנשי הצבא בדבריהם: [**ואחריהם**]. ואנשים אחרים מאחריהם: **וכשילין של ברזל בידיהם.** לשמור שלא יגוסו. וכשילין כעין חנין שקורין ווריי"ש: שתחילת

[1]מת תופס ארבע אמות לטומאה [ב]ותנא תונא חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ארבע אמות דברי בית שמאי ב"ה אומרים [2]ארבעה טפחים במה דברים אמורים שפתחה מלמעלה אבל פתחה מן הצד דברי הכל ארבע אמות כלפי לייא אדרבה מן הצד מידריד ונפיק מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל אלא במה דברים אמורים שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ארבע אמות והני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא אבל מת בעלמא תפיס: [1]מי האיש אשר ארש אשה כו': ת"ר אשר ארס [3] אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה ואחד שומרת יבם ואפילו [3]חמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה כולן חוזרין לא לקח ולא לקחה [4]פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי הא אמר [2]הירא ורך הלבב זה המתיירא מעבירות שבידו אפילו תימא ר' יוסי הגלילי כדרבה [5]דאמר רבה [6]לעולם אינו חייב עד שיבעול מה טעם לא יקח משום לא יחלל משום הכי אינו לוקה עד שיבעול תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש [7]לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה ואף שלמה אמר בחכמתו [3]הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ועתדה בשדה לך זה משנה אחר ובנית ביתך זה גמ' ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ועתדה בשדה לך זה גמרא אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים ר' אליעזר בנו של ר"י הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה וגמרא ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך [8]דרוש וקבל שכר: ואלו שאינן חוזרין הבונה בית שער כו': תנא אם הוסיף בו דימום אחד חוזר: ר' אליעזר אומר אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר:

תנא מפני שמחדשין אותו פעמים בשבוע: ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית חדש וחנכו וכו': תנו רבנן [4]אשה חדשה אין לי אלא אשה חדשה אלמנה וגרושה מנין תלמוד לומר אשה מכל מקום אם כן מה ת"ל אשה חדשה מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו ת"ר לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יספיק מים ומזון ויתקן הדרכים תלמוד לומר ולא יעבור עליו לכל דבר יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו נטע כרם ולא חללו ארס אשה ולא לקחה ת"ל עליו עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים ומאחר דכתב לא יעבור לא יצא בצבא למה לי [9]לעבור עליו בשני לאוין: **מתני'** [2]ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' ר' עקיבא אומר הירא ורך הלבב [10]כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה [11]רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן רבי יוסי אומר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין הרי הוא הירא ורך הלבב [5]והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקיבו של עם [12]מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו שתחילת

תורה אור השלם

1. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּהּ: דברים כ ז
2. וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ: דברים כ ח
3. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתֵּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבְנִית בֵּיתֶךָ: משלי כד כז
4. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח: דברים כד ה
5. וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: דברים כ ט

לעזי רש"י

ווי"ש [ווירי"ש]. חיצים.

מוסף רש"י

לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו. לחזור על בית וכרם ואשה לכפות על הפחדים נשביל עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי עבירה והרואה חוזר אומר שמא בנה לא הבית או נטע כרם או ארס אשה (דברים כ ח). מעמידין זקיפין לפניהם. בני אדם עומדין נקצה המערכה לזקוף את הנופלים ולחזקם בדברים שוכו אל המלחמה ולא תעמו, שתחלת נפילה ניסה (שם כ ט). לקפח את שוקיו. לקצץ רגליו (קדושין יב:).

כה א מיי' פ"ג מהל' אבל הל"ג סמג לאוין רלה טוש"ע יו"ד סי' שעא סעי' ה:

כו ב מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הל"ט

ג מיי' פ"ז מהל' מלכים דין ז:

ד מיי' שם הל' ח:

כז ה מיי' פט"ו מהל' מיטמי בית המת הל"ב ופי"ז הל"ב:

כח ו מיי' פ"ה מהל' דעות הל"ל:

כט ז מיי' פ"ז מהל' מלכים ה"ל:

ל ח מיי' שם הלכה י:

לא ט מיי' שם הל"ד:

מ) ב"ב דף קל. אהלות פט"ו מ"מ, כ) [לעיל מג:], ג) [קדושין עח. ע"ש], ד) [תוספתא פ"ז], ה) [סנהדרין נא: עא. זבחים מה.], ו) [לעיל מג.], ז) ל"ל ד', ח) [דברים כג], ט) [דברים ז], י) [ויקרא כא], כ) [ל"ל לפני ד"ה כדרבה], ל) [דברים כ].

שתחילת ניסה נפילה. בגמ' פריך איפכא מנעי ליה שהניסה היא תחילת הנפילה: **בד"א.** דמוזהרין מן המערכה ויש שאינן זזין ממקומן במלחמות הרשות: **אבל במלחמות מצוה.** כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין: **רבי יהודה אומר כו'.** מפרש בגמ':

גמ' עבירה דרבנן. לר"י הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חוזר ולרבי יוסי עד שיעבור על דבר תורה דומיא דאלמנה לכהן גדול וכגון שנשאה דאיכא איסור: **פה בין תפילה לתפילה.** בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש: **פה.** סיפר: **עבירה היא בידו.** אם לא חזר ובירך דהכי אמרי' (דף לו.) אם מברך שתים לא אם מברך: **ומיס שופטין על ברכיו.** מי רגליס מחמת ירלאה: **מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה.** תחילת משמע הגרמת הדבר והכי מיבעי ליה למימר כשהן נפין זו היא תחילת הגרמת הנפילה ובניסה לא שייך למימר תחילה דהא ממש קא ערקי: **רשות דרבנן זו היא מצוה דר' יהודה.** ובאותה מלחמה שאמרו מכמיס שהיא רשות ואין מתן יוצא לה אמר נמי ר' יהודה דאין מתן יוצא לה אלא שרבי יהודה קורא אותה מצוה ונפקא מינה לפוטרו משאר מצות בעודו עסוק בה כדמפרש רבא ואזיל: **מצוה דרבנן.** דאמרו בה הכל יוצאין אמר נמי ר' יהודה הכל יוצאין אלא דקרי לה חובה ולאו מידי אשמעינן בהא אלא כולה משום מצוה ורשות נקטו פלוגתייהו אלא משום דקרו רבנן להא רשות די להם אם קראו את זו מצוה ואפילו היא חובה שהרי אין הדבר אלא להעלותם מעלה אחת ולומר אבל זו הכל יוצאין וגבי רשות דייס לקרות את שנמעלה ממנה מצוה ורבי יהודה דקרי לקמייתא מצוה לאשמועי' דהעוסק בה פטור מן המצוה והוצרך להעלות את זו מעלה אחת לומר אבל זו הכל יוצאין הילכך קרייה חובה כדאיתא: **אמר רבא כו'.** מילתיה דרבי יוחנן מפרש ואזיל וקאמר דהא דאמר רבי יוחנן דאיפליגו רבנן ורבי יהודה באחת המלחמות בקריאת שתחילת ניסה נפילה שנאמר [1]נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם ולהלן הוא אומר [2]וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו' [א]בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים במלחמות מצוה אבל במלחמות חובה הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה: **גמ'** מאי איכא בין רבי יוסי לר"י הגלילי איכא בינייהו עבירה דרבנן כמאן אזלא הא דתניא [6]שח בין תפילה לתפילה [ב]עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה כמאן כר"י הגלילי מאן תנא להא דתנו רבנן שמע קול קרנות והרתיע הגפת תריסין והרתיע צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו חוזר כמאן לימא רבי עקיבא היא ולא רבי יוסי הגלילי בהא אפי' ר' יוסי הגלילי מודה משום דכתיב [3]ולא ימס את לבב אחיו כלבבו: והיה ככלות השוטרים כו': האי מפני שתחילת ניסה נפילה מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה אימא מפני שתחילת נפילה ניסה: בד"א במלחמות הרשות כו': א"ר יוחנן רשות דרבנן זו היא מצוה דרבי יהודה מצוה דרבנן זו היא חובה דרבי יהודה אמר רבא [4]מלחמות יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמות בית דוד לרווחה דברי הכל רשות כי פליגי למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו מר קרי לה מצוה ומר קרי רשות נפקא מינה [ג]לעוסק במצוה שפטור מן המצוה:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה [ד]בלשון הקודש שנאמר [4]כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין רבי יהודה אומר [ה]חמשה שנאמר [5]זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד [ו]נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים הסס נפקא לן מייתי לענין עוסק במצוה דלמר חובה ולמר רשות ופריס לן נמי רבא בהי מיגייהו איפליגו: **מלחמות יהושע דלכבש.** בהא ליכא למאן דקרי רשות דאפילו חובה נמי איתא והעוסק בה פטור מן המצוה ורבנן הוא דלא איכפת להו לקרותה חובה דדייס לקרותה מצוה אלא הרשות שהרי אין אנו צריכין אלא למצוה בה מעלה אחת ומצוה לגבי רשות מעלה היא: **ומלחמת בית דוד.** שנלחם באדם לבה להוסיפה על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד: **דברי הכל רשות.** ואפילו רבי יהודה להא לאו מצוה קרי לה והעוסק בה אינו פטור מן המצוה: **כי פליגי.** ר' יהודה ורבנן במצוה ורשות דלמר פטור מן המצוה ולמר מייב במלחמה שהיא למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה בלשון הקודש. נאמרת. מה שהזקנים אומרים ידינו לא שפכו והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל בלשון הקודש הוחקקו מן התורה לאמרה: **שנאמר כי ימצא חלל.** ובגמרא פריך היכי ליף מהכא: **היו יוצאין.** ובאין שם ומודדין מן החלל לגד העיירות שבסביבותיו לידע איזו קרובה: **בגל.** גל של אבנים: **נמצא סמוך לספר כו'.** מפרש טעמא בגמ' (ו): **גמ' מאי קאמר.** היכי ליף לשון הקודש מהכא: **ואין כ"ד שקול.** אין עושין ב"ד שיהא יכול ליחלק שוה בשוה אלא שיהא הרוב לגד אחד לקיים אחרי רבים להטות (שמות כג): **למיוחדין.** הגך דלשכת הגזית: **מזקני זקניך.** מדמלי למיכתב זקני וכתב זקניך מיוחדין שבזקניך: **זקני השוק.** אע"פ שאינן סנהדרין: **שופטיך.** זקנים שהם שופטים את ישראל: **מזקני העדה.** דסמיכת פר העלם דבר ואייתר ליה שופטיך להניא עוד שנים: **לגמרא לכולה מילתא מהתם.** דהא רבי יהודה התם נמי חמשה קאמר וליף לה מקראי בפ"ק דסנהדרין (ו): **אלא (וי"ו) ושופטיך למניינא.** כלומר לא גמיר גז"ש ואינטרי שופטיך לסנהדרי גדולה כר"ש.

וי"ו

לא היו עורפין שנאמר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים [ז]נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב"ד לא היו (ח) עורפין [ט]אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד: **גמ'** מאי קאמר אמר ר' אבהו ה"ק שנאמר וענו ואמרו ולהלן הוא אומר [5]וענו הלוים ואמרו וגו' מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש וסדר עגלה ערופה כיצד כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין: רבי יהודה אומר חמשה וכו': [ז]ת"ר ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור' שמעון נמי הא כתיב ושופטיך ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה מזקני זקניך נפקא ור' שמעון אי כתב רחמנא זקני הוה אמינא אפי' זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתב רחמנא זקניך הוה אמינא אפי' סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך למיוחדין שבשופטיך ור' יהודה גמר זקני זקני [ח]מזקני העדה מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבעדה אי גמר לגמרה לכולה מילתא מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא (ט) וי"ו ושופטיך למנינא [ט]ורבי שמעון

וי"ו

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהל' מלכים הל"ד:
לג ב מיי' פ"ד מהל' תפילין הל"ו וע"ש בכ"מ סמג עשין כב טוש"ע או"ח סי' כה סעי' ט:
לד ג מיי' פ"ה מהל' מלכים הל"ח וע"ש בכ"מ סמג עשין קח:
ד ומיי' פ"ד מהל' ק"ש הל' ח טוש"ע או"ח סי' לה סעי' מז:
א ה מיי' פ"ט מהל' רוצח הל"א סמג עשין עח:
ב ו מיי' שם הל"ח:
ג ז מיי' שם הל"ח:
ח מיי' שם הל"ט:
ה ט מיי' שם הל"ד:
ו י מיי' שם הל"ח:

גליון הש"ס

מתני' אין מודדין. עיין מכות י ע"ב תד"ה מד אמר:

תוספות שאנץ

סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו. פ"ה סח בין הנחת תפלין של יד להנחת תפלין של ראש עבירה היא בידו אם לא חזר וברך דהכי אמרי' במנחו' סח מברך שתים לא סח מברך אחת פ"ה במנחות בפ' הקומץ דמברכין להניח תפלין לשל יד [ועל של ראש] לא מברך כלל אם לא סח בנתים אבל אם סח מברך על של ראש על מצות תפלין. ול"נ לר"ח דבפ' הרואה דקא חשיב מאה ברכות דחייב אדם לברך בכל יום קא חשיב להניח תפלין ועל מצות תפלין וכי ס"ד דלא נתקן אלא היכא דסח בנתים. ומיהו י"ל דמיירי בשני בני אדם אחד יש לו תפלין של יד ואחד יש לו תפלין של ראש. ור"ת אומר דמברכין להניח תפלין לשל יד ועל מצות תפלין לשל ראש היכא דלא סח ואם סח בנתים מברך לשל ראש להניח תפלין ועל מצות תפלין. ולפי זה היכא דאין לו תפלין של יד מברך על של ראש שתים דהא הוי כאילו סח בנתים:

תורה אור השלם

1. הֵעָן הַמְבַשֵּׂר וַיֹּאמַר נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מַגֵּפָה גְדוֹלָה הָיְתָה בָעָם וְגַם שְׁנֵי בָנֶיךָ מֵתוּ חָפְנִי וּפִינְחָס וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה: שמואל א ד יז
2. וּפְלִשְׁתִּים נִלְחֲמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ: שמואל א לא א
3. וַיִּסְפּוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת לֵבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ: דברים כ ח
4. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א
5. וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם: דברים כז יד
6. וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְיָ וְשָׁחֵט אֶת הַפָּר לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ד טו

הגהות הב"ח

(א) במשנה לא היו (מודפין). תו"מ וע"ב ס"ל מודדין: (ב) גם' למה לי אלא ושופטיך כר' שמעון ר' למניינא כע"ל וכן ברש"י:

מוסף רש"י

שח בין תפילה לתפילה. ולא גיכן על ראש אלא סמך על ברכה ראשונה (מנחות לו.) לו: ולדבנן אמור לאיתעויי בין ברכת תפילה של יד לברכת תפילה של ראש, משום דהמתמיד בברכה מצוה אסור לדבר עד שגומרה, והני שתי ברכות בברכה אחת דמיין, כי שח בין תפילה לתפילה איכא איסורא לדבנן ועניה הוא בידו (הובא בערוגה הבושם עמ' 66 בשם רש"י בפ' חשוח מלחמה. ולפנינו אינו).

הדרן עלך משוח מלחמה

למיוחדין שבשופטיך. שיהו מזקני סנהדרי גדולה (סנהדרין יד.). לגמרה לכולה מילתא מהתם. ואפילו מגיעא דהמשה מהתם מיפיק דהא תניא (סס יג.) וסמכו שנים זקני שנים (שם יד.). אלא וי"ו ושופטיך למניינא. לעולם לא גמר גזירה שוה, ושופטיך למיוחדין איצטריך ומגיעא מרינהא דוי"ו (שם).

(ג) מנחות לו., ב). (סוטה כה.). (ד) סנהדרין יד., ד) סנהדרין יד., ה) [עמ"ש תוס' סנהדרין יד. ד"ה ולרבי שמעון], ו) [לקמן מה:], ז) [לף יד.].

ויו"ו דושופטיך דרש ר' יהודה למניינא להכיא עוד שנים: **בעליל לעיר.** במגולה ופשוט שאין עיר קרובה כזו: **מפני'.** דלא קתני מלך וכהן גדול דלא כר' אליעזר בן יעקב: **אי כרבי יהודה.** חמשה לי כרבי שמעון שלשה ולא בעי כולה סנהדרין: **מנאן זקן ממרא.** לב"ד הגדול שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבעים ואחד כדיליף בפרק קמא דסנהדרין (מ): **אבי פאגי.** כל שהוא בתוך היקף החיצון של ירושלים קרוי בי פאגי. ולי נראה שהוא לשון חביסה כמו שקורין ליגל"א של עיר כמו חמור ובית פאגי (נ"מ דף ט.) בשטדיכור"א בית רחש של אפסר קורין כן: **והמרה עליהן.** כלומר על מה שאמר מהם שם ואמרו לו ההלכה הלך לעירו והורה לעשות כדרך שהיה מורה בתחילה דהוה ליה ממרא על פיהם: **המקום.** המיוחד למשפט והוא לשכת הגזית: **דנפיק מינייהו למה.** לבי פאגי דאיצטריך לאשמועינן דפטור משום טעמא דחוץ לב"ד: **דלמא הנך דאיכא גוואי כוותיה סבירא להו.** ומהיכא תיתי לן חיובא דאיצטריך קרא למיפטריה: **שרדך.** זה סנהדרין שישבת בטיבורה של א"י: **אגן הסהר.** שעשויין כחצי לבנה עגולה בשורת ישיבתן כדי שיהו כולן רואין זה את זה: **המזג.** כשיעור מזג שני חצקים מים ואחד יין ואף כאן צריך שישתייר שנים: **על עיר.** על ירושלים: **פניא כרב יוסף.** דאמר רבי אליעזר בן יעקב כולהו סנהדרי בעי: **מפני'.** דיליף פרט לטמון רבי יהודה היא: **בשדה.** ושכחת עומר בשדה לרבי יהודה משמע בשדה על פני השדה ולרבנן משמע בתוך השדה: **הפס מעייניה דקרא.** צריכין למידרשיה והכא מעייניה דקרא תדרוש ליה גבי חלל כתיב מי ימצא חלל כל היכא דמשתכח ואפי' טמון הלכך על כרחך מי אתא באדמה למעוטי טמון בא דתדרוש ליה על פני האדמה דאי לרבוי לא איצטריך: **אף שכחה בגלוי.** והוה ממעט טמון ממשמעותא אי לאו

ויו"ו לא משמע ליה [מ] (מאי קאמר רחמנא המיוחדין שבשופטיך) אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לר' יהודה הרי כאן תשעה לרבי שמעון הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא [ס] ויצאו [א]הן ולא שלוחיהן ומדדו [ב]שאפי' נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה מתניתין דלא כר"א בן יעקב דתניא [ג]ר' אליעזר בן יעקב אומר זקניך זו סנהדרין שופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתיב [ד]מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב [ה]ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה וגו' איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב במלך וכהן גדול הוא דפליג אבל בסנהדרי אי כרבי יהודה אי כרבי שמעון סבירא ליה או דלמא בסנהדרי נמי פליג עד דאיכא כולה סנהדרי אמר רב יוסף ת"ש [ו]מצאן זקן ממרא אבי פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה תלמוד לומר [ז]וקמת ועלית אל המקום [ח]מלמד שהמקום גורם דנפוק כמה אילימא דנפוק מקצתן דלמא הנך דאיכא גוואי כוותיה סבירא להו אלא פשיטא דנפוק כולהו ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב [ט]שרדך אגן הסהר אל יחסר המזג [י]שאם נצרך אחד מהם לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא אלא פשיטא לדבר מצוה למאי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא א"ל אביי לא דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות [יא]כדתנן [יב]אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי באילן: לימא מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן דתניא [ל]ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי רבי יהודה וחכ"א בשדה [מ]לרבות את הטמון אמר רב אפי' תימא רבנן [נ]הכא מעייניה דקרא התם מעייניה דקרא (ס) דכתיב [ע]כי ימצא חלל היכא דמשתכח באדמה פרט לטמון והתם מעייניה דקרא דכתיב כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר שכחה דומיא דקציר בגלוי אף שכחה בגלוי כתב רחמנא בשדה לרבות את הטמון לרבי יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר אין הכי נמי ואלא בשדה למה לי מיבעי ליה [פ]לרבות שכחת קמה ורבנן שכחת קמה מנא להו נפקא להו מכי תקצור קצירך בשדך (ס) ור' יהודה מיבעי ליה לכדרבי אבהו אמר ר' אלעזר דאמר רבי אבהו אמר ר"א [צ]פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו ורבנן מבשדה בשדך ור' יהודה בשדה בשדך לא משמע ליה בעי ר' ירמיה [ק]צפו עומרין לתוך שדהו מהו אויר שדה כשדה דמי או לאו כשדה דמי א"ל רב כהנא לרב פפי ואמרי לה רב כהנא לרב זביד תפשוט ליה מדרבי אבהו א"ר אלעזר דאמר פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו דחבירו אין [ר]לתוך שדהו לא וליטעמיך לתוך שדה חבירו צפו אין מונחין לא והא בעינן בשדך וליכא אלא לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין והאי דקאמר צפו דלא משכחת לה אלא בצפו תא שמע [ש]עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שניהם אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף עד כאן לא פליגי אלא בתחתון אבל בעליון דברי הכל לא הואי שכחה שאני התם כיון דאחזיק ביה זכה ביה אי הכי מאי איריא על גבי חבירו אפילו בשדה נמי אין הכי נמי והאי דקתני על גבי חבירו משום תחתון והא מפני שהוא צף קאמר אימא מפני שהוא כצף אמר אביי [ת]הריני כבן עזאי בשוקי טבריא אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי שני חללים זה על גבי זה מהיכן הוא מודד מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי צף [א]ומעליון מודד או דלמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון ומתחתון מודד או דלמא מין במינו הוי טמון ומין במינו הוי צף ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד א"ל

דהדר רבייה: **נשכחה קמה.** שאם שכח זרוע אחת לקצור קמי עלה בגלא תשוב לקחתו [דברים כד] והכי משמע ושכחת עומר לו ושכחת בשדה: **נפקא להו.** מבשדך ושכחת קרי ביה ששכח את קצת שדהו: **שלפו עומרין לתוך שדהו.** שנשבה הרוח והרימה את העומרין מן הארץ והליפתן לתוך שדה חבירו ושכחן כסבור שאינן שלו נפקא מבשדך ולא בשדה חבירך דלא הוו שכחה: **ורבנן.** מיעוטא דשדה חבירו נפקא להו מדהוה ליה למכתב כי תקצור קצירך בשדה ושכחת וכתיב בשדך: **לפו עומרין לתוך שדהו.** (ג) שהיו מוטלים על גבי אבן או עמוד או זז על זז: **פרט לשצפו.** וקא סלקא דעתך לפו ממש על גבי אבן או על גבי עמוד: **וליטעמיך לתוך שדה חבירו.** לפו על גבי אבן הוא דמעוט אבל מונחים לא מיעט והא בשדך כתיב אלא הא דקאמר לפו לאו דוקא לפו על גוש דבר קאמר לאפי' מונחים על גבי קרקע נמי קאמר אינו שכחה והאי דקאמר לפו דלא משכחת עומרין לתוך שדה חבירו אלא בצפו שהרוח מצפתן על הארץ ומביאתן לשם: **שהחזיק בו להוליכו לעיר.** ס"ד השתא דאורחא דמילתא נקט ולאו דוקא: **זכה ביה.** ואו לא הוי שכחה דבעינן שכוח מעיקרו כדאמר בב"מ בפרק קמא (דף יא.): **מפני שהוא כלף.** שהוא פטור על שהחזיק בו כאילו היה עודנו לף מעל הקרקע ומונח בידו: **הריני כבן עזאי בשוקי טבריא.** יום אחד היה דעתו עלולה אמר הריני כאן בפומבדיתא מוכן להשיב דבר לשואל בעומק ובחריפות כבן עזאי שהיה חריף ודורש בשוקי טבריא: **שני חללים זה על גב זה.** והאחד משוך להלן מחבירו מעט ואם תמדוד מזה יקרב לעיר אחת ואם תמדוד מחבירו יקרב לעיר אחרת: **ולא מזה מודד לו.** וה"ה דמיבעיא ליה נמי אי דלמא מין במינו לא הוי טמון מין במינו לא הוי לף ומשייהם מודד אלא שהוא בכלל אלו:

ז א ב מיי' פ"ט מהל' רוצח והלכה ו סמג עשין עח:
ח ג מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ה וסל' ז סמג לאוין קכג:
ט ד מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ב:
י ה מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יא:
יא ו מיי' פ"ה מהלכות מתנות עניים הל' ח:
יב ז מיי' שם פ"ח הל' ו:
יג ח ט מיי' שם פ"ה הלכה ה:
יד י מיי' שם הלכה ד וטו"ש:
טו כ מיי' פ"ט מהלכות רוצח הלכה י:

מוסף רש"י

בעליל לעיר. במפורסם לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עיירות (סנהדרין יד.). **מצאן זקן ממרא.** לסנהדרין חוץ לשכת הגזית שהיתה בהר הבית (שם). **אבי פגי.** מקום לפנים מן חומת העיר ומזון כירושלים לכל דבריו (שם). יכול תהא המראתו המראה. לידון בחנק (שם). **אילימא דנפוק מקצתן.** וכולו תוכן שבתון והמרה על דבריהם, מאי אירע מקום גוסס, מיפוק ליה דפטור משום דלמא הנך דבלשכה כוותיה סביר לה (שם). **שרדך אגן הסהר.** כתיב ודרשינן בחד דיני ממונות (שם לז.) אל יחסר המזג, אם נצרך אחד מהן לצאת, אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לא אינו יוצא (שם יד.). **על העיר.** על ירושלים, ותרך לקדש המוספת בשתי תודות ובשיר (שם). **הריני כבן עזאי בשוקי טבריה.** יומא בדיומא היה ליה ואמר להו לתלמידיו השתא אילי דעתאי והריני מזומן להשיב בחריפות לכל מי שישאלני, כבן עזאי שהיה דורש בשוקי טבריא ולא היה בימיו עיקר הרים כמותו (עורבין כט. ושם: אמר רבא) מי הוה בדיומא דעתיה הוי רגיל למימר הכי הריני פתוח ומוכן להשיב לשואלי דבר תורה כבן עזאי שהיה לר בטבריא שהיה חריף ולרבן ואמר (בכורות כח.) כל תכמי ישראל לפני בקליפת השום חוץ מן הקרן הזה (קדושין כ.) לו: הריני משוכח במקומי שאני לרבן ובקי, כבן עזאי שהיה משתבח בשוקי טבריא כדתניא בן עזאי אומר כל תכמי ישראל לפני בקליפת השום (ערכין ל.).

תורה אור השלם

1. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יַהֲרְסֶנָּה: משלי כט ד
2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וּדְרַשְׁתְּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: דברים יז ט
3. כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וַעֲלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: דברים יז ח
4. שְׁרַרְךָ אֲגַן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֻמַּת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: שיר השירים ז ג
5. כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: דברים כד יט
6. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א

הגהות הב"ח

(ה) גמ' הכא מעייניה דקרא דכתיב כי ימצא חלל בל היכא וכו' עומר בשדה שכחה דומיא דקציר: (ב) שם קצירך בשדך ושכחת וכו' יהודה: (ג) רש"י ד"ה לפו וכו' שיהו שמוטלין כל"ל יתיבת שהיו נמחק:

גליון הש"ס

גמ' ויצאו הן ולא שלוחיהן. עיין ינמות דף קא ע"ב תד"ה וקרלו לו ונעלרכין דף כ ע"ל תד"ה קרנגו: שם הכא מעייני' דקרא. מכות דף ח ע"ב ערכין דף ל ע"ב:

לעזי רש"י

ציגל"א [צינגל"א]. חומה (המקיפה את העיר). בשטרידור"א [ייבישטרידור"א]. אפסר.

תניתוה עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון שניהן אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף סברוה דהני תנאי כר' יהודה סבירא להו דאמר בשדה פרט לטמון מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר מין במינו הוי טמון ומר סבר לא הוי טמון לא אי כר' יהודה סבירא להו דס"ע מין במינו הוי טמון והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן קמיפלגי דרבנן כרבנן ור' שמעון בן יהודה כרבי יהודה אי הכי מאי אירא על גבי חבירו אפי' בעפר ובצרור נמי אין הכי נמי ולהודיעך כחו דר' יהודה דאמר אפי' מין במינו הוי טמון תנו רבנן [א]חלל ולא חנוק חלל ולא מפרפר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים ר' אלעזר אומר בכולן אם היה חלל עורפין תניא אמר רבי יוסי בר יהודה אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל באשפה שאין עורפין אלמא חלל ולא חנוק הכא נמי באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על גבי מים ור"א חלל יתירא כתיב: נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים כו': [ב]דכתיב [ג]כי ימצא [ד]פרט למצוי: או לעיר שאין בה ב"ד: דבעינא זקני העיר וליכא: אין מודדין אלא לעיר כו': פשיטא דין דתנא לעיר שאין בה ב"ד אנא ידענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין הא קא משמע לן כדתניא [ה]מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד שמניחין אותה [ו]ומודדין לעיר שיש בה בית דין ת"ל [ז]ולקחו זקני העיר ההיא מכל מקום: **מתני' [ח]נמצא [ט]מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות דברי רבי אליעזר [י]ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר [יא]הגוף אצל הראש [יב]מאין היו מודדין רבי אליעזר אומר מטיבורו רבי עקיבא אומר [יג]מחוטמו רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו: **גמ'** מאי טעמא דרבי אליעזר קסבר אפשר לצמצם וקרובה ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא [יד]לרשתה וקסבר [טו]:ירושלים לא נתחלקה לשבטים: נמצא ראשו במקום כו': במאי קמפלגי אילימא לענין מדידה קמיפלגי הא מדקתני סיפא מאין היו מודדין מכלל דרישא לא במדידה עסקינן אמר ר' יצחק [טז]במת מצוה קנה מקומו קמיפלגי והכי קאמר לקוברו [יח]קנה מקומו והיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר [יט]הגוף אצל הראש במאי קמיפלגי מר סבר גופיה בדוכתיה נפיל רישא דנאדי ונפיל ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל גופא הוא דרהיט אזיל: מאין היו מודדין: במאי קמיפלגי מר סבר עיקר חיותא באפיה ומר סבר עיקר חיותא בטיבוריה לימא כי הני תנאי [כ]מהיכן הולד נוצר מראשו וכן הוא אומר [כא]ממעי אמי אתה גוזי ואומר [כב]גזי נזרך והשליכי וגו' [כג]אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול ע"כ לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה דכי מיתצר ולד ממציעתיה מיתצר אבל לענין חיותא דכולי עלמא באפיה הוא דכתיב [כד]כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו': רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב כדכתיב [כה]לתת אותך אל צוארי חללי רשעים: **מתני'** [כו]נפטרו זקני ירושלים והלכו להן [כז]זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר [כח]לא משכה בעול [כט]ואין המום פוסל בה [ל]ומורידין אותה לנחל איתן איתן כמשמעו קשה אע"פ שאינו איתן כשר [לא]ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה [לב]ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים [לג]זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה ואומרים [לד]ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו [לה]וכי על דעתינו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הן [לו]אלא שלא בא (לו) על ידינו ופטרנוהו [לז](בלא מזון) ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוייה) והכהנים

רבה (יונה ד) דאם"ד מי אפשר לצמצם מין כאן קרובה אלא אחת ואנן הוא דלא ידעינן הי מיניהו והוה ליה למימר (ג) יביאו עגלה בשותפות ויתנו אם שנו קרובה תלקחם יהא קרוי לנו ואם עירכם קרובה תלקנו יהא קרוי לכם: **אילימא לענין מדידה.** קאמר יביאו הראש אצל הגוף דממקום שנמצא הגוף שם צריך למדוד ויביאו הראש לכאן ולכאן והא מדקתני כו': **קנה מקומו.** לקוברו שם דזה אחד מי' תנאים שהתנה יהושע בפרק מרובה (נ"ק דף פא.): **עיקר חיותא כו'.** הלכך עיקר חלל מיקרי ומודדין מייניה דכתיב [ל]אל הערים אשר סביבות החלל: **אפה גווי.** אתה מראשיו ילרת ראשי תחילה לגוזי ליצנא דרישא כמו גזי מזרך [מ]שער ראשך תלשי וגלי ראשך: **אפילו תימא אבא שאול.** כר' עקיבא סבירא ליה: **מ"מ דרבי אליעזר בן יעקב.** דאמר מן הגופא הוא קרוי חלל: **דכתיב אל הערי אלי רשעים.** והלכך ממנו מודדין דכתיב אל החלל: **מתני' נפטרו זקני ירושלים כו'.** שאין עליהם אלא למדוד דכתיב [מא]ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו: **ואע"פ שאינו איתן כשר.** דלא כתיב ביה עיכובא ולא נאמר אלא למצוה: **בקופין.** כמין סכין גדול: **מאחריה.** ממול עורפה: **מקומה אסור.** לעולם: **ומותר לסרוק שם פשתן.** דוקא נקט עבודה שאינה בגופה של קרקע כדמפרש בגמרא [מב]: **לא נא לידינו ופטרנוהו.** בגמ' [מג] מפרש בלא מזונות והיינו ידינו לא שפכו לא נהרג על ידינו שפטרנוהו בלא מזונות והולכך לנפטר את הבריות ועל [מד] כך נהרג: **לא ראינוהו והנחנוהו.** יחידי בלא חבורה והיינו ועינינו לא ראו: **והכהנים**

מז א מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה יא:
יז ב מיי' שם הלכה ה:
יח ג מיי' שם הלכה מ:
יט ד מיי' שם הלכה ד מ ופ"ז מהל' בית הבחירה הלכה יד:
כ ה ו מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ט:
כא ז מיי' שם הלכה ל ופ"ד מהל' עבודת כוכבים הל' ד ופ"ז מהל' בית הבחירה הלכ' יד ופי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה יא:
כב ח מיי' פ"ה מהל' מקוואות הלכ' ג ופ"ח מהל' טומאת מת הלכה ז טור מ"מ סימן רעד [וטוש"ע יו"ד סי' שמד סעי' ג]:
כג ט מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ט י:
כד י מיי' שם הלכה ג סמג עשין עח:
כה כ מיי' שם פ"י הל' ג:
כו ל מיי' שם הלכה ב:
כז מ נ מיי' שם פ"ט הלכה ב ג סמג שם:
כח ס מיי' שם פ"י הלכה ט:
כט ע פ מיי' שם פ"ט הלכה ג:

תורה אור השלם

1. כי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א
2. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל: דברים כא ג
3. עָלֶיךָ נִסַּכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גֹזִי כֵּן תְּהִלָּתִי תָמִיד: תהלים עא ו
4. גֹּזִּי נִזְרֶךָ וְהַשְׁלִיכִי רְשֵׁעִי עַל שְׂפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְיָ וְיִטֹּשׁ אֶת דּוֹר עֶבְרָתוֹ: ירמיהו ז כט
5. כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מֵתָה: בראשית ז כב
6. בְּחוּוֹת לְךָ שָׁוְא בִּקְסָם לְךָ כְּזָב לְתֵת אוֹתְךָ אֶל צַוָּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים אֲשֶׁר בָּא יוֹמָם בְּעֵת עָוֹן קֵץ: יחזקאל כא לד
7. וְעֵנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: דברים כא ז

הגהות הב"ח

(א) נס' אלא בא לידינו כל"ל ותיבה על נתמק: (ב) רש"י ד"ה מ"ל וכו' למכתב והיה העיר: (ג) ר"ה וקבכר וכו' והוה (והוה) ליה למימר יביאו ע"ב הכי איתא כפ' שני דבכורות דף יח: (ד) ר"ה לא בא וכו' ועל ידי כך נהרג:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב כי ימצא פרט למצוי. עיין מהרדרין דף ס"ו ע"א תד"ה מוגמלא: שם ומודדין לעיר שיש בה ב"ד. עיין ב"ב דף כג ע"ב תד"ה בדליבא: שם אבא שאול אומר מטבורו. עיין נדה דף כה ע"א תד"ה מתלת: שם זקני אותה העיר. עיין באר שבע הוריות דף ג ע"ב ד"ה ס"ג מסתברא: רש"י ד"ה וקסבר בו' כמו ובהמה רבה. עיין קידושין דף יח ע"א ברש"י ד"ה טובא משמע ועיין תמורה דף ט ע"א:

מוסף רש"י

נמצא מכוון בין שתי עיירות. אלין זו קרובה לו יומר מזו כלום (בכורות יז:). ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה. דכתיב כי ימצא חלל באדמה וגו' לרשתה, ואין ירושלים ירושה, דקסבר לא נתחלקה לשבטים (יומא כב:). מאין היו מודדין. לידע אחו עיר קרובה אל החלל (סנהדרין פח:). מטיבורו. ואותה שקרובה לעיניהו תביא את העגלה ולא הקרובה לחוטמו (שם). במת מצוה קנה מקומו. מקום שנפל שם בעת מותו קנאו לקבורה ואין בעל השדה מעכב עליו (ב"ק פא:). איתן. במשמעו קשה. אלא נעבד (דברים כא ד), ופטרנוהו בלא מזונות. כלומר למזונות הולכך ולא היה לו ולאה אחד נוטל מזונות וכל לאחוטפם ממני לאוקם רעניין ועמד זה עליו והרגו (לעיל לח:). בלא לוייה. תבורה שלין עמהם (שם).

(ה) [פנהדרין פו. ועי' תוס' שם ד"ה מוגמלא ערכין ל:], בכורות יח: תוספתא דנגעים פ"ה, ג) [יומא כג. ב"ק פג:], ד) פנהדרין פח. וכבתה דוסתי, ה) [יומא יב. מגילה כו.], ו) ב"ק פא. [עירובין יח. סנהדרין מז:], ז) [יומא פה.], ח) [ציל לח:], ט) [כירושלמי וכנ"ל לא גרס' יב"ה גרס"י כאן ועי' תוי"ט], י) [דברים כא], כ) בס"ל: מלאמצי, ל) [ירמיה ז:], מ) [דברים כא], נ) [לקמן מו:], ס) [שם].

והכהנים אומרים. דכתיב לעיל ונגשו הכהנים בני לוי ולא פירש על (ה) מי הם נגשים: **ולא היו צריכים לומר ונכפר להם הדם.** כלומר ונכפר דכתיב בקרא לאו אונאו ואמרו קאי שיהא אף זה בכלל אמירה אלא מילתא באנפי נפשה היא ברוח הקודש ביסר את ישראל ע"י משה רבינו לכשיעשו כן ונכפר להם הדם: **גמ'** עגלה בת שנתה היא ואם עברה שנתה פסולה דכל מקום שנאמר בתורה עגל סתם בן שנה הוא דליף(ד) מועגל וכבש (ב) בן שנה: פרה אדומה אין שיעור לשנותיה: **מוס פוסל כה.** דכתיב בפרה אדומה אין בה מוס (במדבר יט): **כה.** מיעוטא: **אלא מעטה.** דכל היכא דכתב בה מיעוטא הוא ולא גמרינן מיניה בקל וחומר: **לא יהו שאר עבודות פוסלות.** בפרה דהא עול בלבד כתיב בהי אלא דגמר לה בק"ו מעגלה דכתיב (דברים כא) אשר לא עובד בה כל עבודות במשמע ואי בה מיעוטא לא נגמר מיניה: **אלמה אמר רב יהודה הניח.** על פרה עודה של שקין פסולה ואע"ג דלאו עול הוא ובעלייה לחודיה מיפסלא דכתיב בפרה במלאכת עול האמורה בה אשר לא עלה בעלייה לחודה ואפילו שלא משכה: **ובעגלה עד שתמשך.** שבטלבל המשא מעט דבעגלה כתיב אשר לא משכה(ו). ולקמן פריך מין דשאר עבודות בפרה לא כתיבי ומעגלה ילפינן אמאי מיפסל בעלייה לחודה דשאר משאוי שאינו עול ממש. מ"מ שמע מינה דגמר פרה מעגלה בק"ו בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מיעוטא: **שאני פרה דילפינן עול עול.** וכיון דגזירה שוה מופנה היא הוה ליה כמאן דכתיב בגופה ומיעוטא דבה דריש ליה לדרשא אחרינא כדלקמן: **עגלה נמי פיפי עול עול מפרה.** למוס: **למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה.** מהקרבה אבל פרה לא ממעטא דאתיא מג"ש: **מי ליכא דפסלי בהו שנים.** והרי פסח וחטאת דכתיב בהו בני שנתן וכי מיעטריך בה למעטינהו מפסול עבודה להכי מיעטריך דאי לא מעטינהו הוו גמרי בקל וחומר מעגלה: **שנעבדה בהן עבודה** גרסי': **עבודה איסור.** כגון בשבת או כלאים בשור וחמור: **עבודה איסור נמי מהאי קרא נפקא.** דכיון דתרי קראי כתיבי על כרחיך חד מיניהו לעבודת איסור: **עול.** גבי פרה תניא: **שאר עבודות פוסלות בה.** דכתיב(ז) אשר לא עובד בה: **ואם נפשך לומר.** ואם יש לך להשיב על ק"ו זה לא ולמד בג"ש נאמר כאן עול כו': **מאי אם נפשך לומר.** מאי הוה לך למיפרך דשבקה תנא לאורחיה וליף בגזירה שוה: **נאמר כאן כו'.** והאי עול יתירא הוא דהא בכלל שאר עבודות הוא: **וממקום שבאת.** לאו תנא קתני לה אלא מיובתיה קא מפרש ואזיל גמרא דקא מותיב לרב יהודה דאמר לעיל שאר משאות פוסל בפרה בעלייה בעלמא והא כיון דשאר משאוי בפרה לא כתיב ומעגלה ילף לה בגזירה שוה וממקום שבאת משם יש לך ללמד נמי דמה עגלה עד שתמשוך אף פרה בשאר משאות דילפינן מעגלה עד שתמשוך: **א"ל אשר לא עלה עליה עול מ"מ.** דריש ליה בלא עול מדלא כתיב אשר לא עלה עול עליה ותו הדר כתיב עול לדרשא כדדרשינא ואזיל: **א"כ כו' שלא בשעת עבודה.** ואפילו הכיחו עליה להקל משא מידו ולא למשוך: **אלא בשעת עבודה.** כלומר שעבודה זו לצורך היא אבל אקראי בעלמא שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא אקראי ואותיב לא פסלה: **משיכה עול.** לפסול בעגלה: **שאינו עושה פירות.** עגלה בת שנתה לא ילדה: **במקום שאין עושה פירות.** נחל איתן קשה: **שלא הניחוהו.** שהרגוהו: איתן

(ה) יומא לז., כ) ע"ז כג., ג) [ר"ה יא. וש"ן], ד) [ר"ה י.], ה) [במדבר יט], ו) [דברים כא], ז) [דברים כא].

תורה אור השלם

1. כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם: דברים כא ח
2. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְעֹל: דברים כא ג
3. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל: במדבר יט ב
4. עוֹרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיְיָ וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַיְיָ: ויקרא כב כב
5. וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם: ויקרא כב כה

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה והכהנים וכו' על מה הם: (ב) ד"ה עגלה וכו' וכבש בני שנה:

מוסף רש"י

עודה של שקין. שקין הרבה ריקנין קשורין בימה, פסולה. דכתיב אשר לא עלה עליה, והעלאה בעלמא, ובעגלה. עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול, עד שתמשוך. דכתיב בעגלה אשר לא משכה בעול. לישנא אחרינא עודה, עץ שעווין בו שקין (ע"ז כב:).

ל א ב מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ג סמג עשין סח:
לא ג מיי' פ"ח מהל' פרה אדומה הלכה ח סמג עשין לב לג:
לב ד מיי' שם הלכה ז:
לג ה מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ב:
לד ו ז ח מיי' פ"ח מהל' פרה אדומה הלכה ז:
לה ט מיי' פ"ח מהל' איסורי מזבח הל' ח:
לו י כ מיי' פ"ח מהל' פרה אדומה הל' ז:
לז ל מ נ מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה ג:

והכהנים[ה] אומרים[ב] כפר לעמך ישראל אשר פדית [ה'] ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל לא היו צריכין לומר ונכפר להם הדם [ג]אלא רוח הקודש מבשרתן אימתי שתעשו ככה הדם מתכפר להם: **גמ'** ויהא מום פוסל בעגלה מקל וחומר ומה פרה [ד]שאין השנים פוסלות בה [ה]מום פוסל בה עגלה [ו]ששנים פוסלות בה אינו דין שיהא מום פוסל בה שאני התם דאמר קרא אשר אין בה מום בה מום פוסל ואין מום פוסל בעגלה אלא מעתה לא יהו שאר עבודות פוסלות בה אלמה א"ר יהודה אמר רב [ז]הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך שאני פרה [ח]דילפינן [ט]עול [י]עול מעגלה עגלה נמי תיתי עול עול מפרה הא מיעט רחמנא בה בעגלה נמי כתיב בה ההוא מיבעי ליה למעוטי קדשים [כ]דלא פסלה בהו עבודה סלקא דעתך אמינא ליתי בק"ו מעגלה ומה עגלה שאין מום פוסל בה עבודה פוסלת בה קדשים [ל]שמום פוסלת בהן אינו דין שעבודה פוסלת בהן איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה אטו קדשים מי ליכא דפסלי בהו שנים כי איצטריך קרא להנך קדשים דפסלה בהו שנים וקדשים דלא פסלה בהו עבודה מהכא נפקא מהתם נפקא [מ]עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה איצטריך סד"א ה"מ היכא דעבד בהן עבודת היתר אבל עבודת איסור אימא ליתסרו צריכא והא נמי מהכא נפקא [נ]ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה איצטריך ס"ד אמינא הני מילי היכא דעבד בהן כשהן חולין אבל עבד בהן כשהן קדשים אימא ליתסרו צריכא גופא אמר רב יהודה אמר רב הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך מיתיבי עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין אמרת ק"ו ומה עגלה שאין מום פוסל בה שאר עבודות פוסלות בה פרה שמום פוסל בה אינו דין ששאר עבודות פוסלין בה ואם נפשך לומר נאמר כאן עול ונאמר להלן עול מה להלן שאר עבודות פוסלות בה [ס]אף כאן שאר עבודות פוסלות מאי אם נפשך לומר וכי תימא איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה אי נמי קדשים יוכיחו שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן נאמר כאן עול ונאמר להלן עול מה להלן שאר עבודות אף כאן שאר עבודות וממקום שבאתה מה להלן עד שתמשוך אף כאן עד שתמשוך תנאי היא דאיכא דמייתי לה מעגלה איכא דמייתי לה מגופה דפרה דתניא עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין ת"ל אשר לא עלה עליה עול מכל מקום אם כן מה ת"ל עול [ע]עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה ואימא אשר לא עלה עליה כלל עול פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא ותניא נמי גבי עגלה כי האי גוונא עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין ת"ל אשר לא עובד בה [פ]מ"מ א"כ מה ת"ל עול [צ]עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה ואימא אשר לא עובד בה כלל עול פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא א"ר אבהו בעי מיניה מר' יוחנן משיכת עול בכמה א"ל כמלא עול איבעיא להו לארכו או לרחבו אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן [ק]משיכת עול לרחבו טפח ולימא טפח הא קמ"ל שיעורא דעול טפח הוי למאי נפקא מינה למקח וממכר א"ר יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל אמר הקב"ה יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות מאי פירות אילימא פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסרים ה"נ דלא ערפינן אלא מצות: ומורידין אותה אל נחל איתן איתן כמשמעו קשה: תנו רבנן מנין [ר]לאיתן שהוא קשה שנאמר

איתן

איתן מושכך ושים בסלע קנך. אלמא איתן הוא סלע: **מוסדי ארץ.** הם הרים וכל הר של אבנים הוא: **שהוא ישן.** ולא שהוכה קרקעיתו מחדש מקרקע אחריתי: **גוי מעולם הוא.** היינו ישן: **מחטאים עוף.** דכתיב בה ממול ערפו (ויקרא ה): **כולי עלמא לא פליגי.** דהא כתיב ולא יזרע משמע להבא מדלא כתיב ואשר לא יזרע דלהוי משמע לשעבר: (ט) **מי כתיב ולא יעבד.** מי הוה כתיב אלא נחל איתן ולא יעבד בו הוה משמע להבא אבל השתא דכתיב (ב) לא יעבד משמע לשעבר דאשר נאו לשון נוכח הוא: **אשר לשעבר משמע.** אע"ג דלא יעבד להבא משמע הני מילי בלאו אשר אבל השתא דכתיב אשר על כרחיך מוכח עלה דלשעבר הוא: **רבויא הוא.** לא בא אלא לרבות כל עבודות כדלקמן דלא תדרשיה בכלל ופרט: **כופין לוויה.** כופין את מי שאינו רוצה לוות את חבירו לדרך שילוהו: **ויקרא שמה לוה.** סיפיה דקרא היא שמה עד היום הזה ומייתי ליה דלא נתבלבלה ולא מרגה כדאמרינן) כל מקום שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים הוא: **שלא דבר כפיו.** דלא כתיב אלא וירא אלא בעקמימות שפתים כדלקמן: **ולזרעו.** כדאמרינן שאין מלאך המות שולט בהם: **שליוהו פרעה.** כדכתיב וילו עליו פרעה אנשים ושלחו אותו: **אינו ניזוק.** אותו היום לדרך: **עד עיכורה של עיר.** שהוא יוצא ממנה והוא בבית המיצון שבחוץ שבעים אמה ושירים לבחי העיר: **כי ליניחא דבכל.** מקום הוא וכו' דקליס הרבה כמו ליני הר הכרמל (סוכה דף כט:): **לא נחייבב.** והיינו לא יצא אדם שם לא גזר אדם הראשון ייסוד שם והיינו דאמרי אינשי אתנהו משני אדם הראשון שגזר עליו אדם הראשון ייסוד דקליס ולא ייסוד אמר: **שהקרחם עלינו את המקום.** שכשהיו המים הרעים היתה פרנסתינו להביא מים ולמכור: **מקטני אמנה.** שהיו דומגים שפסקה פרנסתם בשביל שנתרפאו המים: **ודלמא.** קטנים ממש הוו ועל שם מקומם נקראו נערים שהיו מן נעורן: **הכא מפרש מקומן.** ירימו: ליהוו

איתן מושכך ושים בסלע קנך ואומר [2]שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ אחרים אומרים מנין לאיתן שהוא ישן שנאמר [3]גוי איתן הוא גוי מעולם הוא: ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה: מ"ט גמר עריפה עריפה מחטאת העוף: ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד: ת"ר [4]אשר לא יעבד בו ולא יזרע לשעבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר להבא [6]רבא אמר להבא דס"ע לא פליגי דכתיב ולא יזרע כי פליגי לשעבר רבי יאשיה סבר מי כתיב ולא [6] יעובד ורבי יונתן מי כתיב אשר לא נעבד ורבי יאשיה אשר לשעבר משמע ור' יונתן אשר רבויא הוא: ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים: ת"ר אשר לא יעבד בו ולא יזרע אין לי אלא זריעה שאר עבודות מנין תלמוד לומר אשר לא יעבד בו מכל מקום אם כן מה ת"ל ולא יזרע לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע ואימא אשר לא יעבד בו כלל ולא יזרע פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט זריעה אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא: זקני העיר רוחצין ידיהן בו': ת"ר [5]וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו: זקני העיר רוחצין ידיהן בו': ת"ר [5]וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת"ל הערופה ומה ת"ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה תניא היה ר"מ אומר [8]כופין ללויה ששכר הלויה אין לה שיעור שנאמר [9]ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתיב ויראם את מבוא העיר ומה חסד עשו עמו שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו [7]וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז היא שמה עד היום הזה תניא היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים והלא דברים ק"ו ומה כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שעושה לויה ברגליו על אחת כמה וכמה במה הראה להם חזקיה אמר בפיו עקם להם ר' יוחנן אמר באצבעו הראה להם תניא כוותיה דר' יוחנן בשביל שכנעני זה הראה באצבעו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות [10]אמר רבי יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר [8]כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ואמר ר' יהושע בן לוי בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם שנאמר [9]ויצו עליו פרעה אנשים וגו' נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה שנאמר [10]ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד' אמות בעיר מטא לידיה היזיקא ואיתציל ת"ר [2]הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר חבר לחבר עד תחום שבת תלמיד לרב אין לו שיעור וכמה א"ר ששת [3]עד פרסה ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק [4]אבל רבו מובהק שלשה פרסאות [5]רב בהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל כי ממטו התם אמר ליה ודאי דאמריתו הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו א"ל אדכרתן מלתא דאמר רבי יוסי בר' חנינא מאי דכתיב [11]בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר שלא עבר היכן ישב [7](ומאחר שלא ישב היכן עבר) אלא ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לא נתישבה [6]רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר [8]כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות שנאמר [12]ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח אמרו לו עלה שהקרחת עלינו את המקום מאי ונערים קטנים אמר ר' אלעזר [9]שמנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה תנא נערים היו ובזבזו עצמן כקטנים מתקיף לה רב יוסף [10]ודלמא על שם מקומן מי לא כתיב [13]וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה וקשיא לן נערה וקטנה ואמר ר' פדת קטנה דמן נעורן התם לא מפרש מקומה הכא מפורש מקומן [14]ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' מה ראה אמר רב ראה ממש כדתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר [9]כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים ורבי יצחק נפחא אמר בלורית ראה להן כאמוריים ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה אמר רבי אלעזר לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות: ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים

רב

עין משפט נר מצוה

לח א ב ג ד מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה ג סמג עשין ג:

לט ה מיי' שם הלכה ג:

תורה אור השלם

1. וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ: במדבר כד כא
2. שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב יְיָ וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ כִּי רִיב לַיְיָ עִם עַמּוֹ וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח: מיכה ו ב
3. הִנֵּנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם גּוֹי מִמֶּרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְיָ גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא תֵדַע לְשֹׁנוֹ וְלֹא תִשְׁמַע מַה יְדַבֵּר: ירמיהו ה טו
4. וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל: דברים כא ד
5. וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל הַחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל: וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: דברים כא ו-ז
6. וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וַעֲשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד: וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר וַיִּכּוּ אֶת הָעִיר לְפִי חָרֶב וְאֶת הָאִישׁ וְאֶת כָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלְּחוּ: שופטים א כד-כה
7. וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הִוא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שופטים א כו
8. כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ: משלי א ט
9. וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ: בראשית יב כ
10. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: בראשית טו יג
11. וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְיָ הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וּשְׁחִיָּה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם: ירמיהו ב ו
12. וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עֹלֶה בַּדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ: מלכים ב ב כג
13. וְאֵרֶם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיֵּשְׁבוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֶשֶׁת נַעֲמָן: מלכים ב ה ב
14. וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיַּרְא אֹתָם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם יְיָ וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיָּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים: מלכים ב ב כד

מסורת הש"ס

(א) [נ"ל אמר רבא כ"א בילקוטן], (ב) עירובין נד., (ג) ברכות לא., (ד) כ"מ ל"ב, (ה) [ברכות לא. ע"ש], (ו) [מגיגה יד.], (ז) חולין ה. מ"ב ה, (ח) מגיגה ה: מ"ק יז: גדרים ז:, (ט) עי' במהרש"ל, (י) [ומא נד. ע"ש ועי"ש],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' יאשיה סבר מי כתיב ולא יעבד אשר לא יעבד כתיב וד' יונתן סבר מי כתיב אשר לא יעבד נעבד אשר לא יעבד כתיב וד' יאשיה אשר לשעבר: (ב) רש"י ד"ה מי כתיב וכו' השתא דכתיב אשר לא יעבד:

מוסף רש"י

אלויה. ליוהו כדרך (ברכות לא.). בי ציניתא. דקליס (שם). ודאי דאמריתו. לשון שאלה הוא, אמת הוא שאמרתי לומרים דבר זה של תימה (כתובות פו.). אדכרתן מילתא כו'. הם שאומרים מימות אדם הראשון הם, שהוא גזר על אותו מקום לייסוד דקליס (ברכות שם). רב מרדכי אלויה לרב אשי. דהא מדלמי תלמידו של רב אשי היה (גיטין ז:): שהקרחת עלינו את המקום. שעד עכשיו היינו משתכרין להביא מים מתוקים מרחוק ומתפרנסין בכך ומשהמתיקו אמרו פרנסתן (חולין ב כג). מי לא כתיב. שאדם נקרא על שם מקומו ואפילו יתיר ואע"פ שאין מדבר בכל אנשי המקום, כגון פלגשים גבעוניים אלא בתים אחר, כדכתיב נערה קטנה (חולין ה:). וקשיא לן נערה וקטנה. קרי לה נערה דהכילה כ' שערות וקרי לה קטנה דמשמע שלא הכילה כ' שערות (שם). קטנה דמן נעורן. הלי נערה לא נערה ממש אלא על שם מקומה דמן נעורן (שם). כל מקום שנתנו חכמים עיניהם. לאדם שנילו, או מיתה או עוני. לו מת לו נופל בעניות (גדרים י:).

ליהוי דוכיס ולא ליהוי יער. מאי עבד ליה יער דקרית ליה נמ: דבעיתי. הדוכיס להתגרות בהם כשאין מקום קרוב להם לנוס ולהתחבאות וכשהן קרובים ליער יוצאין בהבעטה: זכה וילחם ממנו רוח. שילחו ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות. אלמא זה היה שכרו: לקללה הוה. למעט את ישראל ואומה כוותה כאן מתקיימה: ואלא מאי טיבוחיה. דמקוס הואיל והמיס רעים והארץ משכלת: חן מקוס על יושביו. ואפילו הוא רע נראה להם טוב: חן האשה. תמיד על בעלה ואפי' היא מכוערת נוטלת חן בעייניו: אחד שגירה דוכיס. בעון שגירה דוכיס בתינוקות: חלה. חד את תליו תרי וחד אשר ימות בו: מי שקיל כולי האי. בהאי קרא כתיב שמנה דברים כסף וכגדים ונחן יבקר ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף וכגדים הוא דשקל. דכתיב[6] ויצר כברים כסף בשני חריטים ושתי תליפות בגדים: בשמנה שרצים. בפרק שמנה צרעים (שבת קו.): הגיע עת ליטול שכר. תורתן בעולם הזה: אכן שואבת. שמגבהת את המתכת מן הארץ ומעמידתו באויר [וע"י אותו אבן העמיד העגלים של ירבעם באויר]: רבנן דחפי. דוחה היה את התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו דכתיב לאחר שפירש ממנו המקום אשר אנחנו יושבין בית המדרש של רבנן לר ממנו?) שנתוספו התלמידים שהיה גחזי דוחה: יגעי מלכא קטליה לרבנן כדאמרינן בקידושין בהאומר לשלוחו (דף סו.): בעלי שרוי בטוכך. נשיא היה כדאמרינן בתגיגה (דף טז.): קם קמייהו שפיר. כיבדוהו: אכסניא

רב ושמואל חד אמר נם וחד אמר נם בתוך נם מאן דאמר נם יער הוה דובים לא הוו מ"ד נם בתוך נם לא יער הוה ולא דובים הוו וליהוי דובים ולא ליהוי יער דבעיתי אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב[6] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות [3]שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה [1]אלף עולות יעלה שלמה [2]ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה תאותו מיהא לקללה הוי [2]ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו' וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה אמר רבי חנין חן מקום על יושביו אמר רבי [7]יוחנן שלשה חינות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על [8]מקחו [9]תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר [3]ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו תנו רבנן [10]לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו ולא כיהושע בן

ז. יפה בתעשיה: טרוטות. עגולות: כך אסה עוסק. מסתכל באשת איש: אחוי ליה בידיה. שיקבלנו: יער. של תשמיש תקרבנו בימין שלא יקוץ בפרייה ורביה וכן תיעוק פן יבכה ויאבד את עצמו) ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה: מתני' הלא ותרעה בעדר. כשאר מולין. והאי תנא לית ליה הא דאמרינן בכמה דוכתי עגלה ערופה נאסרה מחיים וירידתה לנחל איתן אוסרתה ובמסכת כריתות מוקמינן לה למילתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא (דף כה.): כיפרה ספיקה. היא עשתה את שלה ואם לא נמצא ההורג נתכפר ולכשנמצא נעשה ודאי ויהרג ומיהו היא באיסור הנאה דידה קיימא דכפרה כתיב בה בקדשים: שנים אומרים ראינו לא היו עורפין. דהא נודע מי הכהו ואע"פ שאינו עכשיו בפניו לדונו: בעלה בעגלה ערופה. שהרי מכיריו (הן) בהן מי הרגיל בהן להרוג: לא אפקוד. על ינאוף נשותיכם לבודקן ומפני מה על בנותיכם כי תזנינה ועוד כי הם עם הזונות יפרדו הם עצמן נואפין כפרדים הללו: האשכולות. מפרש בגמרא[6] שהכל בהן. עד ימיהן לא היה מתלוקח בתמי ישראל כולן היו אומרים דברים כנתיתן למשה מסיני והן הראשונים שנחלקו בטמיכת קרבנות ביום טוב כדאמרינן בתגיגה (דף טז.) והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: הגביר הודיית המעשר. שלא יהיו מתוודין בערתי הקדש כו' [6]. ובגמרא[6] מפרש טעמא: עורין ונוקפין. בגמרא[6] מפרש טעמא: עד

פרחיה שדחפו לאחד [6]מתלמידיו בשתי ידיו אלישע מאי היא דכתיב [1]ויאמר נעמן הואל קח כברים וכתיב ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר ר' יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם [5]וארבעה אנשים היו מצורעים אמר רבי יוחנן זה גחזי ושלשת בניו [6]וילך אלישע דמשק למה הלך אמר ר' יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך [11]כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידו בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק לה אפומה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה דכתיב [7]ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק יהושע בן פרחיה מאי היא כדהוה קא קטיל ינאי מלכא לרבנן שמעון בן שטח אטמינהו אחתיה ר' יהושע בן פרחיה אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה אמר ש"מ הוה ליה שלמא כי אתא אקלע לההוא אושפיזא קם קמייהו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו א"ל אחד מתלמידיו[9] רבי עיניה טרוטות א"ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה יומא חד הוה קרי קרית שמע אתא לקמיה הוה בדעתיה לקבוליה אחוי ליה בידיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבינתא פלחא אמר ליה חזור בך א"ל כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה דאמר מר[6] כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל [6]תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: מתני' [2]נמצא ההורג עד שלא [9]נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר [2]משנערפה העגלה תקבר במקומה שעל ספק באתה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה [7]נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג [7]עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית היו עורפין [1]עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין [1]שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין [7]משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה [8]היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן [8]משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר [9]לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו' משמת יוסי [8]בן יועזר איש צרידה ויוסי בן [6] יהודה איש ירושלים בטלו האשכלות שנאמר [9]אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי [8]יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין

עד

ז) סנהדרין קה: פסחים נ: ערכין עז: [עיי כל כנ: הוריות י: מזר כג.], ב) [הך מילתא שיצא ממנו וכו' יצאה שלמה ליתא בכל אותן מקומות הנרשמים בגיליון לעמיל כנ: פסחים נ: וכו'], ג) [מזר כג: ע"ש סנהדרין קה: ע"ש הוריות י: ע"ש], ד) [גי' הערוך מילתא], ה) [נ"ל לוקחו ערוך ערך תנא ל], ו) סנהדרין קז: [כ"מ פז.], ז) [סנהדרין קז: ע"ש], ח) נס"ל: שלחפו ליבו המעלה, ט) [נ"ל ויכא], י) [ויתא פז. וש"נ], כ) אחד מתלמידיו ליתא נס"ל, ל) נס"ל נוסף: יזו, מ) [סנהדרין מג.], נ) כריתות כה. תולין פב., ס) נ"ל כן פרשה עי' בתי"ע, ע) תמורה טו: [ע"ש], פ) מעשר שני פ"ה מט"ו, צ) [מ"ג ה"ב], ק) [מ"ב ו], ר) [עי' שמחות פ"ב ה"ג], ש) [ע"ב], ת) [דברים כו], א) [ע"ב], ב) [נקמן מח.].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ויוסי בן (יהודה) תו"מ. וכ"ב ס"ל יוחנן:

מוסף רש"י

בשביל ארבעים ושנים קרבנות. בין פרים לאילים, ז' פרים וז' אילים ב' שעירים הרי מ"ב בין פרים ואילים (סנהדרין קה:) משנע מוכחות שערך בג' מקומות ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל שהם י"ד לכל מעמד ומעמד וב' שעירים י"ד עולין מ"ב, וקרבנותיו של בלק הוו שלא לשם מצוה (זבח כב.), הגיע עת ליטול שכר שמונה שרצים. שעקקני, ולהכי כתיב בהאי קרא שמנה דברים, כנגד אותו פרק, כלומר כסף וכגדים וכגדים שקבלת ממנו מנעמן סכור אתה לקטת דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרצים (סנהדרין קה:). יצר תינוק ואשה. יצר, תאותו אם מחמיקה ממנו לגמרי ממעטו ישיבת עולם ואם מקרבה לגמרי בא לידי איסור, שאינו יכול לכנוס ילדו מדבר ערוה, מיעוק ואשה דעתן קלה ואם תדחה אותם מעורדן מן העולם (שם). ביפרה ספיקה. בשעת עריפה שהרי עדיין ספק היה, והלכה לה. הלכך אסורה בהנאה ותקבר כדין כל העגלות הערופות (כריתות כו:).

תורה אור השלם

1. וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם כִּי הִיא הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא: מלכים א ג ד
2. וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת: מלכים ב ב יט
3. וַאֲלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו: מלכים ב יג יד
4. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרַיִם וַיִּפְרָץ בּוֹ וַיָּצֹר כִּכָּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִיטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו: מלכים ב ה כג
5. וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הֲעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וְעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת: מלכים ב ה כו
6. וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד מָתְנוּ: מלכים ב ז ג
7. וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם חֹלֶה וַיֻּגַּד לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד הֵנָּה: מלכים ב ח ז
8. וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ: מלכים ב ו א
9. לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלֹּתֵיכֶם כִּי תִנְאַפְנָה כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפְרָדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יִזְבָּחוּ וְעַם לֹא יָבִין יִלְבָּט: הושע ד יד
10. אֵלְלַי לִי כִּי הָיִיתִי כְּאַסְפֵי קַיִץ כְּעֹלְלֹת בָּצִיר אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אַוַּתָּה נַפְשִׁי: מיכה ז א

א [מיי' פ"ד מהל' תשובה הל' ח]:
מ ב ג ד מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה מ:
מא ה מיי' שם פ"ע הלכה יג:
מב ו ז מיי' שם הל' יד:
מג ח מיי' שם הל' יב:
מד ט מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יט:

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בגין הנפתים נחולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד שמותרת במועד ועמד הוא וגזר על הנפתים אפילו בדבר האבד מפני שקולן נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהוא לדבר האבד והכי אמרינן לה במועד קטן (יא.): **כל ימיו לא הוצרך אדם לשאול לחכירו על הדמאי.** אם מעושר אם לאו שהוא שתקין שיהו כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: **גמ' אפילו אחד כסוף העולם.** הכיר בו: **והא אמר עולא כו'.** סוגיא זו כולה פירשתיה בפרק מי שקיבל (לעיל לא:) ואינה חלוקה כאן כלום: **אלא על הספק.** ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם: **מנוקה מעון.** ניאוף בשאם האסורה לו בין מזו שנאסרה בין מאחרת: **עון דכניה ודכנאיה.** שהם נופלין: **לא.** אינו מוגע את אשתו מלידתך: **פא שמע לא אפקוד.** לבדוק את הנשים ומה טעם על בעותיכם כי תזניה: **נפטרוהו הדיינין.** דמתון שהם בעלי הגלה אין מטריחין עצמן לעיין בדין ובאיסור והיתר להורות לגיבור ומתון כך נתקלקלו מעשיהם וכיון שכן אין להקב"ה נחת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: **לוחשי לחישות.** עורכי הדיינין ומתלחשים עם הדיינין לפתות להם פתח בזכיותו של זה ובחובתו של זה: **רכה חרון אף.** שעל הטיית המשפט חרון אף בא שנאמר (שמות כב) אם ענה תענה אותו וגו' והיה אפי': **נגב בעדה אל.** בזמן שבקרב אלהים ישפוט: **הולכי אחר בצעם.** להנאתם: **המומרים לרע טוב.** שמשבחין את הרשעים: **רבו הוי הוי.** דכתיב הוי הוי בהניא פרשתא טוגא: **מושכי הרוק.** מאריכין הרוק ומדת גאוה הוא: **ונתמעטו התלמידים.** דקי"ל (קידושין דף מט:) סימן לגסות הרוח עניות של תורה: **חוזרת על לומדיה.** מחזרת אולי תמצא לומדיה: **ולכסוף מהויל עלייהו.** נמאס בעייניהם: **מטילי מלאי.** הדיינים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה שיתכרו הדיינין על ידו: **רבו אנשי הישר בעיניו יעשה.** שהרואה שהדיינין מסכימים לו פנים מפני טובה שעשה לו ואינו מתיירא מהם: **שפלים הונכהו.** שאין אימת הגדולים על הקטנים ואין ניכר בין גבוה לשפל: **ומלכותא.** מלכותם של ישראל אזלא וגולה הולכת ומתגוללת: **גרי עין.** מלהנות אחרים בממונם: **טורפי טרף.** גזלנים ומאמני הלב מן העניים לרחם: **רבו מיס המרים.** רבו המקנאים לנשותיהם והיה למיס המרים להרבות: **אלא שפקפו.** מלהשקותם כדאמרינן שאין המים בודקין משרבו המנאפים: **זחוחי הלב.** שאין מטין את אזנם לשמוע יפה מפי רבם וקומכים על בינתם לדקדק שמועתם: **ישראל לפנים.** כיון הוא: **שהכל בו.** תורה באמתה ואין דופי ושכחה ומתלוקת: ואנן

מז א) מי"ד פ"ט מהל' רוצח הלכה יא יב: מו ב) מי' שם הלכ' יג: מז ג) מי' שם הלכ' יד טו: מח ד) מי' פי"ח מהל' מעשר שני הלכ' יג:

תורה אור השלם

1. וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֹׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ:

במדבר לה לג

2. כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: דברים כא א

3. וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:

דברים כא ז

4. וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן הָהֵמָּה וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ: במדבר ה לא

5. לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפְרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְעַם לֹא יָבִין יִלָּבֵט: הושע ד יד

6. לֹא תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו:

דברים א יז

7. מְזֻמּוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט:

תהלים פב א

8. וְיָבוֹאוּ אֵלֶיךָ כְּמְבוֹא עָם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֶיךָ וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ כִּי עֲגָבִים בְּפִיהֶם הֵמָּה עֹשִׂים אַחֲרֵי בִצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ:

יחזקאל לג לא

9. הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמַר:

ישעיהו ה כ

10. וְאַף כִּי הַיַּיִן בּוֹגֵד גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יָנוּחַ אֲשֶׁר הִרְחִיב כִּשְׁאוֹל נַפְשׁוֹ וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם וַיְקַבֵּץ אֵלָיו כָּל הָעַמִּים:

חבקוק ב ה

11. בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה:

שופטים יז ו

12. הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קְרֵבָה שְׁנַת הַשְּׁבִעִת שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:

דברים טו ט

13. וַיֹּאמֶר יְיָ יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינַיִם הָלוֹךְ וְטָפוֹף תֵּלַכְנָה וּבְרַגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה:

ישעיהו ג טז

14. עֵבֶר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתְּנֹת יִחְיֶה: משלי טו כז

מוסף רש"י

עד ימיו. של יוחנן כ"ג, היה פטיש מכה בירושלים. נחולו של מועד והוא גזר עליו ונטלו (מו"ק י"א), **ואח"כ נמצא ההורג שאין פורטת אותו.** לומר כבר נתכפר בעודו קפק שהעגלה מכפרת על הספק (בתוספות לז:). **הדי כאן שנים.** הרי הוא כשנים (לעיל לא.) הרי הוא משוב כשנים כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה ובעדות סוטה לומר נטמאה (יבמות פח:). **הלך אחר רוב דעות.** הוליאתו לעדות זו מכלל כל עדיות שבתורה לפיכך פסולין וכשירין שוין בה והלך אחר רוב דעות המעידין בדבר (לעיל לא.) אין דין עדות בדבר, מדעל אחד נאמן בה, הלכך פסולים נאמנים ככשרים והלך אחר הרוב (יבמות פח:) אין שם תורת עדות, כי היכי דאחד משיב, פסולי עדות נמי משיבי, הלכך הלך אחר רוב דעות ואין עליך לבדוק אם כשרים אם פסולים (שם קיז: ע"ש). **בזמן שהאיש מנוקה מעון.** שלא בא עליה משנאסרה עליו, האשה ההיא תשא עונה, שיבדקוה המים (לעיל כח.) שלא בא עליה לאחר שנסתרה שהתורה לתקה עליו דכתיב והיא נטמאה (יבמות נח. וכעי"ז קדושין מז:). **אין האיש מנוקה מעון.** שבא עליה אחר שנסתרה (שבועות ה:), אפילו אאינשי ביתיה. אלמא, לא מיקבל. שמנהג אותו (רשב"ם ב"ב צח:). **זחורזי הלב.** לשון גבוהי הלב שלא דקדק מפי רבו כל צרכו ומתנו על לבם (חולין ז:). **ונעשית תורה כשתי חורות.** מתון עול שעבוד מלכות ומצות שהיו נוזרין עליהן ומתון כך לא היו יכולים לתת לב לבדר דברי המולקים (ב"מ לג:). **איש שהכל בו.** תורה וראיה חנוך ומגילות חסרים (חתורה טו:).

א) עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים ובימיו א"צ לשאול על הדמאי: **גמ'** ת"ר מנין שאם ב) נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו ת"ל [1]ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכה: עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו': טעמא דמכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דת"ר [2]לא ג) נודע מי הכהו [4]הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שלא היו עורפין ת"ל [3]ועינינו לא ראו והלא ראו השתא דאמרת עד אחד מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום ד) שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכן א"ר יצחק תני לא היו עורפין ור' חייא אמר תני היו עורפין ולרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא [5]כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית היו עורפין הא חד וחד לא היו עורפין תיובתא דרבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עורפין הא חד וחד היו עורפין אלא מתני' כולה בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דאמר ה) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד ואיכא דאמרי [2]כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו ו) מאה נשים כי אחד דמיין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרבי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי ותרתי פסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל: משרבו הרוצחין כו': ת"ר ז) משרבו הרוצחין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק משרבו הרוצחין בגלוי בטלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו': ח) ת"ר [4]ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר [5]לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו' מאי ואומר וכי תימא עון דידיה אין רבניה ודבנתיה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו' מאי ועם לא יבין ט) ילבט אמר רבי אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם משרבו בעלי הנאה נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל [6]לא תגורו ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנאמר י) [7]בקרב אלהים ישפוט משרבו [8]אחרי בצעם לבם הולך רבו האומרים [9]לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בעולם משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים איני והאמר מר האי מאן דמיהר כ) אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל שנאמר [10]גבר יהיר ולא ינוח לא ינוח אפי' בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתזיל עלייהו משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך רבו [11]איש הישר בעיניו יעשה שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונולא משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה [12]השמר לך פן וגו' משרבו [13]נטויות גרון ומשקרות עינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב [14]ושונא מתנות יחיה ל) משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל מ) משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל למעלה והם למטה ישראל לפנים והם לאחור: משמת יוסי בן יועזר כו': מאי אשכולות נ) אמר רב יהודה אמר שמואל איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו': מ"ט אמר רבי יוסי בר' חנינא ס) לפי שאין נותנין אותו כתיקונו דרחמנא אמר דיהבי ללוים ואנן

מ) מ"ק יא., ג) [תוספתא כריתות פ"ד] כריתות לז:, ג) יומא כב:, ד) יבמות פח: קח: כתובות כב: לעיל לא:, ה) יבמות פח: לעיל לא: [תוספתא יבמות פי"ד ע"ש], ו) [לעיל לא: וש"נ], ז) [תוס' פי"ד ע"ש כמה וכמה שיעורים וכוונים], ח) לעיל כח. שבועות ה., קדושין מז: יבמות נח., ט) [פי' לשון עורמה ולילוש], י) מפרש"י נראה לע"ל ג"כ ריש"ל דקרא אלקים נצב בעדת אל, כ) ב"ב נח., ל) [חולין ז.], מ) [סנהדרין פח.], נ) [תמורה עו: ע"ש], ס) [תוספתא

ואנן יהבי ליה לכהנים. דקנסינהו עזרא כדאמרי' ביבמות (דף פו:) וכיון דאינן נותנין כתקנן אין יכולין לומר וגם נתתיו לוי ככל מלותך (מ): פטילה. ונתת לוי זה מעשר ראשון לגר זה מעשר עני בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (דברים יב:) אף הוא. יוחנן כהן גדול: עכל ורומה מעשר עון מיתה. בגלוי הן הנשרפין (סנהדרין פג.) ילפי' לה. וכשאתם לוקחין מעם הארץ והם לא הפרישו אלא תרומה עודנו עכל למעשרות ואתם נענשים מיתה: מפריש תרומה מעשר ונותנה לכהן. מפריש כל המעשרות ממנה להוציא מידי עכל ואחר כך מפריש מתוך מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי להפריש ונותנו לכהן משום דאית ביה עון מיתה לאחמור עלייהו שלא לעכבו אלא ולמכור לכהן כשם שהוא מעכב אלא מעשר ראשון ומעשר עני ואומר המוציא מחבירו עליו הראיה גזירה דלמא כי משהי ליה גניבה אכיל ליה אכל מעשר ראשון ומעשר עני מותרים לזרים ואין בהן אלא גזל כהן הלכך המוציא מחבירו עליו הראיה. אלמא אפרושי נמי לא הוו מפרשי ואת אמרת לפי שאין נותנין אותו כתקנו הא אפרושי מפרשי ליה: הרבי תקון. לעולם העברת הודאות מעשר משום שאינם נותנין אותו ללוים הוא והא דתניא לפי שאלא כו' לאו אביטול את הודוי קאי אלא אגזר על הדמאי קאי ותרתי תקנות תקן ביטל הודוי של חברים אע"פ שמפרשין אותו לפי שאין נותנין אותו כתקונו וגזר על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי שאלא כו': מסרטין. כשהיו רוצין להפילו לארץ לשאמתו: שיפול דם בעיניו. ואינו רואה ואינו מתחזק כל כך על רגליו. ונוקפין לשון ונקף סבכי היער (ישעיה י): חובטין. להפילו לארץ. ונוקפין לשון חבטה ומכה כדאמרי' אין אדם מנקף אפי' אגבעו (חולין ז:) דס ניקוף מרלה כדס עולה (שם): מבעוט. להכניס לאור בהמה לתוכו: כדאמרינן. שאיקן שיהו כל הלוקחין מפרישין ולא היה אדם צריך לשאול לחבירו חבר אלקח מעם הארץ הפרשת דמאי: מתני' בשיר לא ישתו יין. ובגמ' מפרש מנא לן דמשבטלה סנהדרין הוא: נביאים הראשונים. בגמרא [ע"ב] מפרש: נופת צופים. מפרש בגמ' [שם]: אנשי אמנה. בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דומגין לחסרון: גמ' אמר רב יוסף. הכי קאמר וכי בית המסובך בארזים עיר הוא שלא יהא לזרוס אמלאכתם: ודבקרי. שמזמרין בשעה שחורשין ואינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכין לקול השיר דערב עליהם: דגרדאי. אינו אלא לשחוק: בטל זמרא. גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות: ולא איבעי. ולא היו רוצים לקנותם בכך: ולזל בה. ולא הקפיד למחות בידם: כאש בנעורת. לפי שהעונה מטה אזנו לשמוע את המזמר לענות אחריו ונמצאו האנשים עוסקים לגם לקול הנשים וקול באשה ערוה (ב) כדכתיב השמיעני את קולך (שיר ג) ומבעיר את יצרו כאש בנעורת אבל זמרי גברי ועניין נשי קלת פריצות יש דקול באשה ערוה אבל אינו מבעיר יצרו כל כך שאין המזמרים מטיס אזנס לקול העוסים: לבטולי הוי מקמי הוי. אם אין שומעין לו לבטל את שניהם נקדים לבטל את זה שהוא כאש בנעורת: לחה למא. למא (שמות יז) מתרגם לחותא:

הרמיבה

ואנן אקא יהבינן לכהנים ולודי אשאר מעשרות אמר ריש לקיש בכל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות מאי טעמא אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה מכלל דאפרושי הוו מפרשי והא תניא אף הוא ביטל את הוידוי וגזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין אמר להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה עמד והתקין להם הלוקח פירות מע"ה מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה תרתי תקן ביטל וידוי דחברים וגזר על דמאי של עמי הארץ: ואף הוא ביטל את המעוררים: מאי מעוררים אמר רחבה בכל יום ויום שהיו עומדים לוים על דוכן ואומרים עורה למה תישן ה' אמר להן וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אלא בזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוה לכך נאמר עורה למה תישן ה': ואת הנוקפים: מאי נוקפים אמר רב יהודה אמר שמואל שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו אתא איהו בטיל משום דמיחזי כי מומא במתניתא תנא שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודת כוכבים אמר להם עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח נבילות הא שחיט להו אלא טריפות שמא ניקב קרום של מוח עמד והתקין להם טבעות בקרקע: עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים: בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן: מתני' משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין וגו' משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה מישראל שנאמר הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' רשב"ג אומר העיד ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות ר' יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות ר' שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את (הטעם ואת) הריח המעשרות נטלו את שומן הדגן (א) וחכמים אומרים הזנות והכשפים כילו את הכל: גמ' וממאי דמשבטלה סנהדרי כתיב אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם אמר רב אודנא דשמעא זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה אמר ר' יצחק (ב) בית המסובך בארזים עיר הוא אלא אפי' בית המסובך בארזים מתרועע אמר רב אשי שמע מינה כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל שנאמר חרב בסף ואיבעית אימא מהכא ושאיה יוכת שער אמר מר בר רב אשי לדידי חזי ליה ומנגח כי תורא אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסיר רב הונא בטיל זמרא קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי אתא רב חסדא ולזיל ביה איבעאי אווזא בזוזא ולא משתכח אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא אמר ר' יוחנן כל השותה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו מה כתיב אחריו לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין גלות לעולם וכבודו מתי רעב שמביאין רעב לעולם והמונו צחה צמא שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה ישח אדם וישפל איש שגורמין שפלות לשונאו של הקב"ה ואין איש אלא הקדוש ב"ה שנאמר ה' איש מלחמה ועיני גבוהים תשפלנה שגורמין שפלות של ישראל ומה כתיב אחריו לכן

הרחיבה

מסורת הש"ס

(מ) [תוספ' פי"ג] ג"מ ג. יומא מ:, ב) [עי' תוס' שבת יב. ד"ה רבא], ג) [עי' תוס' יומא ט. ד"ה מעשר], ד) [תוספתא פי"ג], ה) [תוס' פי"ג ע"ס], ו) [מתנה שבמנחות איתא משום ר' יהושע וכ"ה לקמן בפיסקא], ז) [כירושלמי פ"ג], ח) [עי' הגי' בע"ז], ט) [ל"ל המסוכך וכ"ה בכס"מ, י) כ"ק בא., כ) [גיר' הערוך בערך בקר ג' דגלמי שהן עבדנין מפני שיש בזמר שלהן בזיפין אמרן רב הונא], ל) [נעיל מב: סנהדרין נג. עז:], מ) [דברים כז], נ) [ברכות כד.].

הגהות הב"ח

(א) במשנה שומן הדגן (והכמים אומרים) מת"מ וכ"כ ס"א ל"ג ליה [וכן בירושלמי ליתא]: (ב) גמ' אמר רב יצחק רבי בית:

גליון הש"ס

גמ' אודנא דשמעא. רי"ף פ"ה דברכות:

מוסף רש"י

ביטל את הוידוי. של מעשר, ואפילו של חברים, אין לומר בעמי הארץ הקדש מן הבים וגם נתתיו לוי, לפי שלא היו נותנים מעשר ראשון לוי כהלכתו, דרחמנא אמר לוים וקנסינהו עזרא ולוה לאתו לכהנים (ב"מ צ). וגזר על הדמאי. בלוקח מעם הארץ שיפרש הכל מספק מפני שהנעל עון מיתה, חוץ מן התרומה שלא גזר להפרשה ולא גזר על הדמאי, לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שהיו עמי הארץ מאכלין במעשרות ולא היו מפרשין אלא תרומה גדולה (שם). מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן. משום דסבר עם הארץ לוי הוא דקדיק דמתנה לאיתנ תרומת מעשר ולא לדידי (בכורות יא: ע"ש שנ' שגורם כן בגמ').

מט א מיי' פ"ז מהל' מעשר הלכה ד:
ג ב מיי' פי"ח מהלכות מעשר שני הלכה ז יב:
נא ג מיי' פ"ע מהל' מעשר הלכה ז סמג עשין קנח:
נב ד מיי' שם הלכה ב [טור יו"ד סוף סי' שלא]:
נג ה מיי' פי"ה מהלכות תפנית הלכה יד סמג עשין מד"ס ג טור ש"ע א"ח סי' תקס סעיף ג:

תורה אור השלם

1. עוֹרְרָה לָּמָּה תִישָׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל תִּזְנַח לָנֶצַח: תהלים מד כד
2. הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:
תהלים קכא ד
3. בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן יֵמַר שֵׁכָר לְשֹׁתָיו:
ישעיהו כד ט
4. הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פָסוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: תהלים יב ב
5. זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בְּחוּרִים מִנְּגִינָתָם:
איכה ה יד
6. וְרִבְצוּ בְּחוֹבָה עֲדָרִים כָּל חַיַּתוֹ גוֹי גַּם קָאַת גַּם קִפֹּד בִּכַּפְתֹּרֶיהָ יָלִינוּ קוֹל יָשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חָרֵב בַּסַּף כִּי אַרְזָהּ עֲרָה:
צפניה ב יד
7. נִשְׁאַר בָּעִיר שְׁמָמָה וְשֹׁאִיָּה יֻכַּת שָׁעַר:
ישעיהו כד יב
8. הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם:
ישעיהו ה יא
9. לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת וְכִבּוּדוֹ מֵתֵי רָעָב וַהֲמוֹנוֹ צִחֶה צָמָא:
ישעיהו ה יג
10. וְיִשַּׁח אָדָם וְיִשְׁפַּל אִישׁ וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפָּלְנָה: ישעיהו ה טו
11. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: שמות טו ג

הרחיבה שאול נפשה. לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם סופן נופלין בגיהנם: **וימנין סליק.** פעמים (ב) עולים בידם שבעים ופעמים שלא עלה בידם שהרי כשברח דוד מפני אבשלום ילא מירושלים שלא לדוק בחורים ותומים ועלתה לו שהשיבוהו ושאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר שאול נפשה. כל ימי זכריה המבין בראות אלהים מאי לאו באורים ותומים לא בנביאים ת"ש משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ופסק מלך מבית דוד ואם לחשוך אדם לומר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים [אמור לו] כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד אלא אמר רב נחמן בר יצחק מאן נביאים הראשונים לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי דאחרונים נינהו דת"ר משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואע"פ כן היו משתמשים בבת קול שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא בירחו נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת הספידוהו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא ושוב פעם אחרת היו מסובין בעלייה ביבנה נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן יש בכם אדם א' שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו זכאין לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת הספידוהו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל ואף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחברא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאין עתידין למיתי על עמא ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד הי עניו אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות: משחרב בהמ"ק בטל השמיר כו': ת"ר [ד] שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנא' [4] והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר [5] כל אלה אבנים יקרות וגו' מגורדות במגרה אם כן מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו [6] שהיה מתקין מבחוץ ומכנים מבפנים אמר רבי נראין דברי רבי יהודה [7] באבני מקדש ודברי ר' נחמיה באבני ביתו ור' נחמיה שמיר למאי אתא מיבעי ליה לכדתניא [8] אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו משום שנאמר [9] פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר [10] במלואותם אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום ת"ר [11] שמיר זה ברייתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו במה משמרין אותו כורכין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו [12] באמטני של אבר מליאה סובי שעורין אמר רבי אמי [13] משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה תניא נמי הכי משחרב מקדש ראשון [14] בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ורכב ברזל וי"א אף יין קרוש הבא משניר הדומה כעיגולי דבילה: ונופת צופים: מאי נופת צופים אמר רב סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן ולוי אמר שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שמגיעות זו לזו ורבי יהושע בן לוי אמר זה דבש הבא מן [15] הציפיא מאי משמע כדמתרגם [16] רב ששת כמא דנתזן דבריאתה ושייטן ברומי עלמא ומתיין דובשא מעישבי טורא תנן התם [17] כל הנצוק טהור חוץ מדבש זיפים והצפיחים מאי זיפים אמר רבי יוחנן דבש שמזייפין בו וריש לקיש אמר על שם מקומו כדכתיב [18] זיף וטלם ובעלות כיוצא בדבר אתה אומר [19] בבא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו' מאי זיפים אמר רבי יוחנן בני אדם המזייפין דבריהם ורבי אלעזר אומר על שם מקומן כדכתיב זיף וטלם ובעלות: ופסקו אנשי אמנה: אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה [20] והיינו דאמר ר' אלעזר מאי דכתיב [21] כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבו שולחנן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה רבא אמר אלו קטני בני רשעי ישראל שמבזבזין

ב [1] **א** מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה ח סמג לאוין רל:

ג [2] **ב** [הסמיע הרמב"ם ומלאתי שהמ"ל פ"ע מ"ה אלי כלי המקדש דין ו' תמה על זה]:

רורה אור השלם

1 וְהִנֵּה גַּם צָדוֹק וְכָל הַלְּוִיִּם אִתּוֹ נֹשְׂאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים וַיַּנִּיחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד תֹּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר מִן הָעִיר:
שמואל ב טו כד

2. וַיְהִי לְדָרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בִּרְאֹת הָאֱלֹהִים וּבִימֵי דְּרֹשׁוֹ אֶת יְיָ הִצְלִיחוֹ הָאֱלֹהִים:
דברי הימים ב כו ה

3. וַיֹּאמֶר הִתְרַשְּׁתָא לְהוֹם אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִן־דֶּשֶׁן הַקֹּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוֹרִים וּלְתֻמִּים:
עזרא ב סג

4. וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מֻסָּע נִבְנָה וּמַקֶּבֶת וְהַגַּרְזֶן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ:
מלכים א ו ז

5. כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדַּת גָּזִית מְגֹרָרוֹת בְּנֵי מִדָּה גַּרְזֶה מִבַּיִת וּמֵחוּץ וּמִיּסוֹד עַד הַטֹּפָחוֹת וּמִחוּץ אֶל הַדֶּבִיר הַגָּדוֹל:
מלכים א ז ט

6. מַעֲשֵׂה חָרָשׁ אֲבָנָן פִּרְחֵי חֹתָם תִּפְתַּח אֶת שְׁמוֹת הָאֲבָנִים עַל שִׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְסִבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אוֹתָם:
שמות כח יא

7. וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְסִבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב בְּמִלּוּאָתָם:
שמות לט יג

8. יַחַד וְטֶלֶם וּבָעֲלוֹת:
יהושע טו כד

9. בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ:
תהלים נד ב

10 כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת וְשָׂשׂוּ וְרָאוּ אֶת הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרֻבָּבֶל שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי יְיָ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ:
זכריה ד י

ד [3] **ג** מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה ח סמג לאוין רל:

ה [4] **ד** [הסמיע הרמב"ם ומלאתי שהמ"ל פ"ע מ"ה אלי כלי המקדש דין ו' תמה על זה]:

ו [5] **ה** מגילה ד' ע"ב. ירושלמי פ"ד ה"ב. ב"ר פ"ל אות ד. ויק"ר פ"ל אות ד. ילקוט תרומה רמז תרל"ד. ילקוט תהלים רמז תרל"ד. ילקוט מלכים רמז רמ"ד. ילקוט ישעיה רמז תקל"ד. ילקוט יחזקאל רמז תקל"ד. ילקוט דברי הימים רמז תקל"ד. ילקוט מלאכי רמז תקל"ד. ילקוט תהלים רמז תרל"ד. ילקוט משלי רמז תרל"ד. ילקוט איוב רמז תרל"ד. ילקוט שיר השירים רמז תרל"ד. ילקוט קהלת רמז תרל"ד. ילקוט איכה רמז תרל"ד. ילקוט אסתר רמז תרל"ד. ילקוט דניאל רמז תרל"ד. ילקוט עזרא רמז תרל"ד. ילקוט נחמיה רמז תרל"ד. ילקוט דברי הימים רמז תרל"ד. ילקוט מלאכי רמז תר

שמבזבזין דין אביהם לעתיד לבוא אומרים לפניו רבונו של עולם מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן למה הקהיתה שיניהם בם אמר ר' אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רבב שנאמר [1]שיתה ה' מורה להם וא"ר אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק היו ב' תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר [2]ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים ואמר ר' אילעא בר יברכיה [ב]שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראוין לישרף באש שנאמר [3]ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וגו' טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראוין לישרף וא"ר אילעא בר יברכיה שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר [4]לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה שנאמר [5]נדמו עמי מבלי הדעת אמר ר' יהודה בריה דר' חייא כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת שנאמר [6]כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך וכתיב בתריה [7]ונתן [ג] ה' לכם לחם צר ומים לחץ ר' אבהו אומר משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר [7]והיו עיניך רואות את מוריך ר' אחא בר חגינא אמר אף אין הפרגוד נגעל בפניו שנאמר [7]ולא יכנף עוד מוריך: רשב"ג אומר משום ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין וכו': אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר [8]בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר הי בקר אילימא בקר דלמחר מי ידע מאי הוי אלא דחליף ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא שנא' [9]ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים הא יש סדרים תופיע מאופל: ולא ירד טל לברכה וניטל טעם פירות וכו': תניא [ד]ר"ש בן אלעזר אומר טהרה בטלה טעם וריח מעשר ביטל שומן דגן רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא שקלה כרכה בסודריה אתא רבה בריה א"ל מורחינא ריחא דחינוניתא א"ל בני טהרה יש בך יהבה ניהליה אדהכי אתא אבא בריה שקלה יהבה ניהליה א"ל בני שמחת את לבי והקהיתה את שיני היינו דאמרי אינשי רחמי דאבא אבני רחמי דבני אבני דהוו ליה רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א"ל אשקיין מיא אמר לו לאו בריך אנא והיינו דאמרי אינשי רבי בר ברתך אנא: **מתני'** [ג]א בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו [ה]יוונית בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר משמת ר"מ בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים משמת בן זומא בטלו הדרשנים משמת ר"ע בטל כבוד התורה משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת ר' יוסי קטנתא פסקו חסידים ולמה נקרא שמו קטנתא שהיה קטנתא של חסידים משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה [ו]ימשמת ר"ג הזקן [ז]בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא: [ח][**גמ'** ת"ר] [ט]ר' פנחס בן יאיר אומר משחרב בהמ"ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל על מי לנו להשען על אבינו שבשמים ר"א הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא

אזלא

שמבזבזין דין אביהם. קורעים דין אביהם שכשבאין לדונם אומרים לפניו וכו': **הקהיתה שיניהם.** למה האכלתם וערערתם עליו במותיו וגערעת מהם בחייהם: **מוכרי רבב.** רבב הוא דבר מאוס כגון חלב ושומן ודבק בבגדים ונמאסין ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני:

שיתה ה' מורה להם. לעיל מייה כתיב כי לא לנצח ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד. שיתה ה' מורה להם תן להם מרות לאותן עניים עושר שיהו הגויים נוהגין בהם כבוד וידעו הגויים שהן אנוש ואינם אלהות שאין כל הכבוד והגדולה שלהם: **מתכסין בטלים אחת.** משום עוני: **בקרב שנים.** אותה פעולה שלך דהיינו דבר תורה שהיא בקירוב שנים שנים צריכין להתקרב יחד בביסוי אחד: **חייהו.** רפאהו והרווח להם ותן להם חיותם: **המה הולכים הלוך ודבר.** בדברי תורה. בגליהו ובאליעא כתיב: **ראוין לישרף.** שעל מנת כן לא הרבה אש עליהם: **אחד מת.** ע"י תבירו שהרגו בשוגג וחד גולה לערי מקלט [ו]ואם אין כאן מיתה תימן למיתה [ז] וגלות תימן לגלות שאחד מת ואחד גולה: **בבלי דעת.** על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה את זה ולמדין זה מזה: **נדמו עמי.** וסיפיה דקרא ותשכח תורת אלהיך: **כי עם בציון ישב.** אלו יושבי ישיבת תורה וסיפא דקרא חנון יחנך לקול זעקך: **לחם לר.** במי הכתוב מדבר במי שמזונותיו קשין עליו ואעפ"כ יושב ועוסק בתורה: **והיו עיניך וגו'.** וכן בתריה כתיב ולא יכנף: **פרגוד.** מחילה: **לא יכנף.** לא יתכסה ממך בכנף בגדו ומחילתו: **דלמחר.** מי יתן שיבא יום: **מי ידע.** אם ייעד מן הלילה: **אלא דחליף.** מי יתן והיה זה יום הבא כזה שעבר: **אלא עלמא אמאי מקיים.** מאחר שהקללה הולכת תמיד וכתיב: **אקדושה דסידרא.** סדר קדושה שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרגומו והן בעוסקין בתורה וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ יש כאן שתים קדושת השם ותלמוד התורה תביב הוא. וכן יהא שמיה רבה מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגין כך ושם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם: **סדרים.** סדרי פרשיות דתורה: **טהרה.** שפפקה מישראל: **ניטלה טעם.** הפירות ולישם שמתוך שהיו טהורים ונוהגין בטהרה אף הקב"ה מטהר פירותיהן מריח רע ומטעם רע: **מעשר ביטל שומן דגן.** בעון פיסוק מעשרות פסק שומן הדגן בשמו של מעשר דאיקרי חלב כדכתיב כל חלב יאהר וגו' (במדבר יח): **דחינוניתא.** שמיה ויש בה ריח טוב ומין תמריס הוא לעצמן: **טהרה יש בך.** לפיכך מריחה לך ולא בטל הריח מאצלך: **אתא בריה.** דרבה בר רב הונא: **א"ל.** רב הונא לבריה: **שמחת את לבי.** בטהרתך: **והקהיתה את שיני.** שהרגלתני שאהבתך על בנך יותר מעלי שנטלת ממני ונתת לו: **רחמי.** אהבה: **איטפל ביה.** גילו בביתו: **רבי רבי.** גדל גדל אותי ואע"פ כן איני בנך: **בר ברתך אנא.** ואין עלי לכבדך כבן: **מתני'** כפולמוס. חיל שהביא אספסיינוס על ירושלים: **עטרות חתנים וארוסים.** מפרש בגמרא: **בפולמוס של טיטוס.** שהביא הורקנוס אחריסתובולוס אחיו. ובין זה לזה היו חמשים ושתים שנה כדאמר בסדר עולם: **עטרות כלות.** מפרש בגמרא [ע"ב]: **בפולמוס האחרון.** הוא של חורבן הבית ושל טיטוס נמי הוה: **באפריון בתוך העיר.** שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון של מעילים וטליתות מחוכמות מוקפות לה: **מושלי משלים.** לתת לות אמתלא וטעם לחכמה ליכנס בה בשערי בינה כגון ממשלות שועלים דאמר בסנהדרין (דף נח:) כי הוה דרש ר"מ בפירקא הוה דרש תילתא שמעתא ותילתא אגדתא ותילתא מתלי: **שקדנים.** שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביומא (דף פג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה: **הדרשנים.** שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא זכיתי שתאמר ילילת מלרים בלילות עד שדרשה בן זומא (ברכות דף יב:): **בטל כבוד תורה.** שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתילות ואותיות יתירות כגון בת ובת אני דורש (סנהדרין דף נא:) וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה: **אנשי מעשה.** בטוח בחשיבותו ועושה מעשים מופלאים כדאמר בתענית (דף כה.) נמטי כשורין יאמר לחומץ וילוק ולעזים להביא זאבים בקרניהם: **קטנתא של חסידים.** שהיו החסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופן: **זיו החכמה.** זה לא ידענא מאי היא: **משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה.** במסכת מגילה (דף כח.) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למדין תורה אלא מעומד משמת הוא ילד חולי לעולם והולכו ללמוד תורה מיושב: **בטל זיו הכהונה.** שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלין על שולחנו: **וכני חורין.** מיוחסין: **חפו ראשם.** שגברה יד עזי פנים ממזרים שהם עשירים ואלו עניים: **נדלדלו אנשי מעשה.** אין חס להם: **ואין דורש.** לישראל: **ואין מבקש.** עליהם רחמים: **שרו חכימיא.** התחילו החכמים: **ספריא.** מלמדי תינוקות שהם קטנים מן החכמים: **כעמא דארעא.** כעמי הארץ:

אזלא

נה א מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה טו סמג עשין מד"ס טוש"ע א"ח סימן תקס סעיף ד:

תורה אור השלם

1. שִׁיתָה יְיָ מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶלָה: תהלים ט כא
2. יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי יְיָ פָּעֳלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: חבקוק ג ב
3. וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם:
מלכים ב ב יא
4. לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יְרַצֵּחַ אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם וְנָס אֶל אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי: דברים ד מב
5. נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדַּעַת כִּי אַתָּה הִדַּעְתָּ מָאֵסְתָּ וַאֲמָאֶסְךָ מִכַּהֵן לִי וְתִשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם אָנִי:
הושע ד ו
6. כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלִַם בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יְחָנֵךְ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ:
ישעיהו ל יט
7. וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צַר וּמַיִם לָחַץ וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ:
ישעיהו ל כ
8. בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:
דברים כח סז
9. אֶרֶץ עִיפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים וְתוֹפִיעַ כְּמוֹ אֹפֶל:
איוב י כב

מסורת הגהות הב"ח

(א) גמ' ומתן לכם אדני לחם לר: (ב) רש"י ד"ה אחד וכו' סימן למיתה איכא וגלות:

גליון הש"ס

מתני' יוונית. עיין תוספות מגמות דף סד ע"ב ד"ה אלור ובר"ש פ"ל מ"ל דפאה: שם משמת רבי בטל ענוה. עיין תוספות כתובות דף קג ע"ב ד"ה אותו יום:

מוסף רש"י

הלוך ודבר. ואהמי כתביה לאשמעינן דאי לאו שהיו הולכין בעומקה של הלכה לא היו ניטולין (תענית י:). אלא דחליף. מי יתן כוקר של אחרים, שהלרות מתחזקות תמיד וכל שעה מרובה קלנתה מעלפניה (דברים כח סז). בפולמוס של אספסיינוס. מיל שהעלה אספסיינוס קודם שבא טיטוס עליהם (גיטין נ:). גזרו על עטרות כלות. משום לעז (שבת נח:).

אזלא ונוולא. הולכים ודלים ומתנוולים: **בעקבות המשיח.** נסוף הגלות לפני ביאת משיח: **והיין ביוקר.** שהכל עוסקין במשתאות: מ) **ואין שוכחה.** אין לך אדם שיוכל להזכיר שכולם נכשלים בחטאות וכשמוכיחין אומר לו אתה כמוני: **וכיס שוועד.** של מכמיס יהיו לבית זונות שכלו החכמים ואין לומד תורה ויהא חרב מאין איש ובעלי זימה מתגודדים שם מפני שחוץ לעיר היו בתי מדרשות שלהם: **גמ' של מלח ושל גפרית.** ענין עטורה עושין מאגן של מלח שהוא גדול כאגן הגדולה וקורין שליימי"ל ונוטעין אותה כמין ציורין בגפרית כשם שעושין בכלי זהב וכסף וקורין גאול"ל: **חילים.** ליפק"ל כמין גומא הגדל במים: **עכלא דחד פומא.** זוג של עיגול אחד שמקשקשין בו לשיר בבית המשתאות: **מנבורא.** כך קורין אותו בלשון לע"ז טנבו"ר והוא עשוי דפנותיו עגולות כעין כפה וקושרין בדפנותיו חוטין של נחל ושוטחין על פיו עור כשהוא לח ומותח והוא מתייבש שם מאליו וכשמכין עליו במקל דק הוא מוציא קול גדול ויש אומנין שיודעין להכות עליו מכה אחר מכה כסדר עד שנשמע כמין שיר: **מיחלף בעכלא דחד פומא.** זוג של עיגול שעושים בבית משתאות דומה לו בקול ואתי למעבד ההוא דנזור עליה: **קפיזא.** כלי מחזיק ג' לוגין: **עיר של זהב.** עטורה של זהב ועיר של זהב מצויירת עליה: **כיפה.** כמו כובע של למר לבן שקורין פילטר"ל: **והורים המוזהבות.** טלית גבועה שני וכו קבועין בטפי זהב עד שמעמידין אותה כמין כיפה: **אכל עושה הוא פריפיר.** כמין כיפה של מעגלי עץ כמו שאנו עושין ותולין בה נטיפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין: **חכמת יוונים.** לשון חכמה שמדברים בו בני פלטין ואין שאר העם מכירין בו: **מלכי בית חשמונאי.** שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס וארסטובולוס: **היה הורקנוס מכחוץ.** לר על ירושלים והביא עמו חיל רומיים: **משלשלים להם דינרי כסף בקופה.** מתרומת הלשכה לתמידים: **היה שם זקן אחד.** מבפנים: **נעו להם.** לאותן שבחוץ: **נעץ צפרניו נודעזעה.** מחמת המלך שבערה על חילול שמו: **ושל אותה שנה שנינו בו'.** שאותה שנה החריבו החיילות את הזכרעים שבמדינות ירושלים והולרך להביא אותה שנה את העומר מגגות לריפים ובשאר השנים מגות העומר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב (ויקרא כג) כרמל (ג) תקריבו שיהא הזרע לח והכר מלא ממנו וכשהוא בא מרחוק מתייבש ומתמעך ואין כר השבלת מלא מן הגרעין: **לשון סורסי.** קרוב הוא ללשון ארמי ואומר אני שזה לשון גמרא ירושלמי ואומות העולם קורין אותו ליגנ"א שוריי"א: **או לשון יווני.** שהיו קרובין לאלך יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו: **מאי דכתיב** לא גרס אלא ר"ש קלא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו לעולל את עיניו בכבי יותר מן הכל: **עוללה.** מגוללת את (ד) עיני: **לנפשי.** על נפשי מפני קורותיי: **מספר קומי.** שערו שלפניו ומניח בלורית מאחוריו: **מדרכי האמורי.** שהן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים: **נגנו ספר תורה.** שהיה בעל הלכות מפי שמועה הרבה וסדורות בפיו כאילו כתוב בספר כדאמר בסנהדרין (דף סח.) הרבה תורה למדתי מרבותיי ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלפים הלכות בגניעות קישואין ושלש מאות בהרת עזה: **עלה ומחשבה.** שהיה זהיר בדרשות ובקי בהלכות ובמשובת האפיקורסים ולהבין ברמזיהם כדאמרי' בפ"ק לחגיגה (דף ה:) כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תהוי עלן ממיים אמר להן אבדה עלה מבני ישראל נקרחה חכמה של עובדי כוכבים: **זרועי תורה.** עומק סברא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות המשתנים במקרא: **רבי אלעזר בן עזריה.** עשיר הוה כדאמרי' (שבת דף נד:) תריסר אלפי עגלי הוה מעשר מעדריה כל שתא: **דאיכא אנא.** שאני עצותן:

הדרן עלך עגלה ערופה
וסליקא לה מסכת סוטה

אזלא ו) ודלדלה ואין שואל ואין מבקש על מי יש להשען על אבינו שבשמים ז) בעקבות משיחא חוצפא יסגא ח) ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת ט) נערים פני זקנים ילבינו י) זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים: יא) (**גמ'**) אמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של הדם ושל וורד מותר ושמואל אומר אף של הדם ושל וורד אסור של קנים ושל חילת מותר ולוי אמר יב) אף של קנים ושל חילת אסור וכן תני לוי במתניתיה אף של קנים ושל חילת אסור: ועל האירום: מאי אירום א"ר אלעזר טבלא דחד פומא רבה בר רב הונא עבד ליה לבריה טנבורא אתא אבוה תבריה אמר ליה מיחלף בטבלא דחד פומא זיל עביד ליה אפומא דחצבא או אפומא דקפיזא: בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות וכו': מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עיר של זהב תניא נמי הכי יג) איזהו עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת תנא אף על חופת חתנים גזרו מאי חופת חתנים זהורית המוזהבות תניא נמי הכי יד) אלו הן חופת חתנים זהורית המוזהבות אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה: ושלא ילמד את בנו יוונית: טו) ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ וארסטובלוס מבפנים בכל יום ויום היו משלשלין דינרים בקופה ומעלין להן תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוונית לעז להם בחכמת יוונית אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו (טז) נזדעזעה א"י ארבע מאות פרסה אותה שעה יז) אמרו ארור אדם שיגדל חזירים וארור אדם שילמד לבנו חכמת יוונית ועל אותה שנה שנינו מעשה ובא עומר מגגות צריפים ושתי הלחם מבקעת עין סוכר איני והאמר רבי בא"י לשון סורסי למה אלא אי לשון הקודש אי לשון יוונית ואמר יח) רב יוסף בבבל לשון ארמי למה אלא או לשון הקודש או לשון פרסי לשון יוונית לחוד וחכמת יוונית לחוד וחכמת יוונית מי אסירא יט) והאמר רב יהודה אמר שמואל משום כ) רשב"ג מאי דכתיב א) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות למדו תורה וחמש מאות למדו חכמת יוונית ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא שאני של בית ר"ג דקרובין למלכות הוו דתניא ב) מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולוס בן ראובן ג) התירו (ג) לספר קומי שהוא קרוב למלכות של בית רבן גמליאל התירו להן חכמת יוונית מפני שקרובין למלכות: בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון וכו': מ"ט משום צניעותא: משמת רבן יוחנן בטלה החכמה: ת"ר ד) משמת רבי אליעזר נגנז ס"ת משמת רבי יהושע בטלה עצה ומחשבה משמת ר"ע בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה משמת רבי אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה ה) שעטרת חכמים עשרם משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת אבא יוסי בן קטונתא בטלו חסידים ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא שהיה מקטני חסידים משמת בן עזאי בטלו השקדנין משמת בן זומא בטלו הדרשנין משמת רשב"ג עלה גובאי ורבו צרות משמת רבי הוכפלו צרות: משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא: אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא ו) אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

עין משפט נר מצוה

ו. א ב מיי' פ"ה מהלכי תענית הלכה טו סמג עשין מד"מ ג עוש"ע א"ח סימן תקם סעיף ד:
ז. ג מיי' פ"ה מהל' נ"מ הלכה ט סמג עשין סו עוש"ע ח"מ סי' מט סעיף ב:
ח. ד מיי' פי"א מהלכי ע"ז הלכה ה סמג לאוין נ עוש"ע יו"ד סי' קעח סעיף ה:
ט. ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:

מוסף רש"י

בעקבות משיחא. קופי מלך המשיח (תהלים פט ב). יוקר יאמיר. פ"א: הייקר יעוות, שלא יכבדו בה את זה, יקר כבוד, ל"א הייקר יעוות, מכונד שבהן יפה עוותן ורמאי. מ"ר (אבודרהם צו). הגפן תתן פריה והיין ביוקר. יאנפ"ל יהיה היין ביוקר, שלא יהיה ברכה בפרי עצמו, ל"א שיהיו טוען ורוקין אחר היין ומשתכרין ותמיקר היין אע"פ שרוב יין בעולם (שם). בית רועד. מקום שתלמידי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה (שם). ורגבלן. מקום שכך שמו, יגום ישתומם (שם). ואנשי הגבול. אנשי גבול ארץ ישראל, ל"א אנשי גיתם, סנהדרין (שם). נערים ילבינו פני זקנים. כלומר יתפרו ויבייש אותם (שם). יעמדו מפני קטנים. ויהיו דאמרינן בגקנות המשנה מוקפא יזנגא (שם). בת קמה באמה. לחרפה ולביישה (שם). פני הדור כפני הכלב. דלמיין ממש לכלב, מ"ר, ל"א כפני הכלב שלא ינכיסו זה מזה (שם). טבלא דחד פומא. והוא זג המקשקש (גיטין ז. נדה נא:). הורקנוס כו' וארסטובלוס. אחים היו ומריבין על דגר המלוכה (ב"ק פב:). היו משלשלין דינרין בקופה. אותם שבפנים מידידין מעגל התומה דינרין מרתומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין (שם). היה שם זקן אחד. מבפנים (מנחות ק:). חכמת יונית. ריטוות (שם). נעץ צפרניו. תקע, שכן דרך חזיר כשגוררין אותו (ב"ק פ:). ועל אותה שעה שנינו. בתענית (סד:) מעשה ובא עומר מגגות צריפים. שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים, אותה שעה בא מגגות לריפין רחוק מירושלים, לפי שהחריבו בני המלוכה (ב"ק פב:) שאותן החיילות החריבו כל שבילות ירושלים (מנחות סד:). מבקעת עין סוכר. שם מקום (ב"ק פב:). אי לשון יוונית. הוא לשון לא. וסורסי לשון לגנגי הוא (שם פ:). אי לשון פרסי. לשון נאה מארמי, כאדם ישראל הסמוכה ליון נקט יוני, ובגל הסמוכה לפרס נקט לשון פרסי (שם). וחכמת יוונית. בני פלטין הקרובים למלכות מפפרין בה (שם). עיני עוללה לנפשי. לא גרסינן מאי דכתיב, כלומר כך אמר רבן שמעון, קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בבכי ודמעה מכל משפחות העיר (שם). אלף ילדים. בחורים (שם). מספר קומי. לפנים במלא (שם). מדרכי האמורי. שמפפרים מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהן, ל"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האחן, בתשובת הגאונים (שם). לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. רב נחמן בר יצחק מתשובי בבל (מגילה כח:).

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

תורה אור השלם

1. עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי:
איכה ג נא

2. עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת:
משלי יד כד

הגהות הב"ח

(א) גמ' נעץ צפרניו בחומה נזדעזעה א"י ד' מאות פרסה אותה שעה כ"ל וכן בכ"י: (ב) שם המיר לו נספר קומי: (ג) רש"י ד"ה ועל אותה וכו' לירושלים כדכתיב כרמל תקריב כ"כ עיין בתענית דף ט"ד: (ד) ד"ה עוללה מגולגל את עיני לנפשי:

גליון הש"ס

גמ' א"ל רב נחמן לתנא לא תיתני. עיין מגילה דף כח ע"ב רש"י ד"ה רגב"ר:

לעזי רש"י

שליימי"א [שי"ל יימ"א]. מלח הסלע וכגון מלח סדומית).
ואול"א [ניאול"א]. תצרוב שחור.
לישק"א. כדיך (צמח).
טנבו"ר. תוף.
פילטר"א [פילטרי"ן]. כובע לבד.
ליגנ"א שוריי"א [ליגנ"א שוריא"ה]. השפה הסורית.